BESTSELLER

YABAN KUĞULARI

Çin'de Üç Kızkardeş

'Bu kitabın önemini abartmamak mümkün değil'
Mary Wesley

1992 nin başyapıtı

JUNG CHANG

İNKILÂP KİTABE

JUNG CHANG

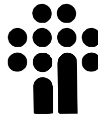
YABAN KUĞULARI

"WILD SWANS"

THREE DAUGHTERS OF CHINA

Türkçesi:

Mehmet Harmancı

İNKILÂP KİTABEVİ
YAYIN SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
Ankara Cad. 95-34410 İSTANBUL

Kapak Filmi:
REPMON FİLM

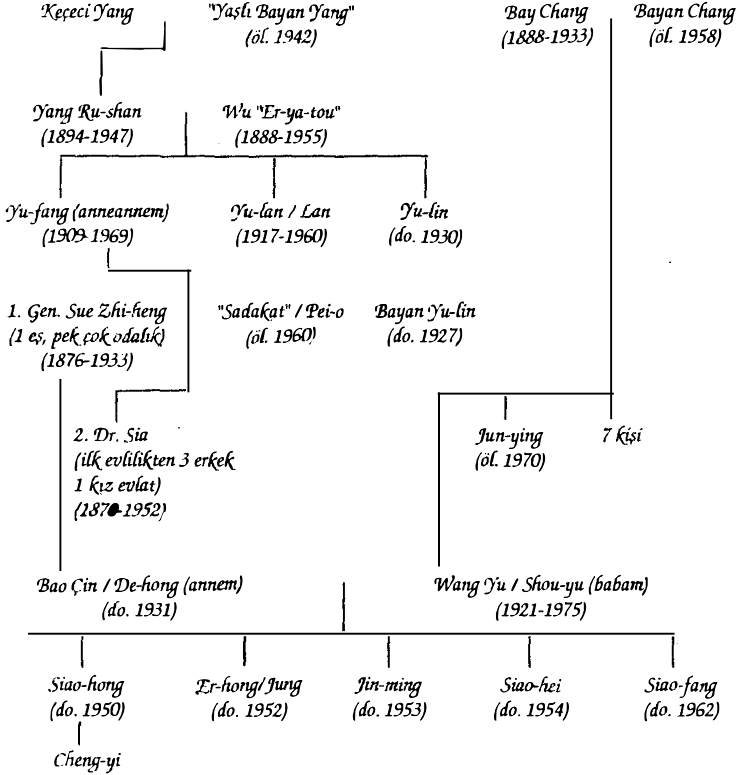
Düzelti:
Faruk Kırkan

ISBN975-10-0802-6
95-34-Y-0051 0074

95 96 97 98 99 00 9 8 7 6 5 4 3 2 1

Baskı:
ANKA OFSET
Matbaacılar Sitesi
Yüzyıl Mahallesi No:38
Bağcılar - İSTANBUL

AİLE AĞACI

Keçeci Yang
"Yaşlı Bayan Yang"
(öl. 1942)
Bay Chang
(1888-1933)
Bayan Chang
(öl. 1958)
Yang Ru-shan
(1894-1947)
Wu "Er-ya-tou"
(1888-1955)
Yu-fang (anneannem)
(1909-1969)
Yu-lan / Lan
(1917-1960)
Yu-lin
(do. 1930)
1. Gen. Sue Zhi-heng
(1 eş, pek çok odalık)
(1876-1933)
"Sadakat" / Pei-o
(öl. 1960)
Bayan Yu-lin
(do. 1927)
2. Dr. Sia
(ilk evlilikten 3 erkek
1 kız evlat)
(1870-1952)
Jun-ying
(öl. 1970)
7 kişi
Bao Çin / De-hong (annem)
(do. 1931)
Wang Yu / Shou-yu (babam)
(1921-1975)
Siao-hong
(do. 1950)
Er-hong/ Jung
(do. 1952)
Jin-ming
(do. 1953)
Siao-hei
(do. 1954)
Siao-fang
(do. 1962)
Cheng-yi

KRONOLOJİ

Yıl	Aile / Yazar	Genel
1870	Dr. Sia doğdu	Mançu İmp. (1644-1922)
1876	Sue Zhi-heng (büyükbabam) doğdu	
1909	Anneannem doğdu	
1911		İmparatorluk yıkıldı; cumhuriyet, savaşbeyleri.
1921	Babam doğdu.	
1922-24	Savaşbeyi hükümetinde General Sue polis müdürü	
1924	Anneannem General Sue'nin odalığı oluyor. General Sue gözden düşüyor.	
1927		Chiang Kai-şek emrinde Kuomintang Çin'in büyük bir kısmını birleştiriyor.
1931	Annem doğdu	Japonya Mançurya'yı istila ediyor.

Yıl	Aile / Yazar	Genel
1932		Japonlar Yişian ve Jinzhou'yu işgal ediyorlar. Pu Yi liderliğinde Mançukuo kuruluyor.
	Anneannem ve annem Lulong'a gidiyorlar.	
1933	General Sue ölüyor.	
1934-35		Uzun Yürüyüş: Komünistler Yanan'a varıyorlar.
1935	Anneannem Dr. Sia ile evleniyor.	
1936	Dr. Sia, anneannem ve annem Jinzhou'ya taşınıyorlar.	
1937		Japonlar Çin'in içlerine giriyorlar. Komünist- Kuomintang ittifakı
1938	Babam Komünist Parti'ye giriyor.	
1940	Babam Yanan'a yürüyor.	
1945		Japonların teslim olması. Ruslar, Çin komünistleri ve Kuomintang Jinzhou'yu işgal ediyor.
	Babam Chaoyang'a gidiyor.	
1946-48	Babam Chaoyang çevresindeki gerilla birliğinde	Kuomintang- Komünist İç Savaşı (1949-50)
	Annem öğrenci lideri oluyor, komünist yeraltı örgütüne katılıyor.	
1948	Annemin tutuklanması	
		Jinzhou kuşatması
	Babamla annem tanışıyorlar	

Yıl	Aile / Yazar	Genel
1949	Annemle babam evleniyorlar *Jinzhou'dan ayrılma,* Nanjing'e yürüyüş.	
		Halk Cumhuriyeti ilan ediliyor.
	Babam Yibin'e geliyor.	Komünistler Sichuan'ı alıyorlar. Chian Kai-şek'in Tayvan'a gidişi.
1950	Annem Yibin'e geliyor	
		Toprak reformu. Çin Kore Savaşı'na giriyor (Temmuz 1953'e kadar)
	Siao-hong'un doğumu.	
1951		"Karşıdevrimcileri bastırma" kampanyası
	Annem Yibin Gençlik Derneği başkanı; Parti'ye tam üyelik. Anneannem ve Dr. Sia'nın Yibin'e gelişleri.	
		Üç Anti Kampanyası
1952	Benim doğumum Dr. Sia'nın ölümü. Babam Yibin Valisi.	Beş Anti kampanyası
1953	Jin-ming'in doğumu. Aile Chengdu'ya taşınıyor. Annem Doğu Bölgesi Kamu İşleri Dairesi Başkanı	

Yıl	Aile / Yazar	Genel
1954	Babam Sichuan Kamu İşleri Dairesi Başkan Yardımcısı. Siao-hei'nin doğumu.	
1955	Annem tutuklanıyor Çocuklar yuvalara dağıtılıyor.	
1956	Annem salıveriliyor.	Yüz Çiçek. Sağcı Aleyhtarı Kampanya
1958		Büyük Sıçrama: bahçe çelik fırınları ve komünler.
	Okula başlıyorum	
1959		Kıtlık (1961'e kadar) "Sağcı fırsatçılara" karşı kampanya
1962	Siao-fang'ın doğumu	
1963		"Lei Feng'den öğren" Mao kültürünün tırmanışı.
1966		Kültür Devrimi başlıyor.
	Babam tutuklanıyor. Annem Pekin'e gidiyor. Babam salıveriliyor. Kızıl Muhafızlar'a katılmam ve Pekin'e gidiş. Kızıl Muhafızlar'dan ayrılmam	

Yıl	Aile / Yazar	Genel
1967	Annem babam işkence görüyorlar	
		Mareşallar Kültür Devrimi'ni önleyemiyorlar. Sichuan'da Ting'ler iktidarda.
	Babam Mao'ya yazıyor; tutuklanıyor. Sinir bozukluğu. Annem Pekin'de Zhou Enlai ile görüşüyor.	
1968		Sichuan Devrimci Komitesi kuruluyor.
	Ailem mahalleden atılıyor.	
1969	Babam Miyi kampına gidiyor. Ben Ningnan'a sürülüyorum.	
		IS Kongre Kültür Devrimi'ni resmileştiriyor.
	Anneannemin ölümü. Deyang'da köylü olarak çalışıyorum. Annem Sichang kampına gidiyor.	
1970	Jun-ying Hala ölüyor. "Çıplakayaklı doktor" oluyorum.	
		Ting'ler kovuluyor.
1971	Annem çok hasta; Chengdu'ya hastaneye dönüyorum.	
		Lin Biao'nun ölümü.
	Annemin itibarı iade ediliyor. Chengdu'ya dönüp elektrikçi oluyorum.	

Yıl	Aile / Yazar	Genel
1972		Nixon ziyareti.
	Babam salıveriliyor.	
1973		Derg Siaoping yeniden ortaya çıkıyor.
	Sichuan Üniversitesi'ne giriyorum.	
1975	Babamın ölümü.	
	İlk yabancılarımı görüyorum.	
1976		Zhou Enlai'nin ölümü; Deng'in kovulması.
		Tiananmen'de gösteriler.
		Mao'nun ölümü; Dörtlü Çete tutuklanıyor.
1977	Yardımcı okutman oluyorum; köye gönderiliyorum.	
		Deng iktidara geliyor.
1978	İngiltere bursunu kazanıyorum.	

1 *"On Santimlik Sarı Zambaklar"* *Bir Savaşbeyi Generalin Odalığı* *(1909-1933)*

ANNEANNEM on beş yaşındayken bir savaşbeyi generalin, sallantıdaki Çin milli hükümetinin emniyet müdürünün odalığı oldu. Yıllardan 1924'tü ve Çin bir kaos içindeydi. Ülkenin büyük bir kısmı, bu arada anneannemin yaşadığı Mançurya, savaşbeylerinin yönetimindeydi. Bu odalık işini, anneannemin Mançurya'nın güneybatısındaki Yişian taşra kentinde bir polis memuru olan babası ayarlamıştı.

Yişian pek çok Çin kenti gibi bir kale olarak yapılmıştır. Kentin çevresindeki on metre yüksekliğindeki ve dört metre enindeki duvar Tang hanedanı zamanından (618-907) kalmadır. Surların üstü bir atla rahatça gezilebilecek kadar geniştir. Surlarda kentin dört kapısı vardır ve dışında derin bir hendek bulunur.

Kentin en göze çarpan yeri Budizmin bölgeye yayıldığı altıncı yüzyılda yapılmış olan kahverengi taştan süslü bir çan kulesidir. Her gece saati bildirmek için çanın çaldığı kule yangın ve sel uyarısı olarak da kullanılır. Yişian varlıklı bir pazar kentiydi. Çevredeki ovalarda pamuk, mısır, süpür-

lirdi. Çayırlıklarda ve batıya doğru uzanan tepelerde çiftçiler koyunlarını ve büyükbaş hayvanlarını otlatırlardı.

Anneannemin babası Yang Ru-şan 1894'te, Çin'in tümü Pekin'de oturan bir imparator tarafından yönetildiği zaman doğmuştu. İmparatorluk ailesi Çin'i 1644'te Mançurya'dan çıkıp fetheden Mançu'lardı. Yanglar etnik Çinlilerdi ve fırsat aramak için Büyük Duvar'ın kuzeyine çıkmışlardı.

Anneannemin babasının tek erkek evlat olması kendisini ailesi için çok önemli kılmıştı. Sadece bir erkek evlat aile adını sürekli kılabilirdi -o olmasaydı aile orada sona erecekti ki, Çinliler için bu bir insanın atalarına karşı yapabileceği en büyük ihanetti. Bu nedenle iyi bir okula gönderilmişti. Hedefi sınavları başarıp bir mandarin olmaktı. Bir devlet memurluğu o zamanın Çinli erkeklerinin çoğunun tek hedefiydi. Memur olmak güç, güçlülük de para getirirdi. Gücü ya da parası olmayan bir Çinli bürokrasinin ya da rastgele şiddetin zulmünden asla kurtulamazdı. Çin'de hiçbir zaman doğru dürüst bir hukuk sistemi olmamıştı. Adalet keyfiydi, zulüm kurumlaşmış ve kaprislere terk edilmişti. Gücü olan bir memur yasa demekti. Soylu olmayan bir ailenin çocuğu bu adaletsizlik ve korku döngüsünden ancak mandarin olarak kurtulabilirdi. Yang'ın babası oğlunun kendisi gibi keçe yapımcısı olmaması gerektiğini düşündü ve onu okutmak için ailece fedakarlık yaptılar. Kadınlar yerel terzilerden iş alıp geceyarılarına kadar çalışırlardı. Para tasarruf etmek için lambalarını neredeyse hiç ışık vermeyecek kadar kısarlar, gözlerini bozarlardı. Uzun saatler çalışmaktan parmaklarının eklemleri şişmişti.

Anneannemin babası geleneklere uyarak on dört yaşındayken kendisinden altı yaş büyük bir kadınla evlendi. Bir kadının görevlerinden biri de kocasını yetiştirmekti.

Onun karısının, yani anneannemin annesinin hikayesi zamanın milyonlarca Çinli kadınının yaşamının tipik bir örneğidir. Wu adlı bir debbağ ailesinin kızıydı. Ailesi entelek-

tüel olmadığından ve resmi bir memuriyeti bulunmadığından ve de kız olduğundan kendisine bir ad takılmamıştı. Ailenin ikinci kızı olduğundan "İkinci Kız" (Er-ya-tou) denirdi. Kız henüz bebekken babası ölmüş, kendisini amcalarından biri yetiştirmişti. Kız altı yaşındayken bir gün amcası, karısı hamile olan bir arkadaşıyla yemek yiyormuş. İki adam yemekte eğer doğacak bebek erkek olursa altı yaşındaki kızla evleneceğine karar vermişler. İki genç birbirlerini ilk kez evlendikleri gün görmüşlerdi. Aşık olmak ayıp bir şey, bir aile rezaleti olarak kabul edilirdi. Ama tabu olduğundan değil, gençlerin böyle bir şeyi yaratacak durumlarda bulunmamaları gerektiğinden ve evliliğin bir ödev olarak, aileler arasında bir anlaşma olarak kabul edildiğinden. İnsanın talihi varsa evlendikten sonra aşık olurdu.

Büyük babamın babası on dört yaşında evlendiğinde çok kapalı bir hayat yaşadığından henüz çocuk sayılırdı. İlk gece gerdek odasına girmek istememişti. Gidip annesinin yatağında yatmış ve ancak uyuduktan sonra karısının yanına taşınmıştı. Oysa, şımarık bir çocuk olmasına ve giyinmek için hâlâ yardıma ihtiyaç duymasına rağmen, karısının dediğine göre "çocuk yapmayı" biliyordu. Anneannem düğün gecesinin yılı dolmadan, 1909 yılı yazı başında, beşinci ayın beşinci günü doğdu. O bir ad aldığından annesinden biraz daha iyi bir durumdaydı: Yu-fang. Yu (Yeşim) onun kuşak adıydı, aynı kuşaktan olan bütün çocuklara aynı ad verilirdi, fang da "kokulu çiçek" demektir.

Anneannemin doğduğu dünyada her şey belirsizdi. Çin'i 260 yıldan fazla yönetmiş olan Mançu imparatorluğu sallantıdaydı. Japonya 1894 – 95'te Çin'de Mançurya'ya saldırmış, Çin bir dizi yenilgi sonunda büyük toprak kaybına uğramıştı. 1900 yılında Boxer İsyanı sekiz yabancı ordu tarafından bastırılmış, bu birlikler, kimi Mançurya'da, kimi Büyük Duvar boyunca olmak üzere Çin'de kalmışlardı. Sonra 1904-5 yıllarında Japonya ile Rusya Mançurya ovalarında

büyük bir savaş yaptılar. Japonya'nın zaferi kendisini Mançurya'daki en üstün yabancı güç haline getirmişti. 1911'de Çin'in beş yaşındaki imparatoru Pu Yi tahttan indirildi ve yerine, başında kısa bir süre karizmatik Sun Yat-sen'in bulunduğu bir cumhuriyet kuruldu.

Yeni cumhuriyet hükümeti de çok geçmeden yıkıldı ve ülke derebeyliklere bölündü. Mançu hanedanı Mançurya'dan çıktığı için orası cumhuriyetten çok zarar görmüştü. Yabancı devletler, özellikle de Japonya bölgeyi kuşatmak çabalarını yoğunlaştırdılar. Bu baskılar altında eski kurumlar çöktü, bir iktidar, ahlak ve otorite boşluğu hakim oldu. İnsanların çoğu yerel görevlilere altın, gümüş, mücevher gibi değerli armağanlar vererek yukarı tırmanmaya çalıştılar. Anneannemin babası büyük bir kentte kendine yararlı olacak bir makam satın alacak kadar varlıklı değildi; otuz yaşına geldiğinde memleketi olan taşra kenti Yişian'da ancak bir karakol polisi olabilmişti. Ama planları vardı. Ve değerli bir malı -kızı- vardı.

Anneannem oval yüzü, pembe yanakları ve parıltılı teniyle çok güzel bir kızdı. Uzun parlak siyah saçları kalın bir örgü halinde beline kadar inerdi. Boyu bir elli beş, vücudu ince yapılı ve omuzları düşüktü ki, bütün bunlar ideal sayılırdı.

Ancak en değerli yanı bağlı ayaklarıydı; çincede buna san-tsun-gin-lian "on santimlik sarı zambaklar" denilirdi. Bunun anlamı "bahar esintisinde taze bir söğüt dalı gibi" yürüyor demekti. Ayakları bağlı kadınların o titrek yürüyüşlerinin erkeklerde erotik bir duygu uyandırdığına inanılırdı; bu, kısmen de kadının o çaresiz halinin görende uyandırdığı koruma duygusundan kaynaklanırdı.

Anneannemin ayakları iki yaşındayken bağlanmıştı. Kendisinin de ayakları bağlı olan annesi, kızın ayaklarını ön-

ce beş altı metre boyunda bir bezle, büyük parmağı dışındaki diğer parmaklarını ayağının altına gelecek şekilde bağlamıştı. Sonra da ayak kemerini kırmak için üzerine ağır bir taş yerleştirmişti. Anneannem çok bağırmış, çok ağlamıştı. Annesi onu susturmak için ağzına bir tıkaç sokmuştu. Anneannem ıstıraptan arka arkaya sürekli olarak olarak bayılmıştı.

Bu işlem yıllarca sürdü. Kemikler kırıldıktan sonra bile, ayaklar yine gece gündüz hep bağlı tutulurdu. Açık bırakılırsa tekrar eski hale gelebilirlerdi çünkü. Anneannem yıllarca bu dayanılmaz ıstırabı yaşadı. Annesine bağları çözmesi için yalvardığında kadın hüngür hüngür ağlar ve ona ayaklarının bağlanmaması halinde tüm yaşamının berbat geçeceğini ve bunu onun gelecekteki kendi mutluluğu için yaptığını söylerdi.

O günlerde bir kadın evlendiğinde damadın ailesinin yaptığı ilk iş ayaklarını incelemek olurdu. Büyük ayaklar, yani normal ayaklar, kocanın ailesi için utanç demekti. Kaynana, gelinin uzun eteğini kaldırıp bakar, ayaklar on santimden daha uzunsa eteği horgörüyle bırakıp oradan uzaklaşırdı. Bir anne kimi zaman kızına acır ve sargıları çıkarırdı; ama çocuk büyüyüp de kocasının ailesinin hakareti ve toplumun horgörüsüyle karşılaşınca annesini çok zayıf olmakla suçlardı.

Anneannemin ayakları, ayak bağlama adetinin kalkmaya yüz tuttuğu sırada bağlanmıştı. 1917'de kızkardeşi doğduğunda artık bu adet terk edilmiş olduğundan, o bu ıstırabı tatmamıştı.

Ancak anneannem büyüme çağındayken Yişian gibi küçük bir kentte, bağlı ayaklar hala iyi bir evlilik için gerekliydi. Anneannemin babası kızını kusursuz bir hanımefendi ya da zenginlerle yatıp bir yüksek sınıf fahişe olarak yetiştirmek istiyordu. Aşağı sınıftan olan kadınların cahil olmalarının erdemli bir şey olduğu görüşünü bir yana bırakıp kızını

1905'te kurulmuş olan bir kızlar okuluna gönderdi. Anneannem aynı zamanda Çin satrancı, mah-jong ve go oynamasını da öğrendi. Resim yapma ve nakış öğrendi. En çok sevdiği desen mandarin ördekleriydi (bunlar hep çift olarak gezdiklerinden aşkı temsil ederlerdi) ve bunları kendi yaptığı küçücük ayakkabıların üstüne işlerdi. Anneanneme ayrıca Qin adı verilen çalgıyı öğretmek için bir de öğretmen tutuldu.

Anneannem kentin tek güzeli kabul ediliyordu. Halk onun "tavuklar arasında bir leylek" gibi göze battığını söylüyorlardı. Anneannem 1924'te on beş yaşındaydı ve babası tek değerli varlığı, kendisinin rahat bir yaşam sürmesi için tek şansı için artık vaktin azaldığını düşünerek kaygılanıyordu. O yıl, Pekin'deki savaşbeyi hükümetinin Emniyet Müdürlüğünün genel müfettişi olan General Şue Zhi-heng kenti ziyarete geldi.

Şue Zhi-Yeng 1876'da Pekin'in 100 mil doğusunda ve Büyük Duvar'ın hemen güneyindeki Lulong'da doğmuştu. Bir taşra öğretmeninin dört oğlunun en büyüğüydü.

Genç Şue yakışıklıydı ve karşısına çıkan herkesi etkilerdi. Ayrıca usta bir hat sanatçısıydı. 1908'de Wang Huai-çing adında bir savaşbeyi Lulong'u ziyaret ettiğinde büyük tapınağın üzerindeki bir plakadaki güzel yazıyı görünce bunu yazan kişiyle tanışmak istedi. General Wang otuz iki yaşındaki Şue'den hoşlandı ve kendisini yaverliğine aldı.

Şue yaverlikte başarı gösterip ikmal memurluğuna yükseltildi. Bu iş çok sık olarak seyahat etmesini gerektiriyordu ve çok geçmeden Lulong'da ve Büyük Duvar'ın öte yanındaki Mançurya'da bir dizi yiyecek dükkanının sahibi oldu. General Wang'ın İç Moğolistan'da bir ayaklanmayı bastırmasına yardımcı olunca hızla yükseldi. Çok kısa bir süre içinde bir servet sahibi olmuş, Lulong'da kendisine seksen bir odalı bir konak çizip yaptırtmıştı.

İmparatorluğun çökmesinden sonraki on yılda ülkenin tümüne hakim olabilecek bir hükümet çıkmadı. Güçlü savaşbeyleri çok geçmeden Pekin'deki merkezi hükümeti ele geçirmek için savaşa giriştiler. Şue'nin başında Wu Pei-fu adında bir savaşbeyinin bulunduğu grubu 1920'lerin başında Pekin'deki sözde hükümetin başına geçti. Şue 1922'de Metropol Polisi genel müfettişi ve Pekin'de Bayındırlık Bakanlığı ortak başkanı oldu. Büyük Duvar'ın iki yanında yirmi bölgeye ve 10.000'den fazla atlı polis ve askere sahipti.

Bu dönemde sadakatlar pek sağlam değildi. General Şue'nin grubu 1923 mayısında bir yıl önce göreve getirdiği cumhurbaşkanı Li Yuanhong'u indirmeye karar verdi. Şue bir Hıristiyan savaşbeyi olan Feng Yu-şiang'la birleşerek Pekin'deki büyük hükümet binalarını sardı ve iflas etmiş olan hükümetten adamlarının birikmiş eski aylıklarını ödemesini istedi. Asıl amacı Cumhurbaşkanı Li'yi küçük düşürüp makamından inmeye zorlamaktı. Li istifa etmeyi reddetti, bunun üzerine Şue adamlarına başkanlık sarayının elektrik ve suyunu kesmelerini emretti. Birkaç gün sonra saray yaşanılmaz bir hale gelmişti ve Cumhurbaşkanı Li 13 Haziran'da sarayı terk ederek yetmiş mil güneydoğuda olan Tianjin liman kentine kaçtı.

Çin'de bir makamın otoritesi sadece sahibine değil, resmi mühürlere de bağlıdır. Başkanın imzaladığı belgeler, eğer mührünü taşımıyorsa, geçerli değildi. Başkanlığı mühür olmadan kimsenin alamayacağını bilen Li mühürleri Pekin'de Fransız misyonerlerin hastanesinde yatan odalıklarından birine bırakmıştı.

Başkan Li Tianjin'e yaklaştığı sırada trenini durduran silahlı polisler mühürleri vermesini istediler. Li ilk önce bunları nereye sakladığını söylemediyse de, birkaç saat sonra dayanamayıp konuştu. General Şue sabahın üçünde mühürleri almak için Fransız hastanesine gitti. Kadın yatağın başucunda duran adama bakmayı bile reddederek, "Başkan'ın

mühürlerini basit bir polise nasıl teslim edebilirim?" dedi. Ancak görkemli üniformasıyla general Şue'nin öyle ürkütücü bir hali vardı ki, kadın çok geçmeden mühürleri verdi.

Şue bundan sonraki dört ayı, grubunun Başkan olarak görmeyi istediği Tsao Kun'un, Çin'in ilk seçiminde kazanmasını sağlamak için polisini çalıştırmakla geçirdi. Parlamentonun 804 üyesine rüşvet verilmesi gerekiyordu. Şue ve General Feng meclis binasına adamlarını yerleştirerek doğru şekilde oyunu kullananların ödüllendirileceğini bildirdi. Bunun üzerine taşradan milletvekilleri akın akın meclise geldiler. Seçim yaklaştığında Pekin'deki mecliste 555 üye hazırdı. Seçimden dört gün önce, uzun pazarlıklardan sonra, her birine epey yüklü para sayılabilecek 5000'er gümüş yuan verildi. Tsao Kun 5 Ekim 1923'te 480 oyla Çin cumhurbaşkanı seçildi. Şue de generalliğe terfi ettirilerek ödüllendirildi. On yedi "özel danışman" da terfi ettirilmişti - bunların hepsi de çeşitli savaşbeyleri ve generallerin gözde metresleri ve odalıklarıydı. İnsanlar bugün bile Çin'de demokrasinin neden işlerlik kazanamayacağına örnek olarak bu olayı anlatırlar.

General Şue ertesi yılın yazı başında Yişian'ı ziyaret etti. Kent büyük olmamasına rağmen stratejik olarak önemliydi. Pekin'deki hükümetin sözü buraya kadar geçerdi. Buradan ötede iktidar kuzeydoğunun büyük savaşbeyi Chang Tso-lin'in elindeydi. General Şue resmen teftiş gezisine çıkmışsa da, bölgede özel ilgi alanları da vardı. Yişian'da en büyük tahıl depoları ve en büyük mağazalar onundu. Bunların içindeki bir rehinci aynı zamanda bir bankaydı ve kendi parasını basardı. Bu para kentte ve çevresindeki bölgede geçerliydi.

Anneannemin babası için bu, hayatının tek şansıydı; büyük bir insana ancak bu kadar yakın olabilirdi. General Şue'ye refakat etmek için planlar kurdu ve karısına kızını bu adamla evlendireceğini anlattı. Kadın ağlamadı ama bir

şey demedi. Anneannemin babası bu konuyu kızlarına hissettirmemesini de söyledi. Kızına danışmasına gerek yoktu. Evlilik bir akitti, bir duygu konusu değil. Kıza her şey ayarlandıktan sonra haber verilirdi.

Anneannemin babası, General Şue'ye dolaylı yaklaşması gerektiğini biliyordu. Kızını açıkça teklif etmesi hem fiyatı düşürürdü hem de reddedilme olasılığı vardı. General Şue'nin kendisine teklif edilen şeyi görmesi gerekirdi. O günlerde saygın kadınlar yabancı erkeklerle tanıştırılmadıkları için Yang'ın General Şue'nin kızını göreceği bir fırsat yaratması gerekiyordu. Karşılaşmaları bir rastlantıymış gibi olmalıydı.

Yişian'da çok değerli ağaçlardan yapılma ve otuz metre yüksekliğinde 900 yıllık bir Budist tapınağı vardı. Yang'ın kenti ziyaret eden konuğu buraya götürmesi göze batmazdı. Ve tapınak iyi aile kızlarının kendi başlarına gidebilecekleri yerlerden biriydi.

Anneannem de belirli bir günde tapınağa gidecekti. Buddha'ya saygısını göstermek için güzel kokulu sabunlarla yıkandı ve küçük bir tapınakta günlük yakarak uzun süre meditasyona daldı. Tapınakta dua etmek için en yüksek derecede sakinlik içinde olmalı, huzur kaçıran bütün düşünceleri kafasından silip atmalıydı. Anneannem yanına bir hizmetçi alıp kiralık bir atlı arabayla yola çıktı. Yüzünde makyajı yoktu ama bir tapınak ziyaretine uygun olan güzel kokular sürünmüştü. Tapınağa girince Buddha'nın dev heykeli önünde dizüstü çöktü. Tahta heykelin önünde birkaç kere secdeye vardıktan sonra ellerini bitiştirip dua etmeye başladı.

Kız dua ederken General Şue ile babası içeri girdiler. İki adam karanlık koridorda durup içeri baktılar. Anneannemin babası her şeyi çok iyi planlamıştı. Anneannemin oturduğu yerde hem kenarları yaldızlı ipekli pantolonu, hem de

saten nakışlı ayakkabılar içindeki küçücük ayakları görünüyordu.

Anneannem duasını bitirince Buddha'nın önünde yine üç kere secdeye vardı. Ayağa kalkarken dengesini kaybetti ki, bu da bağlı ayaklarıyla çok doğal bir şeydi. Dengesini bulmak için hizmetçisinin koluna uzandı. Babasıyla general Şue ileri doğru yürümeye başlamışlardı. Kızın yüzü kızardı, başını eğdi ve yürümeye başladı. Babası öne çıkıp kızını generalle tanıştırdı. Kız yine başını kaldırmadan bir reverans yaptı.

General kendi durumunda bir insan gibi davranarak rütbece kendisinden çok aşağı olan Yang'a bir şey söylemedi, ama anneannemin babası onun etkilendiğini görebiliyordu. Bir sonraki adım daha doğrudan doğruya bir karşılaşma ayarlamak olacaktı. Yang birkaç gün sonra iflası göze alarak kent operalarından en iyisini kiralayıp General'in şerefine bir oyun düzenledi. Pek çok Çin tiyatrosu gibi bu da üstü açık kare şeklinde bir meydan çevresinde inşa edilmişti. Üç tarafta ahşap yapılar vardı, dördüncü yanı ise sahneyi oluşturuyordu. Sahne çıplaktı, ne perdesi vardı ne de dekorları. Oturma yerleri bir tiyatrodan çok Batı'da bir kahveyi andırırdı. İnsanlar açık meydanda masalar başında oturup yer içerler ve oyun esnasında bile yüksek seslerle konuşurlardı. Ahşap olan yapıda ise kadınlar biraz daha yüksekte, daha küçük masalarda otururlar, hizmetçileri arkalarında ayakta beklerdi. Anneannemin babası kızını General Şue'nin kolayca görebileceği bir yere yerleştirmişti.

Anneannem bu kere tapınağa gittiğinden daha süslü giysiler giyinmişti. Ayrıca doğal canlılığını sergiliyor, yanındaki kadın arkadaşlarıyla şakalaşıp gülüyordu. General Şue gözünü ondan ayırıp sahneye bakamamıştı.

Oyundan sonra geleneksel fener bilmeceleri oyunu oynandı. Oyunlar kadınlara ayrı, erkeklere ayrı salonlarda ya-

pılıyordu. Odalarda bir dizi süslü fener asılıydı. Bunların üzerinde bilmeceler yazılıydı. Yanıtları en çok bilenler bir ödül alıyorlardı. Erkekler arasında kazanan General Şue, kadınlar arasında da anneannem oldu.

Yang, General Şue'ye kızının güzelliğini ve zekasını gösterme fırsatını bulmuştu artık. Şimdi sıra sanatçı yeteneklerini göstermeye gelmişti. İki gece sonra generali kendi evinde yemeğe davet etti. Yemekten sonra erkekler verandada otururlarken anneannem bahçede çalgı çalmaya davet edildi. Bu gösterisi de General Şue'yi büyülemişti. Daha sonraları onu öyle ayışığında gördüğünde kalbini kaptırdığını söyleyecekti.

Gece sona ermeden General, kızı babasından istedi. Ama evlenme teklif etmemiş, anneannemin odalığı olmasını istemişti. Yang da zaten başka bir şey bekliyor değildi. Şue ailesi sosyal durum gözönüne alınarak general için çoktan bir evlenme düzenlemiş olmalıydı. Zaten Yang'lar bir eş sağlamayacak derecede aşağı bir sınıftandılar. Ancak General Şue gibi bir adamın odalıkları olması beklenirdi. Eşler zevk için değillerdi -bu, odalıkların göreviydi. Odalıklar önemli bir güce sahip olabilirlerdi, ama sosyal statüleri bir eşinkinden farklıydı. Odalık istenildiği zaman alınacak istenildiği zaman atılacak kurumlaşmış bir metresti.

Anneannem evleneceğini, düğünden ancak birkaç gün önce annesinin durumu kendisine açıklamasıyla öğrendi. Anneannem başını eğip ağlamaya başladı. Bir odalık olma fikrinden nefret ediyordu, ancak babası kararını vermişti ve ana babaya itiraz akla bile gelmezdi. Hayır deyip de ciddiye alınmanın tek yolu intihar etmekti. Anneannem dudaklarını ısırdı ve bir şey söylemedi. Zaten söyleyecek bir şeyi de yoktu. Evet demek bile bir hanımefendiye yakışmazdı, çünkü o zaman da ana-babasının evinden ayrılmaya hevesli olduğunu belirtmiş olurdu.

Annesi kızın ne kadar mutsuz olduğunu görünce bunun kendisi için yapılabilecek en iyi şey olduğunu anlattı. Kocası kendisine General Şue'nin gücünden söz etmişti: "Pekin'de 'General Şue, ayağını yere vurdu mu tüm kent sallanır,' derler," dedi. Anneannem aslında generalin yakışıklılığından ve heybetinden etkilenmişti. Yişian'daki erkeklerden hiçbiri bu savaşbeyi general kadar etkileyici değildi. On beş yaşında olduğu için bir odalığın aslında ne demek olduğunu bilmiyordu ama General Şue'nin sevgisini kazanıp mutlu bir yaşam sürdüreceğini umuyordu.

General Şue kızın Yişian'da, kendisi için satın alacağı bir evde yaşayabileceğini söylemişti. Bu da hem ailesine yakın olacağı hem de generalin evinde yaşayıp karısının ve kendisinden önceki odalıkların otoritesi altında olmayacağı demekti. General Şue gibi bir adamın evinde kadınlar tutsaklar gibi yaşarlar ve birbirleriyle sürekli kavga ederlerdi. Tek güvenlikleri kocalarının kendilerine gösterdiği yakınlıktı. General Şue'nin bir ev alacağını söylemesi ve ilişkiyi bir düğün töreniyle sağlamlaştırmaya söz vermesi anneannem için çok önemliydi. Kız için önemli olan bir şey daha vardı: babası artık tatmin olduğuna göre belki annesine karşı daha iyi davranırdı.

Bayan Yang saralıydı ve bu durumundan dolayı da kocasına layık olmadığı inancındaydı. Kocasına karşı uysal davranır, kocası ise sağlığını hiç düşünmeden kendisini horlardı. Bir erkek çocuk doğurmadığı için karısını kusurlu bulurdu. Annesi anneannemi doğurduktan sonra bir dizi düşük yapmış, sonunda 1917'de ikinci çocuğunu doğurabilmişti -ama o da kızdı.

Anneannemin babasının odalık alacak kadar para biriktirme saplantısı vardı. Bu 'düğün' bu isteğini gerçekleştirecekti; General Şue aileyi kendi şerefine uygun armağanlara boğmuştu.

Düğün günü parlak kırmızı bir ipekli saten örtülü, nakışlı bir tahtırevan Yang'ların evinin önüne geldi. Önde, bir kadının en büyük sembolü olan altın zümrüdüanka kuşu resimleri bulunan ipekli fenerler vardı. Düğün, geleneklere uyarak akşam saatlerinde kırmızı fenerlerin ışığında yapıldı. Bir yanda neşeli müzik çalan davul, zil ve nefesli sazlardan oluşan bir orkestra vardı. İyi bir düğün için mümkün olduğu kadar çok gürültü yapılmalıydı; sessizlik utanılacak bir şey olduğunun işaretiydi. Anneannem parlak nakışlı giysiler içindeydi, başını ve yüzünü örten kırmızı ipekli bir peçesi vardı. Yeni evine sekiz kişi tarafından tahtırevanla taşındı. Törelere uygun olarak tahtırevan kentin dört kapısı önünden geçirilirken arkasından açık hasır sepetler içinde arabalarla pahalı düğün armağanları sergilenmekteydi. Anneannem tatmin olmuştu. Yişian'da bugüne kadar böyle bir tören görülmüş değildi.

Eve vardığında askeri tören üniforması içinde General Şue, çevresinde yerel eşraf olduğu halde kendisini bekliyordu. Evin ortası olan oturma odasında kırmızı mumlar ve göz kamaştıran gaz lambaları yakılmıştı. Burada Dünya ve Gökyüzü tabletleri önünde diz çöküldü. Sonra damatla gelin birbirlerini selamladılar ve geleneklere uyarak anneannem gerdek odasına giderken General Şue de erkeklerle zengin bir şölene gitti.

General Şue evden tam üç gün çıkmadı. Anneannem mutluydu. Kocasını sevdiğini sanıyordu, kocası da kendisine kaba bir sevgi göstermişti. Ancak "Kadının saçı uzun aklı kısadır" geleneksel deyişine uyarak onunla ciddi şeylerden söz etmiyordu. Bir Çinlinin, evinde bile olsa, ciddi ve ağırbaşlı olması gerekirdi. Böylece anneannem hiç sesini çıkarmıyor, sabahları yataktan kalkmadan önce kocasının ayak parmaklarını ovuşturuyor, geceleri kendisine qin çalıyordu. General bir hafta sonra gideceğini söyledi. Nereye gideceğini be-

lirtmemişti anneannem de bunu sormanın doğru olmadığını düşünüyordu. Onun görevi kocasının dönüşünü beklemekti. Tam altı yıl bekleyecekti.

1924 eylülünde Kuzey Çin'deki iki büyük savaşbeyi grupları arasında çatışma çıktı. General Şue Pekin garnizonu komutan yardımcılığına getirildi, ancak birkaç hafta sonra eski müttefiki, Hıristiyan savaşbeyi General Feng taraf değiştirdi. 3 kasımda da General Feng ile Şue'nin bir yıl önce cumhurbaşkanı seçtirdikleri Tsao Kun istifa etmek zorunda kaldı. Aynı gün Pekin garnizonu, iki gün sonra da Pekin polisi dağıtıldı. General Şue başkenti hemen terk etti. Tianji'nin dokunulmazlığı olan Fransız bölgesinde sahip olduğu eve çekildi.

Bu arada anneannem yeniden başlayan çatışmaların ortasında kalmıştı. Savaşbeylerinin orduları arasındaki mücadelede kuzeydoğunun kontrolu çok önemliydi ve özellikle Yişian gibi demiryolu kavşakları hedeflerdi. General Şue gittikten kısa bir süre sonra çatışmalar kentin surlarına gelmiş, kapıların dışında büyük muharebeler oluyordu. Yağmacılık başını alıp yürümüştü. Bir İtalyan silah şirketi parasızlık çeken savaşbeylerine silaha karşılık "yağma edilebilir" köyleri kabul edeceğini bildirmişti. Irza geçmek de çok sıradan olaylardandı. Pek çok kadın gibi anneannem de pis ve çirkin görünmek için yüzünü kömür karasıyla boyuyordu. Neyse ki, Yişian'a bu kere dokunulmadı, çatışmalar güneye kaydı ve yaşam normale döndü.

Anneannem için "normal" büyük evinde zaman öldürecek bir şeyler bulması demekti. Ev yerel standartlara göre çok büyüktü ama anneannem yalnızdı ve sıkılıyordu. Evde bir kapıcı, bir aşçı, iki hizmetçi ve birkaç uşak vardı. Bunların görevleri sadece hizmet değil, aynı zamanda korumak ve casusluktu. Kapıcıya anneannemi ne olursa olsun yalnız dışarı bırakmama talimatı verilmişti. General Şue evden ayrıl-

madan önce anneanneme başka bir odalığı hakkında uyarıcı bir hikaye anlatmıştı. Kadının uşaklardan biriyle ilişkisi olduğunu öğrenince yatağa bağlamış, ağzına bir tıkaç sokmuştu. Sonra tıkaca damla damla alkol damlatıp kadını ağır ağır boğarak öldürmüştü. "Ona çabuk bir ölüm zevkini veremezdim, kocasına ihanet eden bir kadın yeryüzünün en aşağılık yaratığıdır," demişti. Sadakatsızlık sözkonusu olduğunda General Şue gibi bir insan erkekten çok kadından nefret ederdi. "Aşığını da kurşuna dizdirdim," demişti. Anneannem bunun gerçek olup olmadığını hiç öğrenememişti ama on beş yaşında bir kız olduğu için de korkudan taş kesilip kalmıştı.

O andan sonra hep korku içinde yaşamıştı. Sokağa pek çıkamadığı için dört duvar arasında kendisine bir dünya yaratmak zorundaydı. Ama orada bile evinin hanımı olmadığından hizmetçilerin kendi aleyhinde hikayeler uydurmamaları için -bu o zaman çok olagandı- onlara sürekli yağcılık yapıyordu. Hepsine hediyeler dağıtıyor, kazananların hizmetkarları bolca bahşişle ödüllendirdikleri için sık sık mah-jong partileri düzenliyordu.

Anneannem hiç para sıkıntısı çekmiyordu. General Şue rehinci dükkanının yöneticisiyle kendisine her ay belirli bir aylık gönderiyor, adam ayrıca anneannemin mah-jong oyunlarında kaybettiği paraları ödüyordu.

Anneannemin evden sadece operaya gitmek için çıkmasına izin vardı. Diğer zamanlarda bütün gün evde otururdu. Çok kitap okur, bahçesine bakardı. Bu yaldızlı kafesindeki tek avuntusu kedisiydi.

Anababasının evini ziyarete de izin varsa da, buna bile kaşlar çatılır, orada gecelemesine izin verilmezdi. Konuşabileceği insanlar sadece anababasıysa da, onlarla olmak da sıkıntılıydı. Babası polis müdür yardımcılığına getirilmiş, toprak ve mülk sahibi olmuştu. Kızı ne kadar sıkıldığını anlatmak için ağzını her açışında babası kendisine ders vermeye

başlar, erdemli bir kadının duygularını bastırması ve kocasına olan görevinden başka bir şey düşünmemesi gerektiğini söylerdi.Kocasını özlemek iyiydi, erdemliydi ama bir kadın şikayet etmemeliydi. Hatta iyi bir kadının hiçbir konuda görüşü olmamalı, olsa bile bunun hakkında açıkça konuşacak kadar terbiyesiz olmamalıydı.

Böylece altı yıl geçti. İlk başlarda bir iki mektup geldiyse de, sonraları tam bir sessizlik olmuştu. Anneannem erkeğini özlüyordu, onun herhalde Çin'in her tarafına dağılmış olan odalıklarından sadece biri olduğunu ve yaşamının sonuna kadar onunla birlikte olamayacağını bilmesine rağmen onu özlüyordu.

Ama haftalar aylara, aylar yıllara dönüşünce özlemi artık körelmişti. Kendisinin erkek için bir oyuncak olduğunu, kendisi için uygun olduğunda ele alınacak bir şey olduğunu artık anlamıştı. Şimdi sadece hiçbir şeye yöneltemediği huzursuzluğu vardı. Huzursuzluk bir deli gömleği olmuştu adeta. Kimi zaman ne yapacağını bilemiyordu. Bazen kendini kaybedip yere düşerdi. Bu baygınlıkları ömrünün sonuna kadar yaşayacaktı.

Altı yıl sonra bir gün 'kocası' eve döndü. Karşılaşmaları kızın ayrıldıklarında hayal ettiğinden çok farklıydı. O zaman kendisini tümüyle ve tutkuyla erkeğine vereceğini hayal etmişti; ama şimdi içinde bir görev duygusundan başka bir şey yoktu. Ayrıca hizmetkarların generalin gözüne girmek için kendisi hakkında hikayeler uyduracaklarından da korkuyordu. Ama her şey yolunda gitti. Şimdi elli yaşını geçmiş olan general yumuşamış gibiydi ve eskisi kadar heybetli görünmüyordu. Kadının beklediği gibi neden öyle aniden gittiğini, nerede olduğunu ve neden geri döndüğünü anlatmadı; o da bunları sormadı. Meraklı olduğu için azarlanmak istememesinin yanısıra bunları merak da etmiyordu.

Aslında general bu yıllar boyunca fazla uzakta değildi. Zengin bir emekli yaşamı sürüyor, zamanını Tianjin'deki eviyle Lulong'daki taşra malikanesi arasında geçiriyordu. Kendisinin geliştiği dünya artık geçmişe ait bir şey olmuştu. Savaşbeyliği ve derebeylik sistemi çökmüştü ve Çin'in büyük bir kısmı bir tek gücün, Chiang Kai-şek'in başında olduğu Kuomintang, ya da Milliyetçiler'in elindeydi. Kaos içindeki geçmişten kopuşu simgelemek ve yeni bir başlangıç ve istikrar görünümü vermek için Kuomintang başkenti Pekin'den ('Kuzey Başkenti') Nanjing'e ('Güney Başkenti') nakletmişti. 1928'de Mançurya hükümdarı Chang Tso-lin, Yaşlı Mareşal, bölgede giderek söz sahibi olmakta olan Japonlar tarafından öldürülmüştü. Yaşlı Mareşal'in oğlu Chang Hsuehliang (O da Genç Mareşal olarak tanınıyordu) Kuomintang'la birleşmiş ve Mançurya'yı resmen Çin'e katmıştı.

General Şue'nin anneannemi ziyareti fazla uzun sürmedi. Bir önceki seferde olduğu gibi birkaç gün sonra gideceğini bildirdi. Gideceği sabahın gecesi anneannemden kendisiyle birlikte Lulong'a gelmesini söyledi. Anneannemin kalbi duracak gibi olmuştu. Kocası kendisine emrederse, bu, karısı ve diğer odalıklarıyla bir çatı altında yaşaması demekti. Kadın paniğe kapılmıştı. Kocasının ayaklarını ovuştururken Yişian'da kalmasına izin vermesi için yalvardı. Onun anababasına kendisini onların yanından almayacağına söz verdiğini, annesinin sağlığının iyi olmadığını, kısa bir süre önce o kadar yıldır beklenen erkek evladını doğurduğunu hatırlattı. Kocası ve efendisi Yişian'ı varlığı ile şereflendirdiği zamanlarda kendisine hizmete hazır olacağını, ama evlatlık görevini de yapmak istediğini söyledi. Ertesi gün kocasının eşyalarını topladı ve adam tek başına gitti. General giderken anneanneme yine armağanlar verdi -altın, gümüş, yeşim taşı, inci ve zümrüt. Pek çok erkek gibi o da bir kadının kalbine giden yolun bu olduğuna inanıyordu. Anneannem gibi kadınlar için mücevherat tek sigortaydı.

Anneannem kısa bir süre sonra hamile kaldığını fark etti. 1931 ilkbaharında üçüncü ayın onyedisinde bir kız -annemi- doğurdu. General Şue'ye bunu haber verince general de mektup yazıp kıza Bao Çin adını vermesini ve seyahat edecek durumda olur olmaz Lulong'a gelmelerini söyledi.

Anneannem çocuğu olunca çok sevinmişti. Artık yaşamına bir amaç gelmişti ve tüm sevgisiyle enerjisini anneme yöneltti. Böylece mutlu bir yıl geçti. General Şue kendisine sık sık mektup yazıp Lulong'a gelmesini istiyorsa da, anneannem her seferinde bunu önlemeyi başarıyordu. 1932 yılının yazının ortasında gelen bir telgrafta General Şue'nin ağır hasta olduğu bildiriliyor ve kızını görmesi için hemen getirmesi emrediliyordu. Anneannem bu kere kocasını atlatamayacağını anlamıştı.

Lulong iki yüz mil uzaktaydı ve yaşamı boyunca hiç seyahat etmemiş olan anneannem için çok büyük bir yoldu. Ayrıca ayakları bağlı kadının yola çıkması çok güçtü, kucağında çocuğu olduğu için eşyalarını da kendisi taşıyamayacaktı. Anneannem on dört yaşındaki kızkardeşi Yulan'ı da yanına almaya karar verdi.

Seyahat başlı başına bir serüvendi. Ortalık yine karışmıştı. Bölgedeki gücünü sürekli artıran Japonya 1931 eylülünde Mançurya'yı istila etmiş ve 6 Ocak 1932'de Japon askerleri Yişian'a girmişlerdi. Japonlar iki ay sonra kuzeydoğu Çin'in büyük bir kısmını kaplayan bölgeyi Mançukuo diye adlandırarak yeni bir devlet kurduklarını ilan ettiler. Japonlar Mançukuo'nun bağımsız olduğunu söylüyorlarsa da, burası aslında Tokyo'nun bir kuklasıydı. Devletin başına Çin'in son imparatoru olan Pu Yi'yi getirdiler. İlk başlarda Baş Yönetici denilen Pu Yi 1934'te Mançukuo imparatoru yapıldı. Bütün bunların dış dünya ile pek az ilişkisi olan anneannem için hiçbir anlamı yoktu. Halk ise her konuda söz hakları olmadığı için yöneticileri hakkında bir kadercilik içindeydiler. Pu Yi çok kimse için doğal hükümdardı, bir Mançu imparatoruydu. Cumhuriyetçi devrimin üstünden yir-

mi yıl geçtikten sonra imparatorun hükümdarlığının yerini alacak birleşmiş bir millet yoktu ve insanlarda 'Çin' adı verilen bir şeyin yurttaşları oldukları kavramı yerleşmemişti.

1932'nin sıcak bir yaz günü anneannem, kızkardeşi ve annem Yişian'dan trene binerek Şanhayguan kentinde Mançurya'dan çıktılar. Tren kıyı ovasında ilerlerken manzaranın da değiştiğini görüyorlardı. Şimdi Mançurya ovalarının kahverengi-sarı toprakları yerine toprak burada daha koyu renkliydi, bitki örtüsü daha sıktı. Çok geçmeden Büyük Duvar'ı aştılar, tren içlere doğru döndü ve bir saat sonra Changli kentinde durdu.

Anneannem burada bir at arabası tutup General Şue'nin yirmi mil ötedeki evine doğru yola koyuldu. Yol boyunca kavaklar ve şeftali ağaçları vardı. Ancak anneannem sürekli sallanan ve toz toprak içinde kalan arabanın içinde manzaranın güzelliğini görecek durumda değildi. Her şeyden de çok, yolun öteki ucunda kendisini neyin beklediğini bilemeyerek kaygılanıyordu.

Anneannem konağı ilk gördüğünde heybetine şaşırıp kalmıştı. Büyük kapının önündeki yatmış aslan heykellerinin yanında silahlı insanlar dimdik nöbet tutuyorlardı. Atları bağlamak için sekiz taş hayvan heykeli vardı: dördü fil, dördü maymun. Bu iki hayvan uğurlu sesleri için seçilmişti: Çincede 'fil' ve 'yüksek makam' aynı sestirler (şiang); 'maymun' ve 'aristokrat' da öyle (hou).

Araba dış kapıdan iç avluya girdiğinde anneannem karşısında sadece kocaman bir düz duvar görmüştü; sonra yan tarafta ikinci bir kapı daha farketti. Bu, klasik bir Çin yapısıydı, yabancıların bir insanın evini görmemeleri, ya da saldırganların içeri ateş edememeleri için yüksek bir saklama duvarı.

İç kapıdan geçtikleri anda bir hizmetçi belirdi ve anneannemin elinden çocuğunu zorla aldı. Bir diğeri anneannemi alıp eve soktu ve General Şue'nin karısının odasına götürdü.

Anneannem odaya girer girmez dizüstü çöktü, "Seni selamlıyorum, hanımım," diyerek secdeye vardı. Anneannemin kızkardeşinin odaya girmesine izin verilmemiş, o bir hizmetçi gibi dışarda bekletilmişti. Bunda kişisel bir şey yoktu; bir odalığın akrabaları aileden sayılmazdı. Generalin karısı anneanneme kalkabileceğini söyledi; kullandığı hitap biçiminden anneannemin ev hiyerarşisindeki yerinin bir eşten çok, yüksek bir hizmetkara yakın olduğu anlaşılıyordu.

Generalin karısı anneanneme oturmasını söyledi. Anneannemin ani bir karar vermesi gerekiyordu. Geleneksel Çin evinde birinin oturduğu yer onun statüsünü yansıtır. General Şue, kendi durumunda birine uygun olarak odanın kuzey ucunda oturuyordu. Onun yanındaki bir sehpanın ötesinde güneye bakan bir iskemle daha vardı: burası generalin iskemlesiydi. Odanın iki yanında çeşitli statülerde insanlar için bir dizi iskemle bulunuyordu. Anneannem geri geri giderek alçakgönüllülüğünü göstermek için kapıya yakın iskemlelerden birine oturdu. Generalin karısı biraz daha yaklaşmasını söyledi. Onun da cömertliğini göstermesi gerekirdi.

Anneannem oturunca kadın ona artık kızının kendi kızıymış gibi büyütüleceğini ve anneanneme değil, kendisine 'Anne' diyeceğini bildirdi; anneannem de kıza evin genç hanımıymış gibi davranacaktı.

Çağırılan bir hizmetçi anneannemi götürdü. Anneannemin kalbi kopacak gibi olmuştu, ama hıçkırıklarını tuttu ve ancak odasına girince kendini bıraktı. General Şue'nin iki numaralı odalığını görmeye götürüldüğünde gözleri hâlâ kırmızıydı. Evi yöneten bu kadındı. Çok sevimliydi, ince bir yüzü vardı ve anneanneme anlayışla davranıyordu, ama anneannem onunla birlikte doya doya ağlamamak için yine kendini tuttu. Bu yeni ve yabancı çevrede sezileriyle en doğru şeyin tedbirlilik olduğunu anlamıştı.

O gün daha sonra 'kocasını' görmeye götürüldü. Bu kere annemi de yanına almasına izin verilmişti. General Kuzey Çin'in her tarafında kullanılan bir yatak olan kang üzerinde yatıyordu; bu, altındaki tuğla sobayla ısıtılan yetmiş seksen santim yüksekliğinde geniş, düz, dikdörtgen bir tahtaydı. İki odalık ya da hizmetçi yatmış generalin yanında çömelmişler, bacaklarını ve karnını ovuşturuyorlardı. General Şue'nin gözleri kapalıydı ve rengi çok soluktu. Anneannem yatağın kenarından eğilerek hafifçe seslendi. General gözlerini açtı ve hafifçe gülümsedi. Anneannem annemi yatağın üzerine koyarak, "Bao Çin bu işte," dedi. General Şue güçlükle annemin başını okşadı, "Bao Çin sana benzemiş; çok güzel bir kız," dedi. Sonra gözlerini kapattı.

Anneannem kocasına seslendi ama adamın gözleri açılmadı. Onun çok hasta, belki de ölmek üzere olduğunu görüyordu. Annemi yataktan alıp kucağına bastırdı. Ama tam o anda yanıbaşında duran generalin karısı sabırsızlıkla kolundan tutup çekiştirdi. Dışarı çıktıklarında kadın anneanneme efendilerini bir daha rahatsız etmemesini söyledi. Kendisi çağrılana kadar odasından çıkmamalıydı.

Anneannem çok korkmuştu. Bir odalık olarak hem kendisinin hem kızının gelecekleri tehlikedeydi. Hiçbir hakkı yoktu. General ölürse karısının merhametine kalmış olacaktı. Kadın istediğini yapabilirdi, onu zengin bir erkeğe de satabilirdi, çok yaygın olduğu üzere, bir geneleve de. O zaman da anneannem kızını bir daha asla göremezdi. Kızıyla birlikte bir an önce oradan uzaklaşmaları gerektiğini biliyordu.

Anneannem odasına dönünce müthiş bir çaba sarf edip sakinleşti ve kaçışını planlamaya koyuldu. Ama düşünmeye çalıştıkça kafasının içinin kanla doluyormuş gibi olduğunu hissediyordu. Dizleri öylesine tutmuyordu ki, mobilyalara tutunmadan yürüyemiyordu. Dayanamayıp yine ağlamaya başladı -bu kere çıkış yolu göremediğinden öfkesinden ağlıyordu. Daha da kötüsü, generalin her an ölebileceğini düşünmesi ve o zaman hiçbir çaresi kalmayacağını bilmesiydi.

Sonunda sinirlerine hakim olup düşünmeye, evin içini öğrenmeye başladı. Ev yüksek duvarlarla çevrili birçok avlusu olan bir yerdi. Bahçe bile estetikten çok güvenlik düşünülerek planlanmıştı. Bir iki selvi ağacı, birkaç çam ve kış eriği varsa da hiçbiri duvarların yanında değildi. Olası bir suikastçinin saklanmasını önlemek için iri çalılıklar bile bırakılmamıştı. Bahçenin iki kapısında asma kilitler vardı ve öndeki büyük giriş kapısı da günün yirmi dört saatinde silahlı bekçiler tarafından korunuyordu.

Anneannemin duvarlar dışına çıkmasına izin yoktu. Generali günde bir kere ziyaret etmesine izin veriliyordu, ama o da başka kadınlarla birlikteydi ve yatağın yanından geçerken sadece, "Sizi selamlıyorum, efendim," diyebiliyordu.

Bu arada evdeki kişileri de tanımaya başlamıştı. Generalin karısından sonra evde sözü en çok geçen iki numaralı odalıktı. Anneannem onun hizmetçilere kendisine iyi davranılması için talimat verdiğini öğrendi. Bu da kendi durumunu biraz kolaylaştırmıştı. Böyle bir evde hizmetçilerin tavırları hizmet ettikleri kişinin statüsüne bağlıydı. Gözde olanlara dalkavukluk ederler, gözden düşenlere ise efendilik taslarlardı.

İki numaralı odalığın annemden biraz daha büyük bir kızı vardı. İki kadın arasındaki bağ böylece biraz daha sıkılaşmıştı. Bu yakınlığı doğuran bir başka şey de, General Şue'nin annemle bu kızdan başka çocuğu olmamasıydı.

İki odalığın arkadaş olmalarından bir ay sonra anneannem generalin karısına giderek elbiselerini almak için evine gitmesi gerektiğini söyledi. Kadın izin verdi, ama anneannem ana babasına veda etmek için kızını da götürmek istediğini söylediğinde bunu kabul etmedi. Şue kanından olan biri evden dışarı çıkarılamazdı.

Anneannem Changli'ye gitti. Arabacı kendisini tren istasyonunda bıraktıktan sonra oradakilere soruşturarak kendisinin ihtiyacı olan şeyleri sağlayacak iki atlı buldu. Ondan

sonra karanlık olmasını bekledi ve atlılarla birlikte bir kestirmeden Lulong'a döndü. Adamlardan biri anneannemi eyere oturtmuş kendisi de atın yularından tutup önde yürümüştü.

Anneannem eve varınca arka kapıya gitti ve önceden kararlaştırdığı işareti verdi. Birkaç saat gibi gelen bir iki dakikadan sonra kapı açıldı ve kucağında annemi taşıyan kızkardeşi dışarı çıktı. Kapıyı iki numaralı odalık açmış, sonra da zorla açıldığı izlenimini vermek için baltayla bir iki yerini parçalamıştı.

Anneannemle kızkardeşi atlara bindiler, annem adamlardan birinin sırtına bağlandı ve gece karanlığında yola koyuldular. Atlılara iyi para verildiği için hızlı koşuyorlardı. Şafak sökerken Changli'deydiler ve ortalık gürültüye verilmeden kuzeye giden trene binmişlerdi. Tren geceyarısına doğru Yişian'a varınca anneannem toprağa kapandı ve uzun bir süre orada öylece kaldı.

Nispeten güvencede sayılırdı, Lulong'dan 200 mil ötedeydi. Ancak hizmetçilerden korkusundan annemi evine götüremeyeceği için eski bir okul arkadaşına onu saklayıp saklayamayacağını sordu. Arkadaşı kimseyi kapısından geri çevirmeyecek ya da bir dostuna ihanet etmeyecek iyi yürekli bir Mançu doktoru olan kayınpederi Dr. Şia'nın evinde oturuyordu.

Şue'nin ev halkı basit bir odalık olan anneannemi kovalayacak kadar önemsemezdi. Ama önemli olan generalin kanını taşıyan annemdi. Anneannem Lulong'a bir telgraf çekip annemin trende hastalandığını ve öldüğünü bildirdi. Ondan sonra uzun ve ıstıraplı bir bekleme dönemi başladı. Anneannem kimi zaman ailenin hikayeye inandığını düşünerek rahatlıyordu. Ama sonra öyle olmayacağını düşünüyor ve kendisini ya da kızını geri almak için ardından adam göndereceklerini düşünerek korkular içinde kalıyordu. Sonunda Şue ailesinin evin reisinin yaklaşan ölümüyle telaş içinde

olacağını, kendisi için kaygılanmayacaklarını ve kızının ortalıkta olmamasının kadınlar için daha iyi olacağını düşünerek ferahladı.

Şue ailesinin kendisini rahatsız etmeyeceğine inanan anneannem annemle birlikte yeniden Yişian'daki evine yerleşti. 'Kocasının' gelmeyeceğini bildiği için artık hizmetçilerden de çekinmiyordu. Lulong'un sessizliği bir yıl sürdü. 1933 sonbaharında bir gün gelen bir telgrafta General Şue'nin öldüğü ve kendisinin cenaze töreni için Lulong'da beklendiği bildiriliyordu.

Ancak anneannem cenazeye gitmedi. Bundan sonraki önemli şey rehinci dükkanı müdürünün aylığını getirmemesi oldu. Bir hafta sonra anneannemin anababasına General Şue'nin karısından bir mektup geldi. General Şue'nin son sözleri anneanneme özgürlüğünün verilmesini istemek olmuştu. Anneannem talihine inanamıyordu.

Yirmi dört yaşında özgürlüğüne kavuşmuştu.

2 *'Sade Soğuk Su Bile Tatlıdır' - Anneannem bir Mançu Doktoru ile Evleniyor (1933-1938)*

GENERAL Şue'nin karısı mektubunda anneannemin anababasına kızlarını geri almamalarını da rica ediyordu. Bu nokta geleneksel dolaylı yoldan ima ediliyorsa da anneannem evinden atıldığını anlamıştı.

Babası anneannemi evine istemeyerek aldı. Artık bir aile babası rolünü oynamaktan vaz geçmişti. General Şue'ye kızını verdikten sonra toplum içinde yükselmişti. Yişian polis müdür yardımcılığının yanısıra iyi ilişkileri olanlar safına da yükselmişti, epey varlıklı olmuş, biraz toprak satın almış, afyon çekmeye başlamıştı.

Anneannemin babası terfi eder etmez kendisine bir de odalık bulmuştu; bir Moğol olan kadını amiri kendisine armağan etmişti. Yükselmekte olan bir meslektaşa bir odalık armağan etmek yaygın bir uygulamaydı ve yerel polis müdürü de General Şue'nin koruması altında olan birini memnun etmekten mutluluk duyardı. Ancak anneannemin babası çok geçmeden yeni bir odalık aramaya başlamıştı; onun durumunda bir erkeğin mümkün olduğu kadar odalığı olmalıydı: odalıklar bir insanın statüsünü belirlerdi. Ancak bunun için çok araması gerekmedi: odalığının bir kızkardeşi vardı.

Anneannem anababasının evine döndüğünde durumu neredeyse on yıl öncesinde ayrıldığı zamandan çok farklı buldu. Mutsuz ve ezilen annesi yerine şimdi üç eş vardı. Odalıklardan biri bir kız doğurmuştu ve çocuk annemin yaşındaydı. Anneannemin kızkardeşi Lan on altı yaşına gelmesine rağmen hâlâ evlenmemişti ki, bu da Yang'ı çok rahatsız ediyordu.

Anneannem bir fesat yuvasından diğerine düşmüştü. Babası hem kızını hem anasını istemiyordu. Karısından zaten nefret ederdi ve şimdi iki odalığı olduğuna göre ona karşı daha da kötü davranıyordu. Yemeklerini odalıklarıyla yiyor, karısını tek başına bırakıyordu. Anneannemin de kendisi için yeni bir dünya yarattığı evine dönmesini hiç hoş karşılamamıştı.

O günlerde bir kadın kocasının ölümünden sorumlu tutulduğu için kızını kötü talih olarak, servetine bir tehdit olarak görüyor, evinden atıp kurtulmak istiyordu.

İki odalık da adamı kışkırtmaktaydılar. Anneannem eve dönmeden evde istediklerini yapıyorlardı. Anneannemin annesi sessiz hatta zayıf bir kadındı. Kuramsal olarak odalıklardan üstünse de, onların kaprislerinin kurbanı olarak yaşıyordu. 1930'da Yu-lin adında bir oğlan doğurdu. Böylece odalıkların gelecekteki güvenceleri güme gitmiş oluyordu; artık anneannemin babasının ölümünde tüm malı mülkü otomatik olarak oğluna kalacaktı. Yang oğluna karşı biraz sevgi gösterince kadınlar kıyameti koparıyorlardı. Yu-lin doğduğu andan başlayarak anneannemin annesine karşı psikolojik savaşı artırmışlar, onu kendi evinde yabancılaştırmışlardı. Onunla sadece şikayet etmek için konuşurlar, yüzüne buz gibi bakışlarla bakarlardı. Anneannemin annesi kocasından destek görmüyordu; bir erkek evlat doğurmuş olması bile kocasını yumuşatamamıştı. Adam çok geçmeden karısında yeni yeni kusurlar bulmaya başladı.

Annem işte iki yaşından dört yaşına kadar bu hava içinde yaşadı. Annesinin sevgisinin koruması altındaysa da, evin içindeki gerilimi hissedebiliyordu.

Anneannem artık yirmi beş yaşlarında çok güzel bir kadın olmuştu. Epey de becerikli olduğundan birkaç kişi kendisini babamdan istemişti. Ama daha önce odalık olduğundan, kendisiyle evlenmek isteyenlerin hepsi de yoksuldular ve Bay Yang tarafından kabul edilme olasılıkları yoktu.

Anneannem, tek seçeneğin kurban olmak, ya da başkasını kurban etmek olduğu odalık dünyasının küçük kavgalarından bıkmıştı. Odalık dünyasında bu ikisinin arası olmazdı. Oysa anneannem kızını huzur içinde büyütmekten başka bir şey istemiyordu.

Babası sürekli olarak yeniden evlenmesi için ısrar ediyor, kimi zaman çirkin imalarda bulunuyor, kimi zaman açıkça artık kendi evinden gitmesi gerektiğini söylüyordu. Ama anneannemin gidebileceği bir yer yoktu. Ne yaşayabileceği bir yer vardı, ne de bir işe girmesine izin. Bir süre sonra bu baskıya dayanamayıp sinir krizi geçirdi.

Bir doktor çağrıldı. Bu, annemin üç yıl önce, General Şue'nin konağından kaçtıktan sonra evinde saklandığı Dr. Şia'ydı. Doktorun gelininin arkadaşı olmasına rağmen, günün çok sıkı cinsel ayrımına uyarak Şia anneannemi hiç görmüş değildi. Odasına girdiğinde güzelliği karşısında öyle bir sersemlemişti ki, şaşkınlıktan hemen dışarı çıkmış, hizmetçiye kendini iyi hissetmediği hakkında bir şeyler mırıldanmıştı. Doktor sonunda kendini toparladı, anneannemin yanına gelip oturdu ve uzun uzun konuştular. Doktor anneannemin o güne kadar duygularını açıkladığı ilk insandı, kocası olmayan bir erkekle konuşan bir kadın konumunu asla unutmayarak bütün ıstırap ve umutlarını dile getirdi. Doktor yumuşak ve sıcaktı, anneannem kendini asla bu kadar anlaşılmış hissetmemişti. Çok geçmeden birbirlerine aşık oldular ve Dr. Şia evlenme teklif etti. Anneanneme kendisinin gerçek

karısı olmasını istediğini, annemi kendi kızı gibi yetiştireceğini söyledi. Anneannem sevinçten ağlayarak teklifi kabul etti. Babası da çok mutluydu, ancak Dr. Şia'ya herhangi bir çeyiz veremeyeceğini söyledi. Dr. Şia da bunun tümüyle gereksiz olduğunu bildirdi.

Dr. Şia Yişian'da geleneksel tıp alanında epey tanınmıştı. Yanglar gibi Han Çinlisi değil, bir Mançu'ydu. Ailesi bir zamanlar Mançu imparatorlarının saray doktorluğunu yapmıştı.

Dr. Şia sadece mükemmel bir doktor değil, yoksullardan çoğunlukla para almayan iyi bir insan olarak da ün yapmıştı. Bir seksenden uzun boyuna rağmen çok zarif hareket ederdi. Hep geleneksel uzun entari ve ceket giyerdi.

Anneanneme evlenme teklif ettiğinde doktor zaten yaşlıydı. Altmış beş yaşında ve duldu, hepsi de evli üç yetişkin oğlu ve bir kızı vardı. Üç oğlu da evinde kendisiyle birlikte yaşıyordu. En büyüğü eve bakıyor ve aile çiftliğini idare ediyor, ikincisi babasının yanında çalışıyor, anneannemin okul arkadaşıyla evli olan üçüncüsü de öğretmenlik yapıyordu. Oğulların, biri evli ve bir çocuklu olan sekiz çocukları vardı.

Dr. Şia oğullarını odasına çağırdı ve planlarını anlattı. Oğulları kulaklarına inanamayarak birbirlerine baktılar. Odada derin bir sessizlik vardı. En büyüğü, "Yani bir odalık mı alıyorsun, baba?" diye sordu. Dr. Şia anneannemi eş olarak alacağını söyledi. Anneannem üvey anneleri olacağı için bu çok önemliydi; kendisine yaşına bakılmaksızın babalarıyla aynı statüde yaşlı kuşaktan biriymiş gibi davranılacaktı. Sıradan bir Çin ailesinde genç kuşakların yaşlılara tabi olmaları ve durumlarına uygun davranışlarda bulunmaları gerekir; ancak, Dr. Şia evinde daha sıkı bir Mançu görgü kuralı uygulardı. Genç kuşaklar yaşlılara her sabah ve akşam saygılarını sunarlar, erkekler diz çöker, kadınlar reverans yaparlardı. Bayramlarda erkeklerin secdeye kapanmaları gerekirdi. Anneannemin eski bir odalık olması ve aradaki yaş farkı

şimdi adamın çocuklarının kendilerinden daha aşağı statüde ve genç birine itaat etmeleri demekti.

Bunun üzerine aile bir araya geldi. Anneannemin eski okul arkadaşı olan kız bile bozulmuştu; şimdi onun da aynı sınıfta okuduğu biriyle yepyeni bir ilişkiye girmesi gerekecekti. Eski arkadaşıyla aynı sofrada yiyemeyecek, hatta onun yanında oturamayacak, karşısında hizmetçi gibi bekleyip ihtiyaçlarını yerine getirecekti.

Ailenin her bireyi -oğullar, gelinler, torunlar ve hatta torunun oğlu- sırayla Dr. Şia'ya çıkıp "kendi etinden kanından" olanların duygularını düşünmesini rica ettiler. Dizüstü çöktüler, babalarının önünde yere kapanıp ağlayıp bağırdılar.

Dr. Şia'ya kendisinin Mançu olduğunu ve çok eski bir Mançu geleneğine göre onun durumunda bir insanın bir Han Çinlisi ile evlenemeyeceğini hatırlattılar. Dr. Şia bu kuralın uzun zaman önce kaldırıldığını söyledi.

Dr. Şia'yı en çok rahatsız eden şey duygusal şantajdı -özellikle de, eski bir odalığı karı olarak almanın çocuklarını toplum içinde küçük düşüreceği düşüncesi. Bunun böyle olacağını biliyor ve üzülüyordu. Ancak Dr. Şia en önce anneannemin mutluluğunu düşünmesi gerektiğini hissediyordu. Onu odalık olarak alırsa, anneannem sadece küçük düşmekle kalmayacak, bütün ailenin kölesi olacaktı. Eğer resmi karısı değilse, doktorun aşkı bile onu korumaya yetmeyecekti.

Dr. Şia ailesine yaşlı bir adamın arzusunu yerine getirmeleri için rica etti. Ama ailesi de, toplum da sorumsuz bir arzunun yerine getirilmemesi gerektiği fikrindeydiler. Bazıları bunak olduğunu ima ediyorlardı. Bazıları da şöyle diyordu: "Oğulların, torunların, hatta torun çocuğun bile var. Geniş ve varlıklı bir ailen var. Daha ne istiyorsun? Neden onunla evlenmeye kalkıyorsun ki?"

Tartışmalar uzayıp gidiyordu. Sahneye oğulların davet ettikleri dostlar ve akrabalar çıkıyordu. Hepsi de evliliğin

delilik olacağını söylemekteydiler. Bunlar anneannemin Dr. Şia'nın parasını ele geçirmek niyetinde olduğuna da işaret ediyorlardı. Ahlak konuşmalarının altında hiç dile getirilmeyen bir varlık hesabı vardı. Akrabalar anneannemin karısı olarak evin idaresini ele aldığında Dr. Şia'nın bütün parasını ele geçireceğinden korkuyorlardı.

Dr. Şia zengin bir insandı. Yişian'ın çeşitli yerlerinde 2.000 dönüm arazisi ve hatta Büyük Duvar'ın güneyinde biraz toprağı vardı. Kentteki büyük evi gri tuğladan yapılmış, tavanları badanalı, duvarları kağıt kaplıydı. Hastası çoktu ve bir de eczacı dükkanı vardı.

Aile adamla bir yere varamayacağını anlayınca anneannem üzerinde çalışmaya başladı. Okul arkadaşı olan kız bir gün çaya gitti, havadan sudan konuşulduktan sonra asıl konuya girdi. Anneannem hıçkırıklarla ağlamaya başlayıp arkadaşının elini tuttu. Benim yerimde sen olsaydın ne yapardın? diye sordu. Bir yanıt alamayınca, "Bir odalık olmanın nasıl bir şey olduğunu bilir misin?" diye sordu. "Sen kendin odalık olmak istemezdin, değil mi?"

Arkadaşı ailesine içinde bir suçluluk duygusuyla döndü ve başarısız olduğunu bildirdi. Anneannemi daha fazla zorlamayı yüreğinin kaldırmayacağını da ima etti. Dr. Şia'nın mesleğinde kendisine yardımcı olan ikinci oğlu De-gui de kızkardeşi gibi düşünüyordu. Diğerlerine evliliğe karışmamalarının daha doğru olacağını söyledi. Üçüncü oğul da, anneannemin çektiklerini karısından duyunca, yumuşamaya başlamıştı.

En kırgın olanlar büyük oğul ile karısıydı. Büyük oğulun karısı diğerlerinin yumuşadığını görünce kocasına şöyle dedi: "Onlar elbette aldırmazlar. Hepsinin başka işleri var. O kadın o işleri ellerinden alamaz. Ama senin neyin var ki? Sen babanın malının mülkünün yöneticisisin -ve bunların hepsi o kadına kalacak! Zavallı ben ve çocuklarım ne olacağız? Bizim tutunacak bir dalımız bile yok. Belki de hepimi-

zin ölmesi çok daha iyidir. Onları mutlu etmek için kendimi öldüreyim daha iyi." Kadın bütün bunları ağlayarak söylemişti. Kocası telaşa kapılıp, "Bana yarına kadar izin ver," dedi.

Dr. Şia ertesi sabah kalktığında De-gui dışında tüm ailesinin, onbeşinin de, yatak odasının kapısı dışında diz çökmüş beklediklerini gördü. O kapıdan çıkar çıkmaz büyük oğul, "Yere!" diye bağırdı ve hepsi babalarının önünde secde ettiler. Büyük oğul duygudan titreyen bir sesle, "Baba, çocukların ve ailen bizi, yani kendi aileni düşünene kadar, burada böyle secdeye kapanmış bekleyeceğiz," dedi.

Dr. Şia çok kızmıştı. Çocuklarına kalkmalarını söyledi, ama büyük oğul, "Hayır, baba, düğünü iptal etmezsen kalkmayacağız!" dedi. Dr. Şia oğlunu ikna için boşuna dil döktü. Sonunda, "Aklınızdan geçeni biliyorum," dedi. "Bu dünyada daha uzun bir süre kalacak değilim. Üvey anneniz olacak kadının davranışlarından kaygılanıyorsanız size çok iyi davranacağından hiç kuşkum yok. Onun iyi bir insan olduğunu biliyorum. Size onun karakterinden başka bir güvence veremeyeceğimi biliyorsunuz..."

'Karakter' sözcüğü üzerine büyük oğul, "Bir odalık için karakter sözcüğünü nasıl kullanırsın?" dedi. "İyi bir kadın odalık olmazdı!" Sonra anneanneme hakaret etmeye başladı. Dr. Şia ondan sonra kendini tutamadı. Bastonunu kaldırıp oğlunu dövmeye başladı.

Dr. Şia bütün yaşamınca sükun ve kendine hakim olma anıtı olmuştu. Hâlâ dizleri üstünde olan tüm aile dehşet içinde kalmışlardı. Torunun oğlu ağlamaya başladı. Büyük oğul bir an şaşaladı, ailenin önünde dayak yiyerek küçük düşmenin kırgınlığıyla sesini yine yükseltti. Doktor sesini kesmesi için bağırdı, sonra öyle sert bir darbe vurdu ki, bastonu ikiye bölündü.

Oğlu birkaç saniye daha küçük düştüğünü düşündükten sonra cebinden bir tabanca çıkartıp babasının yüzüne baktı.

"Sadık bir yurttaş imparatoru ikna etmek için kendi ölümünü kullanır," dedi. "Bir oğul da babasına karşı aynı şeyi yapmalıdır. Seni ikna edecek tek şey benim ölümümdür." Bir el silah sesi duyuldu. Oğul olduğu yerde sallanıp yere devrildi. Karnına ateş etmişti.

Oğul bir atlı arabayla kaldırıldığı hastanede ertesi gün öldü. Belki de kendisini öldürmeye niyet etmemiş, bu dramatik hareketiyle babasına baskı yapmak istemişti.

Oğlunun ölümü Dr. Şia'yı yıkmıştı. Dışardan her zamanki gibi sakin görünmesine rağmen kendisini tanıyanlar o sakinliğinin ardında derin bir keder okuyabiliyorlardı.

Yişian öfke, söylenti ve suçlamalarla için için kaynamaya başladı. Gencin ölümünden Dr. Şia ve özellikle de anneannem sorumlu tutuluyordu. Dr. Şia kendisine engel olunamayacağını göstermek kararlılığındaydı. Oğlunun cenaze töreninden kısa bir süre sonra düğün gününü saptadı. Çocuklarına yeni annelerine hakkı olan saygıyı göstermelerini söyledikten sonra kentin ileri gelenlerine davetiyeler gönderdi. Geleneklere göre bunlar törene katılmalı ve armağanlar getirmeliydiler. Şia anneanneme de büyük bir tören için hazırlanmasını söyledi. Anneannem suçlamalardan ve bunların Dr. Şia üzerindeki önceden görülmeyen etkilerinden korkuyor ve kendini bu işte bir suçu olmadığına inandırmaya çalışıyordu. Ama içinde bir meydan okuma da vardı. Büyük bir tören yapılmasına razı geldi.

Böylece 1935'te yirmi altı yaşındaki anneannem ve dört yaşındaki annem Dr. Şia'nın konforlu evine yerleştiler. Burası iç avludaki evi ve sokağa bakan eczanesi ve ameliyathanesiyle büyük bir evdi. Başarılı doktorların kendi eczanelerinin olması bir gelenekti. Dr. Şia burada üç yardımcısıyla hazırladığı geleneksel Çin bitki ilaçlarını satardı.

Dükkanın arkasındaki küçük avluya açılan odalarda hizmetçiler ve aşçılar yaşardı. Bunun ardındaki küçük avlulara

açılan odalarda da aileler otururlardı. Daha geride selvi ve kış erikleriyle büyük bir bahçe vardı. Dr. Şia kuşları da çok severdi ve kendisine bir kuş bahçesi yaptırtmıştı. Burada sabahları egzersiz yaparken kuş cıvıltılarını dinlerdi.

Dr. Şia oğlunun ölümünden sonra ailesinin sessiz kınamasına katlanmak zorunda kalmıştı. Anneanneme bunun kendisinde yarattığı ıstıraptan hiç söz etmezdi. Çinli erkeklerin acılarını belli etmeme zorunlulukları vardı. Anneannem kocasının neler çektiğini biliyor ve sessizlik içinde o da *onunla birlikte acı* çekiyordu. *Kocasını* çok seviyor ve onun bütün ihtiyaçlarını tüm kalbiyle karşılamaya çalışıyordu.

Kendisine saygı gösterisi altında küçümsemeyle davranan aileye hep güler yüz gösterirdi. Okulda birlikte okuduğu gelin bile anneannemden kaçınıyordu. Anneannem büyük oğulun ölümünden sorumlu tutulduğunu bilerek çok acı çekmekteydi.

Anneannemin tüm yaşam biçimi artık Mançu kurallarına göre değişmiş bulunuyordu. Kendisi annemle bir odada, Dr. Şia başka bir odada yatardı. Her sabah erkenden gerginlik içinde kalkar, aile bireylerinin ayak seslerini beklerdi. Yüzünü hemen yıkar ve her birini katı bir törenle karşılardı. Ailenin soğuk 'günaydın'ları dışında kendisiyle hiç konuşulmazdı. Anneannem onların diz çökmelerini seyrederken kalplerinin nefretle dolu olduğunu bilirdi.

Bayramlarda ve diğer önemli günlerde ailenin önünde secdeye kapanması gerekirdi, o da hemen yerinden fırlayıp bir kenarda ayakta durarak annelerini simgeleyen iskemleyi boş bıraktığını gösterirdi. Mançu gelenekleri de kocasıyla kendisini ayırmaktaydı. Birlikte yemek yemeleri yasaktı ve yemekte gelinlerden biri hizmet etmek üzere anneannemin arkasında beklerdi. Ancak kadının yüzü öylesine asık olurdu ki, anneannem değil yemeğinden zevk almak, bitirmekte bile güçlük çekerdi.

Dr. Şia'nın evine yerleşmek anneanneme ilk kez bir derece bir özgürlük sağlamıştı. Ama bu aynı zamanda bir kapa-

na kıstırılmak da sayılırdı. Annem için de durum farklı değildi. Dr. Şia kendisine karşı çok sevecen davranıyor, onu kendi kızıymış gibi yetiştiriyordu. Annem ona 'Baba' derdi, doktor da kendisine 'Şia' soyadını vermişti ki, bunu bugüne kadar taşımaktadır. Şia anneme bir de ad takmıştı: De-hong. Bu, iki karakterden oluşan bir addır: Hong 'yaban kuğusu' ve kuşak adı olan De 'erdem' demektir.

Dr. Şia'nın ailesi anneanneme doğrudan doğruya hakaret etmeye cesaret edemezdi -bu insanın kendi 'annesine' ihanet demek olurdu. Ama kızı için böyle bir şey sözkonusu değildi. Annemin ilk hatırladığı şeyler annesinin sevgisinin yanısıra Dr. Şia'nın ailesinin genç bireylerinin kendisine eziyetleridir. Annem ağlamamaya, yara berelerini annesine göstermemeye çalışırdı ama anneannem neler olup bittiğini çok iyi bilirdi. Dr. Şia'nın keyfini kaçırmamak ve çocuklarıyla arasında yeni sorunlar yaratmamak için kocasına bunlardan hiç söz etmezdi. Ama annem çok ıstırap çekiyordu. Sık sık büyükbabasının evine, ya da prensesler gibi muamele gördüğü General Şue'nin satın aldığı eve götürülmesi için yalvarırdı. Ama çok geçmeden bu isteklerinin annesini ağlattığını görünce bir daha 'eve gitmekten'söz etmedi.

Annemin en yakın arkadaşları evcil hayvanlarıydı. Bir baykuşu, bir iki basit sözcük söyleyen bir papağanı, bir şahini, bir kedisi, beyaz fareleri ve kavanozlarda sakladığı çekirgeleri ile ağustos böcekleri vardı. Annesinin dışında tek dostu Dr. Şia'nın arabacısı Koca Lee'ydi.

Koca Lee annemin hayvanlarına bakar ve annemi sokağa çıkarırdı. O kış ona buzda kaymasını öğretmişti. Karların eridiği ilkbaharda birlikte mezarlığa giderler, insanların ata mezarlarını temizleyip üzerlerine çiçek dikmelerini seyrederlerdi. Yazları balık avlarlar, mantar toplarlar, sonbaharlarda da kentin dışına çıkıp tavşan avlarlardı.

Koca Lee anneme hayvan hikayeleri de anlatırdı. Kuzey Mançurya dağlarındaki kaplanlar iyi yürekliydiler ve kendilerini tehdit altında hissetmedikçe insanlara saldırmazlardı. Lee kaplanları çok severdi. Ama ayılar hiç öyle değildi. Bir ayıyla karşılaştığında hiç kıpırdamadan durup onun başını öne eğmesini beklemeliydin. Ayının alnında bir perçemi vardı ve başını eğince bu gözlerini örter, önünü görmesine engel olurdu. Sanki hiç korkmuyormuşsun gibi durup yüzüne bakarak beklemeliydin. Sonra da ağır adımlarla geri geri yürümeliydin. Koca Lee'nin bu öğüdü yıllar sonra annemin canını kurtaracaktı.

Annem beş yaşındayken bir gün bahçede hayvanlarıyla konuşuyordu. Dr. Şia'nın torunları birden çevresini sarıp kendisiyle alay etmeye, itelemeye başladılar. Annemi bahçenin ucundaki kör kuyuya kadar kovalayıp ittiler. Kuyu epey derindi ve annem içine düştü. Bir süre sonra biri çığlıklarını duyup Koca Lee'yi çağırdı. Lee bir merdiven getirip kuyuya indi. O sırada kaygıdan çılgına dönen anneannem de koşup gelmişti. Koca Lee birkaç dakika sonra yara bere içinde ve baygın olan annemle kuyudan çıktı, kızı annesinin kucağına verdi. Annem içeri götürüldü, Doktor Şia kendisini muayene etti. Annemin kalça kemiklerinden biri kırılmıştı. Kemik uzun yıllar düzelmedi ve sonunda da annemde hafif bir sakatlık kaldı.

Dr. Şia ne olduğunu sorunca annem "Altı numaralı torunun" kendisini kuyuya ittiğini söyledi. Dr. Şia için kaygılanan anneannem, Altı Numara adamın gözdesi olduğu için kızını susturmaya çalıştı. Dr. Şia odadan çıkınca anneannem anneme Dr. Şia'yı üzmemek için bir daha Altı Numara'yı şikayet etmemesini tembih etti. Annem kalçası nedeniyle bir süre evden çıkamadı. Öteki çocuklarsa kendisini tam olarak aforoz etmişlerdi.

Dr. Şia bu olaydan sonra evden uzun süreler uzaklaşmaya başladı. Önce taşra başkenti olan yirmi beş mil güneyde-

ki Jinzhou'ya giderek bir iş aradı. Aile içindeki hava katlanılacak gibi değildi ve annemin ölümle sonuçlanabilecek olan kazası kendisini evden taşınmanın gerekli olduğuna inandırmıştı.

Bu kolay verilecek bir karar değildi. Çin'de aynı çatı altında birkaç kuşak yaşaması büyük bir şereflilikti. "Aynı Çatı Altında Beş Kuşak" diye sokak adları böyle aileleri anmak için verilmişti. Geniş aileyi koparmak her ne pahasına olursa olsun kaçınılması gereken bir faciaydı. Ama Dr. Şia anneanneme karşı bundan memnun olacakmış gibi davranıyor, sorumluluğunun azalmasına sevineceğini söylüyordu.

Anneannem de göstermemeye çalıştıysa da, çok rahatlamıştı. Aslında annemin başına gelen olaydan sonra kocasını o yöne kendisi itelemişti. Dr. Şia malını mülkünü ailesi arasında dağıttı. Kendisi için ayırdıkları sadece Mançu imparatorlarının atalarına verdikleri armağanlardı. En büyük oğlunun dul karısına bütün topraklarını bağışladı. İkinci oğlu eczaneyi, en küçük oğlu da evi aldı. Koca Lee ve diğer hizmetçilere de bir şeyler verdi. Anneanneme yoksulluğa üzülüp üzülmeyeceğini sorduğunda anneannem kızı ile kocasının kendisine yeterli olduğunu söyledi: "Sevgi varsa, sade soğuk su bile tatlıdır."

Aile 1936'nın buzlar içindeki bir Aralık günü onları uğurlamak için kapı önüne çıktı. Evliliği desteklemiş olan De-gui dışında hepsinin gözleri kuruydu. Koca Lee kendilerini atlı arabayla istasyona götürdü, annem burada yaşlı adama ağlayarak veda etti. Ancak tren heyecanıyla az sonra her şeyi unutmuştu. Bir yaşından bu yana ilk kez trene biniyordu.

Jinzhou yüz bine yakın nüfusuyla büyük bir kent, Mançuko'nun dokuz eyaletinden birinin başkentiydi. Denizden on mil içerde, Mançurya'nın Büyük Duvar'a yaklaştığı yerdeydi. Yişian gibi burası da surlarla çevrili bir kentse de, hızla genişlemekteydi ve daha şimdiden surların dışına taşmış-

tı. Kentte birkaç tekstil fabrikası, iki petrol rafinerisi ve hatta bir havaalanı vardı.

Japonlar ağır bir muharebeden sonra 1932 Ocak ayı başlarında kenti işgal etmişlerdi. Jinzhou çok stratejik bir noktada olduğundan Mançurya'nın alınmasında önemli rol oynamış, ele geçirilmesi Birleşik Devletler ve Japonya arasında büyük bir diplomatik tartışma yaratmış ve on yıl sonraki Pearl Harbour baskınına kadar giden bir dizi olaya yol açmıştı.

Japonlar 1931 eylülünde Mançurya saldırısına başladıklarında Genç Mareşal Chang Hsueh-liang başkenti Mukden'i Japonlara terk zorunda kalmıştı. Genç mareşal 200.000 askeriyle Jinzhou'ya yerleşmişti. Tarihin ilk uçak saldırılarından birinde Japonlar kenti havadan bombaladılar. Japon askerleri Jinzhou'ya girince yağma da başlamıştı.

İşte, şimdi altmış altı yaşında olan Dr. Şia her şeye burada yeniden başlayacaktı. Kentin yoksul kesiminde üç metreye dört metre boyunda kerpiç bir kulübe kiralayabildi. Mahalledeki kulübe sahiplerinin çoğu doğru dürüst bir dam yaptırtamayacak kadar yoksuldular: dört duvarlarının üstüne oluklu teneke koyuyorlar, bu da uçmasın diye üstüne iri taşlar yerleştiriyorlardı. Mahalle kentin kenarındaydı, nehrin öte yanında süpürgeotu tarlaları vardı. Aralık ayında geldiklerinde toprak ve o noktada otuz metre eninde olan nehir donmuştu. Baharda buzlar eridi, kulübenin çevresindeki toprak balçık gibi oldu. Kışın donmuş olan lağımın kokusu da ortaya çıktı. Yazın ortalığı sivrisinek sarar ve hep bir sel korkusu yaşanırdı. Nehir zaman zaman taşıp evleri basardı.

Annemin ilk hatırladığı şey katlanılamayacak derecede olan soğuktu. Sadece uyuma değil, her şey kulübenin büyük bir kısmını kaplayan ve alttan ısıtılan kang'ın üzerinde yer alırdı. Üçü de kang'ın bir köşesinde yatarlardı. Elektrik ve akar su yoktu. Tuvalet, içinde bir çukur olan çamurdan bir kulübeydi.

Evin tam karşısında Ateş Tanrısı'nın parlak renklere boyanmış bir tapınağı vardı. Buraya duaya gelen insanlar atlarını Şia'ların kulübesinin önüne bağlarlardı. Hava ısındığı zaman Dr. Şia akşamları annemi nehir kıyısında gezintiye çıkarır, şahane güneş batışı tablosu önünde ona klasik şiirler okurdu. Anneannem onlara katılmazdı. Kocalarla karılarının birlikte gezmeleri adet değildi, hem de bağlı olan ayakları ile yürüyüş kendisi için asla bir zevk olamazdı.

Açlıktan ölmenin sınırında yaşıyorlardı. Yişian'da aile Dr. Şia'nın kendi toprağından gelen ürünle beslenirdi ki, bu da, Japonlar haraçlarını aldıktan sonra bile evde yiyecek pirinçleri olması demekti. Şimdi gelirleri müthiş azalmıştı ve Japonlar da varolan yiyeceğin daha büyük bir kısmına el koyuyorlardı. Yerel olarak üretilen ürünün çoğu Japonya'ya gönderiliyor, kalan pirinç ve buğdayın çoğunu da Mançurya'daki Japon ordusu alıyordu. Yerel halk ellerinde bir miktar darı tutabiliyordu ki, bu bile çok azdı. Esas yiyecekleri tadı ve kokusu berbat olan meşe palamutuydu.

Anneannem hiç böylesine yoksulluk görmemişti, ama bu dönem yaşamının en mutlu günleriydi. Dr. Şia kendisini seviyordu ve kızı da sürekli olarak yanındaydı. Artık sıkıcı Mançu törelerine uymak zorunda değildi ve küçücük kulübe sürekli kahkahalarla çınlıyordu. Anneannem ile Dr. Şia uzun geceler boyunca iskambil oynarlardı. Oyunun kuralları kaybedenin kazananı üç kere öpmesiydi.

Anneannemin mahallede kadın arkadaşları da vardı ki, bu kendisi için yepyeni bir durumdu. Bir doktorun karısı olarak, yoksulluklarına rağmen, saygı görüyordu. Yıllarca küçük düşürüldükten ve bir odalık olarak davranıldıktan sonra şimdi gerçekten özgürlük vardı çevresinde.

Anneannem ile arkadaşları zaman zaman kendi aralarında eski bir Mançu tiyatro gösterisi düzenlerler, davul çalıp şarkı söyler, dans ederlerdi. Çaldıkları melodiler çok basitti ve kadınlar buna uyacak şarkılar uydururlardı. Evli ka-

dınlar cinsel yaşamları hakkında şarkı okurlar, bakireler ise cinsel konularda sorular sorarlardı. Çoğu cahil olduklarından yaşamın gerçeklerini böyle öğrenirlerdi. Şarkıları aracılığıyla birbirlerine kendileri ve kocaları hakkında bilgi verirler, dedikodu yaparlardı.

Anneannem bu toplantılardan büyük zevk alır, evde provalarını yapardı. Kang'ın üstünde oturur, sol eliyle el davulunu çalar, tempoya uygun olarak şarkı uydururdu. Dr. Şia çoğunlukla kendisine fikir verirdi. Annem bu toplantılara götürülmeyecek kadar küçüktü ama evde annesinin provalarını seyrederdi. Onları hayranlıkla dinler ve özellikle Dr. Şia'nın önerdiği sözcüklerin ne demek olduğunu merak ederdi. Onunla annesinin gülmelerine bakılırsa bunlar çok eğlenceli şeyler olmalıydı. Ama annesi onları kendisine tekrarladığı zaman annem "sislere ve bulutlara düşerdi." Bu sözlerin ne demek olduğu hakkında hiçbir fikri yoktu.

Ancak yaşam sertti. Her gün bir ölüm kalım savaşı veriliyordu. Pirinç ve buğday sadece karaborsadan alınabildiğinden anneannem General Şue'nin kendisine verdiği mücevherleri birer birer satmaya başladı. Kendisi hemen hemen hiçbir şey yemez, ya yediğini ya da aç olmadığını ve daha sonra yiyeceğini söylerdi. Dr. Şia onun mücevherlerini sattığını duyunca buna bir son vermek istedi. "Ben yaşlı bir insanım," dedi. "Bir gün gelip öleceğim ve sen yaşamak için onlara muhtaç olacaksın."

Dr. Şia başka bir doktorun eczanesinde aylıklı doktor olarak çalışıyor ve bu durum da ustalıklarını göstermesine fırsat vermiyordu. Ama çok çalıştığı için ünü yayılmaya başlamıştı. Çok geçmeden bir hastanın evine çağırıldı. O akşam ve döndüğünde elinde beze sarılı bir paket vardı. Annemle karısına göz kırparak paketin içinde ne olduğunu tahmin etmelerini söyledi. Annemin gözleri buharları tüten paketteydi ve "Taze ekmek!" diye bağırmadan önce paketi açmaya koyulmuştu bile. Ekmekleri yerken başını kaldırınca

Dr. Şia'nın neşeyle gülümseyen gözlerini gördü. Elli yıl sonra bile onun gözlerindeki mutluluğu hatırlar ve bugüne kadar bir daha o kadar lezzetli bir şey yemediğini söylerdi.

Doktorlar için ev ziyaretleri çok önemliydi, çünkü o zaman aileler ücretini bağlı bulunduğu doktora değil, kendisine öderlerdi. Hastalar mutlu ya da zenginseler doktorlara çoğunlukla iyi para öderlerdi. Minnettar hastalar doktorlara Yılbaşında ya da diğer özel günlerde değerli armağanlar verirlerdi. Bir dizi ev ziyaretinden sonra Dr. Şia'nın durumu düzelmeye başlamıştı.

Ünü de iyice yayılmıştı artık. Bir gün eyalet valisinin karısı komaya girince Dr. Şia çağrıldı ve kadın tekrar iyileşti. Bu bir insanı ölümden döndürmekle bir tutuluyordu. Vali bir plaket hazırlanmasını emretti ve üzerine kendi eliyle, "İnsanlara ve topluma can veren Dr. Şia" diye yazarak plaketin bir törenle bütün kentte dolaştırılmasını istedi.

Vali çok geçmeden Dr. Şia'dan başka bir yardım istedi. Bir karısı ve on iki odalığı vardı ve hiçbiri kendisine bir çocuk doğuramamıştı. Vali Dr. Şia'nın doğurganlık konusunda uzman olduğunu duymuştu. Dr. Şia valiye ve on üç kadınına ilaçlar yazdı, kadınlardan bir kısmı hamile kaldı. Aslında kusur valideydi ama Şia karısıyla odalıklarını da tedavi etmişti. Vali buna sevinerek Dr. Şia'ya daha da büyük bir plaket yazdırdı: "Kuanyin'in (Budist doğurganlık tanrıçası) reenkarnasyonu." Yeni plaket doktorun evine eskisinden daha büyük bir törenle taşındı. Bundan sonra insanlar kuzeyde 400 mil ötedeki Harbin kadar uzak yerlerden doktoru görmeye geldiler. Dr. Şia Mançukuo'nun "dört ünlü doktoru"ndan biri oldu.

1937 sonunda, Jinzhou'ya gelmelerinden bir yıl sonra kentin eski kuzey kapısının hemen dışında daha büyük bir eve taşındılar. Bu ev kerpiçten değil kırmızı tuğladandı. Bir odası yerine üç yatak odası vardı. Dr. Şia burada yine doktorluğa başladı, oturma odasını da kliniği olarak kullandı.

Ev, başka iki aile tarafından da kullanılan büyük bir avlunun güney tarafındaydı, ama sadece Dr. Şia'nın doğrudan doğruya avluya açılan kapısı vardı. Diğer iki evin cepheleri sokağa bakıyordu ve avluya bakan yüzleri sadece duvardı, bir tek pencereleri bile yoktu. Onlar avluya girmek istedikleri zaman sokağa çıkıp oradaki kapıyı kullanırlardı. Avlunun kuzey yanı da duvardı. Avludaki selvi ağaçlarına aileler çamaşır ipleri germişlerdi. Anneannem buraya en sevdiği çiçekleri ekmeye başladı.

Anneannem ile Dr. Şia'nın kendi çocukları olmadı. Şia altmış beş yaşından sonra bir erkeğin spermasını çıkartmayıp kendisine saklaması gerektiğine inanırdı. Yıllar sonra anneannem anneme Dr. Şia'nın sperma çıkarmadan orgazma varmasını başardığını anlatmıştı. O yaşta bir insan için doktorun sağlığı çok iyiydi. Hiç hastalanmazdı, her sabah soğuk suyla yıkanırdı. İçki ve tütüne el sürmezdi.

Dr. Şia doktor olmasına karşın ilaç almaktan hoşlanmaz, sağlam bir vücudun sağlık için yeterli olduğunu söylerdi. Vücudun bir kısmını iyileştirirken başka bir tarafına zarar veren tedavilere karşıydı ve yan etkileri yüzünden kuvvetli ilaçlar kullanmazdı. Annem ile anneannem ilaçlarını ondan gizli içerlerdi. Onlar hastalandığı zaman Şia hep başka bir doktor getirirdi. Gelen hem geleneksel bir Çinli doktor hem de şaman olur ve bazı hastalıkların kötü ruhlar tarafından yaratıldığına ve hastayı iyileştirmek için bunların özel dini tekniklerle hastanın içinden çıkarılması gerektiğine inanırdı.

Annem mutluydu. Yaşamında ilk kez çevresinde bir sıcaklık hissediyordu. Büyükbabasının evinde iki yıl hissettiği gerilimden ve Dr. Şia'nın torunlarından bir yıl çektiği eziyetten eser yoktu burada.

Özellikle hemen hemen her ay gelen bayramlar kendisini çok heyecanlandırıyordu. Sıradan Çinliler arasında bir çalışma haftası kavramı yoktu. Sadece devlet daireleri, okullar ve Japon fabrikaları pazar günleri kapanırdı. Diğer insanlar için sadece bayramlar günlük çalışmayı kesen fırsatlardı.

On ikinci ayın yirmi üçüncü günü, Çin Yeni Yılı'nın başlamasından yedi gün önce Kış Bayramı başlardı. Bu efsaneye göre portreleri şeklinde ocağın üstünde yaşayan Mutfak Tanrısı ile karısı ailenin durumunu Göksel İmparatora bildirmek üzere Cennete giderlerdi. İyi bir rapor ailenin mutfağını bir sonraki yıl yiyecekle doldururdu. Bu yüzden o gün aile Bay ve Bayan Mutfak Tanrısının portreleri önünde secdeye varırlar, sonra da göğe uçuşu sembolize etmek üzere portreler yakılırdı. Anneannem anneme her zaman tanrıların dudaklarına biraz bal sürmesini söylerdi. Anneannem ayrıca tanrıların daha mutlu olması için süpürgeotu bitkisinden yapılma hizmetçi figürleri de yakardı.

Bundan sonraki birkaç gün yemek hazırlamakla geçerdi. Et özel biçimlerde kesilir, pirinç ve soya fasulyesi unundan ekmekler, çörekler yapılırdı. Yiyecekler yeni yıla kadar bodruma konulurdu. Eksi on derecelerde bodrum doğal bir buzdolabından farksızdı.

Çin Yeni Yılında tam gece yarısı patlayan havai fişekleri annem çok severdi. Annesi ve Dr. Şia'nın arkasından kapıya çıkar, hep birlikte Talih Tanrısı'nın gelmekte olduğu tarafa secde ederlerdi. Sokak boyunca herkes aynı şeyi yapıyor olurdu. İnsanlar birbirlerini, "Talihin açık olsun," diyerek selamlardı.

Çin yeni yılında insanlar birbirlerine armağanlar verirlerdi. Şafak doğuya bakan pencerelerdeki beyaz kağıdı aydınlatınca annem yataktan fırlar, yeni ceketini, yeni pantolon ve çoraplarını ve yeni ayakkabılarını giyerdi. Sonra annesiyle birlikte komşuları ve dostları ziyaret eder, bütün büyük-

lerin karşısında secdeye varırdı. Başını yere vurduğu her sefer için içinde para olan kırmızı bir paket alırdı. Bu paralar bir yıllık cep harçlığı olurdu.

Yetişkinler bundan sonraki on beş gün birbirlerini ziyaret edip iyi talihler dilerlerdi. İyi talih, ki özellikle paraydı, en sıradan Çinlide bir saplantıydı. İnsanlar yoksuldular ve pek çok yer gibi Şia'ların evinde de et sadece bayram zamanlarında boldu.

3 *"Herkes Mançukuo'nun Ne Mutlu bir Yer Olduğunu Söylüyor"- Japon işgalinde Yaşam (1938-1945)*

1938 yılı başlarında annem yedi yaşına yaklaşmıştı. Çok zeki, okumak isteyen bir kızdı. Anneannem ile Dr. Şia onun Çin Yeni Yılının ardından yeni ders yılında okula gitmesi gerektiğini düşündüler.

Eğitim, özellikle tarih ve ahlak dersleri, Japonların sıkı denetimi altındaydı. Okullarda resmi dil Çince değil, Japoncaydı. İlk okulun dördüncü sınıfından sonra eğitimin tümü Japoncaydı ve öğretmenlerin de çoğu Japondu.

11 Eylül 1939'da, annem ilkokulun ikinci sınıfındayken, Mançukuo imparatoru Pu Yi ile karısı resmi bir ziyaret için Jinzhou'ya geldiler. İmparatoriçeye çiçek sunmak üzere annem seçildi. Neşeli renklerle süslenmiş platformda ellerinde Mançukuo'nun rengi olan kağıttan sarı bayraklar taşıyan bir kalabalık vardı. Anneme büyük bir çiçek buketi verildi; o da kendinden emin bir şekilde bandonun ve resmi giysili önemli kişilerin yanında yerini aldı. Annem yaşında küçük bir oğlan çocuğu da öteki yanda Pu Yi'ye çiçek sunmak için bekliyordu. Çift yaklaşırken bando Mançukuo marşını çalmaya başladı. Herkes hazırola geçti. Annem öne çıktı, elindeki çiçekleri ustaca tutarak bir reverans yaptı. İmparatoriçenin

üzerinde beyaz bir elbise, ellerinde dirseklerine kadar uzanan uzun beyaz eldivenler vardı. Annem onu çok güzel bulmuştu. Askeri üniforma içindeki Pu Yi'ye de gözünün ucuyla bakabilmişti. Kalın camlı gözlüğün ardında "domuz gözlü" olduğunu gördü.

Annemin imparatoriçeye çiçek sunmak için seçilmesinin nedeni, parlak bir öğrenci olmasının yanısıra resmi belgelerde milliyetinin Dr. Şia gibi 'Mançu' olarak yazmasıydı; Mançukuo Mançu'ların kendi bağımsız devletleri olarak kabul ediliyordu. Pu Yi Japonlar için özellikle yararlıydı, çünkü onun altındaki halk kendisini hala Mançu imparatorunun uyrukları olarak görmekteydi. Dr. Şia kendisini imparatorun sadık bir kulu olarak kabul ederdi ve anneannem de aynı görüşü benimsemişti. Geleneksel olarak bir kadının erkeğine olan sevgisini göstermenin yolu onunla her konuda uyum içinde olmaktı ve bu durum da o nedenle anneannem için çok doğaldı. Dr. Şia ile o kadar mutluydu ki, onunla aynı fikirde olmama yönüne asla başını çevirmezdi.

Anneme okulda vatanının Mançukuo olduğu ve komşu ülkeler arasında iki Çin cumhuriyeti bulunduğu öğretilirdi. Bunlardan Chiang Kai-shek tarafından yönetileni düşman, Wang Jing-wei (Japonya'nın Çin'in o bölgesinin kukla devlet başkanı) tarafından yönetilen dosttu. Mançurya'nın bir parçası olduğu 'Çin' kavramı diye bir şey öğretilmezdi.

Öğrenciler Mançukuo'nun sadık yurttaşları olmalıydılar. Annemin öğrendiği ilk şarkılardan biri şudur:

Kırmızı oğlanlar ve yeşil kızlar sokaklarında dolaşır,
Mançukuo'nun ne mutlu bir yer olduğunu görürler hepsi.
Sen de mutlusun ben de mutluyum,
Herkes kaygısızca çalışıp barış içinde yaşıyor.

Öğretmenler Mançukuo'nun yeryüzünde bir cennet olduğunu söylüyorlardı. Ancak annem o yaşında bile burası-

nın bir cennetse, sadece Japonlar için bir cennet olduğunu anlayabiliyordu. Japon çocukları iyi teçhizatlı, iyi ısınan, cilalı yerleri ve temiz camlı pencereleri olan ayrı okullara gidiyorlardı. Yerel çocukların okulları dökülmeye yüz tutmuş tapınaklarda ve varlıklı kişilerin bağışladıkları kırık dökük evlerdeydi. Isıtma diye bir şey yoktu. Kışları soğuktan korunmak için çocuklar ders aralarında bile birkaç kere okulun çevresinde koşarlardı.

Öğretmenler Japon oldukları gibi Japon eğitim yöntemlerini de kullanıyorlar ve çocukları dövüyorlardı. En küçük bir yanlışlık ya da bir kızın saçının kulak memesinin altında olması gibi belirli kurallara uymamak hemen dayakla cezalandırılırdı. Hem kızların hem oğlanların yüzlerine sert tokatlar indirilir, oğlanların kafalarına bir sopayla vurulurdu. Diğer bir ceza yöntemi ise çocuğun saatlerce karlar arasında diz çöktürülmesiydi.

Yerel çocuklar sokakta bir Japonla karşılaşınca, bu kişi kendilerinden küçük bile olsa eğilerek kendisini selamlamak ve ona yol açmak zorundaydılar. Japon çocukları yerel çocukları sokakta durdururlar ve herhangi bir neden olmadan tokatlarlardı. Öğrencilerin öğretmenleriyle karşılaşınca onları defalarca eğilerek selamlamaları gerekirdi.

Yetişkinler de korkularından sokakta Japonları selamlarlarsa da, Japon varlığı Şia'ları önceleri pek etkilememişti. Orta ve alt düzey makamlarda hâlâ Mançular ve Han Çinlileri vardı. 1940 yılında Yişian'da 15.000 kadar Japon bulunuyordu. Şia'ların komşuları da Japon'du ve anneannem onlarla dost olmuştu. Evin erkeği bir hükümet memuruydu. Karısı her sabah üç çocuğuyla kapıya çıkar ve işine gitmek üzere rikşasına (bir ya da iki kişi tarafından çekilen küçük fayton). binen kocasını eğilerek selamlardı. Sonra kendi işine döner, kömür tozlarını yakacak yapmak için yoğururdu. Anneannemin bilemediği bir nedenle bu işi yaparken beyaz

eldivenlerini giyerdi ve eldivenler çok geçmeden simsiyah olurdu.

Japon kadını sık sık anneannemi ziyaret ederdi. Kocası eve pek seyrek geldiği için kadın yalnızdı. Yanında bir miktar pirinç rakısı getirir, anneannem de turşu falan çıkarırdı. Anneannem biraz Japonca, Japon kadını da biraz Çince konuşabiliyordu. Birbirlerine şarkılar okurlar, duygulandıklarında birlikte birkaç damla gözyaşı dökerlerdi. Birbirlerinin bahçelerinde de yardım ederlerdi. Japon kadının çok güzel bahçe aletleri vardı. Annem de sık sık oynaması için kadının bahçesine davet edilirdi.

Ancak Şia'lar Japonların neler yaptıklarını duyuyorlardı. Kuzey Mançurya'da köyler yakılıyor, halkı 'stratejik köylere' taşınıyordu. Nüfusun altıda birini oluşturan beş milyon kişi evlerini kaybetmiş ve on binlerce kişi ölmüştü. Mançurya doğal kaynaklar bakımından çok zengin olduğu için işçiler madenlerde ölesiye çalıştırılıyorlar, çıkardıklarının tümü Japonya'ya gönderiliyordu. İşçilere tuz verilmediği için kaçacak güçleri kalmıyordu.

Dr. Şia uzun bir süre imparatorun Japonların elinde tutsak olduğu için bu gibi şeyleri bilemeyeceğine inanmıştı. Ama Pu Yi Japonya'dan "dostumuz komşu ülke"den değil de, "ağabey ülke" ve sonra da "ana ülke" diye söz etmeye başladığında onun da görüşleri değişti. Dr. Şia yumruğunu masaya vurarak imparatordan "o ne dediğini bilmez korkak" diye söz etti. Ama o zaman bile yapılan vahşetin ne kadarından imparatorun sorumlu tutulacağını bilemiyordu; ta ki, iki olay Şia'ların dünyasını değiştirene kadar.

Dr. Şia 1941 sonlarında bir gün klinikteyken hiç tanımadığı biri kendisini görmeye geldi. Adam paçavralar içindeydi, kupkuru kalmış vücudu neredeyse ikiye kırılacak gibiydi. Adam demiryolu işçisi olduğunu, yılda 365 gün sabah şafaktan akşam karanlığına kadar ağır yükler taşıdığını anlattı.

Daha ne kadar devam edeceğini bilemiyordu, ama işini kaybederse karısıyla yeni doğmuş çocuğunu geçindiremeyecekti.

Dr. Şia adama midesinin yemek zorunda olduğu yiyecekleri hazmedemeyeceğini söyledi. Hükümet 1 Haziran 1939'da pirincin bundan sonra ancak Japonların ve az sayıda işbirlikçinin olduğunu ilan etmişti. Yerel halkın çoğu hazmı güç olan meşe palamutu ve süpürgeotu tohumu yerlerdi. Dr. Şia adama bedava birkaç ilaç verdi, anneanneme de karaborsadan aldığı küçük pirinç torbasını vermesini söyledi.

Dr. Şia kısa bir süre sonra adamın bir zorunlu çalışma kampında öldüğünü duydu. Adam doktorun yanında çıktıktan sonra pirinci yemiş, işine gitmiş ve sonra da kusmuştu. Bir Japon nöbetçisi kusmuğundaki pirinci görmüş, adam da "ekonomik suçlu" olarak tutuklanıp kampa gönderilmişti. O zayıf haliyle sadece birkaç gün dayanabilmişti. Karısı kocasının başına gelenleri duyunca çocuğunu alıp nehire atlamış, ikisi de boğulmuşlardı.

Bu olay Dr. Şia ile anneannemi yasa boğdu. Adamın ölümünden kendilerini sorumlu tutuyorlardı. Dr. Şia, "Pirinç yaşattığı gibi öldürebiliyor da! Küçük bir torba ve üç can!" diyordu. Ondan sonra Pu Yi'den "o zorba" diye söz etmeye başladı.

Bundan sonraki olay aileyi daha yakından vurdu. Dr. Şia'nın küçük oğlu Yişian'da öğretmenlik yapıyordu. Mançukuo'da her okulda olduğu gibi Japon müdürün odasında da Pu Yi'nin büyük boy bir portresi asılıydı ve içeri giren herkes bunu selamlamak zorundaydı. Dr. Şia'nın oğlu bir gün Pu Yi'nin önünde eğilmeyi unuttu. Müdür hemen portreyi selamlamasını söyleyerek yüzüne sert bir tokat indirdi. Dr. Şia'nın oğlu çok kızmıştı: "Her gün bunun karşısında iki büklüm olmak zorunda mıyım? Bir an olsun dik duramaz mıyım? Sabah toplantısında zaten günlük selamımı verdim..."

dedi. Müdür suratına bir tokat daha indirerek, "Bu senin imparatorundur!" diye bağırdı. Dr. Şia'nın oğlu, "O sadece bir kağıt parçası ama," dedi. O sırada yerel öğretmenlerden ikisi adamın yanına gelip daha fazla konuşmasını önlediler. Dr. Şia'nın oğlu kendini toparladı ve portreyi eğilerek birkaç kere selamladı.

O gece evine gelen bir arkadaşı kendisinin "düşünce suçlusu" ilan edildiğini bildirdi. Bu suç hapis, hatta ölümle cezalandırılırdı. Dr. Şia'nın oğlu kaçtı ve ailesi bir daha kendisinden hiç haber alamadı. Belki de yakalanmış ve bir hapishanede ya da bir çalışma kampında can vermişti. Dr. Şia bu darbeden hiç kurtulamadı ve Mançukuo ile Pu Yi'nin can düşmanı oldu.

Hikaye bu kadarla da bitmemişti. Kardeşinin "suçundan" dolayı yerel kabadayılar Dr. Şia'nın hayatta kalan tek oğlu De-gui'yi tehdit edip ağabey olarak görevini yapmadığını söyleyerek haraç istediler. De-gui parayı verdikçe daha çoğunu istediler. Adam sonunda eczaneyi satıp Yişian'dan Mukden'e taşındı ve orada yeni bir eczane açtı.

Dr. Şia artık giderek daha başarılı oluyordu. Yerel halkı olduğu kadar Japonları da tedavi etmekteydi. Bir Japon subayını ya da bir işbirlikçiyi tedavi ettikten sonra zaman zaman 'Keşke ölseydi' derdi ama kişisel görüşlerinin meslek davranışlarını etkilememesine de özen gösterirdi. "Bir hasta bir insandır," derdi. "Doktor sadece bunu düşünmelidir. Onun nasıl bir insan olduğu kendisini etkilememelidir."

Anneannem de bu sırada annesini Jinzhou'ya getirmişti. Dr. Şia ile evlenmek için evinden ayrıldığında annesi kendisinden nefret eden kocası ve yine kendisinden nefret eden iki Moğol odalıkla kalmıştı. Kadın odalıkların kendisini ve küçük oğlu Yu-lin'i zehirlemelerinden korkuyordu. Çinli

inanışına göre gümüş zehire temas edince karardığından yemek yerken hep gümüş çubuk kullanır ve yemeklerini önce köpeklerine yedirmeden ne kendisi ne de oğlu el sürmezlerdi. Anneannem evden ayrıldıktan birkaç ay sonra köpek birden düşüp öldü. Anneannemin annesi yaşamında ilk kez olarak kocasıyla kavga etti ve kaynanasının yardımıyla Yu-lin'le evden ayrılıp kiralık bir yere taşındı. Yaşlı Bayan Yang oğlundan o kadar nefret etmişti ki, o da onlarla birlikte evden ayrıldı ve bir daha ölüm döşeğinde yatana kadar oğlunu görmedi.

Bay Yang ilk üç yıl onlara istemeye istemeye aydan aya biraz para gönderdiyse de, 1939 başında bu da kesildi ve ondan sonra üçüne de Dr. Şia ve anneannem baktı. O günlerde nafaka yasası, ya da düzgün işleyen bir hukuk sistemi olmadığından bir kadın tümüyle kocasının eline bakardı. Yaşlı Bayan Yang 1942'de ölünce anneannemin annesi ve Yu-lin Jinzhou'ya gelip Dr. Şia'nın evine taşındılar. Kadın kendisini ve oğlunu ianeyle yaşayan ikinci sınıf yurttaş olarak görüyordu. Zamanını ailenin çamaşırlarını yıkayıp evi temizleyerek geçiriyordu. Dindar bir Budist olduğu için her gün dualarında Buddha'ya kendisini bir daha dünyaya kadın olarak getirmemesi için yalvarırdı. Evin içinde ayaklarını sürüyerek dolaşırken hiç durmadan, "Kedi ya da köpek olayım ama kadın olmayayım," diye mırıldanırdı.

Anneannem çok sevdiği kızkardeşi Lan'ı da Jinzhou'ya getirmişti. Lan Yişian'da biriyle evlenmiş ama adamın eşcinsel olduğu ortaya çıkmıştı. Adam Lan'ı yanında çalıştığı bir bitkisel yağ fabrikası sahibi amcasına sunmuştu. Amca genç torunu dahil evin kadınlarının ırzına geçmişti. Ancak kendisi aile resi olduğundan Lan adama karşı koyamamıştı. Ancak kocası kendisini bu kere amcasının ortağına sununca buna şiddetle direnmişti. Bir kadın boşanmak isteyemeyeceği için anneannem kocasına onu serbest bırakması için gere-

ken parayı ödedi. Anneannem sonra onu Jinzhou'ya getirdi Lan orada Pei-o diye bir adamla evlendi.

Pei-o bir cezaevinde gardiyandı ve çift sık sık anneannemi ziyaret ederdi. Pei-o'nun hikayeleri annemin tüylerini diken diken ederdi. Cezaevi siyasal tutuklularla tıkabasa doluydu. Pei-o onların cesur olduklarını, işkence görürken bile Japonlara küfür ettiklerini anlatıyordu. İşkence çok yaygındı ve tutsaklara tıbbi tedavi yapılmıyordu. Yaraları çürümeye terk ediliyordu.

Dr. Şia tutukluları tedavi etmeyi teklif etti. İlk ziyaretlerinden birinde Pei-o kendisini Dong adında bir cellat arkadaşıyla tanıştırdı. Tutuklu bir iskemleye bağlanır, boynuna geçirilen ilmek arkadan ağır ağır sıkılırdı.

Dr. Şia, Dong'un vicdan azabı çektiğini anlamıştı, ne zaman birini boğacak olsa önceden içip sarhoş oluyordu. Dr. Şia, Dong'u evine davet etti. Ona armağanlar vererek belki de ipi sonuna kadar sıkmayacağını söyledi. Dong elinden geleni yapacağına söz verdi. İdamlarda genellikle bir Japon nöbetçi ya da güvenilir bir işbirlikçi olursa da, idam edilen önemli bir kişi değilse Japonlar gelmek zahmetine katlanmazlardı. Geldikleri zaman da tutuklu ölmeden önce oradan ayrılırlardı. Dong bu durumlarda ilmeği adam ölene kadar sıkamayabileceğini ima etmişti.

Tutuklular boğulduktan sonra cesetleri tahta kutulara konulup bir arabayla kentin dışında Güney Tepesi denilen bir yere götürülür ve burada bir çukura atılırdı. Orası cesetlerle beslenen vahşi köpeklerle doluydu. Aileleri tarafından öldürülen kız bebekler de aynı çukura atılırlardı.

Dr. Şia yaşlı arabacıyla dostluk kurup kendisine zaman zaman para vermeye başladı. Dong ile arabacı yaptıkları iş hakkında hiç konuşmazlardı ve Dr. Şia onların kaç kişiyi kurtardıklarını asla öğrenemedi. Savaştan sonra kurtarılan 'cesetler' aralarında para toplayıp Dong'un bir evle biraz

toprak sahibi olmasını sağladılar. Arabacı ise daha önce ölmüştü.

Bu ikisinin hayatını kurtardıklarından biri de anneannemin Han-chen adındaki uzak bir akrabasıydı ve adam direniş hareketinin önemli kişilerindendi. Jinzhou Büyük Duvar'ın kuzeyindeki ana demiryolu kavşağı olduğu için Japonlar 1937 Temmuzunda başlayan Çin saldırılarından önce burada toplanmışlardı. Güvenlik çemberi çok sıkıydı ve Han-chen'in örgütüne bir casus sızmıştı. Sonunda bütün grup tutuklandı. Hepsi işkence gördüler. Ardından da idam edildiler. Şia'lar uzun bir süre Han-chen'in de öldüğünü sandılar, ancak bir gün Pei-o Amca onun yaşadığını ama yakında idam edileceğini söyledi. Dr. Şia hemen Dong ile temasa geçti.

Dr. Şia ile anneannem idam gecesi bir arabayla Güney Tepesi'ne gittiler, arabayı bir ağacın arkasına saklayıp beklemeye koyuldular. Çukurun çevresinde dolanan vahşi köpekleri duyuyorlardı. Sonunda bir araba göründü. Karanlıkta yaşlı adamın inip tahta kutulardaki cesetleri çukura attığını gördüler. Araba uzaklaştıktan sonra çukura gittiler, Han-chen'i cesetler arasında buldularsa da, ölü mü sağ mı olduğunu anlayamadılar. Ama bir süre sonra soluk aldığını fark ettiler. Adam o kadar işkence görmüştü ki yürüyemiyordu, ikisi ona destek olup arabaya yerleştirdiler ve eve döndüler.

Han-chen'i evin en kuytu köşesindeki küçük bir odaya sakladılar. Odanın tek kapısı annemin odasına açılıyordu ki, onun da tek girişi anneannemin odasıydı. Kimse bir rastlantıyla oraya giremezdi. Avluya ancak kendilerinin kapısı olduğundan Han-chen biri nöbet tuttuğu takdirde orada egzersiz de yapabilirdi.

Polisin ya da yerel komşu komitelerinin her an bir baskın yapma olasılığı vardı. Japonlar işgalin ilk günlerinde yay-

gın bir komşu denetim örgütü kurmuşlardı. Mahallelerin önemli kişilerini bu birimlerin başlarına getirmişlerdi ve komşu patronlar da hem vergi topluyorlar hem de "yasadışı unsurlar" için günde yirmi dört saat tetikte bekliyorlardı. Bu bir tür kurumlaşmış gangsterlikti ve bunda güç sahibi olmanın yolu 'koruma' ve muhbirlikti. Japonlar insanları ele vereceklere büyük ödüller de vaad ediyorlardı. Mançukuo polisi sıradan sivillerden daha az bir tehdit oluşturuyordu. Hatta polisin içinde Japon aleyhtarları da pek çoktu. Bunların başlıca işlerinden biri insanların kimliklerini kontroldu ve sık sık evleri ararlardı. Ama geldiklerini, "Kimlik kontrolu!" diye bağırarak önceden haber verdiklerinden saklanmak isteyenlere zaman tanınmış olurdu. Han-chen ya da anneannem bu sesi duydular mı Han-chen hemen arka odada yakıt olarak saklanan süpürgeotu yığınının arkasında saklanırdı. Polis eve girer bir fincan çay içer ve anneannemden özür dilercesine, "Bu sadece bir formalite..." derdi.

O sırada annem on bir yaşındaydı. Anababası kendisine neler olduğunu söylememişlerse de, Han-chen'in evde olduğu hakkında konuşmaması gerektiğini bilirdi.

Anneannem Han-chen'i sağlığına kavuşturuna kadar üç ay geçti. Sonunda adam yola çıkmaya hazırdı. Çok duygulu bir veda sahnesi yaşandı. "Ablacığım ve ağabeyim," dedi Han-chen. "Hayatımı size borçlu olduğumu asla unutmayacağım. İlk fırsatta bu büyük borcumu ödeyeceğim size." Han-chen üç yıl sonra geldi ve sözünü tuttu.

Annem ve sınıf arkadaşlarının öğrenimlerinin bir parçası olarak Japonların savaş haber filmlerini izlemeleri gerekiyordu. Japonlar vahşetlerinden utanacak yerde insanların içine korku salmak için bunu göğüslerini kabartarak göstermekteydiler. Filmlerde Japon askerleri insanları ikiye biçiyorlar, kazığa bağlanmış tutuklular köpeklere parçalatılıyor-

du. Japonlar onbir ve oniki yaşlındaki kızların filmleri izlerken gözlerini kapatmamaları ya da ağızlarını mendillerle örtmemeleri için uyarıyorlardı. Annem bu nedenle yıllarca karabasanlar görmüştü.

1942'de, orduları Çin'e, Güneydoğu Asya'ya ve Pasifik Okyanusu'na dağılan Japonlar işçi sıkıntısı çekmeye başladılar. Annemin sınıfını olduğu gibi bir tekstil fabrikasında çalışmaya götürdüler. Japon çocukları da çalışıyorlardı. Yerel kızlar her gün dört mil yürürler, Japon çocuklarıysa kamyonlarla giderlerdi.

Japon kızlar cam silmek gibi kolay işlerde çalışırken, yerel kızlar kompleks iplik makinelerini çalıştırmak zorundaydılar ki, bunlar yetişkinler için bile güç işlerdi. Kızların esas işi makineler son hızla çalışırken kopan iplikleri bağlamaktı. Kopuk ipliği yeteri kadar çabuk bağlamadıkları takdirde Japon ustabaşı tarafından dövülürlerdi.

Kızlar dehşet içindeydiler. Heyecan, soğuk, açlık ve yorgunluk pek çok kazaya yol açıyordu. Annemin arkadaşlarının yarısından fazlası kaza geçirmişlerdi. Bir gün bir mekik kopmuş ve annemin yanındaki kızın gözünü çıkarmıştı. Ustabaşı kızı hastaneye götürürken yolda hep dikkatsiz olduğu için azarlamıştı.

Annem fabrikadan sonra orta okula başladı. Anneannemin gençliğinden bu yana artık zamanlar değişmişti ve genç kızlar dört duvar arasına kapanmıyorlardı. Kızların orta okulu okuması toplumca kabul edilebilen bir şey olmuştu. Ancak oğlanlarla kızların öğrenimleri yine de ayrıydı. Kızların eğitiminin amacı onları "zarif eşler ve iyi anneler" yapmaktı. Kızlar ev idaresi, yemek yapma ve dikiş, çay töreni, çiçek düzenleme, nakış, resim çizme ve sanatı takdir etme öğrenirlerdi. Öğretilen en önemli şey insanın kocasını mutlu etmesiydi. Bunun içinde giyinmek, saçlarını yapmak ve hepsinin üstünde de, sorgusuz sualsiz itaat etme öğretilirdi. Anneannemin deyimiyle annemin "kemikleri bile isyankar"

olduğundan annem bunların hiçbirini, hatta yemek yapmayı bile öğrenmemişti.

Japonlar spora çok düşkünlerdi ve annem de sporu seviyordu. Kalçasındaki arıza düzelmişti ve artık iyi bir koşucuydu. Bir keresinde önemli bir yarışta koşması için seçilmişti. Annem haftalarca bu yarışa hazırlandı ama yarıştan birkaç gün önce Çinli olan antrenör kendisini bir kenara çekerek yarışını kazanmamasını istedi. Bunun nedenini açıklayamayacağını söylüyordu. Annem anlamıştı. Japonlar hiçbir alanda Çinlilerin kendilerini yenmesini istemezlerdi. Yarışta yerel bir kız daha vardı, antrenör annemin aynı şeyi ona da söylemesini ama teklifin kendisinden geldiğini açıklamamasını istedi. Annem yarışta ilk altı kişi arasında bile değildi. Arkadaşları onun kendisini zorlamadığını anlamışlardı. Ama öteki kız kendisini tutamamış ve birinci gelmişti.

Ama Japonlar intikam almakta gecikmediler. Okulda adı Çince okunuşu mao-lü (eşek) gibi olan Mao-li adında bir müdür vardı ve her sabah onun huzurunda toplanılırdı. Eşek sabah dört emir verir ve buna uygun olarak dört belirli yer eğilerek selamlanırdı. Birincisi Tokyo yönünde, "İmparatorluk başkentine uzaktan tapın"dı. Sonra Mançukuo'nun başkenti olan Hsinking'e doğru "Milli başkente uzaktan tapın" gelirdi. Bunun ardından "Göksel İmparatora tapın" gelirdi ki, bu da Japon imparatoruydu. Son olarak da Pu Yi'nin portresi önünde eğilme olan, "İmparator portresine tapın" vardı. Bundan sonra da bir kere öğretmenler selamlanırdı.

O sabah selamlama töreni sona erdikten sonra 'Eşek' bir gün önce yarışı kazanmış olan kızı sırasından çekip alarak Pu Yi karşısında doksan dereceden az eğildiğini söyledi. Ondan sonra kızı tokatladı, tekmeledi ve okuldan attığını söyledi. Bu, hem kız hem de ailesi için felaket demekti.

Kızın ana babası kızı hemen küçük bir devlet memuruyla evlendirdiler. Japonya'nın yenilgisinden sonra adam işbir-

likçi ilan edildi ve karısı sadece bir kimya fabrikasında iş bulabildi. O zaman kirlenme kontrolu diye bir şey bilinmiyordu ve annem 1984'te Jinzhou'ya dönüp eski arkadaşını aradığında onun kimyasal ilaçlardan neredeyse kör olmuş olduğunu gördü. Arkadaşı yaşamının gariplikler dolu olduğunu söylemişti: Japonları bir yarışta geçmiş ve sonunda bir tür işbirlikçi muamelesi görmüştü. Ama yine de o yarışı kazandığına pişman değildi.

Mançukuo halkının dünyanın geri kalan kısmında neler olduğunu, ya da Japonlar için savaşın nasıl geçtiğini bilmelerine olanak yoktu. Savaş çok uzaklardaydı, haberler sansürden geçiyordu ve radyoda propagandadan başka bir şey yoktu. Japonya'nın kötü durumda olduğunu pek çok şeyden ve özellikle de giderek kötüleşen yiyecek durumundan anlıyorlardı.

İlk gerçek haber 1943'te geldi; gazetelerde Japonya'nın müttefiklerinden biri olan İtalya'nın teslim olduğu yazıyordu. 1944 ortasında Mançukuo'daki bazı devlet dairelerindeki Japon sivilleri askere alındılar. 29 Temmuz 1944'te Jinzhou semalarında ilk kez Amerikan B-29 uçakları göründü ama kenti bombalamadılar. Japonlar her evin hava sığınağı kazmasını emretti ve okullarda her gün zorunlu hava saldırısı provaları vardı. Annemin sınıfında bir kız bir gün yangın söndürme aletini alıp sevmediği bir Japon öğretmeni ıslattı. Daha önceleri çok sert bir misilleme getirecek bu olay öylece kapatıldı. Akıntı ters dönmeye başlamıştı.

Uzun zamandan beri fare ve sinek yakalama kampanyası vardı. Öğrenciler farelerin kuyruklarını kesip zarfa koyarlar ve polise teslim ederlerdi. Sineklerin de kavanozlara konulması gerekirdi. Polisler her sineği ve fare kuyruğunu sayarlardı. Annem 1944'te tepeleme sinekle dolu bir kavanozu teslim ederken Mançukuo'lu polis kendisine, "Bir yemek

için yeterli değil," dedi. Polis kızın yüzündeki bakışı görünce, "Bilmiyor muydun? Japonlar ölü sinekleri yağda kızartıp yerler," dedi. Annem onun gözlerindeki alaycı parıltıyı görünce artık Japonları korkulacak insanlar olarak görmediğini anlamıştı.

Annem heyecanlıydı ve beklenti doluydu ama 1944 sonbaharında ufukta kara bir bulut belirmişti: evi eskisi kadar mutlu görünmüyordu. Ana babası arasında bir uyumsuzluk olduğunu hissediyordu.

Çin yılının sekizinci ayının on beşinci gecesi Sonbahar Ortası Bayramıydı, aile birliği bayramı. Anneannem o gece dışarda hazırladığı sofraya geleneklere uyarak karpuz, yuvarlak kekler ve çörekler koyardı. Bu tarihin aile bayramı olmasının nedeni Çince 'birlik'(yuan) ile "yuvarlak" veya "kırılmamış" sesinin aynı olmasıdır; sonbahar mehtabı da tam yuvarlak olurdu. O gün yenecek her şeyin de daire şeklinde olmasına dikkat edilirdi. Annem mehtaba hayranlıkla bakardı ama annesi onu 'yuvarlak' olarak nitelemesini yasaklamıştı; bunun nedeni de Dr. Şia'nın ailesinin dağılmış olmasıydı. Dr. Şia bütün gün ve bayramdan önce ve sonra suratı asık dolaşır, anneannem o güzel hikayelerini anlatma becerisini kaybederdi.

1944 bayramı gecesi annemle anneannem çardağın altında oturmuşlar bulutsuz gökyüzüne bakıyorlardı. Annem, "Mehtap bu gece yusyuvarlak," derken anneannem sert bir sesle sözünü kesti, sonra birden ağlamaya başladı. Koşa koşa içeri gitti. Annem onun içerde, "Oğullarına ve torunlarına git!" diye bağırdığını duydu. "Beni ve kızımı bırak, ne olursak oluruz." Sonra hıçkırıklar arasında şöyle dedi: "Oğlunun kendini öldürmesi benim ya da senin suçun muydu? Neden yıllardır bu yükü taşıyoruz? Seni çocuklarını görmekten alıkoyan ben miyim? Onlar seni görmeye gelmiyorlar..." Yişian'dan ayrıldıklarından beri sadece De-gui, doktorun ikin-

ci oğlu, kendilerini görmeye gelmişti. Annem Dr. Şia'nın sesini bile duymamıştı o gece.

Annem o andan sonra evde bir huzursuzluk olduğunu hissetmeye başladı. Dr. Şia giderek içine kapanır oldukça annem de ondan uzak durmaya başlamıştı. Anneannem arasıra ağlar ve kendi kendine, Dr. Şia ile aşkları için ödedikleri ağır bedel nedeniyle asla mutlu olmayacaklarını mırıldanırdı. Annemi kucaklar ve yaşamda kendisinden başka hiçbir şeyi olmadığını söylerdi.

Jinzhou'ya kış çökerken annem de giderek bir melankoliye kapılıyordu. Soğuk bir aralık günü gördükleri ikinci Amerikan B-29 uçağı bile onu keyiflendirememişti.

Japonlar giderek daha kuşkulu oluyorlardı. Annemin arkadaşlarından biri bır gün yasaklanmış bir Çin yazarının bir kitabını ele geçirmişti. Kitabı okuyacak sakin bir yer bulmak için kırlara çıktı, orada boş bir sığınak sandığı bir mağaraya girdi. Karanlıkta el yordamıyla aranırken eli elektrik düğmesi gibi bir şeye çarptı. Birden sirenler çalmaya başladı. Kız yanlışlıkla bir cephaneliğe girmiş ve alarma basmıştı. Koşmaya çalıştıysa da yüz metre gitmeden Japon askerleri kendisini yakaladılar.

İki gün sonra tüm okul Şiaoling nehrinin kıyısında karla kaplı bir düzlüğe götürüldü. Yerel halk da çağrılmıştı. Çocuklara "Büyük Japonya'ya itaatsizlik eden kötü bir insanın cezalandırılmasını" seyredecekleri söylenmişti. Annem birden arkadaşının Japon muhafızlar tarafından öne çıkarıldığını gördü. Kız zincirlerle bağlıydı ve güçlükle yürüyordu. İşkence görmüştü, yüzü tanınmayacak derecede şişmişti. Japon askerleri silahlarını kaldırıp kıza doğrulttular. Kız bir şey söylemeye çalıştı ama ağzından tek ses bile çıkmadı. Bir silah sesi duyuldu, kız yere yığılarken kanı karları boyadı. Japon müdür 'Eşek' öğrencilerine bakıyordu. Annem kendini güçlükle tutarak duygularını saklamaya çalıştı. Şimdi kızıla boyanmış karlar arasında yatan arkadaşına baktı.

Annem birinin hıçkırıklarını bastırmaya çalıştığını duymuştu. Bu, onun çok sevdiği Japon öğretmen Bayan Tanaka'ydı. 'Eşek' bir anda Bayan Tanaka'nın üzerine atladı, kadını tokatlayıp tekmelemeye başladı. Kendisinin Japon ırkına ihanet ettiğini söylüyordu. 'Eşek'sonunda durdu, öğrencilerine baktı ve geri dönmelerini emretti.

Annem yerde kıvrılmış yatan öğretmeniyle arkadaşının cesedine son bir kez bakarken nefretini güçlükle yuttu.

4 "Kendi Yurtları Olmayan Köleler" - Başka Efendilerin Yönetiminde (1945-1947)

1945 mayısında Jinzhou'da Almanya'nın teslim olduğu ve Avrupa'daki savaşın sona erdiği haberleri dolaşmaya başladı. Amerikan uçakları artık üstümüzden daha çok geçiyorlardı. B-29'la Mançurya'nın başka kentlerine saldırılar düzenliyorsa da, Jinzhou bombalanmamıştı. Japonya'nın da yakında yenilgiye uğrayacağı duygusu kentte hakimdi.

Annemin okuluna 8 ağustosta bir tapınağa gidip Japonya'nın zaferi için dua etme emri verildi. Ertesi gün Sovyet ve Moğol askerleri Mançukuo'ya girdiler. Amerikalıların Japonya'ya iki atom bombası attıkları duyuldu: yerel halk bu haberi sevinçle karşıladı. Ertesi günler sık sık hava alarmları verildi ve okul kapandı. Annem evde kalıp sığınak kazılmasına yardım etti.

Şia'lar 13 ağustosta Japonya'nın barış istediğini duydular. İki gün sonra bir devlet dairesinde çalışan bir Çinli komşuları koşa koşa gelip radyoda önemli bir açıklamanın yapılacağını bildirdi. Dr. Şia işini bırakıp bahçede anneannemle oturdu. Spiker Japon imparatorunun teslim olduğunu söyle-

di. Bunun hemen ardından Pu Yi'nin Mançukuo imparatorluğundan çekildiği haberi geldi. İnsanlar heyecanla sokakları doldurdular. Annem ne olup bittiğini görmek için okuluna gitti. Bir odadan gelen hafif bir ses dışında okul bomboştu. Bakmak için pencereye yaklaşınca Japon öğretmenlerin bir araya gelmiş ağlamakta olduklarını gördü.

Annem o gece gözünü kırpmadı ve sabah şafakla birlikte kalktı. Sokak kapısını açınca dışarda bir kalabalık gördü. Yolun ortasında bir Japon kadınıyla bir çocuğun cesetleri yatıyordu. Bir Japon subayı harakiri yapmış, ailesi de linç edilmişti.

Teslimden birkaç gün sonra Şia'ların Japon komşuları da ölü bulundular. Biri onların kendilerini zehirlediklerini söyledi. Jinzhou'nun her yerinde Japonlar ya kendilerini öldürüyorlar, ya da linç ediliyorlardı. Japon evleri yağmalanıyordu. Annem yoksul komşularından birinin kısa zamanda satılacak değerli eşyaları olduğunu görmüştü. Öğrenciler Japon öğretmenlerini döverek intikam alıyorlardı. Bazı Japonlar bebeklerini kurtarılacakları umuduyla yerel halkın evlerinin kapı önlerine bırakıyorlardı. Japon kadınlarının çoğuna tecavüz edildi; bir kısmı da erkek sanılmak için saçlarını traş ettiler.

Annem okulda öğrencileri dövmeyen tek öğretmen olan Bayan Tanaka için kaygılanıyordu. Ana-babasına onu evlerinde saklayıp saklamayacaklarını sordu. Anneannem telaşlı göründüyse de, Doktor Şia sadece başını sallamakla yetindi.

Annem öğretmenin boyunda olan Lan teyzesinden bir iki parça giyecek alıp evine kapanmış olan Bayan Tanaka'yı buldu. Elbiseler kadının üstüne uydu. Sıradan bir Japon'dan daha uzun boylu olduğu için Çinli sanılabilirdi. Herhangi biri bir şey sorduğu takdirde annemin kuzeni olduğunu söyleyecekti. Çinlilerin o kadar çok kuzeni vardır ki, kimse bunların gerçek sayısını bilemez. Bayan Tanaka bir zamanlar Hanchen'in sığınağı olan arka odaya yerleşti.

Japonların yenilgisi ve Mançukuo rejiminin çökmesinin ardında kalan boşlukta kurbanlar sadece Japonlar değillerdi. Kent bir kaos içindeydi. Geceleri sık sık silah sesleri ve imdat çığlıkları duyulurdu. Aralarında anneannemin on beş yaşındaki kardeşi Yu-lin ve Dr. Şia'nın çırakları da olan evin erkekleri her gece taş, balta ve satırlarla silahlı olarak nöbetleşe damda beklerlerdi. Anneannemin aksine annem hiç korkmuyordu. Anneannem buna çok şaşıyor, "Senin damarlarında babanın kanı var," diyordu.

Yağmalama, tecavüzler ve adam öldürmeler Japonya'nın tesliminin sekizinci gününe kadar devam etti. O gün halka yeni bir ordunun geleceği bildirildi -Sovyet Kızıl Ordusu. Mahalle şefleri halka 23 ağustosta ertesi gün tren istasyonuna gidip Rusları karşılamaları söylendi. Dr. Şia ile anneannem evden çıkmadılar, ama annem ellerinde renkli üç köşe bayraklar taşıyan heyecanlı ve sevinçli gençlerin arasına katıldı. Tren istasyona girerken halk bayrakları sallayarak "Wulà" ('Yaşa') diye bağırdılar. Annem Rus askerlerini iri atlar üzerinde koca sakallı muzaffer kahramanlar olarak hayal etmişti. Ama karşısında kötü giyimli, soluk yüzlü bir grup genç vardı. Annemin gördüğü ilk beyaz tenli insanlar bunlardı.

Jinzhou'ya bin kadar Sovyet askeri yerleştirilmişti ve halk ilk geldiklerinde Japonları kovdukları için bunlara minnettardı. Ancak Ruslar yeni sorunlar getirmişlerdi. Japonlar teslim olduğu zaman okullar kapanmıştı ve annem özel dersler alıyordu. Bir gün öğretmeninin evinden dönerken yolun kenarında park etmiş bir kamyon gördü: bazı Rus askerleri halka top top kumaş dağıtıyorlardı. Japonların zamanında kumaş karneyle verilirdi. Annem gidip bakınca kumaşların ilk okuldayken çalıştığı fabrikanın malı olduğunu gördü. Ruslar kumaşa karşılık saat falan gibi eşya alıyorlardı. Annem evde sandıklardan birinin dibinde eski bir saat görmüş olduğunu hatırladı. Hemen eve gidip saati çıkardı ama bo-

zuk olduğunu görünce canı çok sıkıldı. Ama Ruslar saati görünce çok sevindiler ve kendisine üzerinde pembe çiçekler olan bir top beyaz kumaş verdiler. Aile akşam yemeğinde işe yaramayan eski saatler ve diğer süs eşyalarına bu kadar düşkün bu yabancıları konuşarak başlarını salladılar.

Ruslar sadece fabrikaların mallarını dağıtmakla kalmayıp fabrikaları söküyorlar ve malzemeyi Sovyetler Birliği'ne gönderiyorlardı. Jinzhou'nun iki rafinerisi de böyle sökülmüştü. Bunların 'tazminat' olduğunu söylüyorlarsa da, yerel halk için bu sadece sanayinin sakatlanmasıydı.

Rus askerler evlere giriyorlar ve hoşlarına giden eşyayı alıyorlardı. Rusların yerel kadınlara tecavüz ettikleri haberleri tüm Jinzhou'ya yayılmıştı. Kadınların çoğu 'kurtarıcılarından' kaçmak için saklanıyorlardı. Kent çok geçmeden öfke ve heyecanla kaynamaya başlamıştı.

Şia'ların evi kent surlarının dışındaydı ve korunmasızdı. Annemin bir arkadaşı kendilerine kent duvarları içinde ve yüksek duvarlarla korunan bir ev kiralamayı önerdi. Aile teklifi hemen kabul etti ve annemin Japon öğretmenini de alarak eve taşındı. Bu annemin öğretmeninin evine gitmek için her gün yarım saat daha fazla yürümesi demekti. Dr. Şia annemi oraya kendisi götürüyor ve sonra da gidip alıyordu. Annem onun o kadar yolu yürümesini istemediğinden dönüşte yolun yarısına kadar kendisi gelir, Doktor Şia onu orada karşılardı. Bir gün bir cip dolusu Rus yanında durdu, Ruslar arabadan atlayıp arkasından koşmaya başladılar. Annem olanca hızıyla koşuyordu. Rusların çok yaklaştıklarını görünce bir labirente benzeyen çok iyi bildiği boş bir çocuk bahçesine daldı. Orada bir saat kadar saklandıktan sonra gizlice arka kapıdan çıkıp eve döndü. Dr. Şia Rusların annemi kovaladıklarını ve binada kendisini bulamayınca geri döndüklerini görmüştü.

Rusların gelmesinden bir hafta sonra mahalle komitesi başkanı anneme ertesi akşamki toplantıya gelmesini bildir-

di. Annem oraya gidince bazı Çinli erkek ve kadınların konuşmalar yaptıklarını gördü; sekiz yıl önce sıradan insanların Çin'in efendileri olması için Japonları yenmeye çalıştıklarını söylüyorlardı. Bunlar komünistlerdi - Çin komünistleri. Bir gün önce sessiz sedasız kente girmişlerdi. Toplantıdaki kadın komünistlerin üzerinde erkeklerin eşi kaba saba giysiler vardı. Annem kendi kendine şöyle düşündü: Japonları yendiğinizi nasıl söyleyebilirsiniz? Üzerinizde adam gibi giysiniz ve silahınız bile yok. Anneme göre komünistler dilencilerden daha yoksul ve daha beter görünüyorlardı.

Annem onları hep iri yarı, yakışıklı ve insanüstü olarak hayal ettiği için düşkırıklığına uğramıştı. Amcası cezaevi gardiyanı Pei-o ve cellat Dong kendisine komünistlerin en cesur tutuklular olduklarını söylemişlerdi.

Komünistler halkın düzeni koruması için çağrıda bulunan ilanlar yayınladılar ve Japon güvenlik kuvvetleriyle çalışan insanları ve işbirlikçileri tutuklamaya başladılar. Tutuklananların arasında anneannemin Yişian emniyet müdür yardımcısı olan babası Yang da vardı. Yang kendi cezaevine atıldı ve patronu emniyet müdürü idam edildi. Komünistler kısa zamanda düzeni sağladılar ve ekonomiyi rayına oturttular. Umutsuz bir durumda olan yiyecek durumunda bayağı bir iyileşme görüldü. Dr. Şia yine hasta kabul etmeye başladı ve annemin okulu yeniden açıldı.

Komünistler yerel halkın evlerine yerleştirilmişlerdi. Dürüst ve açık sözlü insanlara benziyorlardı. Annemin arkadaşlarından birine, "Aramızda yüksek eğitim görmüş yeterli sayıda insan yok, gel bize katıl, kısa zamanda bölge şefi olursun," diyorlardı.

Komünistlerin adama ihtiyaçları vardı. Japonya'nın teslimi sırasında hem komünistler hem de Kuomintang mümkün olduğu kadar çok toprak işgal etmeye çalışmışlarsa da, daha büyük ve daha iyi teçhizatlı orduya sahip olan Kuomintang'dı. Her ikisi de sekiz yıldır Japonlara karşı yürüttükleri

savaştan önceki iç savaşı yenilemeye hazırlanıyorlardı. Komünistlerle Kuomintang arasındaki çatışma başlamıştı bile. Ekonomik varlıkları nedeniyle Mançurya önemli bir savaş alanıydı. Komünistler daha yakın oldukları için, Ruslardan hemen hemen hiç yardım almadan Mançurya'ya girmişlerdi. Ancak Amerikalılar da onbinlerce Kuomintang askerini Kuzey Çin'e taşıyarak Chiang Kaişek'in bölgede yerleşmesine yardımcı oluyorlardı. Amerikalılar bir ara bunları Jinzhou'dan otuz mil ilerdeki Huludao limanına indirmeye kalkışmışlarsa da, Çin komünistlerinin ateşi altında geri çekilmek zorunda kalmışlardı. Kuomintang askerleri Büyük Duvar'ın güneyinde karaya çıkarılmışlar ve kuzeye trenle geliyorlardı. Birleşik Devletler onlara hava korunması sağlıyordu. Kuzey Çin'e 50.000'den fazla Amerikan deniz piyadesi çıkmış, Pekin ve Tianjin'i işgal etmişlerdi.

Ruslar Chiang Kai-şek'in Kuomintang'ını Çin'in resmi hükümeti olarak tanımışlardı. Sovyet Kızılordusu 11 kasımda Jinzhou bölgesinden kuzey Mançurya'ya çekilmişti. Böylece kentin kontrolu Çin komünistlerinin eline geçmişti. Annem kasım sonlarında bir akşam okuldan eve dönerken bazı askerlerin aceleyle silahlarını alıp güney kapısı yönüne gittiklerini gördü. Çevrede şiddetli çarpışmalar olduğunu bildiğinden komünistlerin gitmekte olduklarını tahmin etmişti.

Bu çekilme Komünist lider Mao Zedung'un Kuomintang'ın askeri üstünlüğe sahip oldukları kentlerde kalmayıp kırsal kesime çekilme stratejisine uygundu. Mao'nun yeni aşama için planı "kentleri kırsalımızla kuşatmak ve sonra da ele geçirmek"ti.

Çin komünistlerinin Jinzhou'dan çekildikleri günün ertesi günü kente yeni bir ordu girdi -dördüncü ayda dördüncü ordu. Bu ordunun üniformaları temiz, silahları Amerikan malıydı. Kuomintang'dı bu. İnsanlar daracık çamurlu sokaklara doluşup alkışlamaya başladılar. Annem de heyecanlı kalabalığın arasından sıyrılıp en öne çıkmıştı. Birden o da

elini kolunu sallayıp çılgıncasına bağırmakta olduğunu fark etti. Kendi kendine, bu askerler Japonları yenen orduya benziyor, diye düşündü. Bu yeni askerleri anababasına söylemek için heyecanla evine koştu.

Jinzhou'da bir bayram havası esiyordu. Halk, askerleri evlerinde kalmaları için davet etmekteydi. Bir subay da Şia'ların evine yerleşti. Adam çok saygılı davranıyor, aile de kendisinden hoşlanıyordu. Anneannem ve Dr. Şia Kuomintang'ın yasa ve düzeni koruyacağına ve sonunda barış getireceğine inanmışlardı.

Ancak halkın Kuomintang'a karşı hissettiği iyiniyet çok geçmeden yerini acı düşkırıklığına bırakmıştı. Yetkililerden çoğu Çin'in başka bölgelerinden gelmişlerdi ve yerel halkı küçümsüyorlar ve onlara Wangguo-nu ("Kendi yurdunuz olmayan köleler") diye hitap ediyorlar, Kuomintang'a kendilerini Japonlardan kurtardıkları için şükran duymaları gerektiğini söylüyorlardı. Annemin okulunda bir akşam öğrenciler ve Kuomintang subayları için bir parti verilmişti. Bir yetkilinin üç yaşındaki kızı şöyle bir şiir okumaya başladı: "Biz Kuomintang'lar sekiz yıldır Japonlarla çarpışıyoruz ve şimdi Japonların kölesi olan sizleri kurtardık..." Annemle arkadaşları eğlenceyi terk ettiler.

Annem Kuomintang'ların odalık kapmak heveslerinden de iğrenmişti. 1946 başında Jinzhou askerle doluyordu. Annemin okulu kentin tek kızlar okulu olduğu için Kuomintang subayları odalık ve kimi zaman da eş aramak için doğruca oraya gidiyorlardı. Kızlardan bazıları kendi istekleriyle evlendiler, bazıları da bir subayla evlenmenin kendilerine iyi bir yaşam sağlayacağını sanan ana-babalarına hayır diyemediler.

Annem on beş yaşında güzel ve evlilik çağı gelmiş bir kızdı. Okulun da en iyi öğrencisiydi. Bazı subaylar kendisine evlenme teklif etmişler, ama o ana-babasına henüz evlenmek istemediğini söylemişti. Bir generalin kurmay başkanı

olan bir tanesi altın yemek çubukları reddedilince onu kaçırmak için bir tahtırevan gönderme tehdidini savurmuştu. Neyse ki, çok geçmeden adamın birliği kent dışına gönderildi.

Annem kendi kocasını kendisi seçmeye karar vermişti. Kadınlara olan davranıştan hiç hoşlanmıyor, odalık kurumundan nefret ediyordu. Anababası da kendisini desteklemekteyseler de, sürekli gelen teklifler karşısında şaşırıyorlar, bir misilleme ile karşılaşmadan hayır demenin sinirleri bozan ince oyunlarına başvuruyorlardı.

Annemin öğretmenlerinden biri genç bir kadın olan Bayan Liu idi. Çin'de bir insan sizi severse çoğunlukla ailesinin bir şeref üyesi yapmaya çalışır. O günlerde anneannemin günlerinde olduğu gibi cinsiyet ayrımı yoksa da, oğlanlarla kızların bir araya gelmelerine pek fırsat yoktu; bir arkadaşın kız ya da erkek kardeşiyle tanıştırılmak görücü usulünden hoşlanmayan gençlerin birbirlerini tanımalarının tek yoluydu. Bayan Liu da annemi kardeşiyle tanıştırdı. Ama ilişkiyi önce Bay ve Bayan Liu'nun onaylamaları gerekiyordu.

Annem 1946 başlarında Çin yılbaşını Liu'ların epey büyük olan evinde geçirmeye davet edildi. Bay Liu Jinzhou'nun en büyük mağazalarından birine sahipti. On dokuz yaşında olan oğlu görmüş geçirmiş tavırlıydı; üzerindeki koyu yeşil ceketi ve göğüs cebinden sarkan mendiliyle Jinzhou gibi bir kent için çok fiyakalı bir hali vardı. Delikanlı Pekin'deki üniversitede Rus dili ve edebiyatı okumaktaydı. Annem etkilenmiş, gencin ailesi de ondan hoşlanmıştı. Kendisine bir şey söylemeden annemi Dr. Şia'dan istemek için bir aracı gönderdiler.

Dr. Şia zamanına göre çok liberal bir insan olduğundan anneme bu konuda ne düşündüğünü sordu. Annem Bay Liu ile 'arkadaşlık' etmeyi kabul etti. O dönemde bir delikanlıyla kız insan içinde konuşurlarsa en azından nişanlı olmaları gerekirdi. Annem biraz özgürlük ve eğlence arıyor, evlilik

sözkonusu olmadan erkeklerle arkadaşlık etmek istiyordu. Annemi iyi tanıyan Dr. Şia ve anneannem Liu'lara karşı çok dikkatli davranıp tüm geleneksel armağanları geri çevirdiler. Çin geleneklerine göre çok hevesli görünmemek için kız ailesi hemen evlilik teklifini kabul etmezdi. Armağanları kabul ettikleri takdirde bu zımnen kabul anlamına gelirdi. Dr. Şia ile anneannem bir yanlış anlaşılma olacağından korkuyorlardı.

Annem bir süre genç Liu ile çıktı. Onun kentliliği kendisini etkilemişti; kendisinin bütün arkadaşları ve komşular da iyi bir çift oluşturduklarını söylüyorlardı. Dr. Şia ve anneannem delikanlıdan çok hoşlanmışlar ve onu damat olarak kabul etmeye hazırlanmışlardı. Ama annem delikanlıyı fazla boş buluyordu. Onun Pekin'e hiç gitmeyip hep evinde bir mirasyedi yaşamı sürdürdüğüne dikkat etmişti. Bir gün onun okumuş her Çinlinin çok iyi bildiği on sekizinci yüzyıl klasiği Kızıl Oda Rüyası'nı bile okumadığını öğrendi. Ne kadar düşkırıklığına uğradığını belirtince Liu kendine havalar vererek Çin klasiklerini değil en çok yabancı edebiyatı sevdiğini söyledi. Üstünlüğünü belirtmek için de, "Sen Madame Bovary'yi okudun mu?" diye sordu. "Benim en sevdiğim kitap odur. Bence Maupassant'nın en büyük eseridir."

Annem Madame Bovary'yi okumuştu ve onun Maupassant'nın değil Flaubert'in eseri olduğunu biliyordu. Bu böbürlenme onu Liu'dan epey uzaklaştırmıştı, ama bunu hemen orada yüzüne vurmadı.

Liu kumarı, özellikle de annemi çok sıkan mah-jong'u seviyordu. Bir gece oyunun ortasındayken bir hizmetçi gelip Liu'ya, "Liu Efendi bu gece yatağında hangi kızın hizmet etmesini istiyorlar?" diye sordu. Liu, "Falanca," dedi. Annem öfkeden titremeye başlayınca Liu sanki bu tepkisine şaşmış gibi kaşını kaldırarak baktı kendisine. Sonra kibirli bir tavırla, "Bu Japonya'da adettir," dedi. "Bunu herkes yapar. Buna si-şin ("yatak servisi") adı verilir." Annemi bir taşralı ve kıs-

kanç durumuna düşürmeye çalışıyordu; Çin'de geleneksel olarak kıskançlık çok kötü bir huydu ve kocanın karısını boşama nedeniydi. Annem öfkeden fokur fokur kaynamasına rağmen yine bir şey söylemedi.

Annem evlilik dışı cinsel ilişkiyi "erkeklik" olarak gören bir kocayla mutlu olamayacağını anlamıştı. O kendisini seven birini, böyle şeyler yaparak kendisini kırmayacak birini arıyordu. O akşam bu ilişkiyi sona erdirmeye karar verdi.

Birkaç gün sonra Baba Liu aniden ölüverdi. O günlerde gösterişli bir cenaze töreni, hele ölen kişi bir aile reisiyse, çok önemliydi. Akrabaların ve toplumun beklentilerini yerine getirmeyecek bir tören aileyi gözden düşürürdü. Liu'lar sadece evden mezarlığa kadar bir yürüyüş değil, çok ayrıntılı bir tören istiyorlardı. Buddhist dualar okuyacak keşişler getirildi. Aile ağlamaya başladı. O andan gömülme günü olan kırk dokuzuncu güne kadar evden sabahın erken saatinden geceyarısına kadar sürekli ağlama sesleri gelecek ve ölünün öteki dünyada kullanması için yapay kağıt paralar yakılacaktı. Pek çok aile bu maratona dayanamadıkları için profesyonel yasçılar tutarlardı. Liu'lar bunu yapmayacak kadar babalarına sadıktılar ve kalabalık olan akrabalarının yardımıyla bu işi de üstlendiler.

Öldükten kırk iki gün sonra sandal ağacından süslü bir tabuta yerleştirilmiş olan ceset avluda bir katafalka konuldu. Ölünün gömülmeden önceki son yedi gecesinde öteki dünyada yüksek bir dağa tırmanıp oradan ailesine bakacağına inanılırdı; ölü ancak ailesinin bütün bireylerini orada görünce mutlu olurdu. Aksi halde hiç rahat etmezdi. Aile, annemin de müstakbel gelin olarak orada bulunmasını istedi.

Annem bunu reddetti. Kendisine hep iyi davranmış olan baba Liu için üzülüyordu ama o törene katıldığı takdirde oğlu ile evlenmekten kaçınamayacağını biliyordu. Liu ailesinden haberciler sık sık Şia'lara gelip gitmeye başladılar.

Dr. Şia anneme ilişkisini o anda kesmesinin Baba Liu'yu düşkırıklığına uğratmak olacağını, bunun da şerefsizlik olduğunu söyledi. Dr. Şiu annemin normal koşullar altında genç Bay Liu ile ilişkisini koparmasına itiraz etmeyecekse de, bu durumda onun isteklerinin daha yüksek bir otoriteye tabi olması gerektiğine inanıyordu. Anneannem de kızının gitmesi gerektiği fikrindeydi. Ayrıca şöyle diyordu: "Bir yabancı yazarın adını yanlış söyledi diye ya da başkalarıyla ilişkileri var diye bir kızın bir erkeği reddettiği nerede görülmüştür? Bütün gençler eğlenmek isterler. Ayrıca odalıklardan ve hizmetçi kızlardan çekinmene hiç gerek yok. Senin güçlü bir karakterin vardır; kocanı kontrol altında tutabilirsin."

Annemin istediği yaşam bu değildi ve bunu da açıkça söyledi. Anneannem kalbinden kızını haklı buluyordu. Ama Kuomintang subaylarının sürekli evlenme teklifleri karşısında kızını de evde tutmaktan korkuyordu. "Birine hayır diyebiliriz, ama hepsine birden hayır diyemeyiz," dedi. "Zhang ile evlenmezsen Lee'yi kabul zorunda kalacaksın. İyi düşün: Liu ötekilerden daha iyi değil mi? Onunla evlenirsen hiçbir subay bir daha seni rahatsız edemez. Başına geleceklerin korkusuyla geceleri gözümü uyku tutmuyor. Sen evden gidene kadar da rahat edemeyeceğim." Ancak annem kendine mutluluk ve sevgi veremeyecek biriyle evlenmek yerine ölmeyi yeğlediğini söyledi.

Liu'lar anneme çok kızdılar. Dr. Şia ve anneannem de öyle. Günler boyunca kıza yalvardılar, bağırdılar, ağladılar ama hep boşuna. Dr. Şia çocukluğunda kang'ına oturdu diye anneme bir tokat attığından bu yana ilk kez öfkeye kapıldı. "Senin bu yaptığın Şia adına şerefsizlik getirmektir. Senin gibi bir kız istemiyorum!" Annem de ayağa fırlayıp şunları söyledi: "Pekala, benim gibi kızınız olmayacak. Gidiyorum işte!" Annem odadan çıktı eşyalarını topladı ve evi terk etti.

Anneannemin zamanında evi böyle terk etme sözkonusu bile olamazdı. Kadınlar için hizmetçilik dışında bir iş yoktu ve hizmetçilik için de tavsiye gerekirdi. Ancak durum artık değişmişti. 1946'da kadınlar kendi başlarına yaşayıp tıp ve öğretmenlik gibi iş bulabilirlerdi. Ancak çalışma yine de ailelerin en son başvurdukları bir çareydi. Annemin okulunda üç yıllarını dolduran kızları öğretmen olarak yetiştiren bir bölüm vardı ve burada dersler ve yiyip yatma ücretsizdi. Bir sınav dışında giriş için tek koşul mezunların öğretmen olmalarıydı. Bölümdeki öğrencilerden çoğu eğitime para harcayamayacak ailelerin kızları ya da üniversiteye gitme şansı olmayanlardı. Zaten kadınların üniversiteye devam etmeleri de sadece 1945 yılından sonra sözkonusu olmuştu. Japon yönetimindeyken kızlar liseden sonra okuyamazlar, lisede de genelde ev idaresi öğrenirlerdi.

Annem o güne kadar kötünün iyisi olarak görülen bu bölüme geçmeyi aklının ucundan bile geçirmiş değildi. Kendisini, hep üniversiteye gidecekmiş gibi görürdü. Bölüm onun başvurusuna şaşırdıysa da, annem onları öğretmen olmak istediğine inandırdı. Annem henüz okulda zorunlu üç yılını tamamlamamıştı ama parlak bir öğrenci olduğu biliniyordu. Kendisini kolaylıkla geçtiği bir sınavdan sonra aldılar. Annem okulda yaşamaya başladı. Anneannem çok geçmeden onun eve dönmesi için yalvarmaya başladı. Annem barışmalarına sevinmişti; eve sık sık gelip kalacağına söz verdi. Ancak okuldaki yatağını korumakta da ısrarlıydı; kendisini ne kadar severlerse sevsinler kimseye bağımlı olmamaya kararlıydı. Öğretmenlik bölümü kendisi için idealdi. Mezuniyetten sonra iş garantisi vardı, oysa üniversite mezunları çoğunlukla iş bulamıyorlardı. Bir başka avantajı ücretsiz olmasıydı ve Dr. Şia ekonominin kötü yönetilmesinin etkilerini daha şimdiden hissetmeye başlamıştı.

Rusların söküp götürmedikleri fabrikaların başına getirilen Kuomintang personeli ekonomiyi harekete geçirmekte

başarısız olmuşlardı. Bir iki fabrikayı tam kapasitesinin altında çalıştırmışlarsa da, gelirin çoğunu ceplerine atıyorlardı.

Kuomingtang'm yeni zenginleri Japonların boşalttıkları güzel dairelere yerleşiyorlardı. Şia'ların eski evlerinin yanında bir Japon yetkilisinin oturduğu eve şimdi bir Kuomintang memuru ile yeni odalıklarından biri taşınmışlardı. Jinzhou belediye başkanı Bay Han bir hiçti. Oysa şimdi Japonların ve işbirlikçilerin el konulan mallarından dolayı birden zengin bir insan oluvermişti. Birkaç odalık birden almıştı ve halk şimdi akrabaları ve dostlarıyla doldurulan kent yönetimine "Han'ın evi" adını veriyordu.

Kuomintang Yişian'ı alınca anneannemin babası Yang'ı hapisten çıkarmıştı. Yang kendisini korumak için odalıklarından birinden olan kızını bir Kuomintang subayı ile evlendirmeye kalkıştı. Ancak subay sadece bir yüzbaşıydı ve kendisine aradığı korumayı sağlayamazdı. Yang'ın mülküne el konuldu, bir dilenci hayatı yaşamaya başladı -yerel halk arasında buna "açık lağımın yanında çömelmek" denirdi. Karısı bunu duyunca çocuklarına ona para vermemelerini ve hiçbir şekilde yardım etmemelerini söyledi.

Adamın 1947 yılında, hapisten çıktıktan bir yıl kadar sonra boynundaki guatr kansere dönüştü. Ölmek üzere olduğunu anlayınca Jinzhou'ya haber salarak evlatlarıyla görüşmek istediğini bildirdi. Anneannemin annesi çağrıyı reddetiyse de, adam yalvarmaya devam etti. Sonunda karısı insafa geldi. Anneannem, Lan ve Yu-lin trenle Yişian'a gittiler. Anneannem babasını on yıldır görmüyordu ve adam şimdi eski halinin gölgesi gibi kalmıştı. Çocuklarını görünce ağlamaya başladı. Çocuklar onun annelerine ve kendilerine davranışını bağışlamayı kolay bulamayarak kendisine uzak durdular. Yang Yu-lin'in kendisine baba demesi için yalvardıysa da, Yu-lin bunu kabul etmedi. Yang'ın yüzü bir umutsuzluk maskesine dönüşmüştü. Anneannem bir kere baba de-

mesi için yalvardı. Yu-lin denileni yaptı. Babası elini tutarak, "Ya oku ya da küçük bir iş sahibi ol," dedi. "Sakın memur olmaya kalkışma. Memurluk beni olduğu gibi seni de mahvedecektir." Bunlar ailesine son sözleri oldu.

Yang yanında odalıklarından sadece biri olduğu halde öldü. O kadar yoksuldu ki, bir tabut alacak parası bile çıkışmadı. Cesedi harap bir bavula konulup törensiz gömüldü. Gömülürken yanında ailesinden tek bir kişi bile yoktu.

Rüşvet o kadar başını almış yürümüştü ki, Chiang Kai-şek bununla mücadele için özel bir birim kurdu. Halk rüşvet yiyen memurları kaplanlara benzettiğinden buna "Kaplan-Döven Ekibi" adı verildi. Ekip yurttaşların şikayetlerini beklediğini ilan etti. Ancak çok geçmeden bunun güçlülerin zenginlerden para sızdırmak için bir düzen olduğu anlaşıldı. "Kaplan-dövme" çok karlı bir işti.

Açıkça yapılan yağmalar bundan daha kötüydü. Dr. Şia'ya zaman zaman askerler gelir, kendisini selamlarlar ve "Dr. Şia bazı arkadaşlarımız harçlıksız kaldılar, acaba birkaç kuruş ödünç verir miydiniz?" derlerdi. Reddetmek akıllıca bir davranış olmazdı. Kuomintang'ı kızdıranlar komünistlikle suçlanırlardı, ki bu da çoğunlukla tutuklanmak ve hatta işkence demekti. Askerler kliniğe de gelirler, beş kuruş vermeden tedavi olurlar, ilaç alıp giderlerdi. Dr. Şia onları bedava tedavi ettiğine aldırmazdı -herkesi tedavi etmenin doktorun görevi olduğuna inanırdı- ama askerler kimi zaman aldıkları ilaçları karaborsada satarlardı.

İç savaş şiddetlendikçe Jinzhou'daki asker [illegible] arttı. Chiang Kai-şek komutasındaki askerler disiplinliydi, ancak diğerleri merkezi hükümetten para almıyorlar, oldukları yerden "geçiniyorlardı."

Annem öğretmen okulunda on yedi yaşında Bai adında çok güzel bir kızla arkadaş oldu. Bai'ye Kuomintang'ın ken-

disini düşkırıklığına uğrattığını söyleyince Bai de ona, "tek tek ağaçlara değil, ormana bakmasını" söyledi: her askeri birlikte bir eksiklik olurdu. Bai öylesine Kuomintang yanlısıydı ki, istihbarat servislerinden birine bile girmişti. Eğitim sırasında kendisine arkadaşları hakkında rapor vermesi gerektiğini söylediler. Kız bunu reddetti. Birkaç gece sonra arkadaşları kızın yatak odasında bir silah sesi duydular. Kapıyı açtıklarında kızı yatağın üzerinde yatarken gördüler, güçlükle soluyordu. Yastığının üzerinde kan vardı. Kız tek kelime söyleyemeden öldü. Gazeteler olayı bir aşk cinayeti anlamına gelen "şeftali rengi olay" olarak nitelediler. Kızın kıskanç bir aşığı tarafından öldürüldüğünü iddia ediyorlardı. Ama buna kimse inanmadı. Bai erkekler konusunda çok utangaçtı. Annem onun örgütten çekilmek istediği için öldürüldüğünü duymuştu.

Trajedi o kadarla kalmadı. Bai'nin annesi küçük bir kuyumcu dükkanı olan zengin bir ailenin hizmetçiliğini yapıyordu. Tek kızının ölümü kendisini yıkmıştı. Gazetelerde kızının pek çok aşığı olduğunu ve bunlar arasındaki rekabet sonucu öldürüldüğü yazdıkça kadın kendisinden geçiyordu. Bir kadının sahip olduğu en kutsal şey iffetiydi ve bunu ölümüne kadar korumak zorundaydı. Bai'nin ölümünden birkaç gün sonra annesi kendisini astı. İşverenine gelen kabadayılar kendisini onun ölümünden sorumlu tuttular. Bu para sızdırmak için iyi bir nedendi ve adamın kuyumcu dükkanını kaybetmesi uzun sürmedi. Bir gün Şia'ların kapısı çalındı ve otuz beş yaşlarında Kuomintang üniformalı biri içeri girerek anneanneme "abla", Dr. Şia'ya da "enişte" diye hitap etti. Bu şık giyimli, sağlıklı, iyi beslenmiş insanın idamdan kurtarıp üç ay evlerinde sakladıkları Han-chen olduğunu güçlükle anladılar. Han-chen'in yanında askerden çok üniversite öğrencisine benzeyen uzun boylu, ince yapılı bir genç daha vardı. Han-chen genci arkadaşı Zhu-ge olarak tanıştırdı. Annem gençten ilk görüşte hoşlanmıştı.

Son görüşlerinden bu yana Han-chen Kuomintang istihbaratında yükselmişti ve örgütün Jinzhou bölümünün başıydı. Evden ayrılırken, "Abla, hayatımı bana senin ailen verdi," dedi. "Eğer herhangi bir şeye ihtiyacın olursa, söylemen yeter."

Han-chen ile Zhu-ge sık sık gelmeye başladılar ve Han-chen hem hayatını kurtaran eski cellat Dong'a, hem de anneannemin eniştesi eski gardiyan Pei-o'ya istihbarat örgütünde iş buldu.

Zhu-ge aile ile dost olmuştu. Kendisi Tianjin üniversitesinde mühendislik okurken kentin Japonlara düşmesi üzerine kaçıp Kuomintang birliklerine katılmıştı. Bu ziyaretlerinden birinde annem kendisini Şia'ların yanında yaşayan Bayan Tanaka ile tanıştırdı. İki genç birbirlerinden hoşlandılar, evlenip kiralık bir odaya taşındılar. Zhu-ge bir gün odasında tabancasını temizlerken yanlışlıkla tetiğe dokundu. Kurşun döşemeyi delip alt katta yatağında yatmakta olan mal sahibinin küçük oğlunu öldürdü. Aile Zhu-ge'yi suçlamaya cesaret edemedi; herkesi komünist olmakla suçlayabilen istihbaratçılardan korkuyorlardı. Onların sözü yasaydı. Zhu-ge'nin annesi çocuğun ailesine tazminat olarak yüklüce bir para verdi. Zhu-ge üzüntüden çılgına dönmüştü, ama aile kendisine kızgınlığını göstermeye bile cesaret edemiyordu. Aksine kendisine aşırı bir minnet gösteriyorlar, onun kızıp da bir kötülük yapacağından korkuyorlardı. Zhu-ge buna katlanamayıp odasından çıkmak zorunda kaldı.

Lan'ın kocası, Pei-o Enişte istihbarat örgütünde başarılı olmuş ve yeni patronlarından o kadar hoşlanmıştı ki, adını "Şiao-şek" (Chiang Kai-şek'e Sadakat") olarak değiştirdi. Pei-o Zhu-ge'nin emrindeki üç kişilik gruptaydı. İlk başta görevleri Japon yanlısı olmuş olan herkesi temizlemekti, ama çok geçmeden komünist sempatisi besleyen öğrencileri gözetlemeyi de üstlendiler. 'Sadakat' Pei-o bir süre kendisin-

den isteneni yaptıysa da, vicdanı rahat değildi; insanları cezaevine göndermek ya da haraç alınacak kurban seçmek istemiyordu. Naklini isteyince kentin giriş kapılarından birine tayin edildi. Komünistler kenti terk etmişlerse de, fazla uzaklaşmamışlardı. Çevredeki kırsal bölgede Kuomintang'la sürekli bir çarpışma içindeydiler. Jinzhou makamları komünistlerin eline geçmemesi için önemli malları kontrol altında tutuyorlardı.

İstihbaratta olmak 'Sadakat'a güç veriyor, bu da para getiriyordu. Giderek değişmeye başladı. Afyon içiyor, içki içiyor, kumar oynuyor, genelevlere gidiyordu; çok geçmeden de zührevi bir hastalığa tutuldu. Anneannem eski haline dönmesi için kendisine para vermeyi önerdiyse de, Pei-o huylarından vaz geçmedi. Ancak Şia'ların evinde yiyeceğin gittikçe eksildiğini görünce onları sık sık kendi evine davet ediyordu. Dr. Şia anneannemin bu davetlere gitmesine izin vermiyordu. "O haksız kazançtır ve ona dokunmak istemeyiz," diyordu. Ancak arada sırada midesine iyi bir şeyin girmesi olasılığına fazla direnemeyen anneannem, zaman zaman Yu-lin ve annemle oraya giderdi.

Kuomintang Jinzhou'ya ilk geldiğinde Yu-lin on beş yaşındaydı. Dr. Şia'nın yanında tıp öğreniyordu ve doktor kendisinin geleceğini parlak görmekteydi. Anneannem artık ailenin kadın başı olmuştu: kendi annesi, kızkardeşi ve kardeşi geçimleri için kocasının eline bakıyorlardı. Anneannem Yu-lin'in artık evlenmesinin iyi olacağını düşünmeye başladı. Çok geçmeden ondan üç yaş büyük ve yoksul aileden gelen bir kadın buldu. Kadının yoksul aile çocuğu olması çalışkan ve becerikli olması demekti. Annem de anneannemle müstakbel gelini görmeye gitti. 1946'da devlet dairesinde nikahları kıyıldığında Yu-lin on altı, karısı da on dokuz yaşındaydı.

Anneannem Han-chen'den Yu-lin'e bir iş bulmasını istedi. O günlerde çok önemli mallardan biri de tuzdu ve yetkililer tuzun kent dışına satılmasını yasaklamışlardı. Kuşkusuz, kendileri bir tuz karaborsası işletmekteydiler. Han-chen Yu-lin'e tuz muhafızı olarak bir iş buldu ve Yu--lin tuzu ele geçirmeye çalışan komünist gerillalarla Kuomintang grupları arasında çıkan çatışmalarda birkaç kere ölüm tehlikesi geçirdi. Bu çatışmalarda çok insan ölüyordu. Yu--lin hem korktuğu hem de vicdan azabı çektiğinden bu işten birkaç ay sonra ayrıldı.

Bu sırada Kuomintang kırsalın kontrolunu giderek kaybediyor ve yeni asker bulmakta güçlük çekiyordu. İç savaş giderek daha kanlı bir hale dönüşmüş, kayıplar çok artmıştı. Askere alınma tehlikesi gittikçe fazlalaşıyordu. Yu-lin'i askerlikten kurtarmanın tek yolu ona bir tür sigorta satın almaktı; bu nedenle anneannem Han-chen'e ona istihbaratta bir iş bulmasını istedi. Ama Han-chen anneannemi şaşırtarak bunu reddetti ve istihbaratın temiz bir genç için uygun bir yer olmadığını söyledi.

Anneannem Han-chen'in işi hakkında bu kadar umutsuz olduğunu bilmiyordu. 'Sadakat' Pei-o gibi o da afyona alışmıştı, çok içiyor ve geneleve gidiyordu. Her gün gözler önünde eriyip gitmekteydi. Han-chen kendi kendini disiplin altına sokan, güçlü bir ahlak duygusu olan bir insandı ve kendini böyle bırakması hiç de ona uygun bir davranış değildi. Anneannem eski evlilik tedavisinin ona yararlı olacağını düşündü; ama Han-chen evlenmeyeceğini, çünkü yaşamak istemediğini söyledi. Anneannem dehşete düşmüştü, bunun nedenini sorduğunda Han-chen ağlamaya başladı ve bunu ona söylemeye izin olmadığını, zaten elinden hiçbir şey gelemeyeceğini anlattı.

Han-chen Japonlardan nefret ettiği için Kuomintang'a katılmıştı. Ancak durum hiç de hayal ettiği gibi çıkmamıştı. İstihbarat sistemi içinde olmak elinin Çinlilerin masum kanı-

na bulaşması demekti. Ama bir kere girdikten sonra çıkamazdı. Çıkmak isteyen herkesin başına annemin arkadaşı Bai'nin başına gelenler gelirdi. Han-chen tek çıkış yolunun intihar olduğunu düşünüyordu, ama intihar geleneksel protesto eylemiydi ve ailesinin başına dert açabilirdi. Han-chen herhalde yapabileceği tek şeyin "doğal" bir ölüm olduğunu düşünmüştü ve bunun için de vücudunu harap ediyor ve tedaviden kaçınıyordu.

Han-chen 1947 Çin Yılbaşısı arifesinde bayramı ağabeyi ve babasıyla geçirmek için Yişian'daki evine gitti. Bunun son görüşmeleri olacağını biliyormuş gibi ziyaretini uzattı. Çok ağır hastalandı ve yazın da öldü. Anneanneme ölümünde pişman olacağı tek şeyin oğulluk görevini yerine getirip babası için büyük bir cenaze töreni düzenlememek olduğunu söylemişti.

Ancak anneannem ve ailesine olan görevini yerine getirmeden de ölmüş değildi. Yu-lin'i istihbarata almayı reddetmişse de, ona Kuomintang istihbarat memuru olduğunu gösteren bir kimlik çıkartmıştı. Yu-lin istihbarat işinde hiç çalışmadıysa da, örgüte üyeliği kendisini askere alınmaktan kurtarmış oldu, o da evde kalıp Dr. Şia'ya yardıma devam etti.

Annemin okulunda Çin edebiyatı öğreten Kang adında genç bir öğretmen vardı. Kang çok bilgili ve zekiydi ve annem kendisine büyük saygı duyardı. Kang annemle başka kızlara güneybatı Çin'de Kunming'de Kuomintang karşıtı faaliyetlere karıştığını ve kız arkadaşının bir gösteri sırasında bir el bombasıyla öldüğünü anlatmıştı. Adamın dersleri komünist yanlıydı ve annem üzerinde büyük etki yaratmıştı.

1947 başlarında bir sabah okulun yaşlı kapıcısı annemi durdurup kendisine bir kağıt verdi ve Kang'ın gittiğini söyledi. Annem o sırada Kuomintang istihbarat ajanlarından bazılarının gizlice komünistlerin yanında çalıştıklarını ve

Kang'ın bir ihbar aldığını bilemezdi. Yine o sıralarda annem komünistler hakkında fazla bir şey bilmediği gibi Kang'ın da komünist olduğunu bilmiyordu. Bildiği tek şey en çok hayran olduğu öğretmeninin tutuklanmak üzere olduğu için kaçmış olmasıydı.

Mektup Kang'dan geliyordu ve bir tek sözcük vardı: "Sessizlik." Annem bu sözcüğün iki anlama gelebileceğini düşündü. Kang'ın ölen sevgilisi anısına yazdığı şiirden bir satır olabilirdi: "Sessizlik içinde toplanıyor gücümüz" ; ki, bu anlamda umudunu yitirmemesini söylüyordu. Ya da acele bir şey yapmaya karşı bir uyarıydı. Annem o sırada korkusuzluğuyla ün salmıştı ve öğrenciler arasında taraftarı çoktu. Bu olaydan hemen sonra okula yeni bir müdire geldi. Kadın Kuomintang Milli Meclisi delegesiydi ve gizli servislerle bağları olduğu söyleniyordu. Yeni müdire yanında bir dizi istihbaratçı da getirmişti. Bunlardan Yao-han adındaki biri politik müfettiş oldu ve öğrencileri göz altında bulundurma görevini üstlendi.

Akademik müfettiş ise Kuomintang Bölge Parti sekreteriydi.

Bu sıralarda annemin en yakın arkadaşı uzaktan akrabası olan Hu adında bir gençti. Hu'nun babasının Jinzhou, Mukden ve Harbin'de bir mağazalar zinciri, bir karısı ve iki odalığı vardı. Karısı bir erkek evlat, yani Hu'yu doğurmuştu, odalıkların çocukları olmamıştı. Bu nedenle odalıklar Kuzen Hu'nun annesini çok kıskanırlardı. Kocasının evde olmadığı bir gece odalıklar kadınla bir uşağın yemeklerine uyuşturucu katıp ikisini bir yatağa soktular. Bay Hu gelip de körkütük sarhoş görünen karısını uşakla bir yatakta görünce çılgına döndü, kadını evin kuytu bir köşesindeki küçük bir odaya kilitledi ve Hu'ya annesiyle görüşmesini yasakladı. Bütün bu olayın odalıkların bir oyunu olduğu kuşkusu da olduğundan karısını boşamamıştı. Odalıkların oğluna da bir şey yapacaklarından korktuğundan onu Jinzhou'da yatılı bir

okula göndermişti. Annem de Hu ile böylece tanıştığında kendisi yedi, Hu on iki yaşındaydılar. Hu'nun annesi tecrit edildiği odada çıldırdı.

Kuzen Hu başkalarıyla pek kaynaşmayan duygulu bir çocuktu. Olanları bir türlü unutamıyor ve zaman zaman bu konuyu anneme açıyordu. Bu hikaye annemi gerek kendi ailesindeki kadınların, gerekse başka anne, kız, eş ve odalığın başlarına gelen felaketleri düşünmesine yol açmıştı. Kadının güçsüzlüğü, eski adetlerin vahşiliği, bunların "gelenek" ve hatta "ahlak" içinde yer almaları kendisini çıldırtıyordu. Bazı değişiklikler yer almışsa da, bunlar hâlâ süregelen önyargı içinde gömülüp kalmışlardı. Annem daha radikal bir şey istiyordu.

Okulda bir politik gücün, komünizmin, açıkça değişiklik vaad ettiğini öğrenmişti. Bu bilgiyi, kendisi ailesiyle bağlarını koparmış ve on sekiz yaşındayken on iki yaşında bir oğlanla evlendirilmek istenmesi üzerine okulda yatıp kalkmaya başlamış olan bir arkadaşından almıştı. Şu bir gün anneme veda etti: sevdiği bir erkekle gizlice kaçıp komünistlere katılacaklardı. Veda ederken son sözleri, "Onlar bizim umudumuzdur," oldu.

Annem bu sırada Kuzen Hu ile yakın arkadaş olmuştu. Hu anneme aşık olduğunu fark etmiş ve bir züppe olarak gördüğü genç Bay Liu'yu kıskanmaya başlamıştı. Annemin Liu ile bozuşmasını sevinçle karşılamış ve hemen hemen her gün annemi görmeye geliyordu.

1947 martında bir akşam birlikte sinemaya gittiler. İki tür bilet vardı: biri koltuk için, diğeri ayakta durmak için. Kuzen Hu yeterli parası olmadığını söyleyerek anneme bir koltuk, kendisine de ayakta durma bileti aldı. Annem bu-

nun garip bir şey olduğunu düşünerek film oynarken gizlice Hu'dan yana baktı. Filmin yarısına gelmişlerken iyi giyimli genç bir kadının Hu'nun yanına geldiğini ve bir ara elele tutuştuklarını gördü. Annem bunun üzerine hemen ayağa kalkıp çıkmak istediğini söyledi. Dışarı çıktıklarında Hu'dan bir açıklama istedi. Kuzen Hu ilk başta bir şey olmadığını söyledi, ama annem bunu yutmayacağını açıkça dile getirince Hu daha sonra anlatacağını söyledi. Annemin çok genç olduğu için anlamayacağı şeyler olduğunu söyledi. Annemin evine geldiklerinde annem onu içeri almadı. Bundan sonraki birkaç gün Hu annemi sürekli aradıysa da, annem onunla görüşmeyi reddetti.

Annem bir süre sonra özür dilenmesine ve barışmaya hazırdı ve gözünü kapıdan ayırmıyordu. Bir akşam kar yağarken Hu'nun yanında bir adam olduğu halde avluya girdiğini gördü. Hu evin annemin bulunduğu bölümüne gelmeyerek doğruca Şia'ların kiracısı olan Yu-wu'nun oturduğu bölüme gitti. Hu kısa bir süre sonra oradan çıkıp annemin odasına geldi. Telaşlı bir sesle Jinzhou'dan hemen ayrılmak zorunda olduğunu söyledi. Polis kendisini arıyordu. Annem bunun nedenini sorunca Hu sadece, "Ben bir komünistim," dedi ve gece karanlığında kayboldu.

Annem sinemadaki olayın gizli bir iş için olduğunu anlamıştı. Artık barışma umudu da olmadığı için çok üzgündü. Kiracıları Yu-wu'nun da bir yeraltı komünisti olması gerektiğini düşündü. Kuzen Hu'nun oraya gelmesinin nedeni orada saklanmaktı. Yu-wu ile Kuzen Hu o geceye kadar birbirlerini tanımıyorlardı. Ama Hu'nun annemle ilişkisi çok iyi bilindiğinden orada saklanamayacağını anlamışlardı. Kuomintang kendisini aramak için eve geldiği takdirde Yu-wu da bulunacaktı. Kuzen Hu o gece kentin yirmi mil dışında olan komünistlerin kontrolundaki bölgeye geçmeye çalıştı.

Bir süre sonra, bahar tomurcukları patlamaya başladığı sırada Yu-wu, Hu'nun kentten çıkarken yakalandığını haber aldı. Yanındaki adam vurulup öldürülmüştü. Daha sonra gelen bir haberden de Hu'nun idam edildiğini öğrendiler.

Annem bir süredir giderek Kuomintang aleyhine dönüyordu. Tek alternatifin komünistler olduğunu biliyordu ve onların kadınların uğradıkları haksızlıklara bir son verecekleri vaadleri kendisini çekiyordu. On beş yaşına gelene kadar kendisini tümüyle bir davaya vermeyi düşünmüş değildi. Kuzen Hu'nun ölüm haberi kararını vermesini sağladı. Artık komünistlere katılacaktı.

5 *"Satılık Kız: 10 Kilo Pirinç Karşılığında" - Yeni Bir Çin İçin Savaş (1947-1948)*

YU-WU eve ilk kez birkaç ay sonra ortak bir dostlarından bir tavsiye mektubuyla gelmişti. Şia'lar kiralık evlerinden kuzey kapısı yakınlarındaki sur içi evlerine yeni taşınmışlardı ve kirada kendilerine yardımcı olacak zengin bir kiracı arıyorlardı. Kuomintang subayı üniforması giymiş olan Yu-wu yanında karısı olarak tanıştırdığı bir kadın ve bir bebekle geldi. Kadın aslında karısı değil yardımcısıydı. Çocuk kadınındı ve kocası Komünist ordusuyla uzak bir yerdeydi. Bu 'aile' giderek tam bir aileye dönüştü ve iki çocukları oldu.

Yu-wu Komünist Partisi'ne 1938'de girmişti. Komünistlerin savaş karargahı Yanan'dan Japonların teslim olmasından hemen sonra Jinzhou'ya gönderilmişti; görevi bilgi toplayıp kent dışındaki komünist güçlere iletmekti. Kuomintang askeri büro başkanlığı kimliğiyle çalışıyordu, bu makamı komünistler parayla satın almışlardı. O sıralarda Kuomintang makamları, hatta istihbarat sisteminde bile, en yüksek parayı verene satılırdı. Bazı insanlar ailelerinin askere alınmasından kurtulmak ve kabadayılardan korunmak için

bazıları da haraç almak üzere makamları satın alırlardı. Stratejik önemi nedeniyle Jinzhou'da pek çok subay vardı ve bu da komünistlerin sisteme sızmalarını kolaylaştırıyordu.

Yu-wu rolünü mükemmelen oynuyordu. Kumar ve yemek partileri veriyor, hem ilişkilerini sıklaştırıyor, hem çevresine koruyucu bir ağ örüyordu. Kuomintang subay ve istihbarat subaylarının geliş gidişleri arasında sonu gelmeyen bir "kuzen" ve "arkadaş" trafiği de vardı. Bunlar hep ayrı ayrı kişilerse de, kimse kalkıp bir şey sormuyordu.

Yu-wu'nun bu ziyaretçiler için başka bir mazereti daha vardı. Dr. Şia'nın muayenehanesi hep açıktı ve Yu-wu'nun arkadaşları muayenehaneye girip arka kapıdan iç avluya geçebilirlerdi. Kendi mezhebi Mantık Derneği kumarı ve içkiyi yasaklıyorsa da, Dr. Şia Yu-wu'nun gürültülü partilerine ses çıkarmıyordu. Annem buna şaşırmıştı ve üvey babasının bu tavrını hoşgörülü tabiatına bağlıyordu. Ancak yıllar sonra Dr. Şia'nın Yu-wu'nun gerçek kimliğini anladığını ya da tahmin ettiğini fark edebilecekti.

Annem kuzeni Hu'nun Kuomintang tarafından öldürüldüğünü duyunca Yu-wu'ya gidip komünistler için çalışmak istediğini söyledi. Yu-wu annemi çok genç olduğu gerekçesiyle geri çevirdi.

Annem okulda epey sivrilmişti ve komünistlerin kendisine yaklaşımda bulunacaklarını umuyordu. Bunu yaptılar ama acele etmeden, önce bütün geçmişini ve ailesini araştırdılar. Annemin arkadaşı Şu komünist kontrolundaki bölgeye geçmeden önce kendi komünist irtibat yetkilisine annemden söz etmiş ve kendisini 'arkadaşı' olarak tanıtmıştı. Bu adam bir gün anneme yaklaşıp belirli bir günde Jinhou'nun güney ve kuzey istasyonları arasındaki demiryolu tüneline gitmesini söyledi. Orada Şanghay aksanlı yirmi beş yaşlarında yakışıklı bir genç kendisini bulacaktı. Annemin daha sonra adının Liang olduğunu öğrendiği bu adam kendisinin kontrolörü oldu.

Annemin ilk işi Mao Zedung'un Koalisyon Hükümeti Üzerine adlı broşürü ile toprak reformu ve diğer konularda komünist politikasını anlatan yayınları dağıtmak oldu. Bunlar kente gizlice sokulur, sonra çoğunlukla büyük yeşil biberlerin içine saklanırdı.

Yu-lin'in karısı kimi zaman biberleri satın alır ve annemin arkadaşları broşürleri almaya geldiklerinde sokakta gözcülük ederdi. Broşürleri sobaların içine, Çin ilaçlarının arasına, ya da odun yığınlarının altına saklamakta da yardım ederdi. Solcu romanları daha açık okunabildiği halde öğrencilerin bu broşürleri gizli okumaları gerekiyordu.

Bir gün annemin dağıttığı broşürlerden biri epey unutkan bir arkadaşının eline geçti ve bu kız broşürü çantasına koyup unuttu. Pazara gidip para çıkarmak için çantasını açınca broşür yere düştü. Orada bulunan iki istihbarat memuru broşürü ince sarı kağıdından tanıdılar. Kız tutuklanıp sorguya çekildi, işkenceye dayanamayıp öldü.

Kuomintang istihbaratının elinde pek çok kişi ölüyordu ve annem yakalandığı takdirde kendisine işkence edileceğini biliyordu. Bu olay onu korkutacağı yerde daha korkusuz yaptı. Artık komünist hareketin bir parçası olduğu için morali de çok yükselmişti.

Mançurya iç savaşın en büyük muharebe alanıydı ve Jinzhou'da olanlar tüm Çin'in ele geçirilmesi açısından çok önemliydi. Sabit bir cephe yoktu. Komünistler Mançurya'nın kuzeyi ile kırsal kesimin büyük bir kısmını ellerinde tutuyorlardı; Kuomintang ise kuzeydeki harbin dışında büyük kentleri, limanları ve demiryolunun büyük bir kısmını kontrol etmekteydi. 1947 sonunda komünistler ilk kez bölgede çoğunluğa kavuştular, yalnız o yıl 300.000 Kuomintang askerini safdışı bırakmışlardı. Köylülerden çoğu ya komünist ordusuna katılıyor ya da komünistleri destekliyorlardı. Bunun en önemli tek nedeni komünistlerin bir toprak reformu gerçekleştirmiş olmalarıydı ve köylüler toprağı ellerinde tutma-

nın ancak onları desteklemekle mümkün olacağına inanıyorlardı.

O sırada komünistler Jinzhou'nun çevresinin büyük bir kısmını denetimlerinde bulunduruyorlardı. Köylüler ürünlerini satmak için kente getirmek istemiyorlardı, Kuomintang kontrol noktalarında taciz ediliyorlar, kendilerinden haraç alınıyor, hatta kimi zaman ürünlerine el konuluyordu. Kente getirilen tahıl fiyatı her gün biraz daha artıyordu.

Kuomintang ilk geldiğinde "Yasa parası" diye anılan yeni bir para çıkarmıştı. Ancak enflasyonu kontrol edemediler. Dr. Şia artık seksen yaşındaydı ve kendisi öldüğünde anneannemle anneme ne olacağı konusunda kaygılanıyordu. Hükümete güven duyduğu için bütün tasarrufunu yeni paraya çevirmişti. Bir süre sonra Yasa parası yerini alan Altın Yuan öyle değersizleşti ki, annem okul ücretini ödemek için okula para götürürken parayı taşıması için bir küçük fayton tutuyordu (Chian Kai-şek 'şerefini kurtarmak' için 10.000 yuanlıktan büyük banknot bastırtmıyordu). Dr. Şia'nın bütün tasarrufu yok olup gitmişti.

Ekonomik durum 1947-48 kışında da sürekli kötüye gitti. Yiyecek kıtlığına ve fiyat yükseltmelerine karşı protestolar arttı. Jinzhou kuzeydeki büyük Kuomintang orduları için başlıca ikmal üssüydü; 1947 Aralık ayı ortalarında 20.000 kişilik bir kalabalık iki tahıl deposunu yağmaladı.

Bir iş alanı giderek genişliyordu: genelevlere sermaye ve zenginlere köle-hizmetçiler olarak genç kız satışı. Kent yiyecek karşılığı kızlarını teklif eden dilencilerle dolup taşmıştı. Annem okulun önünde, donmuş toprak üzerinde oturan açlıktan avurtları birbirine geçmiş bir kadın görmüştü. Kadının yanında on yaşında bir kız vardı. Kızın boynuna geçirilmiş olan yaftanın üzerinde şunlar yazıyordu: "10 kilo pirinç karşılığı satılık kız."

Geçinmeyi güç bulanların başında öğretmenler geliyordu. Ücretlerinin artmasını istemişler, hükümet de buna eği-

tim ücretini artırarak karşılık vermişti. Ana-babalar daha fazlasını ödeyemeyecekleri için bunun bir yararı olmamıştı. Annemin okulunda bir öğretmen sokakta bulduğu bir eti yedikten sonra gıda zehirlenmesinden öldü. Etin kokmuş olduğunu biliyordu, ama öylesine açtı ki, bu kumarı oynamaya karar vermişti.

Annem öğrenciler birliği başkanı olmuştu. Parti kontrolörü Liang ona öğrencileri olduğu kadar öğretmenleri de komünist saflarına çekme görevi vermişti; annem halktan öğretmenler için bağış toplamak üzere bir kampanya hazırladı. Diğer birkaç kızla sinema ve tiyatrolara gidiyorlar, film ya da oyundan önce seyircilerden bağış istiyorlardı. Arada sırada şarkı ve dans gösterileri ve kermesler düzenliyorlarsa da, fazla bir şey elde edemiyorlardı -halk ya çok cimriydi ya da çok yoksul.

Annem bir gün bir tugay komutanının torunu ve bir Kuomintang subayı ile evli olan bir arkadaşına rastladı. Arkadaşı o gece kentin lüks bir lokantasında elli subay ve eşlerine bir şölen verileceğini söyledi. O günlerde Kuomintang subaylarına sık sık böyle eğlenceler düzenlenirdi. Annem hemen okula koştu bulabildiği kadar insan toplayıp hepsine akşam beşte kentin önemli yerlerinden, yirmi metre yüksekliğindeki on birinci yüzyıldan kalma taş kulenin önünde olmalarını söyledi. Akşam oraya vardığında kendisini bekleyen yüz kız buldu. Kızlara planını anlattı. Saat altıda subaylar arabalar ve küçük faytonlar içinde süslü karılarıyla gelmeye başladılar.

Annem milletin yemeğe iyice dalmasını bekledikten sonra bazı kızlarla birlikte lokantaya girdi. Kuomintang'da yozlaşma öylesine alıp yürümüştü ki, güvenlik çok zayıftı. Annem bir iskemlenin üzerine çıkıp öğretmenlerin ne kadar güç durumda olduklarını belirten kısa bir konuşma yaptı ve sözlerini şöyle bağladı: "Sizlerin ne kadar cömert olduğunuzu hepimiz biliriz. Ceplerinizi açıp bu cömertliğinizi

gösterme fırsatının geldiği için çok sevinçli olduğunuza eminim."

Subaylar fena kıstırılmışlardı. Hiçbiri cimri görünmek istemiyordu. Aksine gösteriş yapmak zorunluluğunu hissetmekteydiler. Bunun yanısıra bu gereksiz kişilerden de bir an önce kurtulmak istiyorlardı. Kızlar her masaya tek tek gidip subayların vermeyi taahhüt ettikleri parayı not aldılar. Ertesi sabah ilk iş olarak evlerine gidip parayı topladılar. Kızlar değeri birkaç saat içinde düşecek olan paraların tümünü hemen harcamaları için kendilerine minnettar olan öğretmenlerine verdiler.

Anneme karşı bir misilleme yapılmadı, subaylar belki de öyle yakalandıklarından utanmışlar ve daha fazla rezil olmak istemiyorlardı. Ama bütün kent olayı duymuştu. Annem oyunun kurallarını değiştirip kendilerine karşı kullanmıştı. İnsanlar sokaklarda açlıktan ölürken annem Kuomintang seçkinlerinin bu israfını anlamıyordu - bu da komünistlere daha çok bağlanmasına yol açtı.

Kent içinde yiyecek sorundu, ama kent dışında da giyecek sıkıntısı çekiliyordu; Kuomintang kırsal kesime kumaş satılmasını yasaklamıştı. Kapılarda nöbetçi olan 'Sadakat' Pei-o'nun başlıca görevi kent dışına kumaş kaçırılmasını önlemekti. Kaçakçılar karaborsacılardan, Kuomintang yetkilileri adına çalışanlardan ve yeraltı komünistlerinden oluşuyordu.

'Sadakat' ile arkadaşları arabaları durdurur, kumaşlara el koyarlar ve kaçakçıyı gidip aynı işi bir daha yapacağı umuduyla serbest bırakırlardı. Kimi zaman da kaçakçılarla bir yüzde üzerinde anlaşırlardı. Ancak anlaşma olsun ya da olmasın bekçiler kumaşı zaten komünist kontrolundaki bölgelere satarlardı. 'Sadakat' ile arkadaşları çoktan köşeyi dönmüşlerdi.

Bir gece 'Sadakat' nöbetteyken kapıya bir araba geldi. 'Sadakat'alışılmış rolünü oynarken arabanın arkasındaki ku-

maşı elliyor ve sürücüyü korkutarak kendisi için iyi bir anlaşma yapmayı umuyordu. Malın değerini ve sürücünün olası itirazlarını hesap ederken onu konuşturup patronunun kim olduğunu öğrenmeye çalışmaktaydı. Bu kere mal çoktu ve sabah olmadan hepsini kent dışına çıkaramayacaktı.

'Sadakat' sürücünün yanına çıktı ve arabayı çevirip kente geri götürmesini söyledi. Emir almaya alışkın olan sürücü denileni yaptı.

Sabahın birinde kapı yumruklandığında anneannem uyuyordu. Kapıyı açınca karşısında 'Sadakat'ı buldu. Adam arabayı o gecelik orada bırakmak istediğini söyledi. Çin geleneklerine göre bir akrabanın reddedilmesi hemen hemen olanaksız olduğundan anneannem peki demek zorunda kaldı. Hala uyumakta olan Dr. Şia'ya bir şey söylemedi.

'Sadakat' şafak sökmeden iki arabayla geldi, malları bunlara nakletti ve gökyüzü aydınlanmaya başlarken yola çıktı. Yarım saat sonra silahlı polisler gelip evi kordon altına aldılar. Başka bir istihbarat servisi için çalışan arabacı patronlarına durumu haber vermişti. Onlar da doğal olarak mallarını geri istiyorlardı.

Dr. Şia ile anneannem çok bozulmuşlardı ama neyse ki, mallar evde değildi. Bu baskın annem için felaket oldu. Evde bazı komünist broşürleri vardı; polis kapıya dayanır dayanmaz hemen broşürleri kapıp helaya koşmuş, kağıtları bileklerinden bağlı olan pantolonunun içine doldurmuş, sonra da kalın paltosunu giymişti. Ardından da evden hiçbir şey yokmuş gibi okula gitmek üzere çıktı. Polisler kendisini durdurup üzerini arayacaklarını söylediler. Annem onlara bağırıp kendisine böyle davrandıklarını Zhu-ge Eniştesine söyleyeceğini bildirdi.

Polisler o ana kadar ailenin istihbarat ilişkilerinden habersizdi. Kumaşları kimin aldığını da bilmiyorlardı. Annem Zhu-ge'nin adını söyler söylemez polis hemen değişiverdi. Zhu-ge amirinin arkadaşıydı. Bir işaret üzerine diğer polis-

ler silahlarını indirdiler. Subay böylesine şerefli bir aileyi rahatsız ettiği için özür diledi. Sıradan polisler amirlerinden daha çok düşkırıklığına uğramışlardı, ganimet yok demek para yok demekti ve para yok demek yiyecek yok anlamına gelirdi. Ayaklarını sürüyerek evden uzaklaştılar.

O sıralarda Jinzhou'da komünistlerin işgalindeki kuzey Mançurya'dan kaçan öğretmen ve öğrencilerin kurdukları Kuzeydoğu Sürgün Üniversitesi diye yeni bir üniversite vardı. Oradaki komünist politikaları genelde sert olmuş, pek çok toprak sahibi öldürülmüştü. Kentlerde küçük işletme sahipleri ve esnaf da suçlanmış, mallarına el konulmuştu. Entelektüellerden çoğu nisbeten iyi ailelerden geliyorlardı ve çoğu ailesinin komünist yönetiminde suçlanmasına tanık olmuşlardı.

Sürgün Üniversitesi'nde bir tıp fakültesi vardı ve annem buraya girmek istiyordu. Her zaman doktor olmak istemişti. Bunda hem Dr. Şia'nın etkisi vardı, hem de tıp mesleği bir kadına en büyük bağımsızlığı veren bir alandı. Liang bu fikri hevesle destekledi. Partinin annem için planları vardı. Annem 1948 şubatında tıp kolejine yazıldı.

Sürgün Üniversitesi Kuomintang ile komünistlerin etkinlik elde etmek için savaştıkları bir yerdi. Kuomintang Mançurya'da başarısız olduğunu görüyor ve öğrencilerle entelektüelleri daha güneye kaçmaları için teşvik ediyordu. Komünistler ise bu eğitilmiş insanları kaybetmek istemiyorlardı. Toprak reformu programlarını yenileştirdiler, kentli kapitalistlere ve varlıklı ailelerin entelektüellerine iyi davranılması için bir emir yayınladılar. Jinzhou yeraltı örgütü, bu ılımlı politikalarla silahlanmış olarak öğrencileri ve öğretmenleri kalmaları için ikna etmeye çalıştı. Annemin başlıca çalışma alanı bu olacaktı.

Komünistlerin politika değiştirmelerine rağmen bazı öğrenci ve öğretmenler kaçmanın daha güvenli olacağı fikrin-

deydiler. Haziran sonlarında bir gemi dolusu öğrenci 250 mil güneybatıda olan Tianjin'e kaçtılar. Oraya vardıklarında ne kalacak bir yer ne de bir lokma yiyecek olmadığını gördüler. Yerel Kuomintang yetkilileri onları orduya katılmaya iknaya çalıştı. "Yurdunuz için savaşın!" denildi öğrencilere. Ama onlar Mançurya'dan bunun için kaçmış değillerdi. Onlarla birlikte gelmiş olan komünist yeraltı elemanları onları direnmeye çağırdı ve öğrenciler 5 temmuzda yiyecek ve yatacak yer için Tianjin'in merkezinde bir protesto gösterisi yaptılar. Askerler kalabalığa ateş açtı, öğrencilerden ölenler ve yaralananlar oldu.

Haber Jinzhou'ya gelince annem hemen Tianjin'e giden öğrenciler için bir destek kampanyası yapmaya karar verdi. Yedi yüksek ve teknik okulun öğrenci birliklerinin başkanlarını toplantıya çağırdı, bunlar Jinzhou Öğrenci Birlikleri Federasyonu'nu kurdular. Başkanlığa annem getirildi. Federasyon Tianjin'deki öğrencilere bir dayanışma telgrafı göndermeyi ve bir dilekçe sunmak üzere sıkıyönetim komutanı General Chiu'nun karargahına bir yürüyüş düzenlemeyi kararlaştırdı.

Annemin arkadaşları okulda heyecanla kendilerine verilecek talimatı bekliyorlardı. Kapalı ve yağmurlu bir gündü, yer balçığa dönmüştü. Karanlık bastığı halde ne annemden ne de öteki altı öğrenci liderinden ses yoktu. Sonra polisin toplantıyı bastığı ve hepsini alıp götürdüğü haberi duyuldu. Annemin okulundaki politik müfettiş Yao-han kendilerini ihbar etmişti.

Annem ve altı arkadaşı sıkıyönetim karargahına götürüldüler. Bir süre sonra General Chiu odaya geldi. Bir masanın başında durup onlara sabırlı bir sesle, öfkeden çok kederle konuştu. Gençlikleri nedeniyle düşüncesiz işler yapmaya eğilimli olduklarını söyledi. Politika hakkında ne biliyorlardı ki? Komünistler tarafından kullanıldıklarının farkında mıydılar? Aslında onların kitaplarından ayrılmamaları gere-

kirdi. Eğer yanlışlarını kabul ederler ve arkalarındaki komünistin adını verirseler onları serbest bırakacaktı. General sonra susup sözlerinin etkisini göstermesini bekledi.

Annem onun bu ders veren tavırlarından ve genel davranışından hiç hoşlanmamıştı. Bir adım ileri çıkarak yüksek sesle, "Komutanım, ne yanlış yaptığımızı siz bize söyleyin," dedi. General sinirlendi. "Karışıklık çıkartmak için komünist eşkıya tarafından kışkırtıldınız. Bu yeterli değil mi?" dedi. Annem, "Hangi komünist eşkıya?" diye bağırdı. "Tianjin'deki arkadaşlarımız sizin öğütleriniz üzerine komünistlerden kaçtıkları için öldüler. Onları vurmaya hakkınız var mıydı? Biz mantıksız bir şey yaptık mı?" General masayı yumruklayarak nöbetçileri çağırdı. "Şuna çevreyi gezdirin!" dedi.

Annem iki kolundan yakalanıp dışarı çıkarıldı, bir koridordan sürüklenerek geçirilip alt kattaki bir odaya götürüldü. Odanın bir kenarında paçavralar içinde bir adam gördü. Bir sıraya oturmuş ve bir sütuna dayanıyormuş gibiydi. Başı bir yana düşmüştü. Annem birden onun sütuna bağlı olduğunu fark etti. Bacaklarından da sıraya bağlıydı. İki adam ayakları altına tuğlalar sokuyorlardı. Her tuğla ilave edildikçe adam inliyordu, annem kırılan kemiklerin çatırtısını duyar gibi oldu. Bir başka odaya girdiklerinde yanındaki subay anneme başka birini gösterdi. Belinden yukarısı çıplak bir adam tavandaki bir kirişe bileklerinden asılmıştı. Saçları önüne düştüğü için yüzü görülmüyordu. Yerdeki bir mangalın başında bir adam sigara içiyordu. Adam annemin baktığını görünce ateşin içinden ucu akkor halinde olan bir demiri çekti ve sırıtarak asılı adamın göğsüne bastırdı. Annem bir çığlık duydu, yanık etin kokusu yükseldi. Ama annem ne bağırmış ne de bayılmıştı. Kapıldığı dehşet içini öfkeyle doldurmuş, korkusunu bastırmıştı.

Subay şimdi bir itirafname yazıp yazmayacağını sordu. Annem kendilerini bu işe iten herhangi bir komünist olma-

dığını söyledi. Bunun üzerine bir yatak ve birkaç çarşaf bulunan küçük bir odaya atıldı. Orada günlerce kalıp yakınlardaki odalarda işkence görenlerin çığlıklarını dinledi ve ad vermesi için yapılan bütün baskılara karşı koydu.

Bir gün binanın arkasındaki moloz ve çalılıklarla kaplı avluya çıkarıldı ve yüksek bir duvarın önünde durması emredildi. Yanında işkence gördüğü anlaşılan ve ayakta güçlükle duran bir adam vardı. Bir grup asker yerlerini aldılar. Biri annemin gözlerini bağladı. Annem görememesine rağmen gözlerini yumdu. Ölmeye hazırdı, büyük bir dava için can vereceğinden gurur duyuyordu.

Silah seslerini duydu ama kendisine bir şey olmamıştı. Birkaç dakika sonra gözlerindeki bağ çıkarılınca gözlerini kırpıştırarak çevresine bakındı. Yanındaki adam yere yığılmıştı. Annemi mahzene indirmiş olan subay sırıtarak yanına yaklaştı. On yedi yaşındaki bu kızın çözülmemiş olmasına şaşmış bir hali vardı. Annem sakin bir sesle kendisine itiraf edecek bir şeyi olmadığını söyledi.

Oradan yine hücresine götürüldü. Kimse kendisine bir şey yapmamış, işkence de edilmemişti. Birkaç gün sonra serbest bırakıldı. Komünist yeraltı örgütü bir haftadır forsunu kullanmaya çalışmıştı. Anneannem her gün sıkıyönetim karargahına gitmiş, ağlamış, yalvarmış, intihar edeceği tehditlerini savurmuştu. Dr. Şia en etkili hastalarını ziyaret etmiş, kendilerine pahalı armağanlar götürmüştü. Ailenin istihbarat örgütlerindeki tanıdıkları da harekete geçirilmişlerdi. Pek çok insan yazıyla annemin lehine tanıklık etmişler, onun komünist olmadığı, sadece genç ve kaprisli olduğu yolunda ifade vermişlerdi.

Olanlar annemi bir an bile yıldırmamıştı. Hapisten çıkar çıkmaz hemen Tianjin'de ölen öğrenciler için bir anma töreni düzenlemeye koyuldu. Yetkililer kendisine tören için izin verdiler. Jinzhou ne de olsa hükümetin tavsiyesi üzerine oraya gitmiş olan gençlere olanlar yüzünden büyük bir öfke içindeydi. Bu arada okullar da öğrencilerin dağılıp evleri-

ne gideceklerini umarak sınavları iptal edip okulları erken tatile sokmuşlardı.

Yeraltı örgütü üyelerine komünist kontrolundaki bölgelere gitmelerini tavsiye etmişti. İstemeyenler ya da gidemeyenler gizli faaliyetlerini terk edeceklerdi. Kuomintang şiddetli bir saldırıya geçmişti ve pek çok ajan tutuklanıp öldürülüyordu. Liang giderken anneme de kendisiyle gelmesini söylediyse de, anneannem buna izin vermedi. Annemin komünist olduğundan kuşkulanılmadığını söyledi, ama komünistlerle birlikte giderse bu damgayı yiyecekti. Ve kendisi için ifade vermiş olan o kadar insanın başı belaya girecekti.

Annem böylece Jinzhou'da kaldı. Ama bir eylem yapmak için de yanıp tutuşuyordu. Kentte komünistler için çalıştığını bildiği tek kişi olan Yu-wu'ya başvurdu. Yu-wu Liang'ı, ya da annemin diğer arkadaşlarını tanımıyordu. Tümüyle ayrı çalışan ayrı yeraltı sistemlerine bağlıydılar; böyle olunca da biri yakalandığında pek az ad verebilirdi.

Jinzhou, kuzeydoğudaki Kuomintang ordularının en büyük ikmal ve lojistik merkeziydi. Demiryolu boyunca ve büyük kentlerin giderek küçülen bölgelerinde dağılmış olan bu ordular yarım milyon kişiden oluşmaktaydı. 1948 yazında Jinzhou'da çeşitli komutanlıklara bağlı 200.000 Kuomintang askeri vardı. Chiang kai-şek'in üst düzey komutanlarıyla tartışmaları, komutanları değiştirmesi büyük bir moral çöküntüsü yaratmıştı. Çeşitli güçler koordinasyon içinde değildi ve genellikle birbirlerine güvenmezlerdi. Pek çok stratejist ve bu arada üst düzey Amerikalı danışmanları, Chiang'ın Mançurya'dan çekilmesi fikrindeydiler. "Gönüllü" ya da zorunlu bir çekilmede de önemli olan Jinzhou'nun elde tutulmasıydı. Kent asıl Çin'in başladığı Büyük Duvar'dan sadece yüz mil uzaklıktaydı ve güneyde otuz mil uzakta olan denizden destek alabilirdi.

Kuomintang 1948 ilkbaharında Jinzhou çevresinde çelik ve beton bloklardan yeni bir savunma sistemi kurmaya başlamıştı. Komünistlerin tankları olmadığı, topçusunun za-

yıf olduğu ve ağır tahkim edilmiş yerlere saldırma deneyimlerinin olmadığı düşünülüyordu. Kentin çevresinde böyle kendi kendine yeterli kaleler yapılacaktı ve bunlar sarıldığı zaman bağımsız bir birim olarak da iş görebileceklerdi. Kaleler birbirlerine iki metre eninde ve iki metre derinliğinde ve çevresi dikenli tellerle korunan siperlerle bağlanacaklardı. Mançurya başkomutanı General Wei Li-huang savunma hattını teftişe geldi ve sistemin aşılmaz olduğunu söyledi. Ancak proje kısmen malzeme eksikliği ve kötü planlama, kısmen de yolsuzluk nedeniyle asla bitirilemedi. İnşaatın başındaki adam malzemeyi karaborsada satıyordu; işçilere boğazlarına yetecek kadar para verilmiyordu. Eylül başında komünistler kenti kuşatmaya başladıklarında sistemin sadece üçte biri, o da birbirlerine bağlanmamış çimento kaleler olmak üzere, bitirilmişti. Diğer bölümler eski kent surlarından alınma taşlarla yapılmıştı.

Komünistlerin bu sistem ve Kuomintang askerlerinin yerleri konusunda bilgi sahibi olmaları çok önemliydi. Komünistler kesin sonuç verecek bir savaş için çeyrek milyon kişilik bir ordu hazırlıyorlardı. Bütün komünist ordularının başkomutanı olan Zhu De yerel komutan Lin Biao'ya şu telgrafı çekti: "Jinzhou'yu alırsan tüm Çin elimize geçmiş olur." Yu-wu'nun grubuna son saldırıdan önce bilgi iletme görevi verildi. Yu-wu'nun acele olarak insana ihtiyacı vardı ve annem de kendisinden iş isteyince hem o hem de amirleri çok sevinmişlerdi.

Komünistler kente keşif için bazı subaylar göndermişlerdi ama kentin eteklerinde tek başına dolaşan bir insan hemen dikkati çekerdi. Aşık bir çift ise pek o kadar göze batmayacaktı. O sıralarda Kuomintang yönetimi de genç kadınlarla erkeklerin halk içinde birlikte görülmelerinin kabul edilebilir bir şey olduğunu ilan etmiş bulunuyordu. Keşif subayları genellikle erkek olduklarından annem ideal bir "sevgili" olacaktı.

Yu-wu anneme belirli bir saatte belirli bir yerde olmasını söyledi. Açık mavi bir elbise giyecek ve saçına kırmızı ipekliden bir çiçek takacaktı. Komünist subayının elinde üçgen şeklinde katlanmış Kuomintag gazetesi Central Daily olacak ve kendini yüzünün önce sol, sonra sağ yanını üç kere silerek tanıtacaktı.

Annem belirli günde eski kuzey surlarının dışında ama savunma hatlarının içinde olan küçük bir tapınağa gitti. Üçgen şeklinde katlanmış bir gazete taşıyan adam yanına yaklaşıp işaretleri verdi. Annem sağ eliyle üç kere sağ yanağını okşadı, adam da sol eliyle annemin sol yanağını üç kere okşadı. Annem adamın koluna girdi ve birlikte yürümeye başladılar.

Annem adamın ne yaptığını tam olarak anlamamıştı ama kendisine bir şey sormadı. Çoğunlukla konuşmadan yürüyorlar, sadece yanlarından biri geçtiğinde konuşuyorlardı. Görevi herhangi bir aksilik olmadan tamamladılar.

Bundan sonra yine kentin eteklerinde ve demiryolu boyunca böyle buluşmalar birbirini izledi.

Bilgiyi elde etmek bir şeydi, onu kent dışına çıkarmak çok başka bir şey. Temmuz sonunda beş girişin hepsi sımsıkı kapatılmıştı ve kente girip çıkanların üzerleri didik didik aranıyordu. Yu-wu yeteneklerine ve cesaretine güvendiği anneme danıştı. Üst rütbeli subayların araçları aranmadan kente girip çıkıyorlardı ve annem kullanabileceği birini tanıyordu. Okul arkadaşlarından biri yerel ordu komutanı General Ji'nin torunuydu ve kızın ağabeyi büyükbabalarının tugayında albaydı.

Ji'ler çok etkili bir Jinzhou ailesiydi. Ji Sokağı diye adlandırılan bir sokakta iyi bakımlı bahçeler içinde büyük bir malikaneleri vardı. Annem arkadaşıyla o bahçelerde çok dolaşmıştı ve kızın ağabeyi Hui-ge ile de dosttu.

Hui-ge yirmi beş yaşlarında yakışıklı bir mühendisti. Zengin ve güçlü ailelerin gençlerinin aksine züppe değildi. Annem gençten hoşlanıyordu ve genç de anneme karşı ka-

yıtsız değildi. Genç mühendis Şia'ları ziyarete başladı ve annemi evlerindeki çay partilerine çağırdı. Anneannem de ondan çok hoşlanmıştı.

Hui-ge çok geçmeden annemi gezmeye çağırmaya başladı. İlk başlarda kızkardeşi de kendileriyle birlikte oluyor, ama sonra bir mazeret uydurup yanlarından ayrılıyordu. Kız ağabeyini anneme övüyor, onun büyükbabalarının en sevdiği torunu olduğunu söylüyordu. Ağabeyine annem hakkında da çok şey söylemiş olmalıydı; annem gencin kendisi hakkında pek çok şeyi, bu arada radikal faaliyetleri için tutuklandığını da bildiğini fark etti. Ortak pek çok şeyleri vardı. Hui-ge Kuomintang konusunda çok açık sözlüydü. Bir iki kere albay üniformasını çekiştirerek savaşın sona erip de mühendisliğine dönmek istediğini söylemişti. Anneme Kuomintang'ın günlerinin sayılı olduğunu söylerken annem onun en mahrem düşüncelerini kendisine açtığı duygusuna kapılmıştı.

Annem Hui-ge'den gerçekten hoşlanıyorsa da, onun davranışları ardında politik bir neden olup olmadığını düşünmekten de kendini alamıyordu. Kendisine ve kendisi aracılığıyla komünistlere bir mesaj göndermek istediği sonucunu çıkardı. Mesaj da şöyle olmalıydı: Kuomintang'dan hoşlanmıyorum ve size yardıma hazırım.

Böylece sessiz komplocular oldular. Annem bir gün yanında askerleriyle komünistlere teslim olmayı önerdi (sık sık rastlanan bir şeydi bu.) Hui-ge kendisinin kurmay subay olduğu ve askeri olmadığını yanıtını verdi. Annem ona büyükbabasını taraf değiştirmeye ikna etmesini söyledi, Hui-ge böyle bir şey yaptığı takdirde yaşlı adamın herhalde kendisini kurşuna dizdireceğini söyledi.

Annem gelişmelerden Yu-wu'yu haberdar ediyordu; o da Hui-ge'yi yola getirmesini bildirdi. Yu-wu çok geçmeden bir gün annemin Hui-ge'ye kendisini cipiyle kent dışında gezdirmesini istemesini söyledi. Üç dört kere böyle gezintiye çıktılar ve yol sırasında ilkel bir çamurdan tuvalet kulübe-

sine gelince annem ihtiyacı olduğunu söyledi. Sonra çıkıp mesajını tuvaletin duvarında bir deliğe sakladı. Hui-ge hiç soru sormuyordu. Konuşmaları giderek kendisi ve ailesi hakkındaki kaygıları üzerinde yoğunlaşmaktaydı. Dolaylı yoldan komünistlerin kendisini idam edebileceklerini söyledi: "Korkarım yakında batı kapısında gövdesiz bir ruh olacağım," dedi. (Batı Cennetinin, ebedi sükun yeri olduğu için ölülerin gidecekleri yer olduğu düşünülürdü. Böylece, Çin'deki çok yer gibi, Jinzhou'da da idam yeri batı kapısının dışındaydı.) Hui-ge bunu söylerken sorgu dolu bakışlarla annemin gözlerine bakıyor, kendisine itiraz etmesini açıkça bekliyordu.

Annem onun kendilerine yaptığı yardımlar nedeniyle komünistlerin onu öldürmeyeceklerinden emindi. Aralarında her şey sözsüz geçmişse de kendine güvenle, "Böyle karanlık şeyler düşünme!" ya da, "Sana böyle bir şey olacağını sanmam!" diyordu.

Yaz sonuna doğru Kuomintang'ın durumu iyice kötülemeye başladı -ve bu sadece askeri alanda değildi. Yolsuzluklar büyük bir karışıklık yaratıyordu. Enflasyon 1947 sonunda inanılmaz yüzde 100.000 rakamına ulaşmıştı -ve 1948 sonunda Kuomintang bölgelerinde yüzde 2.870.000'e varacaktı. Bulunabilen tek tahıl olan süpürgeotunun fiyatı Jinzhou'da bir gecede yetmiş kat artmıştı. Her gün orduya biraz daha fazla gıda maddesi gidip de bunların çoğu yerel komutanlar tarafından karaborsada satıldıkça sivil halk için durum artık katlanılmaz bir hale gelmişti.

Kuomintang yüksek komutanlığı strateji konusunda fikir ayrılığına düşmüştü. Chiang Kai-şek Mançurya'nın en büyük kenti olan Mukden'i terk etmeyi ve Jinzhou'yu tutmaya çalışmayı tavsiye ediyorsa da üst rütbeli generallerine kapsamlı bir strateji benimsetemiyordu. Tüm umutlarını daha fazla Amerikan müdahalesine bağlamış gibiydi. Üst dü-

zey kadrosu arasında bozgunculuk vardı.

Eylül geldiğinde Kuomintang'ın elinde sadece üç yer kalmıştı Mukden, Changchun ve Jinzhou- ve bunları birbirlerine bağlayan 300 kilometrelik demiryolu. Komünistler her üç kenti de aynı anda kuşatmaktaydılar ve Kuomintang büyük saldırının nereden geleceğini bilemiyordu. Gerçekte bu üç kentin en güneyinde ve en stratejiği olan Jinzhou olacaktı. Jinzhou düştü mü, diğer ikisinin ikmal yolları kesilecekti. Komünistler fark edilmeden büyük sayıda asker kaydıramıyorlardı, ancak Kuomintang da sürekli saldırıya uğrayan demiryoluna bağlıydı.

Jinzhou'ya saldırı 12 Eylül 1948'de başladı. Mukden'e uçakla gitmekte olan Amerikalı diplomat John F. Melby 23 eylülde günlüğüne şöyle bir not düşüyordu: "Mançurya koridoruna doğru kuzeyde komünist topçusu Chinchow (Jinzhou) havaalanını moloz yığınına çevirmekteydi." 24 eylülde komünist güçleri kente biraz daha yaklaştılar. Chiang Kai-şek yirmi dört saat sonra General Wei Li-huang'ın Mukden'den on beş tümenle çıkıp Jinzhou'yu kurtarmasını emretti. General Wei oyalanarak vakit geçirdi ve komünistler 26 eylülde Jinzhou'yu tecrit ettiler.

Jinzhou'nun kuşatılması bir ekimde tamamlandı. Anneannemin memleketi olan yirmi beş mil kuzeydeki Yişian o gün düştü. Komutayı eline almak için Chiang Kai-şek uçakla Mukden'e gitti. Yedi ek tümenin Jinzhou muharebesine gönderilmesini emrettiyse de General Wei'yi Mukden'den ancak 9 ekimde -emrin verilmesinden iki hafta sonra- o zaman bile on beş değil on bir tümenle çıkartabildi. Chiang Kai-şek 6 ekimde uçakla Huludao'ya giderek oradaki birliklerin de Jinzhou'nun yardımına gitmelerini emretti. Bazıları gitmek üzere yola çıktılar, ancak dağınık oldukları için kısa zamanda tecrit ve yok edildiler.

Komünistler Jinzhou'ya yaptıkları saldırıyı bir kuşatmaya dönüştürmek üzereydiler. Yu-wu anneme gelip çok önemli bir görev verdi: Hui-ge'nin tümeninin ikmal yaptığı

cephaneliklerden birine fünye sokacaktı. Cephane bir avluda depo edilmişti, avlunun çevresindeki duvarların üstünde elektrik verilmiş olduğu söylenen dikenli teller vardı. İçeri girip çıkan herkesin üstü aranıyordu. Tesisin içindeki askerler zamanlarının çoğunu kumar ve içkiyle geçirmekteydiler. Kimi zaman fahişeler getirtilir ve subaylar bir danslı eğlence düzenlerlerdi. Annem Hui-ge'ye dansa gitmek istediğini söyleyince adam hiçbir şey sormadan teklifini kabul etti.

Fünyeler ertesi gün anneme hiç tanımadığı biri tarafından verildi. Annem bunları çantasına koyup Hui-ge ile cephaneliğe gitti. Üzerleri aranmamıştı. İçeri girdiklerinde annem Hui-ge'ye kendisini gezdirmesini söyledi, daha önce söylendiği gibi çantasını arabada bırakarak dışarı çıktı. Onlar gözden kaybolunca yeraltı elemanları fünyeyi çıkaracaklardı.

O gece kent büyük bir patlamayla sarsıldı. Patlamalar birbiri ardından zincirleme devam ediyor, dinamit ve mermiler göğü hava fişekleri atılmış gibi gündüze çeviriyordu. Deponun bulunduğu sokak alevler içindeydi. Elli metre çevre içinde kırılmadık tek bir cam bile kalmamıştı. Hui-ge ertesi sabah annemi Ji'lerin evine davet etti. Gözleri şişmişti, traş da olmamıştı. gece gözünü kırpmadığı anlaşılıyordu. Annemi her zamankiden biraz daha ciddi karşıladı.

Uzun bir sessizlikten sonra anneme haberleri duyup duymadığını sordu. Annemin yüz ifadesi onun en kötü korkularını doğrulamış olmalıydı -kendi tümeninin ağır bir hasar görmesine yardımcı olmuştu. Hui-ge bir soruşturma yapılacağını söyledi. "Bu patlama başımı omuzlarımın üstünden uçuracak mı, yoksa benden yana bir ödül mü estirecek merak ediyorum," dedi. Adama acıyan annem güven verircesine, "Senden kuşkulanmayacaklarına eminim, ödüllendirileceğinden hiç kuşkum yok," diye yanıt verdi. Hui-ge bunun üzerine ayağa kalkıp annemi selamladı. "Vaadin için teşekkür ederim," dedi.

Bu sırada komünist topçusu kenti dövmeye başlamıştı.

Annem başları üzerinden uçan top mermilerini ilk duyduğunda biraz korkmuştu. Ama top atışları arttıkça alışmaya başladı. Bu, sürekli bir gökgürültüsü gibiydi. Bir tür kaderci kayıtsızlık halkın korkularını uyuşturmuştu. Kuşatma Dr. Şia'nın katı Mançu törelerini de bozmuştu; ilk kez olarak tüm ev halkı, kadın erkek, efendi ve hizmetçi bir arada yemek yemeye başlamışlardı. Daha önce sekiz ayrı grup halinde ve hepsi farklı şeyler yerlerdi. Bir gün yemek için sofraya oturacakları sırada pencereden giren bir mermi masanın altına yuvarlandı. Ancak neyse ki, bu da atılan pek çoğu gibi patlamadı.

Kuşatma başlayınca karaborsada bile yiyecek kalmamıştı. Yüz milyon Kuomintang dolarına bile yarım kilo süpürgeotu alınamıyordu artık. İmkanı olan pek çok aile gibi anneannem de biraz süpürgeotu ve soya fasulyesi depo etmişti, ayrıca kızkardeşinin kocası 'Sadakat' Pei-o da fazladan bir şeyler getirebiliyordu. Kuşatma sırasında ailenin eşeği de bir şarapnel isabetiyle ölmüştü, onu da kesip yediler.

Komünistler 8 ekimde çeyrek milyon askerlerini saldırı mevzilerine soktular. Bombardıman da yoğunlaşmıştı. Artık çok daha iyi isabet sağlıyorlardı. Kuomintang komutanı General Fan Han-jie bombardımanın kendisini izlediğini söylüyordu. Topçu mevzilerinin çoğu yok edilmişti ve tamamlanmamış savunma sistemi, yol ve demiryolu kavşakları da yoğun bombardıman altındaydı. Telefon ve telgraf telleri kesilmiş, elektrik sistemi çökmüştü.

13 ekimde dış savunma mevzileri çöktü. 100.000'den fazla Kuomintang askeri darmadağınık bir halde kent merkezine çekildiler. O gece on on beş askerlik bir grup Şia'ların evine girip yiyecek istediler. İki gündür ağızlarına bir lokma bile girmemişti. Dr. Şia askerleri saygıyla karşıladı ve Yu-lin'in karısı hemen koca bir kazan makarna kaynattı. Yemek hazır olunca tencereyi mutfak masasına koyup askerleri çağırmaya gitti. Tam arkasını dönmüştü ki, tencerenin içine düşen bir mermi patladı ve makarnalar mutfağa dağıldı.

Kadın kang'ın önündeki alçak masanın altına saklandı. Önünde bir asker vardı, ama uzanıp onu bacağından çekerek kurtardı. Anneannem dehşet içinde kalmıştı. "Ya dönüp tabancasını çekseydi," dedi adam gidince.

Kuşatmanın son anına kadar topçu ateşi çok isabetliydi; evlerden pek azına mermi düştüyse de, çıkan yangınlardan halk büyük zarar gördü ve yangınları söndürecek su yoktu. Gökyüzünü kapkara bir duman kapladığından insanın bir iki metre önünü görmesi olanaksızdı. Topçu ateşi kulakları da sağır ediyordu. Annem insanların ağladıklarını duyuyordu, ama onların nerede olduklarını ya da neler olduğunu anlayamamıştı.

14 ekimde son saldırı başladı. Dokuz yüz top kenti bir an durmaksızın dövüyordu. Ailenin çoğu daha önce kazdıkları sığınağa girdilerse de Dr. Şia evinden ayrılmayı reddetti. Odasının penceresi dibinde kang'ın üstünde oturuyor ve Buddha'ya dua ediyordu. Bir ara odaya on dört tane kedi girdi. Dr. Şia çok sevinmişti: "Kedilerin saklanmaya çalıştıkları yer uğurlu bir yerdir," dedi. Odasına bir tek kurşun bile girmemiş ve bütün kediler sağ kalmıştı. Sığınağa gitmeyen biri de anneannemin annesiydi, o da odasındaki meşe masanın altına büzülmüş bekliyordu. Savaş sona erdiğinde masayı örten kalın battaniye ve örtüler elek gibi delik deşikti.

Ertesi günün ilk saatlerinde bir grup Kuomintang askeri yanlarında yirmi kadar sivil olduğu halde eve girdiler. Bunlar komşu üç avluda yaşayan insanlardı. Askerler korku içindeydiler. Sokağın karşısındaki tapınaktaki topçu mevziindeydiler ve mevzileri az önce tam isabet almıştı. Askerler şimdi sivilleri yerlerini düşmana bildirmekle suçluyorlar ve bunu kimin yaptığını öğrenmek istiyorlardı. Kimse suçu üzerine almayınca annemi yakalayıp duvara yapıştırarak suçladılar. Anneannemin ödü patlamıştı, hemen birkaç parça altın çıkartıp askerlerin eline sıkıştırdı. Dr. Şia ile birlikte diz çöküp askerlere annemi bırakmaları için yalvardılar. Yu - lin'in karısı Dr. Şia'nın korktuğunu ilk kez o anda görmüş ol-

duğunu söyledi. "O benim küçük kızım. İnanın onun hiçbir ilgisi yok..." diye yalvarıyordu adam.

Askerler altını alıp annemi bıraktılar, ama süngü zoruyla herkesi iki odaya doldurdular -bir daha işaret göndermemeleri için diyorlardı. Odalar zifiri karanlıktı. Annem çok geçmeden bombardımanın hafiflediğini hissetti. Dışardan gelen sesler de değişmişti artık. Kurşun vızıltıları arasında patlayan el bombalarının sesi ve süngü şakırtıları geliyordu. "Silahlarınızı bırakırsanız sizi öldürmeyiz!" bağrışmaları geliyordu. Sonra sesler ve silah gürültüleri biraz daha yaklaştı ve annem Kuomintang askerlerinin sokakta kaçarlarken çıkardıkları ayak seslerini duydu.

Bir süre sonra gürültü kesildi ve Şia'lar evin yan kapısına vurulduğunu işittiler. Dr. Şia oda kapısını aralayıp baktı: Kuomintang askerleri gitmişlerdi. Sonra evin yan sokak kapısına gidip seslendi. Bir ses, "Biz halk ordusuyuz, sizi kurtarmaya geldik," dedi. Dr. Şia kapıyı açtı ve içeri çuval gibi üniformalı birkaç kişi doluştu. Annem onların sol kollarına beyaz havlular sarmış olduklarını ve ellerindeki süngülü silahları gördü. "Korkmayın," dedi askerler. "Size bir zarar vermeyeceğiz. Biz halk ordusuyuz, sizin ordunuzuz." Evde Kuomintang askeri arayacaklarını söylediler. Bu kibarca söylenmişse de, bir istek değil, emirdi. Ancak askerler evi alt üst etmedikleri herhangi bir şey istemediler ya da yiyecek çalmadılar. Evin araştırılması bitince kibarca veda edip çıktılar.

Ancak askerlerin eve girmeleriyle komünistlerin kenti teslim aldıklarını anlamışlardı. Annem çok sevinçliydi.

Şia'ların evinde saklanan herkes bir an önce kendi evlerine gidip bir zarar görüp görmediklerini öğrenmek istediler. Sadece bir ev yerle bir olmuş ve orada yaşayan hamile bir kadın ölmüştü.

Komşular gittikten sonra yan kapı bir kere daha vurul-

du. Bu kez kapıyı annem açtı: karşısında beş altı Kuomintang askeri korku içinde titreşiyorlardı. Dr. Şia ile anneannemin önünde secdeye kapanıp sivil giysiler verilmesi için yalvardılar. Dr. Şia adamlara acıyıp bazı eski elbiseler verdi, askerler de bunları üniformalarının üzerine geçirip gittiler.

Sabahın ilk ışığıyla birlikte Yu-lin'in karısı ön kapıyı açtı. Kapının hemen önünde birkaç ceset vardı. Kadın bir korku çığlığı kopartıp eve koştu. Annem onun bağırmasını duyunca kapıya gitti. Sokakta kafaları, kol ve bacakları kopuk bir çok ceset vardı. Kimi kanlı et yığını halindeydi. Telgraf direklerinden et parçaları sallanıyordu. Açık lağımlar, kanlı sular ve insan etiyle doluydu.

Jinzhou savaşı gerçekten dev boyutlu olmuştu. Son saldırı tam otuz bir saat sürmüştü ve bu bir bakıma iç savaşın dönüm noktasıydı. Yirmi bin Kuomintang askeri öldürülmüş, seksen bini de tutsak alınmıştı. Bunların arasında Jinzhou Kuomintang kuvvetleri komutanı General Fan Han-jie de vardı.

Silahını bırakanların öldürülmemesi ve bütün tutsaklara iyi davranılması komünist politikasıydı. Böylece çoğu yoksul aile çocuğu olan sıradan askerleri kazanacaklardı. Komünistler tutsak kampları da kurmuyorlardı. Sadece orta ve üst rütbeli subayları tutuyorlar, diğerlerini serbest bırakıyorlardı. Askerler için konuşma toplantıları düzenliyorlar, burada onları topraksız köylüler olarak güç yaşamları üzerinde konuşmaya teşvik ediyorlardı. Komünistler ihtilalin kendilerine toprak vermek olduğunu söylüyorlardı. Askerlere bir seçenek tanınıyordu: ya evlerine gidebilirlerdi, ki bu durumda yol paraları verilecekti, ya da komünistlere katılıp topraklarının bir daha ellerinden alınmaması için Kuomintang'la savaşırlardı. Çoğu kendi istekleriyle kalıp komünist ordusuna katıldılar. Bazıları savaş sürdükçe memleketlerine gidemezlerdi kuşkusuz. Mao eski Çin savaş yöntemlerinden halkı elde etmenin en etkin yolunun onların kalplerini ve kafa-

larını kazanmak olduğunu öğrenmişti. Tutsaklara karşı yürütülen politika çok başarılı oldu. Özellikle Jinzhou'dan sonra daha çok Kuomintang askeri teslim oldu. İç savaş sırasında 1.750.000'den fazla Kuomintang askeri teslim olup komünist saflarına geçmişti. İç savaşın son yılında savaş kayıpları Kuomintang ordusunun toplam kaybının sadece yüzde yirmisiydi.

Üst rütbeli komutanlardan biri yakalandığında yanında hamile olan kızı da vardı. Komutan komünist komutana kızıyla birlikte Jinzhou'da kalıp kalamayacağını sordu. Komünist subay bir babanın kızının doğumuna yardım etmesinin uygun olmadığını, ona yardımcı olmak için bir "kadın yoldaş" göndereceğini söyledi. Kuomintang subayı bunu kendisini göndermek için söylediğini sanmıştı. Oysa daha sonra kızına çok iyi davranıldığını ve "kadın yoldaş"ın da komünist subaylardan birinin karısı olduğunu öğrendi. Tutsaklara karşı yürütülen politika bir politik hesap ve insancı düşünce karışımıydı ve bu komünistlerin zaferlerinin en önemli unsurlarından biriydi. Komünistlerin amacı sadece düşman ordusunu ezmek değil, mümkün olursa onun dağılmasını sağlamaktı. Kuomintang silahla olduğu kadar moral çöküntüsüyle de yenilmişti.

Kuşatmanın sona erdiği gün komünistler kent halkından mümkün olduğu kadar çabuk normal yaşamlarına dönmelerini istediklerini belirten bildiriler yayınladılar. Dr. Şia eczanesinin açık olduğunu göstermek için neşeli renklere boyanmış olan tabelasını astı. Daha sonra komünist yönetim kentte bunu ilk yapan doktorun kendisi olduğunu söyleyecekti. Sokaklar cesetlerden tümüyle temizlenmemiş olsa bile dükkanların çoğu 20 ekimde açıldı. İki gün sonra da okullar açıldı ve devlet daireleri normal saatleri içinde çalışmaya başladılar.

En önemli sorun yiyecekti. Yeni hükümet, köylüleri kentte gıda maddesi satmaya çağırdı ve fiyatları kırsala göre iki kat belirleyerek onları teşvik etti. Süpürgeotu fiyatı kilo-

su 100 milyon Kuonmintag dolarından 2.200 dolara düştü. Çok geçmeden sıradan bir işçi bir günlük kazancıyla iki kilo alabiliyordu. Açlıktan ölme korkusu azaldı. Komünistler yoksullara tahıl, tuz ve kömür yardımı yaptılar. Kuomintang asla böyle bir şey yapmış değildi ve halk bundan çok etkilenmişti.

Yerel halkın hoşuna giden bir şey de komünist askerlerin disipliniydi. Yağma ve ırza geçmenin olmamasının yanısıra askerlerin çoğu mükemmel bir davranış sergilemekteydiler. Bu da Kuomintag askerlerinin tam aksi bir tutumdu.

Kent alarm durumundaydı. Amerikan uçakları geçip duruyordu. 23 ekimde Kuomintang güçleri Huludao ve kuzeydoğudan bir makas hareketiyle Jinzhou'yu yeniden almaya çalıştılar ama başaramadılar. Jinzhou'nun düşmesi üzerine Mukden ve Changchun çevresindeki dev ordular ya çökmüşler ya da teslim olmuşlardı ve 2 kasımda Mançurya'nın tümü komünistlerin eline düştü.

Komünistler düzeni sağlamakta ve ekonomiyi rayına koymakta da çok etkili oldular. Jinzhou bankaları 3 aralıkta açıldı ve ertesi gün kente elektrik verildi. 29 aralıkta yeni bir sokak yönetimi başladı, eski mahalle komitelerinin yerini yeni sakinler komiteleri aldı. Bunlar komünist yönetim ve kontrol sisteminin başlıca kurumları olacaktı. Ertesi gün kente su verildi ve ayın 31'inde demiryolu yeniden açıldı.

Komünistler enflasyona da son verip değersiz Kuomintang parasıyla komünistlerin 'Büyük Duvar' parasını değiştirdiler.

Komünist güçlerin kente girmelerinden sonra annem ihtilal için çalışmaya can atıyordu. O da kendisini komünist davasının bir parçası olarak hissetmekteydi. Birkaç gün sabırsızlıkla bekledikten sonra bir parti temsilcisi kendisine gelip Jinzhou'da gençlik hareketinin başında olan Yoldaş Wang Yu ile bir randevusu olduğunu bildirdi.

6 *"Aşktan Söz Ederken" - Bir Devrimcinin Evliliği (1948-1949)*

ANNEM Jinzhou'nun en iyi mevsimi olan sonbaharda ılık bir sabah Yoldaş Wang'la randevusuna gitti. Yaz sıcağı sona ermiş, hava serinlemeye başlamıştı, ama yine de yazlık giysilerin giyilebileceği kadar sıcaktı. Yıl boyunca kenti kasıp kavuran rüzgarlar ve toz bulutları da yoktu o gün.

Annem geleneksel açık mavi bol entarisini giymiş, beyaz ipekli eşarbını sarmıştı. Saçları yeni devrimci modaya uygun olarak kısa kesilmişti. Yeni taşra hükümet merkezinin avlusuna girerken sırtı kendisine dönük bir adamın çiçeklerin üzerine eğilmiş dişlerini fırçaladığını gördü. Adamın işini bitirmesini bekledi. Adam başını kaldırınca annem onun yirmi beş otuz yaşlarında, esmer tenli ve iri gözlü olduğunu gördü. Bol gelen üniforması altında zayıf olduğu belliydi ve annemden biraz daha kısa gibiydi. Annem onu bir şaire benzetmişti. "Yoldaş Wang, ben öğrenci birliğinden Şia De-hong'um," dedi annem. "Size çalışma raporumuzu vermeye geldim."

Wang babam olacak adamın takma adıydı. Jinzhou'ya birkaç gün önce komünistlerle girmişti. 1945'ten beri bölgedeki bir gerilla grubunun komutanıydı. Şimdi Sekreterya

başkanıydı ve Jinzhou'yu yöneten Komünist Partisi Komitesi üyesiydi ve yakında kentin eğitim, okuryazarlık hamlesi, sağlık, basın, eğlence, spor, gençlik ve kamuoyu işlerine bakan Kamu İşleri Dairesi başkanlığına seçilecekti. Bu, önemli bir görevdi.

Wang 1921'de Jinzhou'dan 1200 mil uzaktaki Sichuan eyaletinde Yibin'de doğmuştu. O zaman 30.000 nüfuslu olan Yibin, Min Nehri ile Altın Kum Nehrinin birleşerek Çin'in en uzun nehri Yangtze'yi oluşturdukları kavşaktadır. Yibin çevresindeki topraklar "Cennet'in Tahıl Deposu" olarak bilinen Sichuan'ın en verimli bölgesidir ve Yibin'in sıcak, sisli iklimi çay yetiştirilmesi için idealdir. Bugün İngiltere'de tüketilen siyah çayın büyük bir kısmı oradan gelir.

Babam dokuz çocuğun yedincisiydi. Onun babası on iki yaşında bir tekstil üreticisinin yanında çırak olarak işe başlamıştı. Yetişkin bir insan olunca aynı yerde çalışan kardeşiyle kendi işlerini kurmaya karar vermişlerdi. Birkaç yıl sonra zengin olmuşlar ve büyük bir ev satın almışlardı.

Ancak eski patronları onların bu başarısını kıskanmış, dava açıp işe başlamak için kendisinden para çaldıklarını iddia etmişti. Dava yedi yıl sürmüş, kardeşler kendilerini temize çıkarmak için bütün varlıklarını harcamışlardı. Davayla ilgili herkes onlardan para sızdırmıştı ve resmi kişilerin açgözlülükleri doyurulacak gibi değildi. Sonunda büyükbabam hapse atılmıştı. Kardeşinin onu çıkartabilmesinin tek yolu eski patronunu davadan vazgeçmeye zorlamaktı. Bunun için de 1000 gümüş gerekiyordu. Bunu bulma çabası ikisini de mahvetmiş, sonunda babamın amcası yorgunluk ve sıkıntıdan otuz dört yaşında ölmüştü.

Büyükbabam on beş kişilik iki aileye bakmak zorunda kalmıştı bunun üzerine. İşini yeniden kurmuş ve 1920'lerin sonlarına doğru kendini toparlamıştı. Ama bu kere savaşbeyleri arasındaki çatışmalar yaygındı ve bunlar halka çok ağır vergiler getirmişlerdi. Büyük Bunalım da başlayınca bir tekstil fabrikası işletmek imkansız hale gelmişti. Büyükba-

bam 1933'te kırk beş yaşındayken yorgunluk ve sıkıntıdan ölmüştü. Borçları ödemek için fabrika satılmış, aile dağılmıştı. Kimi son çare olarak görülen askerliğe girmişti. Diğer kardeş ve yeğenler çeşitli işler bulmuşlar, kızlar ellerinden geldiğince iyi evlilikler yapmaya çalışmışlardı. Babamın kuzenlerinden on beş yaşında biri kendisinden çok yaşlı bir afyonkeşle evlenmişti. Kıza çok bağlı olan babam, kızı almaya gelen tahtırevanın arkasından onu bir daha görüp göremeyeceğini bilmeden koşmuştu.

Babam kitapları çok severdi ve üç yaşında klasikleri okumaya başlamıştı. Büyükbabamın ölümü üzerine okulu bırakmak zorunda kalmıştı. O zaman on üç yaşındaydı ve derslerini bırakmak zorunda kalmaktan nefret etmişti. Ama bir iş bulması gerekiyordu ve 1935'te Yibin'den ayrılıp daha büyük bir kent olan Chongking'e gitmişti. Burada bir bakkaliye dükkanında bir çıraklık bulup günde on iki saat çalışmaya başlamıştı. Görevlerinden biri, iki adamın sırtında taşınan koltuğunda kenti dolaşan patronunun arkasından büyük nargilesini taşımaktı. Bunun tek nedeni, patronun çevresine nargilesini taşıtacak bir uşak tutacak kadar zengin olduğunu göstermek istemesiydi, yoksa nargilesini pekala koltuğunda da taşıyabilirdi. Babam çalışmasına karşılık para almıyor, günde sadece iki öğün yemek yeyip yatacak bir yer buluyordu. Akşam yemeği verilmediği için gece yattığında boş midesi ağrırdı.

Babamın büyük ablası da Chongking'de oturuyordu. O da bir öğretmenle evlenmiş ve annesi de kocası ölünce onların yanına yerleşmişti. Babam o kadar açtı ki, bir gün dayanamayıp onların mutfağına girip soğuk bir patates yedi. Ablası bunu öğrenince, "Annemizi beslemek zaten güç, bir de kardeş besleyemem," dedi. Babam buna o kadar kırılmıştı ki, o gün terk ettiği eve bir daha hiç gitmedi.

Babam patronundan akşam yemeği vermesini istedi. Adam bu isteği sadece reddetmekle kalmayıp babamı taciz etmeye de başladı. Bunun üzerine babam işinden ayrılıp Yi-

bin'e döndü ve çeşitli dükkanlarda çıraklık yaptı. Sadece kendi hayatında değil, bütün çevresinde ıstırap vardı. Her gün işine giderken çörek satan yaşlı bir adamın önünden geçerdi. Zaten çok güçlükle yürüyen adam ayrıca kördü. Gelip geçenlerin dikkatini çekmek için yürek parçalayan şarkılar söylerdi. Babam o şarkıyı duyduğu her sefer toplumun değişmesi gerektiğini düşünürdü.

Babam bir çıkış yolu aramaya başlamıştı. 'Komünizm' sözcüğünü ilk duyuşunu hiç unutmamıştı: 1928'de yedi yaşındayken evinin yakınlarında oynarken köşe başında bir kalabalık görüp yana gitmişti. Kalabalığın ortasında bağdaş kurmuş bir genç oturuyordu. Elleri arkasında bağlıydı. Gencin yanıbaşında elinde kocaman bir pala olan iriyarı bir adam duruyordu. Genç adama bir süre idealleri ve komünizm denen bir şey hakkında konuşması için izin verilmişti. Cellat sonra palayı adamın boynuna indirmiş, babam bağırarak elleriyle yüzünü örtmüştü. Çok sarsılmış, ama adamın ölüm karşısındaki cesareti ve sakinliği de kendisini çok etkilemişti.

1930'lu yılların ikinci yarısında Yibin gibi ıssız bir köşede bile komünistler önemli bir yeraltı örgütü kurmuşlardı. Başlıca davaları Japonlara direnmekti. Japonya'nın Mançurya'yı alması karşısında Chiang Kai-şek bir direnmeme politikası benimsemişti. Komünistler "Çinliler Çinlilerle savaşmamalıdırlar" sloganı ortaya atmışlar ve Chiang Kai-şek'e saldırılarını Japonlara karşı yoğunlaştırması için baskı yapmışlardı. 1936 aralık ayında Chiang biri Genç Mareşal Chang Hsueh-Liang olan iki generali tarafından kaçırıldı. Kendisini, Japonlara karşı birleşik cephe oluşturmaya razı olmasına karşılık komünistler kurtardı. Chiang Kai-şek bu durumun komünistlerin gelişmesini sağlayacağını bilmesine rağmen istemeyerek bu koşula razı oldu. "Japonlar bir deri hastalığıdır, ama komünistler kalp hastalığıdır," diyordu. Komünistlerle Kuomintang sözde müttefiklerdi ama komünistler yine de çoğu yerde yeraltında çalışmak zorundaydılar.

Japonlar 1937'de Çin'in tümünü işgale başladılar. Pek çok kişi gibi babam da yurduna olanlar karşısında şaşkına düşmüştü. O sırada solcu yayınlar satan bir kitapçıda çalışmaya başlamıştı. Bir tür gece bekçisi olduğu dükkanda sabahlara kadar kitap okurdu.

Babam kitapçıdan elde ettiği kazancı bir sinemada 'açıklayıcı' olarak çalışarak destekliyordu. Filmlerden çoğu sessiz Amerikan filmleriydi. Babamın görevi perdenin yanında durmak ve filmi seyircilere anlatmaktı. Bu sırada Japon aleyhtarı bir tiyatro grubuna da katılmıştı ve narin hatlı zayıf bir genç olduğu için kadın rollerine çıkıyordu.

Babam tiyatro grubunu çok sevmişti. Komünist yeraltı örgütüne girmesi oradaki dostları aracılığıyla oldu. Komünistlerin Japonlarla savaşma ve adil bir toplum yaratma tutumları kendisini heyecanlandırmıştı, 1938'de, on yedi yaşındayken Parti'ye girdi. Bu dönemde Kuomintang Sichuan'daki komünist faaliyetleri konusunda kaba kuvvete başvurmaya başlamıştı. Başkent Nanking 1937 aralık ayında Japonlara düşünce Chiang Kai-şek de hükümeti Chongking'e taşımıştı. Bu hareketin sonunda Sichuan'da polis faaliyetleri artmış ve babamın tiyatro grubu zorla dağıtılmıştı. Arkadaşlarından bazıları tutuklanmışlar, bir kısmı da kaçmak zorunda kalmıştı. Babam yurdu için bir şey yapamamanın düşkırıklığı içindeydi.

Komünist güçleri birkaç yıl önce 6.000 millik Büyük Yürüyüş'leri sırasında Sichuan'ın ıssız bölgelerinden geçmişlerdi. Tiyatro grubundakiler komünistlerin sonuçta gittikleri Yanan'dan bozulmamış bir dostluk ülkesi olarak söz etmişlerdi ki, bu da babamın düşüydü. 1940 başında Yanan'a doğru kendi uzun yürüyüşüne başladı. Önce eniştelerinden birinin Chian Kai-şek'in ordusunda subay olduğu Chongking'e gitti; eniştesi Kuomintang işgali altındaki bölgelerden geçmesini kolaylaştıracak ve Chiang Kai-şek'in Yanan çevresindeki ablukasını aşmaya yarayacak bir mektup yazdı. Yolcu-

luğu dört ay sürdü. Yanan'a vardığında 1940 yılının nisan ayıydı.

Yanan, kuzeybatı Çin'in ıssız ve kurak bir bölgesi olan Sarı Toprak Yaylasındadır. Dokuz katlı bir pagodanın hakim olduğu kentin çoğu sarı yamaçlara kazılmış dizi dizi mağaradan oluşmaktaydı. Bu mağaralar beş yıl süreyle babamın evi olacaktı. Mao Zedong ile güçleri buraya Uzun Yürüyüş'ün sonunda 1935-36'da gelmişler ve kenti cumhuriyetlerinin başkenti yapmışlardı. Yanan'ın başlıca üstünlüğü saldırılmasını imkansız kılan ıssızlığıydı.

Babam bir Parti okulunda geçirdiği kısa bir süreden sonra Parti'nin çeşitli kurumlarından en gözdesi olan Marksist-Leninist Araştırmalar Akademisi'ne başvurdu. Giriş sınavı çok güçse de, Yibin'deki kitapçıda sabahlara kadar okumuş olması sayesinde birinci oldu. Arkadaşları çok şaşırmışlardı. Çoğu Şanghay gibi büyük kentlerden gelmişlerdi ve onu kaba saba bir köylü olarak görüyorlardı. Babam Akademi'nin en genç araştırmacısı oldu.

Babam Yanan'ı çok sevmişti. Oradaki insanların hevesli, iyimser ve amaç sahibi olduklarını gördü. Parti liderleri de herkes gibi basit yaşantılarıyla Kuomintang yetkililerinden çok farklıydılar. Yanan demokrasi değildi, ama kendi geldiği yerlerle kıyaslanınca bir adalet cennetini andırıyordu.

Mao 1942'de bir 'Düzenleme' kampanyası başlatarak Yanan'daki işler konusunda eleştirileri davet etti. Akademiden Wang-Şi-wei ve babamın da başlarında bulunduğu bir genç araştırmacılar grubu liderlerini eleştiren duvar gazeteleri yayınladılar ve bireysel ifade hakkı ve daha çok özgürlük istediler. Bu hareketleri kentte bir fırtına estirdi ve gazetelerini okumak için Mao'nun kendisi geldi.

Mao gördüklerinden hoşlanmayarak bir cadı avı başlattı. Wang Şi-wei bir Troçkici ve bir casus olmakla suçlandı.

Çin'de marksizmin başlıca savunucusu ve Akademi'nin liderlerinden biri olan Ai Si-qi babamın "çok masum bir hata işlemiş olduğunu" söyledi. Ai Si-qi daha önce babamı "zeki ve kurnaz" olmakla övmüştü. Babam ve arkadaşları acımasızca eleştirildiler ve aylar boyunca süren toplantılarda özeleştiri yaptılar. Kendilerine Yanan'da karışıklıklara neden oldukları, Parti birlik ve disiplinini zayıflattıkları söylendi. Bu da, Çin'i Japonlardan ve yoksulluk ve adaletsizlikten kurtarma büyük davasına zarar vermişti.

Akademi kapatıldı ve babam Merkezi Parti Okulu'nda yarı cahil köylülerden oluşan yeni memurlara eski Çin tarihini öğretmeye gönderildi. Pek çok genç gibi babam da Yanan'a yaşamını ve inancını bağlamıştı. Kolay kolay düşkırıklığına uğramayı kabul edemezdi. Kendisine yapılan sert muameleyi haklı buluyor, hatta bunu Çin'i kurtarma görevi için bir ruhsal arındırmanın soylu bir deneyimi olarak kabul ediyordu. Çin'in kurtuluşunun sadece disiplinli ve katı tedbirlerle, kişisel özveriyle ve benliğini yok etmekle olacağına inanıyordu.

Yanan'da yaşam güç ama heyecan vericiydi. Chiang Kai-şek 1942'de ablukasını sıkılaştırdı. Yiyecek, giyim eşyası ve diğer gerekli malzeme kısıtlandı. Mao herkesin çapasını ve çıkrığını alarak kendisi için gerekeni kendisinin üretmesini emretti. Babam usta bir çıkrıkçı oldu.

Babam bütün savaş boyunca Yanan'da kaldı. Ablukaya rağmen komünistler büyük bölgeler üzerinde, özellikle kuzeybatı Çin'de, Japon hatlarının gerisinde hakimiyetlerini pekiştirdiler. Mao hesabını doğru yapmıştı: komünistler çok önemli bir alan elde etmişlerdi. Savaşın sonunda on sekiz "üs alanında" nüfusun yüzde 20'sini oluşturan doksan beş milyon insan üzerinde bir tür kontrola sahiptiler. Aynı derecede önemli olan bir şey de sert koşullar altında hükümet ve ekonomi yönetimini öğrenmiş olmalarıydı.

Sovyet askerleri 9 Ağustos 1945'te kuzeydoğu Çin'e girdiler. İki gün sonra Çin komünistleri kendilerine Japonlara karşı askeri işbirliği önerdiyse de, geri çevrildiler: Stalin Chiang Kai-şek'i destekliyordu. Çin komünistleri aynı gün, herkesin çok önemli olacağını anladığı Mançurya'ya silahlı birlikler ve siyasal danışmanlar sokma emrini aldılar.

Japonya'nın tesliminden bir ay sonra babama Yanan'dan ayrılıp 700 mil doğuda, güneybatı Mançurya'da İç Moğolistan sınırı yakınındaki Çaoyang diye bir yere gitmesi emredildi.

Babam ve küçük grubu iki aylık bir yürüyüşten sonra Çaoyang'a vardılar. Çıplak dağlar ve tepelerden oluşan bölge Yanan kadar yoksuldu. Burası üç ay öncesine kadar Mançukuo'nun bir parçasıydı. Küçük bir yerel komünist grup kendi "devletini" ilan etmişti. Kuomintang yeraltı örgütü de aynı şeyi yapmıştı. Elli mil ötedeki Jinzhou'dan komünist askerler gelmişler, Kuomintang valisini tutuklamışlar ve "komünist hükümeti devirmek için komplo kurmak" suçuyla idam etmişlerdi.

Babam ve grubu Yanan'ın yetkisiyle duruma el koydular ve bir ay içinde 100.000 nüfuslu Çaoyang'da bir yönetim işlemeye başladı. Babam başkan yardımcısı olmuştu. Yeni hükümetin ilk işlerinden biri duvarlara politikasını açıklayan posterler asmak oldu: tüm tutuklular serbest bırakılacaktı; tüm rehinci dükkanları kapatılacak, rehine verilen eşyalar para ödenmeden geri alınabilecekti; genelevler kapanacak, fahişelere patronlar tarafından altı aylık geçinme parası verilecekti; tüm tahıl depoları açılacak, tahıl en çok ihtiyacı olanlara dağıtılacaktı; Japonlara ve işbirlikçilerine ait olan tüm mallara el konulacaktı; Çinlilerin sahip oldukları sanayi ve ticaret korunacaktı.

Bu politikalar halk tarafından çok tutuldu. Halkın çoğunluğunu oluşturan yoksullar bunlardan çok yararlanacaklardı. Çaoyang o güne kadar orta derecede bir yönetim bile

görmüş değildi, savaşbeyleri döneminde çeşitli ordular tarafından yağmalanmış, sonra on yıl süreyle Japon işgali altında soyulup soğana çevrilmişti.

Babam yeni görevine başladıktan birkaç hafta sonra Mao birliklerinin bütün kolay ele geçirilebilir kentlerden ve belli başlı yollardan ülkenin içlerine doğru çekilmelerini emretti : yolları bırakıp iki yandaki toprakları ele geçirecekler ve kentleri kırsal bölgeden kuşatacaklardı. Babamın birimi Çaoyang'dan dağlara çekildi. Burası bitki örtüsünden tümüyle yoksun bir bölgeydi. Geceleri ısı eksi 10 dereceye düşüyordu. Dışarda çıplak kalan biri sabaha kalmaz donardı. Hemen hemen yiyecek hiçbir şey yoktu. Japonya'nın yenilgisi sevincini yaşayıp kendilerinin kuzeydoğunun büyük parçalarını ele geçirdiklerini gördükten sonra komünistlerin zaferi birkaç hafta içinde yok olup gidiyordu.

Komünistler ve Kuomintang büyük çaplı bir iç savaşa devam etmek için hazırlık yapmaktaydılar. Chiang Kai-şek başkentini yeniden Nanjing'e taşımış ve Amerikalıların yardımıyla Kuzey Çin'e çok sayıda asker nakletmiş ve kendilerine bütün stratejik yerleri bir an önce ele geçirmeleri gizli emrini vermişti. Amerikalılar General Marshall'ı Çin'e, Chiang'ı komünistlerle bir koalisyon hükümeti kurmaya ikna etmesi için göndermişlerdi. 13 ocakta yürürlüğe girmek üzere 10 Ocak 1946'da bir ateşkes imzalandı. Kuomintang ayın 14'ünde Çaoyang'a girerek büyük bir silahlı polis gücü ve bir istihbarat örgütü kurmaya başladı, yerel toprak sahiplerinin adamlarına silah dağıttı. Bunlar bölgedeki komünistleri yok etmek için 4.000 kişilik bir güç oluşturdular. Babam ve birimi şubat ayında kaçmaya başlayarak giderek daha içlere göçtüler. Çoğunlukla en yoksul köylülerle birlikte kalıyorlardı. Nisan ayında artık kaçacak yerleri kalmayınca küçük gruplar halinde bölündüler. Yaşamanın tek yolu gerilla savaşıydı. Babam sonunda Jinzhou'nun altmış beş mil batısında Altı Evlik Köy denilen bir yerde üssünü kurdu.

Gerillaların silahı çok azdı; silahların çoğunu yerel polisten ya da toprak sahiplerinin çetelerinden alıyorlardı. Bir kaynak da Mançukuo eski polis ve askerleriydi; komünistler silahları ve savaş deneyimleri nedeniyle özellikle bunlar üzerinde yoğunlaşıyorlardı. Babamın bölgesinde komünist politikasının ana ilkesi köylülerin toprak sahiplerine olan borçlarının faizlerini ve kiralarını düşürmekti. Ayrıca toprak sahiplerinden tahıl ve giyecek alıp bunları yoksul köylülere dağıtıyorlardı.

İlk başlarda çok ağır bir ilerleme kaydedildi, ama temmuzda süpürgeotu biçilecek boya erişip de kendilerini saklayacak duruma gelince çeşitli gerilla grupları bir toplantı için Altı Evlik Köy'e geldiler.

Babamın gerillaları bu sırada çoğunlukla batıya doğru çarpışıyorlardı ve aldıkları bölgelerde Moğol köyleri vardı. 1946 kasımında kış başlayınca Kuomintang da saldırısını arttırdı. Babam bir gün az daha bir pusuda ele geçecekti. Şiddetli bir çarpışmadan sonra kaçmayı başarabildi.

İki ge e üstüste aynı yerde yattıkları yoktu ve çoğunlukla bir gecede birkaç kere yer değiştiriyorlardı. Yattıkları zaman üzerlerindekini hiç çıkarmıyorlardı ve yaşamları kesintisiz bir pusu, kuşatma ve çatışma dizisiydi. Yanlarında kadınlar da olduğundan babam onları ve yaralıları güneyde, Büyük Duvar yakınlarında daha güvenli bir bölgeye taşımak istedi. Bu, Kuomintang'ın elindeki bölgelerden tehlikeli bir geçiş olacaktı. Her gürültü öldürücü olabileceğinden babam bütün bebeklerin yerel köylülere bırakılmasını emretti. Kadınlardan biri çocuğunu terk etmek istemeyince babam ona çocuğunu bırakmakla savaş divanına verilmek arasında bir seçim yapmasını söyledi. Kadın çocuğunu bıraktı.

Babamın birliği bundan sonraki aylar boyunca doğuya Jinzhou'ya ve Mançurya'da Çin'e giden demiryoluna doğru yürüdü. Düzenli komünist ordusu gelmeden Jinzhou'nun batısındaki tepelerde çarpıştılar. Kuomintang kendilerine kar-

şı bir dizi başarısız "imha" kampanyası düzenledi. Birimin eylemleri etkili olmaya başlamıştı. Şimdi yirmi beş yaşında olan babamın kellesine ödül konmuştu ve Jinzhou bölgesinde duvarla "Aranıyor" afişleri yapıştırılmıştı. Annem bu afişleri görmüştü ve onun ve gerillaları hakkında Kuomintang istihbaratında olan akrabalarından çok şeyler dinliyordu.

Babamın birliğinin geri çekilmesine izin verilince Kuomintang güçleri geri döndüler ve komünistlerin toprak sahiplerinden alıp köylülere dağıttığı yiyecek ve giyecekleri onlardan alıp yine ilk sahiplerine verdiler. Köylülerden çoğuna işkence yapıldı ve özellikle açlıktan bunları yiyenler ve şimdi geri veremeyenler öldürüldü.

1947 ilkbaharında durum tersine dönmeye başladı ve babamın grubu Çaoyang kentini geri aldı. Çok geçmeden bütün bölge ellerindeydi. Zaferlerini kutlamak için büyük bir şölen ve ardından da bir eğlence düzenlediler.

Bu arada komünist ordusunun asıl birlikleri de giderek yaklaşıyorlardı. Babamın gerillaları 1948 başlarında düzenli orduya katıldılar. Babam Jinzhou-Huludao bölgesini kapsayan bir istihbarat sisteminin başına getirildi; görevi Kuomintang güçlerinin yerlerini saptamak ve yiyecek durumlarını izlemekti. Bilgilerinin çoğunu Kuomintang içindeki ajanlarından alıyordu ve Yu-wu da bunlardan biriydi. Babam annemin adını ilk kez Yu-wu'nun raporlarından duydu.

Annemin o ekim sabahı avluda gördüğü zayıf ve hayalci bakışlı adam gerilla arkadaşları arasında titizliğiyle tanınırdı. Her sabah dişini fırçalaması hem omuz omuza çarpıştığı gerillalar, hem de savaşarak geçtiği köylerdeki köylüler için bir yenilikti. Herkes gibi yere sümküreceğine bir mendil kullanır ve bunu da fırsat buldukça yıkardı. Göz hastalıkları yaygın olduğundan yüz silme bezini diğerleri gibi herkesin kullandığı leğene batırmazdı. Ayrıca çok okumuş olarak bili-

nirdi ve savaşlara bile yanında klasik şiir kitaplarıyla giderdi.

Annem "Aranıyor" posterlerini ilk gördüğünde ve akrabalarından bu tehlikeli "eşkıya"yı duyduğunda onların bu adamdan korkularının yanısıra ona hayranlık duyduklarını da anlamıştı. Şimdi de bu efsane kahramanı gerillanın hiç de savaşçıya benzemediğini görerek düşkırıklığına uğramıştı.

Babam da annemin cesaretini duymuştu ve en garibi, on yedi yaşındaki bu kızın erkeklere emir verdiğini biliyordu. Özgürlüğüne kavuşmuş olarak düşündüğü bu kadını vahşi bir canavar olarak bulacağını sanıyordu. Onun güzel, dişi ve hatta biraz koket olduğunu görünce sevindi. Kız hem yumuşak sesle konuşuyordu, ikna ediciydi ve Çin'de pek ratlanılmadığı gibi, hemen sadede geliyordu. Kendisi geleneksel tumturaklı ve dolambaçlı konuşmalardan hiç hoşlanmadığı için bu önemli bir nitelikti.

Annem erkeğin sık sık güldüğüne, çoğu çürük ve kapkara dişlere sahip gerillaların aksine dişlerinin beyaz ve parlak olduğuna da dikkat etmişti. Annem adamın konuşmasından da hoşlanmıştı. Bilgili ve okumuş birine benziyordu.

Annem adama öğrenci birliğinin çalışmaları hakkında rapor vermeye geldiğini söyleyince adam öğrencilerin ne gibi kitaplar okuduklarını sordu. Annem kendisine bir liste verdi ve gelip kendilerine Markşist felsefe ve tarih konularında konferans verip veremeyeceğini sordu. Adam bu isteği kabul ederek okulda kaç kişi olduğunu sordu. Annem buna kesin bir yanıt verdi. Adam bunlardan kaçta kaçının komünizmi desteklediğini sorunca annem yine kesin bir tahminde bulundu.

Adam birkaç gün sonra konferanslarına başlamak üzere geldi. Öğrencilere Mao'nun kitaplarını okutup bazı temel kuramlarını açıkladı. Çok iyi bir konuşmacıydı ve annemle diğer kızlar kendisine hayran kalmışlardı.

Adam bir gün öğrencilere Parti'nin komünistlerin Mançurya'nın kuzeyindeki geçici başkentleri Harbin'e bir gezi düzenlediğini söyledi. Harbin büyük ölçüde Ruslar tarafından inşa edilmişti ve geniş bulvarları, lüks mağazaları ve Avrupa stili kahvehaneleriyle "Doğunun Paris'i" olarak bilinirdi. Gezi turistik amaçlı gibi görünüyorsa da asıl neden Parti'nin Kuomintang'ın Jinzhou'yu yeniden ele geçirmeye çalışacaklarından kaygılanmasıydı; komünist yanlısı öğretmen ve öğrencilerle doktorlar gibi profesyonel seçkinleri kent ele geçmeden kaçırmak istiyorlardı. Ancak bunu açıkça söyleyip paniğe yol açmak da işlerine gelmezdi. Seçilen 170 kişi arasında annemle bazı arkadaşları da vardı.

Annem kasım ayı sonlarında trenle kuzeye doğru yola çıktığında çok heyecanlıydı. Annemle babam karla kaplı Harbin'de birbirlerine aşık oldular. Babam orada annem için çok güzel şiirler yazdı. Annem onun aynı zamanda çok iyi bir hat ustası olduğunu görünce gözünde değeri kat kat artmıştı.

Babam annemle bir kız arkadaşını yılbaşı gecesi kaldığı yere davet etti. Parlak renkli çatısı, süslü çıkmaları ve ince alçı işleriyle peri masalından çıkmışa benzeyen eski bir Rus otelinde oturuyordu. Annem içeri girdiğinde rokoko stili bir masanın üstünde bir şişe gördü; şişenin üstünde yabancı bir dilde yazılar vardı -şampanya. Babam daha önce hiç şampanya içmiş değildi; bunu sadece yabancı kitaplarda okumuştu.

Bu arada annemin arkadaşlarından hepsi ikisinin aşık olduklarını biliyorlardı. Annem öğrenci lideri olduğu için sık sık babama rapor vermeye giderdi ve sabahın erken saatlerine kadar dönmediği dikkati çekmişti. Babamın başka hayranları da vardı ve o akşam annemin yanındaki kız da bunlardan biriydi; ama kız babamın anneme bakışlarından, her an birbirlerine yakın olmaya çalışmalarından onun anneme aşık olduğunu anlamıştı. Kız geceyarısına doğru oradan

ayrılırken annemin orada kalacağını biliyordu. Babam boş şampanya şişesi altında bir not bulmuştu: "Ne yazık ki, artık şampanya içmek için hiçbir nedenim olmayacak! Şampanya şişesinin hep seninle dolu olacağını umarım!"

Babam o gece anneme herhangi birine bağlı olup olmadığını sordu. Annem eski ilişkilerini anlattı, tek sevdiği erkeğin kuzeni Hu olduğunu, ama onu da Kuomintang'ın idam ettiğini söyledi. Sonra kadınlarla erkeklerin eşit olmalarını zorunlu kılan yeni komünist ahlak kurallarına uyarak babam da eski ilişkilerini anlattı. Yibin'de bir kadını sevdiğini ama Yanan'a gitmek için ayrıldığında o sayfanın kapanmış olduğunu söyledi. Yanan'da birkaç kız arkadaşı vardı ve gerillacılık günlerinde savaş evlenmeyi aklına bile getirmesini imkansız kılmıştı. Eski kız arkadaşlarından biri Yanan Akademisi'nde babamın bölümünün başkanı Chen Boda ile evlenecekti. Chen Boda sonra Mao'nun sekreteri olarak çok güçlenecekti.

Babam Jinzhou Kent Parti Komitesi'ne yazarak, evlenmeye ilk adım olarak annemle "aşk hakkında konuşmak" (tan-lian-ai) için izin isteyecekti. Zorunlu yöntem buydu. Annem için bu, aile reisinden izin almak gibi bir şeydi ve aslında da öyleydi: Komünist Parti yeni aile reisiydi. O geceki konuşmalarından sonra babam anneme ilk armağanını verdi: Sadece Aşk adlı romantik bir Rus romanı.

Annem ertesi günü eve mektup yazıp çok hoşlandığı bir erkekle tanıştığını bildirdi. Annesiyle Dr. Şia'nın ilk tepkileri sevinç değil kaygı oldu; çünkü babam bir memurdu ve memurların sıradan Çinliler arasında hep kötü bir ünleri olmuştu. Diğer kötü huylarının yanısıra kadınlara iyi davranmadıklarına inanılırdı. Anneannem babamın zaten evli olduğunu ve annemi odalık olarak almak istediğini sanmıştı. Ne de olsa Mançurya için evlenme yaşını çoktan geçmişti.

Bir ay kadar sonra Harbin grubunun Jinzhou'ya dönmelerinin uygun olduğuna karar verildi. Parti, babama annem-

le "aşk hakkında konuşmak" izni vermişti. Babam geri dönünce Jinzhou Kamu İşleri Dairesi başkanlığına getirildiğini öğrendi. Annem de birkaç gün sonra kendisini ailesiyle tanıştırmak üzere evine götürdü. Babam içeri girer girmez anneannem kendisine sırtını çevirdi ve onu selamlamayı reddetti. Babam çok esmer ve çok zayıftı, gerilla günlerinin sıkıntılarından sonra böyle kalmıştı ve anneannem onun en az kırk yaşında olduğuna inanıyor bu yüzden onun evli olduğunu düşünüyordu.

Babam evde çok kalmadı. O gidince anneannem ağlamaya başladı. Hiçbir memur iyi olamaz, diyordu. Ama Dr. Şia gerek babamı gördükten sonra, gerekse annemin açıklamalarından komünistlerin kendi insanları üstünde çok sıkı bir kontrol uyguladıklarını ve babam gibi bir memurun yalan söyleyemeyeceğini anlamıştı.

Anneannem itiraz ve eleştirilerini sürdürdüyse de, ailenin diğer bireyleri babamdan hoşlanmışlardı. Dr. Şia onunla iyi anlaşıyordu ve kimi zaman saatlerce başbaşa konuştukları oluyordu. Yu-lin ve karısı da babamı sevmişlerdi. Yu-lin'in karısı çok yoksul bir aileden geliyordu. Annesi mutsuz bir evlilik yapmış ve büyükbabası onu bir kağıt oyununda kaybetmişti.

Kadın Yu-lin'le evlendiğinden bu yana her sabah üçte kalkıp gayet karmaşık Mançu göreneklerinin gerektirdiği çeşitli yemekleri hazırlardı. Anneannem evi yönetiyordu ve kuramsal olarak aynı kuşaktan olmalarına rağmen Yu-lin'in karısı kocasıyla birlikte Şia'lara bağımlı olduklarından kendini onlardan aşağı hissediyordu. Babam ona karşı eşitmiş gibi davranan ilk insan olmuştu ki, Çin'de bu geçmişten kopmak demekti. Babam Yu-lin'le karısına birkaç kere sinema bileti de vermişti ki, bu onlar için çok önemli bir şeydi. Babam gibi kendisine üstünlük havaları vermeyen bir memurla ilk kez karşılaşıyorlardı.

Harbin'den dönmelerinden iki ay sonra annemle ba-

bam başvurularını yaptılar. Evlilik geleneksel olarak aileler arasında bir akitti ve şimdiye kadar resmi kayıt ya da evlilik belgesi gibi bir şey olmamıştı. Şimdi "ihtilale katılanlar" için Parti aile reisi görevini üstleniyordu. Ölçü "28-7-alay-1"di; bu da erkeğin en az yirmi sekiz yaşında olması, en az yedi yıl Parti üyesi bulunması ve alay komutanına eş değerde bir rütbesi olması demekti; "1" ise kadınlar için aranan tek nitelikti: en az bir yıl Parti için çalışmış olmak. Babam yirmi sekiz yaşındaydı, on yılı aşkın bir süredir Parti üyesiydi ve rütbesi tümen komutanınkine eşitti. Annem parti üyesi değilse de, yeraltında çalışması "1" ölçütünü karşılıyordu ve Harbin'den döndükten sonra Kadın Federasyonu adı verilen bir örgütte tam gün çalışmaktaydı. Bu federasyonun uğraştığı işler arasında odalıkların serbest bırakılması, genelevlerin kapatılması, kadınların askerler için ayakkabı yapmaları, onlara haklarının bildirilmesi ve kadınların kendi isteklerine rağmen evlilik yapmak zorunda bırakılmamaları vardı.

Kadın Federasyonu Parti'nin kontrolundaydı ve kentlerde herkes buraya üye olmak zorundaydı ve Federasyon her üyesinin yaşamının her yanını düzene sokuyordu. Annemin Federasyon binasında yaşaması ve evlenmek için onun iznine sahip olması gerekiyordu. Federasyon babamın daha yüksek bir memur olması nedeniyle kararı onun iş birimine bıraktı. Jinzhou Kent Parti Komitesi yazılı iznini verdiyse de, babamın durumu nedeniyle, Batı Liaoning eyaleti Parti Komitesi'nin de onayı gerekiyordu. Bir sorun çıkmayacağını düşünen annemle babam düğün günü olarak annemin on sekizinci doğum günü olan 4 mayısı seçtiler.

Annem o gün şiltesini ve eşyalarını toplayıp babamın yanına taşınmaya hazırlandı. Üzerinde en sevdiği açık mavi elbisesi ve beyaz ipekli eşarbı vardı. Anneannem dehşet içindeydi. Bir gelinin damadın evine yürüyerek gitmesi duyulmamış bir şeydi. Erkeğin bir tahtırevan bulup karısını taşıtması gerekirdi. Kadının yürümesi onun değersiz olduğuna

ve erkeğin kendisini istemediğine işaretti. Annem şiltesini bohça yaparken, "Artık bunları umursayan kalmadı," diyordu. Ama anneannem kızının görkemli bir düğünü olmayacağına çok üzülmüştü. Bir kız doğduğu anda annesi onun çeyizi olarak eşya biriktirmeye başlardı. Bu geleneğe uyarak annemin çeyizinde de bir düzine saten yorgan, mandarin ördekleri işlenmiş yastıklar ve perdeler vardı. Ancak annem geleneksel töreni eski ve modası geçmiş olarak görüyordu. Hem o hem babam duygularıyla hiçbir ilgisi bulunmadığına inandıkları bu törelerden kurtulmak istiyorlardı. Bu iki devrimci için önemli olan tek şey aşktı.

Annem şiltesini yüklenip babamın kaldığı yere yürüyerek gitti. Bütün memurlar gibi babam da çalıştığı Kent Parti Komitesi'nde yaşıyordu; memurlara büyük bir avlunun çevresindeki küçük evler verilmişti. Akşam olunca yatmaya hazırlandılar, kapı vurulduğunda annem çömelmiş babamın terliklerini çıkartıyordu. Gelen adam Taşra Parti Komitesi'nin bir mesajını getirmişti. Kağıtta henüz evlenemeyecekleri yazıyordu. Annemin gerilen dudakları ne kadar mutsuz olduğunu gösteriyordu. Başını eğdi, şiltesini sessizce topladı ve sadece, "Sonra görüşürüz," diyerek odadan çıktı. Ne gözyaşı vardı, ne bir sahne, ne de gözle görülebilir bir öfke. Babam bu anı hiç unutamayacaktı.

Bu mesajın nedeni Taşra Komitesi'nin annemin aile ilişkileri dolayısıyla kendisinden kuşkulanmasıydı. Onu, ailesinin Kuomintang istihbaratıyla nasıl bağlantılı olduğu konusunda uzun uzun sorguya çektiler. Gerçeği söylemesi konusunda uyarıda bulunmuşlardı. Bu, tıpkı bir mahkeme gibiydi.

Annem Kuomintang subaylarının kendisine talip olduklarını ve Kuomintang Gençlik Derneği üyeleri arasında neden o kadar çok arkadaşı olduğunu anlattı. Arkadaşlarının çoğunun Japon aleyhtarı ve sosyal bilinçli olduklarını, Kuomintang 1945'te Jinzhou'ya geldiğinde onu Çin hükümeti

olarak gördüklerini söyledi. Kendisi de onlara katılabilirdi ama yaşı henüz on dörttü. Zaten arkadaşlarının çoğu daha sonra komünistlerin safına geçmişlerdi.

Parti ikiye bölünmüştü: Kent Komitesi annemin arkadaşlarının yurtsever nedenlerle hareket ettiklerini söylüyorlardı; ancak eyalet liderlerinden bazıları onlara kuşkuyla bakmaktaydı. Anneme kendisiyle arkadaşları arasında "bir çizgi çizmesi" söylendi. "Bir çizgi çizmek" komünistlerin "kabul edilir" ve "kabul edilmez" kişiler arasındaki mesafeyi artırmak için geliştirdikleri bir mekanizmaydı. Hiçbir şey, hatta kişisel ilişkiler bile tesadüfe bırakılamaz ya da esnek olamazdı. Annem evlenmek istiyorsa arkadaşlarıyla görüşmekten vazgeçecekti.

Annem için en acı olanı genç Kuomintang albayı Hui-ge'ye olanlardı. Kuşatma sona erip de annemin komünistlerin kazanmasına duyduğu sevinç yatışınca ilk işi Hui-ge'nin durumunu öğrenmek oldu. Kanlı sokaklardan Jis'lerin evine kadar koşa koşa gitmişti. Ama orada ne ev vardı ne de sokak, karşısında sadece bir moloz yığını duruyordu. Hui-ge kaybolmuştu.

Annem baharda evlenmeye hazırlandığı sırada Hui-ge'nin sağ olduğunu öğrendi; Jinzhou'da tutukluydu. Kuşatmanın sonunda güneye kaçıp Tianjin'e gitmiş, komünistler 1949 ocak ayında Tianjin'i aldıklarında da tutuklanıp Jinzhou'ya gönderilmişti.

Hui-ge'ye sıradan bir savaş tutsağı olarak bakılmıyordu. Ailesinin Jinzhou'da etkili olması nedeniyle "eski yuvalarındaki yılanlar" sınıfındaydı, yani güçlü yerel kişilerden biriydi. Bunlar halkın saygısına sahip oldukları komünistler için özellikle tehlikeliydiler ve anti-komünist eğilimleri yeni rejime bir tehdit oluşturuyordu.

Annem yaptıkları bilindiğinde Hui-ge'ye iyi davranılacağından emindi ve hemen onun lehine başvurulara başladı. Usül olduğu üzere önce Kadın Federasyonu'ndaki amiriyle

konuşması gerekiyordu, başvurusunu yüksek makamlara o gönderecekti. Annem son sözün kimde olduğunu bilmiyordu. Kendisine albayla ilişki kurması talimatını veren Yu-wu'dan albay için tanıklık etmesini istedi. Yu-wu albayın yaptıklarını belirten bir rapor yazdıysa da, sonuna bunu annemi sevdiğinden yapmış olabileceğini ve aşktan gözü kör olduğu için komünistlere yardım ettiğini bilemeyeceğini de ekledi.

Annem albayın yaptıklarını bilen bir başka yeraltı liderine gitti. O, Hui-ge'nin komünistlere yardım ettiğini söylemeyi reddetti. Bütün şerefi kendisi üstlenmek için albayın komünistlere bilgi aktarmak rolünden söz etmek istemiyordu. Annem albayla birbirlerine aşık olmadıklarını söylediyse de bunun kanıtını sunamıyordu.

Bütün bunlar olup biterken annemle babam evlenmeye hazırlanıyordu ve bu durum ilişkilerini koyu bir gölge altında bırakmıştı. Ancak babam annemin içinde bulunduğu açmazı anlayışla karşılıyor ve Hui-ge'ye dürüstlükle davranılması gerektiğine inanıyordu. Anneannemin, albayı damadı olarak kabul etmeye hazır olmuş olmasının fikirlerini etkilemesine izin vermiyordu.

Mayıs sonlarında evlenme izni çıktı. Biri gelip de eline bir kağıt sıkıştırdığında annem Kadın Federasyonu'nun bir toplantısındaydı. Not kent Parti şefi Lin Şiao-şia'dan geliyordu ve şiir biçimindeydi: "İl yetkilileri onayladılar. Böyle bir günde toplantıda tıkılıp kalamazsın. Çabuk gel ve evlen!"

Annem sakin bir şekilde kalkıp notu toplantıya başkanlık eden kadına verdi, kadın gidebileceğini işaret etti. Annem üzerinde devlet memurlarının giydikleri bol pantolon ve kruvaze ceket olan mavi 'Lenin giysisi' olduğu halde babamın çalıştığı yere koştu. Kapıyı açınca Lin Şiao-şia ve diğer Parti liderleri ile korumalarının az önce gelmiş olduklarını gördü. Babam, Dr. Şia için bir araba gönderdiğini söyle-

di. Lin, "Ya kaynanan?" diye sordu. Babam buna yanıt vermedi. "Bu doğru değil," dedi Lin ve onun için de bir araba gönderilmesini emretti. Annem kırılmıştı, ama babamın anneannemden nefretini onun Kuomintang istihbarat örgütüyle ilişkilerine bağlıyordu. Ama bu annemin suçu değil ki, diye düşündü. Babamın bu davranışının annemin ona karşı tutumuna bir tepki olabileceği aklına bile gelmemişti.

Herhangi bir düğün töreni yapılmadı, zaten nikahta üç beş kişi vardı. Dr. Şia çifti kutladı. Herkes oturup Parti Komitesi'nin bu özel gün için sağladığı taze midyeleri yedi. Komünistler, daha önce insanların imkanları dışında büyük masraflara neden olan düğünlere karşı tutumsal bir yaklaşım getirmekteydiler. Ailelerin gösterişli düğünler uğruna iflas ettiklerine çok rastlanmıştı. Ana-babam Yanan da düğünlerde dağıtılan incir ve fıstıktan getirmişlerdi. Kısa bir süre Dr. Şia ile konuklardan çoğu gittiler. Toplantı bittikten sonra da Kadın Federasyonu'ndan bir grup geldi.

Dr. Şia ve anneannemin nikahtan haberleri yoktu ve ilk gelen arabacı da bir şey söylememişti. Anneannem kızının evlenmek üzere olduğunu sadece ikinci araba gelince anlamıştı. Anneannemin geldiğini pencereden gören federasyon kadınları birbirleriyle fısıldaşıp arka kapıdan kaçtılar. Babam da onların ardından çıktı. Annem ağlamaklıydı. Kendi grubundaki kadınların anneannemden nefret etmelerinin nedeninin sadece Kuomintang ilişkileri değil, onun bir odalık olması olduğunu biliyordu. Eğitim görmemiş köylü geçmişli komünist kadınların çoğu bu konularda özgürleşememişler, geleneklerine bağlı kalmışlardı. Onlarca hiçbir iyi kız odalık olmazdı; oysa komünistler bir odalığın resmi bir eşe eşit olduğunu ve tek taraflı olarak 'evliliği' bozabileceğini açıklamış bulunuyorlardı. Federasyon'un bu kadınları Parti'nin kadın özgürlüğü programını halk arasında yayacak kişilerdi üstelik.

Annem damadın işine dönmesi gerektiğini söyledi. "Ko-

münistlerde insanlara düğün için izin vermek adet değildir, ben de az sonra işimin başına gideceğim," dedi.

O sırada annemin görevlerinden biri de Japonların yönetiminde kendisinin de çalıştığı tekstil fabrikasının işçi kadınlarına okuma yazma öğretmek, onlara kadın erkek eşitliğini anlatmaktı. Fabrika hala özel mülkiyetteydi ve ustabaşılardan biri canı istediğinde kadınları dövüyordu. Annem onun kovulmasında elebaşı oldu ve kadın işçilerin kendi ustabaşılarını seçmelerine yardım etti. Ancak bunu başarmakla elde edeceği şeref Federasyon'un bir başka konuda tatminsizliğinin gölgesinde kalmıştı.

Kadın Federasyonu'nun büyük işlerinden biri de askerler için keten ayakkabı yapmaktı. Annem ayakkabı yapmasını bilmediği için bunları annesine ve teyzesine yaptırtmıştı. Onlar da çok süslü nakışlı ayakkabılar yapacak şekilde yetiştirilmişlerdi ve annem de kotasını aşan sayıda ayakkabıyı Federasyon'a büyük bir gururla sundu. Ancak övüleceği yerde bir çocuk gibi azarlanmasına çok şaşmıştı. Federasyon'daki köylü kadınlar yeryüzünde ayakkabı yapmasını bilmeyen bir kadın olduğuna inanamıyorlardı. Bu, bir insanın yemek yemesinin bilmediğini söylemek gibi bir şeydi. Annem Federasyon toplantılarında "burjuva kokuşmuşluğu" nedeniyle eleştirildi.

Annem Kadın Federasyonu'ndaki bazı amirleriyle geçinemiyordu. Bunlar kendisinden daha yaşlı ve muhafazakar köylü kadınlardı, yıllarca gerillalarla birlikte yaşamışlardı ve komünist erkekleri kendilerine çeken bu güzel ve okumuş kentli kızlardan hiç hoşlanmıyorlardı. Annem Parti'ye katılmak için başvurmuştu ama bu kadınlar kendisini Parti'ye girmeye layık bulmuyorlardı.

Eve her gittiğinde eleştiriliyordu artık. "Ailesine bağlı olmakla" suçlanıyordu; bu ise "bir burjuva alışkanlığıydı." Annem bu nedenle annesini giderek daha az görmeye başladı.

O sıralarda bir devrimcinin cumartesileri haricinde gecelerini çalışma yerinden ayrı geçiremeyeceği konusunda yazılı olmayan bir kural vardı. Annemin yatacak yeri de Kadın Federasyonu'ndaydı ve babamın kaldığı yerle arasında alçak bir kerpiç duvar vardı. Annem geceleri duvardan atlayıp babamın odasına gider, sabah da şafak sökmeden yatağına dönerdi. Ama çok geçmeden yaptığı bu kaçamak açığa çıktı ve ikisi de Parti toplantılarında eleştirildiler. Komünistler sadece kurumları değil, insanların yaşamlarını, özellikle de "ihtilale katılmış " olan insanların yaşamlarını bile radikal bir düzenlemeye tabi tutuyorlardı. Kişisel olan her şey politikti; bundan sonra hiçbir şey "kişisel" ya da özel olamazdı.

Babamın sözlü, annemin de yazılı bir özeleştiri yapmaları gerekti. Annemin önceliği devrime vereceği yerde "aşka" verdiği söyleniyordu. Annem çok kırgındı. Geceyi kocasıyla geçirmesinin devrime ne zararı olabilirdi? Gerilla günlerinde bu düşüncelerin mantığını anlayabilirdi, ama şimdi anlayamıyordu. Annem özeleştiri yapmak istemedi ve bunu da babama söyledi. Ama kocası kendisini azarlayınca şaştı. Babam şöyle demişti: "Devrim henüz kazanılmış değil. Savaş hala devam ediyor. Kuralları çiğnedik ve yanlışlarımızı kabul etmeliyiz. Devrim çelik gibi bir iradeye ihtiyaç gösterir. Anlamasan ya da aynı fikirde olmasan bile Parti'ye itaat etmelisin."

Bu olaydan sonra başlarına bir felaket geldi. Harbin'e giden heyette bulunan ve annemin yakın arkadaşı olan Bian adında bir şair intihar girişiminde bulundu. Bian "Yeni Ay" şiir ekolünün taraftarıydı ve bu şiirin başlıca savunucusu Birleşik Devletler'e Kuomintang büyükelçisi olarak giden Hu Şi idi. Bian savaş sırasında komünistlere katılmış ama şiirinin, kendini ifade değil propaganda arayan devrimle uyumlu olmadığını öğrenmişti. Bunu zihninin bir köşesiyle kabul etmişse de, çok kırgın ve gergindi. Bir daha hiç yazamayaca-

ğını hissetmeye başlamıştı ve şiiri olmadan yaşayamayacağını söylüyordu.

Onun intihar girişimi Parti'yi dehşete düşürmüştü. Bir kimsenin Kurtuluş'tan kendini öldürecek kadar umut kesmiş olması Parti'nin görüntüsü için iyi değildi. Bian Parti memurları için Jinzhou'da açılan okulda öğretmenlik yapıyordu ve parti memurlarının çoğunun okuması yazması yoktu. Okuldaki Parti örgütü bir soruşturma yaptı ve Bian'ın kendisini karşılıksız aşk yüzünden öldürmeye kalktığı sonucuna vardı -anneme duyduğu aşk yüzünden. Kadın Federasyonu eleştiri toplantılarında annem Bian'a umut vermek ve sonra daha büyük bir ödül olan babamı kapmak için kendisini bir kenara atmakla suçlandı. Annem çok kızdı ve bu suçlamanın kanıtlarını görmek istedi. Kuşkusuz, herhangi bir kanıt gösterilemedi.

Bu kere babam da annemin yanında yer almıştı. Annemin Harbin'de şaire değil, kendisine aşık olduğunu biliyordu. Bian'ı anneme şiirlerini okurken görmüştü ve annemin ona hayran olduğunu biliyordu, ama bunda kötü bir şey olmadığından emindi. Ancak ne o, ne de annem dedikoduları durduramadılar.

Bu fısıltı kampanyası sırasında annem Hui-ge için yaptığı başvurunun geri çevrildiğini duydu. Çok üzülmüştü. Hui-ge'ye bir söz vermişti ve şimdi onu yanılttığını düşünüyordu. Adamı cezaevinde sık sık ziyaret etmiş, davasının yeniden görülmesi için yaptığı girişimleri anlatmış, komünistlerin onu serbest bırakacaklarından hiç kuşkulanmamıştı. Ama Hui-ge bu kere onun gözlerinin ağlamaktan kızarmış ve yüzünün ıstırapla çarpılmış olduğunu görünce hiç umut kalmadığını anladı. Gardiyanların gözleri önünde , aralarındaki masaya zorunlu olarak ellerini dayamış bir halde ağladılar. Hui-ge annemin ellerini avuçları arasına alınca annem ellerini çekmedi.

Annemin cezaevi ziyaretleri babama haber verilmişti.

İlk başta hiçbir şey söylemedi. Ama sonraları kızmaya başladı. Bian'ın intihar girişimi skandalı ayyuka çıkmışken şimdi de karısının bir Kuomintang albayı ilişkisinden söz ediliyordu ve hala balaylarında sayılırlardı. Babam kızgındı ama Parti'nin albaya karşı tutumunu kabulünde kişisel duyguları rol oynamamıştı. Anneme Kuomintang dönecek olursa Hui-ge gibi insanların onu iktidara getirmek için yetkilerini kullanacaklarını söyledi. Komünistler bu riski göze alamazlardı: "Bizim devrimimiz bir ölüm kalım sorunudur." Annem ona Hui-ge'nin komünistlere nasıl yardım ettiğini söylemeye çalışınca da, onun cezaevi ziyaretlerinin, özellikle de elele tutuşmalarının Hui-ge'ye hiç yardımcı olmadığını söyledi. Konfüçyüs'ün zamanından beri kadınlarla erkeklerin halk içinde birbirlerine dokunmaları için evli ya da en sevgili olmaları gerekirdi. Annemle Hui-ge'nin elele tutuştuklarının görülmesi onların birbirlerine aşık olduklarının kanıtıydı ve böylece Hui-ge'nin komünistlere yardımı 'doğru'nedenlerden kaynaklanmış değildi. Annem babama karşı çıkamadı.

Çıkışı olmayan ikilemler içinde kalmış olma duygusu ailesinden pek çok kişiye ya da çevresindekilere olanlarla da artıyordu. Komünistler geldiklerinde Kuomintang istihbaratı için çalışmış olan herkesin kendilerine gelmelerini ilan etmişlerdi. Annemin dayısı Yu-lin istihbaratta çalışmamıştı ama bir istihbaratçı kartı olduğundan yetkililere gitmesinin doğru olacağını düşünmüştü. Karısı ve anneannem onu bundan vaz geçirmeye çalışmışlarsa da, Yu-lin en iyisinin doğruyu söylemek olacağına karar vermişti. Güç bir durumdaydı. Kendiliğinden gitmezse ve komünistler onun hakkındaki gerçekleri öğrendikleri takdirde başı çok büyük derde girerdi. Ama öne çıkarak da kendisinden kuşkulanılmak için bir neden sağlamış oluyordu.

Parti'nin kararı şuydu: "Geçmişinde politik bir leke var. Ceza verilmeyecek ama sadece kontrol altında çalışabilir." Bu karar, bütün diğerleri gibi, mahkeme tarafından verilmiş değildi, bir Parti kurumu tarafından bildirilmişti. Bunun ne

demek olduğu kesin olarak belli değildi, ama o nedenle otuz yıl boyunca Yu-lin'in yaşamı politik havaya ve Parti patronlarına bağlı olacaktı. Jinzhou'da o günlerde epeyce esnek bir Kent Parti Komitesi olduğundan Yu-lin'in Dr. Şia'nın eczanesindeki işine devam etmesine izin verildi.

Anneannemin eniştesi 'Sadakat' Pei-o tarlada çalışmak üzere kentten sürülmüştü. Eli kanlı olmadığı için kendisine "gözetim altında" cezası verilmişti. Bu, cezaevinde hapsedilmek yerine toplum içinde gözaltında bulundurulmak demekti. Ailesi de onunla birlikte gitmeye karar vermişti. Pei-o'nun "gözetim altında" çalışması üç yıl sürdü. Bu tahliye koşulları altında çalıştırılmak gibi bir şeydi. Gözetim altındaki insanların bir derece özgürlükleri vardı, ancak belirli aralıklarla polise bütün yaptıklarını ve hatta düşündüklerini ayrıntılarıyla rapor etmek zorundaydılar.

Bunlar gözetim altı sürelerini doldurunca Yu-lin gibi daha hafif bir gözetime geçerlerdi. Bunun en yaygın biçimi 'sandviç'ti: bu göreve özel olarak getirilmiş iki komşunun gözetimi altında bulunmak yani.

Annemin Japonca öğretmeni ile evlenmiş olan istihbarat subayı Zhu-ge yaşam boyu zorunlu çalışmaya mahkum olmuş ve uzak bir sınır bölgesine gönderilmişti (diğer Kuomintang subayları gibi gönderildiği sürgünden 1959'da çıkan afla dönmüştür). Karısı da Japonya'ya gönderilmişti.

Annem, bütün yaşamı olan Federasyon içinde de aforoz edilmişti. Hui-ge tarafından kullanıldığı hakkında söylentiler vardı. Kadınlar, "Bak başına ne kadar bela açtı! Hep erkeklerle ilişkileri yüzünden! Hem de ne tür erkekler!" diyorlardı. Annem suçlayıcı parmaklarla çevrili olduğunu hissediyordu ve görkemli bir yeni ve kurtuluşçu harekette yoldaşları olmaları gereken kişiler, kendisinin karakterinden ve yaşamını tehlikeye atmaktan kaçınmadığı davaya olan inancından kuşkulanmaktaydılar. Kadın Federasyonu toplantısını evlenmek için terk ettiği nedeniyle bile suçlanmaktaydı. Annem kent şefinin kendisini çağırttığını söyledi. Ka-

dınlar başkanının buna yanıtı şu olmuştu: "Ama sen toplantıya öncelik vererek doğru olan davranışta bulunabilirdin."

Henüz on sekiz yaşında, yeni evli ve yeni bir yaşam için umutla dolu olan annem şaşkın ve yapayalnızdı. Her zaman kendi güçlü doğru ve yanlış duygusuna güvenmişti ama bu şimdi "davası" ve çoğunlukla da sevdiği kocasının görüşleriyle ters düşüyordu. Böylece yaşamında ilk kez olarak kendisinden kuşkulanmaya başladı.

Annem Parti'yi ya da devrimi suçlamıyordu. Yoldaşları oldukları ve Parti'nin sesi olarak görüldüklerinden Federasyon'daki kadınları da suçlamıyordu. Kırgınlığı babama yönelikti. Onun sadakatinde kendisine öncelik tanımadığını hissediyordu ve kocası hep kendisine karşı yoldaşlarının yanında yer alır gibiydi. Annem onun kamuoyu önünde desteğini göstermesinin güç olacağını anlıyor ve bunu özel yaşamlarında arıyor ama bulamıyordu. Evliliklerinin başından beri anababam arasında temelden bir farklılık vardı. Babamın komünizme bağlılığı mutlaktı: özel yaşamında, karısına bile, kamuoyu önünde kullandığı dili konuşmanın gerekliliğine inanıyordu. Annem ise daha esnekti, onun bağlılığı hem mantığının hem duygularının etkisi altındaydı.

Annem Jinzhou'yu katlanılmaz buluyordu. Babama hemen oradan gitmek istediğini söyledi. Babam bir terfi arifesinde olmasına rağmen bunu kabul etti. Kent Parti Komitesi'ne nakli için başvurdu ve neden olarak memleketi olan Yibin'e gitmek istediğini bildirdi. Komite şaşırmıştı; çünkü babam kendilerine böyle bir şey istemediğini daha yeni söylemişti. Çin tarihi boyunca devlet memurlarının, kayırmayı önlemek için, memleketlerinden uzakta görev almaları geleneği vardı.

1949 yazında komünistler durdurulamaz bir hızla güneye doğru akmaktaydılar: Chiang Kai-şek'in başkenti Nanjing'i ele geçirmişlerdi ve yakında Sichuan'a erişmeleri bekleniyordu. Mançurya'daki deneyimleri yerel ve sadık yöneticilere çok ihtiyaçları olacağını göstermişti.

Parti babamın naklini onayladı. Evliliklerinden iki ay -ve Kurtuluştan bir yıl- sonra dedikodular yüzünden annemin memleketinden kaçıyorlardı. Annemin Kurtuluşa duyduğu sevinç artık bir kedere dönüşmüştü. Kuomintang yönetiminde gerginliğini eylemlerle gideriyordu ve doğru olanı yaptığı bilinci kendisine cesaret vermişti. Şimdi ise hep yanlış yaptığını hissediyordu. Bunu babamla konuşmaya kalkışdığında o bir komünist olmanın ıstırap verici bir süreç olduğunu söylemekteydi.

7 *"Beş Dağ Geçidinden Geçiş" - Annemin Uzun Yürüyüşü (1949-1950)*

ANNEMLE babam Jinzhou'dan ayrılmadan hemen önce anneme Parti'de geçici üyelik verilmişti. Bunda Kadın Federasyonu'nun başında olan vali yardımcısının yeni bir yere gideceği için ihtiyacı olacağını söylemesi etkili olmuştu. Bu karar bir yıl içinde, eğer layık olduğunu kanıtlayabilirse, tam üye olabileceği demekti.

Annemle babam güneybatıya ve çoğu Sichuan'a gidecek yüz kişilik bir grubun arasındaydılar. Grubun çoğunluğu güneybatıdan komünist erkek memurlardı. Birkaç kadın Sichuan'lılarla evlenmiş Mançuryalılardı. Grup yolculuk için birimlere bölündü ve kendilerine yeşil askeri üniformalar verildi. Yolları üzerinde iç savaş hala devam etmekteydi.

27 Temmuz 1949'da anneannem, Dr. Şia ve annemin arkadaşları istasyona kendilerini uğurlamaya geldiler. İstasyonda veda ederlerken annem çelişkili duygular içinde kıvranıp duruyordu. Kalbinin bir yanında kafesinden kaçıp göklere uçacak bir kuş gibi olduğunu hissediyordu. Diğer yanıyla

da sevdiği bu insanları, özellikle de annesini bir daha görüp görmeyeceğini düşünüyordu. Yolculuk tehlikeliydi ve Sichuan henüz Kuomintang'ın elindeydi. Ve ayrıca 1000 mil uzaktaydı üstelik annemin bir daha ne zaman dönebileceği hakkında hiçbir fikri yoktu. Ağlamak istiyor ama annesini daha fazla üzmemek için gözyaşlarını tutuyordu. İstasyon arkada kalmaya başlayınca babam kendisini rahatlatmaya çalıştı. Güçlü olmasını, "devrime katılan" genç bir öğrenci olarak "beş dağ geçidinden geçmesi" gerektiğini söyledi. Bu, aile, meslek, sevgi, yaşam biçimi ve çalışmaya karşı güçlükleri benimseyerek yepyeni bir tutum almak demekti. Parti'nin kuramına göre onun gibi eğitim görmüş *insanların "burjuva"* olmayı bırakıp nüfusun yüzde 80'ini oluşturan köylülere yaklaşmaları gerekirdi. Annem bu kuramları yüz kere dinlemişti. İnsanın yeni bir Çin için kendisinde reform yapması ihtiyacını kabul etmişti; hatta geleceğinde karşılaşacağı "kum fırtınası"na meydan okuma hakkında bir de şiir yazmıştı. Ama aynı zamanda daha çok sevecenlik ve kişisel anlayış istiyordu, bunları babamda bulamadığı için de kırgındı.

Tren 250 mil ilerdeki Tianjin'e gelince demiryolu orada sona erdiği için indiler. Babam anneme kenti gezdirmek istediğini söyledi. Tianjin yakın zamanlara kadar Birleşik Dev*letler, Japonya ve bazı Avrupa devletlerinin imtiyazları* ve kendilerine ait toprakları olduğu büyük bir liman kentiydi. Değişik yabancı üslüplarda yapılmış mahalleler vardı. Sekiz ayrı ülke hepsi birbirlerini ve Çinlileri etkilemek için olağanüstü bir gösteri sunmuşlardı. Zarif yüzyıl başı Fransız sarayları, İtalyan palazzileri, geç rokoko dönemi Avusturya - Macaristan konakları vardı. Annem ilk kez böyle binalar görüyordu. Babam pek çok yabancı edebiyat eseri okumuştu ve Avrupa binalarının tarifleri kendisini hep hayran bırakmıştı. O da bunları ilk kez görüyordu.

Kesik demiryolu sadece başlangıçtı. Yolculuklarına ya*yan devam edeceklerdi* ve yol toprak sahiplerinin askerleri,

eşkıyalar ve komünistler ilerledikçe geride kalan Kuomintang askerleriyle kaynıyordu. Grup içinde biri babamda olmak üzere sadece üç tüfek vardı; ancak yol boyunca her durakta yetkililer genellikle yanlarına bir iki makineli tüfekli bir refakat mangası veriyorlardı.

Her gün yatakları ve diğer eşyalarını sırtlarında taşıyarak uzun süre yürüyorlardı. Gerillalar arasında bulunanlar buna alışkındılar ama birinci günün sonunda annemin tabanları su kabarcıklarıyla kaplanmıştı. Arkadaşları günün sonunda ayaklarını sıcak suya sokmasını ve kabarcıkları bir iğne ile delerek suyu boşaltmasını salık verdiler. Bu o an için kendisini rahatlatmıştı ama ertesi gün yürümeye başladığında büyük acı çekmeye başladı. Her sabah dişlerini gıcırdatarak yola koyulurdu.

Çoğunlukla yol diye bir şey de yoktu. Yağmur yağdığında ise toprak çamura dönüşüyordu; annem artık sayamayacağı kadar çok düşüyordu. Günün sonunda tepeden tırnağa kadar çamura bulanmış olurdu. O gecelik menzillerine varınca yere yığılır ve bir adım daha kıpırdamaya gücü olmayarak orada öylece yatardı.

Bir gün şiddetli yağmur altında otuz mil yol yürüdüler. Hava çok sıcaktı ve annem yağmur ve terden iliklerine kadar ıslanmıştı. Bir dağı tırmanmak zorundaydılar -bu sadece 1000 metre kadar yüksekti, fazla bir şey de değildi, ama annem tümüyle tükenmişti. Sırtındaki şiltesi kocaman bir kaya gibi geliyordu. Soluk almak için ağzını açtığında ciğerlerini yeteri kadar dolduramadığını hissediyordu. Gözlerinin önünde binlerce yıldız parlıyor, adım atamıyordu. Tepeye varınca sıkıntısının sona erdiğini sandıysa da, aşağı iniş çıkıştan beterdi. Dizleri titriyordu ve uçuruma yuvarlanacağından hiç kuşkusu yoktu. Birkaç keresinde aşağıya yuvarlanmamak için ağaçlara tutunmak zorunda kalmıştı.

Dağı aştıktan sonra birkaç hızlı akan nehri geçmeleri gerekiyordu. Su annemin beline kadar çıktığından yere sağ-

lam basamıyordu. Bir nehrin ortasında dengesini kaybedip düştü, az daha sulara kapılıp sürüklenecekken bir adam kendisini yakaladı. Annem neredeyse orada hüngür hüngür ağlayacaktı. Tam o anda bir arkadaşının kocasının kucağında taşındığını gördü. Arkadaşının kocası üst düzey bir memurdu ve arabayla yolculuk etmeye hakkı varsa da, karısıyla birlikte yürümek için bu hakkından vaz geçmişti.

Babam annemi taşımıyordu. O, koruması ile birlikte bir cipteydi. Rütbesi kendisine bir araç -cip ya da at- sağlamaktaydı. Annem onun kendisini arabasına alacağını ya da en azından yatağını taşımayı teklif edeceğini sanmıştı ama babam buna hiç yanaşmamıştı. Annem nehirde az daha boğulacağı o günün akşamı açık konuşmaya karar verdi. Berbat bir gün geçirmişti. Dahası, durmadan kusuyordu. Kocası kendisini arasıra cipine alsa ne olurdu? Ama kocası bunu yapamayacağını, annemin arabaya binmeye hakkı olmadığı için bunun kayırmacılık olarak gözükeceğini söyledi. Dahası, annemin güçlüklere alışması gerekiyordu. Annem arkadaşının kocasının kendisini taşıdığını söyleyince babam bunun çok farklı bir durum olduğunu söyledi: annemin arkadaşı eski bir komünistti. 1930'larda daha sonra Kuzey Kore cumhurbaşkanı olak Kim İl Sung'la birlikte bir gerilla çetesine başkanlık etmiş, kuzeydoğuda çok kötü koşullar altında Japonlarla savaşmıştı. Annem kendisini o kadınla kıyaslayamazdı. Annem sadece genç bir öğrenciydi. Başkaları onun farklı davranış gördüğünü görürlerse başı belaya girerdi. Babam anneme Parti'ye tam üyelik zamanının yaklaştığını söyleyerek, "Bu senin iyiliğin için," dedi. "Bir seçenek var elinde: ya arabaya binersin ya Parti'ye girersin, ama ikisini birden yapamazsın."

Babam haklıydı. Bu esasında bir köylü devrimiydi ve köylülerin acımasız derecede sert bir yaşantıları vardı. Başka insanların konfor arayışları konusunda çok duyarlıydılar. Devrimde yer alan bir kimse her türlü sıkıntıya göğüs gere-

cek derecede sertleşmek zorundaydı. Babam bunu Yanan'da bir gerilla olarak yapmıştı.

Annem kuramı anlıyordu, ama babamın kendisine yorgun argın, sırtındaki yükle terleyerek, kusarak yürümesi karşısında sempati göstermemesini kabul edemiyordu.

Bir gece artık daha fazla dayanamayıp ilk kez ağlamaya başladı. Grup genellikle geceleri boş depolarda ya da okullarda kalırdı. O gece döşeklerini bir tapınağa sermişlerdi. Babam annemin yanında yatıyordu. Annem ağlamaya başlayınca yüzünü öteki tarafa çevirip başını koluna gömerek hıçkırıklarını bastırmaya çalıştı. Babam hemen uyandı ve eliyle annemin ağzını kapattı. "Yüksek sesle ağlama sakın," diye fısıldadı kulağına. "Seni duyarlarsa hemen eleştirilmeye başlanırsın." Eleştirilmek ciddi bir şeydi. Yoldaşlarının onun "devrimde bulunmaya" layık olmadığını, hatta korkak olduğunu söylemeleri demekti.

Ertesi gün annemi nehre düşmekten kurtarmış olan birim başkanı kendisini bir kenara çekerek ağladığı konusunda şikayetler aldığını söyledi. Millet onun "sömürücü sınıflardan değerli bir hanımefendi" gibi davrandığını söylemişlerdi. Adam anlayışsız değildi, ama başka insanların düşüncelerini de yansıtmak zorundaydı. Annemin birkaç adım yürüdükten sonra ağlaması çok ayıptı. Gerçek bir devrimci gibi davranmıyordu. Annem ondan sonra, çok istemesine rağmen, bir kere bile ağlamadı.

Geçecekleri en tehlikeli bölge henüz birkaç ay önce komünistlerin eline geçen Şandong eyaletiydi. Bir keresinde derin bir vadiden geçerlerken yukardan üzerlerine kurşun yağmıştı. Annem bir kayanın arkasına sığındı. Ateş on dakika kadar devam etti, sona erdiğinde gruplarından birinin eşkıyanın arkasına geçmeye çalışırken vurulup ölmüş olduğunu gördüler. Birkaç da yaralı vardı. Ölen adamı yol kenarına gömdüler. Babam ve diğer memurlar atlarını yaralılara verdiler. Kırk günlük yürüyüş ve daha birkaç çarpışmadan

sonra Jinzhou'nun 700 mil güneyindeki Nanjing'e vardılar. Burası "Çin Fırını" olarak anılırdı ve eylül ortalarında bile hala çok sıcaktı. Grubu bir kışlaya yerleştirdiler. Anneme verilen bambu şilte üzerinde kendisinden önce orada yatmış olanların terlerinden bir insan şekli vardı. Grup o kavurucu sıcakta askeri eğitim yaptı, yatağını yorganını ve torbasını çabuk ambalaj etmeyi, hepsini sırtlayıp koşar adımla yürümeyi öğrendi. Ordunun bir parçası olarak sert bir disipline uymak zorundaydılar. Üzerlerinde haki üniformalar, kaba kumaştan gömlek ve iç çamaşırı vardı. Ceketleri boğazlarına kadar sıkıca düğmeliydi ve boyunlarını açmak yasaktı. Annem soluk almanın güçleştiğini fark etti ve herkes gibi onun da sırtında kocaman kara bir ter lekesi belirdi. Ayrıca çift katlı pamuklu keplerini saçlarının tek teli görünmeyecek biçimde başlarına sımsıkı geçirmeleri gerekiyordu. Arasıra dışarı çıkmalarına izin veriliyordu ve annem bu zamanlarda hemen üstüste birkaç dondurma yerdi. Gruptakilerin çoğu Tianjin'deki kısa duraklamaları dışında hiç büyük kent görmemişlerdi. Dondurmaları görünce çok heyecanlanmışlar ve kışlada kalan arkadaşlarına da bunlardan almışlar, dondurmaları beyaz el havlularına sokup çantalarına koymuşlardı. Kışlaya döndüklerinde geride sadece su kalmış olmasına çok şaşırmışlardı. Nanjing'de, kimi Çin'in gelecekteki lideri Deng Şiaoping ile gelecekteki dışişleri bakanı Çen Yi tarafından verilen politik konferanslara katılmak zorundaydılar. Annem ile arkadaşları Merkez Üniversitesi'nde ağaçların altında gölgede otururlarken, konuşmacılar, iki ya da üç saat güneşte dururlardı. Konuşmacılar sıcağa rağmen dinleyicileri büyülerlerdi. Annem ve birimi bir gün tüm teçhizatları yüklü olarak cumhuriyetin kurucusu Sun Yat - sen'in mezarına kadar marş marşla koşup geri dönmüşlerdi. Döndüklerinde annem karnının alt kısmında bir sancı hissetti. O gece kentin öteki ucunda Pekin Operası'nın bir temsili vardı. Annem de arkadaşlarıyla beş mil uzaklıktaki operaya

yürüyerek gitti. Babam ise arabasıyla gitmişti. Annem yolda aynı sancıyı bir daha duydu, bir an geriye dönmeyi düşünmüşse de, sonra vaz geçip yola devam etti. Oyunun yarısında sancısı artık dayanılmayacak hal almıştı. Babamın oturduğu yere gidip kendisini arabasıyla eve götürmesini söyledi. Ona sancıdan söz etmedi. Kocası birkaç koltuk ötede ağzı açık bir halde oyunu seyretmekte olan sürücüsüne baktı. Anneme dönüp, "Karım gitmek istiyor diye başkasının zevkini nasıl engelleyebilirim?" dedi. Annem sancısı olduğunu falan söylemeyip geri döndü.

Ta kışlaya kadar sancıdan kıvranarak dönmüştü. Başı dönüyordu. Önündekiyolu bile göremiyor, ne kadar yürüdüğünü fark edemiyordu. Kışlada kimse yoktu. Nöbetçiler dışında herkes operaya gitmişti. Annem güçlükle yatağına sürüklendi ve lambanın ışığında pantolonunun kan içinde kalmış olduğunu gördü. Başı yastığa değer değmez bayılmıştı. İlk çocuğunu düşürmüştü. Ve yanında kimse yoktu.

Biraz sonra babam döndü. Arabalı olduğundan diğerlerinden önce gelmişti. Annemin baygın bir halde ve kanlar içinde yattığını gördü. Hemen doktoru bulup getirdi. Doktor onun çocuk düşürdüğünü söyledi ama askeri doktor olduğu için ne yapacağını bilemiyordu. Hemen kentteki bir hastaneye telefon edip bir cankurtaran göndermelerini söyledi. Hastane bunu yapacaktı ama bir koşulu vardı: cankurtaran ve ameliyat için gümüş dolar ödeyeceklerdi. Babamın parası olmadığı halde kabul etti. "Devrimle birlikte olmak" otomatik sağlık sigortası sağlardı.

Annem az daha ölecekti. Kendisine kan verildi ve bir ameliyat geçirdi. Ameliyattan sonra gözlerini açınca babamı yatağın başında buldu. İlk söylediği şey, "Boşanmak istiyorum," oldu. Babam özür diledi. Onun hamile olduğundan haberi yoktu - aslında bundan annemin de haberi yoktu ya. Yolda adet görmemişti ama bunu yol yorgunluğuna vermişti. Babam çocuk düşürmenin ne demek olduğunu bilmediği-

ni söyledi. Gelecekte daha dikkatli olacağına söz verdi, onu çok sevdiğini ve kendisinin değişeceğini defalarca söyledi.

Annem komada yatarken babam bir Çin erkeği için alışılmadık bir şey yapıp onun giyeceklerini yıkamıştı. Annem sonunda boşanma istememeyi kabul etti, ama tıp öğrenimini tamamlamak için Mançurya'ya dönmek istediğini söyledi. Babama, kendisinin ne kadar çok çalışsa da devrimi memnun edemeyeceğini söyledi; bütün çabalarına karşılık sadece eleştiriliyordu. "Döneyim daha iyi," dedi. "Bunu yapmamalısın," dedi babam. "Bu senin güçlüklerden korktuğun olarak yorumlanır. Kaçak olarak görülürsün ve bir daha hiçbir geleceğin olamaz. Kolej seni alsa bile asla iyi bir iş bulamazsın. Bundan sonraki yaşamın boyunca hep dışlanırsın." Annem sistemden çıkmaya karşı bir yasak olduğunun henüz farkında değildi. Ama babamın sesindeki telaşı anlamıştı. "Devrimle birlikte isen" bir daha asla ayrılamazdın.

Annem henüz hastanedeyken 1 ekimde hastanenin her tarafına kurulmuş olan hoparlörlerden önemli bir bildiri yayınlanacağı bildirildi. Çok geçmeden Mao Pekin'deki Göksel Barış Kapısı üzerinden Halk Cumhuriyeti kurulduğunu bildirdi. Annem çocuklar gibi ağlamaya başlamıştı. İşte hayalini kurduğu, uğrunda savaştığı, geleceğini umduğu, bütün kalbi ve ruhuyla kendini adayabileceği Çin sonunda gelmişti. Mao'nun "Çin halkı artık ayağa kalkmıştır," sözlerini duyunca kuşku duymuş olduğu için kendi kendini kınadı. Artık çok gururluydu, içi milliyetçi duygularla doluydu ve sonsuza kadar devrimle birlikte kalacağına yemin etti. Mao'nun kısa açıklaması sona erince hep birlikte alkışlayıp şapkalarını havaya fırlattılar -bu Çinlilerin Ruslardan öğrendikleri bir jestti. Gözlerini kuruladıktan sonra kendilerine küçük bir kutlama şöleni düzenlediler.

Annem çocuğunu düşürmeden birkaç gün önce babamla ilk resmi fotoğraflarını çektirmişlerdi. Burada ikisi de asker üniformaları içinde düşünceli ve özlemli bir bakışla ka-

meraya bakmaktaydılar. Fotoğraf eski Kuomintang başkentine girişlerinin bir anısı olarak çekilmişti. Annem hemen bir kopyasını annesine gönderdi.

Babamın birimi 3 ekimde kentten çıktı. Komünist güçler Sichuan'a yaklaşıyordu. Annem hastanede daha bir ay kaldı ve sonra daha önce Kuomintang'ın başlıca mali destekçisi Chiang Kai-şek'in kayınbiraderi H.H. Kung'a ait olan çok lüks bir malikanede iyileşmesi için bir süre geçirdi. Bir gün birimine Nanjing'in kurtarılışı hakkındaki belgesel bir filmde figüran olarak rol alacakları bildirildi. Kendilerine sivil giysiler verildi ve komünistleri karşılayan sıradan halk rolünü oynadılar. Uydurma olan bu film bütün Çin'de bir 'belgesel' olarak gösterildi.

Annem Nanjing'de daha iki ay kadar kaldı. Babamdan zaman zaman bir telgraf ya da bir tomar mektup geliyordu. Babam her gün yazıyor ve çalışan bir postahane bulduğu her yerden mektuplarını gönderiyordu. Mektupların hepsinde onu ne kadar sevdiğini anlatıyor, kendisinde reform yapmaya söz veriyor ve anneme Jinzhou'ya dönüp "devrimi terk etmemesi" için yalvarıyordu.

Aralık ayı sonlarında anneme hastalık nedeniyle geride kalmış diğerleriyle birlikte kendisine bir vapurda yer ayrıldığı bildirildi. Limanda gece toplanacaklardı -Kuomintang bombardımanı nedeniyle liman gündüzleri tehlikeliydi. Rıhtım soğuk bir sisle sarılıydı. Hava baskınlarına karşılık tüm ışıklar söndürülmüştü. Nehirde kuzeyden esen soğuk bir rüzgar kar getiriyordu. Annem donmuş ayaklarını iskeleye vura vura orada saatlerce bekledi. Ayaklarında "kurtuluş ayakkabıları" denilen ince keten ayakkabılar vardı.

Vapurla Yangtze boyunca batıya gittiler. İlk 200 mil, Anqing kentine kadar sadece geceleri yol alıp gündüzleri Kuomintang uçaklarından kaçınmak için sazlar arasında demirlediler. Gemide güverteye makineli tüfeklerini kuran bir askeri birlikle çok miktarda askeri teçhizat ve cephane var-

dı. Zaman zaman Kuomintang askerleri ve toprak sahiplerinin çeteleri ile çarpışmalar oluyordu. Bir kere gündüz için sazlıklara girerlerken yoğun ateş altında kaldılar ve bazı Kuomintang askerleri gemiye çıkmaya çalıştılar. Muhafızlar onlarla çarpışırken annemle diğer kadınlar alt katta saklandılar.

Sichuan'ın başladığı ve nehrin çok daraldığı bölgeye geldiklerinde Chongking'den gelmiş olan daha küçük iki tekneye geçtiler. Askeri kargo ve bazı askerler birine, annemin grubu da diğerine bindiler.

Komünistler Sichuan'ın büyük bir kısmını sadece bir ay önce ele geçirmişlerdi. Bölge, Chiang Kai-şek kıtada direnişini terk edip Tayvan'a kaçtığı zaman geride kalmış Kuomintang askerleriyle doluydu. Bu askerler bir gün cephaneyi taşıyan öndeki gemiye ateş ettiler. Bir top mermisi gemiye isabet etti. Gemi yüz metre ileride havaya uçtuğu zaman annem güvertedeydi. Bütün nehir bir anda ateş almış gibi oldu. Yanan kalas parçaları annemin teknesine doğru geliyordu ve alev alev yanan gemi kalıntısından kaçınmak olanaksız gibiydi. Ama tam çarpışacakları anda yanan gemi kendilerini sıyırarak geçti. Kimsede korku ya da sevinç belirtisi yoktu. Hepsi de ölüme karşı uyuşmuş gibiydiler.

Ocak ayının ortasında Japonya'ya karşı savaşta Kuomintang'ın başkenti olan Chongking'e varmışlardı; annem burada bir sonraki menzili olan yüz mil ilerdeki Luzhou kentine gitmek için daha küçük bir gemiye aktarma yapacaktı. Annem oraya varınca babamdan bir mesaj aldı: dosdoğru Yibin'e gidebilmesi için kendisini almak üzere bir sampan gönderiyordu. Annem babamın hedefine sağ salim varmış olduğunu ilk kez orada öğrendi. Artık ona karşı kırgınlığı kalmamıştı. Kocasını dört aydır görmüyordu ve özlemişti.

Annem hemen aynı akşam yola çıkabildi. Ertesi sabah uyandığında sisler arasında güneşin sıcaklığını hissedebiliyordu. Nehir boyunca tepeler yemyeşildi, arkasına yaslanıp

dalgaların yelkenlinin bordasına hafif hafif çarpmalarını dinleyebiliyordu. O öğleden sonra, Çin yeni Yılının akşamı Yibin'e vardı. Kent ilk önce bir hayal gibi belirdi gözleri önünde -bulutlar üzerinde yüzen zarif bir kent. Yelkenli rıhtıma yanaşırken babamı arandı. Sonunda sisler arasında gördü onu: sırtındaki asker kaputunun önü açıktı, arkasında koruması duruyordu.

Yelkenli kentin ucundaki bir buruna yanaştı, bir iskele sürüldü ve babamın koruması tekneye gelip annemin yatağını sırtladı. Annem karaya ayak basarken babam ona yardım etmek için kollarını uzattı. Milletin gözü önünde birbirlerine sarılmak doğru bir davranış olmazdı, ama annem onun da kendisi kadar heyecanlı olduğunu gördü ve çok mutlu oldu.

8 *"Yuvaya İşlemeli İpekliler İçinde Dönmek" - Aileye ve Eşkıyaya*
(1949-1951)

ANNEM yol boyunca Yibin'in nasıl bir yer olduğunu merak edip durmuştu. Elektrik var mıydı? Dağlar Yangtze boyunca gördükleri gibi yüksek miydi? Tiyatro var mıydı? Babamla tepeye tırmanırken güzel bir yere gelmiş olduğunu görerek heyecanlandı. Yibin biri berrak, diğeri çamurlu iki nehrin birleştiği bir burundaki tepe üzerine kurulmuştu. Dizi dizi evlerde parlayan elektrik ışıklarını görebiliyordu. Evlerin duvarları kerpiç ve bambudan yapılmıştı ve çatılardaki ince, kıvrık kiremitler Mançurya'da rüzgar ve karla başa çıkmak için yapılan kalın kiremitlerin yanında dantel gibi duruyordu. Uzaklarda, sisin ötesinde, koyu yeşil bir bitki örtüsüyle kaplı dağların ortasında bambudan ve çamurdan kulübeler seçiliyordu. Annem bütün yükünü geride bırakmış gibiydi ve bunun nedeni sadece döşeğini korumasına taşıtıyor olmasından değildi. Savaştan harap olmuş onca kent ve kasabadan geçtikten sonra burada savaşın hiçbir izi olmamasına seviniyordu. 7.000 kişilik Kuomintang garnizonu hiç karşı koymadan teslim olmuştu.

Babam yeni hükümet tarafından devlet dairesi ve ikametgah olarak kullanılmak üzere el konulan zarif bir konakta yaşıyordu ve annem de onun yanına taşınmıştı. Babamın yatak odasında iki kişilik kanepe yatak daha önce sadece tuğla kang'lar bilmiş olan annemin üzerinde yattığı en yumuşak yerdi. Yibin'de kışın bile örtünmek için bir yorgan yeterliydi. Mançurya'da olduğu gibi insanı ısıran soğuk rüzgar ve toz yoktu burada. Soluk alabilmek için ağzına tülbent örtmek zorunda kalmıyordun. Kuyunun kapağı yoktu; bir bambu çubuğun öteki ucunda suyu çekmek için bir kova vardı. İnsanlar çamaşırlarını hafif eğik düz taşlar üzerinde yıkıyorlar, temizlik için palmiye kılından fırçalar kullanıyorlardı. Çamaşırların bir anda ya toza bulanacağı ya da kaskatı donacağı Mançurya'da böyle şeyler yapılamazdı. Annem yaşamında ilk kez her gün pirinç ve taze sebze yiyebiliyordu.

Bundan sonraki haftalar annemle babamın gerçek balayıları oldu. Annem ilk kez "aşka öncelik vermekle" suçlanmadan babamla yaşıyordu. Genel hava sakindi; komünistler büyük zaferlerinin sevinci içindeydiler ve babamın iş arkadaşları evli çiftlerin sadece cumartesi geceleri birlikte olabileceklerinde ısrar etmiyorlardı.

Yibin iki ay önce 11 Aralık 1949'da düşmüştü. Babam altı gün sonra gelmiş ve 100.000 kadarı Yibin kentinde yaşayan bir milyon nüfuslu Yibin bölgesi başına getirilmişti. Babam devrime Nanjing'de katılan yüz öğrenciyle birlikte gemiyle gelmişti. Gemi önce kentin karşı kıyısında yeraltı örgütünün kalesi olan Yibin santraline yanaşmıştı. Birkaç yüz kişilik bir işçi grubu babamın grubunu karşılamak için rıhtıma çıkmışlar, ellerindeki komünist Çin'in beş yıldızlı kırmızı bayrağını sallamışlardı. Bayraklardaki yıldızların yerleri yanlıştı, yerel komünistler doğru yerin neresi olduğunu bilmiyorlardı. Babam başka bir subayla kıyıya çıkıp işçilerle konuştu.

Ondan sonra karşı kıyıya geçtiler. Babam on yıldır uzak kalmıştı Yibin'den. Ailesini, özellikle de Yanan'daki yeni yaşantısını sık sık yazdığı kızkardeşini çok severdi. Kuomintang ablukayı sıkıştırınca mektuplar da gelmez olmuş, ailesi babamdan yıllardır ilk kez annemle Nanjing'den gönderdiği fotoğrafı almıştı. Son yedi yıldır onun sağ olup olmadığını bile bilmiyorlardı. Onu çok özlemişler, akıllarına geldikçe ağlamışlar, sağ salim dönmesi için Buddha'ya dua etmişlerdi. Babam fotoğrafla birlikte yakında Yibin'de olacağını ve adını da değiştirdiğini yazmıştı. Yanan'dayken pek çok gibi o da bir kod adı olan Wang Yu'yu almıştı. Babam yurduna dönünce asıl soyadı Chang'ı aldıysa da, bu kere adını değiştirip Chang Şu-yu yapmıştı.

Babam on yıl önce yoksul ve aç bir çırak olarak ayrılmış ve şimdi daha otuzunda olmamasına rağmen güçlü bir insan olarak dönmüştü. Bu geleneksel bir Çin düşüydü ve dile yi-jin-huan-şiang (yani "yurduna işlemeli ipekler içinde dönmek") olarak geçmiştir. Ailesi kendisiyle gurur duyuyordu ve komünistler hakkında pek çok garip şey duyduklarından on yıl sonra neye benzediğini merak ediyorlardı. Annesi de yeni eşini çok merak ediyordu.

Babamın çok geniş bir ailesi vardı ve annemin geleceği gün hepsi evde toplanmışlardı. Annem ön kapıya yaklaşırken insanların, "İşte geliyor, işte," diye fısıldaştıklarını duydu. Büyükler çocukları sakinleştirmeye çalışıyorlar, çocuklar da kuzeyden çok uzaklardan gelen bu garip komünist gelini görmek için heyecanla sıçrayıp duruyorlardı.

Annem babamla oturma odasına girdiğinde kaynanası odanın öteki ucundaki resmi oymalı koltuğunda oturuyordu. Odanın iki yanına birer sıra yine oymalı çok zarif iskemleler dizilmişti. Her iki iskemlenin arasında üzerinde bir vazo ya da başka bir süs olan küçük bir sehpa vardı. Bunların ortasından yürüyen annem kaynanasının çıkık elmacık kemikli, küçük gözlü, sivri çeneli ve kenarları aşağı doğru kıv-

rık ince dudaklı, sakin yüzlü bir kadın olduğunu gördü. Kadın ufak tefekti ve sanki hayale dalmış gibi gözleri yarı kapalıydı. Annem babamla birlikte yanına kadar yürüyüp koltuğun önünde durdu. Sonra eğilip üç kere yere kapandı. Geleneksel olarak yapılması gereken buydu ama herkes genç komünistin bunu yapıp yapamayacağını merak ediyordu. Odada bir rahatlama sesi duyuldu. Babamın kızkardeşleri ve kuzenleri annesine, "Ne kadar sevimli bir gelin! Kibar, güzel ve saygılı! Anne, talihin varmış!" dediler.

Annem yaptığıyla gurur duyuyordu. Babamla nasıl davranacağı konusunda epey konuşmuşlardı. Komünistler insan onuruna yakışmadığını söyledikleri bu secdeye kapanma adetini kaldıracaklarını söylemişlerdi, ama annem bir kerelik bir istisna yapmak istemiş, babam da bunu kabul etmişti. Annesini incitmek, ve karısını kırmak istemiyordu. Üstelik bu secde farklıydı, komünistlere bir puan kazandırmak içindi. Ancak kendisinden beklenmesine rağmen o da aynı şeyi yapacak değildi.

Anneme çok geçmeden Yibin Eyaleti hükümetinin Kamu İşleri Dairesi'nde bir görev verildi. Ama zamanının çok azını bürosunda geçiriyordu. Birinci öncelik halkı beslemekti ve bu da giderek güçleşmeye başlamıştı.

Güneybatı, Kuomintang liderliğinin en son kalelerinden biriydi ve Chiang Kai-şek 1949 aralığında eyaletten Tayvan'a kaçtığında çeyrek milyon askeri orada kıstırılıp kalmıştı. Ayrıca, Sichuan komünistlerin kentlerden önce ele geçirmedikleri bir kaç kırsal bölgeden biriydi. Dağınık ama iyi silahlı Kuomintang birlikleri güney Sichuan'ın büyük bir kısmını hala ellerinde tutuyorlardı ve gıda maddelerinin çoğu Kuomintang yanlısı olan toprak sahiplerinin elindeydi. Komünistlerin kentleri, kendi güçlerini ve teslim olmuş olan çok sayıda Kuomintang askerini beslemek için kentlere çok miktarda ikmal yapmaları gerekiyordu.

İlk başta gıda maddesi satın almaya çalışmışlardı. Büyük toprak sahiplerinin çoğunun geleneksel olarak büyük orduları vardı ve bunlar şimdi Kuomintang askerleriyle birleşmişlerdi. Annemin Yibin'e gelmesinden birkaç gün sonra bu güçler güney Sichuan'da büyük bir ayaklanma başlattılar. Yibin açlıktan ölmeyle karşı karşıyaydı.

Komünistler gıda maddesi toplamak için askerler eşliğinde silahlı memur ekipleri göndermeye başladılar. Hemen hemen herkes seferber edilmişti. Hükümet daireleri bomboştu. Yibin eyalet hükümetinde sadece iki kadın kalmıştı: bunlardan biri kabul memuruydu, diğerinin de kısa bir süre önce bir çocuğu olmuştu.

Annem günlerce süren bu seferlerden birkaçına katıldı. Grubunda on üç kişi vardı: yedi memur ve altı asker. Annemin eşyası, hepsi de sırtında taşıdığı döşeği, ağır bir şemsiye ve bir torba pirinçti. Grup, Çinlilerin "koyun barsağı yolları" dedikleri daracık dağ geçitlerinde günlerce dolaşırdı. Bir köye gelince en sefil kulübeye girer ve köylülerin en yoksuluyla yakınlık kurmaya çalışır, onlara komünistlerin onlar gibi insanlara toprak ve mutlu bir yaşam sağlayacağını söyler, sonra hangi toprak sahiplerinin pirinç sakladığını sorarlardı. Köylülerden çoğu her türlü memura karşı geleneksel bir korku ve kuşku miras almıştı. Çoğu komünizmden söz edildiğini uzaktan duymuştu ve duydukları her şey de kötüydü; ama annem çok inandırıcıydı. Yeni politikayı açıklamak onun işiydi. Grup, toprak sahipleri konusunda bilgi almayı başarırsa gidip onlardan mallarını belirli toplama yerlerinde satmalarını isterlerdi. Burada kendilerine para ödenecekti. Bazıları korkup fazla gürültü çıkarmadan pirinci getiriyorlardı. Bazıları ise grubun yerini silahlı çetelere bildiriyorlardı. Annemle arkadaşlarına sık sık ateş ediliyor, bütün gecelerini tetikte geçiriyorlar, kimi zaman saldırıya uğramamak için kaçmak zorunda kalıyorlardı.

İlk başlarda yoksul köylülerin yanında kalıyorlardı.

Ama eşkıyalar kendilerine yardım edildiğini öğrenirlerse tüm ev halkını öldürüyorlardı. Grup bir süre sonra masum insanları tehlikeye atmak istemeyerek açıkta ya da terk edilmiş tapınaklarda gecelemeye başladı.

Annem üçüncü seferinde kusmaya ve baş dönmesi nöbetleri geçirmeye başladı. Yine hamile kalmıştı. Yibin'e bitkin bir halde döndü. Ancak ekibin hemen yeni bir sefere çıkması gerekiyordu ve hamile bir kadının durumu hakkında verilmiş belirli bir karar yoktu. Annem gidip gitmemek konusunda çok duraksadı. Gitmek istiyordu; o sırada ortada bir fedakarlık havası vardı ve herhangi bir şeyden yakınmak çok ayıp sayılıyordu. Daha beş ay önceki çocuk düşürmesinin anısı kendisini çok korkutuyordu. Ayrıca her gün eşkıya ile uğraşmak zorundaydılar ve insanın koşması, hem de hızlı koşması gerekiyordu. Oysa yürümek bile annemin başını döndürüyordu.

Yine de gitmeye karar verdi. Kendisiyle birlikte hamile bir kadın daha vardı. Grup bir öğleden sonra terk edilmiş bir avluda yemeğe oturdu. Mal sahibinin kendilerinden kaçtığını tahmin etmişlerdi. Avluyu çeviren çamur duvarlar yer yer yıkılmıştı, tahta kapı kilitli değildi ve bahar rüzgarıyla sallanıp duruyordu. Grubun yemeği boş mutfakta aşçıları tarafından pişirilirken ortada yaşlı bir adam göründü. Hasır ayakkabıları, bol pantolonu, pamuklu entarisiyle bir köylüye benziyordu. Adam bir eşkıya grubunun o yana gelmekte olduğunu ve yüksek komünist memurlarının karıları oldukları için grubumuzdaki iki kadını yakalamak istediklerini söyledi.

Adam sıradan bir köylü değildi. Kuomintang döneminde bir dizi köye hükmeden kasabanın reisiydi. Eşkıyalar bütün eski Kuomintang taraftarları ve toprak sahiplerine yaptıkları gibi onun işbirliğini sağlamak istemişler, o da onların çetesine girmişti. Ama seçenekleri olsun istediği için kendini sağlama almak üzere komünistlere de durumu ihbar ediyordu. Onlara en iyi kaçış yolunu gösterdi.

Grup hemen koşmaya başladı. Ancak annemle öteki hamile kadın fazla hızlı koşamadıkları için reis onları duvardan geçirip yakınlardaki bir saman yığını içine sakladı. Aşçı ile iki asker pişmiş pirinci bir torbaya doldurup ocağı da üzerine soğuk su döküp soğutarak yanlarına almak istedikleri için geride kalmışlardı. Eşkıyalar bunların üzerlerine saldırdılar ve hepsini bıçaklayıp öldürdüler. Eşkıyanın silahı ve cephanesi az olduğu için kaçanların arkasından ateş edememişlerdi. Samanların altındaki annemle öteki kadını da bulamadan yollarına devam ettiler.

Aradan bir süre geçtikten sonra eşkıya çetesi ile reis yakalandı. Reis hem eşkıya hem de "eski yuvalarındaki yılanlardan" biri olduğu için idam edilmeliydi. Ancak gruba haber vermiş ve iki kadının hayatını kurtarmıştı. O günlerde ölüm cezaları üç kişilik bir heyet tarafından onaylanırdı. Mahkeme heyetinin başı babam, bir üyesi diğer hamile kadının kocası, üçüncüsü de yerel polis şefiydi.

Mahkeme heyeti ikiye bir olarak bölündü. Öteki kadının kocası reisin ölüm cezasına çarptırılmamasını istiyordu. Babamla polis şefi ise ölüm cezası istiyorlardı. Annem mahkeme heyetine adamı ölüme mahkum etmemeleri için yalvardıysa da babam ısrarlıydı. Reis, anneme kendisinin buna güvendiğini söylemişti; gruplarına eşkıyanın geldiğini ihbar etmesinin nedeni aralarında iki önemli memurun karısının olduğunu bilmesiydi. Babam, "Karılarımız işin içine karıştığı için hoşgörülü olamayız," diye yumruğunu masaya vurdu. "Kişisel duyguların kararlarımızı etkilemesine izin verirsek yeni Çin ile eskisinin arasında ne fark kalır?" Sonunda reis idam edildi.

Annem babamı affedemiyordu. Adamın çok kişinin hayatını kurtardığı için bağışlanması gerektiği ve özellikle babamın ona bir "can" borçlu olduğu fikrindeydi. Annemin görüşü de çoğu Çinlininkiden farksızdı: babamın davranışı kendisine önem vermediğini göstermekteydi.

Bu arada Jinzhou'daki anneannem sürekli olarak kızını düşünüp kaygılanıyordu. Onun sağ salim Yibin'e vardığını bildiren mektubu aldıktan sonra kızını gidip yerinde görmeye karar verdi. 1950 martında tek başına olarak Çin'in öteki ucuna doğru yola çıktı.

Anneannemin ülke hakkında herhangi bir bilgisi yoktu ve Sichuan'ın dağlık ve uzak olması dışında günlük yaşam için gerekli her şeyden de yoksun olduğunu düşünüyordu. İlk işi yanına temel maddelerden büyük bir miktar almak oldu. Ama ülke hâlâ karışıktı, yolu üzerinde çarpışmalar devam ediyordu ve kendi eşyasını kendisi taşımak ve yolun büyük bir kısmını yürümek zorunda kalacağını da anladı. Ki, zaten sargılı ayaklarıyla yürümesi çok güç olacaktı. Sonunda sadece kendisinin taşıyabileceği kadar bir yük almaya karar vermişti. Anneannemin ayakları Dr. Şia ile evlendikten sonra biraz büyümüştü. Mançular geleneksel olarak ayak sarma adetine sahip olmadıklarından anneannem de bağlarını çıkarmış ve sonunda ayakları biraz olsun büyümüştü. Bu süreç de en az ayaklarını küçük tutmak için yapılanlar kadar ıstıraplıydı. Kırık kemikler kaynayamayacağından ayak eski halini almamış, büzülmüş ve sakat kalmıştı. Anneannem ayaklarının normal görünmesini istediğinden ayakkabılarını pamukla doldururdu.

Anneannemi babamla annemin nikahlarına getirten Lin Şiao-şia ona bir devrimcinin annesi olduğunu gösteren bir belge vermişti. Bu belgeyle yoldaki Parti örgütleri kendisine yiyecek ve para verecekler, yatacak yer göstereceklerdi. Anneannem de hemen hemen annemlerin yolunu izledi, yolun bir kısmını trenle, bir kısmını kamyonla gitti, herhangi bir vasıta bulamayınca da yürüdü. Bir keresinde komünistlerin eş ve çocuklarıyla dolu açık bir kamyondaydı. Kamyon çocukların işemeleri için durduğu anda kasasına kurşunlar isabet etmeye başladı. Kurşunlar başı üstünden vızıldayarak geçerken anneannem kamyonun içinde büzülüp bekledi. Muhafızlar makineli tüfekleriyle Kuomintang kaçakları

oldukları anlaşılan saldırganları püskürttüler. Anneanneme bir şey olmamıştı ama çocuklardan bazıları ile bir iki muhafız ölmüştü.

Merkezi Çin'de ve yolun üçte ikisinde büyük bir kent olan Wuhan'a vardığında bundan sonraki Yangtze nehir yolunun eşkıya yüzünden tehlikeli olacağını söylediler. Anneannem ortalık yatışana kadar orada bir ay beklediyse de, bu süre içinde bile gemisi birkaç kere kıyıdan saldırıya uğradı. Eski olan nehir gemisinin düz ve açık güvertesi kenarına askerler bir buçuk metre yüksekliğinde kum torbaları yığmışlar, aralarında silahları için delikler bırakmışlardı. Gemi yüzen bir kaleye benziyordu. Ateş altına girdiklerinde kaptan istimi artırıp hızlanarak uzaklaşmaya çalışırken askerler de kum torbalarının ardından ateş ederlerdi. Anneannem çatışma sona erene kadar güverte altına inip beklerdi.

Anneannem Yichang'da daha küçük bir tekneye aktarma yaptı ve mayıs ayında Yibin'e vardı. Yolculuk iki ay sürmüştü. Kendini gayet kötü ve huzursuz hisseden annem annesini görünce sevincinden havalara uçtu. Ancak babam o kadar sevinmiş değildi. Annemle yarı-istikrarlı bir durumda ilk kez Yibin'de başbaşa kalmıştı. Kaynanasından kurtulalı çok olmamıştı ve onun bin mil uzakta olduğunu sanırken işte şimdi yine karşısına çıkmıştı. Babam kendisinin ana ile kızı arasındaki bağ ile baş edemeyeceğini çok iyi biliyordu.

Annem babama kırgındı. Eşkıya tehdidi giderek artınca yarı-askeri yaşam biçimi yeniden başlamıştı. Her ikisi de sık sık yolda olduklarından annem babamla bir gece geçirmeye güçlükle imkan buluyordu. Babam genelde eyalette dolaşıyor, kırsal kesim koşullarını inceliyor, köylülerin şikayetlerini dinliyor, gıda maddesi sağlamaya çalışıyordu. Yibin'de olduğu zamanlar bile gece geç saatlere kadar çalışırdı. Annemle babam birbirlerini giderek daha az görüyorlardı ve yeniden birbirlerinden uzaklaşmaya başlamışlardı.

Anneannemin gelmesi eski yaraları açmıştı. Anneanneme anababamın oturdukları avluda bir oda tahsis edilmişti.

O sırada bütün memurlar gong-ji-zhi adı verilen kapsamlı bir tahsis sistemi içinde yaşıyorlardı. Ücret almıyorlar ama devlet barınma, giyinme ve günlük ihtiyaçlarını karşılıyor ve orduda olduğu gibi az miktarda bir de harçlık veriyordu. Herkes yiyeceğin az ve zevksiz olduğu kantinlerde yemek yerdi. Başka bir kaynaktan geliriniz olsa bile, odanızda yemek pişirmek yasaktı.

Anneannem gelince pazardan yiyecek almak için mücevherlerinden birkaçını satmaya başladı; hamile kadınların iyi yemesi gerektiği için anneme kendi elleriyle yemekler hazırlamak istiyordu. Ancak çok geçmeden annemin "burjuva" olduğu hakkında şikayetler gelmeye başladı; hem ayrıcalıklı bir davranış görüyordu hem de yiyecek gibi kırsaldan toplanmak zorunda olan değerli yakıtı harcıyordu. Ayrıca "şımartılmakla" eleştiriliyordu; annesinin yanında olması yeniden eğitimi için zararlıydı. Babam Parti örgütüne bir özeleştiri yaparak anneanneme evde yemek pişirmemesini emretti. Annem de, anneannem de buna karşı çıktılar. Annem, "Bir kere olsun beni savunamaz mısın?" diye yakındı. "Taşıdığım bebek benim olduğu kadar senindir ve gıdaya ihtiyacı vardır." Babam sonunda az da olsa geriledi: anneannem haftada iki gün yemek pişirebilirdi. Bunun bile kuralları çiğnemek olduğunu söylüyordu.

Anneannemin daha önemli bir kuralı daha çiğnediği anlaşıldı. Sadece belirli rütbedeki memurların anababaları yanlarında kalabilirdi ve annem bu rütbede değildi. Memurlar aylık almadıkları için onların anababalarına da devlet bakmak zorundaydı ve bu nedenle bunların sayısını mümkün olduğu kadar aza indirmek istiyorlardı. Babam yeteri derecede kıdemliyse de, kendi annesine Jun-ying halasının bakmasına razı olmuştu. Annem annesinin devlete yük olmayacağını, çünkü kendini geçindirecek kadar mücevher getirdiğini ve Jun-ying Hala ile oturmak üzere davet edildiğini anlattı. Bayan Mi anneannemin Mançurya'ya dönmesi gerektiğini söyledi. Babam da onunla aynı fikirdeydi.

Annem babamla şiddetli bir tartışmaya girdiyse de, babam kuralları değiştirmek için uğraşmayacağını söyledi. Eski Çin'in en kötü yanlarından biri gücü olan herkesin kuralların üstünde olmasıydı; komünist devriminin en önemli parçası ise, memurların herkes gibi kurallara tabi olmalarıydı. Annem yine ağlamaklıydı. Çocuğunu bir daha düşüreceğinden korkuyordu. Babam belki de onun güvenliğini düşünür annesinin doğuma kadar yanında kalmasına izin verirdi? Ama babam buna da hayır dedi. "Yolsuzluklar hep böyle küçük şeylerle başlar. Devrimimizi aşındıracak olan böyle şeylerdir." Annem onu ikna edecek söz bulamıyordu. Bu adamda duygu diye bir şey yok diye düşündü. Benim çıkarlarıma öncelik vermiyor. Beni sevmiyor.

Anneannemin gitmesi gerekiyordu ve annem babamı bu yüzden hiç bağışlamayacaktı. Anneannem Çin boyunca iki ay, canı pahasına yol katetmişti ve kızıyla bir ay bile kalamayacaktı. Annemin bir düşük daha yapacağından korkuyor ve Yibin'deki sağlık hizmetlerine güvenmiyordu. Anneannem gitmeden önce Jun-ying halama gitti, önünde secdeye kapandı ve annemi kendisine emanet ettiğini söyledi. Halam da üzgündü. Annem için kaygılanıyor, anneannemin doğumda yanında olmasını istiyordu. Kardeşini kandırmak için ne kadar yalvardıysa boşuna oldu.

Annem gözyaşları arasında annemle birlikte kendisini Mançurya'ya kadar uzun ve belirsiz bir yolculuğa çıkaracak tekneye kadar yürüdü. Annem sisler arasında kaybolan tekneye bakarken annesini bir daha görüp göremeyeceğini düşünüyordu.

Bu, temmuz 1950'de oluyordu. Annemin bir yıllık geçici Parti üyeliği sona ermek üzereydi ve Parti hücresi kendisini devamlı sorguya çekiyordu. Hücrede üç üye vardı: annem, babamın koruması ve annemin patronu Bayan Mi. Yibin'de o kadar az Parti üyesi vardı ki, bunlar rastgele bir araya getirilmişlerdi. Tam üye olan diğer ikisi annemin üyeliğini reddetmek yanlısıydılar ama kesin bir hayır yanıtı vermi-

yorlar, onu sürekli sorguya çekip sonu gelmez özeleştiriler yaptırıyorlardı.

Her özeleştiri için pek çok eleştiri yapılıyordu. Annemin iki yoldaşı onun "burjuva" gibi davrandığını ileri sürüyorlardı. Gıda maddesi toplamak için kırsala gitmek istemediğini söylediler; annem Parti'nin isteği doğrultusunda gittiğini söyleyince de, "Ama aslında gitmek istemiyordun," dediler. Sonra onun ayrıcalıklı yemek -evde annesi tarafından hazırlanmış yemek- yediğini ve çoğu hamile kadından daha çok hasta olduğunu söylediler. Bayan Mi annesinin doğacak bebeğe elbise dikmesini de eleştirdi. "Burjuva israfı! Bir bebek yeni şeyler giyer mi hiç? Herkes gibi eski bezlere saramaz mıydın?" dedi. Annemin annesinin gidişine üzüldüğünü göstermesi de "ailesine öncelik verdiğinin" kesin kanıtıydı.

Parti'nin insanların yaşantılarına bu müdahalesi "düşünce reformu" adını taşıyordu. Mao sadece dış disiplin değil, küçük büyük tüm düşüncelerin tam olarak partinin denetiminde olmasını istiyordu. Devrimdeki herkes için her hafta bir "düşünce sınavı" toplantısı yapılırdı. Herkes kendisine yanlış düşünceleri için özeleştiride bulunur ve başkalarının eleştirilerine katlanırdı. Bu toplantılara hakim olan köylü kökenliler bunlarla "burjuva" geçmişten gelenlere saldırırlardı. Komünist devrim ruhunda bir köylü devrimi olduğu için insanların köylülere dönüşmeleri gerekliydi. Bu süreç okumuş insanların suçluluk fikirleri duymalarına neden oluyordu; köylülerden daha iyi bir yaşantıları olmuştu ve özeleştiri de buradan kaynaklanıyordu.

Bu toplantılar komünistlerin önemli bir kontrol aracıydı. Böylece insanlara serbest zaman kalmıyor, özel bir alan olması olasılığını ortadan kaldırıyordu. Ruhu arındırmanın en sağlam yolunun kişisel ayrıntılara girmek olduğu inancı hakimdi. Annemin hücresi de kendisini aylar boyunca böyle sorgulayarak hiç sonu gelmeyecek bir özeleştiriye yol açıyorlardı.

Annem bu ıstırap verici süreçten geçmek zorundaydı.

Parti tarafından reddedilen bir devrimci için yaşam anlamsızdı. Bu, katoliklerin aforozundan farksızdı. Ayrıca bu herkese uygulanan bir şeydi. Babam da bu süreçten geçmiş ve bunu "devrime katılmanın" bir parçası olarak kabul etmişti. Hatta babam bu işe hala devam etmekteydi. Parti bunun acı verici bir süreç olduğunu saklamış değildi.

Bütün bunların sonunda annemin iki yoldaşı Parti üyeliği aleyhinde oy kullandılar. Annem derin bir ruh çöküntüsüne girdi. Devrime gönülden bağlıydı ve onun kendisini istemiyor olması fikrini kabul edemiyordu. Annem geri kafalı insanlar tarafından ilerici bir örgütten uzak tutuluyordu, ama buna rağmen devrim yanlış olanın kendisi olduğunu söylüyordu.

Annem bu düşüncelerle bütün dünyanın kendisine karşı olduğunu hissetmeye başladı. İnsanlarla yüzyüze gelmekten korkuyor, zamanını çoğunlukla tek başına geçirip kendi kendine ağlıyordu. Devrime inançsızlığını göstereceği için bunu bile gizlice yapması gerekiyordu. Haklı olması gerektiği için Parti'yi suçlayamadığından, önce kendisini hamile bıraktığı, sonra da saldırıya uğrayıp reddedildiğinde kendisini korumadığı için babamı suçlu bulmaya başlamıştı. Çoğu zaman Yangtze'nin çamurlu sularına bakarak rıhtımda dolaşıp onu cezalandırmak için kendisini öldürmeyi düşünüyor, bunu yaptığı takdirde onun nasıl vicdan azabı çekeceğini düşünerek hayal kuruyordu.

Hücrenin tavsiye kararının daha açık zihinli üç kişiden oluşan daha yüksek bir otorite tarafından onaylanması gerekiyordu. Bunlar anneme haksızlık edildiği fikrindeyseler de, Parti kuralları hücresinin tavsiyesine karşı çıkmayı güçleştirmekteydi. Bu nedenle bunlar da karar vermeyi ertelediler. Her üçü nadiren aynı anda aynı yerde olduklarından bu pek güç olmadı. Babam ve diğer erkek memurlar gibi onlar da çoğunlukla bölgenin değişik yerlerinde ya gıda maddesi toplamakta ya da eşkıyalarla çarpışmaktaydılar. Yibin'in hemen hemen savunmasız olduğunu bilen ve hem Tayvan'a

hem Yunnan yoluyla Hindiçini ve Burma'ya kaçış yollarının kesilmiş olması nedeniyle Kuomintang ordusu kalıntıları, toprak sahipleri ve eşkıyalar kenti kuşatmışlardı ve kent de bir ara düşecek gibi olmuştu. Saldırıyı haber alan babam bulunduğu kırsaldan hemen kente döndü.

Kent surlarının hemen dışında tarlalar başladığı için kapıların birkaç metre ilersinden bitki örtüsü uzanıyordu. Saldırganlar bundan yararlanarak surlara kadar yaklaştılar ve koçbaşlarıyla kuzey kapısını yıkmaya çalıştılar. Saldırganların önünde kendilerine kurşunlara karşı bağışıklı yaptığına inandıkları "kutsal suyu" içmiş olan eşkıyalar vardı. Kuomintang askerleri de onların arkasındaydı. Komünist ordu komutanı ilk başta Kuomintang askerlerine ateş açarak öndeki köylüleri korkutup kaçıracağını sandı.

Annem yedi aylık hamile olmasına rağmen surlardaki savunuculara su ve yiyecek götürüp yaralıları geriye taşıdı. Okulda öğrendiği için ilk yardımda ustaydı. Aynı zamanda kahramandı da. Saldırganlar bir hafta sonra kuşatmayı kaldırdılar, komünistler karşı saldırıya geçti ve tüm silahlı direnişi bir daha uyanmamak üzere sindirdiler.

Bunun hemen ardından Yibin bölgesinde toprak reformu başladı. Komünistler o yaz Çin'i değiştirme programının anahtarı olarak bir tarım reform yasası çıkarmışlardı. Bunun temel kavramı tüm ekilebilir araziyi, evleri ve hayvanları halka dağıtarak herkese aşağı yukarı eşit miktarda toprak vermekti. Toprak sahiplerıne de herkes kadar toprak verilecekti. Programı yürütenlerden biri de babamdı. İlerlemiş hamileliğinden dolayı annem köylere gönderilmedi.

Yibin zengin bir bölgeydi. Yerel bir deyişe göre köylüler bir yıllık çalışmaları karşısında iki yıl rahat yaşayabilirlerdi. Ancak on yıllarca süren savaş toprağı aşındırmıştı; bunun üstüne Japonya'ya karşı sekiz yıl süren savaşın getirdiği ağır vergiler vardı. Chiang Kai-şek savaş zamanı başkentini

Sichuan'a taşıyıp da eyalete rüşvetçi memurlar ve savaş fırsatçıları dolduğu zaman yoksunluklar artmıştı. Bardağı taşıran son damla da, Kuomintang'ın 1949'da Sichuan'ı son kaleleri yapıp komünistler gelmeden önce çok ağır vergiler toplamaları olmuştu. Bütün bunlar ve açgözlü toprak sahipleri birleşince zengin eyalet korkunç bir yoksulluğa düşmüştü. Köylülerin yüzde sekseni kendi ailelerini besleyemiyorlardı. Açlık yaygındı ve ortalama insan yaşamı kırk yıldı. Böylesine zengin topraklardaki bu yoksulluk babamı komünizme iten nedenlerin başında geliyordu.

Babam yoğun işleri nedeniyle annem 8 kasımda ilk kız çocuğunu doğurduğunda kentte değildi. Dr. Şia anneme 'yaban kuğusu' (Hong) ve kuşak adını (de) birleştiren De-hong adını verdiğinden babam ablama Şiao-hong adını verdi; bunun anlamı annem "gibi olmak"tı (Şiao). Ablamın doğuşundan yedi gün sonra Jun-ying hala annemi hastaneden Chang'ların evine iki adam tarafından taşınan bir sedye içinde getirtti. Babam birkaç hafta sonra döndüğünde anneme bir komünist olarak kendisini başka insanlara taşıttırmaması gerektiğini söyledi. Annem de bunu yapmasının nedeninin, geleneksel bilgilere göre kadınların doğumdan sonra bir süre yürümemeleri gerektiği olduğunu söyledi. Babamın buna yanıtı şuydu: Ya doğurduktan hemen sonra tarlalarda çalışmaya devam eden köylü kadınlarına ne diyeceksin?

Annem hâlâ bir bunalım içindeydi, Parti'de kalıp kalamayacağı konusu bir çözüme kavuşmamıştı. Annem hıncını babamdan ve Partiden alamayacağını görünce sıkıntılarının suçlusu olarak bebeğini buldu. Hastaneden çıktıktan sonra ablam dört gün bütün gece ağladı. Annem çılgına dönmüştü bebeğe bağırıp çağırdı ve tokatladı. Yan odada yatan Jun-ying Hala koşarak yanına geldi, "Sen çok bitkinsin, bırak ona ben bakayım," dedi. Bundan sonra ablama hep halam baktı. Annem birkaç hafta sonra kendi yerine dönünce ab-

lam Jun-ying Hala ile aile evinde kaldı.

Annem ablamı tokatladığı geceyi bugün bile vicdan azabıyla hatırlar. Annem kızını görmeye gittiğinde Şiao-hong saklanırdı ve annem de onun kendisine "Anne" demesine izin vermezdi.

Halam ablama bir sütanne bulmuştu. Yeni sisteme göre devlet bir memurun ailesinde doğan her çocuk için bir sütanne parası öder ve devlet memurları sayılan sütanneler bedava olarak sıhhı kontrolden geçerlerdi. Bunlar hizmetçi değillerdi ve bebeğin bezlerini bile yıkamazlardı. Devlet bunlara tahsisat ayırabilirdi, çünkü Parti kurallarına göre devrim yöneticilerinin sadece üst düzeyde olanlarına evlenme izni veriliyordu ve bunlar da fazla çocuk sahibi olmuyorlardı. Sütannesi çocuğu ölü doğmuş olan yirmi yaşına varmamış bir kızdı. Şimdi topraktan gelirini kaybetmiş bir toprak sahibi ailenin çocuğuyla evlenmişti. Köylü olarak çalışmak istemiyor, Yibin'de oturup ders veren kocasıyla birlikte olmak istiyordu. Ortak arkadaşları aracılığıyla halamla temas kurmuş ve kocasıyla Chang'ların aile evinde yaşamaya başlamıştı.

Annem yavaş yavaş içine düştüğü bunalımdan kurtulmaya başladı. Doğumdan sonraki otuz günlük iznini kaynanası ve Jun-ying Hala ile birlikte geçirdi. İşe döndüğünde Yibin kenti Komünist Gençlik Derneği'nde yeni bir göreve getirildi. 7.500 mil karelik bir alanı ve iki milyon nüfusa sahip olan Yibin bölgesi Yibin kenti ile dokuz ilçeye bölünmüştü. Babam bölgenin tümünü yöneten dört kişilik komitenin üyesi ve aynı zamanda bölgenin kamu İşleri Dairesi'nin başıydı.

Bu yeni organizasyon Bayan Mi'nin de yerini değiştirmiş annemin başına da yeni bir amir getirmişti. Annemin yeni amiri Zhang Şi-ting adında bir kadındı. Annem ilkbaharda Gençlik Derneğinin başına getirildi ki, bu henüz yirmi yaşına girmemiş olan bir kadın için çok önemli bir görevdi. Annem bu arada dengesini bulmuş, eski canlılığına kavuşmuştu. İşte ben 1951 haziranında bu ortamda ana rahmine düştüm.

9 *"Bir İnsan Güç Sahibi Olursa Tavukları ve Köpekleri bile Göğe Yükselir" - Dürüst bir Erkekle Yaşamak (1951-1953)*

ANNEM şimdi kendisi, Bayan Ting ve Yibin yeraltı örgütünden olup çok iyi geçindiği üçüncü bir kadından oluşan yeni Parti hücresindeydi. Özeleştiri istekleri birden sona ermişti. Yeni hücresi tam parti üyesi olması için karar aldı ve temmuzda Parti üyesi oldu.

Yeni amiri Bayan Ting, Bayan Mi gibi kendisini azarlayacağı yerde anneme kitap okumak gibi istediği şeyleri yapmasına izin veriyordu. Daha önce marksist olmayan bir kitabı okumak burjuva entelektüelliği eleştirisini getirirdi. Bayan Ting annemin tek başına sinemaya gitmesine de izin verdi ki, bu o zaman için büyük bir ayrıcalıktı. "Devrimde" olanların sadece Sovyet filmlerini -o da organize gruplar halinde gittikleri takdirde- görmelerine izin vardı. Oysa özel mülkiyette olan halk sinemalarında hâlâ Charlie Chaplin gibi Amerikan filmleri gösterilmekteydi. Annem için önemli olan bir şey de, iki günde bir yıkanabilmesiydi.

Annem bir gün Bayan Ting'le çarşıya çıkıp Polonya malı iki metre pembe çiçekli basma kumaş aldı. Kumaşı daha önce görmüş ancak havailikle suçlanma korkusuyla almamıştı. Yibin'e geldikten kısa bir süre sonra askeri üniformasını geri vermiş ve "Lenin elbisesine" dönmüştü. Bunun altına boyanmamış kaba bir pamuklu gömlek giyerdi. Bu elbiseyi giymeyi zorunlu kılan bir kural yoksa da, herkesle aynı şeyi yapmayan bir insan eleştirilirdi. Annem renkli bir şey giymek için can atıyordu. Bayan Ting'le kumaşı alıp heyecanla Chang'ların evine koştular. Çok geçmeden her birine iki tane olmak üzere dört bluz hazırdı. Ertesi günü bunları Lenin ceketlerinin altına giydiler. Annem pembe yakasını dışarı çıkardığı için bütün gününü heyecan içinde geçirmişti. Bayan Ting ondan daha cesurdu; sadece yakasını çıkarmakla kalmamış üniformasının kollarını da kıvırmış, kollarındaki pembe kumaşı göstermişti.

Annem bu meydan okuma karşısında dehşet içinde kalmıştı. Beklendiği gibi pek çok hoşnutsuz bakışla karşılaşmışlardı. Ama Bayan Ting anneme, "Kimin umurunda?" dedi. Annem çok rahatlamıştı; artık amirinin onayıyla, sözlü ya da sözsüz, her eleştiriye karşı çıkabilirdi.

Bayan Ting'in kuralları birazcık çiğnemekten korkmamasının nedeni güçlü bir kocasının olmasıydı. Babam yaşında olan Bay Ting Yibin bölgesi Parti Örgütleme Dairesi Başkanı'ydı ve dairesi terfilere, rütbe tenzillerine ve cezalara baktığı için bu önemli bir görevdi. Aynı zamanda Parti üyelerinin sicilleri de orada tutulurdu. Bay Ting ayrıca, babam gibi, Yibin bölgesini yöneten dört kişilik komitenin üyesiydi.

Annem Gençlik Derneği'nde kendi yaşında insanlarla birlikte çalışıyordu. Bunlar köylülükten Parti memurluğuna geçmiş daha yaşlı, namuslu kadınlardan daha eğitimli, daha kaygısız ve her şeyin neşeli yanını görmeye hazır insanlardı. Yeni arkadaşları dans etmeyi seviyorlar, birlikte pikniklere

gidiyorlar, kitaplar ve fikirlerden söz etmeyi seviyorlardı.

Sorumluluğu olan bir işte çalışması annemin daha saygı görmesine yol açmış, insanlar onun dinamik olduğu kadar yetenekli olduğunu anladıklarında bu saygı daha da artmıştı. Annemin kendine güveni arttıkça babam konusunda eskisi kadar düşkırıklığı da hissetmiyordu. Ayrıca onun davranışlarına alışmış, kendisine öncelik vermeyeceğini kabul etmişti.

Annemin terfiinin olumlu bir yanı da annesini daimi olarak Yibin'e getirtebilmesi olmuştu. 1951 Ağustosu sonunda anneannemle Dr. Şia yorucu bir yolculuktan sonra geldiler. Bir devlet memurunun ailesi olarak devlet kendilerine bedava olarak üç odalı bir ev verdi. Yakıt ve pirinç gibi temel ihtiyaç maddeleri tayınları vardı ve ayrıca başka yiyecekler alabilmeleri için küçük bir harçlık da veriliyordu. Annemle sütannem de onlarla birlikte oturmaya başladılar.

Annem annesinin ve çok sevdiği Dr. Şia'nın yanında olmasına çok sevinmişti. Mançurya'nın hemen berisindeki Kore'de savaş çıktığı için Jinzhou'dan ayrıldıkları da iyi olmuştu. 1950 haziranında başlayan savaşta Amerikan birlikleri Mançurya sınırına kadar gelince, Mao Birleşik Devletlerin Çin'e saldıracağından ya da Chiang Kai-şek'in ordusunu kıta Çin'ine çıkartacağından korkmuş ve Amerikalılara karşı Kuzey Korelilerle çarpışmak için bir milyon asker göndermişti.

Chiang Kai-şek'in ordusu Tayvan'dan çıkmadıysa da, Birleşik Devletler Burma'daki Kuomintang birliklerinin güneybatı Çin'e saldırmalarına göz yummuşlardı. Kıyı bölgelerinde de sık sık baskınlar yapılıyor, ülkeye ajanlar çıkarılıyor, sabotajlar yapılıyordu. Kuomintang asker ve eşkıyaları hâlâ ortalıkta dolaşıyorlardı ve iç bölgelerde önemli sayılacak ayaklanma hareketleri baş göstermişti. Komünistler Kuomintang yanlılarının yeni kurulmuş düzeni yıkmaya çalışacaklarından, Chiang Kai-şek geri dönmeye kalkışırsa bunla-

rın beşinci kol olarak çalışacaklarından korkuyorlardı. Ayrıca, millete kendilerinin kalıcı olduklarını göstermek istiyorlardı ve geleneksel olarak istikrarı özleyen halkı etkilemenin bir yolu da bu istikrar kavramını sağlamaktı. Ancak gerekli merhametsizlik konusunda fikir ayrılıkları vardı. Yeni hükümet zayıf yürekli olmamaya kararlıydı. Bir devlet belgesi bunu şöyle dile getiriyordu: "Biz onları öldürmezsek, onlar geri gelip bizi öldüreceklerdir."

Annem buna inanmıyordu, ancak bu konuda babamla konuşmanın bir yararı olmayacağını da biliyordu. Aslında babam sürekli dolaştığı için kendisini pek az görüyordu. Babam kentte olduğu zamanlar bile fazla görüşemiyorlardı. Memurların sabah sekizden akşam on bire kadar haftada yedi gün çalışmaları gerektiğinden ya biri ya her ikisi o kadar çok geç geliyorlardı ki, birbirleriyle konuşacak zaman bile bulamıyorlardı. Bebek kızları kendileriyle yaşamıyordu, yemeklerini kantinde yiyorlardı, bu nedenle de ev yaşantısı diye bir şey sözkonusu değildi.

Toprak reformu tamamlandıktan sonra babam bu kere bölgenin ilk yol yapımına nezaret etmek için yine yola düştü. Daha önceleri Yibin'in dış dünya ile tek bağlantısı nehir yoluyla idi. Hükümet güneydeki Yunnan eyaletine bir yol yapmaya karar vermişti. Bir yıl içinde hiç makine kullanmadan tepelik ve nehirli bir arazide seksen mil yol yaptılar. Yolda boğaz tokluğuna köylüler çalışmıştı.

Kazılar sırasında köylüler bir dinozor iskeleti çıkardılar. Babam dinozoru dikkatle çıkartıp Pekin müzesine gönderdi. Ayrıca, köylülerin domuz ahırlarını yapmak için tuğla çıkardıkları 200. yüzyıldan kalan bazı mezarları korumak için de bölgeye bir askeri birlik gönderdi.

Bu arada annemin başlıca işi özellikle fabrika işçileri arasında yeni hükümete desteği pekiştirmekti. 1951 başından beri fabrikaları ziyaret ediyor, konuşmalar yapıyor, şikayetleri dinliyor, sorunları çözümlüyordu. İşinin bir cephesi

de genç işçilere komünizmi anlatmak ve onları Öğrenci Derneği'ne ve Parti'ye katılmaya teşvik etmekti. Uzun süreler boyunca iki fabrikada yaşamıştı: komünistler "işçiler ve köylüler arasında yaşayıp çalışmalılar" ve onların ihtiyaçlarını bilmelilerdi.

Kent dışındaki bir fabrikada porselen izolatör üretiliyordu. Her fabrika gibi orada da yaşam koşulları korkunçtu, onlarca kadın saz ve bambudan yapılma barakalarda yaşıyorlardı. Yiyecek yetersizdi: işçilere ayda sadece iki kere et veriliyordu. Kadınların çoğu sekiz saat su içinde durup porselen izolatörleri yıkamaktaydılar. Yetersiz beslenme ve kötü sağlık koşulları nedeniyle verem yaygındı. Yemek tasları ve çubukları doğru dürüst yıkanmıyordu.

Annem martta öksürmeye ve kan tükürmeye başladı. Verem olduğunu anlamasına rağmen çalışmaya devam etti. Yaşantısına kimse karışmadığı için mutluydu. Yaptığı işe inanıyor ve yaptıklarının sonuçları kendisini heyecanlandırıyordu: fabrikada koşullar düzelmeye başlamıştı, genç işçiler kendisinden hoşlanıyordu ve çoğu, onun çalışmaları sonunda komünist davaya *bağlılık yemini etmişlerdi.* Annem devrimin kendi sadakat ve fedakarlığına gerçekten ihtiyaç duyduğuna inanıyor ve haftada yedi gün çalışıyordu. Ancak aylarca hiç ara vermeden çalışma sonunda ağır hasta olduğu da belliydi. Ciğerlerinde dört leke belirmişti. Yaz geldiğinde ise hamileydi.

Annem kasım sonlarında bir gün fabrikada bayıldı. Hemen kentteki yabancı misyonerlerin kurmuş oldukları hastaneye kaldırıldı. Çin katolikleri burada kendisine baktılar. Hastanede hâlâ bir Avrupalı papazla dini giysileri içinde birkaç rahibe vardı. Bayan Ting anneanneme hastaneye yiyecek götürmesini söyledi. Annem çok yemeye başladı. Sonuçta on-onbeş kilo aldı ve ben de içinde epeyce geliştim.

Hastanede az miktarda Amerikan verem ilacı vardı. Bayan Ting araya girdi ve ilacın tümünü alıp annem için ayır-

dı. Babam bunu duyunca Bayan Ting'den yarısını geri vermesini istedi. Ama Bayan Ting ona karşı çıktı: "Bunun ne anlamı olur ki?" dedi. "İlaç zaten bir kişi için bile yeterli değil. Bana inanmıyorsan git doktora sor. Ayrıca, karın benim emrimde çalıştığı için onun hakkında sadece ben karar verebilirim." Babam ısrar etmedi. Annemin sağlığı ile kendisinin ilkeleri arasında açmazda kalmıştı.

Benim annemin karnında yukarı doğru büyümem sonunda ciğerlerindeki delikler kapanmaya başladı. Doktorlar bunun çocuğunun sayesinde olduğunu söylediler se de, annem asıl nedenin Bayan Ting sayesinde aldığı ilaçlar olduğuna inanıyordu. Annem 1952 şubatına kadar üç ay hastanede kaldı; o zaman sekiz aylık hamileydi. Bir gün "kendi iyiliği için" hastaneyi terk etmesi istendi. Bir arkadaşı Pekin'de yabancı bir papazın evinde silah bulunduğunu ve bütün papazlarla rahibelerin kuşku altında olduklarını söyledi.

Annem gitmek istemiyordu. Ama başka seçeneği yoktu ve Bir Numaralı Halk Hastanesi'ne taşındı. Bu hastanenin müdürü daha önce hiç çocuk doğurtmamıştı. Birliği ayaklanıp komünistlere katılana kadar Kuomintang askeri doktoruydu. Annem doğum yaparken öldüğü takdirde hem kendi geçmişi, hem de babamın yüksek bir memur olması nedeniyle başının derde gireceğinden korkuyordu.

Annemin doğum yapmasına az zaman kala müdür babama annemin kentteki daha iyi koşullara ve bir doğum uzmanına sahip daha büyük bir hastaneye kaldırılmasını tavsiye etti. Doğum sırasında basıncın azalmasıyla ciğerdeki deliklerin tekrar açılarak ani bir kanama yapmasından korkuyordu. Ama babam bunu kabul etmedi: karısına herkes gibi davranılacağını, komünistlerin ayrıcalığa karşı yemin etmiş olduklarını söyledi.

Ben 25 Mart 1952'de doğdum. Doğumun ciddiyeti nedeniyle başka bir hastaneden bir cerrah çağrılmıştı. Başka doktorlar, oksijen ve kan nakli ekipleri ve Bayan Ting de do-

ğumda bulundular. Çinli erkekler genelde doğumlarda bulunmazlarsa da, doktor -kendini kurtarmak için -babamın doğum odasının kapısında beklemesini istemişti.

Doğum haberi Dr. Şia'ya verildiğinde, "Ah, bir yaban kuğusu daha doğdu," dedi. Bana "İkinci Yaban Kuğusu" demek olan Er-hong adı verildi.

Benim adımı koymak Dr. Şia'nın uzun yaşamının hemen hemen en son işiydi. Ben doğduktan dört gün sonra seksen iki yaşında öldü. Yatağında bir bardak süt içiyordu. Anneannem bir an odadan çıkıp geri döndüğünde sütün dökülmüş, bardağın yere düşmüş olduğunu gördü. Kocası aniden ve hiç acı çekmeden ölmüştü.

Cenaze törenleri Çin'de çok önemli olaylardır. Sıradan insanlar büyük bir tören yapmak için iflası göze alırlar ve anneannem de Dr. Şia'yı sevdiği için kendisine layık bir tören yapmak istiyordu. Üzerinde ısrarlı olduğu üç şey vardı: önce iyi bir tabut; ikinci olarak tabutun arabada değil elde taşınması; ve Budist keşişlerinin ölü için ilahi okuyup yalnız cenazede çalınan suona adlı nefesli çalgıyı çalmaları. Babam birinci ve ikinci isteğini kabul etti ama üçüncüsüne karşı çıktı. Komünistler her türlü gösterişli töreni israf olarak karşılarlardı. Geleneksel olarak sadece çok aşağı sınıftan insanlar sessizce gömülürlerdi. Bir cenazede gürültü çıkararak bunu bir olay haline getirmek önemliydi; bu, ölüye saygıyı gösterirdi. Babam keşiş ve suona olmayacağında ısrarlıydı. Anneannem damadıyla müthiş bir kavga etti. Tartışmanın ortasında öfke ve kederinden bayıldı da. Yaşamının en acı anında yapayalnız kalmıştı. Bu olanları üzme korkusuyla anneme söylememişti, annemin hastanede olması babamla doğrudan doğruya kendisinin uğraşması demekti. Cenazeden sonra bir sinir krizi geçirdi ve hemen hemen iki ay hastanede yattı.

Anneannem hastaneden çıkınca annem babamın yanında yaşamaya başladı. Ablamla süt annesi de eve taşınmışlardı. Ben, kendisi on iki gün önce bebeğini doğurmuş olan ve paraya çok ihtiyacı olduğu için bu işi seçen kendi sütannemle bir odadaydım. Kadının işçi olan kocası kumar oynadığı ve afyon sattığı için hapiste yatıyordu. Komünistler her ikisini de yasaklamış bulunuyordu. Yibin, yaklaşık 25.000 bağımlısıyla afyon ticaretinin büyük bir merkeziydi ve komünistlerden önce afyon para olarak kullanılırdı. Komünistler Yibin'e geldiklerinin ikinci yılında afyon çekmeyi kaldırmışlardı.

Sütannemin durumunda olan bir insan için sosyal güvenlik ya da işsizlik yardımı yoktu. Ama bize geldiği zaman devlet kendisine bir aylık ödüyordu ve o da bunu kendi çocuğuna bakan kaynanasına gönderiyordu. Benim dadım pürüzsüz tenli, çok iri gözlü, hep topuz biçiminde topladığı uzun saçlı ufak tefek bir kadındı. Çok iyi yürekliydi ve bana kendi kızıymışım gibi davranırdı.

Babamın bürosunun bulunduğu eski bir toprak sahibinin konağında yaşıyorduk: konağın bahçesinde devletin sağladığı bir bahçıvanın baktığı Çin biber ağaçları, muz ağaçları, çok hoş kokan çiçekler ve tropik bitkileri vardı. Babam kendi domates ve biberini kendisi yetiştirirdi. Bu işten zevk alırdı; ayrıca, bir komünist memurun fiziki bir emek harcaması gerektiğine inanırdı.

Babam bana karşı çok sevecendi. Emeklemeye başladığımda benim "dağım" olmak için yere yatar, ben de onun üstüne tırmanırdım.

Ben doğduktan az sonra babam terfi ederek Yibin bölgesi valisi oldu; bu da Parti birinci sekreterinin altında ikinci makamdı. (Parti ve hükümet resmen ayrıysalar da, aslında birbirlerinden ayrılmaları imkansızdı.)

Babam Yibin'e ilk döndüğünde ailesi ve eski arkadaşları onun kendilerine yardım etmesini beklemişlerdi. Çin'de

güçlü bir mevkide olan birinin akrabalarını kollaması beklenirdi. Ünlü bir de deyiş vardı: "Bir insan güçlenince tavukları ve köpekleri bile göğe yükselir." Ama babam adam kayırmanın yolsuzluğun kaygan yolunun başı olduğuna inanırdı ve yolsuzluk da eski Çin'in kötülüklerinin köküydü. Babam yerel halkın komünistlerin nasıl davranacağını görmek için kendisini kolladıklarını da biliyordu ve onun yapacakları onların komünizme bakış açılarını oluşturacaktı.

Babamın sertliği kendisini ailesinden kopartmıştı. Kuzenlerinden biri ondan yerel sinemada biletçilik işi için kendisini tavsiye etmesini istemişti. Babam da ona başvurusunu resmi kanallara yapmasını söylemişti. Böyle bir davranış o güne kadar işitilmiş değildi ve bundan sonra kimse kendisinden böyle bir istekte bulunmadı. Vali olduktan sonra da başka bir olay oldu. Ağabeylerinden biri çay pazarlama şirketinde çalışan bir çay uzmanıydı. 1950'lerin başında ekonomi iyiydi, üretim artıyordu ve yerel çay kurulu kendisini müdürlüğe getirmek istiyordu. Belirli bir düzeyin üstündeki terfilerin babam tarafından onaylanması gerekirdi. Tavsiye masasına gelince babam reddetti. Buna ailesi de, annem de çok kızmışlardı. "Onu terfi ettiren sen değilsin, kendi kurulu," dedi annem. "Ona yardım etmemeni anlıyorum, ama engel olmak zorunda da değilsin." Babam ağabeyinin yeteri kadar yetenekli olmadığını, eğer valinin kardeşi olmasaydı tavsiye edilmeyeceğini söyledi. Bu arada çay kurulu da babamın tavrının kendilerinin başka bir amaçları olduğunu ima etmesi nedeniyle kırılmıştı. Babam sonunda herkesi kırdı ve ağabeyi bir daha kendisiyle konuşmadı.

Ama babam pişman değildi. Eski yöntemlere karşı kendi haçlı seferini yürütüyordu ve herkese aynı ölçülere göre davranmaya kararlıydı. Ancak adalet için objektif bir ölçü olmadığından kendi içgüdülerine güveniyor, adil olmaya çalışıyordu.Meslektaşlarına danışmıyordu, çünkü hiç birinin kendisine bir akrabasının liyakatlı olmadığını söylemeyeceğini biliyordu.

Bu kişisel ahlak seferi en yüksek noktasına 1953'te bir memur dereceleme sistemi kurulduğunda varmıştır. Bütün devlet memurları yirmi altı dereceye bölünmüşlerdi. En alt derece olan 26'ncı Derecenin aylığı en üst derecenin yirmi altıda biriydi. Ancak asıl fark ek yardımlardaydı. Sistem bir insanın paltosunun pahalı yünden mi yoksa ucuz pamukludan mı olacağından, dairesinin boyutuna ve içinde tuvalet olup olmamasına kadar her şeyi kapsamaktaydı.

Bu dereceler her memurun bilgiye erişebilirliğinin de göstergesiydi. Çin komünist sisteminin en önemli yanlarından biri, bilginin çok sıkı kontrol altında olmasının yanısıra Parti içinde bile çok sınıflandırılmış olmasıydı.

O sırada sonraki önemi pek fark edilmiş değilse de, memurlar yine de bu derece sisteminin yaşamlarında çok önemli olacağını hissediyorlar ve herkes hangi dereceye gireceğini heyecanla bekliyordu. Daha yüksek makamların 11'inci dereceyi verdiği babam Yibin bölgesindeki herkesin durumu hakkında karar vermek durumundaydı. Bu insanlar arasında en sevdiği küçük kardeşinin kocası da vardı. Babam onu iki derece geriletti. Annemin dairesi anneme 15'inci derecenin verilmesini önermişti, babam onu da 17'nci dereceye düşürdü.

Bu dereceleme sistemi bir insanın devlet memurluğundaki yeriyle doğrudan doğruya ilişkili değildir. Memurlar dereceleri yükseltilmeden de terfi edebilirler. Annem kırk yıl içinde sadece iki kere, 1962'de ve 1982'de, birer derece yükseltilmiştir. 1990'da hâlâ 15'inci derecedeydi. Bu derecesiyle 1980'lerde uçağa binemez, ya da trende "yumuşak koltukta" oturamazdı; bunlar ancak 14'üncü ve daha yukarı dereceden memurların yapabilecekleri şeylerdir. Böylece babamın 1953'te yaptıkları yüzünden annem yaklaşık kırk yol sonra kendi yurdunda konforlu bir yolculuk yapamıyordu. 13'üncü ve daha yukarı derecelere girdiğinden özel banyosu olan bir otel odasında kalamazdı. Apartman dairesindeki elektrik sa-

atini daha büyük kapasiteli bir tane ile değiştirmek için başvurduğunda kendisini bunların sadece 13 ve daha yukarı derecede memurlara verilebileceği söylenmişti.

Babamın, ailesini öfkeden çıldırtan hareketleri yerel halk tarafından takdirle karşılanmaktaydı ve ünü günümüze kadar devam etmiştir. 1952'de bir gün Birinci Ortaokul müdürü kendisine başvurup öğretmenleri için bir konut bulamadığını söylemişti. Babam da, "O zaman bizim evi alın, üç kişi için zaten çok büyük," dedi. Oysa o üç kişi annesi, kızkardeşi Jun-ying ve geri zekalı bir kardeşiydi ve hepsi de o güzel bahçeli evlerini çok severlerdi. Okul memnun olmuş, kentin ortasında küçük bir daire bulduğu ailesi ise hiç memnun olmamıştı. Ancak zarif ve anlayışlı bir kadın olan annesi hiçbir şey söylememişti.

Her memur babam kadar dürüst değildi. Komünistler iktidara geldikten kısa bir süre sonra bir krizle karşı karşıya kaldılar. Temiz bir hükümet vaad ederek milyonlarca insanın desteğini almışlardı ama bazı memurlar rüşvet almaya ya da ailelerini ve dostlarını kayırmaya başlamışlardı. Diğerleri büyük şölenler düzenleyerek devletin olmayan parasını israf etmekteydiler. Oysa devlet yıkılmış ekonomiyi yeniden kuruyor ve Kore'de bütçesinin yüzde ellisini kemiren bir savaş sürdürüyordu.

Bazı memurlar çok büyük çaplı yolsuzluklara başlamışlardı. Rejim kaygı içindeydi. Kendisini iktidara getiren iyi niyetin ve başarısını garanti eden disiplin ve sadakatın aşınmakta olduğunu görüyordu. 1951 sonlarında yolsuzluk, israf ve bürokrasiye karşı bir hareket başlatmaya karar verdi. Buna "Üç Karşıt Kampanya" adı verildi. Bazı memurlar idam edildi, epey çok sayıda memur hapsedildi, bir kısmına işten el çektirildi. Bir örnek olması için komünist ordusu emektarları bile büyük yolsuzluklar yaptıkları nedeniyle idam edildiler. Bundan sonra yolsuzluk şiddetle cezalandırılmaya başladı ve bundan sonraki yirmi yıl içinde çok azaldı.

Babam bölgede bu kampanyanın başındaydı. Kendi yetki alanı içinde yolsuzluk yapan üst düzey memur olmamasına rağmen komünistlerin temiz hükümet vaadlerini tuttuklarını göstermek önemliydi. Her memurun en küçük bir kusuru için özeleştiride bulunması gerekiyordu: örneğin, özel bir konuşma yapmak için büro telefonunu kullanmışlar, ya da özel bir mektup yazmak için büro kağıdından yararlanmışsalar bunu özeleştiride itiraf ederlerdi. Memurlar bu konuda o kadar titizdiler ki, büroda özel bir şey yazacakları zaman devlet mürekkebini kullanmayıp evden getirdikleri kendi kalemleriyle yazarlardı.

Üç Karşıt Kampanya Parti içindekilere yönelikti. Ancak rüşvet için iki taraf gerekliydi ve rüşveti verenler de genelde Parti dışındaki "kapitalistler", fabrika sahipleri ve tüccarlardı. Eski huylar çok derine kök salmışlardı. 1952 baharında, Üç Karşıt Kampanya'nın yürürlüğe girmesinden hemen sonra bir kampanya daha başlatıldı. Buna 'Beş Karşıt' deniliyordu ve kapitalistlere yönelikti. Beş hedef rüşvet, vergi kaçırma, sahtekarlık, devlet malının çalınması ve yolsuzluk aracılığıyla ekonomik bilgi edinmekti. Kapitalistlerden çoğu bu suçlardan en az birkaçını işlemişlerdi ve genellikle para cezasına çarptırılıyorlardı. Komünistler bu kampanyayı kapitalistleri korkutmak için kullanıyorlarsa da, onların ekonomiye olan yararlılıklarını da artırmak amacındaydılar. Bu nedenle pek hapis cezası verilmiyordu.

Annem 1953 mayısında üçüncü çocuğunu doğurmak üzere hastaneye yattı; oğlu Jin-ming 23 mayısta doğdu. Bu, daha önce bana hamileyken yattığı misyoner hastanesiyse de, misyonerlerin hepsi artık kovulmuşlardı. Annem o sırada terfi etmiş, Yibin kenti Kamu İşleri Dairesi Başkanlığı'na getirilmişti. Yine şimdi kent Parti Sekreteri olan Bayan Ming'in altında çalışıyordu. Anneannem de bu sırada

ağır bir astımla hastaneye yatmıştı. Bir göbek iltihabı yüzünden ben de süt annemle birlikte hastanede yatmaktaydım. "Devrimci" aile olmamız nedeniyle sağlık bakımımız bedavaydı. Halkın büyük bir kısmı için sağlık bakımı servisi yoktu: örneğin köylüler bakım için para ödemek zorundaydılar.

Ablam ve Jun-ying halam taşradaki arkadaşları yanında kaldıklarından babam evde yalnızdı. Bir gün Bayan Ting işi hakkında rapor vermek için eve geldi. Daha sonra başının ağrıdığını söyleyerek yatmak istedi. Babam kadını yataklardan birine yatırırken kadın babamı kendisine çekip öpüp okşamaya başladı. Babam hemen geri çekildi. "Çok yorulmuş olmalısın," diyerek odadan çıktı. Birkaç dakika sonra telaşla odaya döndü. Elindeki bir bardak suyu masanın üzerine bıraktı. "Karımı çok severim," dedi ve Bayan Ting bir şey yapamadan dışarı çıkıp kapıyı kapattı. Bardağın altında üzerinde "Komünist ahlakı" yazan bir kağıt parçası bırakmıştı.

Annem birkaç gün sonra hastaneden çıktı. Bebeği ile eve girdikleri an babam, "Elimize geçecek ilk fırsatta bir daha dönmemek üzere Yibin'den gideceğiz," dedi. Annem ona ne olduğunu anlayamamıştı. Babam olanları anlattı ve Bayan Ting'in bir süredir kendisinde gözü olduğunu söyledi. Annem kızmaktan çok şaşırmıştı. "Peki ama neden böyle çabuk gitmek istiyorsun?" diye sordu. Babam, "Kadın çok kararlı bir insandır," dedi. "Aynı şeyi bir daha deneyeceğinden çekiniyorum. Kindar bir insandır. Sana bir zarar vermeye çalışacağından korkuyorum. Onun emrinde çalıştığından bunu kolaylıkla yapabilir." "Gerçekten bu kadar kötü biri mi?" diye sordu annem. "Onun Kuomintang döneminde hapisteyken gardiyanı baştan çıkardığını duymuştum. Ama bilemem, millet dedikoduya bayılır. Senden hoşlanmasına hiç şaşmadım ama. Bana gerçekten bir kötülük eder mi dersin? Buradaki en iyi arkadaşım odur."

"Anlamıyorsun - 'utanmaktan kaynaklanan öfke' diye bir şey vardır. Onun ne hissettiğini biliyorum. Ben gerektiği

gibi davranmadım. Kendisini çok utandırmış olmalıyım. Korkarım düşüncesizce hareket ettim. O da intikamını alacak bir insandır."

Annem babamın Bayan Ting'i nasıl reddettiğini gözleri önünde canlandırabiliyordu. Ama Bayan Ting'in o kadar kötü olacağını, ya da başlarına nasıl bir felaket getirebileceğini anlayamıyordu. Babam Yibin valisi olarak selefi Bay Şu'ya kadından söz etti.

Bay Şu Kızılordu'ya Uzun Yürüyüş'te katılmış olan yoksul bir köylüydü. Bayan Ting'den hoşlanmaz, kadını hafifmeşrep olduğu için eleştirirdi. Ayrıca onun saçını bukle yapmasını hiç sevmezdi ve birkaç kere buklelerini kesmesini söylemişti. Kadın bunu dinlemeyip işine karışmamasını söyleyince Bay Şu eleştirilerini artırmış, kadın da sonunda adama düşman olmuştu. Bayan Ting kocasının da yardımıyla ondan intikam almaya karar verdi.

Bay Şu'nun bürosunda Tayvan'a kaçmış bir Kuomintang memurunun odalığı olan bir kadın çalışıyordu. Kadının çekiciliğini evli olan Bay Şu üzerinde denediği görülmüştü ve aralarında bir ilişki olduğu söyleniyordu. Bayan Ting bu kadından Bay Şu'nun kendisini cinsel ilişkide bulunmaya zorladığı hakkında imzalı bir ifade aldı. Adamın vali olmasına rağmen kadın Ting'lerin daha korkulacak kişiler olduklarını anlamıştı. Bay Şu makamından yararlanarak eski bir Kuomintang odalığıyla ilişki kurmakla suçlandı.

Çin'de bir insanı yıkmak için kullanılan standart bir teknik, olayı pekiştirmek için aynı anda çeşitli suçlamalarda bulunmaktı. Ting'ler Bay Şu'ya yükleyebilecekleri bir "suç" daha buldular. Şu bir zamanlar Pekin'in bir politikasını kabul etmemiş ve Parti liderlerine kendi görüşlerini yazıyla bildirmişti. Parti sistemine göre bu doğru olan davranıştı; ayrıca, bir Uzun Yürüyüş emektarı olarak Şu'nun ayrıcalıklı bir durumu vardı. Bu nedenle şikayetlerinde açık sözlü olabileceği-

ne inanıyordu. Ting'ler onun parti karşısında olduğunu kanıtlamak için bu olayı kullandılar.

Bay Ting iki suçlamayı birleştirerek Bay Şu'nun görevinden ve Parti'den atılmasını önerdi. Bay Şu iddiaları şiddetle reddetti. Birincisinin doğru olmadığını söyledi. Kadına kibar davranma dışında hiçbir şey yapmamıştı. İkincisine gelince, yanlış bir şey yapmış değildi ve Parti'ye karşı gelmek gibi bir niyeti yoktu. Bölgeyi yöneten Parti Komitesi dört kişiden oluşuyordu: Bay Şu, Bay Ting, babam ve birinci sekreter. Bay Şu'yu yargılayacak olan diğer üçüydü. Babam adamı savundu. Bay Şu'nun masum olduğuna inanıyordu ve yazdığı mektubu meşru olarak kabul ediyordu.

Sıra oylamaya gelince babam kaybetti ve Bay Şu görevinden alındı. Parti Birinci Sekreteri, Bay Ting'i desteklemişti. Bunu yapmasının nedeni Bay Şu'nun Kızılordu'nun "yanlış" bölümünden olmasıydı. Şu, 1930'lu yılların başında Sichuan'da Dördüncü Cephe denilen bir birliğin üst rütbeli subaylarından biriydi. Bu ordu 1935'te Uzun Yürüyüş'te Mao'nun ordusuna katılmıştı. Komutanı olan Zhang Guo-tao Kızılordu'nun liderliği için Mao'ya karşı çıkmış ve kaybetmişti. Ondan sonra askerleriyle Uzun Yürüyüş'ten ayrılmıştı. Sonunda ağır kayıplar verince yine Mao ile birleşmiş, ama 1938'de komünistlerin Yanan'a varmalarından sonra Kuomintang saflarına geçmişti. Bu nedenle Dördüncü Cephe'de olan herkes bu lekeyi taşırdı ve Mao'ya bağlılıklarından kuşkulanılırdı.

Babam Bay Şu gibi Dördüncü Cephe adamlarından kuşkulanılmasını kabul etmiyordu ve ona itibarını vermek için mücadele etmişti. Önce kendisine daha fazla sıkıntı çıkmaması için Yibin'den ayrılmasını salık vermişti. Bay Şu Sichuan eyaletinin başkenti Chengdu'ya nakledilmiş ve orada Eyalet Ormancılık Bürosunda bir memurluğa getirilmişti. Oradan Pekin'deki Merkez Komitesi'ne dilekçeler yazmış,

tanık olarak da babamı göstermişti. Babam da onun başvurusunu destekleyen mektuplar yazmıştı. Bay Şu uzun bir süre sonra "Parti'ye muhalefetten" suçsuz bulunmuşsa da, "evlilikdışı ilişkilerde bulunduğu" daha hafif suçlaması temizlenmiş değildi. Kendisini suçlayan eski odalık bu suçlamasını geri almaya korkmuş, ama sözde tacizler konusunda o kadar tutarsız şeyler söylemişti ki, soruşturma komitesi onun suçlamalarının doğru olmadığını anlamıştı. Bay Şu'ya Pekin'de Orman Bakanlığı'nda epey üst düzey bir görev verildiyse de, eski makamına geri getirilmemişti.

Babam anneme Ting'lerin eski hesapları temizlemek için hiçbir şeyden kaçınmayacaklarını anlatmak istiyordu. Birkaç tane böyle örnek daha verip kentten hemen uzaklaşmaları gerektiğini söyledi. Ertesi gün bir günlük yolda olan kuzeydeki Chengdu'ya gitti. Orada iyi tanıdığı eyalet valisine çıkarak tayinini istedi ve memleketinde hem çalışıp hem de sayıları pek fazla olan akrabalarının beklentilerine yanıt vermesinin güç olduğunu anlattı. Ting'ler hakkında elinde sağlam bir kanıt olmadığından gerçek nedenini saklamıştı.

Vali Lee Da-zhang Mao'nun karısı Jiang-Qing'in Parti'ye girmesini desteklemiş olan kişiydi. Babamın durumunu anlayışla karşıladı ve nakil işinde kendisine yardımcı olacağını, ama Chengdu'da bütün uygun makamlar dolu olduğu için acele etmemesini söyledi. Babam bekleyemeyeceğini, her ne olursa kabul edebileceğini söyledi. Vali onu bu inadından vazgeçirtmeye çalıştıktan sonra Sanat ve Eğitim Dairesi Başkanlığı işini verebileceğini belirterek, "Ama bu senin yeteneklerinin çok altında bir iştir," dedi. Babam iş olsun da her şeye razı olduğunu tekrarladı.

Babam o kadar kaygılıydı ki, Yibin'e dönmeyip anneme bir mesaj gönderdi ve ilk fırsatta yanına gelmesini bildirdi. Ailesindeki kadınlar annemin doğum yaptıktan bu kadar kısa bir süre sonra yola çıkmasının imkansız olduğunu söylediler. Ama babam Bayan Ting'in yapacaklarından o kadar kor-

kuyordu ki doğumdan sonraki bir aylık iyileşme süresi geçer geçmez bizi getirmek üzere korumasını Yibin'e gönderdi.

Kardeşim Jin-ming'in çok küçük olması nedeniyle geride kalması kararlaştırıldı. Hem onun hem ablamın sütanneleri de kendi ailelerinden ayrılmak istemediler. Jin-ming'in sütannesi çocuğu çok sevdiği için annemden onu kendisine bırakmasını istedi. Annem kadına güvendiği için buna razı oldu.

Annem, anneannem, ablam, ben ve benim sütannemle babamın koruması bir haziran sabahı şafak sökmeden önce yola çıktık. Yanımıza sadece iki bavul alıp bir cipe sığışmıştık. O günlerde ana-babam gibi memurların bir iki parça giyecek dışında hiçbir eşyaları yoktu. Berbat yollardan geçerek sabaha Neijiang kentine vardık ve orada saatlerce treni bekledik.

Hepimizin statüleri değişik olduğundan trene binince ayrılmıştık. Annem ablamla birlikte ikinci sınıf yataklıdaydı; anneannemin başka bir vagonda bir yumuşak koltuğu vardı; sütannemle ben "analar ve çocuklar" kompartımanındaydık, onun sert bir koltuğu benim de bir beşiğim vardı. Koruma ise yine sert koltuklu dördüncü vagondaydı.

Tren hareket ettiğinde annem düşünceliydi. Dört yılda ikinci kez ailesiyle birlikte iyice bağlandığı bir yerden ayrılıyordu. Önce memleketi olan Jinzhou'dan ve şimdi de Yibin'den. Devrimin onların sorunlarına bir çözüm getirmediği açıktı. Hatta yeni sorunlar yarattığı bile söylenebilirdi. Annem o anda ilk kez olarak devrimin insanlar tarafından yapılması nedeniyle kusurları da olabileceğini düşündü. Ancak devrimin bu kusurları gidermek için fazla bir şey yapmayıp aslında onlardan bazılarına güvendiği aklına bile gelmedi.

Tren öğleden sonra Chengdu'ya yaklaşırken oradaki yeni başlayacak yaşamını düşünüyordu. Eski bir krallığın başkenti olan ve en ünlü ürününden dolayı "İpek Kenti" diye

anılan Chengdu hakkında çok şey duymuştu. Yirmi iki yaşındaydı. Annesi yirmi yıl önce hemen hemen aynı yaştayken Mançurya'da savaşbeyi "koca"sının evinde uşakların gözetiminde bir tutsak gibi yaşıyordu ve erkeklerin bir oyuncağından başka bir şey değildi. Annem ise en azından bağımsız bir insandı. Çektiği sıkıntılar ne olursa olsun, bunların eski Çin'deki annesinin sıkıntılarıyla kıyaslanamayacağını biliyordu. Komünist devrimine minnettar olması için çok nedeni vardı. Tren Chengdu istasyonuna girerken kendini yeniden büyük davaya adamaya kararlıydı.

10 *"Istırap Sizi Daha İyi Komünistler Yapar" - Annem Kuşku Altında (1953-1956)*

BABAM bizi istasyonda karşıladı. Hava kıpırtısız ve boğucuydu, annemle anneannem bir gecelik tren yolculuğundan ve sürekli esen sıcak rüzgardan bitkin düşmüşlerdi. Bizi geçici barınağımız olacak Sichuan eyalet hükümetinin konukevlerinden birine götürdüler. Annemin nakli o kadar çabuk olmuştu ki, kendisine henüz bir görev verilmemişti ve bize uygun daha iyi bir ikametgah arayacak zaman olmamıştı.

Chengdu, altmış beş milyon nüfusuyla Çin'in en büyük eyaleti olan Sichuan'ın başkentiydi. Beşinci yüzyılda kurulan beş yüz bin nüfuslu kenti on üçüncü yüzyılda Marko Polo ziyaret etmiş ve gördüğü zenginlikten çok etkilenmişti. Kentin planı Pekin'in kopyasıydı, eski saraylar ve büyük kapılar kuzey-güney doğrultusunda yerleştirilmiş olup kenti doğu ve batı olarak ikiye bölüyordu. Ancak 1953'te özgün planını aşacak kadar büyümüştü ve doğu, batı ve dış mahalleler olarak üç idari bölüme ayrılmıştı.

Gelişimizden birkaç hafta sonra anneme bir iş verildi. İş konusunda babama danışılmış, ama Çin'in eski gelenekle-

rine uyularak anneme bir şey söylenmemişti. Babam, kendi altında çalışmadıktan sonra her işin uygun olduğunu söylediğinden annem kentin Doğu Kesiminin Kamu İşleri Dairesi Başkanlığı'na getirilmişti. Bir kimsenin ikametgahı işine göre verileceğinden anneme geleneksel bir avluda daireye ait olan odalar verilmişti. Babam kendi bürosundaki dairesinde kalmış, biz de buraya taşınmıştık.

Bizim ikametgahımız Doğu Bölgesi idaresiyle aynı binadaydı. Devlet daireleri genelde Kuomintang memurlarının ve zengin toprak sahiplerinin el konulmuş binalarına yerleşmişlerdi. Bütün devlet memurları, üst düzeydekiler dahil, bürolarında otururlardı. Evlerinde yemek pişirmelerine izin yoktu, hepsi kantinlerde yerlerdi. Sıcak su da termoslarla kantinden alınırdı.

Evli çiftler sadece cumartesi günleri birlikte olabilirlerdi. Memurlar arasında sevişmeye "cumartesi geçirmek" denilirdi. Bu askeri yaşam biçimi giderek gevşeyip evli çiftler daha çok bir arada oldularsa da, hemen hemen hepsi yine büro binalarında yaşıyorlar ve zamanlarının büyük bir kısmını burada geçiriyorlardı.

Annemin dairesinin ilk öğretim, sağlık, eğlence ve kamuoyu araştırmasını kapsayan çok geniş bir faaliyet alanı vardı. Annem yirmi iki yaşındayken çeyrek milyon insanı ilgilendiren bu işin başındaydı. O kadar meşguldü ki, kendisini çok az görebiliyorduk. Hükümet temel gıda maddeleri olan tahıl, pamuk, yemek yağı ve et ticaretinde bir tekel (buna 'birleşik satınalma ve pazarlama' deniliyordu) oluşturmak istiyordu. Amaç köylülerin bu maddeleri sadece devlete satması ve devletin de bunları kent halklarına ve kıtlık olan bölgelere dağıtmasıydı.

Çin Komünist Partisi yeni bir politika başlattığı zaman bunu bir propaganda hamlesi eşliğinde yapardı. Annemin işi de kısmen halka bu değişikliğin kendi yararına olduğuna inandırmaktı. Bu kere mesajın temeli Çin'in büyük bir nüfu-

su olduğu ve onun beslenmesi ve giydirilmesi sorunlarının asla çözümlenmediğiydi; hükümet şimdi temel maddelerin adil olarak dağıtılmasını ve bazıları tahıl ya da diğer gerekli maddeleri stok ederken diğerlerinin açlıktan ölmemelerini garanti altına almaktı. Annem kendini işine verdiği ve dördüncü çocuğuna hamileliğinin son aylarına kadar bisikletiyle oradan oraya koşturup durdu. İşini seviyor ve inanıyordu.

Oğlunu doğurmak için hastaneye de son anda yattı ve 15 Eylül 1954'te doğum yaptı.

Babam devlet tekel programı için destek aramak üzere yine kırsalda dolaşıyordu. Kendisi kısa bir süre önce 10'uncu dereceye yükselmiş ve tüm Sichuan'ın Kamu İşleri Dairesi müdür yardımcılığına getirilmişti. Dairenin başlıca işlerinden biri kamuoyunu sürekli olarak izlemekti: insanlar belirli bir politika konusunda neler düşünüyorlardı? Ne gibi şikayetleri vardı? Köylüler nüfusun çoğunluğunu oluşturdukları için babam da çoğunlukla onların görüş ve fikirlerini almak için köy köy dolaşırdı. Annem gibi o da işine inanırdı.

Annem doğum yaptıktan yedi gün sonra babamın arkadaşlarından biri onu eve getirtmek için bir araba gönderdi. Eğer kocası iş için uzakta olduğu takdirde Parti örgütünün karısına bakmakla sorumlu olduğu kabul edilirdi. Evi yayan yarım saat kadar uzakta olduğu için annem bunu minnetle kabul etti. Babam birkaç gün sonra geldiğinde arkadaşını azarladı. Kurallara göre annem resmi bir arabaya ancak babamla birlikte binebilirdi. Kendisi orada olmadığı zaman da arabanın kullanılması adam kayırma olarak görünürdü. Babamın arkadaşı arabayı annem doğum sırasında ağır bir ameliyat geçirmiş olduğu için gönderdiğini söyledi. Babam, kural kuraldır, dedi. Annem bu katılığı bir kere daha benimsemeyi çok güç bulmuştu. Babam güç bir doğumdan sonra ikinci kez kendisine böyle bir saldırıda bulunuyordu. Annem kendisine kuralları çiğnememek için neden kendisinin orada olmadığını sordu. Babam da çok işi olduğunu ve işin

önemli olduğunu söyledi. Annem onun işine bu bağlılığını anlıyordu -kendisi de işine aynı derecede bağlıydı. Ama yine de düşkırıklığına uğramıştı.

Yeni kardeşim Şiao-hei doğumdan iki gün sonra egzama oldu. Annem bunun nedeninin çok hummalı bir çalışma içinde olduğu yaz boyunca kaynamış sebze yememiş olmasına bağlıyordu. Şiao-hei'nin elleri aylarca kaşınmaması için beşiğinin kenarlarına bağlandı. Altı aylık olunca da bir deri hastalıkları hastanesine gönderildi. Tam bu sırada anneannem de kendi annesinin hasta olduğunu duyunca acele olarak Jinzhou'ya döndü.

Şiao-hei'nin dadısı Yibin'li uzun siyah saçlı ve baygın bakışlı bir köylü kızıydı. Bir aile dostu aracılığıyla Jun-ying halama gitmiş ve ailem için kendisine bir tavsiye mektubu vermesini istemişti. Kız kendi bebeğini yattığı yerde emzirirken uyuya kalmış ve bebeği altında boğmuştu. Şimdi büyük kente gidip eğlenmek istiyordu.

Sütanne bizim yanımıza geldikten birkaç ay sonra binadaki bir mezarcıyla bir ilişkisi olduğu söylenmeye başladı. Annemle babam böyle şeyleri kişinin özel işi olarak gördüklerinden aldırmadılar.

Kardeşim deri hastalıkları hastanesine gittiğinde sütannesi de onunla gitmişti. Komünistler zührevi hastalıkları büyük ölçüde ortadan kaldırmışlarsa da koğuşlardan birinde böyle bir hasta vardı ve sütanne bir gün bu adamın yatağında görülmüştü. Hastane durumu anneme anlattı ve Şiao-hei'nin böyle bir kadının sütünü emmesinin sağlıklı olmayacağını söyledi. Annem sütannenin işine son verdi. Bundan sonra Şiao-hei'ye benim sütannemle şimdi Yibin'den yanımıza dönmüş olan öteki kardeşim Jin-ming'in sütannesi bakmaya başladılar.

Jin-ming'in sütannesi 1954 sonunda anneme mektup yazıp içmeye ve kendisini dövmeye başlamış olan kocasıyla başının dertte olduğu için yanımıza gelmek istediğini bildirdi.

Annem Jin-ming'i on sekiz aydır, bir aylık bebekliğinden beri görmemişti. Ancak oğlanın gelişi kendisi için bir düşkırıklığı oldu. Çocuk uzun zaman annemin kendisine el sürmesine izin vermedi ve sadece dadısına "Anne" dedi.

Babam da Jin-ming'le bir yakınlık kuramıyorsa da, bana çok yakındı, yere yatar ve sırtına binmeme izin verirdi. Ben resmi odalara girip çıkmaya ve memurlarla oynamaya bayılırdım. Onları kovalar kendilerine kendi kafamca taktığım adlarla seslenirdim. Daha üç yaşıma varmadan dairede adım "Küçük Diplomat" olmuştu.

Üç yaşını biraz geçtiğimde hepimiz çeşitli yatılı ana okullarına gönderildik. Evimden neden alındığımı anlamıyor, ağlayıp bağırıyor, saçlarımdaki kurdeleyi söküp atıyordum. Gönderildiğim anaokulunda her gün sütümü sırama dökerdim. Yemekten sonra uzun bir dinlenme saatimiz vardı, ben o büyük yatak odasında çocukları ürkütecek hikayeler uydururdum. Sonunda bunu haber aldılar ve ceza olarak beni kapı önünde oturttular.

Anaokullarında bulunmamızın nedeni bize bakacak kimsenin olmamasıydı. 1955 temmuzunda bir gün annemle 800 çalışana bir sonraki emre kadar daireden ayrılmamaları emredilmişti. Bu kere yeni bir politik kampanya başlamıştı -"gizli karşıdevrimcileri" açığa çıkarma kampanyası. Herkes dikkatle incelenecekti.

Annemle arkadaşları emri sorgusuz sualsiz kabul ettiler. Zaten bir asker hayatı yaşıyorlardı. Ayrıca, Parti'nin yeni toplumun istikrarlı olmasını sağlamak için üyelerini kontrol etmek istemesi haklı bir davranıştı.

Bir hafta sonra arkadaşlarının çoğu temiz çıkmışlar ve evlerine dönmelerine izin verilmişti. Annem birkaç istisnadan biriydi. Geçmişindeki bazı şeylerin henüz açıklığa kavuşmadığı söylenmişti. Kendi yatak odasından çıkıp binanın

başka tarafında bir odada yatmaya başladı. Bundan önce de orada uzun zaman kalabileceği söylenerek evini düzene koyması için birkaç günlük izin verilmişti.

Yeni kampanya Mao'nun bazı komünist yazarların, özellikle de ünlü yazar Hu Feng'in davranışlarına olan tepkisiydi. Bunlar Mao'da ideolojik farklılık göstermiyorlarsa da bir derece bağımsızlık ve kendi başlarına düşünme yeteneği gösteriyorlardı ki, Mao için bu kabul edilmez bir şeydi. Mao bağımsız düşüncenin kendisine mutlak itaatı sarsacağı düşüncesindeydi. Yeni Çin'in yekvücut olarak düşünüp hareket etmesi gerekliliğine, ülkede birlik sağlamak için sert önlemler alınmadığı takdirde ülkenin dağılacağına inanıyordu. Bir dizi ileri gelen yazarı tutuklatmış ve bunları "karşı devrimci komplo" kurmakla suçlamıştı ki, 'karşı devrimci' faaliyete en ağır cezalar verildiğinden, bu çok dehşet verici bir suçlamaydı.

Bu durum Çin'de kişisel ifadenin sonunun başlangıcı olmuştu. Komünistler iktidara geldiklerinde tüm medya Parti'nin eline geçmişti. Bundan sonra da tüm milletin beyni daha sıkı bir kontrol altına girecekti.

Mao "emperyalist ülkeler ve Kuomintang adına casusluk yapanları ve komünistler arasındaki Troçkicileri, eski Kuomintang subaylarını ve hainleri" aradığını bildirmişti. Bunların Kuomintang'ı geri getirmeye hazırlandıklarını ve Pekin'i tanımayı reddeden 'Amerikan emperyalistlerinin' Çin'i bir düşmanlık çemberiyle sardığını iddia ediyordu. Karşı devrimcileri bastırmak için daha önceki kampanya Kuomintang'lılara yönelmişse de şimdiki hedefler Parti, ya da devlet içinde çalışıp geçmişlerinde Kuomintang bağlantıları olanlardı.

İnsanların geçmişleri hakkında ayrıntılı dosyalar düzenlemek komünistlerin iktidara gelmeden önce de kontrol sistemlerinin önemli bir kısmını oluşturmuştu. Parti üyelerinin dosyalarını Parti Örgütleme Dairesi tutardı. Parti üyesi ol-

mayıp da devlet memuru olan bir kimsenin dosyası kendi çalışma biriminde personel idaresi tarafından tutulur, amirler memurlarının her biri için yıllık rapor yazarlar ve bu dosyalarına konulurdu. Kimsenin kendi dosyasını okumaya izin yoktu ve başka insanların dosyalarını sadece özel yetki almış kişiler okuyabilirdi.

Bu yeni kampanyada hedef olmak için insanın geçmişinde, çok zayıf bile olsa, Kuomintang bağlantısı olması yeterliydi. Soruşturmalar Kuomintang ilişkileri olmadığı bilinen yetkililerce yapılırdı. Annem önemli bir sanıktı. Süt annelerimiz de aile bağları nedeniyle sanıklar arasındaydılar.

Eyalet hükümetinin sürücü, bahçıvan, hizmetçi, aşçı gibi kadrosunu soruşturmakla görevli özel bir ekip vardı. Dadımın kocası kumar oynamak ve afyon kaçırmak suçlarından dolayı cezaevindeydi. Jin-ming'in dadısı bir toprak sahibi ailenin oğluyla evlenmişti ve kocası küçük rütbeli bir Kuomintang memuruydu. Sütanneleri önemli mevkilerde olmadıklarından Parti onların dosyalarını fazla titizlikle kurcalamıyordu. Ama bizim ailemizden de uzaklaşacaklardı.

Annem gözaltına alınmadan kısa bir süre önce eve geldiğinde bu durumu öğrendi. Haberi dadılara bildirdiğinde ikisi de çok üzüldüler. Jin-ming'le beni çok severlerdi. Benim dadım Yibin'e gittiği takdirde gelirini kaybetmekten korktuğu için annem oranın valisine kendisine bir iş bulması için yazdı ve vali de bir iş buldu. Dadım bir çay plantasyonunda çalışmaya başladı ve küçük kızını da yanına alabildi.

Jin-ming'in dadısı kocasına dönmek istemiyordu. Chengdu'da bir bekçi ile ilişki kurmuş ve onunla evlenmek istiyordu. Adamla evlenebilmek üzere boşanmasına yardımcı olması için anneme yalvardı. Boşanma çok güçtü, ama annemle babamdan ve özellikle de babamdan alabileceği bir söz kendisine çok yardımcı olacaktı. Annem dadıyı çok seviyor ve ona yardım etmek istiyordu. Kadın boşanıp bekçiyle evlenebilirse "toprak sahibi" sınıfından işçi sınıfına geçecek

ve o zaman da aileden ayrılmak zorunda kalmayacaktı. Annem babamla konuştu ama babam buna karşı çıktı. "Nasıl olur da bir boşanmaya alet olabilirsin? İnsanlar komünistlerin aileleri yıktığını söylerler sonra," dedi. "Ama bizim çocuklarımız ne olacak?" dedi annem. "Her ikisi de giderse onlara kim bakacak?" Babamın buna da yanıtı hazırdı. "Çocukları anaokullarına gönder," dedi.

Anneannem hâlâ Mançurya'daydı. Anneannemin annesi kısa bir süre önce veremden ölmüştü. Annem "ev hapsine" alınmadan biz dört çocuğunu anaokullarına göndermek zorunda kaldı. Ancak bu iş çok ani olduğundan belediye anaokullarından hiçbiri birimizden fazlasını almadığından hepimiz ayrı anaokullarına gönderildik.

Annem gözaltına alınmaya giderken babam kendisine, "Parti'ye karşı dürüst ol ve ona tam olarak güven. Parti doğru kararı verecektir," dedi. Annem babamdan daha kişisel, daha sıcak bir davranış beklerdi. Ona kırgın olarak gözaltında bulundurulmaya gitti.

Soruşturma yapılması bir suçluluk lekesi olduğu anlamına gelmezdi. Bu, sadece bir kimsenin geçmişinde açıklığa kavuşturulması gereken şeyler olduğu demekti. Annem komünist davasına o kadar sadık olduktan ve o kadar fedakarlık yaptıktan sonra bu küçültücü davranışa maruz bırakıldığı için çok üzgündü. Ancak bir yandan da iyimserdi: neredeyse yedi yıldır üzerinde olan karanlık kuşku dalgası sonsuza kadar süpürülüp gidecekti. Utanılacak, saklayacak hiçbir şeyi yoktu. Sadık bir komünistti ve Parti'nin bunu göreceğinden hiç kuşkusu yoktu.

Annemi soruşturmak için üç kişilik özel bir komisyon kurulmuştu. Başta Chengdu Kamu İşleri'nin başında olan ve rütbesiyle babamın altında, annemin üstünde olan Bay Kuang vardı. Annemle babam kendisiyle ailece görüşürlerdi. Ama şimdi anneme karşı yine nazik davranıyorsa da davranışları daha resmi ve uzaktı.

Diğer gözaltında olanlar gibi anneme çeşitli kadın 'arkadaşlar' verilmişti; bunlar tuvalet dahil her yere onunla birlikte giderler, hatta geceleri aynı yatakta yatarlardı. Anneme bunun kendisinin korunması amacıyla yapıldığını söylemişlerdi. Annem gerçekte 'intihar etmekten' korunduğunu biliyordu.

Her arkadaşın her gün annem hakkında bir rapor düzenlemesi gerekiyordu. Hepsi de, bölge bürolarında çalıştıklarından, annemin tanıdığı kişilerdi. Anneme arkadaşça davranıyorlardı ve özgürlüğünün kısıtlanması dışında, anneme genelde iyi davranılmaktaydı.

Konuşmaların konusu hiç de hoş olmamakla birlikte soruşturmacılar ve annemin arkadaşı bu oturumları dostça görüşmelermiş gibi yürütmekteydiler. Normal bir hukuk usülü olmadığından insanın bu imalara karşı kendisini savunması pek kolay değildi.

Annemin dosyasında yaşamının her aşaması konusunda ayrıntılı raporlar bulunuyordu. Bunları geçmiş amirleri yazmışlardı. İlk ele alınan konu 1948'de Kuomintang döneminde cezaevinden çıkartılması hakkındaydı. Suçu o kadar ciddi olduğu halde ailesi kendisini nasıl çıkartabilmişti? Kendisine işkence bile edilmemişti! Bu tutuklama bir oyun olabilir miydi? Bununla kendisini komünistler gözünde yükselterek aralarına Kuomintang ajanı olarak sızması öngörülmüş olamaz mıydı?

Sonra Hui-ge ile arkadaşlığı vardı. Jinzhou'daki Kadın Federasyonu'ndaki amirleri bu konuda raporlarına suçlayıcı şeyler yazmışlardı. Hui-ge komünistlerin arasında kendisine güvence aradığına göre, acaba o da, kazandığı takdirde, Kuomintang'dan aynı şeyi elde etmek çabasında olamaz mıydı?

Aynı soru kendisiyle evlenmek isteyen Kuomintang'lı talipler için de soruldu. Annem onları bir garanti elde etmek için kendisi mi cesaretlendirmişti? Ve sonra yine aynı ağır

kuşku: Bu insanlar kendisine komünist parti içinde gizlice Kuomintang için çalışmasını önermişler miydi?

Annem suçsuzluğunu kanıtlama durumuyla karşı karşıyaydı. Sözü edilen kişilerin hepsi ya idam edilmişlerdi, ya Tayvan'daydılar, ya da kendisi nerede olduklarını bilmiyordu. Üstelik hepsi de Kuomintang'dandılar ve sözlerine güvenilmezdi. Aynı olaylar üstünde defalarca ısrarla durulurken, sizleri nasıl inandırabilirim ki? diye çaresizlik içinde düşünüyordu.

Sonra dayılarının ve eniştelerinin Kuomintang ilişkileri hakkında, Jinzhou'da komünistler iş başına gelmeden önce Kuomintang Gençlik Derneği'ne girmiş olan her arkadaşı ile ilişkisi hakkında sorular soruldu. Kampanyaya göre Japonya'nın tesliminden sonra Kuomintang Gençlik Derneği Şube Başkanı olan herkes "karşı devrimci"ydi. Annem Mançurya'nın özel bir durum olduğunu anlatmaya çalıştı: Kuomintang Japon işgalinden sonra anavatan Çin'in temsilcisi olarak görülmüştü. Mao da bir zamanlar Kuomintang'da üst düzey bir yetkiliydi ama annem bunu dile getirmedi. Ayrıca, arkadaşları bir iki yıl içinde komünistlere sadakat yemini etmişlerdi. Ama kendisine bu eski arkadaşlarının hepsinin artık karşı devrimciler olarak etiketlendirildiği söylendi. Annem suçlanan kategorilerden hiçbirine girmemiş olmasına rağmen yanıtlaması olanaksız soru yine de soruldu: Neden Kuomintang'lılarla bu kadar çok ilişkiye girdin?

Annem altı ay gözaltında tutuldu. Bu süre içinde "düşman ajanları"nın halk önüne çıkarıldığı, suçlandığı, hüküm giydiği ve elleri kelepçelenip cezaevine götürüldüğü pek çok gösteri toplantılarına katıldı. Ayrıca 'itiraf' eden ve bu nedenle 'hafif cezalar' verilen, yani cezaevine gönderilmeyen 'karşı devrimciler' de vardı. Bunların arasında annemin bir arkadaşı da bulunuyordu. Bu kadın mitingden sonra sorgusu sırasında uydurma ifade verdiği için intihar etti. Parti yedi yıl sonra kadının masum olduğunu kabul edecekti.

Annem bu toplantılara 'ders alması' için götürülüyordu. Ama güçlü bir karakteri olduğundan pek çok insan gibi ne korku etkisiyle çöktü ne de sorgulamanın kandırıcı mantığı karşısında şaşırdı. Yaşam hikayesini tümüyle gerçeğe uygun olarak yazdı.

Annem uzun geceler boyunca uyanık yatıp kendisine yapılan bu haksız davranışa karşı kırgınlığını bastırmaya çalıştı. Yatağının üstündeki cibinliğin dışında yazın havasız sıcağında sivrisinekleri, sonra pencereye vuran sonbahar yağmurunu, ardından kışın ıslak sessizliğini dinlerken hep kendisine yöneltilen kuşkuların haksızlığını, özellikle de Kuomintang tarafından tutuklanması konusundaki kuşkuları düşündü. O zamanki davranışıyla gurur duyuyordu ve bunun kendisini devrime yabancılaştıracak neden olacağını hayal bile edemezdi.

Ama sonra Parti'yi saflığını koruma çabasından dolayı kınayamayacağına kendini iknaya çalıştı. Çin'de insanlar belirli bir derecede haksızlığa alışkındılar. Şimdi ise bu değerli bir dava uğruna yapılıyordu. Parti'nin üyelerinden fedakarlık istediğinde söylediklerini kendi kendine tekrarladı: "Bir sınavdan geçiyorsunuz ve ıstırap sizleri daha iyi birer Komünist yapacaktır."

Annem "karşı devrimci" olarak sınıflandırılma olasılığını da düşünüyordu. Böyle bir şey olduğu takdirde, çocukları da bunun lekesi altında kalacaklar ve tüm yaşamları yıkılacaktı. Bundan kaçınmanın tek yolu babamı boşamak ve annelikten "feragat" etmekti. Annem yatağında bu düşüncelerle bir yandan öteki yana da dönüp kıvranamazdı, ne kadar arkadaş tavırlı olursa olsunlar, yanıbaşında uyuyan "arkadaşı" her türlü davranışını bildirmek zorundaydı. Gözyaşları Parti'nin kendisini yaraladığına inandığı ya da Parti'ye güveninin azalmakta olduğu yolunda yorumlanırdı. Bunların her ikisi de kabul edilemez şeylerdi ve son karar üstünde olumsuz etkisi olabilirdi.

Annem dişlerini sıkarak Parti'ye inanmaya devam etti. Yine de ailesinden ve özellikle çocuklarından uzak kalmak kendisi için çok güçtü. Babam kendisini bir kere bile ziyaret etmiş, ya da yazmış değildi -görüşmek ve mektuplaşmak yasaktı. Anneminse en çok ihtiyacı olan başını yaslayacağı bir omuz, bir çift sevecen sözdü. Babam eski bir komünist olduğundan Parti'nin soruşturma altında olan bir insanın dış dünya ile, hatta eşiyle bile hiçbir ilişkisi olmamasını yeğlediğini bilirdi. Onun görüşüne göre annemi avutmak Parti'ye güvensizlik belirtisiydi. Annem sevgi ve desteğe en çok ihtiyacı olduğu anda kendisini terk ettiği için babamı asla bağışlayamazdı. Bir kere daha önceliğin Parti'de olduğunu kanıtlamıştı.

Annem ocak ayında bir sabah soruşturma komisyonunun başı bay Kuang tarafından çağrıldı. Bay Kuang kendisine çalışmaya ve dışarı çıkmasına izin verildiğini söyledi. Ama her gece gelip rapor vermeliydi. Parti kendisi hakkında bir sonuca varmamıştı.

Annem soruşturmaların tıkandığını anladı. Suçlamaların çoğu kanıtlanamıyordu. Bu kendisi için tatmin edici değilse de, altı aydır çocuklarını ilk kez göreceği heyecanıyla üzerinde fazla düşünmedi.

Biz anaokullarımızda da babamızı pek sık görmüyorduk. Sürekli olarak kent dışındaydı. Chengdu'ya döndüğü seyrek zamanlarda koruması ile beni ve ablamı cumartesileri eve aldırırdı. Çok küçük olan oğlanlarla başa çıkamayacağından onları eve getirtmezdi. 'Ev' de bürosuydu zaten. Biz oraya vardığımızda genellikle bir toplantıya gider, koruması da bizi odaya kilitlerdi. Bizim de sabun köpüğünden balon yapmaktan başka bir işimiz olmazdı. Bir gün sıkıntıdan sabunlu suyu içip günlerce hasta yatmıştım.

Anneme sokağa çıkabileceği bildirildiğinde ilk işi bisikletine atlayıp anaokullarına gitmek oldu. Özellikle artık iki buçuk yaşına gelmiş olan ve hiç tanıma fırsatı bulamadığı

Jin-ming için kaygılanıyordu. Bu nedenle önce onu görmeye gitti. Oraya vardığında öğretmenin soğuk bakışlarıyla karşılaştı. Öğretmen Jin-ming'in haftasonları okulda bırakılan birkaç çocuktan biri olduğunu söyledi. Babam kendisini görmeye pek az gelmiş, eve de hiç götürmemişti. Jin-ming ilk başlarda "Chen Ana"yı istemişti. Öğretmen, "O siz değilsiniz, değil mi?" diye sordu. Annem "Chen Ana"nın sütannesi olduğunu söyledi. Daha sonraları diğer anababalar çocuklarını almaya geldiklerinde Jin-ming bir başka odaya kaçardı. Öğretmen suçlarcasına, "Siz üvey annesi olmalısınız," dedi. Annem durumu açıklayamazdı.

Jin-ming odaya getirildiğinde annemin yanına yaklaşmadı. Bir köşede sessizce durup ona bakmayı seçti. Annem birkaç şeftali soyup yanına gelip almasını söyledi. Ama Jin--ming yerinden kıpırdamadı. Annem şeftalileri mendiline koyup masanın üzerine itti. Jin-ming onun elini çekmesini bekledikten sonra bir şeftali kapıp aceleyle yedi. Üçünü de bir anda bitirmişti. Annem gözaltına alındığından bu yana ilk kez orada ağladı.

Annemin beni görmeye geldiği akşamı hatırlıyorum. Ben dört yaşıma varmak üzereydim ve kenarı tahta parmaklıklı yatağımda yatıyordum. Parmaklık indirilmişti ve annem ben uyuyana kadar elimi tutmuştu. Ama ben uyuduğum takdirde onun bir daha hiç gelmemek üzere gideceğinden korkuyordum. Annem uyuduğumu sanıp elini her çektiğinde parmaklarını sımsıkı kavrıyor ve ağlamaya başlıyordum. Annem geceyarısına kadar orada kaldı. Gitmek için kalktığında yaygarayı bastım ama o beni dinlemeyip gitti. "Rapor" zamanının geldiğini bilemezdim.

11 *"Sağcı Aleyhtarı Kampanyadan Sonra Kimse Ağzını Açmıyor" - Susturulmuş Çin (1956-1958)*

ARTIK dadımız olmadığından ve annem her gece rapor vermek zorunda olduğundan biz çocuklar anaokullarımızda kaldık. Zaten annem bize bakamazdı. Propaganda şarkısında denildiği gibi, tüm Çin toplumuyla birlikte "sosyalizme doğru yarış"la meşgüldü.

Annem gözaltındayken Mao Çin'in çehresini değiştirme çabalarını hızlandırmıştı. 1955 temmuzunda kolektif çiftçiliğin hızlandırılmasını istemiş, kasımda da o zamana kadar özel mülkiyette kalan tüm sanayi ve ticaretin millileştirileceğini ilan etmişti.

Annem doğruca bu işin içine atılmıştı. Kuramsal olarak devlet şirketlere eski sahipleriyle birlikte ortak olacak, eski sahipler yirmi yıl süreyle işlerinin değerinin yüzde 5'ini alacaklardı. Resmen enflasyon olmadığından, bu toplam değerin tam olarak ödenmesi kabul ediliyordu. Eski sahipler yönetici olarak kalıp epey yüksek bir ücret alacaklar, fakat başlarında Parti'den bir amir olacaktı.

Annem bölgesindeki yüzden fazla gıda maddesi fabrikası, fırın ve lokantanın millileştirilmesiyle görevlendirilen ekibin başına getirildi. Hala her akşam rapor vermesi gerekiyor ve kendi yatağında yatamıyorsa da, bu önemli görev kendisine verilmişti.

Parti anneme lekeli bir etiket yapıştırmıştı: kong-zhi şi-yong, yani "görevlendirilmiş ama kontrol ve gözetim altında." Bu kimseye açıklanmış değildi, sadece kendisinin ve soruşturmanın başındakilerin bildikleri bir şeydi. Çalışma grubunun elemanları onun altı ay tutuklandığını biliyorlardı ama hala gözetim altında olduğunu bilmiyorlardı.

Annem tutuklandığında anneanneme mektup yazıp bir süre Mançurya'da kalmasının daha iyi olacağını bildirmişti. Anneannemin tutuklandığını bilmemesi için de bir mazeret uydurmuştu.

Millileştirme programı başladığında anneannem hala Jinzhou'daydı. 1951'de Dr. Şia ile Jinzhou'dan ayrıldıklarında eczaneyi kardeşi Yulin çalıştırmıştı. Dr. Şia 1952'de ölünce mal sahipliği anneanneme geçmişti. Şimdi de devlet burasını satın almayı planlıyordu. Her iş alanında hem patronların hem çalışanların temsilcilerinin oluşturdukları bir grup devletin "adil bir bedel" ödemesi için fiyat takdiri yaparlardı. Ancak bunlar yetkilileri memnun etmek için çok düşük fiyatlar koymaktaydılar. Dr. Şia'nın eczanesine biçilen fiyat da gülünç denecek kadar düşüktü; ama bunun anneannem için yararlı bir yanı vardı. Bu nedenle "küçük kapitalist" sınıfına girecek ve bu da göze batmamasını sağlayacaktı.

Dört yıl önce, Kore Savaşı sırasında devlet savaş uçağı alabilmek için halktan mücevherlerini bağışlamalarını istemişti. Anneannem kendisine General Şue ve Dr. Şia tarafından verilen ve zaman zaman tek geçim kaynağı olan mücevherlerini vermek istemiyordu. Bunların ayrıca manevi değerleri de vardı. Ama annem de devletten yana konuşmuştu.

Mücevherin artık çoktan geride kalmış geçmişe ait olduğuna inanıyor ve Parti'nin bunların "halkın sömürülmesi"nin meyvesi olduğu ve bu nedenle onlara iadesi görüşünü paylaşıyordu. Annem aynı zamanda Çin'i "ABD emperyalistlerinden" koruma klişelerini de söylüyordu ki, bunların hiçbiri anneannem için bir anlam taşımamaktaydı. Annem şöyle diyordu: "Anne, onları neden istiyorsun ki? Günümüzde kimse bunları takmıyor. Geçinmek için onlara güvenmek zorunda da değilsin. Artık Komünist Parti olduğuna göre Çin bir daha asla yoksul olmayacak. Neden kaygılanıyorsun ki? Hem yanında ben varım. Ben sana bakarım. Bir daha hiç sıkıntı çekmeyeceksin. Başka insanları bağışa teşvik etmek benim görevim. Bunu annem yapmadıkça onlardan nasıl isterim?" Anneannem sonunda pes etti. Kızı için her şeyi yapardı. Dr. Şia'nın düğün armağanı olan bir iki bilezik, bir çift altın küpe ve altın bir yüzük dışında her şeyini bağışladı. Devlet bunların karşısında kendisine bir makbuz ve "yurtseverce gayretini" öven bir mektup verdi.

Ama anneannem duygularını her ne kadar saklıyorsa da, mücevherlerini kaybetmekten hiç mutlu değildi. Manevi bağ dışında gayet pratik bir düşünce de vardı. Anneannem sürekli güvensizlik içinde yaşamıştı. İnsan gerçekten Komünist Parti'nin herkese bakacağına güvenebilir miydi? Hem de sonsuza kadar?

Şimdi dört yıl sonra yine devlete sahip olmak istediği, elinde kalan son malı teslim edecekti. Bu kere başka bir seçenek de yoktu. Ama olumlu bir şekilde yanaştı bu işbirliğine. Kızının kendisi yüzünden utanca düşmesini istemiyordu.

Dükkanın millileştirilmesi uzun işlemler gerektirdiğinden anneannem o süre içinde Mançurya'da kaldı. Zaten annem de kendisi tam olarak serbest kalana ve kendi evinde yaşamaya başlayana kadar onun gelmesini istemiyordu. Annem hareket özgürlüğüne ancak 1956 yazında kavuştuysa

da, o zaman bile soruşturması kesin bir karara bağlanmamıştı.

O yılın sonunda kesin sonuç geldi. Chengdu Parti yetkilileri kararda annemin sözlerine inandıklarını ve Kuomintang'la politik bir ilişkisinin olmadığını bildirdiler. Bu kesin karar annemi tümüyle temize çıkartmıştı. Annem çok rahatlamıştı; çünkü "tatmin edici bir kanıt bulunamadı" gerekçesiyle soruşturma açık tutulabilirdi de. O zaman yaşam boyunca lekeli kalacaktı.

Annem on sekiz ay süren yoğun endişeden sonra yine temize çıkmıştı. Ama talihliydi. Bu kampanya sonunda ülkede 160.000 kişi "karşı devrimci" olarak nitelenmişler ve yaşamları otuz yıl boyunca cehenneme dönüşmüştü. Bunların arasında annemin Jinzhou'da Kuomintang Gençlik Derneklerinde bulunan eski arkadaşları da vardı. Hepsi "karşı devrimci" damgasını yemişler, işlerinden atılmışlar ve işçi olarak çalışmak üzere gönderilmişlerdi.

Anneannem 1956 yazında Chengdu'ya döndü. İlk işi anaokullarına koşup bizleri annemin yanına getirmek oldu. Anneannem anaokullarından nefret ederdi. Çocukların bir grup içinde gerektiği gibi bakım göremeyeceklerine inanırdı. Ablamla ben iyi görünüyorduk ama onu görür görmez bağırıp çağırmaya, eve gitmek istemeye başlamıştık. İki oğlan ise farklıydı: Jin-ming'in öğretmeni onun içine kapanık olduğunu ve hiçbir büyüğün kendisine dokunmasına izin vermediğini söyledi. Çocuk sakin bir sesle ama ısrarla hep eski dadısını istiyordu. Anneannem Şiao-hei'yi görünce kendini tutamayıp ağlamaya başladı. Oğlan yüzünde anlamsız bir gülümsemeyle tahta bir kukladan farksızdı. Nereye konulursa, ister oturur ister ayakta duruyor durumda olsun, öyle hareketsiz kalıyordu. Tuvalete gitmek istemeyi bilmiyor, hatta

ağlayamıyordu. Anneannem onu hemen kucakladı ve çocuk o andan sonra onun en gözde torunu oldu.

Annemin evine dönünce anneannem tüm öfkesini boşalttı. Gözyaşları arasında annemle babama "kalpsiz anababalar" dedi. Annemin başka seçeneği olmadığını bilemezdi.

Anneannem dördümüze birden bakamayacağından ablamla ben hafta içinde bir anaokuluna gitmeye başladık. Babamla koruyucusu her pazartesi günü bizi sırtlayıp götürürlerken biz ağlar, tekmeler atar, saçlarını çekerdik.

Bu bir süre böyle devam etti. Ben daha sonra güdüsel olarak başka bir protesto yolu buldum. Anaokulunda hastalanmaya başladım, ateşim zaman zaman doktorları ürkütecek kadar yükseliyordu. Eve döner dönmez hastalık diye bir şey kalmıyordu. Sonunda ablamla benim de evde kalmamıza izin verildi.

Anneannemin hikayeleriyle evde her gece mutlu olarak uyurdum. Klasik Çin operalarından pek çok hikayesi vardı. Ayrıca hayvanlar, kuşlar ve peri masalları kitaplarımız vardı. Yabancı çocuk hikayeleri, Hans Christian Andersen ve Ezop'u tanırdık. Kırmızı Başlıklı Kız, Pamuk Prenses ve Yedi Cüce, Sinderella en en sevdiğim masallardı.

Erkek kardeşlerim hikayelerden ve masallardan pek hoşlanmazlardı. Ama aynı odayı paylaştığım ablam benden farksızdı. Ve çok olaganüstü bir belleği vardı. Üç yaşındayken Puşkin'in "Balıkçı" adlı uzun şiirini ezberden okuyarak herkesi şaşırtmıştı.

Aile yaşantım sakin ve sevecenlik doluydu. Annem babama kırgın olsa bile onunla, en azından çocukların önünde, tartışmazdı. Artık biraz daha büyüdüğümüz için babamın sevgisi fiziksel temasla gösterilmezdi. Bir babanın çocuklarını kucağına alması, ya da onları kucaklayarak veya öperek sevgisini göstermesi alışılmış bir şey değildi. Oğlanları zaman zaman sırtına bindirir, sırtlarını sıvazlar ya da saç-

larını okşardı ama biz kızlara böyle şeyler bile yapmazdı. Üç yaşına geldiğimizde, bir babanın kızlarıyla yakınlaşmasını yasaklayan Çin geleneklerine uyarak bizleri sadece koltuk altlarımızdan tutup kaldırırdı. Benimle ablamın yattığımız odaya bizden izin almadan girmezdi.

Annem de bizimle istediği kadar fiziksel temas kuramıyordu. O da başka bir kurallar dizine, Komünistlerin sofu yaşam biçimi kurallarına uymaktaydı. 1950'li yılların başında bir komünistin kendisini tümüyle devrime adaması beklenirdi ve çocuklarına karşı sevgi gösterisi bu sadakatının bölünmüş olduğunun bir göstergesiydi. Yemek ve yatmak dışında her saat devrime ayrılmalı ve çalışılmalıydı. Çocuğunu kucakta taşımak gibi devrimle ilgisi olmayan bir şeyin mümkün olduğu kadar çabuk yapılıp bitirilmesi gerekirdi.

Annem ilk başlarda buna alışmayı çok güç bulmuştu. Partili arkadaşları tarafından hep "aileye öncelik vermekle" suçlanırdı. Sonunda hiç durmadan çalışmaya alışmıştı. O akşamları eve geldiğinde biz çoktan uyumuş olurduk. Yataklarımızın yanında oturur, biz uyurken yüzlerimizi seyreder, sakin soluklarımızı dinlerdi. Bu onun gününün en mutlu anıydı.

Vakit bulduğu zamanlar bizi kucaklar ve gıdıklardı. Benim için en zevkli şey başımı kucağına koyup kulaklarımın gıdıklanmasıydı. Kulak gıdıklama Çinliler için geleneksel bir zevk biçimidir.

1956'da memurlara pazar tatilleri verilmeye başlandı. Annemle babam bizi parklara ve oyun alanlarına götürürler, burada salıncaklara, dönmedolaplara biner, çimenler üstünde yuvarlanırdık. Bir yamaçtan aşağı annemle babamın kollarına doğru yuvarlandığımı ama iki ağaca çarptığımı hâlâ hatırlarım.

Anneannem annemle babamın o kadar uzun süreler evden uzak olmasına şaşardı. Başını sallayıp için çekerek, "Bunlar ne biçim ana baba?" derdi. Onların yerini tutmak

için tüm enerjisini ve kalbini bize verirdi. Ama dört çocukla baş edemeyeceğinden annem Jun-ying Hala'yı bizimle oturmaya çağırdı. Halamla anneannem çok iyi geçinirlerdi ve bu uyumları 1957 başlarında eve bir hizmetçi tutulmasından sonra da devam etti. Bu sırada eski bir Hıristiyan papazın evi olan yeni bir yere taşınmıştık. Babam da yanımıza gelmişti, ailemiz ilk kez olarak bir çatı altında oturuyordu.

Hizmetçi kız on sekiz yaşındaydı. Bize ilk geldiğinde üstünde çiçek desenli basma bir gömlek ve pantolon vardı. Kent kadınları Rus modasına göre giyinirlerdi ama hizmetçimiz geleneksel köylü stilinde giyiniyordu. Köylü gömleği yandan iliklenirdi ve düğmeleri yeni plastiklerden değil, bezdendi. Kemer yerine pantolonunu bir iple bağlardı. Kente gelen pek çok köylü kadın köylü gibi görünmemek için giyimlerini değiştirirlerdi. Ama bizim hizmetçimizin giyim kuşamından utanmaması onun sağlam karakterinin göstergesiydi. İri ve nasırlı elleri, esmer yüzünde dürüst bir gülümsemesi vardı. Ailede herkes ilk görüşte kızdan hoşlanmıştı. Kız bizimle birlikte yemek yer, anneannem ve halamla birlikte çalışırdı. Anneannem iki can yoldaşı bulduğuna çok sevinmişti.

Hizmetçimiz bir toprak sahibinin ailesindendi ve kırsaldan ve orada karşılaştığı ayrımcılıktan kurtulmak için çok çırpınmıştı. 1957'de "kötü" ailelerden insanlara iş vermek izni çıkmıştı. 1955 kampanyasından sonra hava genelde çok daha yumuşaktı.

Komünistler herkesin ikamet yerinde kayda tabi oldukları bir sistem getirmişlerdi. Sadece kentli olarak kaydedilenlere yiyecek karnesi veriliyordu. Hizmetçimizin kaydı kentte olmadığından bizimle olduğu sürece yiyecek bulma olanağı yoktu, ancak bizim ailemizin tayınları onu da besleyecek kadar boldu. Annem bir yıl sonra onun kaydını da Chengdu'ya getirtmeyi başarmıştı.

Ailem kıza ücret de öderdi. 1956 sonlarında devlet tahsisatı sistemi kaldırılmış, o arada babam da korumasını kay-

betmişti. Onun yerinde bürosunda kendisine çay vermek falan gibi işlerle uğraşan ve ortak kullanılan bir uşak gelmişti. Annemle babam şimdi devlet memurluğu derecelerine göre sabit gelirler elde etmekteydiler. Annem 17'nci, babam 10'uncu derecedendi. Bu da babamın annemin kazandığının iki katı kazanıyor demekti. Temel ihtiyaç maddeleri ucuz olduğundan ve tüketim toplumu kavramı diye bir şey bilinmediğinden toplam gelirleri bize yetip de artıyordu bile. Babam gao-gan (yüksek memur) denilen 13'üncü dereceden yukarı memur kategorisindendi ve Sichuan'da bunlardan 200 kişi vardı. 10'uncu derece ve üstünde, şimdi yetmiş iki milyon nüfusu olan eyalette yirmi kişiden az vardı.

Mao 1956 ilkbaharında "bırakın yüz çiçek açsın" deyişinden Yüz Çiçek diye adlandırılan bir politika ilan etti. Bu kuramsal olarak sanatta, edebiyatta ve bilimsel araştırmada daha çok özgürlük demekti. Ülke "kendine gelme sonrası" sanayileşme aşamasına girmekte olduğundan Parti Çin'in eğitim görmüş yurttaşlarının desteğini istiyordu.

Ülkenin genel eğitim düzeyi hep düşük olmuştu. Nüfus çok kalabalıktı -o zaman 600 milyon- ve büyük bir çoğunluk doğru dürüst bir yaşama standardına sahip olamamıştı. Ülkede hep halkı cahil ve böylece de itaatkar bırakan bir diktatörlük olmuştu. Ayrıca dil sorunu da vardı: Çin yazısı çok güçtü; yazı, seslerle ilgili olmayan ve her birinin gayet karmaşık çizgileri olduğu ve hepsinin tek tek hatırlanmasının gerektiği onbinlerce karakterden oluşmuştur. Yüz milyonlarca insan okur yazar değildi.

Herhangi bir eğitim görmüş bir insandan "entelektüel" olarak söz edilirdi. Politikalarını sınıf kategorilerine dayandıran komünistlerin altında 'entelektüel' hemşireleri, öğrencileri, oyuncuları, mühendisleri, teknisyenleri, yazarları, doktorları, öğretmenleri ve bilimadamlarını kapsayan biraz karışık ama belirli bir kategori olmuştu.

Yüz Çiçek politikası ülkeye bir yıllık nisbi bir rahatlama getirdi. Sonra, 1957 baharında, Parti entelektüellerden en

yüksek kademeye kadar bütün memurları eleştirilmesini istedi. Annem bunun daha fazla liberalleşmeyi teşvik etmek olduğuna inanıyordu. Mao'nun bu konuda bir konuşması üzerine bir gece gözünü kırpmayacak kadar heyecanlanmıştı. Çin kendini canlandırmak için eleştiriyi davet eden gerçekten modern ve demokratik bir partiye sahip olacaktı.

Mao'nun memurların eleştirilmesini davet eden konuşması annemin düzeyine getirildiğinde, onun aynı dönemde söylediği bazı sözler iletilmedi: yılanların yuvalarından çıkarılması, kendisine ya da rejime muhalefet etmeye cesaret edenlerin açığa çıkarılması gibi. Sovyet lideri Kruşçev bir yıl önce 'gizli konuşmasında' Stalin'i kınamıştı ve bu, kendini Stalin'le özdeşleştiren Mao'yu güç durumda bırakmıştı. O sonbaharda Macaristan'daki komünist rejimi devirme amacını güden ayaklanma da Mao'yu çok rahatsız etmişti. Mao Çin'in eğitim görmüş insanlarının ılımlılık ve liberalleştirmeden yana olduklarını biliyordu. Bir 'Çin Macaristan Ayaklanması'nı önlemek istiyordu. Ve Macar liderlere kendisinin eleştiriyi davet etme çağrısının bir tuzak olduğunu, bununla bütün olası muhaliflerini tek tek saptayacağını söylemişti.

Mao'nun işçi ya da köylülerden yana kaygısı yoktu. Onların karınlarını doyurduğu ve istikrarlı bir hayat getirdiği için Komünistlere minnettar olduklarından emindi. Ayrıca bunlara karşı köklü bir de horgörüsü vardı -onların iktidarını değiştirecek zihni kapasiteye sahip olduklarına inanmıyordu. Ama entelektüellerden oldum olası nefret etmişti. Bunlar Macaristan'da büyük bir rol oynamışlardı ve diğerlerinden daha çok kendi başlarına düşünecek yetenekleri vardı.

Mao'nun gizli manevralarından habersiz olan memurlar ve entelektüeller eleştiriye başladılar. Mao'ya göre, "istedikleri her şeyi tam olarak söyleyebileceklerdi." Annem bunu kendi görev alanında olan okullarda, hastanelerde ve tiyatrolarda tekrarladı. Yapılan seminerlerde veya duvar gazetelerinde her türlü fikir açıkça dile getirilmeye başlandı. Ta-

nınmış insanlar gazetelerde eleştiriler yaparak bir örnek oluşturdular.

Hemen hemen herkes gibi annem de eleştirilmişti. Okullardan gelen eleştiri onun 'kilit' (zhong-dian) okulları kayırdığı idi. Çin'de devletin sınırlı kaynaklarını yoğunlaştırdığı bazı resmi okul ve üniversiteler vardır. Bunlara daha iyi öğretmen ve tesis verilir, en parlak öğrencileri bunlar seçerler. Normal okulların bazı öğretmenleri annemin 'kilit' okullara daha çok dikkat göstermesini eleştiriyorlardı.

Öğretmenler de derecelenmişti. İyi öğretmenlere şeref dereceleri verilir, bunlar daha yüksek ücret, kıtlık zamanlarda özel yiyecekler alırlar, daha iyi ikametgahları ve bedava tiyatro biletleri olurdu. Annemin altındaki dereceli öğretmenlerin çoğu 'istenmeyen' aile geçmişlerinden gelmişlerdi ve derecesiz öğretmenlerden bazıları annemin 'sınıf geçmişi'nden çok mesleki liyakata önem vermesini eleştiriyorlardı.

Başka şikayetler de vardı: müdürler, daha yüksek bir makam tarafından atanan öğretmenleri değil, kendi seçtiklerini istiyorlardı. Hastane yöneticileri devlet ihtiyaçlarını karşılamadığı için kendi ilaçlarını kendileri satın almak istiyorlardı. Cerrahlar daha fazla yiyecek istiyorlardı: kendi mesleklerinin geleneksel operada bir kungfu oyuncusununki kadar güç olduğunu söylüyorlar ama tayınlarının onun dörtte biri kadar az olduğundan şikayet ediyorlardı. Annem bu görüşlerden çoğunu kabul ediyorsa da, hepsi devlet politikasına ilişkin olduğundan yapabilecek bir şeyi yoktu. Bütün yapabileceği bunları daha yüksek makamlara iletmekti.

1957 yazında bir ay boyunca çoğunluğu kişisel olan bu şikayetler yağmur gibi yağdı. Haziran başında Mao'nun "yılanı yuvasından çıkarmak" hakkındaki konuşması annemin düzeyine ağızdan iletildi.

Mao bu konuşmasında "sağcıların" Komünist Parti'ye ve Çin'in politik sistemine veryansın ettiklerini söyledi. Bu sağcılar tüm entelektüellerin yüzde 1 ila yüzde 10'unu oluş-

turuyorlardı ve bunlar ezilmeliydi. Yakalanacak sağcıların sayısı hakkında Mao'nun iki aşırı ucu arasında yüzde 5 rakamı tesbit edilmişti. Annem bu kotayı karşılamak için altındaki kuruluşlarda yüz sağcı bulmak zorundaydı.

Annem kendisine yapılan eleştirilerin bazıları konusunda pek rahat değildi. Ama bunların pek azı "anti komünist" ya da "anti sosyalist" olarak nitelenebilirdi. Annem gazetelerden okuduklarından komünistlerin iktidar ve sosyalist sistemdeki tekellerine bazı saldırılar olduğunu öğrenmişti. Ancak onun okul ve hastanelerinde böyle şeyler yoktu. Şimdi sağcıları nereden bulacaktı?

Ayrıca insanlara konuşmaları söylendikten sonra kendilerini cezalandırmanın haksızlık olduğunu düşünüyordu. Üstelik Mao konuşmanın cezalandırılmayacağını açıkça söylemişti. Annem de insanları eleştirilerini açıkça yapmaları için teşvik etmişti.

Annemin içinde bulunduğu ikilem Çin'deki milyonlarca yöneticinin karşı karşıya kaldıkları bir durumdu. Chengdu'da Sağcı Aleyhtarı Kampanya'nın başlaması ağır ve sıkıntılı olmuştu. Eyalet yetkilileri Sichuan'ın her yanından gelen üst düzey bilimadamlarının doldurduğu bir araştırma enstitüsünün Parti Sekreteri Bay Hau'yu örnek olmak üzere seçmişlerdi. Hau'nun çok sayıda sağcı yakalaması beklenirken, enstitüsünde bir tane sağcı bile olmadığını bildirmişti. Amiri, "Bu nasıl olabilir?" dedi. Biliamdamlarının bazıları Batı'da eğitim görmüşlerdi. "Batı toplumunun mikropları kendilerine bulaşmıştır. Onların komünizm altında mutlu olmalarını nasıl bekleyebilirsin? Nasıl olur da aralarında sağcı olmaz?" dedi. Bay Hau onların Çin'de bulunmalarının komünistlere karşı olmadıklarının kanıtı olduğunu söyleyip her biri için kendi garantisini verebileceğini bildirdi. Bu tavırlarını düzeltmesi için kendisi birkaç kere uyarıldı. Sonunda Bay Hau sağcı ilan edilip Parti'den ve işinden atıldı. Memur derecesi büyük ölçüde düşürüldü ve daha önce yönettiği enstitünün yerlerini süpürme işine verildi.

Annem Bay Hau'yu tanırdı ve onun fikirlerinde direnmesine hayrandı. Onunla kurduğu dostluk bugüne kadar sürmüştür. Onunla pek çok gece geç saatlere kadar oturup kaygılarını dile getirmişti. Ancak adamın kaderinde, eğer kotasını doldurmadığı takdirde kendisinin geleceğini görüyordu.

Annem her günkü sonu gelmeyen toplantılardan sonra kampanyanın durumu hakkında kent Parti yetkililerine rapor vermek zorundaydı. Chengdu'daki kampanyanın başında uzun boylu, zayıf ve epey küstah bir insan olan bay Ying vardı. Annem kendisine kaç sağcı yakaladığını bildirmek zorundaydı. Adların önemi yoktu. Önemli olan sayıydı.

İyi ama annem 100 küsur "anti komünist ve anti sosyalist sağcı"yı nereden bulacaktı? Sonunda yardımcılarından, Doğu Bölgesi eğitiminin başında olan Bay Kong birkaç okulun müdiresinin okullarında bir iki sağcı tesbit edebildiğini bildirdi. Biri, Kuomintang subayı olan kocası iç savaş sırasında ölmüş bir ilkokul öğretmeniydi. "Çin bugün dünden çok daha kötü durumda" gibi bir şeyler söylemişti. Bir gün kendisini tembellik etmekle suçlayan müdireyle tartışmış ve öfkesi arasında bir tokat vurmuştu. Birkaç öğretmen kendisini durdurmaya çalışmışlar, müdirenin hamile olduğunu söylemişlerdi. Kadının "o komünist piçini" (yani, müdirenin karnındaki çocuğu) ortadan kaldırmak istediğini söylediği bildiriliyordu.

Bir başka olayda, kocası Kuomintang'la birlikte Tayvan'a kaçmış olan bir öğretmenin başka öğretmenlere kocasının kendisine verdiği mücevherleri göstererek onları kendisinin Kuomintang dönemindeki yaşantısını kıskandırmaya yönelttiği iddia ediliyordu. Bu genç öğretmenler, kadının Amerika'nın Kore savaşını kazanıp da Çin'e girmemesinin çok yazık olduğunu söylediğini de bildirmişlerdi.

Bay Kong durumu soruşturduğunu söyledi. Annemin ayrıca soruşturmasına gerek yoktu. Tedbirli olmak, sağcıların

haklarını korumak ve meslektaşının dürüstlüğünden kuşkulanmak olacaktı.

Hastane müdürleri ve sağlık bürosunu yöneten yardımcı da sağcı adları vermemişlerdi ama, pek çok doktor daha önce kent makamlarının yaptıkları toplantılarda eleştiride bulundukları için Chengdu belediyesi yetkilileri tarafından sağcı damgasını yemişlerdi.

Bütün bu sağcıların sayısı ancak onu buluyordu ki, bu da konulan kotanın çok altındaydı. Ancak Bay Ying artık annemin ve meslektaşlarının gösterdikleri heyecan eksikliğinden sıkılmıştı ve anneme sağcıları tesbit edememesinin kendisinin "sağcı" olmasından kaynaklanacağını söyledi. Sağcı damgası yemek sadece politik olarak aforoz edilmek ve işini kaybetmek değildi; insanın çocukları ve ailesi de ayrımcılığa tutulur ve gelecekleri tehlikeye düşerdi. Çocuklar okulda ve yaşadıkları mahallede aforoz edilirlerdi. Bir sağcı kırsala gönderilince köylüler en ağır işleri ona ve ailesine verirlerdi.

İşte annemin karşı karşıya kaldığı ikilem buydu. Eğer sağcı olarak damgalanırsa, ya çocuklarından feragat edecek, ya da onların geleceklerini yıkacaktı. Babam herhalde kendisini boşamak zorunda kalacak, veya o da kara listeye alınıp sürekli kuşku altında kalacaktı. Annem kendisini feda edip onu boşasa bile ailenin tümü sonsuza kadar hep kuşkulu olacaktı. Ancak, kendini ve ailesini kurtarmanın bedeli de yüzden fazla insan ve aileleriydi.

Annem bu konuda babamla konuşmadı. Babam nasıl bir çözüm getirebilirdi ki? Kendisinin yüksek mevkide bulunması böyle tek tek olayları ele almaktan kurtulması demek olduğundan annem ona karşı çok kırgındı. Bu ıstırap verici kararları vermek zorunda olanlar Bay Ying, annem, yardımcıları, başöğretmenler ve hastane müdürleri gibi alt ve orta dereceli memurlardı.

Annemin bölgesindeki kuruluşlardan biri de Chengdu İkinci Öğretmen Eğitim Koleji'ydi. Bu kuruluşlardaki öğren-

cilere burs verilir ve bu nedenle buraya yoksul ailelerden çok talep olurdu. Bu arada Sichuan'ı Çin'in geri kalan bölgelerine bağlayan demiryolu da tamamlanmıştı. Bunun sonucunda Sichuan'dan Çin'in her yanına gıda maddesi sevki başladı ve pek çok şeyin fiyatı bir gece içinde iki üç katına çıktı. Kolej öğrencileri geçim standartlarının yarıya indiğini görünce burslarının artırılmasını isteyerek bir gösteri yaptılar. Bay Ying gösteriye katılan her öğrencinin sağcı olarak sınıflandırılmasını istedi. Kolejin 300 öğrencisinden 130 kadarı gösteriye katılmıştı. Bay Ying bunların hepsine sağcı damgasını yapıştırdı. Kolej sadece ilkokullara bakan anneme bağlı değilse de, kent yetkilileri bu öğrencileri onun kotası olarak kabul ettiler.

Annemin girişimciliğini göstermemesi bağışlanmamıştı. Bay Ying bir sağcı sanığı olarak onun da adını kaydetmişti. Ancak bu konuda bir şey yapmadığından kendisi sağcılıkla suçlanarak yerinden alındı.

Sağcı Aleyhtarı Kampanya toplumu büyük ölçüde etkilemiş değildi. Köylüler ve işçiler yaşamlarını sürdürüyorlardı. Kampanya bir yıl sonra sona erdiğinde en az 550.000 kişi sağcı olarak nitelenmişti. Bunlardan çoğu işlerinden atılmışlar, fabrikalarda ya da tarlalarda el emekçisi olarak çalışmışlardır. Bu kişiler ve aileleri ikinci sınıf yurttaşlar oldular. Alınan ders sert ve çok açık seçikti: hiçbir eleştiri hoşgörüyle karşılanmayacaktı. İnsanlar o günden sonra şikayeti ya da herhangi bir konuda seslerini yükseltmeyi terk ettiler. O günlerin havası şöyle özetleniyordu: "Üç Anti'den sonra kimse paranın yönetildiği yerde olmak istemiyor; Sağcı Aleyhtarı Kampanya'dan sonra kimse ağzını açmıyor."

Ancak 1957'nin trajedisi halkı sessizliğe itmekten çok daha öte bir şeydi. Artık uçuruma düşme olasılığı önceden kestirilemeyen bir şey olmuştu. Kota sistemi kişisel kin güden insanlar karşısında herkesin hiçbir suçu olmadan suçlanacağı anlamına geliyordu.

Annem hâlâ komünist davasına bağlıydı ama uygulama konusunda kuşkular beslemeye başlamıştı. Bu kuşkularını araştırma enstitüsünün temizliğe uğramış eski başkanı Bay Hau'ya dile getirmişse de, babama bu konuda bir şey söylememişti. Bunun nedeni babamın kuşku duymaması değil, bu konuları kendisiyle konuşmaktan kaçınmasıydı. Askeri emirler gibi Parti kuralları da üyelerin aralarında Parti politikalarını tartışmalarını yasaklamıştı. Parti kuruluş yasasına göre her üye Parti'ye kayıtsız şartsız boyun eğmeliydi. Alt düzey yetkilisi üst düzeyden olana boyun eğmeliydi. Bir anlaşmazlık varsa bu sadece amire bildirilebilirdi. Komünistlerin Yanan günlerinden beri ısrarla korudukları bu askeri disiplin başarıları için çok önemliydi. Babam bu disipline sıkı sıkı bağlıydı. Eğer açıkça meydan okunduğu takdirde devrimin korunamayacağına inanırdı. Bir devrimde kusur bile varsa kendi tarafın için mücadele ederdin -kendi tarafının ötekinden daha iyi olduğuna inandığın sürece. Birlik en önemli şeydi.

Annem babamın Parti ilişkileri karşısında kendisinin yabancı olduğunu anlıyordu. Bir gün durum hakkında birkaç eleştiri yapıp da ondan karşılık almayınca, "İyi bir komünistsin ama berbat bir kocasın!" demişti. Babam başını sallamış, bunu bildiğini söylemişti.

Babam on dört yıl sonra biz çocuklara 1957'de kendisinin başına gelenleri anlattı. Yirmi yaşlarında olduğu Yanan günlerinde Ding Ling adında tanınmış bir kadın yazarla yakın bir dostluğu olmuştu. Babam 1957 martında Pekin'de bir Kamu İşleri konferansında Sichuan heyetinin başında bulunduğu sırada kadın haber yollayıp Tianjin'de kendisini görmeye davet etmişti. Babam gitmek istemiş, ama eve acele dönmek zorunda kaldığı için gitmemişti. Ding-Ling aylar sonra Çin'deki bir numaralı sağcı ilan edilmişti. Babam bizlere, "Onu görmeye gitseydim benim de sonum gelecekti," demişti.

12 *"Becerikli Kadın Yiyecek Olmadan da Yemek Yapar" - Kıtlık (1958-1962)*

1958 sonbaharında altı yaşımda evden yayan yirmi dakika uzakta olan bir ilkokula gitmeye başladım. Her gün okula giderken gözlerimi yoldan ayırmaz, çamurlar arasında paslı çiviler, kırık dişliler ya da herhangi madeni bir şey arardım. Bunlar çelik fırınlarına atılacaktı. Evet, ben altı yaşımda çelik üretimiyle ilgileniyordum ve okul arkadaşlarımla en çok hurda demiri teslim etme yarışmasına girmiştim. Çevremde hoparlörlerden marşlar yükseliyor, duvarlarda, posterlerde ve bayraklarda hep aynı şey yazıyordu: "Yaşasın Büyük Sıçrama!" ve "Herkes Çelik Yapsın!" Ben nedenini anlamıyorsam da, Başkan Mao'nun millete çok çelik üretmesini emrettiğini biliyordum. Okulumuzda mutfaktaki dev ocaklar üzerinde çelik kazanları vardı. Topladığımız hurda demiri bunların içine atardık. Sobalar sürekli yanar, öğretmenlerimiz nöbetleşe günde yirmi dört saat odun atarlar, erimiş çeliği kocaman bir kaşıkla karıştırırlardı. Öğretmenler çelik üretimiyle meşgul olduklarından pek ders yapmazdık. Daha büyük çocuklar da bizden farksızdılar. Bir kısmımız da öğretmenlerin evlerini temizler, çocuklarına bakardık.

Bir kere öteki çocuklarla birlikte kollarına dökülen erimiş demirle ağır yanan öğretmenimizi görmek için hastaneye gittiğimi hatırlarım. Doktorlarla beyaz önlüklü hemşireler oradan oraya koşuşturuyorlardı. Hastanede de bir fırın vardı ve doktorlar ameliyat aralarında bile koşup buna odun atmak zorundaydılar.

Ben okula başlamadan az önce ailem eski papaz evinden çıkmış ve eyalet hükümet merkezi olan özel bir mahalleye taşınmıştık. Burası apartmanları, resmi daireleri ve evleri olan birkaç sokaktan oluşuyordu; etrafını çevreleyen yüksek bir duvarla dış dünyadan ayrılmıştı. Büyük kapının içinde İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerikan Askeri Kulübü olan bina vardı. Ernest Hemingway 1941'de orada kalmıştı. Burası şimdi Sichuan hükümetinin sekreterya bürosuydu.

Sürücülerin bekledikleri park yerinde dev bir fırın kuruluydu. Geceleri gökyüzü aydınlanır, ocağın çevresinde toplananların gürültüsü benim 300 metre uzaktaki odama kadar gelirdi. Ailemizin bütün tencereleri de bu fırında erimişti. Ancak onlara artık ihtiyacımız da yoktu. Şimdi özel yemek pişirmek yasaktı ve herkes kantinde yemek zorundaydı. Fırınlar bir türlü doymuyorlardı. Annemle babamın demir yaylı rahat yatakları da gitmişti. Kent sokaklarında demir diye bir şey kalmamıştı. Annemle babamı aylarca pek görememiştim. Bürolarındaki fırınların derecelerinin düşmemesini sağlamakla yükümlü olduklarından çoğunlukla eve bile gelmiyorlardı.

Mao işte bu dönemde Çin'i birinci sınıf bir modern devlete dönüştürme hayaline sıkı sıkı sarılmıştı. Çeliğe sanayinin 'mareşali' diyor ve çelik üretiminin bir yıl içinde, 1957'de 5.35 milyon tondan 1958'de 10.7 milyon tona çıkmasını istiyordu. Ancak çelik sanayiini usta işçilerle genişleteceği yerde tüm halkın bu işte bir rol oynamasına karar vermişti. Her birim için bir kota vardı ve insanlar aylarca bunu yerine getirmek için normal işlerini aksattılar. Ülkenin eko-

nomik gelişmesi kaç ton çelik üretileceğine indirgendi ve tüm millet bunun için çalışmaya başladı. 100 milyon köylünün tarımdan alınarak çelik üretiminde kullanıldığı tahmin edilmektedir. Bunlar ülkenin gıda maddelerinin büyük bir kısmını üreten işgücüydü. Dağlar yakıt için çırılçıplak bırakılmıştı. Ancak bu kitlesel üretimin sonucu halkın "hayvan tersi" (niu-şi-ge-da) diye adlandırdığından fazla bir şey değildi.

Bu saçma durum sadece Mao'nun ekonominin işleyişi konusunda ne kadar cahil olduğunu göstermekle kalmayıp gerçek konusunda hemen hemen metafizik bir önemsememeyi de göstermektedir. Bu, bir şairde ilginç olabilirdi, ama mutlak güce sahip politik bir liderde olması çok daha başka bir şeydi. Mao'nun çelik saplantısına tıpkı diğer saplantılarında olduğu gibi karşı konulmuş değildir. Örneğin tahılı yiyen güvercinlerden hoşlanmazdı. Bu nedenle bütün aileler seferber edilmişti. Evlerin dışında durur ve kuşları ağaçtan uçmaya zorlamak için madeni eşyayı birbirine çarpardık. Böylece kuşlar hep havada kalacaklar ve sonunda yorgunluktan düşüp öleceklerdi. Bugün bile avlumuzdaki büyük ağacın altında biz çocukların ve devlet memurlarının yaptığımız gürültüyü hâlâ hatırlarım.

Akıl hayal almaz ekonomik hedefler de vardı. Mao Çin'in sanayi üretiminin on beş yıl içinde Birleşik Devletleri ve İngiltere'yi geçeceğine inanıyordu. Çinliler için kapitalist dünya bu iki ülkeydi. Onları geçmek düşmanları üzerinde bir zafer kazanmak olacaktı. Bu, halkın gururunu okşuyor ve heyecanlarını artırıyordu. Birleşik Devletler ve pek çok Batılı ülkenin diplomatik olarak Çin'i tanımayı reddetmeleri Çinlileri küçük düşürmüştü; bu nedenle kendilerini dünyaya kanıtlamak için mucizeler yaratacaklarına inanıyorlardı. Mao gerekli ilhamı sağlıyordu. Halkın enerjisi bir çıkış yolu bulma ihtiyacındaydı. Ve işte şimdi bunu bulmuşlardı. Cahillik mantığı geçtikçe birlikte bir iş başarma duygusu da tedbirliliği unutturmuştu.

Mao 1958 başlarında Moskova'dan döndükten kısa bir süre sonra bir aylığına Chengdu'ya geldi. Çin'in her şeyi yapabileceği, özellikle de sosyalizm liderliğini Rusların elinden alabileceği fikriyle coşmuştu. "Büyük Sıçrama"sını Chengdu'da planladı. Kent kendisine büyük bir geçit töreni düzenlediyse de, katılanların Mao'nun orada olduğundan haberleri yoktu. Gözden uzak duruyordu. Bu geçit töreninde bir slogan ortaya atıldı: "Becerikli kadınlar yiyecek olmadan da yemek yapar." Bu, eski bir Çin deyişi olan, "Bir kadın ne kadar becerikli olursa olsun, yiyecek olmadan yemek yapamaz"ın tersine çevrilmişiydi. Abartılmış sözler somut istekler olmuştu. Olanaksız hayallerin gerçekleşmesi bekleniyordu.

Mao, Chengdu Ovası'nda bazı çiftlikleri de ziyaret etmişti. O zamana kadar köylü kooperatifleri hep küçük işletmelerdi. Mao burada onların birleşerek daha büyük "halk komünleri" haline dönüştürülmesini emretti.

O yaz Çin'in tümü, her biri 2000 ila 20.000 aileyi içeren bu yeni birimler şeklinde örgütlendi. Bu kampanyanın öncülerinden biri Kuzey Çin'de Hebei eyaletinde Şuşui bölgesiydi. Yerel parti şefi Mao'nun dikkatine layık olduklarını kanıtlamak için eskisinin on katı fazla tahıl üreteceklerini iddia etti. Mao gülerek, "Bu kadar yiyeceği ne yapacaksın?" dedi. "Ama diğer taraftan düşünürsen bu kadar çok yiyeceği olmak hiç de kötü bir şey değil. Bunu devlet istemiyor. Herkesin bol ürünü var. Ama buradaki çiftçiler istedikleri kadar yiyebilirler. Günde beş öğün yemek yiyebilirsiniz." Mao Çin köylüsünün ebedi hayaliyle kendinden geçmişti: fazla yiyecek. Köylüler bunun üzerine Büyük Lider'e bir mu (bir dönümün altı da biri) başına yarım milyon kilo patates, 60 ton tahıl ve her biri 250 kilo gelen lahanalar yetiştirdiklerini iddia ettiler.

Dönem, insanın kendi kendine ve başkalarına anlattığı hayallere inandığı ve bunları inanılmaz ölçülerde uyguladığı

dönemdi. Köylüler Parti yetkililerine mucize bir hasat gerçekleştirdiklerini göstermek için birkaç tarlanın ürününü bir tek tarlanın ürünüymüş gibi sunuyorlardı. Buna benzer "Potemkin tarlaları" tarım mühendislerine, gazetecilere, başka bölgelerden gelen ziyaretçilere ve yabancılara gösteriliyordu. Bu ürünler zamansız yer değiştirmekten ya da yoğunluktan birkaç gün içinde ölüyorlarsa da, ziyaretçiler bunu bilmiyorlar, ya da bilmek istemiyorlardı. Tüm ülkeyi bir "başkalarını kandırırken kendini kandırma" havası sarmıştı. Aralarında tarım mühendisleri ve üst düzey Parti liderleri de olan pek çok kimse mucizeleri kendi gözleriyle gördüklerini söylüyorlardı. Başkalarının hayali iddialarını tekrarlayamayanlar kendi kendilerinden kuşkulanmaya başlamışlardı. Mao'nunki gibi istihbaratın saklandığı ya da uydurulduğu bir diktatörlükte sıradan insanların kendi deney ve bilgilerine güvenmeleri çok güçtü. Ayrıca şimdi bireysel soğukkanlılığı boğacak ulus çapında bir heyecan dalgasına kapılınmıştı. Gerçeği gözardı edip Mao'ya güvenmek çok kolaydı. En rahat yol çılgınlığa kapılmaktı. Durup düşünmek başa bela getirebilirdi.

Durumun saçmalığını gören pek çok kişi, özellikle 1957'nin Sağcı Aleyhtarı kampanyasından sonra fikirlerini söylemeye korkuyorlardı. Kuşkularını dile getirenler hemen susturuluyor ve işlerinden kovuluyorlardı ki, bu da, aileleri ve çocukları için hiçbir gelecek olmaması demekti.

Pek çok yerde büyük üretim artışlarıyla övünmeyen insanlar pes edene kadar dövülüyorlardı. Yibin'de bazı üretim birimleri liderleri köy meydanında kolları arkalarından bağlı olarak sorguya çekiliyorlardı:

"Bir mu'dan ne kadar buğday alırsın?"

"Dört yüz jin" (225 kilo kadar -gerçekçi bir rakam).

Sonra adam dövülüyordu: "Bir mu'dan ne kadar buğday alırsın?"

"Sekiz yüz jin."

Bu imkansız rakam bile yeterli değildi. Zavallı adam "On bin jin," diyene kadar ya dövülür ya da orada bağlı ve asılı olarak bırakılırdı. Bazen rakamı yükseltmeyen adamın orada öldüğü de olurdu.

Bu tür sahnelere karışan pek çok köy kökenli memurlar ve köylüler bu gülünç övünmeye inanmıyorlarsa da, kendilerinin suçlanacağı korkusu onları bu işe devama sürüklüyordu. Parti'nin emirlerini yerine getiriyorlardı ve Mao'yu izledikleri sürece güvencedeydiler. İçlerinde bulundukları totaliter sistem kendi sorumluluk duygularını çarpıtmıştı. Doktorlar bile şifa bulmaz hastalıkları mucizeyle iyi ettikleriyle övünürlerdi.

Bizim bölümümüze gelen kamyonlardan inen yüzleri gülen köylüler inanılmaz rekor haberleri getirirlerdi. Bu, bir gün kamyonun yarı boyunda bir hıyar olurdu, bir başka sefere iki çocuğun güçlükle taşıyacakları irilikte bir domates. Bir keresinde bir domuzu kamyona sığdıramamışlardı.

Bütün millet çift anlamlı konuşmaya alışmıştı. Sözcükler gerçekten, sorumluluktan ve insanların gerçek düşüncelerinden kopmuşlardı. Sözcüklerin anlamları kalmadığı için kolaylıkla yalanlar söyleniyordu ve bunlar da başkaları tarafından ciddiye alınmıyordu.

Bu durum toplumun da disipline sokulmasıyla daha pekiştirilmişti. Mao komünleri ilk kurduğunda bunların başlıca avantajının "kontrol edilmelerinin kolay olması" olduğunu söylemişti. Çünkü şimdi köylüler kendi başlarına bırakılacakları yerde organize bir sistemin içinde olacaklardı. Toprağı nasıl işleyecekleri hakkında en yukardan ayrıntılı emirler veriliyordu. Mao tarımın tümünü sekiz karakterde özetlemişti: "Toprak, gübre, su, tohum, yoğun ekim, koruma, bakım, teknoloji." Pekin'deki Parti Merkez Komitesi tüm Çin köylüsüne iki sayfalık bir broşür göndermişti. Bunda gübrenin nasıl kullanılacağı, ekimin nasıl daha sık yapılacağı anlatılıyordu. Bu broşürlerin inanılmaz derecede basit talimatlarına aynen uyulacaktı.

Bu disiplinin diğer bir yolu da, o günlerde Mao'da saplantı haline gelen komünlerde kantin uygulamasıydı. Mao komünizmi "bedava yemek veren halk kantinleri" olarak tanımlıyordu. Kantinlerin gıda maddesi üretiyor olmamaları onu fazla ilgilendirmiyordu. Rejim 1958'de evlerde yemek yemeyi etkin bir biçimde yasakladı. Her köylü komün kantininde yemek yiyecekti. Mutfak kapkacağı -ve bazı yerlerde para-yasaklanmıştı. Komün ve devlet herkese bakacaktı. Köylüler her gün çalışmaları bittikten sonra kantinlere gidip tıkabasa yemek yiyorlardı ki, bunu yaşamlarının en iyi yıllarında, en verimli bölgelerde bile yapamamışlardı. Kırsal kesimdeki bütün yiyeceği tüketiyor ve israf ediyorlardı. Tarlalarda yapılan işin miktarı da önemli değildi, çünkü tüm ürün devletindi ve köylülerin yaşantılarıyla bir ilgisi yoktu. Mao Çin'in komünizm toplumuna ulaşmakta olduğunu söylemişti ki, bunun Çincesi "maddi malların paylaşımı"ydı ve köylüler bunu yaptıkları iş göze alınmadan nasıl olsa bir pay alacakları anlamında kabul etmişlerdi. Çalışmak için bir neden olmayınca tarlalara gidip uyukluyorlardı.

Öncelik çeliğe verildiğinden tarım gözardı edilmekteydi. Köylülerin çoğu saatler boyunca hurda demir ve odun arayıp fırınları söndürmemeye çalışarak zaten bitkin düşüyorlardı. Tarlalar genelde kadınlara ve çocuklara bırakılmıştı ve hayvanlar da çelik üretimine katkıda bulunduklarından, bunlar her şeyi elle yapmak zorundaydılar. 1958 harman kaldırma zamanı geldiğinde tarlalarda pek az insan vardı.

1958 ürününü alamamak, resmi rakamlar tarımsal üretimin iki katına çıktığını gösteriyorsa da, bir kıtlığın gelmek üzere olduğunun uyarısıydı. 1958'de Çin'in buğday üretiminin Birleşik Devletler'inkinden üstün olduğu resmen açıklandı. Parti Gazetesi "Aşırı gıda maddesi üretme sorunuyla nasıl başa çıkarız?" konusunda bir tartışma başlattı.

Babamın dairesi, Sichuan'da basının başındaydı ve orada da bütün Çin'de olduğu gibi akıl almaz iddialar yayınlanı-

yordu. Basın, Parti'nin sesiydi ve iş Parti politikasına geldi mi, ne babamın ne de medyada başka birinin bir diyeceği olabilirdi. Onların hepsi büyük bir montaj hattının parçasıydılar. Babam olayların gelişmesini korkuyla izliyordu. Tek seçeneği üstlerine baş vurmaktı.

Babam 1958 sonunda Pekin'deki Merkez Komitesi'ne bir mektup yazıp bu şekilde çelik üretmenin anlamsız ve kaynak israfı olduğunu bildirdi; köylüler bitkin düşüyorlar, emekleri boşa harcanıyordu ve yiyecek kıtlığı başlamıştı. Hemen harekete geçilmesini öneriyordu. Mektubu iletmesi için valiye verdi. Vali Lee Da-zhang eyaletin iki numaralı kişisiydi. Babam Yibin'den Chengdu'ya geldiğinde kendisine ilk işini o vermişti ve kendisine arkadaşıymış gibi davranırdı.

Vali Lee babama mektubu göndermeyeceğini söyledi. Mektupta yeni bir şey söylenmiyordu. "Parti her şeyi bilir. Ona güvenmelisin," dedi. Mao halkın moralinin asla zayıflatılmamasını söylemişti. Büyük Sıçrama Çinlilerin psikolojik davranışlarını pasiflikten 'yapabilirim elbette'ye çevirmişti ki, bu, tehlikeye atılmamalıydı.

Vali Lee babama kendisine eyalet liderleri arasında "Muhalefet" adının takılmış olduğunu da söyledi. Diğer nitelikleri olan Parti'ye mutlak sadakatı ve kesin disiplin anlayışı nedeniyle hâlâ yerinde durabiliyordu. "İyi olan kuşkularını kamuoyuna değil de sadece Parti'ye iletmiş bulunman," dedi. Bu konuları açmaya devam ederse babamın sadece kendi başını değil, ailesini ve 'başkalarını' da belaya sokacağını anlattı. Burada 'başkaları' babamın arkadaşı olarak kendisi oluyordu. Babam ısrar etmedi. Bu konuşma kendisini kısmen ikna etmişti.

Ancak babam ve Kamu İşleri dairelerinde çalışan insanlar görevleri gereği pek çok şikayet alıyorlar ve bunları Pekin'e iletiyorlardı. Halk ve memurlar arasında büyük bir tatminsizlik vardı. Büyük Sıçrama komünistlerin on yıl önce iktidara gelmelerinden bu yana liderlikte en ciddi bölünmeye

neden olmuştu. Mao başlıca iki görevinden daha az önemlisi olan devlet başkanlığını Liu Shaoqi'ye bırakmıştı. Liu Çin'in iki numaralı adamı olmuşsa da, prestiji, Parti başkanlığını elinde tutan Mao'nun prestijinin çok altındaydı.

Muhalefet sesleri o kadar güçlendi ki, Parti'nin özel bir toplantı yapması gerekti. Merkezi Çin'de Lushan dağ sayfiyesinde 1959 haziranında bir konferans toplandı. Konferansta Savunma Bakanı Mareşal Peng Dehuai Mao'ya bir mektup yazarak Büyük Sıçrama'da olanları eleştirdi ve ekonomiye gerçekçi bir yaklaşım önerdi. Peng, Mao'nun en eski arkadaşlarından biri ve kendisine en yakın olan kişiyse de, Mao bu eleştiriyi, hele yanlış olduğunu bildiği bir noktada, asla kabul edemezdi. Peng ile kendisini açıkça desteklemiş olan birkaç kişi "sağcı oportünistler" olarak nitelendiler. Peng savunma bakanlığından alındı, evinde göz hapsine konuldu ve daha sonra Sichuan'a gönderilip küçük bir göreve verildi.

Mao, iktidarını korumak için çok çalışmak zorundaydı. Bu işte de aslında üstüne kimse yoktu. Sonuçta, özel olarak Mao'nun politikalarına karşı olsalar da, pek az üst düzey yetkili Mareşal Peng'i destekledi. Fikrini belli etmek zorunda kalmayan tek kişi bacağı kırıldığı için evinde yatan Parti Genel Sekreteri Deng Şiaoping'di. Deng'in üvey annesi evde, "Ben bütün yaşamımca köylüydüm ve hiç bu kadar saçma bir çiftçilik yöntemi duymadım!" diyordu. Mao Deng'in bilardo oynarken ayağını kırdığını duyunca, "Ne kadar da uygun," dedi.

Sichuan Birinci Sekreteri Komiser Li konferanstan Chengdu'ya Peng'in Lushan'da söylediği sözleri içeren bir belgeyle döndü. Bu belge 17'nci derecenin üzerindeki memurlara dağıtıldı ve kendilerine orada söylenenlerle aynı fikirde olup olmadıkları soruldu.

Babam Lushan tartışması konusunda Sichuan valisinden bazı şeyler duymuştu. Ve sonra daha önce hiç yapmadığı bir şey yaptı: anneme bunun bir tuzak olduğunu söyledi.

Annem çok duygulanmıştı. Babam ilk kez onun çıkarlarını Parti'nin kuralları önüne koyuyordu.

Annem daha pek çok kişinin uyarılmış olduğunu öğrendi. Kolektif 'sınav'da arkadaşlarının yarısı Peng'in mektubu aleyhinde konuştular ve orada yöneltilen eleştirilerin "tümüyle yalan" olduğunu iddia ettiler. Bir kısmı da konuşma yeteneklerini kaybetmişler gibi sersemlemiş bir halde kalmışlardı.

Chengdu Tahıl Bürosu ve Chengdu Postanesi şefleri Mareşal Peng'in emrinde çarpışmış eski Kızılordu askerleriydi. İkisi de çok saydıkları komutanlarının haklı olduğunu ve kendilerinin deneyimlerinin Peng'in gözlemlerini doğruladığını söylediler. Annem bu eski askerlerin tuzağı bilip bilmediklerini merak etmişti. Eğer biliyorsalar böyle konuşmaları kahramanca bir şeydi. Kendisi de onlar gibi cesur olsaydı keşke. Ama sonra çocuklarını düşündü - çocukları ne olurdu? Artık öğrenciliğindeki özgür ruh değildi. Kendi sırası gelince, "Mektuptaki görüşler Parti'nin son iki yıldaki politikalarıyla uyumlu değildir," dedi.

Amiri Bay Guo anneme sözlerinin tatmin edici olmadığını, çünkü kendi tutumunu belirtmemiş olduğunu söyledi. Annem günlerce heyecan içinde yaşadı. Peng'i destekleyen Kızılordu askerleri "sağcı oportünistler" olarak damgalanıp işlerinden alındılar ve tarlalarda çalışmak üzere gönderildiler. Annem "sağcı eğilimleri"nin eleştirilmesi için bir toplantıya çağırıldı. Toplantıda Bay Guo onun "ciddi hatalarından" birini anlattı. 1959'da Chengdu'da tavuk ve yumurta satılan bir karaborsa baş göstermişti. Komünler tavukları köylülerden aldıklarından ve onları nasıl yetiştireceklerini bilemediklerinden devlet malı olan mağazalarda tavuk ve yumurta kalmamıştı. Birkaç köylü her nasılsa yataklarının altına bir iki tavuk saklamışlardı ve şimdi gizlice onları ve yumurtaları eski fiyatlarının yirmi katına satıyorlardı. Köylüleri yakalamak için her gün adam çıkarılıyordu. Bay Guo bir gün anneme bu baskınlardan birine gitmesini söylemişti. Annem de,

"İnsanlara ihtiyaçlarını sağlamanın nesi kötü ki? İstek olan yerde arz da olmalı," demişti. İşte bu sözü yüzünden annem "sağcı eğilimleri" nedeniyle uyarılmıştı.

"Sağcı oportünistleri" temizleme Parti'yi bir kere daha karıştırdı; Pek çok yetkili Peng gibi düşünüyordu. Buradan alınacak ders, Mao'nun otoritesine -yanlış olduğu zamanlar bile- karşı çıkılamayacağı idi. Ne kadar yüksekte olursan ol -Peng savunma bakanıydı- eğer Mao'yu kızdırırsan devrilirdin. Yine memurların bildikleri bir şey daha vardı: düşüncelerini söyleyip istifa edemezdin: istifa kabul edilemez bir protesto sayılırdı. Kolay kurtuluş yoktu. Artık insanların olduğu gibi Parti'nin de ağzı sımsıkı mühürlenmişti. Bundan sonra Büyük Sıçrama daha çılgınca aşırılıklara gitti. Yukardan daha da erişilmez ekonomik hedefler belirlendi.

1958'in sonunda, Büyük Sıçrama'nın doruğunda, büyük bir inşaat programı başlatıldı: Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun onuncu yılı için 1 Ekim 1959'a kadar on ayda on büyük bina yapılacaktı.

Bunlardan biri olacak Büyük Halk Salonu Tiananmen Meydanı'nın batı tarafında, Sovyet stili sütunlu bir bina olacaktı. Mermerle kaplı cephesi çeyrek mil uzunluğunda olacaktı ve avizeli büyük şölen salonunda bin kişi oturabilecekti. Önemli toplantılar burada yapılacak ve liderler yabancı ziyaretçileri burada karşılayacaklardı. Hepsi de büyük olan odalarına Çin eyaletlerinin adları verilecekti. Babama Sichuan Odası'nın dekorasyon işi verildi ve o da işini bitirince Sichuan'la ilgili Parti üyelerini çağırdı. Sichuan'lı Deng Şiaoping ile Kızılordu'nun kurucularından arkadaşı Mareşal Hu Lung da gelenler arasındaydılar.

Bir ara babam çağrıldı ve bu ikisiyle Deng'in kardeşini bırakarak gitti. Geri döndüğünde Mareşal Ho'nun Deng'i işaret ederek kardeşine, "Aslında tahtta o olmalı," dediğini duydu. Babamı görünce hemen susmuşlardı.

Babam bundan sonra bir süre korku içinde yaşadı. Rejimin en üst düzeyindeki anlaşmazlığı bir rastlantıyla duymuş bulunuyordu. Herhangi bir hareket, ya da hareketsizlik kendisini ölüme kadar götürebilirdi. Aslında hiçbir şey olmamışsa da, olayı bana on yıl sonra anlattığında o günden sonra hep korku içinde yaşadığını söylemiştir. "Onu duymak bile ihanet sayılırdı ve kafa kesilmesini gerektirirdi," demişti.

Duyduğu sadece Mao'ya karşı hissedilen hoşnutsuzluğun bir belirtisiydi. Bu duygu pek çok lider ve bu arada yeni başkan Liu Shaoqi tarafından da paylaşılmaktaydı.

Liu 1959 sonbaharında Chengdu'ya "Kızıl Görkem" denilen bir komünü teftiş etmeye gelmişti. Mao bir önceki yıl oradaki astronomik pirinç üretimi konusunda çok heyecanlanmıştı. Liu gelmeden önce yerel yetkililer foyalarını meydana çıkaracak herkesi toplayıp bir tapınağa kilitlediler. Ancak Liu'nun bir 'köstebeği' vardı ve tapınağın önünden geçerken durup içersini gezmek istedi. Yetkililer çeşitli mazeretler ileri sürdüler ve hatta tapınağın çökmek üzere olduğunu söylediler. Ama Liu olumsuz yanıt kabul etmiyordu. Sonunda kocaman paslı kilit açıldı ve bir grup köylü güneşe çıktılar. Yerel yetkililer bunların ünlü konuğa zarar vermemeleri için oraya kapatılmış olduklarını söylediler. Köylülerden ise çıt çıkmıyordu. Politik açıdan tümüyle iktidarsız olan komün yöneticileri insanların yaşamlarını avuçları içinde tutarlardı. Birini cezalandırmak istediler mi, kendisine en kötü işi, en az yiyeceği verirler, onu taciz etmek, suçlamak ya da tutuklatmak için bir mazeret uydururlardı.

Başkan Liu bazı sorular sorduysa da, köylüler sadece gülümseyip kekelediler. Onların görüş açısına göre yerel yetkilileri kızdırmak başkanı kızdırmaktan kötüydü. Başkan birkaç dakika sonra Pekin'e dönecekti ama komün yetkilileri yaşamlarının sonuna kadar oradaydılar.

Bundan kısa bir süre sonra Mareşal Zhu De yanında Mao'nun özel sekreterlerinden biri olduğu halde Chengdu'ya geldi. Zhu De Sichuan'lıydı, Kızılordu komutanların-

dandı ve komünistlerin zaferinin mimarlarındandı. 1949'-dan beri pek göze batmamaya çalışmıştı. Chengdu yakınlarındaki birkaç komünü ziyaret ettikten sonra İpek Nehri boyunca gezinip pavyonlara, bambuluklara ve söğütler arasındaki çayhanelere bakarken duygusallaştı. "Sichuan gerçekten bir cennet...," dedi. Şiir okur gibi konuşmuştu. Mao'nun sekreteri de geleneksel şairlerin üslubuyla ona katıldı: "Lanet olsun onu yok etmeye çalışan yalanlara ve sahte komünizme." Annem de onların yanındaydı ve tüm kalbimle size katılıyorum, diye düşündü.

Meslektaşlarından kuşkulanan ve Lushan'da eleştirildiği için hâlâ kızgın olan Mao, inatla ve çılgınca ekonomik politikasına devam ediyordu. Bunların yarattığı felaketlerden haberdar olmasına ve uygulanamaz durumda olan bazılarının değiştirilmesine izin vermesine rağmen, hepsinden vazgeçemezdi. Bu arada altmışlı yıllarla birlikte Çin'in tümünde bir kıtlık başladı.

Chengdu'da yetişkinler için aylık tayın 9 kilo pirince, 50 gram yağa ve bulunabildiği takdirde, 50 gram ete indirilmişti. Bunların dışında hiçbir şey, hatta lahana bile bulunamıyordu. İnsanların çoğunda kötü beslenme nedeniyle deri altında su birikimi demek olan ödemler başlamıştı. Buna tutulan hasta sararır ve şişerdi. Bunun en popüler tedavisi protein bakımından zengin olduğu söylenen chlorella yemekti. Chlorella insan idrarıyla beslendiğinden insanlar tuvalet yerine tükürük hokkalarına işemeye başlamışlardı. Ondan sonra bunların içine chlorella tohumları atıyorlar ve iki gün sonra yeşil balığa benzer bir şey oluşuyor, bunlar idrardan alınıp yıkanıyor ve pirinçle pişiriliyordu. İğrenç şeylerdi ama şişmeyi de önlüyorlardı.

Herkes gibi babam da sınırlı tayın alıyordu. Ancak üst düzey memur olarak bazı ayrıcalıkları vardı. Bizim bulunduğumuz yerde iki kantin vardı: küçük olanı bölüm müdürleri, karıları ve çocukları için; büyüğü diğer insanlar için. Biz çoğunlukla kantinlerden yiyeceğimizi alır ve evimizde yerdik.

Kantinlerdeki yiyecekler sokaklardakinden daha çoktu. Eyalet hükümetinin kendi çiftliği vardı, ayrıca taşra hükümetlerinden 'armağanlar' gelirdi. Bu değerli malzeme kantinler arasında bölüştürülürken küçük kantin ayrıcalıklı bir pay alırdı.

Annemle babamın Parti yetkilileri olarak özel yiyecek karneleri de vardı. Anneannemle mahalle dışındaki özel bir mağazadan bunlarla alışveriş yapardık. Annemin kuponları maviydi. Ayda beş yumurta, otuz gram soya fasulyesi ve bir o kadar da şeker hakkı vardı. Babamın kuponları sarıydı. O, derecesinin yüksekliği nedeniyle annemin iki katı yiyecek alabilirdi. Ailem kantinlerden ve karnelerden aldığı yiyecekleri ortaya koyar ve hep birlikte yerlerdi. Yetişkinler çocuklara paylarına düşenden fazlasını verdiklerinden hiç açlık çekmedim. Ama yetişkinlerin hepsi kötü beslenmenin zararlarını çekiyorlardı ve anneannemde bir ödem başlamıştı. Evde yetiştirdiği chlorella'yı yiyorlardı ama bunun nedenini bana söylemiyorlardı. Bir kere denemeye kalkıştım ama o kadar iğrenç bir şeydi ki, hemen tükürdüm ve bir daha yemedim.

Çevremde açlığın ortalığı kasıp kavurduğunu pek bilemiyordum. Bir gün okula giderken küçük bir çörek parçası yerken birden biri koşup yanıma geldi ve çöreği elimden kaptı. Kendimi toparladığımda çıplak ayaklı, kısa pantolonlu bir oğlanın koşa koşa kaçtığını gördüm. Olanları evde anlatınca babamın gözlerini bir keder bürüdü. "Sen talihlisin," dedi. "Senin gibi çocuklar açlıktan ölüyorlar."

O sıralarda dişlerim için hastaneye gitmiştim. Oraya her gittiğimde insanların fıçı gibi şişmiş bacaklarını görünce midem bulanırdı. Hastalar hastaneye arabalarla getirilirlerdi. Dişçime onların ne hastalıkları olduğunu sordum, içini çekerek, "Ödem," dedi. Onun ne demek olduğunu sorunca da yiyecekle ilişkili bir şeyler mırıldandı.

Bu ödemli insanların çoğu köylülerdi. Tayın sözkonusu olmadığından durum kırsal bölgelerde çok daha kötüydü.

Devlet politikası önce kentleri doyurmaktı ve komün yetkilileri köylülerin tahılını zorla ellerinden alıyordu. Pek çok yerde gıda maddelerini saklamaya çalışan köylüler tutuklanıyor veya dayak yiyor ya da işkence görüyordu. Aç köylülerden gıda maddesi toplamakta isteksizlik gösteren komün yetkilileri işten atılıyorlardı. Sonuçta Çin'in tahılını yetiştiren milyonlarca köylü öldü.

Daha sonraları Sichuan ve Mançurya'daki akrabalarımın çoğunun bu kıtlıkta öldüklerini öğrendim. Bunların arasında babamın geri zekalı kardeşi de vardı. Babaannem 1958'de ölmüştü ve bu amcam, kıtlık başlayınca kimsenin öğütlerini dinleyecek durumda değildi. Tayınlar aylık olarak veriliyordu ve o kendisininkini birkaç gün içinde yer, ayın geri kalanında aç gezerdi. Çok geçmeden de açlıktan ölmüştü. Anneannemin kızkardeşi Lan ile kocası 'Sadakat' Pei-o Kuomintang bağlantısından dolayı gönderildikleri Mançurya'nın kuzeyinde açlıktan öldüler.

Kıtlıkta yardım örgütünde çalışan bir yetkili 1989'da bana Sichuan'da açlıktan yedi milyon kişinin ölmüş olduğunu söyledi. Bu, zengin eyaletin nüfusunun yüzde onuydu. Tüm ülke için yapılan tahmin otuz milyon civarındadır.

1960'da bir gün Yibin'deki halam Jun-ying'in kapı komşusunun üç yaşındaki kızı kaybolmuştu. Komşu birkaç hafta sonra sokakta kızının elbisesini giymiş bir çocuk gördü. Gidip bakınca kızının olduğunu kanıtlayan işaretleri buldu. Durumu polise haber verdi. Sokakta gördüğü küçük kızın annesiyle babasının rüzgarda kurutulmuş et sattıkları anlaşıldı. Birkaç bebek çalmışlar ve bunları öldürüp tavşan eti diye satmışlardı. Çift idam edildi ve olay kapatıldı, ancak o dönemde bebeklerin öldürülmesinin yaygın olduğu biliniyordu.

Kıtlık için gösterilen resmi nedenlerden biri Kruşçev'in Çin'den Kore Savaşı'nda verdiği borcu hemen ödemesini istemesiydi. Rejim, çoğu opraksız köylü olan ve insafsız tefecilerden çok çekmiş olan halkın duygularıyla oynamaktaydı.

Ayrıca Mao, Sovyetler Birliği'ni adlandırarak suçu atacağı bir dış düşman bulmayı ve halkı bütünleştirmeyi umuyordu.

Bir neden de, "beklenmedik doğal afetler"di. Çin çok büyük bir ülkedir ve kötü hava koşulları her yıl bir yerde kıtlık doğurur. Havanın nasıl olduğu hakkındaki bilgiye ise sadece çok üst düzey yöneticiler sahipti. Aslında halkın yerinden hareket etmediği düşünülürse, bir başka eyalette, hatta bir dağın öteki yanında neler olup bittiğini bilen pek yoktu.

1962 başlarında 7000 üst düzey yöneticinin katıldığı bir toplantıda Mao kıtlığın yüzde 70 doğal afetlerden ve yüzde 30 insan hatasından kaynaklandığını söyledi. Başkan Liu Shaoqi ise bunun yüzde 70 insan hatasından ve yüzde 30 doğal afetlerden doğduğunu söyledi. Babam da toplantıdaydı ve eve döndüğünde anneme, "Korkarım Yoldaş Shaoqi'nin başı derde girecek," dedi.

Konuşmalar annem gibi alt düzey memurlara iletildiğinde Başkan Liu'nun değerlendirmesi kesilmişti. Mao'nun rakamları bile halkın büyük bir kısmına iletilmemişti. Bu bilgi saklanması halkın sessiz kalmasını sağlıyor, Komünist Parti'ye karşı yüksek sesli eleştiriler duyulmuyordu.

Büyük Sıçrama ve korkunç kıtlık annemle babamı çok sarsmıştı. Tüm tabloyu göremiyorlarsa da, açıklamanın "doğal afetler" olduğuna inanmıyorlardı. Ancak en çok suçluluğu da onlar duyuyorlardı. Propaganda alanında çalıştıklarından yanlış bilgilendirme mekanizmasının tam ortasındaydılar. Babam hem vicdanını rahatlatmak ve hem de günlük yolsuzluklardan kaçınmak için komünlerde yardım çalışmalarına gönüllü oldu. Bu, köylülerle kalmak ve onlar gibi açlıktan ölmek demekti. Bunu yaparak Mao'nun 'kitlelerin sıkıntısını paylaşmak' talimatını yerine getiriyorsa da, bu durum kadrosu içinde pek iyi karşılanmamıştı. Onlar da nöbetleşe gitmek zorundaydılar ve bu aç kalmak demekti.

1959 sonlarından 1961'e kadar, yani kıtlığın en kötü döneminde, babamı çok seyrek görebildim. Kırsal köylüler gibi tatlı patates yapraklarını, bitkileri ve ağaç kabuklarını yi-

yordu. Babam gördükleriyle altüst oluyordu ama en kötü sahneleri de görmüyordu, çünkü alışıla geldiği üzere her nereye gitse yerel yetkililer çevresini sarmaktaydılar. Ancak ödeme tutulmuş ve derin bir depresyona girmişti. Yolculuklarından döndüğünde çoğunlukla hastanede yatardı. 1961 yazında üç ay hastanede kaldı. Artık Parti kendisinden pek hoşnut değildi. "Devrimci iradesinin zayıfladığı" gerekçesiyle eleştirildi ve hastaneden çıkması emredildi.

En küçük kardeşim Şiao-fang 1962'de doğdu. İçimizde ana sütüyle beslenen bir tek o olmuştu. Doğmadan önce annem evlatlık vermek istemişse de, doğduktan sonra çok alıştığı için bırakamamış ve bebek gözdesi olmuştu. Onunla büyük bir oyuncakmış gibi oynardık. Çevresi hep kendisini seven insanlarla dolu olduğundan annem onun rahat ve güvenli olduğunu söylerdi. Babam da diğer çocuklarında olmadığı gibi onunla çok vakit geçirirdi. Şiao-fang oyuncaklarla oynayacak yaşa geldiğinde babam onu her cumartesi sokağın başındaki mağazaya götürür ve yeni bir oyuncak alırdı. Şiao - fang hangi nedenle olursa olsun ağlamaya başlayınca babam elindeki her işi bırakıp yanına koşardı.

On milyonlarca insanın ölümü Mao'nun 1961 başında ekonomik politikalarından vazgeçmesini sağlamıştı. istemeyerek de olsa pragmatik Başkan Liu ile Parti Genel Sekreteri Deng Şiaoping'e daha fazla kontrol imkanı sağladı. Mao özeleştiri yapmak zorunda kalmıştı, ama bunu hep sanki Çin'in bütün yeteneksiz memurlarının yükünü kendi taşıyormuş gibi yapardı.

Ancak durum biraz düzelmeye başlamıştı. Pragmatikler bir dizi önemli reformu başardılar. Deng ünlü sözünü bu sırada söylemiştir: "Kedinin beyaz mı kara mı olduğu önemli değildir, önemli olan fareyi yakalamasıdır." Artık kitlesel çelik üretimi yapılmayacaktı. Çılgıncasına ekonomik hedeflere bir son verilmiş, gerçekçi politikalar getirilmişti. Halk

kantinleri kaldırıldı, köylülerin gelirleri yaptıkları işe bağlandı. Komünler tarafından el konulan ev eşyaları, tarım araçları ve evcil hayvanları geri verildi. Yine köylülere özel olarak ekebilecekleri küçük araziler iade edildi. Bazı bölgelerde toprak köylülere kiralandı. Ticaret ve sanayide pazar ekonomisi unsurlarına izin verildi ve birkaç yıl içinde ekonomi yine gelişmeye başladı.

Ekonominin gevşetilmesinin yanısıra politik liberalleşme de vardı. Pek çok toprak sahibinin "sınıf düşmanı" etiketleri kaldırıldı. Çeşitli politik kampanyalarda safışı edilen insanlara "itibarları iade" edildi. Bunlar arasında 1955'in "karşı devrimcileri," 1957'nin "sağcıları" ve 1959'un "sağcı oportünistleri" vardı. Annem 1959'da "sağcı eğilimleri" nedeniyle bir uyarı aldığından 1962'de tazminat olarak derecesi 17'-den 16'ya yükseltildi. Artık daha fazla edebi ve sanatsal özgürlük vardı. Ortalıkta hakim olan hava çok daha ılımlıydı. Annem ve babam gibi pek çok kimse için rejim yanlışlıklarından ders alabildiğini ve işlerliğini gösteriyor ve bu da onların rejime olan güvenlerini yeniliyordu.

Bütün bunlar süregelirken ben hükümet mahallesinin yüksek duvarları arasında bir koza içinde yaşıyordum. Trajedi ile doğrudan doğruya ilişkim yoktu.

13 *"Bin Altın Değerli Küçük" Ayrıcalıklı Bir Kozada (1958-1965)*

ANNEM 1958'de beni ilkokula yazdırmaya götürdüğünde üzerimde yeni pembe ceketim, bacağımda yeşil pantolonum ve saçımda da pembe bir kurdele vardı. Doğruca bizi akademik müfettiş ve öğretmenlerden biriyle bekleyen başöğretmenin odasına gittik. Hepsi gülümsüyorlar ve anneme saygıyla "Müdür Şia" diye hitap ediyorlar, kendisine çok önemli bir kişiymiş gibi davranıyorlardı. Daha sonraları okulun annemin dairesine bağlı olduğunu öğrendim.

Bu özel görüşmenin yapılmasının nedeni altı yaşında olmamdı, okul eksikliği olduğundan sadece yedi yaşındaki çocukları okula alıyorlardı. Ama babam da annem de benim okula erken başlamamı istediklerinden kuralların biraz çiğnenmesine bu kere babam da göz yummuştu. Klasik şiirleri ezberden okumam ve yazımın güzelliği, okulu yeterli derecede ilerlemiş olduğuma ikna etti. Standart giriş testinde başöğretmenle meslektaşlarını tatmin edince özel bir durum olarak kabul edildim. Annemle babam benimle gurur duyuyorlardı. Bu okul onların iş arkadaşlarından çoğunun çocuklarını geri çevirmişti. Chengdu'nun en iyi okulu oldu-

ğu için herkes çocuğunu buraya sokmaya çalışırdı. Bu üst düzey okullara ve üniversitelere girmek çok güçtü. Buralara ancak liyakatla girilebilirdi ve memur ailelerin çocuklarına öncelik tanınmıyordu. Yeni bir öğretmene tanıştırıldığım zaman hep "Müdür Chang ve Müdür Şia'nın kızı" derlerdi. Annem işi gereği nasıl işletildiğini teftiş için sık sık bisikletiyle okula gelirdi. Her hafta sınav olurdu ve sonuçlar ilan tahtasına asılırdı. Ben hep sınıfın başında olurdum ki, arkamdakiler buna çok içerlerdi. Kimi zaman beni kızdırmak için "bin altın değerli küçük" (qian-jin şiao-jie) derler, çekmeceme kurbağa koyarlar, saç örgülerimi iskemlemin arkasına bağlarlardı. Bende "kolektif ruhunun" olmadığını, herkesi küçük gördüğümü söylerlerdi. Ama ben kendi başıma olmaktan mutlu olduğumu bilirdim. Çelik üretme dönemi dışında öğretim Batılı okullarından farksızdı. Siyasi eğitim yoktu ama çok spor yapardık. Her birimizin bir de okul sonrası sporu vardı: beni tenis oynamaya seçmişlerdi. Babam ilk başta benim sporcu olmama karşıydı, ama çok güzel bir genç kadın olan tenis antrenörü kısa şortunu giymiş olarak kendisini ziyarete gelince razı olmuştu. Babam diğer işleri arasında eyalet sporunun da başıydı. Antrenör kendisine sevimli sevimli gülerek sporların en zarifi olan tenisin Çin'de çok oynanan bir oyun olmadığı için kızının "ulus için" bir örnek oluşturmasının iyi olacağını söylemişti.

Ben hepsi de çok üstün insanlar olan ve konularını ilginç ve heyecanlı kılmayı bilen öğretmenlerimi çok severdim. Fen bilgileri öğretmeni Bay Da-li'nin bir uyduyu yörüngeye yerleştirmek kuramını öğrettiğini (Ruslar ilk Sputnik'i atmışlardı) ve başka gezegenleri ziyaret olasılığını anlattığını hatırlarım. En yaramaz oğlanlar bile onun dersinde yerlerine tutkalla yapıştırılmışlar gibi otururlardı. Bazı öğrencilerin onun eskiden sağcı olduğunu söylediklerini duymuştum, ama hiçbirimiz bunun ne demek olduğunu bilmiyorduk ve bize hiç fark ettirmiyordu.

Annem yıllar sonra bana Bay Di-li'nin çocuk bilimkurgu romanları yazarı olduğunu söyledi. 1957'de yiyecek çalıp şişmanlayan kediler hakkında bir hikaye yazmış, bunun Parti yetkililerine üstü kapalı bir saldırı olduğu söylenerek sağcı ilan edilmişti. Yazı yazması yasaklanmış ve taşraya gönderilecekken annem onu bizim okula tayin ettirmeyi başarmıştı.

Babam 1962'de çocuklarını yaşadığımız mahallede açılan yeni okula göndermeye çağrıldı. Okul caddedeki ağaçlar nedeniyle Çınar Ağacı Okulu olarak adlandırılmıştı. Okulu Batı Bölgesi bir kilit okul yapma amacıyla kurmuştu. Bölgedeki diğer okulların en iyi öğretmenleri buraya nakledildi. Ve okul çok geçmeden eyalet hükümetinin ileri gelen kişilerinin çocukları için "aristokrat okul" olarak ün kazandı.

Çınar Ağacı'ndan önce Chengdu'da üst rütbeli subayların çocukları için bir tek yatılı okul vardı. Bir kaç üst düzey memur da çocuklarını oraya gönderirdi. Ancak okulun eğitim kadrosu zayıftı ve çocuklar babaları konusunda rekabete girdiklerinden züppeliği ile ün yapmıştı. Çocuklar arasında sık sık şöyle konuşmalar olurdu: "Benim babam tümen komutanı. Seninki ise sadece bir tugay komutanı!" Pek çok kimse bu atmosferin çocukları zehirlediği fikrindeydi ve annemle babam da bu okula hep karşı olmuşlardı.

Yeni okuldaki sınıf arkadaşlarımın çoğu eyalet hükümeti yetkililerinin çocuklarıydı. Bazıları bizim mahallede yaşardı. Okul dışında tüm dünyam mahallemizdi. Mahalleye ilk taşındığımızda kendi avlusu olan bir katlı çok güzel bir evde oturmuştuk. Bu, modern kolaylıkların hiç birinin olmadığı geleneksel Çin stilinde yapılmıştı: evin içinde akar su, tuvalet ve banyo yoktu. 1962'de bunların hepsine sahip Batı stili apartmanlar mahallenin bir köşesinde yapıldı ve bizim aileye de buradan bir daire verdiler. Yeni evimize taşınmadan

bu mucize yeri ziyaret etmiş, bütün muslukları, sifonlu tuvaletler ve duvarlardaki aynalı dolapları tek tek okşamıştım.

Mahallede on üç apartman vardı. Bunlardan dördü daire müdürleri, geri kalanı büro şefleri içindi. Bizim daire bir katı kaplıyordu, büro şefleri ise katı iki aileyle paylaşırlardı. Bizim odalarımız daha genişti. İç pencerelerin çoğunda sivrisinek telleri vardı, onlarda yoktu ve onların bir banyolarına karşılık bizim iki banyomuz vardı. Bir de Çin'de çok az yerde bulunan bir telefonumuz vardı. Daha alt düzey memurlar sokağın karşısında daha küçük bir mahalledeydiler ve onların konforları bir derece daha azdı. Eyalet liderliğini oluşturan parti sekreterlerinin bizim mahallenin ortasında bir mahalleleri vardı. Bu iç mahalleye günün yirmi dört saati silahlı askerlerle korunan iki kapıdan girilirdi ve özel izinli kişilerden başkası oraya giremezdi. Bu kapıların ardında her Parti sekreterinin iki katlı bir evi vardı. Birinci sekreterin kapısı önünde silahlı bir nöbetçi daha vardı. Ben hiyerarşi ve ayrıcalığı normal bir şey olarak kabul ederdim.

Mahallede çalışan bütün yetişkinler ana kapıdan içeri girerken kimliklerini göstermek zorundaydılar. Biz çocukların belgeleri yoktu ve nöbetçiler bizi tanırlardı. Ama ziyaretçimiz olduğunda işler karışırdı. Bize formlar doldurturlar, bekçi kulübesinden evimize telefon edilir ve biri çocukları almak için kapıya kadar gelirdi. Mahalle çalışanları başka çocukları hoş karşılamazlar, bahçelerin berbat edilmesini istemediklerini söylerlerdi. Biz de evimize pek arkadaş çağırmazdık. O okulda okuduğum dört yıl içinde kız arkadaşlarımı eve sadece iki üç kere çağırmıştım.

Ben okula gitmek dışında mahalleden pek çıkmazdım. Birkaç kere anneannemle büyük mağazaya gitmişsem de, aslında bir şey alma ihtiyacını duymazdım. Alışveriş benim için yabancı bir kavramdı ve evden de çok özel durumlarda bir harçlık verirlerdi. Kantinimiz bir restoran gibiydi ve yemekleri çok güzeldi. Kıtlık yılları dışında her zaman seçim

yapacak yedi sekiz tür yemek bulunurdu. Aşçılar özel seçilmişlerdi ve ya "birinci sınıf" ya da "özel sınıf"tılar. Üst düzey aşçılar öğretmenler gibi derecelendirilmişlerdi. Evimizde her zaman tatlı ve meyve bulunurdu.

Mahallede yaşam kendi kendine yeterliydi. Özel mağazaları, berberleri, sinemaları, dans salonları, kendi tesisatçıları ve onarımcıları vardı. Dans çok popülerdi. Haftasonları eyalet hükümetinin çeşitli düzeydeki memurları için çeşitli dans partileri düzenlenirdi. Eski ABD askeri balo salonundaki partiler büro şefi ve daha yukarı düzey memurlar içindi. Burada her zaman bir orkestra bulunurdu ve Eyalet Şarkı ve Dans Topluluğunun artistleri bu partileri daha renkli ve zarif kılarlardı. Artistlerden bazıları annem ve babamla konuşmak için bizim eve gelirler, sonra da beni mahallede yürüyüşe çıkarırlardı. Onların yanında görülmekten büyük gurur duyardım. Artistler özel bir hoşgörüye sahiptiler, diğer insanlardan daha gösterişli giyinmelerine ve hatta aşk ilişkileri yaşamalarına izin verilirdi. Babamın dairesine bağlı olduklarından babam hepsinin amiriydi. Ancak onun karşısında başkaları gibi dalkavukluk etmezler, kendisiyle şaka yaparlar ve "yıldız dansçı" derlerdi. Babam sadece güler ve utanıyor görünürdü. Babam gerçekten iyi dans ederdi ve dansı sevdiği belliydi. Annem tempoya uyamadığı için danstan hoşlanmazdı. Dans aralarında biz çocuklar piste çıkar, elele tutuşup cilalı parkeler üzerinde kayardık. Oranın havası, sıcaklığı, parfüm kokusu, süslü hanımlar ve gülümseyen beyler benim için tılsımlı bir dünyaydı.

Her cumartesi gecesi sinemaya giderdik. 1962'nin daha sakin ortamında Hong Kong'dan bile çoğunluğu aşk hikayeleri olan filmler gelirdi. Bunlar bize dış dünyayı gösterdikleri için çok tutulurdu. Bu arada devrimci filmler de vardı. Filmler gelenlerin statüsüne göre iki ayrı salonda gösterilirdi. Seçkinler için olanı geniş ve rahat koltuklu büyük bir salondu. Diğeri başka bir yerde büyük bir salondaydı ve çok

kalabalıktı. Bir kere görmek istediğim bir film var diye oraya gittiğimde tüm yerlerin saatler öncesinden tutulduğunu görmüştüm. Geç kalanlar kendi taburelerini getirmek zorundaydılar. Pek çok kişi de ayakta seyrediyorlardı. Arkada kalmışsanız perdeyi görmek için iskemlenin üstüne çıkmak gerekirdi. Ben böyle bir şeyle karşılaşacağımı bilmediğim için tabure getirmemiştim. Arkada kalabalık arasında hiçbir şey görmeden ezilirken iki kişilik bir sırada ayakta duran tanıdığım bir aşçıyı gördüm. Adam da beni görünce yanına çıkmamı söyledi. Daracık sıra üstüne çıktım ben de. Ancak insanlar itmeye devam ettikleri için düştüm ve kaşımı iskemlelerden birinin arkasına çarptım. Onun izini bugün bile taşırım.

Seçkinler salonunda herkese, hatta büyük salondakilere bile gösterilmeyen filmler gösterilirdi. Bunlara 'referans filmleri'denilirdi ve çoğunlukla Batı filmlerinden kesilmiş kliplerden oluşurdu. Mini eteği ve Beatles'ı ilk orada gördüm. Zaman zaman da bir Batı filmi çocukların alınmadığı özel bir odada gösterilirdi. Ben bunları çok merak ettiğimden annemle babama beni de götürmeleri için yalvarırdım. Bir iki kere götürmüşlerdi. Babam o sıralarda artık bize karşı çok yumuşamıştı. Kapıda bir nöbetçi vardı ama annemle babam yanımda olduklarından bir şey demedi. Filmler benim anlıyamayacağım konulardaydı. Birinde bir Amerikalı pilot Japonya'ya atom bombası attıktan sonra çıldırıyordu. Diğerinde bir işçi sendikası lideri bir arabada iki adam tarafından dövülüyor, ağzının kenarından kanlar sızıyordu. Ben dehşete düşmüştüm. Yaşamımda ilk kez bir şiddet hareketi sonunda kan döküldüğünü görüyordum (Çin'de okullarda dayak cezası kaldırılmıştı). O günlerin Çin filmleri hep yumuşak ve duygusaldı.

Batılı işçilerin giyimleri de beni çok şaşırtmıştı. Elbiselerinde bir tek yama bile yoktu. Kapitalist bir ülkenin ezilen kitlelerinin böyle giyinmelerine çok şaşmıştım. Filmden sonra anneme bunun nedenini sordum, bana "nisbi yaşam stan-

dartları" diye birşeyler söyledi. Ne dediğini anlamamıştım ve bu soru hala kafamı kurcalar.

Ben çocukken Batı hakkındaki fikrim orasının tıpkı Andersen'in "Kibritçi Kız"ında olduğu gibi bir yoksulluk ve sefalet yuvası olduğuydu. Yatılı anaokulundayken tabağımdaki yemeği bitirmek istemediğimde öğretmen, "Kapitalist dünyada açlıktan ölen o çocukları düşün," derdi. Okulda daha çok çalışmamız için öğretmenler, "Gidecek bir okul ve okuyacak kitap bulduğunuz için talihlisiniz. Kapitalist ülkelerde çocuklar aç ailelerini beslemek için çalışmak zorundalar," derlerdi. Yetişkinler bize bir şey kabul ettirmek istediklerinde Batı'daki insanların o şeyi istediklerini ama elde edemediklerini, o nedenle talihli olduğumuzu unutmamamızı söylerlerdi. Ben de artık her şeyi böyle düşünmeye başlamıştım. Sınıfımdaki bir kızın bir gün yeni bir pembe şeffaf yağmurlukla okula geldiğinde eski yağ kağıdı şemsiyem yerine böyle bir şeyimin olmasının ne iyi olacağını düşünmüştüm. Ama hemen sonra kendimi "burjuva" eğilimlerim olduğu için kınadım ve günlüğüme şöyle yazdım: "Kapitalist dünyadaki o çocukları düşün -onlar bir şemsiye sahibi olmayı bile düşünemezler!"

Bence bütün yabancılar korkunçtu. Çinlilerin hepsinin kara saçları ve kahverengi gözleri olduğundan, başka renkli saç ve gözleri garip bulurlar. Benim yabancı hayalim hemen hemen resmi klişeye uygundu: kızıl ve taranmamış saçlı, garip renkli gözlü, çok uzun burunlu, sarhoş dolaşan, kokakolasını şişeden içen, bacaklarını gayet çirkin bir şekilde uzatan bir adam. Yabancılar hep "hello" derlerdi; ben ne anlama geldiğini bilmediğim için bunu bir küfür sanırdım.

İlkokulda üçüncü yılımda dokuz yaşımdayken arkadaşlarla sınıfı çiçeklerle süslemeye karar verdik. Kızlardan biri Sağlam Köprü Sokağı'nda babasının bahçesine baktığı bir Katolik kilisesinden ilginç çiçekler alabileceğini söyledi. Bir zamanlar kiliseye bağlı bir yetimevi vardı ama şimdi kapatıl-

mıştı. Kilise devlet kontrolunda çalışıyordu; devlet katolikleri Vatikan'dan kopmaya ve bir 'yurtsever'örgüte katılmaya zorlamıştı. Din hakkındaki propagandadan dolayı kilise fikri hem esrarlı hem de ürkütücüydü. Irza geçmek diye bir şeyin olduğunu ilk kez bir romanda yabancı bir papazın yaptığı bir şey olarak okumuştum. Papazlar aynı zamanda emperyalist casuslardı ve yetimevlerindeki bebekleri tıbbi deneyler için kullanırlardı.

Okula gidip gelirken kilisenin kapısını görürdüm. Benim Çinli gözüme göre en yabancı görünüşlü sütunlar oradaydı: bunlar beyaz mermerden yapılmışlardı ve Yunan üslubundaydılar; oysa Çin sütunları her zaman boyalı tahtadan yapılırdı. Kilisenin içine bir bakmak için can atıyordum ve kız bahçesinden çiçek getirmeyi teklif edince hemen kendisiyle gitmeye gönüllü oldum.

Kilise kapısına yaklaşırken kalbim duracak gibiydi. Yaşamım boyunca bu kadar heybetli bir kapı görmüş değildim. Arkadaşım ayaklarının ucunda yükselip büyük kapıdaki madeni bir tokmağı vurdu. Kapı içindeki daha küçük bir kapı açıldı ve hemen hemen iki büklüm yaşlı bir adam göründü. Adam bana bir peri masalının resimlerindeki cadıları hatırlatmıştı. Uzun bir burnu ve sivri bir şapkası olduğuna ve her an süpürgesine atlayıp göğe uçacağına emindim. Cadıdan farklı cinsiyete sahip olması benim için hiç önemli değildi. Adama bakmamaya çalışarak içeri girdim. Hemen önümdeki avluda derli toplu bir bahçe vardı. O kadar heyecanlıydım ki çiçekleri seçemiyordum bile. Gözlerim sadece bir renk karmaşası ve ortada küçük bir çeşmeyi seçebildi. Arkadaşım elimi tutup beni avlunun öteki tarafına götürdü, orada bir kapıyı açıp papazın vaazlarını orada verdiğini söyledi. Vaaz! Bu sözcüğe bir kitapta rastlamıştım, orada papaz devlet sırlarını başka bir emperyalist casusa aktarmak için 'vaaz'dan yararlanıyordu. Eşiği aşıp da bir salona benzeyen karanlık bir odaya ayak basınca kaskatı kesildim kaldım. Daha

sonra salonun ucunda bir heykel gördüm. Bu haçla ilk karşılaşmamdı. Yaklaştıkça haçın üstündeki heykel de büyüyor ve beni eziyor gibiydi. Hemen koşup kendimi dışarı attım. Dışarda az daha kara cüppeli bir adamla çarpışıyordum. Adam düşmemi önlemek için elini uzatınca beni yakalamaya çalıştığını sandım ve hemen eğilip koşmaya başladım. Arkamda ağır bir kapı gacırdadı. Bir an sonra çeşmeden akan suyun şarıltısı dışında hiç ses yoktu. Küçük kapıyı açtım ve arkama bakmadan sokağın alt ucuna kadar koştum.

Benden bir yıl sonra doğan kardeşim Jin-ming benim aksime daha küçüklüğünden beri başına buyruk bir çocuktu. Bilimi sever ve pek çok popüler bilim dergisi okurdu. Bunlar, diğer yayınlar gibi kaçınılmaz propagandayı içerirlerse de, Batı'daki bilim ve teknik yeniliklerini bildirirlerdi ve Jin-ming bunlardan çok etkilenirdi. Lazer, Hovercraft, helikopter, elektronik araçlar ve arabaların resimleriyle çok ilgilenirdi. Okulun, medyanın ve genelde yetişkinlerin kapitalist dünyanın cehennem, Çin'in ise cennet olduğunu söyledikleri için bunlara güvenilemeyeceğini hissetmeye başlamıştı.

Jin-ming en çok gelişmiş teknolojiye sahip ülkenin Amerika olduğunu anlamıştı. On bir yaşında olduğu bir gün sofrada Amerika'daki yeni lazer gelişmelerini anlatırken babama Amerika'ya hayran olduğunu söyledi. Babam ne karşılık vereceğini bilemedi ve çok kaygılanmış göründü. Sonunda Jin-ming'in başını okşayarak anneme, "Ne yapabiliriz ki? Bu çocuk büyüyünce sağcı olacak," dedi.

Jin-ming de benimle aynı ilkokula gidiyordu. Sağcı olarak yaftalanmış fen öğretmeni Bay Da-li ona da ders veriyordu ve bilim dünyasını ona açmakta çok önemli bir rol oynamıştır. Jin-ming tüm yaşamı boyunca ona minnettar kalmıştır.

1954'te doğan ikinci kardeşim Şiao-hei anneannemin gözdesi olmakla birlikte annem ve babam kendisine fazla bir ilgi göstermemişlerdir. Bunun bir nedeni anneannemin ona gösterdiği sevginin yeterli olduğuna inanmalarıydı. Şiao-hei pek sevilmediğini anlayınca annemle babama karşı hemen savunma durumuna geçmişti. Bu tavırları, dürüst olmadığına inandığı herhangi bir şeye tahammül edemeyen babamı çok kızdırıdı.

Şiao-hei'ye o kadar kızardı ki, kimi zaman onu döverdi bile. Ama sonra yaptığından pişman olur, oğlanın başını okşar ve sinirlerine hakim olamadığı için özür dilerdi. Anneannem de sık sık babamla tartışır, babam onu Şiao-hei'yi şımartmakla suçlardı. Bu, aralarında sürekli bir gerilim kaynağıydı ve bunun sonunda anneannem Şiao-hei'ye daha çok bağlanır ve onu daha çok şımartırdı.

Annemle babam kızlarının değil, sadece oğullarının azarlanıp dövülmesi gerektiğini düşünürlerdi. Kızkardeşim Şiao-hong beş yaşındayken bir kez dövülmüştü. Yemekten önce şeker yemiş ve sonra ağzındaki tatlı tad yüzünden yemeğin tadını alamadığını söyleyerek yemek istememişti. Babam bunu kendisinin istediğini söyleyince kızmış, ağlamaya başlayarak yemek çubuklarını yere atmıştı. Babam onu tokatlayıp, "Şımarık! Şımarık!" diyerek yatak odamıza kapatmıştı.

Şiao-hong çocukluğunda çok inatçıydı. Her nedense film ve tiyatro sevmez, yolculuk yapmaktan hoşlanmazdı. Ve yemediği çok şey vardı: süt, dana ya da kuzu eti verildiğinde kıyameti koparırdı. Ben çocukken onu kendime örnek aldım ve pek çok filmle pek çok lezzetli yemekten uzak kaldım.

Benim karakterim çok farklıydı ve insanlar benim mantıklı ve duygulu olduğumu söylerlerdi. Ana babam bana bir tek kere sert bir şey söylemiş ya da ellerini kaldırmış değillerdi. Pek az olan eleştirilerini bile, sanki büyükmüşüm ve

kolayca kırılabilirmişim gibi, aşırı dikkatle yaparlardı. Bana aşırı özen gösterirler, babam yemeklerden sonra yürüyüşe çıkarken ve arkadaşlarına giderken sık sık beni yanına alırdı. En yakın arkadaşları emektar devrimcilerdi ve bunların hepsinin geçmişlerinde Parti'ye göre bir "kusur" olduğundan hepsi de küçük memurlardı. Biri Kızılordu'nun Mao'nun rakibi Zhang Guotao'nun birliğindeydi. Bu yetişkinler arasında bulunmaktan hoşlanırsam da, en sevdiğim şey tatilde kitaplarımı okumaktı. Edebiyat ve bazı basit klasik şiirler dışında bilimkurgu ve serüven hikayelerini severdim.

Çocukluğumu geleceğe hızla koşarak, yetişkin olmayı bir an önce isteyerek, büyüdüğümde neler yapacağımı düşünerek geçirdim. Okuyup yazmaya başladığım ilk andan yazılı kitapları resimlilerine tercih ederdim. Başka bakımlardan da aceleciydim: bir şekerim olduğunda emmez hemen ısırarak yer bitirirdim.

Kardeşlerimle iyi geçiniyordum. Geleneksel olarak kızlarla oğlanlar pek bir arada oynamazlarsa da, biz iyi arkadaştık ve birbirimizi severdik. Aramızda pek az kıskançlık ve rekabet vardı ve hemen hemen hiç kavga etmezdik. Ablam benim ağladığımı görünce o da ağlamaya başlardı. İnsanların beni övmelerine aldırış etmezdi. Aramızdaki iyi ilişki çok dikkat çekerdi ve öteki çocukların ana-babaları sürekli olarak bizimkilere bunu nasıl başardıklarını sorarlardı.

Annem, babam ve anneannem iyi bir aile atmosferi oluşturmuşlardı. Biz ana-babamızın arasında yalnız sevgi görür, kavgalarını hiç görmezdik. Annem babamdan duyduğu düşkırıklığını bize hiç göstermezdi. Kıtlıktan sonra, pek çok diğer memur gibi, annemle babam da artık işlerine 1950'li yıllarda olduğu kadar bağlı değillerdi. Aile yaşantısı daha önemli bir yer almıştı ve artık sadakatsızlık olarak görülmüyordu. Kırk yaşını aşmış olan babam iyice yumuşamış ve anneme biraz daha yakınlaşmıştı. Annemle babam artık bir arada daha çok zaman geçiriyorlardı ve ben büyürken onla-

rın birbirlerine olan sevgilerinin kanıtlarını görebiliyordum.

Ana-babam çocuklarıyla ilişkilerinde her şeyden çok iki şeyle ilgileniyor görünüyorlardı. Biri eğitimimizdi. Kendi işleriyle ne kadar meşgul olurlarsa olsunlar, ev ödevlerimizi kontrol ederlerdi. Öğretmenlerimizle sürekli ilişki içindeydiler ve bizim kafalarımıza yaşamda hedefimizin akademik üstünlük olduğunu sokmuşlardı. Kıtlıktan sonra daha çok zamanları olunca derslerimize olan dikkatleri daha da artmıştı. Çoğu akşamları bize sırayla ders verirlerdi.

Annem matematik öğretmenimizdi; babam ise Çin dili ve edebiyatı öğretirdi. Bu akşamlar bizim için çok özeldi, babamın yerden tavana kadar kalın kitaplar ve ciltli Çin klasikleriyle dolu odasında onun kitaplarını okuyabilirdik. Onun kitaplarını açmadan önce ellerimizi yıkamak zorundaydık.

Ana-babamın derslerimize gösterdiği bu özen aynı zamanda ahlakımıza da gösteriliyordu. Babam bizlerin şerefli ve ilke sahibi yurttaşlar olarak yetişmemizi istiyordu ki, kendisine göre komünist devrimin özü de buydu. Çin geleneklerine uyarak erkek kardeşlerimin hepsine ideallerini temsil eden birer ad vermişti: Jin-ming'e "dürüst" anlamına gelen Zhi; Şiao-hei'ye "gösterişsiz" demek olan Pu; ve "dürüst" demek olan fang ise zaten Şiao-fang'ın adında vardı. Babam bu niteliklerin eski Çin'de eksik olduğuna ve komünistlerin bunları yeniden getireceklerine inanırdı. Özellikle yolsuzluk eski Çin'i sömürüp bitirmişti. Bir keresinde üzerinde dairesinin adı yazan bir kağıttan uçak yaptı diye Jin-ming'i azarlamıştı. Evde telefonu kullanmak için kendisinden izin almak zorundaydık. Babamın işi medya ile olduğundan eve pek çok gazete ve dergi gelirdi. Onları okumamız için bizi teşvik ederdi ama hiç birini odasından dışarı çıkartamazdık. Ay sonunda hepsini dairesine götürür, eski gazeteler kağıt yapılmak üzere fabrikaya gönderilirdi.

Babamın bize karşı çok sert olması onunla anneannem ve yine onunla bizim aramızda sürekli bir gerilim kaynağıy-

dı. 1965'te Kamboçyalı Prens Sihanouk'un kızlarından biri bir bale gösterisi için Chengdu'ya gelmişti. Bu, tümüyle tecrit edilmiş bir toplum için büyük bir yenilikti. Ben baleyi görmek için can atıyordum. Babama işi nedeniyle sık sık bedava biletler verilirdi ve o da çoğunlukla beni de götürürdü. Bu kere, her nedense, gidemeyecekti. Bileti bana verdi ama en iyi koltukta oturmamam için arkalarda olan birisiyle yer değiştirmemi söyledi.

O gece tiyatronun kapısında elimde biletle beklemeye başladım. Seyircilerin hepsinde rütbelerine göre verilmiş bedava biletler vardı. Aradan on beş dakika geçmiş, ben hâlâ kapının önündeydim. Birine bilet değiştirmeyi teklif etmeye utanıyordum. Sonunda içeri girenler azaldı ve gösteri neredeyse başlayacaktı. Ben ağlamaklıydım, keşke başka bir babam olsaydı diye düşünüyordum. Tam o anda babamın dairesinden küçük bir memur gördüm. Cesaretimi toplayıp ceketini arkasından çekiştirdim. Adam hemen değişime razı oldu ve en arka sıradaki yerini bana verdi. Buna hiç şaşırmamıştı. Babamın çocuklarına karşı sertliği mahallemizde efsaneleşmişti.

1965'te Çin Yeni Yılı için öğretmenlere özel bir gösteri düzenlenmişti. Babam bu kere beni de götürdü ama yanında oturtacağı yerde en arkada birisiyle benim biletimi değiştirdi. Benim öğretmenlerin önünde oturmamın uygun olmadığını söylemişti. Sahneyi göremiyordum ve çok canım sıkılmıştı. Daha sonra öğretmenlerden onun bu duyarlılığını takdir ettiklerini öğrendim. Öteki yüksek düzey memur çocuklarının ön sıralarda oturmalarını bir saygısızlık olarak kabul etmişlerdi.

Çin'in tarihi boyunca memur çocuklarının küstah olmaları ve ayrıcalıklarını kötüye kullanmaları geleneği vardır. Bu, çok yaygın bir kırgınlığa neden olmuştu. Bir keresinde mahalledeki yeni bir bekçi orada yaşayan on üç on dört yaşında bir kızı tanımamış ve içeri almamıştı. Kız adama bağır-

mış, çantasıyla vurmuştu. Bazı kızlar aşçılarına, sürücülerine ve diğer hizmetlilere kaba davranırlardı. Onlara adlarıyla seslenirlerdi ki, Çin'de bir genç insanın bunu asla yapmaması gerekir -bu en büyük bir saygısızlıktır. Bazı anababalar çocuklarının bu tür davranışları konusunda bir şey yapmazlarsa da, babam çok kızardı. Sık sık, "Bu memurlar komünist değil," derdi.

Ana-babam çocuklarının herkese saygılı ve terbiyeli yetişmelerini çok önemli bulurlardı. Hizmetçilere "Amca" veya "Teyze" derdik ki, bu bir çocuğun bir yetişkine hitap etmesinin geleneksel biçimidir. Yemeğimizi yedikten sonra kirli tabak ve çubuklarımızı mutfağa götürürdük. Babam bunu aşçıya saygı gösterisi olarak yapmamız gerektiğini, aksi takdirde sofrayı onun toplamak zorunda kalacağını söylerdi. Bu küçük şeyler bize mahalle servis kadrosunun sevgisini kazandırmıştı. Geç kaldığımız takdirde aşçılar yemeklerimizi sıcak tutarlardı. Bahçıvanlar bana çiçek ve meyve verirlerdi.

Modern dairemiz üçüncü kattaydı ve balkonumuz mahallenin dışındaki çamurlu dar bir sokağa bakardı. Caddenin bir tarafında bizim mahallemizin tuğla duvarı, öteki yanında Chengdu yoksul halkının barınakları olan ahşap tek katlı evler vardı. Bu evlerin zemini topraktı, akar suyu ve tuvaletleri yoktu. Cepheleri kalaslardan yapılmıştı ve bunlardan ikisi kapı olarak kullanılırdı. Ön odadan başka bir odaya, oradan bir başkasına geçilir ve böyle içiçe birkaç oda evi oluştururdu. Arka kapı bir başka sokağa açılırdı. Yan duvarlar komşularla paylaşıldıklarından bu evlerin pencereleri yoktu. İçeri ışık ya da hava girmesi için her iki kapı da açık bırakılırdı. Ev sakinleri sıcak yaz günlerinde daracık kaldırımda otururlar, dikiş diker, çene çalar, ya da kitap okurlardı. Kaldırımdan başlarını kaldırınca bizim evlerimizin balkonlarını ve pencerelerini görürlerdi. Babam sokakta yaşayan insanların duygularını incitmememiz gerektiğini söyleye-

rek balkonda oynamamızı yasaklamıştı.

Babamın parke zeminli, sivrisinek telli pencereli büyük bir odada çalışmamın çok büyük bir ayrıcalık olduğunu sürekli söylediğini hatırlarım. "Kendini onlardan üstün görmemelisin," derdi. "Talihin olduğu için buradasın. Komünizme neden ihtiyacımız var, biliyor musun? Herkesin bizimki gibi ve çok daha iyi evlerde yaşayabilmesi için."

Babam bunları o kadar çok söylerdi ki, büyüdüğümde ayrıcalıklarımdan utanmaya başladım. Bazı apartmanların balkonlarında çocuklar küçük satıcıların seslerini taklit ederlerdi. Bunu duyduğum zaman çok utanırdım. Babamla arabasında giderken araba kalabalık içinde korna çalarak geçtiğinde de utanırdım. İnsanlar arabaya bakarlarsa oturduğum yerde büzülür, onlarla gözgöze gelmemeye çalışırdım.

Yeni yetmelik yıllarımda çok ciddi bir kızdım. Tek başıma olmaktan hoşlanır, genelde beni şaşırtan ahlaki sorunları düşünürdüm. Oyunlar, parklar ve öteki çocuklarla oynamaktan epey uzaklaşmıştım ve kız arkadaşlarımla dedikodu da yapmazdım. Sevilen ve girgin biri olmama rağmen başkalarıyla aramda hep bir mesafe var gibiydi. Çin'de insanlar, özellikle de kadınlar, birbirleriyle kolayca içli dışlı olurlar. Ama ben çocukluğumdan beri hep yalnız olmak istemişimdir.

Babam karakterimin bu yanını görmüş ve onayladığını göstermişti. Öğretmenlerim daha çok "kolektif ruh" göstermem gerektiğini söylerlerken babam içli dışlı olmanın ve birbiri üstünde yaşamanın yıkıcı bir şey olacağını bana söylemişti. Bu teşvikle kendi mesafemi korurdum.

14 *"Annen Yakındır, Baban Yakındır Ama Hiçbiri Başkan Mao Kadar Yakın Değildir" - Mao Kültü (1964-1965)*

KENDİSİNE her zaman verdiğimiz adla "Başkan Mao" benim yaşamıma 1964'te on iki yaşımdayken doğrudan doğruya karışmaya başlamıştır. Kıtlıktan sonra bir süre gerilemiş ve şimdi yeniden öne çıkmaya başlamıştı ve bir yıl önce mart ayında tüm ülkenin, özellikle de gençlerin, "Lei Feng'den ders almaları" gerektiğini bildirmişti.

Lei Feng'in 1962'de yirmi iki yaşındayken ölen bir asker olduğunu öğrenmiştik. Pek çok iyilik yapmış, yaşlıların, hastaların ve ihtiyaç içinde olanların yardımına koşmuştu. Tasarruflarını felaket yardım fonlarına bağışlamış, yemek kuponlarını hastanedeki yoldaşlarına vermişti.

Çok geçmeden Lei Feng tüm yaşamıma hakim olmaya başladı. Her öğleden sonra okuldan çıkıp "Lei Feng gibi iyi şeyler yapmaya" giderdik. Lei Feng gibi istasyona gider yaşlı kadınların çantalarını taşırdık. Köylü kadınlar bizi hırsız sandıklarından çoklukla çantalarını ellerinden zorla alırdık. Yağmurlu günlerde şemsiyemle sokakta bekler, yaşlı bir ka-

dının geçmesini ve kendisini Lei Feng gibi evine götürmeme izin vereceğini umardım. Sırtlarındaki sırığın ucunda tenekeyle su taşıyan sakayı görünce ona yardım etmeyi düşünür ama bir su tenekesinin ne kadar ağır olduğunu bilemediğim için buna cesaret edemezdim.

1964 yılında ağırlık bu izci iyiliklerinden Mao kültüne kaydı. Öğretmenler bize Lei Feng'in gerçeğinin "Başkan Mao'ya sonsuz sevgi ve bağlılığı" olduğunu anlattılar. Lei Feng herhangi bir eyleme girişmeden önce hep Mao'nun sözlerini düşünürdü. Feng'in günlüğü yayınlanmıştı ve bizim ahlak kitabımız olmuştu. Hemen hemen her sayfada şöyle yeminler vardı: "Başkan Mao'nun eserlerini okumalıyım, Başkan Mao'nun sözlerine kulak vermeliyim, Başkan Mao'nun talimatlarına uymalıyım, Başkan Mao'nun iyi bir askeri olmalıyım." Biz de Lei Feng'i izlemeye yemin etmiştik, "bıçaklar dağına tırmanmaya ve alevler denizine atlamaya" hazır olacaktık, "kendimizi sorgusuz sualsiz Büyük Lider'in kontroluna" bırakacaktık. Mao kültü ve Lei Feng kültü aynı madalyonun iki yüzüydü: bir kişilik kültüydü; onun tamamlayıcısı olan diğeri, kişiye bağlı olmama kültüydü.

Mao'nun ilk yazısını 1964'te okuduğumda onun iki sloganı yaşamımıza hükmediyordu: "Halka Hizmet Et" ve "Sınıf Mücadelesini Asla Unutma." Bu birbirini tamamlayan iki sloganın ruhu Lei Feng'in ezbere öğrendiğimiz "Dört Mevsim" şiirinde simgeleşmekteydi:

İlkbahar gibi yoldaşlarıma sıcağım.
Yaz gibi devrimci işime karşı ateşliyim.
Sonbahar rüzgarlarının yaprakları savurduğu gibi
bireyselliğimi yok ettim.
Ve sınıf düşmanlarına sert bir kış kadar zalim ve
acımasızım.

Öğretmenimiz buna uygun olarak kimlere iyilik yaptığı-

mız konusunda dikkatli olmamız gerektiğini söyledi. "Sınıf düşmanlarına" yardım etmemeliydik. Ama ben bunların kimler olduğunu anlamamıştım ve sorduğumda ne öğretmenlerim, ne de ana-babam fazla bir açıklama yapmıyorlardı. En çok söylenen yanıtlardan biri, "Filmlerdeki kötü adamlar gibi"ydi. Ama ben çevremde öyle birini göremiyordum. Bu da büyük bir sorun oluşturuyordu. Artık istasyonda yaşlı kadınların ellerinden torbalarını o kadar rahat alamıyordum. Kendilerine "Siz sınıf düşmanı mısınız?" diye soramazdım ya.

Kimi zaman okulumuzun arkasındaki sokağın evlerini temizlemeye giderdik. Evlerden birinde biz camlarını silerken bambu koltuğuna yaslanıp bizi alaylı bir gülümsemeyle seyreden bir genç vardı. Yardım etmeyi önermediği gibi bisikletini çıkartmış, onu da temizlememizi söylemişti. Bir keresinde, "Ne yazık ki sizler gerçek Lei Feng değilsiniz ve gazeteler için resimlerinizi çekecek bir fotoğrafçı yok," demişti. (Lei Feng'in iyilikleri her nasılsa resmi bir fotoğrafçı tarafından belgelenirdi.) Hepimiz o pis bisikletli tembelden nefret ederdik. O bir sınıf düşmanı olabilir miydi? Ama biz onun bir makine fabrikasında işçi olduğunu biliyorduk ve bize sayısız kereler işçilerin devrimimizin öncü sınıfı olduğu söylenmişti. Kafam iyice karışmıştı.

Okuldan sonra yaptığım şeylerden biri de sokaklarda el arabası itenlere yardımcı olmaktı. El arabaları çoğunlukla çimento torbaları veya taş yüklü olurdu. Çok ağırdılar ve bir adım itmek bile onları iten insanlar için çok güçtü. Soğuk havalarda bile bazılarının göğüsleri çıplaktı ve yüzlerinden ve sırtlarından terler boşanırdı. Yol hafifçe yokuşsa işleri kat kat güçleşirdi. Onları görünce çok üzülürdüm. Lei Feng'den öğrenme kampanyası başlayalıdan beri bir yokuşun başında el arabalı birini beklerdim. Bir tanesini tepeye kadar ittikten sonra ben de tıkanır kalırdım.

Bir gün bir sınıf arkadaşım gayet ciddi bir sesle elarabası iten insanlardan çoğunun ağır işlere verilmiş sınıf düşman-

ları olduğunu söyledi. Bu nedenle onlara yardım etmek yanlış, dedi. Ben Çin geleneğine uyarak otorite olarak öğretmenlere başvurduğumdan bunu da öğretmenime sordum. Ama kadın her zamanki güven verici halinin aksine huzursuzlanmış gibi oldu ve bilemediğini söyleyerek beni şaşırttı. Aslında el arabalı insanlar gerçekten Kuomintang ilişkileri nedeniyle ya da politik temizliklerin kurbanları oldukları için bu işlere verilmişlerdi. Öğretmenimin bana bunu söylemek istemediği belliydi, ama benden el arabası itenlere yardım etmekten vazgeçmemi istedi. O günden sonra sokakta ne zaman bir el arabası görsem, beli bükük adamdan gözlerimi kaçırır ve yüreğimde bir ağırlıkla oradan hızlı adımlarla uzaklaşırdım.

Bizim sınıf düşmanlarına nefret duymamız için okullarda "acıları hatırlamak ve mutluluğu düşünmek" saatleri başlardı. Bu saatlerde yaşlılar bize komünist-öncesi Çin'deki sefaleti anlatırlardı. Bizim kuşağımız yeni Çin'de "kızıl bayrak altında" doğmuştu ve Kuomintang döneminde yaşamın nasıl olduğu hakkında hiçbir fikrimiz yoktu. Lei Feng'in sınıf düşmanlarından o kadar nefret etmesinin ve Başkan Mao'yu bütün kalbiyle sevmesinin nedeni bu diye öğretilirdi bize. Lei Feng yedi yaşındayken annesi bir toprak sahibi tarafından ırzına geçildiği için kendini asmıştı.

İşçiler ve köylüler okulumuza gelip konuşmalar yaparlardı: açlığın hakim olduğu çocuklukları, ayakkabısız geçen kışları, acı içinde genç ölümleri dinlerdik. Bu insanlar yaşamlarını kurtardığı ve kendilerine yiyecek ve giyecek verdiği için Başkan Mao'ya ne kadar minnettar olduklarını anlatırlardı. Konuşmacılardan biri 1950'li yılların sonlarına kadar kölelik sisteminin olduğu etnik Yi grubundandı. Bize köle olduğunu anlattı ve eski efendilerinin dayaklarından kalan izleri gösterdi. Konuşmacılar çektikleri ıstırapları her anlattıklarında tıklım tıklım dolu olan salon hıçkırıklarla sarsılırdı. Bu toplantılardan çıktığımda Kuomintang'ın yaptıkla-

rından dehşete düşmüş olur, Mao'ya tutkuyla bağlanırdım.

Mao'suz yaşamın nasıl olacağını göstermek için okul kantininde arada sırada Kuomintang idaresinde yoksulların yedikleri söylenen bir "acı yemek" pişirilirdi. Bu, garip bitkilerden oluşmuştu ve ben gizliden gizliye aşçıların bizimle şaka edip etmediklerini düşünürdüm -gerçekten ağza konulacak şey değildi çünkü. Yemeğin çıktığı ilk iki kere kusmuştum.

Bir gün bizi Tibet hakkında "sınıf eğitimi" sergisine götürdüler: salonda akrep dolu mahzen fotoğrafları ve içlerinde göz çıkarma aleti de olan korkunç işkence araçları vardı. Tekerlekli koltukta oturan bir adam okulumuza gelip kendisinin Tibet'te eski bir köle olduğunu ve önemsiz bir suç yüzünden bacak kirişlerinin kesildiğini anlatmıştı.

1964'ten sonra büyük evler de "sınıf eğitimi müzeleri" olarak açıldı ve bizlere toprak sahipleri gibi sınıf düşmanlarının Mao gelmeden önce köylülerin kan ve terleriyle nasıl lüks içinde yaşadıkları gösterildi. 1965 Çin yeni yılı tatilinde babam bizi evimizden arabayla iki buçuk saat uzakta olan ünlü bir konağa götürdü. Yolda geçtiğimiz kırsal bölge epey varlıklı görünüyordu. Öğle yemeği için durduğumuz pazar kasabasında parlak yeni elbiseleriyle köylüler sokakları doldurmuşlardı. Kalabalık lokantaların vitrinlerinde nar gibi kızarmış ördekler parıldıyordu. Arabamız pazardan geçip kapısının önünde taştan iki aslan olan hükümet binasına vardı. Babam 1961 kıtlığında burada yaşamıştı ve şimdi dört yıl sonra yerel yöneticiler ona ne kadar büyük değişiklikler olduğunu göstermek istiyorlardı. Bizi özel bir odanın ayrılmış olduğu bir lokantaya götürdüler. Kalabalık lokantadan geçerken köylüler, yerel yetkililerin saygıyla getirdikleri bu yabancılara bakıyorlardı. Masaların insanın ağzını sulandıran yemeklerle dolu olduğunu gördüm. Biz sadece kantinde verilenleri yediğimizden bu pazar kasabasındaki yiyecekler benim için büyük sürpriz oldu.

Müzeye giderken arabamız arkasında bizim okuldan çocukların olduğu bir kamyonu geçti. Onlar da "sınıf eğitimi" konağına gidiyorlardı. Arkada öğretmenlerimden biri duruyordu. Kadın bana gülümsedi, ben bizim sürücünün kullandığı arabamızla onun bulunduğu üstü açık kamyon arasındaki farktan utanıp olduğum yerde büzüldüm kaldım. Babam en küçük kardeşim kucağında olduğu halde önde oturuyordu. Öğretmenimi tanıyarak kendisini selamladı. Benim dikkatimi çekmek için arkasına dönünce benim ortadan kaybolduğumu gördü. Bunun üzerine memnun bir tavırla gülümsedi. Utanmamın iyi niteliklerimi gösterdiğini söyledi; ayrıcalığımı başkasının gözüne sokmak yerine bundan utanmak iyi bir şeydi.

Müzeyi tüyler ürpertici buldum. Topraksız köylülerin ağır kiralar ödediklerini gösteren heykeller vardı. Birinde toprak sahibinin iki çeşit ölçü kullandığı görülüyordu: tahıl toplarken büyük, faizle ödüç verirken küçük. Bir işkence odası ve pis bir suyun içinde demir bir kafesin bulunduğu bir mahzen vardı. Kafes bir insanın dik duramayacağı kadar kısa, oturamayacağı kadar dardı. Bize toprak sahibinin kiralarını ödemeyen köylüleri orada cezalandırdığını anlattılar. Bir odada yine toprak sahibine insan sütü sağlayan üç sütnine yaşamıştı. Beş numaralı odalığının günde otuz ördek yediği söyleniyordu -ama ördeklerin etini değil sadece en lezzetli yeri olan ayaklarını yiyordu.

Bu sözde insanlıkdışı toprak sahibinin kardeşinin şimdi Pekin'de bakan olduğu bize söylenmiş değildi. O makam kendisine 1949'da Chengdu'yu komünistlere teslim ettiği için ödül olarak verilmişti. Bize "Kuomintang döneminde insan eti yenildiği günler" anlatılırken bir yanda da sürekli olarak Mao'ya minnet duymamız hatırlatılıyordu.

Bütün bu konuşmalara ve faaliyetlere rağmen benim ve benim kuşağımdan olanlar için sınıf düşmanları gerçek olmayan gölgelerdi. Çok uzak geçmişin parçalarıydı. Mao on-

lara her gün görülebilen maddi bir form verememişti. Bunun bir nedeni da geçmişi öylesine mutlak olarak parçalamış olmasıydı. Ancak, içimize bir düşman beklentisi yerleştirilmişti.

Mao aynı zamanda kendi tanrılaştırılmasının tohumlarını de ekiyordu ve benimle birlikte çağdaşlarım bu kaba ama etkili endoktrinasyona gömülmüştük. Mao üstünlüğü elinde tutuyordu: sınıf düşmanlarına sertlik halka sadakat olarak gösterildiğinden ona mutlak itaat da bir bencil olmama görüntüsüne bürünmüştü.

Çin'de iki bin yıldır hem devlet gücü ve hem de ruhani yetkili olan bir imparator figürü vardı. Dünyanın başka yerlerinde bir tanrıya yönelen dini duygular Çin'de hep imparatora yönelmişti. Milyonlarca Çinli gibi anababam da bu geleneğin etkisi altındaydılar.

Mao esrarengiz bir perdeye bürünerek kendisini daha tanrısal yapmıştır. Hep uzak, insanların erişemeyeceği kadar ötelerde görünmüştür. Televizyon yoktu ve radyodan kaçınırdı. Maiyeti dışında pek az kimsenin kendisiyle bir ilişkisi vardı. En üst düzey meslektaşları bile kendisiyle sadece resmi toplantılarda görülürlerdi. Yanan'dan sonra babam kendisini ancak birkaç kere, o da çok kalabalık toplantılarda görmüştü. Annem onu sadece bir kere, 1958'de Chengdu'ya geldiğinde 18'inci Dereceden yukarda memurları kendisiyle fotoğraf çektirmeye davet ettiğinde görebilmişti. Mao Büyük Sıçrama fiyaskosundan sonra hemen hemen tümüyle ortalardan kaybolmuştu.

İmparator Mao, Çin tarihinin örneklerinden birine uyuyordu: ülke çapında bir köylü ayaklanması lideri, kokuşmuş bir hanedanı deviriyor ve mutlak yetkiye sahip akıllı yeni imparator oluyor. Mao'nun bir bakıma bu tanrı-imparator statüsünü kazandığı söylenebilir. İç savaşı sona erdirmiş, Çinlilerin her zaman özledikleri -bunu "barışta köpek olmak, savaşta insan olmaktan iyidir" diye dile getirirlerdi- barış ve

huzuru sağlamıştı. Çin, Mao sayesinde dünyada hesaba katılacak bir millet olmuş, Çinlilerin çoğu Çinli oldukları için utanmayı ve kendilerini küçük görmeyi bırakmışlardı ki, bu da onlar için çok büyük bir şeydi. Mao Çin'i Orta Krallık günlerine döndürmüş ve Birleşik Devletler'in yardımıyla dünyadan tecrit etmişti. Onları dünyadan uzaklaştırarak Çinlilerin kendilerini bir kere daha büyük ve üstün hissetmelerini sağlamıştır. Ancak Çinliler için milli gurur o kadar önemliydi ki, halkın büyük bir kısmı Mao'ya gerçekten minnettardı ve ilk başlarda onun kişisel kültünü pek itici bulmuyordu. Bilgiye erişme imkanının hemen hemen hiç olmaması ve sürekli yanlış bilgilendirme çoğu Çinlinin Mao'nun başarıları ve başarısızlıkları arasındaki farkı görememesi ya da Mao ile diğer liderlerin rolleri arasında bir ayrım yapamamasını doğurmuştur.

Mao kültünü yaratmakta korku hiçbir zaman eksik olmamıştı. İnsanların çoğu, istemeden düşüncelerini açıklayabilecekleri korkusuyla düşünmeye bile cesaret edemeyecek bir duruma girmişlerdi. Resmi görüşün aksine bir fikre sahip olduklarında, başka çocuklara söyleyip ailenin başına bir bela getirirler korkusuyla bunu çocuklarına bile söyleyememişlerdir. Lei-Feng'den-öğrenin yıllarında çocuklara ilk ve tek bağlılığımızın Mao'ya olması gerektiği öğretilmişti. Popüler bir şarkının sözleri şöyleydi: "Baban yakındır, annen yakındır, ama hiçbiri Başkan Mao kadar yakın değildir." Kendilerini tümüyle Mao'ya vermemiş olan ana-babamızın bile düşman olduğu öğretilmişti bize. Pek çok ana-baba, gelecekleri için en iyi yol olacağı gerekçesiyle, çocuklarını konformist olacak biçimde yetiştirmişlerdi.

Kendi kendini sansür en yakın akrabalarını bile kapsıyordu. Ben Yulin, ya da anneannemin diğer akrabalarından söz edildiğini hiç duymadım. Annemin 1955'te gözaltına alınması ya da kıtlık, kısacası içimde rejim ve Mao aleyhine kuşku tohumu yerleştirebilecek hiçbir konu hakkında tek

bir şey bile duymuş değildim.

1965'te Yeni Yıl yeminim, "anneanneme itaat edeceğim"di -bu, iyi davranmayı söz vermede geleneksel Çin adetiydi. Babam başını salladı: "Öyle dememelisin. 'Başkan Mao'ya itaat ediyorum,' demelisin." O yılın martında on üçüncü doğum günümde babamın armağanları her zamanki bilimkurgu kitapları değil, Mao'nun dört felsefe eserini içeren bir bir ciltti.

Resmi propagandayla çelişen bir şeyi bana sadece bir tek yetişkin söylemiştir ve o da, eyalet hükümetinde çalışan kızıyla bizim yanımızdaki apartmanda oturan Deng Şiaoping'in üvey annesiydi. Kadın çocukları severdi ve ben sürekli onun evine girer çıkardım. Arkadaşlarımla kantinden turşu çaldığımızda azarlanmak korkusuyla bunları eve götürmez, ona giderdik. Yasak bir şeyi yediğimiz için bu daha heyecanlı olurdu. Kadın o zaman yetmiş yaşındaydı ama çok daha genç görünürdü. Üzerinde hep gri pamuklu bir ceket, ayaklarında kendi yaptığı siyah keten ayakkabılar vardı. Çok rahat bir kadındı ve bize de eşitleriymişiz gibi davranırdı. On üç yaşımda iken çok duygusal bir "acı konuşma" seansından sonra kendisini görmeye gitmiştim. Kuomintang idaresi altında yaşamak zorunda kalan herkese karşı büyük bir merhamet vardı içimde. "Deng Nine, kimbilir kötü Kuomintang altında ne acılar çekmişsindir! Askerler sizi nasıl da soymuşlardır! Ve o kan emici toprak ağaları! Sana neler yapmışlardır?" dedim. "Her zaman soymazlardı... ve her zaman kötü değillerdi..." dedi. Sözleri bende bomba etkisi yapmıştı. O kadar dehşet içinde kalmıştım ki, bundan kimseye söz etmemiştim.

O sırada hiç birimiz Mao kültünden ve sınıf mücadelesinin Mao'nun cumhurbaşkanı Liu Shaoqi ve Parti Genel Sekreteri Deng Şiaoping ile bir hesaplaşma planın parçası olduğunu bilemezdik. Mao, Liu ile Deng'in yaptıklarından hoşnut değildi. Kıtlıktan sonra bu ikisi hem ekonomiyi hem toplumu liberalleştirmekteydiler. Mao için onların yaklaşımı

sosyalizmden çok kapitalizm kokuyordu. Kendini "kapitalist yol" dediği şeyin başarılı olması ve kendi seçtiği "doğru" yolun felaketle sonuçlanmasına çok kızıyordu. Mao, pratik bir insan olarak bunu görüyordu ve onların kendi yollarına devam etmelerine izin veriyordu. Ama ülke deneyime hazır duruma gelince yine kendi fikirlerini zorlamak niyetindeydi.

Mao barışçı ilerleme fikrini tahammül edilemez bulmaktaydı. Huzursuz bir askeri lider, bir savaşçı-şair olarak eyleme ihtiyacı vardı ve sürekli insan mücadelesini sosyal gelişme için gerekli buluyordu. Kendi komünistleri hoşuna gitmeyecek kadar hoşgörülü ve yumuşak olmuşlar, çatışma yerine uyum getirmek istiyorlardı. 1959'dan beri insanların birbirleriyle çarpıştıkları politik kampanya yapılmış değildi!

Mao rakiplerinin kendisini yeteneksiz göstererek küçük düşürdükleri fikrindeydi. İntikam almak ihtiyacını duyuyordu, ancak rakiplerinin yaygın desteğe sahip olduklarını bildiğinden otoritesini artırmak istiyordu. Bunu başarmak için de tanrılaştırılması gerekiyordu.

Ekonomi düzeldiği sırada Mao fırsat kollayarak bekledi. 1964'ten sonra mücadelesinin büyük hamlesine hazırlandı. 1960'lı yılların başındaki liberalleştirme artık solmaya başlamıştı.

1964'te mahalledeki haftalık danslar sona erdi. Hong Kong'dan gelen filmler de. Annemin bukleleri kayboldu, saçları yine kısa ve dümdüz oldu. Bluzları ve ceketleri artık vücuduna yapışık ya da renkli değildi. Şimdi gösterişsiz sade renkler giyiyordu ve elbiseleri boruya benziyordu.

Şimdi elli yaşlarının ortasında olan anneannem dişilik işaretlerini annemden daha çok koruyordu. Hala geleneksel biçimde olan ceketlerinin hepsi açık griye dönüştüyse de, uzun ve gür kara saçları bakımlıydı. Komünistlerin miras aldıkları Çin geleneklerine göre orta yaşlı kadınların saçları omuzlarının çok üstünde olmalıydı. Anneannem de saçlarını ensesinde topuz yaparsa da, her zaman topuzuna çiçek

yerleştirirdi. Saçını kuru ve mat yapacağına inandığı şampuanları kullanmaz, bazı bitkileri kendisi kaynatıp suyunu kullanırdı. Onun saçlarını taramasını hatırlıyorum. Uzun uzun yaptığı tek şey buydu. Geri kalan bütün işlerinde aceleciydi. Kaşlarını kömür kalemle hafifçe boyar ve burnuna biraz pudra sürerdi. Onun aynaya gülerek bakan gözlerini hatırlayarak bunun en zevkli anları olduğunu tahmin edebiliyorum.

1964 sonbaharında ortaokula başladıktan sonra politika yaşantıma daha çok girmeye başladı. Okuldaki ilk günümüzde bize orada olduğumuz için Başkan Mao'ya teşekkür etmemiz gerektiği, çünkü o yıl "sınıf propagandası" uygulandığı söylendi. Mao, okulları ve üniversiteleri çok fazla burjuva çocukları aldıkları için suçlamıştı. Şimdi önceliğin "iyi ailelerin" çocuklarına verilmesini emretmişti. Bu da insanın ana babasının ve özellikle de babasının işçi, köylü, asker ya da Parti yetkilisi olması demekti. Tüm topluma bu "sınıf" ölçüsünü uygulamak bir insanın kaderinin her zamandan çok ailesi ve doğum rastlantısıyla belirlenmesi demekti.

Ancak bir ailenin durumu çoğunlukla çelişkiliydi: bir işçi bir zamanlar bir Kuomintang bürosunda çalışmış olabilirdi; bir entelektüel "istenmeyen kişi"ydi, ama ya parti üyesi ise ne olacaktı? Bu tür ana-babanın çocukları nasıl sınıflandırılacaktı? Pek çok okul işi sağlama bağlamak için anababaları Parti yetkilisi olan çocukları okullara aldılar. Sınıfımdakilerin yarısı bunlardan oluşuyordu.

Dördüncü Ortaokul tüm eyaletin en önde gelen okuluydu ve Sichuan eyaleti sınavlarında en yüksek notu alanları kabul ediyordu. Daha önceki yıllarda giriş sadece sınavlar gözönüne alınarak yapılıyordu. Benim girdiğim yıl ise sınav notları ve aile aynı derecede önemliydi.

İki sınavda matematikten 100 ve Çinceden çok olaga-

nüstü bir 100 artı almıştım. Babam bana sürekli olarak ana-babamın adlarına güvenmememi söylerdi ve okula girmemde "sınıf ölçüsü"nün yardımcı olduğunu kabul etmek istemezdim. Ama çok geçmeden bu konuda fazla düşünmemeye başladım. Başkan Mao öyle demişse, iyi bir şey olmalıydı.

Bu dönemde "yüksek düzey memur çocukları" (gao-gan zi-di) hemen hemen bir sınıf oluşturmuşlardır. Kendilerini seçkin bir grubun üyeleri olarak gösteren bir havaya girmişler, güçlü desteğe ve dokunulmazlığa sahip bir tavra bürünmüşlerdi. Pek çoğu artık her zamandan daha kibirli ve küstah olmuşlardı ve Mao'dan başlayarak aşağıya kadar herkes onların bu davranışlarına kaygılarını belirtiyordu. Basın da sürekli bunun üzerinde durmaktaydı. Ve bütün bunlar onların özel bir grup oldukları fikrini pekiştirmekteydi.

Babam bizleri bu havaya ve yüksek memurların çocuklarıyla klikler oluşturmaya karşı uyarırdı. Sonuçta başka ailelerin çocuklarıyla pek az görüştüğümdem fazla arkadaşım olmamıştır.

Yeni okula girdiğimde iki öğretmen evimize gelip annemle babama benim hangi yabancı dili öğrenmemi istediklerini sordular. Bizimkiler rusçayı değil de, ingilizceyi seçtiler. Öğretmenler benim ilk yılımda fizik mi, kimya mı öğreneceğimi de sormuşlardı. Annemle babam bunun seçimini okula bıraktıklarını söylediler.

Okulu, ilk ayak bastığım anda sevdim. Okul 141 yılında kurulmuştu. Çin'de yerel bir hükümetin kurduğu ilk okuldu. Tam ortasında daha önceleri Konfüçyüs'e adanmış olan görkemli bir tapınak vardı. İyi korunmuş olan bina artık tapınak olarak kullanılmıyordu. İçinde, dev sütunlar arasında sekiz on tane pin-gpong masası vardı. Oymalı kapıların önünde, epey uzun bir merdivenden inilerek tapınağa uzanan çok geniş bir bahçe bulunuyordu. Burada iki katlı bir okul, bahçeden üç küçük köprüyle aşılan bir dereyle ayrılıyordu.

Köprülerin kenarlarında taştan aslan ve diğer hayvan heykelleri vardı. Tapınağın yan tarafındaki bahçeler basketbol ve voleybol sahalarına ayrılmıştı. Daha ilerdeki çimenlikte baharları ders arasında dolaşır ya da güneşlenirdik.

Buradaki öğretmenlerimi hatırlıyorum. Hepsi de alanlarının en iyisiydiler. Onların derslerinde bulunmak bir zevkti. Ancak okul yaşamına da giderek politik endoktrinasyon karışmaktaydı. Sabah toplantıları giderek Mao'nun öğretilerine ayrıldı ve Parti belgelerini okuduğumuz özel dersler konuldu. Çince ders kitaplarımızda artık daha az klasik edebiyat ve daha çok propaganda ve Mao'nun eserlerinden oluşan politika vardı.

Hemen hemen her aktivite politize olmuştu. Müdür bir sabah toplantısında bize göz egzersizleri yapacağımızı söyledi. Mao pek çok öğrencinin gözlüklü olduğuna dikkat etmiş ve bunun çok çalışmaktan olduğunu söylemişti. Bu konuda bir şeyler yapılmasını emretmişti. Onun bu ilgisi bizi çok duygulandırdı, içimizden bazıları minnetle ağladılar bile. Her sabah on beş dakika göz egzersizi yapmaya başladık. Doktorlar bir dizi hareket saptamışlar ve bunu müziğe uydurmuşlardı. Gözlerimizin çevresindeki çeşitli noktaları ovuşturduktan sonra pencere dışındaki kavak ve söğüt ağaçlarına bakardık. Yeşilin gözü dinlendirdiği söylenirdi. Ben egzersizlerin ve yaprakların verdiği rahatlığı hissedince Mao'yu düşündüm ve ona bağlılık yeminimi tekrarladım.

Sık sık tekrarlanan bir şey de, Çin'in "renk değiştirmesine", yani komünistten kapitaliste geçmesine izin vermememizdi. İlk başlarda bir sır olarak saklanan Çin ile Soyyetler Birliği arasındaki kopukluk 1963 başlarında artık iyice açığa çıkmıştı. Stalin'in 1953'te ölümünden sonra iktidara gelen Kruşçev döneminde Sovyetler Birliği'nin uluslararası kapitalizme teslim olduğu ve Kuomintang devrinde Çin çocuklarının olduğu gibi, Rus çocuklarının da yine sefalet altında ezildikleri söylenmişti bizlere. Bir gün politika öğretmenimiz

şöyle demişti: "Eğer dikkatli olmazsanız bizim ülkemiz de renk değiştirerek parlak kızıldan soluk kırmızıya, sonra griye, sonra da siyaha dönüşür." Sichuan dilinde "soluk kırmızı" benim adımla aynı şekilde telaffuz edilirdi. Sınıf arkadaşlarımın bana bakıp gülüştüklerini fark ettim. Adımdan hemen kurtulmak istedim bunun üzerine. O akşam babama bana başka bir ad vermesini rica ettim. Babam "erkenden kendini bulmak" anlamına gelen ve benim genç yaşta yazar olmam isteğini belirten Zhang'ı önerdi. Ama ben o adı istemedim. Babama "askeri çağrışımlar yapan" bir ad istediğimi söyledim. Arkadaşlarım adlarını "ordu" veya "asker" karakterlerini içeren adlarla değiştirmişlerdi. Babamın seçimi klasik öğrenimini yansıtıyordu. Yeni adım Yung, sadece klasik şiirlerde ve çok eski bazı deyimlerde "askeri işler" anlamına gelen bir sözcüktü. İnsanın aklına parlak zırhlar içinde savaşan şövalyeler ve süslü atları geliyordu. Okula yeni adımla gittiğimde öğretmenlerin çoğu bu eski karakteri tanımadılar bile.

Mao bu dönemde ülkeye Lei Feng'den öğrenme yerine ordudan öğrenme çağrısında bulundu. 1959'da Mareşal Peng Duhai'nin yerine geçen Savunma Bakanı Lin Biao yönetimindeki ordu Mao kültünün yol açıcısı olmuştu. Mao milleti daha çok askerileştirmek istiyordu. Kadınlardan "kadınlıklarını atıp askeri elbiseler giymelerini" isteyen bir şiir yazmıştı. Amerikalıların ülkeyi istila edip Kuomintang'ı yeniden başa getirmek istedikleri söyleniyordu; Lei Fang onların istilasına karşı koymak üzere zayıf vücudunu geliştirmek için haftalarca uğraşmış ve şampiyon bir el bombası atıcısı olmuştu. Beden eğitimi birden bire çok önem kazandı. Zorunlu koşma, yüzme, yüksek atlama, gülle ve tahta el bombaları atma başladı. Haftada iki saat spora ek olarak okuldan sonra kırk beş dakika spor da zorunlu oldu.

Ben tenis dışında spordan nefret ederdim. Bu daha önce pek önemli değilse de, şimdi "Anavatanı savunmak için

güçlü bir fiziğe sahip ol," gibi sloganlarla artık spor politik bir anlam kazanmıştı. Bu baskı beni spordan daha da soğutmuştu. Yüzmeye çalıştığımda hayalimde bir nehirde Amerikalılar tarafından kovalandığım canlanırdı. Yüzemediğime göre tek seçeneğim boğulmak veya Amerikalıların eline düşüp işkence görmekti. Korku, suyun içinde kramp geçirmeme yol açardı. Yazları her hafta zorunlu yüzmeye rağmen Çin'de olduğum sürece hiç yüzemedim.

El bombası atmak da çok önemseniyordu. Ben sınıfın sonuncusuydum. O tahta el bombalarını sadece bir iki metre fırlatabiliyordum. Sınıf arkadaşlarımın benim Amerikan emperyalistleriyle savaşma kararlılığımı sorguladıklarının farkındaydım. Haftalık politik toplantımızda biri benim el bombası atmamdaki ısrarlı başarısızlığımı dile getirdi. Sınıf bakışlarının, "Sen Amerikan uşağısın!" der gibi beni delip geçtiğini hissediyordum. Ertesi gün spor alanının bir köşesine gittim ve birer tuğla alıp kollarımı ileri uzattım. Lei Feng, ezbere bildiğim günlüğünde el bombası atmak için kaslarını böyle güçlendirdiğini yazıyordu. Birkaç gün sonra kollarımın üst kısımları kızarıp şişince bu işten vazgeçtim, ancak ondan sonra o tahta parçasını her elime aldığımda öyle heyecanlandırdım ki, ellerim hiç durmadan titrerdi.

1965'te bir gün bize bahçelerden ot yolmamız emredildi. Mao çimen, çiçek ve evcil hayvanların burjava adetleri olduğunu ve ortadan kaldırılmaları gerektiğini söylemişti. Mao çiçeklere ve çimenlere daha önce de pek çok kere saldırmış, bunların yerine pamuk ve lahana yetiştirilmesini önermişti. Ancak bu emrinin yerini getirilmesi için tam olarak baskı yapamadı. İnsanlar bitkilerini severlerdi ve bazı çiçek tarhları Mao'nun kampanyasından kurtuldular.

Ben güzelim çiçeklerin kopartılmasına çok üzülmüştüm. Ama Mao'ya kırgın değildim. Aksine üzüldüğüm için kendimden nefret ediyordum. O zaman artık "özeleştiri" alışkanlığına kapılmıştım ve Mao'nun talimatına aykırı her

düşüncem için kendimi suçluyordum. Hatta bu tür duygular beni korkutuyordu. Bunları herhangi birine açmak sözkonusu değildi. Aksine, onları bastırmaya ve doğru düşünce yoluna girmeye çalışıyordum. Sürekli bir kendini suçlama durumunda yaşıyordum.

Bu tür özeleştiri ve kendi kendini sorgulama Mao Çin'inin bir unsuruydu. Bu yolla daha yeni ve daha iyi insanlar olacağımız söyleniyordu. Ancak bu içedönüklük aslında kendi düşüncelerine sahip olmayan bir insanlar topluluğu yaratmaktan başka bir işe yaramıyordu.

Çok etkileyici ekonomik başarılar olmasaydı Çin gibi geleneksel olarak laik bir toplumda Mao kültünün dini yanı mümkün olamazdı. Ülke kıtlıktan kurtulmuştu ve yaşam standardı önemli ölçüde artıyordu. Chengdu'da, pirinç hala karne ile veriliyorsa da, bol miktarda et, kümes hayvanı ve sebze vardı. Dükkanlarda yer olmadığı için kış kavunları, şalgam ve patlıcanlar kaldırımlara yığılırdı. Bunlar gece de orada kalırlar ve hemen hemen kimse almazdı; dükkanlarda da hiç denecek bir fiyata satılıyorlardı zaten. Bir zaman o kadar değerli olan yumurtalar koca koca sepetlerde çürüyorlardı. Daha birkaç yıl önce bir tek şeftali bile bulmak güçken, şimdi şeftali yemenin "yurtseverlik" olduğu söyleniyordu ve yetkililer milletin evine bedava fiyata şeftali dağıtıyorlardı.

Milletin gururunu yükselten başarı hikayeleri de vardı. Çin 1964 ekiminde ilk atom bombasını patlatmıştı. Bu olaya büyük reklamlar yapılmış ve bu, ülkenin bilimsel ve sanayinin ilerlemesinin bir gösterisi olarak sunulmuştu. Atom bombasının patlatılması Kruşçev'in görevden alınmasına denk gelmişti ki, bu da Mao'nun haklı olduğunun kanıtı olarak sunuldu. 1964'te Fransa Çin'in büyükelçilik düzeyinde tanıyan ilk ileri gelen Batı ülkesi oldu. Bu da Çin'de Amerika'ya karşı büyük bir zafer olarak ilan edildi.

Bunlara ek olarak siyasi tutuklamalar yoktu ve halk ge-

nelde mutluydu. Bunların şerefi Mao'ya ait olarak gösteriliyordu. En üst düzey liderler Mao'nun katkısının ne olduğunu biliyorlarsa da, halk her şeyden habersizdi. Ben yıllar boyunca Mao'ya başarıları için övgüler düzenlemiş ve sonsuz sadakatımı tekrar tekrar dile getirmiştim.

1965'te on üç yaşımdaydım. O yılın 1 ekiminde, Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunun onaltıncı yıldönümünde Chengdu'nun ortasındaki meydanda hava fişekleri gösterisi yapıldı. Meydanın kuzeyinde üçüncü yüzyıldaki görkemine yeniden kavuşturulmuş eski imparatorluk sarayının kapısı vardı. Ben orada ailem ve Sichuan'ın ileri gelenleriyle durmuş festivalin başlamasını bekliyordum. Altımızdaki meydanda 50.000 kişi dans edip şarkılar söylüyordu. Birden hava fişekleri atıldı. Gökyüzü bir anda inanılmaz renkler ve şekillerden bir bahçeye, parlak dalgalar denizine dönüştü. Bir süre sonra gökyüzü birkaç saniye için temizlendi. Sonra ani bir patlama gökte dev bir tomurcuğun açmasıyla son buldu. Şimdi gökte "Yaşasın Büyük Liderimiz Mao!" karakterleri belirmişti. Gözlerim doldu. Kendi kendime, "Mao Zedong devrinde yaşadığım için ne kadar talihliyim!" diye söylendim. "Kapitalist dünyada çocuklar Başkan Mao'nun yanında olmadan, onu görme umudu olmadan nasıl yaşayabilirler?" Onlar için bir şey yapmak, onları bu kaderlerinden kurtarmak istiyordum. Orada kendi kendime dünya devrimini desteklemek için daha güçlü bir Çin yapmak üzere daha çok çalışmaya söz verdim. Başkan Mao'yu görmeye layık olabilmek için de çok çalışmalıydım. Yaşamımın amacı buydu.

15 "Önce Yok Et, İnşaat Kendi Kendine Yükselir" - Kültür Devrimi Başlıyor (1956-1966)

MAO 1960'lı yılların başında, neden olduğu bütün felaketlere rağmen hâlâ Çin'in, halkın putlaştırdığı en büyük lideriydi. Ancak ülkeyi pragmatistler yönettiğinden nisbi bir edebi ve sanatsal özgürlük vardı. Uzun bir uyuma döneminden sonra bir dizi oyun, opera, film ve roman ortaya çıkmıştı. Bunlardan hiçbiri Parti'ye açıkça saldırmıyordu ve çağdaş konular pek fazla değildi. Mao bu dönemde savunmaya geçmişti ve 1930'larda bir artist olan karısı Jiang Qing'e yönelmişti. İkisi tarihi konuların rejime ve Mao'nun kendisine karşı imalarda bulunulmak üzere kullanıldığına karar verdiler.

Çin'de tarihi benzetmelerle muhalefet yapma geleneği vardır. Mao 1963 nisanında, ölü kurbanların ruhlarının kendilerini öldürenlerden intikam almaları eski hikayeleriyle dolu olan tüm "hayalet dramları"nı yasakladı. Kendisi için bu hayalet intikamcılar, döneminde yok olan sınıf düşmanlarına huzursuzluk verecek kadar benziyordu.

Mao 1964'te bir liste yayınlayarak otuz dokuz yazar, sanatçı ve bilimadamını suçladı. Bunları yeni bir sınıf düşmanı kategorisi olan "gerici burjuva yetkililer" olmakla tanımlıyordu. Listedeki ünlü adlar arasında oyun yazarı Wu Han ve doğum kontrolunu savunan ilk ekonomist olan Profesör Ma Yin-chu da vardı. Profesör bu görüşü nedeniyle zaten 1957'de sağcı ilan edilmişti. Mao daha sonra doğum kontrolunun gerekli olduğunu anlamışsa da, Profesör Ma'nın kendisinin yanılmış olduğunu göstermesine kızgındı.

Liste kamuoyuna açıklanmadı ve otuz dokuz kişi Parti örgütleri tarafından tasfiye edilmediler. Mao listeyi annemin düzeyindeki memurlara kadar dağıtarak diğer "gerici burjuva yetkililerin" yakalanması talimatını vermişti. Annem 1964-65'te bir çalışma grubunun başında 'Öküz Pazarı' denilen bir okula gönderildi. Kitap veya makale yazmış kişiler ve ileri gelen öğretmenler arasında kuşkulu kişileri aramak görevi verilmişti.

Annem, bu tasfiye en çok hayran olduğu kişileri hedeflediğinden, çok şaşırmıştı. Ayrıca 'düşman' arasa bile kimseyi bulamayacağını anlıyordu. Son tasfiyelerden sonra kimse ağzını açmaya cesaret edemiyordu. Annem Chengdo'da kampanyanın başında olan amiri Bay Pao'ya neler hissettiğini söyledi.

1965 geçti ve annem bir şey yapmadı. Bay Pao da onu zorlamıyordu. Onların bu hareketsizlikleri Parti yetkililerinin genel havasını yansıtmaktaydı. Çoğu bu cezalandırmalardan bıkmışlardı ve yaşam standartlarını düzeltmeye ve normal bir yaşantı sağlamaya geçmek istiyorlardı. Ama Mao'ya açıkça muhalefet göstermiyorlar ve hatta onun kişilik kültünü yaymaya devam ediyorlardı. Mao'nun ilahlaştırılmasını korkuyla seyreden azınlık ise bunu önleyecek hiçbir şey yapamayacaklarını biliyorlardı. Mao öylesine güç ve prestij sahibiydi ki, kültüne karşı koymak olanaksızdı. Yapabilecekleri en fazla şey bir tür pasif direniş sergilemekti.

Mao cadı avı çağrısına parti yetkililerinin tepkisini kendisine olan sadakatlarının azaldığı ve kalplerinin Başkan Liu ve Deng'in izlediği politikalarda olduğu şekilde yorumladı. Parti gazeteleri Wu Han ve Ming Mandrin hakkında yazdığı oyunu kınayan ve kendisinin onayladığı bir makaleyi basmayı reddedince bu kuşkusu doğrulanmış oldu. Mao'nun makaleyi yayınlatmaktaki amacı halkın da cadı avına katılımını sağlamaktı. Şimdi kendisiyle halk arasındaki aracı olan Parti sistemi tarafından halktan koparıldığını görüyordu. Kısacası, kontrolu elden kaçırmıştı. Wu Han'ın belediye başkan yardımcısı olduğu Pekin'in Parti Komitesi ve medya ve sanat işlerine bakan Kamu İşleri Merkez Dairesi Wu Han'ı kınamayı ve işten kovmayı reddederek Mao'ya direnmişti.

Mao kendini tehdit altında hissediyordu. Kendisini henüz sağken Kruşçev tarafından suçlanacak bir Stalin figürü olarak görmekteydi. Atik davranıp "Çin'in Kruşçev'i" olarak anılan Liu Shaoqi ve arkadaşı Deng'i ve Parti'deki taraftarlarını ortadan kaldırmak istiyordu. Buna "Kültür Devrimi" aldatıcı adını verdi. Tek başına savaşacağını biliyordu, ancak bu da kendisine tüm dünyaya meydan okuma tatmin duygusunu vermekteydi.

Mao Wu Han'ın oyununu kınayan yazıyı Pekin'de bastıramayınca, 10 kasım 1965'te, taraftarlarının iş başında oldukları Şanghay'da yayınlattı. "Kültür Devrimi" terimi ilk olarak burada belirmiştir. Parti gazetesi Halkın Günlüğü ve Parti örgütünün başkentteki sesi Pekin Günlüğü makaleyi yayınlamadılar. Yazı bazı taşra gazetelerinde yer aldı. Babam o sırada eyalet Parti gazetesi olan Sichuan Günlüğü'nün başındaydı ve Mareşal Peng'e bir saldırı ve bir cadı avı çağrısı olarak hissettiği makaleyi yayınlama taraftarı değildi. Eyaletin kültür işlerinin başında olan kişiye gitti, bu adam Deng Şiaoping'e telefon etmelerini önerdi. Deng bürosunda değildi, telefona yakın arkadaşı ve Politbüro üyesi

Mareşal Ho Lung çıktı. Babam onun 1959'da, "Tahtta aslında onun (Deng'in) oturması gerekir," dediğini duymuştu. Ho makaleyi yayınlamamalarını söyledi.

Sichuan, Halkın Günlüğü'nün 30 kasımda yayınlamasından sonra 18 aralıkta makaleyi en son yayınlayan eyaletlerden biriydi. Yazı Halkın Günlüğü'nde, iktidar çatışmasında barışçı olarak ortaya çıkan başbakan Zhou Enlai'nin 'editör' adına makaleye bir not eklemesiyle çıkmıştı. Zhou burada Kültür Devrimi'nin bir 'akademik' tartışma olacağını söylüyordu; yani politik olmamalıydı ve politik suçlamalara yol açmamalıydı.

Bundan sonraki üç ay Mao'nun cadı avını önlemek için Mao'nun muhalifleri ve bu arada Zhou yoğun bir manevraya giriştiler. 1966 mayısında Mao Pekin'de değilken Politbüro "akademik tartışma"ların cezalandırmaya yol açacak şekilde yozlaştırılmaması için bir karar çıkarttı. Mao bu karara itiraz etmiş, ama itirazı dinlenmemişti.

Babama nisanda Politbüro'nun kararının ruhuna uygun olarak Sichuan'da Kültür Devrimi'ne rehberlik etmek için bir belge hazırlaması söylendi. Babamın "Nisan Belgesi" adını alan yazısında şöyle deniliyordu: Tartışmalar akademik olmalıydı. Gerçek karşısında herkes eşitti. Parti, entelektüelleri ezmek için güç kullanmamalıydı.

Bu belge mayısta yayınlanacağı sırada durduruldu. Yeni bir Politbüro kararı çıkmıştı. Bu kere Mao da kentteydi ve Zhou Enlai'nin işbirliğiyle üstünlüğü ele geçirmişti. Mao şubat kararını yırttı ve bütün muhalif bilimadamlarının ve fikirlerinin "elimine" edilmesi gerektiğini söyledi. Muhalif bilim adamlarını ve diğer sınıf düşmanlarını Komünist Parti yetkililerinin korumakta olduklarını vurguluyordu. Bu yetkililere "iktidarda olup kapitalist yolu izleyenler" diyor ve kendilerine karşı savaş açıyordu. Bunlar "kapitalist yolcular" olarak bilindiler ve dev Kültür Devrimi resmen başlatıldı.

Bu "kapitalist yolcu"lar kimlerdi? Mao da bundan pek emin değildi. Pekin Parti Komitesi'nin tümünü değiştirmek

istiyordu ve değiştirdi de. Aynı zamanda Liu Shaoqi ve Deng Şiaoping'den ve "Parti içindeki burjuva merkezinden" kurtulmak istediğini de biliyordu. Ancak geniş parti sisteminde kimin kendisine sadık olduğunu, kimin Liu ile Deng'in taraftarı olduğunu bilemiyordu. Düşmanlarından bir tekini bile kaçırmamak için Komünist Parti'nin tümünü devirmeye karar verdi. Kendisine sadık olanlar bu yıkımın altında kalmayacaklardı. Kendi deyişi şöyleydi: "Önce yok et, inşaat kendi kendine yükselir." Mao Parti'nin olası yıkılmasından kaygılanmıyordu: İmparator Mao her zaman Komünist Mao'dan önde gelirdi. Gereksiz yere kimseyi, hatta kendisine sadık olanları bile, kırma konusunda da yufka yürekli değildi.

Mao'nun savaş çağrıları halkı ve Parti yetkililerinin çoğunu derin bir karışıklığa itmişti. Nereye varmak istediğini, ya da bu kere düşmanın kim olduğunu pek bilen yoktu. Diğer üst düzey partililer gibi babamla annem de Mao'nun bazı yetkilileri cezalandırmaya karar verdiğini anlamışlardı. Ama bunların kim oldukları hakkında en küçük bir fikirleri bile yoktu. Kendileri de olabilirlerdi.

Mao bu arada en önemli tek organizasyon hamlesini yapmıştı: parti mekanizmasının dışında işleyen ve tümüyle kendine bağlı bir emir komuta zinciri.

Önce kendi yardımcılığına, 1959'da Peng Duhai'nin yerine savunma bakanı olan silahlı kuvvetlerde Mao'nun kişilik kültünü yayan Mareşal Lin Biao'yu getirdi. Eski sekreteri Chen Boda'nın başkanlığında yeni bir kurum olan Kültürel Devrim Otoritesi'ni kurdu; istihbarat şefi Kang Sheng ile Bayan Mao aslında bu kurumun başkanlarıydı. Bu, Kültür Devrimi liderliğinin çekirdeği oldu.

Mao bundan sonra medyaya ve özellikle Halkın Günlüğü gazetesine yöneldi. Bu, Parti'nin resmi gazetesiydi ve halk onun rejimin sesi olmasına alışmıştı. Mao 31 mayısta Chen Boda'yı gazetenin başına geçirerek yüz milyonlarca Çinliye doğrudan doğruya erişebileceği bir kanala kavuştu.

Halkın Günlüğü 1966 haziranından başlayarak gayet sert başyazılarıyla "Başkan Mao'nun mutlak otoritesinin yerleştirilmesi" ve "Bütün öküz şeytanları ile yılan cinlerinin (sınıf düşmanlarının) süpürülüp atılması"nı istemeye başladı. Bir yandan da halkı Mao'yu izlemeye ve benzeri görülmemiş bir Kültür Devrimi'ne katılmaya çağırıyordu.

Benim okulumda haziran başında öğretim kesilmişti ama yine de okula gitmek zorundaydık. Hoparlörlerden Halkın Günlüğü makaleleri okunuyordu ve her gün okumak zorunda olduğumuz gazetenin baş sayfasında Mao'nun tam sayfa fotoğrafı vardı. Her gün bir sütun da Mao'nun sözleri yer almaktaydı. Sınıfta tekrar tekrar okuyup beynimin kıvrımlarına kazıdığım sloganları hâlâ hatırlarım:: "Başkan Mao yüreklerimizin kızıl güneşidir!" "Mao Zedong Düşüncesi can damarımızdır!" "Başkan Mao'ya karşı çıkan herkesi ezeceğiz!" "Dünyanın halkları Büyük Lider Başkan Mao'yu sever!" Yabancıların sayfalar dolusu övgü yazıları ve Avrupalı kalabalıkların Mao'nun eserlerini satın almak için çıkardıkları kargaşaların resimleri vardı. Mao kültünü yaymak için Çin'in milli gururu seferber edilmekteydi.

Günlük gazete okuma, sonunda yerini Başkan Mao'nun Deyişleri adlı kitabın ezberlenmesine bıraktı. Bunlar "Küçük Kırmızı Kitap" diye anılan kırmızı plastik kapaklı bir kitapta toplanmıştı. Her birimize bir tane verildi ve "gözümüz gibi" sakınmamız söylendi. Her gün hep bir ağızdan kitaptan bölümler okurduk.

Bir gün Halkın Günlüğü'nde yaşlı bir köylünün yatak odasının duvarlarına otuz iki Mao resmi astığını "ve böylece gözünü açtığı anda nereye bakarsa baksın Başkan Mao'nun yüzünü gördüğünü" okuduk. Biz de sınıfımızın duvarlarını Mao'nun resimleriyle doldurduk. Ama çok geçmeden hepsini indirmek zorunda kaldık. Söylentilere göre köylü aslında bu resimleri duvar kağıdı olarak kullanmıştı, çünkü Mao'nun resimleri en iyi kağıda basılı ve bedavaydı. Yine söylentilere göre bu haberi veren muhabirin sınıf düşmanı olduğu

anlaşılmıştı. İlk kez o zaman bilinçaltıma Başkan Mao korkusu girmişti.

Benim okulumda da bir çalışma grubu vardı. Grup okulun en iyi öğretmenlerini, pek de istemeyerek, "gerici burjuva otoriteleri" olarak yaftalamıştı ama bunu öğrencilere bildirmemişti. 1966 haziranında Kültür Devrimi'nin yayılması karşısında korkuya kapılarak ve birkaç kurban yaratma ihtiyacı duyarak çalışma grubu suçlananların adlarını tüm okula ilan etti.

Çalışma grubu suçlanmamış öğretmenlerle öğrencilere suçlama posterleri ve sloganları yazma görevi vermişti ve çok geçmeden okul baştanbaşa bunlarla dolmuştu. Ben o sırada on dört yaşındaydım ve militan eylemlere güdüsel olarak karşıydım ve ne yazacağımı bilemiyordum. Dev beyaz kağıtlar üzerinde kara harflerle yazılı ve "Falan filan köpeğin başını ezin," ve "Teslim olmazsa falancayı ortadan kaldırın" gibi şeyler yazılı duvar posterlerinden korkuyordum. Bunun üzerine okuldan kaçıp evde oturmaya başladım. Bu yüzden artık okul yaşantımızın tümünü dolduran o sonsuz toplantılarda sürekli olarak "aileye öncelik vermekle" eleştiriliyordum.

Bir gün neşeli ve canlı bir insan olan müdür yardımcımız Bay Kan kapitalist yolcu olarak suçlanan öğretmenleri korumakla suçlandı. Yıllar boyunca okulda yaptığı her şeyin "kapitalist" olduğu söylendi.

Okulun Komünist Gençlik Derneği sekreteri Bay Shan'ın da "Başkan Mao'ya karşı" olmakla suçlanmasından da çok korkmuştum. Bay Shan çok yakışıklı bir gençti ve ben de Gençlik Derneği'ne yasal katılma yaşı olan onbeşime basınca derneğe girebilmek için onun dikkatini çekmeye çalışıyordum.

Bay Shan on altı ila on sekiz yaşındakilere Marksist felsefe dersleri verirdi ve öğrencilerine bazı ödevler vermişti.

İyi yazıldığına inandığı bazı yerlerin altını çizmişti. Şimdi birbirleriyle ilgisiz bu parçalar öğrencileri tarafından duvar posterlerinin Mao aleyhtarı olarak ilan edildikleri anlamsız bir metin halinde birleştirilmişti.

Bay Shan bana yıllar sonra kendisiyle müdür yardımcısının kurban olarak seçilmelerinin gerçek nedeninin o sırada ortalıkta olmamaları olduğunu anlattı: başka bir çalışma grubunun üyeleri olarak başka bir yerdeydiler ve bu da kendilerini uygun birer günah keçisi yapmaya yetmişti. Okulda kalmış olan müdürle iyi geçinememeleri durumu daha da ağırlaştırmıştı.

Müdür yardımcısı Bay Kan Parti'ye sadıktı ve büyük bir haksızlığa uğradığına inanıyordu. Bir akşam bir intihar notu yazdıktan sonra boğazını usturayla kesti. Eve normalden erken gelen karısı kendisini bulup hemen hastaneye kaldırdı. Çalışma grubu bu intihar girişimini sakladı. Bay Kan gibi bir Parti üyesinin intiharı ihanet sayılırdı. Bu, Parti'ye inançsızlık ve şantaj girişimi olarak görülürdü ve bu nedenle de talihsiz adama merhamet gösterilmezdi. Ancak çalışma grubu da huzursuzdu. En küçük bir haklılığı bile olmadan kurban yaratmakta olduklarını çok iyi biliyorlardı.

Annem Bay Kan'ın başına gelenleri duyunca ağladı. Onu çok severdi ve kendisinin çok iyimser olduğunu bildiğinden bu yola başvurmak için insanlık dışı bir baskı altında olduğunu tahmin ediyordu.

Annemle babam bana ya da diğer kardeşlerime asla bir şey söylemiş değillerdi. Daha önce politika konusunda suskunluklarını sağlayan şey şimdi de fikirlerini bize açmalarını önlüyordu. Artık konuşmaları imkanı daha da azalmıştı. Durum öylesine karmaşıktı ki, kendileri bile bir şey anlıyor değillerdi. Bizim anlamamız için ne söyleyebilirlerdi ki? Ve bunun ne yararı olabilirdi? Kimsenin bir şey yapmasına imkan yoktu. Daha da ötesi, bilginin kendisi tehlikeliydi. So-

nuç olarak ben ve kardeşlerim, yaklaşan bir felaketi hayal meyal sezebiliyorsak da, Kültür Devrimi için tümüyle hazırlıksızdık.

Bu atmosfer içinde ağustos geldi. Ve birdenbire, sanki Çin'i kasıp kavuran bir fırtına gibi, milyonlarca Kızıl Muhafız ortaya döküldü.

16 *"Göklere Yüksel ve Yeryüzünü Del"*
Mao'nun Kızıl Muhafızları
(Haziran-Ağustos 1966)

MAO döneminde bir gençlik kuşağı sınıf düşmanlarıyla çarpışma beklentisiyle yetişmişlerdir; basındaki belli belirsiz bir Kültür Devrimi çağrıları da bir "savaşın" yakın olduğu duygusunu uyandırmaktaydı. Politik açıdan uyumlu bazı gençler ilahları Mao'nun bu işe doğrudan doğruya karıştığını hissediyorlardı ve gördükleri endoktrinasyon kendilerine onun yanına geçmekten başka alternatif tanımıyordu. Haziran başlarında Çin'in en ünlü üniversitelerinden Pekin'de Qinghua'ya bağlı orta okullardan birinden birkaç aktivist üç beş kere bir araya gelerek gelecek savaş stratejilerini görüşmüşler ve kendilerine "Başkan Mao'nun Kızıl Muhafızları" adını vermişlerdi. İlke olarak da Mao'nun Halkın Günlüğü gazetesinde çıkmış olan bir deyişini benimsemişlerdi: "İsyan haklıdır."

Bu ilk Kızıl Muhafızlar "üst düzey memurların çocukları"ydı. Sadece onlar bu tür faaliyetlere girecek kadar kendilerini güvencede hissedebilirlerdi. Ayrıca, bunlar politik bir ortamda yetiştiklerinden politik entrikalarla pek çok Çinliden daha çok ilgiliydiler. Bayan Mao bu insanları fark etti

ve temmuzda kendilerini kabul etti. Mao 1 ağustosta pek de alışılmadık bir jestle kendilerine açık bir mektup yazarak "en sıcak ve ateşli desteğini" sundu. Mektupta daha önceki deyişini hafifçe değiştirmişti: "Gericilere karşı isyan haklıdır." Yeni yetme fanatikler için bu Tanrı'nın kendileriyle konuşması gibi bir şeydi. Kızıl Muhafızlar bundan sonra Pekin'in her yerinde ve daha sonra da Çin'in tümünde ot gibi bittiler.

Mao Kızıl Muhafızlar'ın şok birlikleri olmasını istiyordu. İnsanların kapitalist yolculara saldırmak için sürekli yaptığı çağrılara uymadıklarının farkındaydı. Komünist Parti'nin önemli sayıda üyesi vardı ve daha da ötesi, 1957 dersi insanların belleğinde hala tazeydi. Mao o zaman da halkın Parti yetkililerini eleştirmelerini istemiş, ama onun çağrısına uyanlar sonunda sağcı olarak yaftalanıp lanetlenmişlerdi. Çok kimse bunun aynı taktik olduğundan kuşkulanıyorlardı -"kafasını kesmek için yılanı yuvasından çıkmaya ikna etmek."

Mao halkı harekete geçirmek için Parti'nin elinden yetkiyi almak ve sadece kendisine mutlak sadakat ve itaat istemek zorundaydı. Bunu başarmak için de teröre ihtiyacı vardı, tüm diğer düşünceleri engelleyecek ve diğer korkuları bastıracak yoğun bir teröre. Gençleri ideal ajanları olarak görüyordu. Bunlar fanatik bir Mao kültüyle ve "sınıf mücadelesi" militan doktriniyle yetişmişlerdi. Aynı zamanda gençlik niteliklerine sahiptiler -isyancı, korkusuz, "haklı bir dava" uğruna savaşmaya hazır, serüvenci. Ve sorumsuz, cahil, idaresi kolaydılar ve şiddet eğilimleri vardı. Sadece onlar Mao'ya toplumun tümünü dehşete düşürecek gücü verebilirler, Parti'nin temellerini sarsacak ve sonra da parçalayacak kaosu yaratabilirlerdi. Kızıl Muhafızlar'ın görevi şu sloganla özetleniyordu: "Kültür Devrimi'ne direnmeye, Başkan Mao'ya direnmeye cesaret eden herkese karşı kanlı bir savaş açacağımıza and içeriz."

O zamana kadar tüm politika ve emirler, tümüyle Parti'nin elinde olan sıkı kontrollu bir sistem aracılığıyla iletilmişti. Mao şimdi bu kanalı bırakıp doğrudan doğruya gençlik kitlelerine döndü.

Gençliği kontrol altında bir kitle şiddetine itmek için kurban gerekliydi. Herhangi bir okulun en belli başlı hedefleri, bir kısmı son birkaç ay içinde çalışma grupları ve okul yetkilileri tarafından eleştirilmiş olan öğretmenlerdi. Öğretmenler Çin kültüründe ana babadan daha önemli otorite simgeleriydi. Çin'in hemen hemen tüm okullarında öğretmenler suçlanmışlar, dayak yemişler, zaman zaman da öldürülmüşlerdi. Bazı öğrenciler öğretmenlerine işkence yaptıkları cezaevleri bile kurmuşlardı.

Ama Mao'nun istediği terörü yaratmak için bu kendi başına yeterli değildi. 18 ağustosta Pekin'in ortasındaki Tiananmen Meydanı'nda bir milyondan fazla gencin katıldığı dev bir miting yapıldı. Lin Biao ilk kez halk karşısında Mao'nun vekili ve sözcüsü olarak çıktı. Kızıl Muhafızları okullarından çıkıp "dört eskiyi parçalamaya" davet etti; dört eski "eski fikirler, eski kültür, eski gelenekler ve eski alışkanlıklar" olarak tanımlanıyordu.

Bu pek de açık çağrıya uyan Kızıl Muhafızlar Çin'in dört bir yanında sokaklara döküldüler. Evleri yağmaladılar, antikaları parçaladılar, resim ve hat eserlerini parçaladılar. Meydanlarda kitaplar yakıldı. Çok geçmeden özel koleksiyonların hemen hemen tümü yok edilmişti. Dayak yiyen, küçük düşürülen ve eserlerinin kül olmasını seyre zorlanan pek çok yazar ve sanatçı intihar etti. Müzeler basıldı. Saraylar, tapınaklar, eski mezarlar, heykeller, pagodalar, kent duvarları -kısaca "eski" olan her şey yerle bir edildi. Yasak kent gibi birkaç yerin ayakta kalması ancak Başbakan Zhou Enlai'nin buraları korumak için asker göndermesiyle mümkün olabildi.

Mao, Kızıl Muhafızlar'ın eylemlerini "Çok iyi!" diye niteleyerek millete kendilerini desteklemesini emretti.

Mao, Kızıl Muhafızlar'ı terörü artırmak için daha geniş bir kurban kitlesi seçmeleri için teşvik etti. Komünist rejim altında ayrıcalıklı yerleri olan ileri gelen yazarlar, sanatçılar, bilim adamları ve pek çok diğer üst düzey profesyonel şimdi kategorik olarak "gerici burjuva otoriteleri" olarak suçlanıyorlardı. Bu insanların, fanatiklikten kıskançlığa kadar çeşitli nedenlerle kendilerinden nefret eden meslektaşlarının yardımıyla Kızıl Muhafızlar bunlara hakaret etmeye başladılar. Sonra eski "sınıf düşmanları" vardı: eski toprak sahipleri ve kapitalistler, Kuomintang bağlantıları olanlar, "sağcılar" gibi daha önceki politik kampanyada suçlanmış olanlar ve bunların çocukları.

"Sınıf düşmanları"nın çoğu idam edilmemiş, çalışma kamplarına gönderilmemiş, ama "gözetim altında" tutulmuşlardı. Kültür Devrimi'nden önce polis onlar hakkında ancak yetkili kişilere bilgi verirdi. Şimdi bu politika değişmişti. Mao'nun adamlarından olan Emniyet Müdürü Şie Fuzhi adamlarına "sınıf düşmanları"nı Kızıl Muhafızlar'a vermeyi, onlara "Komünist hükümeti devirmek niyetinde olmak" gibi suçlarını açıklamayı emretti.

Kültür Devrimi'nin başlarına kadar işkence yasaktı. Şie şimdi polislere "eski kurallarla bağlı olmadıklarını" bildirdi. "Ben insanların ölesiye dövülmelerinden yana değilim," dedikten sonra şöyle devam etti: "Ama bazıları (Kızıl Muhafızlar) sınıf düşmanlarını öldürecek kadar kendilerinden nefret ediyorlarsa, onları zorla durdurmanız gerekmez."

Ülkeyi bir dayak ve işkence dalgası sarmıştı. Ev baskınlarında ailelere yere çömelip Kızıl Muhafızlar önünde secdeye kapanmaları istenirdi; sonra da bunlar Kızıl Muhafızlar'ın meşin kemerlerinin bakır tokalarıyla dövülürlerdı. Tekmelenirler, başlarının bir yanı traş edilir, eşyaları ya parçalanır, ya da yağmalanırdı.

Kültür Devrimi Otoritesi'nin gençleri kışkırttığı Pekin'de durum daha da kötüydü. Kent merkezindeki bazı sinema ve tiyatrolar işkence salonlarına dönüştürülmüştü.

Kentin her tarafından kurbanlar sürüklenerek buralara getirilirlerdi. Çevre sokaklar kurbanların çığlıklarıyla çınladığından yayalar buralardan geçmemeye çalışırlardı.

İlk Kızıl Muhafızlar yüksek düzey memurların çocuklarıydı. Daha sonra aralarına başkaları da karıştıysa, bunlar kendi özel gruplarını korumuşlardır. Mao ile adamları Kızıl Muhafızlar'ın güç duygusunu artıracak bir dizi adım da atmışlardı. Kızıl Muhafızlar'ın ikinci mitinginde Lin Biao, kendisinin de onlardan biri olduğunu göstermek için onların kolluğuyla kürsüye çıkmıştı. Bayan Mao onları 1 ekim Milli Bayramlarında Tiananmen Meydanı'nda Şeref kıtası olarak kullandı. Sonuçta bazıları tüyler ürpertici bir "kan kuramı" geliştirdiler; bu bir şarkının sözlerinde şöylece özetlenmektedir: "Kahraman bir babanın oğlu her zaman büyük bir insandır; gerici bir baba sadece piç yaratır!" Bu "kuram"la silahlanan bazı üst düzey yetkililerin çocukları "istenmeyen" ailelerin çocuklarına işkence bile ettiler.

Mao bütün bunlara istediği terör ve kaosu yaratmak için izin veriyordu. Kimin zarar gördüğü ya da kimin şiddet yaptığı umurunda değildi. Bu ilk kurbanlar onun gerçek hedefleri değildi ve Mao genç Kızıl Muhafızlar'ına ne pek güvenir, ne de onları fazla severdi. Onları sadece kullanıyordu. Bu barbarlar ve işkenceciler de her zaman Mao'ya sadık değillerdi. Onlar en kötü içgüdülerinin keyfini çıkartmalarına izin verildiği için sadece çılgınlar gibi eğleniyorlardı.

Kızıl Muhafızlar'ın küçük bir kısmı vahşet ve şiddet olaylarına karışmıştır. Kızıl Muhafızlar gevşek bir örgüt olduğundan ve genelde üyelerini kötü şeyler yapmaya zorlamadığından çoğunluk bu olaylarda yer almaktan kaçınabilmişti. Mao'nun kendisi de Kızıl Muhafızlar'a öldürmelerini emretmemişti ve şiddet konusundaki talimatları çelişkiliydi. İnsan kötülük yapmadan da kendini Mao'ya bağlı hissedebilirdi. Ama kötülüğe başvuranlar da sadece Mao'yu suçlayamazlardı.

Ancak, Mao'nun bu sinsi kışkırtması da inkar edilemez. 18 ağustosta, toplam on üç milyon insanın katılacağı sekiz dev mitingin birincisinde bir kadın Kızıl Muhafız'a adının ne olduğunu sordu. Kız 'nazik' anlamına gelen "Bin-bin" olduğunu söyleyince Mao, bundan hoşlanmayarak, "Şiddetli ol' dedi (yao-wu-ma). Mao halk önünde nadiren konuşurdu ve bu sözüne bir din kuralıymışçasına uyuldu. 15 eylüldeki üçüncü dev toplantıda, Kızıl Muhafızlar'ın vahşetleri doruğuna tırmandığında, Mao'nun sözcüsü Lin Biao, yanında Mao varken şöyle dedi: "Kızıl Muhafız savaşçıları: Savaşlarınızın yönü hep doğru olmuştur. Kapitalist yolcularına, gerici burjuva yetkililerine, kan emicilere ve parazitlere göz açtırmadınız. Doğru olanı yaptınız. Ve çok da iyi yaptınız!"

Mao, Kültür Devrimi Otoritesi aracılığıyla Pekin Kızıl Muhafızları'nı kontrol altında tutuyordu. Onları yerel gençlere ne yapmak gerektiğini söylemeleri için eyaletlere gönderiyordu. Mançurya'da Jinzhou'da anneannemin kardeşi Yu-lin'le karısı dayak yemişler ve iki çocuklarıyla ülkenin ıssız bir yerine sürülmüşlerdi. Komünistler ilk iktidara geldiklerinde Kuomintang istihbarat subayı kimliği yüzünden Yu-lin kuşku altında kalmışsa da, şimdiye kadar ne kendisine ne ailesine bir şey yapılmış değildi. Ailem olayı o sırada haber almadı. İnsanlar haberleşmekten kaçınıyorlardı.

Sichuan'daki insanların Pekin'deki terörün boyutları hakkında fazla bir fikirleri yoktu. Sichuan'da, Kızıl Muhafızlar Kültür Devrimi Otoritesi'nin doğrudan doğruya kışkırtması altında olmadığı için vahşet eylemleri daha azdı. Ayrıca, Sichuan polisi Pekin'deki bakan Bay Şie'yi dinlemiyor ve kontrollarındaki "sınıf düşmanları"nı Kızıl Muhafızlar'a teslim etmiyordu. Ancak Sichuan'daki Kızıl Muhafızlar da, tıpkı diğer eyaletlerde olduğu gibi, Pekin'i kopya etmekteydiler. Orada da Çin'in her yerindeki kontrollu kaos sürmekteydi. Kızıl Muhafızlar baskın yapma yetkisini aldıkları evleri yağma edebilirlerdi ama mağazalardan nadiren bir şey ça-

lıyorlardı. Ticaret, posta ve ulaşım gibi pek çok sektör normal olarak çalışmaya devam etmekteydi.

Benim okulumda 16 ağustosta Pekin'den gelen bazı Kızıl Muhafızlar'ın yardımıyla bir Kızıl Muhafız örgütü kuruldu. Ben hastalık bahanesiyle politik toplantılardan ve ürkütücü sloganlardan kaçıp eve sığındığımdan örgütün kurulduğunu ancak iki gün sonra haber aldım. Eve telefon edip "Büyük proleter Kültür Devrimi'ne katılmam" istenmişti. Okula gittiğimde çocuklardan çoğunun yaldızlı harflerle "Kızıl Muhafızlar" yazan kırmızı kollukları gururla takmış olduklarını gördüm.

O ilk günlerde Kızıl Muhafızlar Mao'nun bebekleri olarak büyük prestije sahiptiler. Benim de katılmam gerekiyordu ve ben de hemen sınıfımdaki Kızıl Muhafız lideri olan on beş yaşındaki Geng'e başvurdum.

Kızıl Muhafızlar'ın çoğunlukla yüksek düzey memurlarının çocukları olduklarını anlamıştım. Okul Kızıl Muhafızları'nın başı Sichuan Parti Birinci Sekreteri Komiser Li'nin oğullarından biriydi. Benim doğal üye olmam gerekirdi; pek azının babası benimki kadar yüksek bir makamdaydı. Ama Geng bana özel olarak beni çok yumuşak bulduklarını ve kabul etmek için biraz daha sertleşmem gerektiğini söyledi.

Hazirandan beri herkesin kendini tümüyle Kültür Devrimi'ne verebilmesi için günde yirmi dört saat okulda kalması gerektiği yazılı olmayan bir kuraldı. Bunu yapmayan birkaç kişiden biri de bendim. Ama şimdi okuldan kaçma bende bir tehlike duygusu yarattığından ben de okulda kalmaya başladım. Biz kızlar yatakhanede, oğlanlar da sınıflarda yatıyordu. Kızıl Muhafız olmayan çocuklar da Kızıl Muhafız gruplarıyla birlikte çeşitli eylemlere çıkartılıyorlardı.

Ben okula döndüğümün ertesi günü bir grup başka çocukla sokak adlarını değiştirip daha 'devrimci' yapmaya götürüldüm. Bizim oturduğumuz sokağın adı Ticaret Sokağı'ydı ve bunun adının ne olması gerektiğini tartıştık. Biri eyalet Parti liderlerinin rollerini göstermek üzere 'Fener Soka-

ğı'nı önerdiler. Diğer bir kısmı ise, Mao'nun bir sözünden alınan "Kamu Hizmetlileri Sokağı"nın daha uygun olduğunu söyledi. Ancak daha önemli bir sorunu çözemediğimiz için sokağın adını değiştiremedik: sokak tabelası erişemeyeceğimiz kadar yüksekteydi.

Kızıl Muhafızlar Pekin'de çok daha heyecanlıydılar. Onların başarılarını duyuyorduk: İngiliz elçiliği artık 'Anti Emperyalizm Sokağı'nda, Rus Büyükelçiliği ise 'Anti Revizyonizm Sokağı'ndaydı.

Chengdu'da 'Bir Çatı Altında Beş Kuşak' (Konfüçyüsçe bir erdem), 'Kavak ve Söğüt Yeşildir' (yeşil devrimci renk değildi), ve 'Yeşim Canavar' (feodal gücün bir sembolü) gibi sokakların adları hep değiştirildi. Bunlar 'Eskiyi Yok Et,' 'Doğu Kızıldır' ve 'Devrim' sokakları oldular. 'Tatlı Rüzgarın Kokusu' adlı ünlü bir lokantanın tabelası indirildi ve yeni adı verildi: 'Barut Kokusu.'

Trafik günler boyunca bir keşmekeş halini almıştı. Kırmızının 'dur'demek olması karşıdevrimciydi. 'Geç' demek olmalıydı. Ve trafik sağdan değil, soldan olmalıydı. İlk birkaç gün trafik polislerinin çekilmelerini emrederek trafiği biz yönettik. Ben yerleştiğim köşe başında bisikletlilere soldan gitmelerini söylüyordum. Chengdu'da fazla bir trafik ve trafik lambası yoksa da, birkaç büyük kavşakta tam bir kaos yaşanmıştı. Sonunda, Pekin Kızıl Muhafızlar liderlerini ikna etmeyi başaran Zhou Enlai sayesinde eski kurallar geçerli oldu.

Çocukluğumda kolektif faaliyetlerden hep uzak durmuştum. Şimdi, on dört yaşımda, bunlardan daha da uzaklaşmak istiyordum. Ama eğitimim boyunca Mao'dan ayrıldığım anda duyduğum sürekli suçluluk duygusu nedeniyle bu korkumu bastırdım. Kendi kendime düşüncelerimi yeni devrimci kuram ve uygulamalara uygun olarak değiştirmek zorunda olduğumu hatırlatıp duruyordum. Anlamadığım bir şey varsa kendimde reform yapıp uyum sağlamalıydım. Ancak yine de, sokakta gelip geçeni durdurup uzun saçlarını ve-

ya dar pantolon paçalarını kesmek, ya da orta yükseklikte topuklarını kırmak gibi militan faaliyetlerden uzak durmaya çalıştığımı fark etmekteydim. Pekin Kızıl Muhafızları'na göre bunlar artık burjuva kokuşmuşluğunun belirtileri olmuşlardı.

Chengdu'nun ünlü çayhaneleri de "kokuşmuş" olarak saldırıya uğramışlardı. Bunun nedenini öğrenemedim, ama sormadım da. 1966'da mantık duygumu bastırmayı öğrenmiştim. Pek çok Çinli uzun süredir böyle yapıyorlardı zaten.

Bir Sichuan çayhanesi benzersiz bir yerdir. Genellikle bir bambuluk arasında ya da büyük bir ağacın gölgesinde kurulan çayhanedeki alçak, ahşap masaların çevresindeki bambu koltuklar yıllarca kullanıldıktan sonra bile hafif bir koku yayarlar. Sichuan'lılar için çayhanenin önemi pub'ın İngilizler için öneminden farksızdır. Yaşlılar burada uzun zamanlarını geçirirler, uzun pipolarını içerken çaylarını yudumlayıp karpuz çekirdeği yerler. Garson, koltuklar arasında bir maşrapa sıcak suyla dolaşır ve suyu tam isabetle iki adım öteden fincana doldurur. Usta bir garson suyu fincanın kenarının üstüne kadar doldurur ve bir damlasını bile dökmez. Ben çocukluğumda büyülenmiş gibi seyrederdim o suyun fışkırmasını. Ama çayhaneye çok götürülmezdim de.

Avrupa kafeleri gibi Sichuan çayhanesinde de bambu sırıklara geçirilmiş gazeteler vardır. Bazı müşteriler oraya gazete okumak için giderlerse de, çayhane aslında bir buluşma ve sohbet, haberleşme ve dedikodu yeridir.

Buradaki bu tembellik havası ve insanların çayhanede oturuyor olmaları devrim yapmıyor demek olduğu için çayhanelerin kapatılması gerekti. Ben yaşları on üç ile on altı arasında değişen ve çoğu Kızıl Muhafız olan on beş yirmi öğrenciyle İpek Nehri'nin kıyısında küçük bir çayhaneye gittim. Biz yaklaşırken çoğu erkek olan müşteriler başlarını önlerindeki satranç tahtalarından kaldırdılar. Biz ağacın altında durduk. Aramızdan birkaç kişi, "Haydi! Toplanın! Bu burjuva yerinde daha fazla kalmayın!" diye bağırdı. Benim

sınıfımdan bir oğlan en yakın masadaki karton satranç tahtasını çekti, tahta taşlar yere döküldü.

Oyunu oynayanlar gençten kimselerdi. Biri yumruğunu sıkıp davranınca arkadaşı hemen ceketinden tutup çekiştirdi. Hiç konuşmadan yerden taşları toplamaya başladılar. Satranç tahtasını çeken oğlan, "Artık satranç oynamak yok!" diye bağırdı. "Bunun bir burjuva alışkanlığı olduğunu bilmiyor musunuz?" Sonra eğilip yerden aldığı bir avuç satranç taşını nehre fırlattı.

Ben benden büyüklere karşı nazik ve saygılı olmak üzere yetiştirilmiştim, ama şimdi devrimci olmak saldırgan ve militan olmaktı. Nezaket "burjuva" sayılıyordu. Ben bu nedenle sürekli eleştiriliyordum ve Kızıl Muhafızlar'a alınmamamın bir nedeni de buydu. Kültür Devrimi yıllarında bir insana çok sık "teşekkür ederim" dediği için saldırıldığını görecektim; teşekkür etmek "burjuva ikiyüzlülüğü" idi; saygı yok olmanın eşiğine gelmişti.

Ancak şimdi çayhanede çoğumuzun ve hatta Kızıl Muhafızlar'ın bu yeni konuşma biçiminden rahatsız olduklarını görüyordum. O gün çoğumuz ağzımızı açmadık. Hiç ses çıkarmadan çayhanenin duvarlarına ve ortadaki ağaca getirdiğimiz slogan afişlerini yapıştırmaya koyulduk.

Müşteriler sessizce kalkıp çayhaneden uzaklaşmaya başlamışlardı. Onların arkasından bakarken üzerime bir kayıp duygusu çöktü. Birkaç ay önce bu yetişkinler bize herhalde defolup gitmemizi söylerlerdi. Ama şimdi Mao'nun desteğinin Kızıl Muhafızlar'a güç verdiğini biliyorlardı. Şimdi düşününce çocuklardan bazılarının yetişkinler üzerindeki bu güçlerinden zevk duymuş olduklarını görebiliyorum. Popüler bir Kızıl Muhafız sloganı şöyleydi: "Göklere uçabiliriz, yeryüzünü delebiliriz, çünkü Büyük Lider Başkan Mao bizim başkomutanımızdır!" Bunun da belirttiği gibi Kızıl Muhafızlar gerçekten kendini ifade özgürlüğüne sahip değillerdi. Onlar daha ilk baştan bir zorbanın aracıydılar.

1967 ağustosunda o nehir kıyısında dururken kafam karmakarışıktı. Arkadaşlarımla ben de çayhaneye girdim. Biri sahibine çayhanesini kapatmasını söyledi. Diğerleri duvarlara afişler yapıştırmaya başladılar. Müşterilerden çoğu gitmek üzere kalkmışlarsa da, uzak köşede yaşlı bir adam çayını yudumlamaya devam ediyordu. Onun yanına gittim, otoriter bir ses takınmaya çalışacağım için utanıyordum. Adam bana baktı ve ağzını şapırdatarak çayını içmeye devam etti. Derin çizgili yüzü propaganda resimlerindeki "işçi sınıfı" yüzünün tipik bir örneğiydi.

Belki de bu yaşlı adam sorgulanmayacak geçmişinden, ya da o güne kadar bir saygı hedefi olan ileri yaşından çok emindi, ya da belki beni pek etkileyici bulmuyordu. Her neyse, bana aldırış etmeden oturmaya devam etti. Ben bütün cesaretimi toplayarak alçak bir sesle, "Lütfen, gidebilir misiniz?" dedim. Adam bana bakmadan, "Nereye?" dedi. "Evinize elbette," dedim. Dönüp bana baktı. Sakin bir tavırla konuşmasına rağmen sesi duyguluydu. "Eve mi? Hangi eve? İki torunumla küçük bir odayı paylaşıyorum. Bir bambu perdeyle ayrılmış bir köşem var. Sadece yatağımın sığacağı kadar. Hepsi bu işte. Çocuklar eve gelince biraz başımı dinlemek için buraya geliyorum. Neden bunu da elimden alıyorsunuz ki?"

Adamın sözleri beni utandırmıştı. Böyle sefil yaşam koşullarını ilk kez duyuyordum. Dönüp yürüdüm.

Sichuan'daki bütün diğerleri gibi o çayhane de on beş yıl kapalı kaldı -1981'de Deng Şiaoping'in çayhanelerin yeniden açılabileceği kararnamesi yayınlanana kadar. 1985'te bir İngiliz dostumla oraya gittim. Büyük ağacın altında oturduk. Yaşlı bir garson kadın fincanlarımızı doldurdu. Çevremizde insanlar satranç oynuyorlardı. O yolculuğumun en mutlu anlarından biri de buydu.

Lin Biao eski kültürü simgeleyen her şeyin yok edilmesini isteyince benim okulumdaki bazı öğrenciler eşyaları par-

çalamaya başladılar. Okul 2.000 yıllık olduğundan içinde pek çok antika eser vardı ve bu nedenle de iyi bir hedefti. Okulun kapısının eski süslü çatısı paramparça edildi. Pingpong salonu olarak kullanılan büyük tapınağın mavi çinili çatısı da aynı akibete uğradı. Tapınağın önündeki iki dev bronz buhurdanlık devrildi ve bazı oğlanlar içine işediler. Arka bahçedeki taş köprülerin iki yanındaki küçük heykelcikler parçalandı. Spor alanının bir kenarında kırmızı kumtaşından, her biri yedi sekiz metre yükseklikte olan iki dikdörtgen taş üzerine Konfüçyüs'ün deyişleri yazılıydı. Bunların çevresine bir halat geçirildi ve iki grubun birkaç gün uğraşması sonunda ikisi de alkışlar arasında devrildi.

Sevdiğim bütün şeyler birer birer yok oluyordu. Benim için en acı olanı kütüphanenin parçalanmasıydı: altın yaldızlı çatı, çok zarif işlenmiş pencereler, mavi boyalı iskemleler... Kitap rafları yere indirildi ve bazı çocuklar kitapları yırttılar.

Mao'nun yok etme emrinin başlıca hedefleri kitaplardı. Bunlar son birkaç ay içinde yazılmamışlardı ve bu nedenle her sayfalarında Mao'dan söz edilmemekteydi; bazı Kızıl Muhafızlar bunların "zehirli otlar" olduğunu söylüyorlardı. Marksist klasikler ve Stalin, Mao ve Lu Şun'un kitapları dışında kalan bütün eserler Çin'in dört bir yanında yakılmaktaydı. Ülke yazılı mirasının büyük bir kısmını kaybetmişti. Kurtarılan kitaplardan çoğu da daha sonra milletin sobalarında odun niyetine yakıldı.

Ancak bizim okulda kitaplar yakılmadı. Okul Kızıl Muhafızlar başkanı çok çalışkan bir öğrenciydi. Biraz kadınımsı olan on yedi yaşındaki oğlanın başkan yapılmasının nedeni babasının Eyalet Parti Şefi olmasıydı. Genel vahşeti önleyemediyse de kitapların yakılmamasını başarmıştı.

Herkes gibi benim de "devrimci eylemler"e katılmam bekleniyordu. Ancak ben, yine pek çok öğrenci gibi, yıkımın organize olmamasından dolayı bundan kaçınabilmiştim.

Pek çok öğrencinin bu olanlardan nefret ettiklerini görüyordum ama kimse bunu durdurmaya çalışmıyordu. Benim gibi diğerleri de kendi kendilerine bu yıkıma üzülmekle yanlış bir tutum içinde olduklarını ve reformun gerektiğini söylüyor olabilirlerdi. Ancak bilinçaltımızda hepimiz eğer itiraz edecek olursak anında ezileceğimizi biliyorduk.

Bu sıralarda "suçlama toplantıları" Kültür Devrimi'nin başlıca unsurlarından biri olmaktaydı. Pekin Üniversitesi Mao'nun özel denetimi altında liderliği ele almıştı. 18 hazirandaki ilk suçlama toplantısında altmış profesör ve bölüm başkanı ve rektör dövüldüler, tekmelendiler saatlerce diz çökmek zorunda bırakıldılar. Üzerlerinde küçültücü sloganlar yazılı başlıklar giydirildiler. Kötünün rengi olan siyah mürekkeple yüzleri boyandı ve vücutlarına sloganlar yapıştırıldı. İki öğrenci her kurbanın iki kolunu tutup omuzlarını yerinden çıkartacak şiddetle arkaya doğru büküyorlardı. 'Jet uçağı' adı verilen bu uygulama çok geçmeden bütün suçlama toplantılarının bir unsuru oldu.

Kızıl Muhafızlar bir kere beni böyle bir toplantıyı izlemeye çağırdılar. O sıcak yaz gününde öğretmenleri spor sahasında kolları arkaya bükülmüş, başları yere dönük görünce dehşetle ürpermiştim.

Yıllar sonra benim okulumdaki öğrencilerin, prestijli bir okulda okudukları ve başarılı oldukları için diğerlerine kıyasla daha yumuşak davrandıklarını öğrendim. Daha azgın oğlanların bulunduğu okullarda öğretmenler dövülerek öldürülmüşlerdi. Ben okulumda bir tek dayak sahnesine tanık oldum. Felsefe öğretmenim sınıfında başarılı olmayanlara kırık notlar vermişti ve öğrencilerden bazıları kadından nefret ederlerdi; bunlar şimdi kendisini "yozlaşmış" olmakla suçluyorlardı. Kültür Devrimi'nin en aşırı muhafazakarlığını yansıtan "kanıt" kadının kocasıyla bir otobüste tanışmış olduğuydu. Orada konuşmaya başlamışlar, sonra da birbirlerine aşık olmuşlardı. Bir rastlantı sonundaki aşk ahlaksızlığın

işaretiydi. Oğlanlar kadını bir odaya soktular ve orada "devrimci eylemler" yaptılar -yani dövdüler. Dayağa başlamadan önce özellikle beni çağırmışlardı. "Bakalım, en gözde öğrencisini görünce ne düşünecek," diyorlardı.

Öğretmenim benim derslerimi sık sık övdüğünden ben gözdesi sayılıyordum. Ancak bana çok yumuşak olduğum ve "bir devrim dersine" ihtiyacım olduğum için orada bulunmam emredilmişti.

Dayak başlayınca ben küçük odaya doluşmuş olan öğrencilerin arkalarına sığındım. Sınıf arkadaşlarımdan ikisi öne geçip dayağa katılmamı söylediler. Ama onlara aldırış etmedim. Öğretmenim çocukların arasında yerde tekmeleniyordu. Yapmamaları için yalvarınca kendisine düşman olan çocuklar, "Şimdi yalvarma sırası sende!" diyorlardı. Kadını yine tekmeleyip önlerinde diz çökmesini, "Lütfen canımı bağışlayın, efendilerim!" demesini istediler. Birini diz çöktürtmek ve yalvartmak en aşağılayıcı şeydi. Kadın doğruldu ve gözlerine düşen saçlarının arasından ileri baktı; kendisiyle gözgöze geldim. Gözlerinde ıstırap, umutsuzluk ve boşluk okuyordum. Soluk almakta güçlük çekiyordu, yüzü kül rengindeydi. Ben odadan sessizce çıktım. Arkamdan birkaç kişi daha çıktı. Odadan slogan sesleri geliyordu, ama sesleri titrek ve kararsızdı. Çok kişi korkmuş olmalıydı. Ben kalbim yerinden kopacakmış gibi atarak oradan uzaklaştım. Beni de yakalayıp döveceklerinden korkuyordum. Ama arkamdan gelen olmadı ve daha sonra da bu hareketimden dolayı suçlanmadım.

Kızıl Muhafızlar o günlerde öğrencileri üçe ayırıyorlardı: "kızıllar," "siyahlar" ve "griler." "Kızıllar" işçi, köylü, devrimci memur, devrimci subay ve devrimci şehit ailelerden olanlardı. "Siyahlar" anababaları "toprak ağaları, zengin köylüler, karşıdevrimciler, kötü unsurlar ve sağcılar" olarak nitelenenlerdi. "Griler" dükkan tezgahtarları gibi ailelerden gelenler oluyordu. Benim sınıfımdakiler, seçimle alındıkların-

rından hepsi "kızıl" olmalıydılar. Ancak Kültür Devrimi'nin baskısıyla bazı kötülerin bulunması gerekiyordu. Bu nedenle on beş yirmi kişi "gri" ya da "siyah" olmuşlardı.

Benim sınıfımda Ai-ling adında bir kız vardı. Kızla eskiden beri arkadaştık, evine sık sık giderdim ve ailesini iyi tanırdım. Büyükbabası, zamanında ünlü bir ekonomistti ve aile Komünist döneminde çok ayrıcalıklı bir yaşama sahipti. Evleri büyük ve lükstü ve zarif bir bahçesi vardı -bizim dairemizden çok daha iyiydi. Antika koleksiyonlarına, özellikle de Ai-ling'in büyükbabasının 1920'lerde okuduğu Oxford'dan getirdiği enfiye kutularına bayılırdım.

Ai-ling birdenbire "siyah" oldu. Arkadaşlarımdan onun sınıfının evini bastığını, tüm antika eşyayı ve enfiye kutularını parçaladıklarını, anababasıyla büyükbabasını kemerleriyle dövdüklerini duydum. Ertesi gün kızı gördüğümde başında bir eşarp vardı. Sınıf arkadaşları başının yarısını traş edince, saçlarının tümünü kesmek zorunda kalmıştı. Birlikte ağladık. Onu teselli edecek bir söz bulamayınca kendimi çok kötü hissettim.

Bir gün akşama doğru yatakhaneye yürürken kırk elli metre uzaktaki bir binanın ikinci katından bir şeyin düştüğünü görür gibi oldum. Binanın hemen altından bir çarpma sesi geldi. Portakal ağaçlarının dalları önümü kapatıyordu, ancak sesin geldiği yöne doğru koşanlar vardı. "Biri pencereden atladı!" diye bağırdıklarını duydum.

Güdüsel bir hareketle elimle gözlerimi örttüm ve odama koştum. Çok korkmuştum. Gözümün önünde hep o havadaki gölge vardı. Pencereleri sıkı sıkı kapattımsa da ince camlardan dışardaki konuşmaları duyuyordum.

On yedi yaşında bir kız intihara kalkışmıştı. Kız Kültür Devrimi'nden önce Komünist Gençlik Derneği'nin liderlerinden biriydi ve Başkan Mao'nun eserlerini incelemekte de örnek öğrenci olmuştu. Arkadaşlarının çamaşırlarını yıkamak, tuvaletleri temizlemek gibi pek çok iyi iş yapmış ve

okulda Mao'nun öğretilerini nasıl sadakatla izlediği konusunda konferanslar vermişti. Ancak kız o gece birden "siyah" ilan edilmişti. Babası "büro memuru"ydu. Belediyede çalışıyordu ve Parti üyesiydi. Ama babaları daha yüksek makamlarda olan ve kızdan hoşlanmayan öğrenciler onun "siyah" olmasına karar vermişlerdi. Kız son birkaç gün diğer "siyah" ve "gri"lerin arasına sokulmuş ve spor alanındaki otları temizlemişti. Arkadaşları onu aşağılamak için güzelim kara saçlarını traş etmişler, kafasını çıplak bırakmışlardı. O akşam sınıfındaki "kızıllar" ona ve diğerlerine hakaret etmişlerdi. Kız kendisinin Başkan Mao'ya onlardan daha sadık olduğunu söylemişti. Bunun üzerine "kızıllar" kızı tokatlamışlar, sınıf düşmanı olduğu için Mao'ya sadakattan söz edemeyeceğini söylemişlerdi. Kız da koşmuş, kendini pencereden aşağı atmıştı.

Korkuya kapılan Kızıl Muhafızlar kızı hastaneye kaldırdılar. Kız ölmedi ama ömrünün sonuna kadar sakat kaldı. Onu aylar sonra sokakta gördüm; koltuk değneklerine dayanarak bomboş bakışlarla yürüyordu.

Kızın intihara kalkıştığı o gece uyuyamadım. Gözlerimi kapattığım anda önümde kana bulanmış bir hayal beliriyordu. Korkuyla, titreyerek uyanıyordum hemen. Ertesi gün hasta olduğumu söyleyip izin istedim. Okulun dehşetinden kaçabileceğim tek yer evimdi. Bir daha evden dışarı adım bile atmak istemiyordum.

17 "Çocuklarımızın 'Siyah' Olmasını mı İstiyorsun?" -Anababamın İkilemi
(Ağustos - Ekim 1966)

Ev bu kere beni rahatlatamamıştı. Annemle babam çok dalgındılar ve beni fark etmediler bile. Babam evin içinde ya aşağı yukarı odaları adımlıyor, ya da çalışma odasına kapanıyordu. Annem mutfaktaki ocağa kutular dolusu buruşturulmuş kağıt atıyordu. Anneannemin de bir felaket bekler gibi hali vardı. Kaygı dolu gözlerini annemle babama dikmiş duruyordu. Ne olduğunu sormaya korkarak ben de onları gözetliyordum.

Annemle babam birkaç gece konuştukları bir konuyu bana anlatmadılar. Açık pencere önünde oturuyorlardı; pencerenin dışındaki sokak lambasına bağlı hoparlörden Mao'nun sonsuz deyişleri yükselmekteydi. Arada sırada da Kızıl muhafızların elde ettiği "zaferler" bildiriliyordu: "sınıf düşmanları"nın evleri basılmış "köpeklerin kafaları parçalanmış"tı.

Babam batan güneşe bakıyordu. Anneme dönerek ağır ağır, "Kültür Devrimi'ni anlamıyorum," dedi. "Ama olanların çok yanlış şeyler olduğuna da eminim. Bu devrim Marksist ya da Komünist ilkelerle haklı kılınamaz. İnsanlar temel

haklarını ve korunmalarını kaybettiler. Korkunç bir şey bu. Ben bir komünistim ve daha kötü bir felaketi önlemek benim görevimdir. Parti liderliğine, Başkan Mao'ya yazmalıyım."

Çin'de insanların şikayetlerini bildirecekleri ya da politikayı etkileyecekleri herhangi bir kanal yoktu; tek çare liderlere başvurmaktı. Bu belirli durumda ise sadece Mao bir değişiklik yapabilirdi.

Annem deneyimlerinden şikayetin aşırı derecede tehlikeli olduğunu biliyordu. Bunu yapan insanlar ve aileleri vahşi bir misillemeyle karşılaşmışlardı. Annem uzun bir süre kıpkırmızı gökyüzüne bakarak kaygısını, öfkesini ve çaresizliğini kontrol altında tutmaya çalıştı. "Neden kendini ateşe atan güve olmak istiyorsun?" dedi sonunda.

"Bu sıradan bir ateş değil," dedi babam. "Çok insanın ölüm kalımı buna bağlı. Bu kere bir şey yapmalıyım."

Annem kızarak, "Pekala, kendine aldırdığın yok," dedi. "Karına da aldırmıyorsun. Bunu kabul ederim. Ama ya çocuklarımız? Başın derde girerse onlara ne olacağını biliyorsun, değil mi? Çocuklarımızın "siyah" olmalarını mı istiyorsun?"

Babam, kendini ikna etmek istercesine, düşünceli bir tavırla, "Her insan çocuğunu sever," dedi. "Kaplan sıçrayıp öldürmeden önce mutlaka geri bakıp yavrusunun emniyette olduğunu görür. İnsan yiyen bir hayvanda bile bu duygu vardır. Ama bir komünistin bundan daha fazla bir şey olması gerekir. Öteki çocukları da düşünmelidir. Ya kurbanların çocukları?"

Annem kalkıp odadan çıktı. Bir yararı yoktu. Kendi başına kalınca da hüngür hüngür ağladı.

Babam mektubunu yazmaya başladı. Yazmasıyla yırtıp atması bir oluyordu. Daima mükemmeli arayan bir insan olmuştu ve Başkan Mao'ya mektup yazmak önemsiz bir iş değildi. Hem söylemek istediklerini tam olarak söylemesi gerekirdi, hem olası sonuçların özellikle ailesine olan tepkilerini

en azında tutması. Diğer bir deyişle, eleştirisi eleştiri olarak görülmemeliydi. Mao'yu kızdırmamak gerekirdi.

Babam mektubunu haziranda düşünmeye başladı. Günah keçisi arama çabaları meslektaşlarından çoğunu kurban almıştı ve onlar adına konuşmak istiyordu. Ama olaylar planlarını ertelemesine yol açıyordu. Bir kere, kendisinin kurban olmak üzere olduğunu gösteren işaretler vardı. Annem bir gün Chengdu merkezinde bir duvarda babamın aleyhine bir poster gördü: Babama "Sichuan'da Kültür Devrimi'nin bir numaralı muhalifi" deniyordu. Bu, iki suçlamaya dayanmaktaydı: babam bir önceki kış Ming Mandarin Dramaları'nı kınayan bir makalenin basılmasına direnmişti; ve Kültür Devrimi'ni politik olmayan tartışmalarla kısıtlamak isteyen ve suçlanmalara karşı olan 'Nisan Belgesi'ni kaleme almıştı.

Annem babama posterden söz edince babam bunun eyalet Parti liderlerinin işi olduğunu söyledi. Suçlandığı iki noktayı sadece en tepedeki küçük bir çevre bilmekteydi. Babam onların kendisini günah keçisi yapmaya karar verdiklerine inanıyor ve bunun nedenini de biliyordu. Chengdu üniversitelerinin öğrencileri eyalet liderlerine saldırmaya başlamışlardı. Kültür Devrimi Otoritesi üniversite öğrencilerine orta öğrenim öğrencilerinden daha çok bilgi vermişti; öğrencilere Mao'nun gerçek amacının "kapitalist yolcuları", yani komünist yetkilileri yok etmek olduğu söylenmişti. Öğrenciler genelde üst düzey yetkililerin çocukları değillerdi: komünist yetkililerin çoğu 1949'da Halk Cumhuriyeti kurulduktan sonra evlendiklerinden üniversite çağına gelmiş çocukları yoktu. Öğrencilerin de statükoda çıkarları olmadığından seve seve yetkililere yönelmişlerdi.

Sichuan otoriteleri orta öğrenim gençliğinin gösterdiği şiddet karşısında dehşete kapılmışlarsa da, üniversite öğrencileri karşısında gerçekten paniğe düşmüşlerdi. Babam, Kültür Devrimi'nin başlıca hedeflerinden olan 'kültür' alanının en üst düzey yetkililerinden biriydi. İlkeleri konusunda ısrar-

la ün salmıştı. Oybirliği ve itaat istedikleri bir anda o olmadan işleri daha iyi yürütebilirlerdi.

Babamın tahmini kısa zamanda gerçekleşti. 26 ağustosta eyaletin en prestijli üniversitesi olan Sichuan Üniversitesi öğrencilerinin bir toplantısına çağırıldı. Öğrenciler rektör ve üst düzey kadroya saldırmışlar, şimdi eyalet Parti yetkililerini hedef alıyorlardı. Toplantı eyalet liderlerinin öğrenci şikayetlerini dinlemeleri için düzenlenmişti. Platformda üst düzey Parti yetkilileriyle birlikte Komiser Li de vardı. Chengdu'nun en büyük salonu tıklım tıklım doluydu.

Öğrenciler salona gürültü çıkarmak için gelmişlerdi ve bunu yapmakta da gecikmediler. Sloganlar bağırarak ellerinde bayraklar taşıyan öğrenciler sahneye çıkıp mikrofonu kapmaya çalıştılar. Başkan olmamasına rağmen durumu kontrol altına alması babamdan istendi. O öğrencilerle konuşurken diğer Parti yetkilileri salonu terk ettiler.

Babam, "Siz aklı başında öğrenciler misiniz, yoksa serseriler mi? Mantıklı konuşacak mısınız?" diye bağırdı. Çin'de yetkililer genelde statülerine uygun olarak heyecansız olurlardı, oysa babam öğrencilerden biriymiş gibi bağırıyordu. Ancak onun bu dürüstlüğü öğrencileri etkilemedi ve babam sloganlar arasında salondan çıkmak zorunda kaldı. Bu olayın hemen ardından duvarlarda beliren dev posterlerde babam "en inatçı kapitalist yolcu, Kültür Devrimi'ne karşı çıkan tutucu," diye nitelenmekteydi.

Bu toplantı bir kilometre taşı oldu. Sichuan Üniversitesi Kızıl Muhafızlar grubu '26 Ağustos' adını o toplantıdan aldı. Bu örgüt eyalet çapında bir blokun çekirdeği olacak, milyonlarca insanı kapsayacaktı.

Eyalet otoriteleri toplantıdan sonra babamın kendi "güvenliği" için ne olursa olsun evden çıkmamasını emrettiler. Babam öğrencilere bilerek hedef gösterildiğini ve sonra da ev hapsine mahkum edildiğini anlamıştı. Mao'ya mektubuna kendisinin durumunu da ekledi. Bir gece gözü yaşlı olarak anneme geldi ve kendisinin artık özgürlüğünü kaybettiği

için mektubu Pekin'e onun götürmesini istedi.

Annem babamın mektubu yazmamasını istemişse de, şimdi fikrini değiştirdi. Dengeyi bozan şey artık babamın da kurbanlar arasına katılmak üzere olduğuydu. Bu da çocuklarının "siyahlar" olacakları demekti ve annem de bunun anlamını çok iyi bilirdi. Pekin'e gidip en tepedeki liderlere başvurmak kocasını ve çocuklarını kurtarmak zayıf ama en son şansıydı. Mektubu götürmeye söz verdi.

Ağustosun son günü öğleden sonra babamın odasından gelen bir gürültüyle uyandım. Yarı açık kapının yanına gidip içeri baktım. Babam odanın ortasında duruyordu. Çevresinde birkaç kişi vardı. Hepsini tanıdım, daireden arkadaşlarıydı. Ama çok sert görünüyorlardı, yüzlerindeki o memnun etmeye hevesli gülümsemelerden eser yoktu. Babam, "Lütfen eyalet otoritelerine benim için teşekkür edin," diyordu. "Kaygılarına minnettarım. Ama saklanmak istemiyorum. Bir komünist öğrencilerden korkmaz."

Sesi sakinse de, benim içimi titreten bir duygululuk sezmiştim. Sonra bir başkasının tehdit edici sesi duyuldu: "Ama Müdür Chang, en iyisini Parti bilir. Üniversite öğrencileri size saldırıyorlar ve şiddete başvurabilirler. Parti sizin koruma altında olmanız gerektiğine inanıyor. Bu, Parti'nin kararıdır. Bir komünistin Parti kararlarına koşulsuz olarak boyun eğmesi gerektiğini bilirsiniz."

Babam kısa bir sessizlikten sonra, "Parti'nin kararını kabul ediyorum," dedi. "Sizinle gideceğim." "Ama nereye?" diye annemin sorduğunu duydum. Sabırsız bir erkek sesi, "Parti'nin kararına göre bunu kimse bilmeyecek," dedi. Babam dışarı çıkınca beni gördü ve elimi tuttu. "Baban bir sürelik gidiyor, annene iyi bak," dedi.

Annem de onunla dış kapıya kadar yürüdü. Uzun yol boyunca daire arkadaşları sıralanmıştı. Babam çok telaşlı görünüyordu. Avcumun içindeki eli titriyordu. Öteki elimle onun elini okşadım.

Dış kapı önünde bir araba bekliyordu. Girmesi için ka-

pıyı açtılar. Arabada biri önde, diğeri arkada iki kişi oturuyordu. Annemin yüzü gergin, ama sakindi. Babamın gözlerinin içine bakarak, "Merak etme, yapacağız," dedi. Babam ne beni ne de annemi kucaklamadan gitti. Çinliler en olağanüstü durumlarda bile insanların arasındayken fiziki sevgi belirtisi göstermezler.

Olay "korunma" perdesi altında olduğundan babamın tutuklanmak'a olduğunu anlamamıştım. On dört yaşında olduğum için rejimin ikiyüzlü stilini henüz sökememiştim. Bu tür olaylarda olduğu gibi polis herhangi bir rol oynamamıştı. Babamı almaya gelenler ellerinde Eyalet Parti Komitesi'nin sözlü yetkisi olan kendi dairesinin üyeleriydi.

Babam gider gitmez annem bir çantaya aceleyle birkaç parça eşya doldurup Pekin'e gideceğini söyledi. Babamın mektubu hâlâ taslak halindeydi. Gelenleri görünce mektubu annemin eline tutuşturmuştu.

Anneannem dört yaşındaki kardeşim Şiao-fang'a sarılarak ağlamaya başladı. Ben annemle istasyona kadar gitmek istediğimi söyledim. Otobüsü bekleyecek zamanımız olmadığı için üç tekerlekli bir taksiye bindik.

Ben hem şaşkındım hem korkuyordum. Annem neler olduğunu anlatmamıştı. Ona ne olduğunu sorduğumda, bunu zamanı gelince öğreneceğimi söyledi ve sustu. Olayların anlatamayacak kadar karmaşık olduğunu düşündüğünü tahmin ettim, zaten bazı şeyleri bilmeyecek kadar küçük olduğumun söylenmesine de alışkındım. Annemin durumu incelediğini ve bundan sonraki hamlelerini planladığını da anlıyor ve kendisini rahatsız etmek istemiyordum. Bilmediğim şey, onun bu karmaşık durumu kendisinin anlamaya çalıştığıydı.

Elim avcunun içinde olarak konuşmadan oturduk üç tekerlekli takside. Annem hep omzu üzerinden geriye bakıyordu; yetkililerin kendisinin Pekin'e gitmesini istemeyeceklerini biliyordu ve herhangi bir şey olduğunda tanıklık etmem için benim kendisiyle gelmeme izin vermişti. İstasyonda Pe-

kin'e kalkacak ilk trende bir "sert koltuk" aldı. Tren sabaha karşı geleceğinden duvarsız bir sundurmayı andıran bekleme odasında bir sıraya oturduk.

Uzun saatlerin geçmesini beklerken anneme yaslanmıştım ben de. İstasyonun önündeki meydanın beton zeminine karanlığın çökmesini bekledik. Ahşap direklerdeki birkaç solgun lamba o sabahki fırtınanın bıraktığı yağmur birikintilerinde yansıyordu. Yazlık bluzum içinde üşüyordum. Annem yağmurluğunu benim sırtıma attı. Gece olunca uyumamı söyledi. Ben bitkindim, başımı kucağına dayayıp uyuklamaya başladım.

Annemin dizlerinin hareketiyle uyandım. Başımı kaldırınca önümüzde başlıklı yağmurluklarıyla iki kişi gördüm. Alçak seslerle bir şeyler konuşuyordu. Ben o uykulu halimle onların ne dediklerini anlayamadım, hatta kadın mı, erkek mi olduklarını bile fark edemedim. Annemin sakin bir sesle, "Kızıl Muhafızlar'ı çağırırım," dediğini duydum. Başlıklı yağmurluklar sustular. Birbirleriyle fısıldaştılar, sonra uzaklaştılar. Dikkati çekmek istemedikleri anlaşılıyordu.

Sabah şafak sökerken annem Pekin trenine bindi.

Yıllar sonra bana o iki kişinin babamın dairesinden iki küçük memur kadın olduklarını anlattı. Anneme yetkililerin Pekin'e gitmesinin "Parti aleyhtarı" bir hareket olduğu kararına vardıklarını söylemeye gelmişlerdi. Annem Parti tüzüğünün her Parti üyesinin liderlere başvurma hakkı olduğunu bildiren maddesini ezberden okudu. Gelenler arabada kendisini zorla alıp götürecek erkekler olduğunu söylediklerinde de, annem Kızıl Muhafızlar'ı çağırıp onlara Başkan Mao'yu görmesinin engellenmeye çalışıldığını bildireceğini söylemişti.

Annem Pekin'e varınca babamın mektubunu bir "şikayet bürosu"na götürdü. Çin yöneticileri tarih boyunca bağımsız bir hukuk sistemine izin vermemişler, sıradan insanların patronlarına karşı şikayetlerini bildirecekleri bürolar kurmuşlardı; komünistler de bu geleneği sürdürmüşlerdir. Kül-

tür Devrimi'nde komünist patronlar güçlerini kaybeder gibi olduklarında onların hışmına uğrayan pek çok kişi şikayet için Pekin'e dolmuşlardı. Ancak Kültür Devrimi Otoritesi çok geçmeden "sınıf düşmanları"nın şikayete hakları olmadığını bildirdiler. Böyle bir şeye kalktıklarında cezaları bir kat artacaktı.

Şikayet bürosuna babam gibi üst düzey memur hakkında pek az şikayet geldiğinden anneme özel bir ilgi göstermişlerdi. Ayrıca kendisi kurbanların Pekin'e gidip şikayet edecek cesareti bulan pek az eşten biriydi. Annem kısa bir sürede Kamu İşleri Merkez Dairesi Başkanı ve Kültür Devrimi liderlerinden biri olan Başbakan yardımcısı Tao, Zhu tarafından kabul edildi. Annem babamın mektubunu adama verip Sichuan yetkililerine babamı serbest bırakma emrini vermesi için yalvardı.

Tao Zhu annemi iki hafta sonra tekrar kabul etti. Kendisine babamın anayasaya ve Sichuan parti liderliğine uygun olarak davrandığını ve derhal serbest bırakılmasını söyleyen bir mektup verdi. Tao olayı araştırmamıştı. Babamın başına gelenler çok sıradan olduğundan annemin sözüne inanmıştı: Çin'in her yanında Parti yetkilileri kendi canlarını kurtarmak için günah keçisi arıyorlardı. Tao mektubu karışık olduğunu bildiği Parti kanallarından gönderecek yerde anneme vermişti.

Tao Zhu babamın mektubunda dile getirdiği kaygıları anladığını ve aynı fikirde olduğunu göstermişti. Annem onun durumu kontrol altına almak istediğini görüyordu. Ve bu nedenle de Tao, Liu Shaoqi ve Deng Şiaoping'den sonra "üçüncü büyük kapitalist yolcu" olarak suçlanacaktı.

Bu arada annem Tao Zhu'nun mektubunun kopyasını çıkartıp anneanneme göndermiş, onu babamın dairesine göstermesini ve onlara ancak babamı serbest bırakmalarından sonra Sichuan'a döneceğini bildirmesini istemişti. Annem döndüğü takdirde tutuklanacağından, mektuba el konu-

lacağından ve babamın da serbest bırakılmayacağından korkuyordu.

Anneannem annemin el yazısıyla çektiği kopyayı gerekli yerlere iletti. Ancak eyalet yetkilileri bir yanlış anlaşılma olduğunu, babamı sadece korumakta olduklarını iddia ettiler. Annemin geri dönüp bu bireyci iş karıştırma çabalarına son vermesini istediler.

Yetkililer birkaç kere evimize gelip anneannemi Pekin'e gidip annemi geri getirmesi için iknaya çalıştılar. Biri, "Ben sadece sizin kızınızı düşünüyorum," dedi. "Neden Parti'yi yanlış anlamakta ısrar ediyorsunuz? Parti damadınızı korumaya çalışıyor. Kızınız Parti'yi dinlemeyip Pekin'e gitti. Eğer geri dönmezse kendisi için kaygılanıyorum: Parti aleyhinde olarak görülecek. Bunun ne kadar ciddi bir şey olduğunu bilirsiniz. Annesi olduğunuzdan onun için doğru olanı yapmalısınız. Parti onun geri dönüp özeleştiri yaptığı takdirde bağışlanacağına söz verdi."

Kızının başının dertte olduğu düşüncesi anneannemi çöküşün eşiğine getirmişti. Bunun gibi birkaç konuşmadan sonra artık duraksamaya başlamıştı. Sonunda karar vermesini sağladılar; babamın sinir krizi geçirdiğini ve kendisini ancak annem geri geldiği takdirde hastaneye kaldıracaklarını söylediler.

Parti anneanneme, biri kendisi biri Şiao-fang için iki bilet verdi ve ikisi birden trenle otuz altı saat uzaklıkta olan Pekin'e doğru yola çıktılar. Annem haberi duyunca babamın dairesine bir telgraf gönderip hemen döneceğini bildirdi. Anneannem ve Şiao-fang'la birlikte ekimin ikinci haftası Sichuan'a döndüler.

Annemin Pekin'de olduğu eylül ayında ben evde anneannemin yanında kalmıştım. Onun kaygıdan harap olduğunu görüyor, ama neler olup bittiğini bilmiyordum. Babam

neredeydi? Tutuklu muydu, yoksa koruma altında mıydı? Ailemin başı dertte miydi? Bilmiyordum ve kimse de bana bir şey söylemiyordu.

Kızıl Muhafızlar Parti gibi sıkı bir kontrola sahip olmadıklarından evde kalabiliyordum. Üstelik Kızıl Muhafızlar'da bir tür "koruyucum" vardı; on beş yaşındaki amirim Geng beni okula tekrar çağırmamıştı. Ancak eylül sonunda bir gün telefon edip Milli bayram olan 1 ekimden önce okula dönmemi, yoksa Kızıl Muhafızlar'a katılamayacağımı bildirdi.

Kızıl Muhafızlar'a katılmak için zorlanmadım. Bunu ben kendim istiyordum. Çevremde olanlara rağmen korkumun ve çekingenliğimin belirli bir hedefi yoktu ve Kültür Devrimi'ni ya da Kızıl Muhafızlar'ı sorgulamak aklıma bile gelmemişti. Bunlar Mao'nun eserleriydi ve Mao düşünerek anlaşılamazdı.

Pek çok Çinli gibi ben de o günlerde mantıklı düşünebilmekten uzaktım. Korku ve endoktrinasyon ile öylesine sindirilmiştik ki, Mao'nun gösterdiği yoldan ayrılmak insanın aklına bile gelmezdi.

Okula dönünce "kızıl"ların Kızıl Muhafızlar'a alınmadıkları için pek çok şikayette bulunduklarını öğrendim. Milli Bayram'da pek çok üye kaydı yapılacağı, bütün "kızıllar" Kızıl Muhafızlar'a alınacakları için o gün orada bulunmam çok önemliydi. Böylece, Kültür Devrimi'nin aileme felaket yağdırdığı bir sırada ben de bir Kızıl Muhafız oldum.

Altın harfleriyle kırmızı kol bandım beni çok heyecanlandırmıştı. O günlerde Kızıl Muhafızlar'ın Mao'nun Kültür Devrimi'nin başında giydiği meşin kemerli eski askeri üniformalar çok modaydı. Ben de modayı izlemek istediğimden üye kaydım yapılır yapılmaz hemen eve koştum ve eski bir sandıktan annemin 1950'lerde üniforması olan açık gri Lenin ceketini çıkardım. Ceket biraz büyük geldiyse de, anneannem benim üstüme gelecek şekilde daralttı. Babamın

bir pantolonundan aldığım meşin kemerle giyimim hazırdı. Ancak sokakta dolaşırken huzursuzluk hissediyordum. Görünüşümü biraz aşırı saldırgan bulmakla birlikte ceketi üzerimden çıkarmadım.

Bu olaydan kısa bir süre sonra anneannem Pekin'e gitti. Ben Kızıl Muhafızlar'a katıldığımdan okulda kalmak zorundaydım. Evde olanlardan dolayı okul beni çok korkutuyordu. "Siyahlar"ın ve "griler"in tuvaletleri temizlediklerini görünce, sanki ben de onlardan biriymişim gibi, içime bir korku çöküyordu. Kızıl Muhafızlar gece ev baskınlarına gittiklerinde sanki bizim eve gidiyorlarmış gibi dizlerim titriyordu. Ama sığınacak bir yer buldum: Kızıl Muhafızlar resepsiyon bürosu.

Okula pek çok ziyaretçi geliyordu. Eylül 1966'dan sonra gençler yollara dökülmüşler, tüm ülkeyi gezmeye başlamışlardı. Onların bu hareketliliklerini sağlamak için ulaşım, yiyecek ve barınak bedavaydı. Resepsiyon bürosu bir zamanlar konferans salonu olan yerdeydi.

Çoğunlukla amaçsız olan ziyaretçilere çay ikram edilir, kendileriyle konuşulurdu. Ciddi bir işleri olduğunu söyleyenler için büroda Okul Kızıl Muhafızları liderlerinden birinden randevu alınırdı. Bu iş ev baskınlarına katılmayı içermediğinden ben hemen balıklamasına atlamıştım. Ayrıca orada beş kızın çalışıyor olması da hoşlanmamın bir nedeniydi.

Büroya pek çok kişi gelir ve çoğu bizimle çene çalarlardı. Kapıda her zaman bir kuyruk olurdu. Bazıları ise tekrar tekrar gelirlerdi. Şimdi düşününce gençlerin kız arkadaş aradıklarını anlıyorum. Onlar kendilerini devrime o kadar da fazla adamış insanlar değillerdi. Ama ben çok dürüst çalıştığımı hatırlıyorum. Onların göz kırpmalarına aynen karşılık vermez, söyledikleri bütün saçmalıkları not tutardım.

Sıcak bir gece iki orta yaşlı, kaba saba kadın geldi. Kendilerini okul yakınındaki mahalle komitesinin müdürü ve müdür yardımcısı olarak tanıştırdılar. Sanki çok büyük bir

görevleri varmış gibi çok esrarlı ve ciddi bir tavırla konuşuyorlardı. Ben bu tür pozlardan hiç hoşlanmadığımdan kendilerine sırtımı çevirdim. Ancak çok geçmeden çok önemli bir bilginin verilmiş olduğunu anladım. Odadakiler birden, "Bir kamyon! Çabuk bir kamyon bulun!" diye bağırdılar. Ne olduğumu anlamadan kendimi bir kamyonun içinde buldum. Mao, işçileri Kızıl Muhafızlar'ı desteklemeye çağırdığından emrimizde her zaman kamyon ve sürücü bulunurdu. Kamyonda kadınlardan birinin yanına düşmüştüm. Kadın bizim gözümüze girmek için hikayesini bir kere daha anlatıyordu. Mahallesindeki kadınlardan birinin Tayvan'a kaçmış olan bir Kuomintang subayının karısı olduğunu ve kadının evinde Chiang Kai-şek'in bir portresinin gizli olduğunu söyledi.

Kadından, hele o hilekar gülümsemesinden hiç hoşlanmamıştım ve benim ilk ev baskınıma gitmeme yol açmasına da çok kızmıştım. Kamyon çok geçmeden dar bir sokakta durdu. Ortalık zifiri karanlıktı, tek ışık evlerin duvarlarını oluşturan kalasların arasından sızıyordu. Ben tökezledim ve geri kalmaya çalıştım. Suçlanan kadının evi iki odalıydı ve biz bir kamyon dolusu insanı almadı. Ben dışarda kalmaktan mutluydum. Ancak çok geçmeden biri dışardakilere de yer bulunduğunu ve gelip "sınıf mücadelesi konusunda bir ders almamızı" bildirdi.

Diğerleriyle odaya girince burnuma insan pisliği ve yıkanmamış vücutların kokusu çarptı. Oda altüst edilmişti. Sonra suçlanan kadını gördüm. Kırk kırk beş yaşlarındaydı ve odanın ortasında çömelmişti. Odadaki tek on beş mumluk ampul hiç ışık vermiyordu. Kadının saçları darmadağınıktı ve kanlanmış gibiydi. Gözleri yuvalarından fırlayacak gibi bağırıyordu: "Kızıl Muhafız efendilerim! Bende Chiang Kai-şek'in resmi yok! Yemin ederim ki, yok!" Kadını başını yere vurdukça saçları arasından kanlar boşanıyordu. Secde etmek için arkasını kaldırdığında donunun lekeli olduğu görülüyor, havaya bir pislik kokusu yayılıyordu. Korkumdan

hemen bakışlarımı kaçırdım. Sonra kendisine işkence eden oğlanı gördüm: aslında pek hoşlandığım on yedi yaşındaki Chian'dı bu. Elindeki meşin kemerin tokasıyla oynayarak bir iskemlede oturuyordu. "Gerçeği söyle yoksa bir daha vururum," dedi.

Chian'ın babası Tibet'te subaydı. Tibet'e gönderilen subaylardan çoğu ailelerini en yakın kent olan Chengdu'da bırakırlardı. Sesimdeki titremeyi önlemeye çalışarak, "Başkan Mao bize sözlü mücadelenin şiddetli mücadeleden daha iyi olduğunu öğretmedi mi?" dedim.

Bu protestoma odadaki birkaç kişi daha katıldı. Ama Chian bize yan gözle bakarak, "Kendinizle sınıf düşmanı arasında bir çizgi çekin," dedi. "Başkan Mao, 'Düşmana merhamet halka zulümdür,' demiştir. "Kandan korkuyorsanız Kızıl Muhafız olmayın!"

Bunun üzerine sustuk. Onun yapmakta olduğu şeye karşı ancak tiksinti duyulabilirse de, onunla tartışamazdık. Sınıf düşmanlarına merhametsiz olmamız öğretilmişti bize. Bunu yapmamak bizi sınıf düşmanı yapmaya yeterliydi. Dönüp evin arkasındaki bahçeye çıktım. Burası de elleri kürekli Kızıl Muhafızlar'la doluydu. Evin içinden meşin kemerin kadının üstünde şakladığı duyuluyor, kadının çığlıkları bahçeyi dolduruyordu. Ötekiler de buna dayanmayı güç bulmuş olmalılardı ki, pek çoğu küreklerini omuzlayarak, "Burada bir şey yok. Haydi gidelim!" dediler. Odadan geçerken kadın muhbirin korku dolu bakışlarla bir kenarda durduğunu gördüm. Sanki bir şey söylemek istermiş gibi ağzını açıyor, ama sesi çıkmıyordu. Onun yüzüne bakarken birden Chiang Kai-şek'in portresinin olmadığını anladım. Kadın o zavallıyı intikam almak için ihbar etmişti. Kızıl Muhafızlar eski hesaplaşmalar için kullanılıyorlardı. Öfke ve tiksintiyle kamyona döndüm.

18 *"Dev Güzel Haberlerden de Ötesi" - Pekin'e Gidiş*

(Ekim - Aralık 1966)

OKULDAN çıkmak için bir mazeret buldum ve ertesi sabah evdeydim. Babam tutukluydu. Annem, anneannem ve Şiao-fang Pekin'deydiler. Öteki kardeşlerim ise başka yerlerde kendi yaşamlarını yaşıyorlardı.

Jin-ming Kültür Devrimi'nden daha ilk baştan hoşlanmamıştı. O da benimle aynı okulda, ama birinci sınıftaydı. Bilimadamı olmak istiyordu ama Kültür Devrimi bunu "burjuva" olarak nitelemişti. Jin-ming ile sınıfından birkaç oğlan Kültür Devrimi'nden önce bir çete kurmuşlardı. Serüvenden ve esrarengiz olaylardan hoşlanıyorlardı ve kendilerine "Dövülmüş Demir Kardeşliği" adını vermişlerdi. Jin-ming bir numaralı kardeşti. Uzun boyluydu ve derslerinde çok başarılıydı. Kimya bilgisini kullanarak sınıfına haftada bir sihir gösterileri düzenlerdi; ilgilenmediği ya da çoktan aşmış olduğu derslere girmezdi.

Okul Kızıl Muhafızlar örgütü 16 ağustosta kurulduğunda Jin-ming'in çetesiyle birleşmişti. Jin-ming ve arkadaşlarına broşür basmak ve sokaklarda dağıtmak işi verilmişti. Broşürler daha büyük Kızıl Muhafızlar tarafından yazılmaktay-

dı ve şöyle başlıkları vardı: "Dördüncü Okul Kızıl Muhafızları Birinci Ordu Tümeninin Birinci Tugayının Kuruluş Deklarasyonu" (tüm Kızıl Muhafız örgütlerinin böyle büyük adları vardı), "Ciddi Bir Beyan" (bir öğrenci adını "Başkan Mao'nun Koruyucusu Huang"a çevirdiğini açıklıyordu), "Dev Güzel Haberlerden de Ötesi" (Kültür Devrimi Otoritesi'nin bir üyesi bazı Kızıl Muhafızları huzuruna kabul etmişti).

Jin-ming çok geçmeden bu saçmalıklardan sıkıldı. Görevlerinden kaçmaya ve kendisi gibi on üç yaşında bir kızla ilgilenmeye başladı. Kız kendisi için kusursuz bir hanımefendiydi -güzel, zarif, biraz çekingen ve uzak. Jin-ming kıza yanaşmayıp uzaktan hayran olmakla yetiniyordu.

Bir gün sınıf öğrencileri bir ev baskınına çağrıldılar. Daha büyük Kızıl Muhafızlar "burjuva entelektüel"lerinden söz etmişlerdi. Aile üyelerinin hepsi tutuklu ilan edilip bir odaya toplandı, Kızıl Muhafızlar da evi araştırmaya koyuldular. Jin-ming aileyi gözetlemekle görevlendirilmişti. O kızın da öteki 'gardiyan' olduğunu görünce çok sevindi.

Üç 'tutuklu' vardı: orta yaşlı bir adam, oğlu ve gelini. Baskını bekliyor olmalılardı ki, kaderlerine razı bir ifadeyle oturuyorlar, Jin-ming'in gözleri içine sanki boşluğa bakarlarmış gibi bakıyorlardı. Jin-ming onların bakışları altında çok huzursuzdu, halinden sıkılmış görünen ve durmadan kapıya bakan kızın varlığı da kendisini heyecanlandırıyordu. Kız birkaç çocuğun büyük bir tahta sandık içinde porselen takımları taşıdıklarını görünce Jin-ming'e bir bakacağını söyleyip odadan çıktı.

Jin-ming tutuklularıyla yalnız kalınca daha da huzursuzlanmıştı. O sırada kadın tutuklu kalktı ve yan odadaki bebeğine süt vermek istediğini söyledi. Jin-ming kadına izin verdi.

Kadın odadan çıkar çıkmaz Jin-ming'in tutulduğu kız içeri girdi. Sert bir sesle tutuklulardan birinin dışarda ne işi olduğunu sordu. Jin-ming kendisinin izin verdiğini söyleyince kız "sınıf düşmanlarına karşı yumuşak" olduğunu söyleye-

rek bağırmaya başladı. Kızın Jin-ming'in "söğüt gibi" gördüğü belinde meşin bir kemer vardı. Kız kemeri çıkarttı ve bağırmaya devam ederek Jin-ming'in burnuna doğru uzattı - bu bir Kızıl Muhafız jestiydi. Kız bir anda tanınmaz olmuştu. O utangaç, zarif ve güzel yok olmuştu, şimdi karşısında isterik bir çirkinlik vardı. Jin-ming'in ilk aşkı böyle söndü.

Ama Jin-ming de kıza bağırdı. Kız bunun üzerine dışarı çıkıp grubun başı olan daha büyük bir Kızıl Muhafız'la döndü. O da Jin-ming'e bağırdı, kemerini çıkartıp yüzüne doğru salladı. Sonra sınıf düşmanlarının önünde konuşmasının doğru olmayacağını düşünerek sustu. Jin-ming'e" okula dönüp hakkında verilecek hükmü beklemesini" emretti.

O akşam Jin-ming'in sınıfındaki Kızıl Muhafızlar Jin--ming'i almadan kendi aralarında bir toplantı yaptılar. Çocuklar yatakhaneye geldiklerinde bakışlarını Jin-ming'den kaçırıyorlardı. Birkaç gün kendisinden uzak durdular. Sonra Jin-ming'e militan kızla tartıştıklarını anlattılar. Kız Jin--ming'in "sınıf düşmanlarına teslim olduğunu" ihbar etmiş ve kendisine ağır bir ceza verilmesini istemişti. Ancak Dövülmüş *Demir Kardeşliği onu korumuştu. İçlerinden* birkaçı diğer oğlanlara ve kızlara çok saldırgan davranan o kızdan hoşlanmıyorlardı.

Ancak Jin-ming yine de ceza aldı: "siyahlar" ve "griler" ile birlikte ot toplaması emredildi.

Jin-ming sadece birkaç gün ot ayıkladı. Dövülmüş Demir Kardeşliği onun acı çekmesine razı gelmedi. Ama "sınıf düşmanları sempatizanı" olarak sınıflandırıldığından bir daha baskınlara gönderilmedi. Bu olaydan kısa bir süre sonra çetesiyle birlikte Çin'i görme seferine çıktıysa da, pek çok Kızıl Muhafız'ın aksine Jin-ming Mao'yu görmek için Pekin'e gitmedi. Eve de ancak 1966'nın sonunda döndü.

On beş yaşındaki kızkardeşim Şiao-hong okulundaki Kızıl Muhafızlar'ın kurucularındandı. Ancak okul, yetkili çocuklarıyla dolu olduğundan yüzlerce kişiden sadece birisiydi. Şiao-hong militanlık ve şiddet havasından o kadar nefret

edip korktu ki, çok geçmeden sinir krizleri geçirmenin eşiğine geldi. Eylül başında annemle babamdan yardım istemek için eve geldiğinde ikisini de bulamadı: babam tutuklanmıştı, annem de Pekin'e gitmişti. Anneannemin telaşı kendisini daha çok korkuttuğundan yine okula döndü. Yağmalanmış ve mühürlenmiş olan okul kütüphanesini "korumaya" gönüllü oldu. Gecesini gündüzünü orada geçirip mümkün olabildiği kadar yasak eserleri okudu. Sinirlerine hakim olmasını sağlayan şey bu olmuştu. Şiao-hong eylül ortalarında ülke içinde uzun bir yolculuğa çıktı ve Jin-ming gibi o da eve ancak yıl sonunda döndü.

Kardeşim Şiao-hei on iki yaşındaydı ve ilk okuldaydı. Orta dereceli okullarda Kızıl Muhafız örgütleri kurulduğunda Şiao-hei ve arkadaşları onlara katılmak istediler. Onlar için Kızıl Muhafızlar evden uzak yaşama, gece sabaha kadar yatmama özgürlüğü ve yetişkinler üzerinde güce sahip olma demekti. Benim okuluma gidip Kızıl Muhafızlar'a alınmaları için yalvardılar. Bir Kızıl Muhafız onları başından savmak için, "4969'uncu Birimin Birinci Ordu Tümenini kurabilirsiniz," dedi. Şiao-hei böylece yirmi kadar çocuğun başında Propaganda Bölümü şefi oldu; diğer çocuklar da komutan, kurmay başkanı falan gibi unvanlar almışlardı.

Şiao-hei iki kere öğretmenlerin dövülmesine katıldı. Kurbanlardan biri "kötü unsur" olarak nitelenmiş bir spor öğretmeniydi. Şiao-ei'nin yaşındaki bazı kızlar beden eğitimi dersinde öğretmenin memelerine ve kalçalarına dokunduğunu iddia etmişlerdi. Bunun üzerine oğlanlar da, daha çok kızları etkilemek için, onu seçmişlerdi. Ötekisi ahlak öğretmeniydi. Okullarda dayak yasaklandığından kadın çocuğu anababasına şikayet edip onlara dövdürürdü.

Bizim çocuklar bir gün eski bir Kuomintang ailesinin oturduğu söylenen bir evi basma emri aldılar. Oraya gittiklerinde ne yapacaklarını bilemediler. Kafalarının içinde ailenin Chiang Kai-şek'i özlediğini ve Komünist Parti'den nef-

ret ettiklerinin yazılı olduğu bir günlük bulma hayalleri vardı.

Ailenin hepsi de iri yapılı ve sert görünüşlü beş oğlu vardı. Bunlar kollarını göğüslerinde kavuşturmuş olarak kapı önünde durup en ürkütücü bakışlarla bizimkilere baktılar. Sadece bir Kızıl Muhafız içeri girmeye cesaret edebildi. Evin oğullarından biri onu ensesinden yakaladığı gibi dışarı atıverdi. Şiao-hei'nin "tümeni"nin bu tür "devrimci eylemleri" de böylece sona erdi.

Böylece ekimin ikinci haftasında, Şiao-hei okulunda yatıp kalkarak özgürlüğün tadını çıkarırken, Jin-ming ile ablam Çin'i dolaşırlarken ve annemle anneannem Pekin'deyken, bir gün evde yalnız oturuyordum. Birden kapı önünde babam beliriverdi.

Babam çok değişmişti. Dalgın ve düşünceliydi, nerede olduğunu ve kendisine neler yapıldığını hiç anlatmadı. Uykusuz geçen geceleri boyunca onun odasını arşınladığını duyarken ben de korku ve endişeden uyuyamıyordum. Neyse ki iki gün sonra annem, anneannem ve Şiao-fang ile Pekin'den döndü.

Annem hemen babamın dairesine gitti ve Tao Zhu'nun mektubunu müdür yardımcısına verdi. Bunun üzerine babam hemen bir sağlık kliniğine gönderildi. Annemin de onunla birlikte gitmesine izin verilmişti.

Ben de onları görmeye gittim. Burası kırsal kesimde iki yanından iki dere akan çok güzel bir yerdi. Babamın dairesinde boş kitap raflarıyla bir oturma odası, iki kişilik yatağı olan bir yatak odası ve beyaz çini kaplı bir banyo vardı.

Annem de babam da huzur içinde görünüyorlardı. Annem her gün derede balık avladıklarını söyledi. Onları güvencede görünce Başkan Mao'yu görmek üzere Pekin'e gitmeyi planladığımı söyledim. Herkes gibi ben de bu yolculu-

ğu yapmaya can atıyordum. Ama ana-babama destek vermem gerektiğini düşünerek o güne kadar gitmiş değildim.

Pekin'e gitmek çok teşvik edilen bir şeydi -yemek, yatmak ve ulaşım bedavaydı. Ama organize bir şey değildi. İki gün sonra resepsiyon bürosundan beş kızla birlikte yola çıktım. Tren kuzeye doğru ilerlerken içimde bir heyecan ve babam hakkında üzerimden atamadığım bir huzursuzluk vardı. Chengdu Ovasında pirinç harmanı yapılmıştı. Bayan Mao'nun lideri olduğu Kültür Devrimi Otoritesi'nin sürekli kışkırtmalarına rağmen kırsal kesim bu kaostan fazla etkilenmiş değildi. Mao "devrim yapabilmeleri" için halkın beslenmesini istediğinden karısına tam olarak destek vermiyordu. Köylüler eğer gıda maddesi üretmekten vazgeçerlerse, birkaç yıl önceki kıtlıkta olduğu gibi, açlıktan ilk kendilerinin öleceklerini biliyorlardı.

Qin Dağları'ndan sonra manzarada dramatik bir değişiklik göze çarpıyordu. O yumuşak yeşillik yerini sarı toprağa bırakmıştı ve Chengdu Ovası'nın üzeri saz kaplı küçük evleri yerine şimdi kerpiçten mağara kulübeler vardı. Babam gençliğinde beş yılını böyle mağaralarda geçirmişti. Mao'nun Uzun Yürüyüş'ten sonra karargahını kurduğu Yanan'dan sadece yüz mil uzaktaydık. Babam gençlik düşlerini orada görmüş ve sadık bir komünist olmuştu. Onu düşünürken gözlerim yaşarıyordu.

Yolculuk iki gün bir gece sürdü. Pekin istasyonunda dev posterler bizi "Başkan Mao'nun konukları" olarak karşıladı. Saatin geceyarısını geçmiş olmasına rağmen istasyon gündüz gibi aydınlatılmıştı. Hepsinin kırmızı kollukları olan ve çoğunlukla anlaşılmaz diyalektlerde konuşan binlerce insanın üzerinde ışıldaklar dolaşıyordu.

Hoparlörlerden yükselen sesler bizim istasyonun bir köşesindeki resepsiyona gitmemizi bildiriyordu. Çin'deki bütün kentlerde olduğu gibi Pekin'de de yöneticiler gençler için yiyecek ve barınak sağlamak üzere görevlendirilmişler-

di. Üniversite ve okullardaki yatakhaneler, oteller ve hatta devlet büroları bizlere ayrılmıştı. Bir kuyrukta saatlerce bekledikten sonra ülkenin en prestijli üniversitesi olan Qinghua Üniversitesi'ne götürüldük. Milyonlarca gencin bu gibi işlerine Zhou Enlai bakıyordu. Zhou ya da onun gibiler olmasaydı ülke -ve onunla birlikte Kültür Devrimi- çökerdi. Mao Zhou'ya saldırılmaması gerektiğini bildirmişti.

Biz çok ciddi bir gruptuk ve tek istediğimiz Başkan Mao'yu görmekti. Ama ne yazık ki, onun Tiananmen Meydanı'nda Kızıl Muhafızları beşinci teftişini kaçırmıştık. Şimdi ne yapacaktık? Turistlik ve boş vakitleri geçirme faaliyetleri yasaktı -bunlar devrim için gereksizdi. Biz de zamanımızı kampüsteki duvar gazetelerini kopya ederek geçirdik. Mao seyahatin bir amacının da "Kültür Devrimi hakkında bilgi alışverişi" olduğunu söylemişti. Biz de bunu yapacaktık: Pekin Kızıl Muhafızları'nın sloganlarını Chengdu'ya taşıyacaktık.

Gerçekte üniversiteden çıkmamamız için bir neden daha vardı: trafik çok sıkışıktı ve üniversite kent merkezinden on mil uzaktaydı. Yine de, kendi kendimizi böyle davranmamızın doğru bir nedeni olduğuna inandırmamız gerekiyordu.

Kampüste kalmak çok rahatsızlık vericiydi. Bugün bile koridorda odamızın karşısında olan tuvaletlerin pis kokusunu hatırlardım; musluklardan taşan sular ve klozetlerden taşan pislikler taş zeminin üzerinde yüzüyordu. Neyse ki, kapı önünde bir eşik vardı ve pislik koridora akmıyordu. Üniversite yönetimi felç olmuş durumda olduğundan onarımı yaptırtacak kimse yoktu. Ancak kırsal kesimden gelen çocuklar tuvaletleri yine de kullanıyorlardı: köylüler pisliği el sürülemez bir şey olarak görmezlerdi.

Bir hafta geçmişti ve Mao'yu görebileceğimiz başka bir mitingden henüz bir haber çıkmamıştı. Bilinçaltımızdaki bu rahatsız yerden kaçmak arzusuyla Komünist Parti'nin

1921'de kurulduğu Şanghay'ı ve sonra da Hunan'da Mao'nun doğum yerini ziyarete karar verdik. Bu yolculuklar da felaket oldu: trenler inanılmayacak derecede kalabalıktı. Anababaları kapitalist-yolcular olarak saldırıya uğramaya başladığından, üst düzey yöneticilerin çocuklarının Kızıl Muhafızlar'a hakimiyeti sona ermekteydi. Baskı altında olan "siyahlar" ve "griler" kendi Kızıl Muhafızlar gruplarını oluşturup seyahat etmeye başlamışlardı. Renk sınıflandırması anlamını kaybetmek üzereydi.

Biz altı kızın hiçbir militan tarafımız yoktu ve bizim bulunduğumuz yerler hep neşeli konuşmaların merkezi oluyordu. Grubumuzun en yaşlısı on sekiz yaşındaydı ve çok popüler bir kızdı. Epey şişmanca olduğundan herkes onu "Tombul" diye çağırıyordu. Kız çok güler ve çok şarkı söylerdi; ancak şarkıları hep Mao'nun sözlerinden alınma şeylerdi. Bunlar ve Mao'yu öven birkaç tanesi dışında her türlü şarkı, tıpkı diğer eğlence çeşitleri gibi, yasaktı ve Kültür Devrimi'nin on yılı boyunca yasak kalacaktı.

Yolculuğun zahmetine ve babam hakkında sürekli kaygılanmama rağmen Kültür Devrimi'nin başladığından bu yana ilk kez mutlu oluyordum. Trenler tıkabasa, hatta portbagajlarına kadar doluydu. Tuvalet de öyle; içeri girebilmek imkansızdı. Bizi ayakta tutan tek şey Çin'in kutsal yerlerini görmekteki kararlılığımızdı.

Bir keresinde çok sıkışmıştım. Üç kişilik sıraya beş kişi oturduğu için ben pencereye yapışmış bir haldeydim. İnanılmaz bir mücadeleden sonra tuvalete vardım ama işimi göremeyeceğimi anladım. Ayaklarını tuvalet kapağına dayamış sifonun üstünde oturan çocuk bir an için bacaklarını kaldırsa ve iki bacağı arasında duran kız bir anlık tuvaletin zeminini doldurmuş olanların arasına girebilse bile, işimi o kadar insanın önünde yapamazdım. Ağlamaklı bir halde yerime döndüm. Düştüğüm panik sancımı artırıyor, bacaklarım titriyordu. Bir sonraki istasyondaki tuvaleti beklemeye karar

verdim. Tren sonsuz gibi gelen bir süre sonunda küçük bir istasyonda durdu. Camı açtık ve ben kendimi dışarı attım, ama döndüğümde içeri giremeyeceğimi fark ettim.

Aramızda atletliğe en az yatkın olanı bendim. Daha önce trene pencereden girmeye çalıştığımda arkadaşlarımdan biri beni arkadan iterken diğerleri içeri çekmişlerdi. Bu kere içerde dört kişi beni çekmeye çalışırlarken ben başımı ve kollarımı içeri sokacak kadar kendimi yukarı kaldıramıyordum. Dışarda dondurucu bir soğuk olmasına rağmen terden sırılsıklam kesilmiştim. Tam o anda tren harekete geçmeye başladı. Ben paniğe kapılarak çevremde bana yardım edecek birini arandım. Birden yanıma yaklaşmış olan esmer bir oğlan gördüm. Ama oğlanın niyeti bana yardım değildi.

Ceketimin cebindeki cüzdanım tırmanmaya çalıştığım için iyice görünüyordu. Oğlan iki parmağıyla cüzdanı çekti. Bunu yapmak için trenin harekete geçmesini beklemiş olmalıydı. Ben ağlamaya başladım. Oğlan durakladı. Bana baktı, duraksadı, cüzdanı yine cebime soktu. Sonra sağ ayağımı yakalayıp beni yukarı kaldırdı. Tren hızlanmaya başladığı anda içerde masanın üstüne düştüm.

Bu yolculukta toplam 2000 mil yol yapmıştık ve böylesine yorgunluğun mümkün olacağını hayal bile edemezdim. Müze-tapınağa döndürülmüş olan Mao'nun evini ziyaret ettik. Burası benim beklediğim gibi sömürülen bir köylü evi olmaktan çok uzak, epey büyük bir yerdi. Mao'nun annesinin kocaman bir fotoğrafı altındaki plakette kadının çok iyi bir insan olduğu, ailesinin durumu iyi olduğundan sık sık yoksullara yiyecek verdiği yazıyordu. Demek Büyük Lider'imizin ana-babası zengin köylülerdi! Ama zengin köylüler sınıf düşmanlarıydı! Diğer sınıf düşmanları birer nefret nesnesiyken Başkan Mao'nun ana-babası neden kahraman oluyorlardı? Bu soru beni o kadar ürkütmüştü ki, hemen kafamdan çıkartıp attım.

Kasım ortalarında Pekin'e döndüğümüzde başkent buz-

lar içindeydi. Artık gelen kalabalıkları alamadığı için resepsiyon yeri şimdi istasyonda değildi. Bir kamyon bizi bir parka götürdü ve orada sabaha kadar yer tahsis edilmesini bekledik. Yerler buz tuttuğundan oturamıyorduk. Ben birkaç saniye ayakta uyukladım. Sert Pekin kışına alışkın değildim ve evden sonbaharda ayrıldığımdan yanıma kışlık giyecek almamıştım.

Şafak sökerken biz bitkin bir halde hâlâ kuyruktaydık. O gün bize ayrılan Merkez Tiyatro Okulu'na ancak akşam üzeri varabildik. Odamız şan dersi sınıfıydı. Yere iki sıra hasır şilte serilmişti, örtü ve yastık yoktu. Bizi karşılayan hava subayları Başkan Mao'nun kendilerini bize bakmak ve askeri eğitim yaptırtmak için gönderdiğini söylediler. Başkan Mao'nun bize gösterdiği bu ilgi hepimizi çok duygulandırmıştı.

Kızıl Muhafızlar için askeri eğitim yeni bir şeydi. Mao başlattığı rastgele yıkıma fren yapmaya karar vermişti. Tiyatro Okulunda kalan yüzlerce Kızıl Muhafız hava subayları tarafından bir "alay" biçiminde örgütlendiler. Subaylarla iyi bir ilişki kurmuştuk ve adet olduğu üzere hemen aile geçmişlerini sorduğumuz ikisinden çok hoşlanmıştık. Bölük komutanı kuzeyli bir köylü, siyasi komiser ise ünlü Suzhou bahçe kentindeki bir entelektüel ailenin çocuğuydu. Bir gün altımızı birden hayvanat bahçesine götürmek istediklerini söylediler ama cipleri daha fazla insan alamayacağı için bundan kimseye söz etmememizi istediler. Ayrıca bizi Kültür Devrimi ile ilgisiz faaliyetlere sokmamaları gerektiğini de ima ettiler. Biz onların başlarını derde sokmamak için tekliflerini reddederek "devrime bağlı kalmak" istediğimizi söyledik. İki subay bize Chengdu'da pek görmediğimiz iri elmalardan ve Pekin'in özelliği olarak duyduğumuz karamela kaplı kestanelerden getirdiler. Biz de onların bu iyiliklerine karşılık vermek için gizlice odalarına girip kirli çamaşırlarını topladık ve büyük bir hevesle yıkadık.

Onların donlarını bile yıkadığım halde aklıma cinsellikle ilgili bir şey gelmemişti. Benim kuşağımdan pek çok Çinli kızın yetişkin cinsel duyguları geliştirmeyecek kadar politik kargaşalıkların etkisinde olduğunu sanıyorum. Eve döndüğümde on beş yaşında güzel bir kız olan eski bir sınıf arkadaşımın Kızıl Muhafızlar'la Pekin'e gittiğini ve hamile olarak döndüğünü duydum. Kız, babasından dayak yemiş, komşuların suçlayıcı bakışlarından kurtulamamıştı. Sonunda "yaşayamayacak kadar utandığını" bildiren bir not bırakıp kendini asmıştı. Bu ortaçağ utanç kavramına kimse karşı çıkmıyordu ki, aslında gerçek bir kültür devriminin hedefi bu olmalıydı.

Kültür Devrimi çoğunluğu genç kadınlar olmak üzere çok sayıda militan sofu yetiştirmiştir. Benim sınıfımdan bir kıza on altı yaşında bir oğlandan bir aşk mektubu gelmişti. Kız oğlana yazdığı bir mektupta onu "devrime ihanet etmekle" suçluyordu ve şöyle diyordu: "Sınıf düşmanları hâlâ ortalıkta dolaşırlarken ve kapitalist dünyada insanlar bir sefalet uçurumunda yaşarlarken sen nasıl böyle ahlaksızca şeyler düşünmeye cesaret edebilirsin?" Tanıdığım pek çok kız aynı fikirdeydiler. Mao kızların militan olmalarını istediği için, benim yetiştiğim yıllarda dişilik bir suçtu. Pek çok kız saldırgan ve kaba erkekler gibi konuşmaya ve yürümeye çalışırlar ve öyle yapmayanlarla alay ederlerdi. Zaten dişiliği belirtmek için fazla bir imkan da yoktu. O biçimsiz mavi, gri veya yeşil pantolon ve ceketten başka bir şey giymemiz yasaktı.

Hava subaylarımız bizi her gün okulun basketbol alanlarında eğitiyorlardı. Spor alanının yanında kantin vardı. Biz eğitim için sıraya dizildiğimizde kahvaltımı henüz yemiş olsam bile gözlerim hep o yana kayardı. Et yemediğimizden mi, yoksa soğuktan ya da eğitimin sıkıcılığından mı bilemiyorum ama yemek bende bir saplantı haline gelmişti.

Altımız da parası olmaya alışkın değildik. Bir şey satın

almanın da her nasılsa "kapitalistçe" olduğuna inanırdık. Bende bu yemek saplantısı başlayınca, subayların bize alıştırdıkları o karamelalı kestanelerden aldım. Öteki kızlarla uzun uzun konuştuktan ve çok vicdan azabı çektikten sonra buna karar verebilmiştim. Eve dönünce kalmış olan birkaç bayat bisküviyi mideye indirdikten sonra anneanneme bana verdiği parayı hemen hemen el sürülmemiş olarak iade ettim. Anneannem beni kucakladı ve "Aptal kız!" diye birkaç kere söylendi.

Eve romatizmayla da dönmüştüm. Pekin o kadar soğuktu ki, sular musluklarda donuyordu. Ama ben üzerimde bir palto olmadan dışarda eğitim yapıyordum. Donan ayaklarımızı ısıtacak sıcak su yoktu. İlk geldiğimizde her birimize birer battaniye verilmişti. Birkaç gün sonra başka kızlar geldi ama onlara battaniye kalmamıştı. Üçünü onlara verip üçünü aramızda paylaşmaya karar verdik. İhtiyaçta olan yoldaşlarımıza yardım etmek üzere yetiştirilmiştik. Battaniyelerimizin savaş zamanı için ayrılan depodan geldiği söylenmişti. Başkan Mao Kızıl Muhafızları'nın rahat etmeleri için onların alınmasını emretmişti. Mao'ya şükranlarımızı bildirmiştik. Şimdi elimizde battaniye neredeyse kalmayınca Mao'ya daha da minnettar olmamız gerektiği söylenmişti; o bize Çin'in elinde olanın hepsini vermişti çünkü.

Battaniyeler küçüktü ve birbirlerine çok yakın yatmadıkça iki kişiyi örtmüyordu. O intihar girişimini gördükten sonra başlayan ve babamın götürülmesi ve annemin Pekin'e gitmesiyle daha da beter olan karabasanlarım yüzünden iyi uyuyamadığım için sürekli olarak battaniyenin dışına çıkıyordum. Odamız çok kötü ısıtılmıştı ve uyuya kalır kalmaz donuyordum. Pekin'den ayrıldığımızda diz kapaklarım bükülmeyecek kadar iltihaplanmıştı.

24 kasım öğleden sonra oğlanların odasında Mao özdeyişleri öğrenme dersindeydik (oğlanlar ve subaylar uygun

düşmeyeceği için kızların odalarına girmezlerdi). Bölük komutanımız neşeli adımlarla içeri girerek Kültür Devrimi'nin büyük şarkısı "Denizlere Açılırken Dümenci İsteriz"i okumayı önerdi. Bunu daha önce hiç yapmadığı için hepimiz çok şaşırmıştık. Adam parlak gözler ve parıltılı yanaklarıyla eliyle tempo tutarken biz de şarkıyı okuduk. Şarkı sona erince iyi haberleri olduğunu söyledi. Biz bunun ne olduğunu hemen anlamıştık. "Başkan Mao'yu yarın göreceğiz!" dedi. Sözlerinin devamını alkışlardan duyamadık. Çok geçmeden de slogan atmaya başladık: "Yaşasın Başkan Mao!" "Başkan Mao'yu sonsuza kadar izleyeceğiz!"

Bölük komutanı bize o dakikadan sonra kimsenin kamptan ayrılamayacağını ve bundan emin olmak için birbirimizi göz altında tutmamız gerektiğini bildirdi. Bir başkasını gözetlemenizin istenmesi normal bir şeydi. Üstelik bu, Başkan Mao için bir güvenlik önlemi olduğundan seve seve kabul edebilirdik. Yemekten sonra subay beş arkadaşımla benim yanıma gelip ciddi ve hafif bir sesle, "Başkan Mao'nun güvenliğini sağlayacak bir şey yapmak ister misiniz?" diye sordu. Hepimiz, "Elbette," dedik. Bize ses çıkarmamamızı işaret ettikten sonra fısıltıyla, "Kimsenin yanında olmaması gereken bir şeyi taşımadığından emin olmak için birbirinizi aramayı teklif edebilir misiniz?" dedi. "İnsanlar kuralları unuturlar ve..." Kuralları daha önce sıralamıştı -miting alanına madeni hiçbir şey, hatta anahtar bile getirmemeliydik.

Çoğumuz o gece uyuyamadık ve sabaha kadar konuştuk. Sabah saat dörtte kalktık ve düzenli sıralar halinde bir buçuk saat ötedeki Tiananmen Meydanı'na doğru yürüyüş için hazırlandık. Bizim "bölüğümüz" yola çıkmadan önce Tombul, subayın bir göz kırpması üzerine kalkıp üzerlerimizin aranmasını önerdi. Bazıları bunun zaman kaybından başka bir şey olmadığını düşünüyorlardı ama bölük komutanımız hemen neşeyle teklifi onayladı. Önce kendisini arama-

mızı önerdi. Bu iş için bir oğlan çağırıldı ve subayın cebinde bir deste anahtar bulundu. Komutanımız gerçekten dikkatsizlik yapmış gibi davrandı ve Tombul'a bakıp gülümsedi. Bizler de birbirimizin üstünü aradık. Bir şeyin bu dolaylı yoldan yapılışı Maocu bir uygulamayı yansıtıyordu: olaylar insanların isteğiymiş gibi gerçekleşmeliydi, yukardan gelen emirlerle yapılmış gibi değil. İki yüzlülük ve rol yapma normal kabul ediliyordu.

Henüz sabah karanlığı kalkmamış sokaklar tıklım tıklımdı. Kızıl muhafızlar başkentin her yanından Tiananmen Meydanı'na doğru yürüyorlardı. İnsanın kulaklarını sağır eden sloganlar dev dalgalar gibiydi. Biz marşlar söylerken ellerimizi ve Küçük Kırmızı Kitaplarımızı kaldırıyorduk. Şafak sökerken meydana baktık. Ben Tiananmen'in doğu yanındaki Ebedi Barış Caddesi'nin önünde önden yedinci sıradaydım. Subaylarımız bizi sıraya dizdikten sonra yere bağdaş kurmamızı söylediler. İltihaplı eklemlerimle benim için bu bir işkenceydi. Çok üşüvordum, uykum vardı ve uyuyamadığım için de bitkindim. Subaylar hiç durmadan marşlar okutuyorlardı.

Öğleden az önce doğudan "Yaşasın Başkan Mao!" çığlıkları duyuldu. Ben uyuklamakta olduğum için Mao'nun açık bir arabayla yanımızdan geçeceğini o anda düşünememiştim. Birden çevremde gök gürültüsü gibi bir bağrışma başladı. "Yaşasın Başkan Mao! Yaşasın Başkan Mao!" Önümde oturanlar çılgın bir heyecanla yerlerinden fırlayıp ellerini ve Küçük Kırmızı Kitaplarını salladılar. Ben boşuna, "Oturun! Oturun!" diye bağırdım. Bölük komutanımız yerimizden kalkmamamızı söylemişti. Ama Mao'yu görebilmek heyecanıyla artık kimse kurallara saygılı değildi.

O kadar uzun zamandır oturduğum için bacaklarım uyuşmuştu. Birkaç saniye bütün görebildiğim önümdeki enseler denizi oldu. Sonunda güçlükle doğrulduğumda arabala-

rın ancak sonuncusunu görebilmiştim. Cumhurbaşkanı Liu Shaoqi yüzünü benden yana döndürmüştü.

Duvar posterlerinde Liu'ya "Çin'in Kruşçev'i" olarak saldırıya başlanmıştı. Resmen suçlanmamış değilse de, düşüşün yakın olduğu belliydi. Kızıl Muhafızlar mitinglerinin basın bildirilerinde kendisine pek önemsiz bir yer verilirdi. Bu geçit töreninde de, iki numaralı insan olarak Mao'nun yanında duracağına en arka arabaya atılmıştı.

Liu yorgun ve sakin görünüyordu. Ama benim kendisi için fazla bir duygu beslediğim yoktu. Cumhurbaşkanı olmasına rağmen benim kuşağım için bir anlam taşımıyordu. Biz sadece Mao kültü aşılanarak yetişmiştik. Liu Mao'ya karşı ise, gitmesi çok doğaldı.

O 25 Kasım 1966 sabahı bütün istediğim Başkan Mao'yu bir kere görebilmekti. Bakışlarımı kortejin önüne çevirdim. Mao'nun geniş sırtını ve öğrencileri selamlayan sağ elini seçebildim. Bir an sonra da kayboldu. Başkan Mao'yu bu kadar mı görecektim? Sadece sırtını mı? Güneş kararmış gibiydi. Çevremde Kızıl Muhafızlar kıyameti koparıyorlardı. Yanımdaki kız bir iğneyle sağ elinin işaret parmağını delmiş ve akan kanıyla mendiline bir şey yazıyordu. Onun hangi sözcükleri kullanacağını çok iyi biliyordum. Bu, başka Kızıl Muhafızlar tarafından da yapılmıştı ve çok reklamı edilmişti: "Ben bugün dünyanın en mutlu insanıyım. Büyük Liderimiz Başkan Mao'yu gördüm!" Onu seyrederken içimi bir umutsuzluk kapladı. Yaşam o kadar anlamsızdı ki. Birden aklıma bir şey geldi: belki de en iyisi intihar etmekti.

Hac yolculuğumuz sona ermişti ve bir iki gün sonra evimize doğru yola çıktık. Artık yolculuk canıma tak etmişti, sıcaklık ve konfor ve bir de sıcak bir banyo özlemi çekiyordum. Ama evi düşünürken bir korku da içimi titretmekteydi. Ne kadar rahatsız olsa da bu yolculuk, ondan hemen önceki yaşantım kadar ürkütücü değildi. Binlerce Kızıl Muha-

fız'la bir aydan fazla süredir içiçe yaşamıştım ve bu süre içinde ne bir şiddet hareketi görmüş ne de korku hissetmiştim. Dev kalabalıklar bütün o isterilerine rağmen disiplinli ve barışçıydılar. Tanıştığım herkes dostça davranmıştı bana.

Pekin'de ayrılmadan hemen önce annemden bir mektup aldım. Babamın sağlığına kavuştuğunu ve Chengdu'da herkesin iyi olduğunu yazıyordu. Ama mektubun sonunda babamın da, kendisinin de kapitalist-yolcular olarak eleştirildiklerini bildiriyordu. Kalbim duracak gibi oldu. Kapitalist-yolcuların, yani komünist yetkililerin artık Kültür Devrimi'nin başlıca hedefleri olduğunu biliyordum. Bunun ailem ve benim için ne demek olduğunu da çok geçmeden öğrenecektim.

19 *"Suçlama İsteği Olunca Kanıt Bulunur" - Ana-babam İşkence Altında (Aralık 1966-1967)*

KAPİTALİST-yolcu, kapitalist politika izleyen güçlü bir yetkili olarak kabul edilmekteydi. Ancak yetkililerin izledikleri politika konusunda aslında bir seçenekleri yoktu. Mao'nun ve muhaliflerinin emirleri hep Parti'den gelirdi ve yetkililer bunların hepsine boyun eğmek zorundaydılar. Belirli bir emirden gerçekten hoşlanmamaları durumunda çoğunun yapabilecekleri tek şey pasif direnmeydi ve bunu da gizlemek için çok çalışırlardı. Bu nedenle çalışmalarına bakılarak yetkililerin kapitalist-yolcular olup olmadıklarını anlamak imkansızdı.

Pek çok yetkilinin kendi görüşleri varsa da, Parti kuralına göre bunları kamuoyuna açıklamaları yasaktı. Zaten buna cesaret de edemezlerdi. Bu yüzden yetkililerin sempatileri ne yönde olursa olsun, kamuoyunca bilinemezdi.

Ancak Mao şimdi kapitalist-yolculara saldırmak için sıradan insanları kullanıyordu ve bunların ne bilgileri vardı, ne de bağımsız hüküm verme hakları. Bu nedenle yetkililer, sadece işgal ettikleri makamlar nedeniyle kapitalist-yolcular

olarak suçlanmaktaydılar. Tek başına kıdemlilik bir ölçü değildi. Önemli etken bir insanın nisbeten bağımsız bir birimin başı olup olmamasıydı. Tüm nüfus birimlere ayrılmıştı ve sıradan insanlar için gücü temsil eden kişiler hemen bir üstteki amirleri, yani birim liderleriydi. Mao saldırı için bu insanları seçerek en büyük şikayetçi ortama el atmış bulunuyordu; tıpkı öğrencileri öğretmenlere karşı kışkırtması gibi. Birim liderleri aynı zamanda Mao'nun kurtulmak istediği komünist iktidar yapısı zincirinin önemli halkalarıydı.

Annemle babam daire başkanları oldukları için kapitalist-yolcu olarak suçlanıyorlardı. Şöyle bir Çin deyişi vardır: "Suçlama isteği olunca kanıt bulunur." Çin'in dört bir yanında büyük ve küçük bütün birim başkanları bu temele dayanılarak altlarındaki insanlar tarafından, "kapitalist" ve "Başkan Mao karşıtı" olduğu söylenen politikalar izlemekle kapitalist-yolcular olarak suçlanmışlardı. Bu politikalar içinde kırsal kesimde serbest pazarlar kurulmasına izin vermek, işçilere daha profesyonel beceriler istemek, nisbeten edebi ve sanat özgürlüğü tanımak ve şimdi "burjuva kupa ve madalya çılgınlığı" olarak tanımlanan rekabetçi sporları teşvik etmek vardı. Çoğu yetkili o ana kadar Mao'nun bunu politikalardan hoşlanmadığını bilmiyorlardı ne de olsa emirleri Parti'den almışlardı ve Parti'nin başında da o vardı. Şimdi ise kendilerine bütün bu politikaların Parti içindeki "burjuva merkezlerden" geldiği söyleniyordu.

Her birimde hemen aktiviteye yönelen insanlar vardı. Bunlara İsyancı Kızıl Muhafızlar ya da kısaca, "İsyancılar" deniyordu. Bunlar duvar posterleri ve sloganlar yazıyorlar, amirlerine karşı suçlama toplantıları düzenliyorlardı. Suçlanan kişiler sadece Parti emirlerini yerine getirdiklerini söylüyorlardı -Mao kendilerine Parti emirlerine koşulsuz olarak boyun eğmelerini söylemiş ve "burjuva merkezleri"nin varlığından söz etmemişti. Böyle bir şey olduğunu nasıl bilebilirlerdi ki? Ve başka nasıl bir uygulama yapabilirlerdi?

Yetkililerin pek çok destekçisi vardı ve bunlardan bazıları onları savunmaktaydılar. Bunlara da "Sadıklar" deniliyordu. Bunlarla İsyancılar arasında sözlü ve fiziki bir çatışma başlamıştı. Mao bütün parti liderlerinin suçlanmasını açıkça belirtmediği için bazı militanlar duraksama içindeydiler: ya saldırdıkları liderler kapitalist-yolcu değillerse? Sıradan insanlar posterlerin ve sloganların ötesinde kendilerinden ne beklendiğini bilemiyorlardı.

Böylece ben 1966 aralık ayında Chengdu'ya döndüğümde havada kesin bir belirsizlik vardı.

Annemle babam evdeydiler. Babamın kaldığı klinik, kapitalistyolcuların suçlanmak üzere birimlerine dönmeleri gerektiği için, kasım ayında çıkmalarını söylemişti. Bizim mahalledeki küçük kantin de kapandığından yiyeceğimizi büyük kantinden alıyorduk. Parti sisteminin felç olmasına ve işe gitmemelerine rağmen annem de, babam da aylıklarını alıyorlardı. Daireleri kültürle ilişkili olduğundan ve Mao'lar onların Pekin'deki amirlerinden özellikle nefret ettiklerinden ve Kültür Devrimi'nin başında yerlerinden alındıkları için annemle babam ateş hattındaydılar. Duvar posterlerinde "Chang Şuyu'yu topa tutun" ve "Şia De-hong'u yakın", gibi standart hakaretlere uğramaktaydılar. Onlara yöneltilen suçlamalar ülkenin her yerindeki Kamu İşleri Dairesi müdürüne yöneltilenlerin tıpatıp eşiydi.

Babamı dairesinde kendisini suçlayan toplantılar yapılıyordu. Çin'deki çoğu politik çatışmada olduğu gibi burada da gerçek suçlama düşmanlıktan doğuyordu. Babamı en çok eleştirenlerden biri kısım şefi yardımcısı Bayan Şau idi ve Bayan Şau uzun zamandır "yardımcı"lıktan kurtulmaya çalışıyordu. Terfiinin babam tarafından önlendiğini sanıyordu ve intikam almaya kararlıydı. Bir keresinde babamın yüzüne tükürmüş ve tokatlamıştı. Ancak genelde öfke sınırlıydı. Kadrosunun çoğu babamı severler ve sayarlardı, o nedenle kendisine karşı fazla sert davranmıyordu.

Anneme karşı suçlama toplantıları yapılmıyordu. Kendisi daha alt düzey bir yetkili olarak okullar, hastaneler ve eğlence grupları gibi babamdan daha çok birimin başındaydı: Normalde bütün bu kuruluşlardaki insanlar tarafından suçlanması gerekirdi. Ama kendisine hiç ilişmiyorlardı. Annem ev nakilleri ve emeklilik aylıkları gibi pek çok kişisel sorunlarını çözmüştü. Ve görevini çok iyi yapmıştı. Bundan önceki kampanyalarda kimseye karşı çıkmamaya çalışmış, hatta pek çok kişiyi de korumayı başarmıştı. İnsanlar onun ne gibi riskler altına girdiğini biliyorlar ve kendisini suçlamayı reddederek borçlarını ödüyorlardı.

Eve döndüğüm gece annem babamla kendisinin başına gelenleri neşeli bir ifadeyle anlattı. Kültür Devrimi'nden sonra artık memur olmak istemediklerinde karar kıldıklarını söyledi. Sıradan yurttaş olmak için başvuracaklar ve normal bir aile yaşantısı sürdüreceklerdi. Daha sonraları öğreneceğim gibi bu kendini aldatmaktan başka bir şey değildi; Komünist Parti ayrılmaya izin vermiyordu; ancak annemle babamın o sırada tutunacak bir hayale ihtiyaçları vardı.

Babam şöyle dedi: "Bir kapitalist cumhurbaşkanı bir gece içinde sıradan bir yurttaş olabilir. Sürekli güç verilmemesi iyi bir şeydir. Aksi halde memurlar yetkilerini kötü kullanırlar." Sonra ailesine karşı diktatörce davrandığı için benden özür diledi. "Sen kışın soğuğu ile susan ağustos böceği gibisin," dedi. "Siz gençlerin bir yaşlı kuşağa karşı başkaldırmanız iyi bir şey." Sonra kendi kendine konuşur gibi, "Bence benim gibi memurların eleştirilmelerinin, hatta biraz güçlük çekmelerinin ve utanmalarının ters bir yanı yok," dedi.

Bu, ana-babamın Kültür Devrimi ile baş etmelerinin bir başka çabasıydı. Ayrıcalıklı yerlerini kaybetme olasılığından korkmuyorlar, hatta bunu olumlu bir şey olarak görmeye çalışıyorlardı.

1967 yılının gelmesiyle Kültür Devrimi aniden bir ivme kazandı. Kızıl Muhafızlar hareketiyle ilk aşamada bir terör havası yaratılmıştı. Mao şimdi büyük hedefine yöneldi: "burjuva merkezleri"nin ve varolan Parti hiyerarşisinin yerine kendi kişisel iktidar sistemini getirmek. Liu Shaoqi ve Deng Şiaoping ve Tao Zhu resmen suçlanarak tutuklandılar.

Halkın Günlüğü gazetesi 9 ocakta İsyancılar'ın kontrolu ele aldıkları Şanghay'da bir 'Ocak Fırtınası' başladığını haber verdi. Mao tüm Çin halkının onları taklit etmesi ve kapitalist-yolculardan iktidarı almaları için çağrıda bulundu.

"İktidarı ele alın" (duo-quan)! Bu Çin'de tılsımlı bir cümleydi. İktidar politika üzerinde etkinlik demek değildi -insanlar üzerinde istediğini yapabilme izni demekti. Bu, paranın yanısıra ayrıcalık, dalkavukluk ve intikam alma olasılığı demekti. Çin'de sıradan insanlar için emniyet süpapları yoktu. Tüm ülke, içinde dev bir basınçlı buhar kümesi birikmiş bir düdüklü tencere gibiydi. Futbol maçları, baskı grupları, dava açmak ve hatta şiddet filmleri de yoktu. Sistem ve adaletsizlikleri hakkında protestoyu dile getirmek, bir gösteri düzenlemek düşünülemeyecek şeylerdi. Pek çok toplumda baskıyı azaltmanın önemli bir biçimi olan politika hakkında konuşmak bile tabuydu. Astların patronlarına karşı şikayete pek hakları yoktu. Ama bir tür amirseniz bütün çaresizliğinizi çıkarma imkanına sahiptiniz. Böylece, Mao "iktidarı alın" çağrısını yaptığında birinden intikam almak isteyen büyük bir insan topluluğu ile karşılaştı. İktidar tehlikeliyse de, iktidarsızlıktan daha çok arzulanan bir şeydi, özellikle de ona hiç sahip olmamış insanlar için.

Çin'deki hemen her birimde İsyancılar'ın moralleri çok yükselmişti. İşçiler, öğretmenler, tezgahtarlar, hatta devlet daireleri memurları kendilerine "isyancı" demeye başladılar. Benim okulumdaki gibi eski Kızıl Muhafız grupları, bir kısmı saldırıya uğramış olan yüksek düzey memurların çocukları çevresinde kurulduğundan dağılmaya başladılar. Kültür

Devrimi'nin yeni aşamasına karşı çıkan bazı eski Kızıl Muhafızlar tutuklandılar. Komiser Li'nin oğullarından biri kendisini Bayan Mao aleyhine bir söz söylemekle suçlayan İsyancılar tarafından dövülerek öldürüldü.

Babamın dairesinden kendisini tutuklamak için almaya gelenler şimdi İsyancı olmuşlardı. Bayan Şau tüm Sichuan devlet daireleri için bir İsyancı grubunun başıydı.

İsyancılar örgütlenir örgütlenmez hemen çeşitli fraksiyonlara ayrıldılar ve Çin'deki bütün çalışma birimleri için iktidar mücadelesine giriştiler. Her taraf karşısındakini "Kültür Devrimi aleyhtarı" veya eski parti sistemine bağlı olmakla suçluyordu. Chengdu'da çeşitli gruplar iki üniversite İsyancı grubunun başını çektiği iki muhalif gruba ayrıldılar: Sichuan Üniversitesi'nin daha militan olan "26 Ağustos" grubu ile Chengdu Üniversitesi'nin nisbeten ılımlı "Kızıl Chengdu" grubu. Her birinin eyalette milyonlarca taraftarı vardı. Babamın dairesinde Bayan Şau'nun grubu 26 Ağustos'a bağlıydı; babamın hoşlandığı ve terfi ettirdiği daha ılımlılardan oluşan ötekisi ise Kızıl Chengdu'ya.

Her iki grup da mahallemizin dışına ağaçlara ve elektrik direklerine astıkları hoparlörlerden gece gündüz demeden birbirlerine hakaretler yağdırıyorlardı. 26 Ağustos'un bir gece yüzlerce taraftar toplayıp Kızıl Chengdu'nun kalesi olan bir fabrikaya saldırdığını duydum. İşçileri yakalamışlar ve işkence etmişlerdi; işkence yöntemleri arasında "şarkı söyleyen fıskiyeler" (kanın fışkırması için kafasını yarmak) ve "manzara resimleri" (yüzlerini bıçakla çizmek) vardı. Kızıl Chengdu yayınlarında pek çok işçinin binanın tepesinden atlayarak şehit oldukları bildiriliyordu. Bunların işkenceye dayanamadıkları için intihar ettiklerini anlamıştım.

İsyancılar'ın başlıca hedeflerinden biri her birimdeki profesyonel seçkinler, yani doktorlar, sanatçılar, yazarlar ve bilim adamları ve hatta gece-toprağı toplayıcıları (köylüler için çok değerli olan insan dışkısı toplayanlar) da vardı. Bu

insanlar kapitalist-yolcular tarafından terfi ettirilmiş olmakla suçlanıyorlarsa da, gerçekte meslektaşlarının kıskançlıklarının hedefleriydi.

"Ocak Fırtınası" kapitalist-yolculara karşı vahşi bir şiddet başlattı. Parti amirlerinden nefret edenler bu intikam fırsatını kaçırmıyorlardı. Mao bu aşamada eskilerin yerine kimleri atayacağını bilemediğinden, fırsatçılar yeni iktidar sahipleri olarak seçileceklerini umarak militanlıklarını artırmaktaydılar. Rakip fraksiyonlar vahşette birbirlerini geçmek yarışı içindeydiler.

Fiziki taciz sonunda anneme de erişti. Bu, altında çalışanlardan değil, kendisine bağlı Doğu Mahallesi'nde sokak atelyelerinde çalışan eski mahkumlardan geldi. Bu adi suçlular belirlenen kurbanlara saldırmaları için teşvik ediliyorlardı. Bunların anneme karşı kişisel bir kinleri yoksa da, annem mahallesinin üst düzey yöneticilerinden biriydi ve bu da yeterliydi.

Annemi suçlamak için yapılan toplantılarda bu sabıkalılar özellikle aktiftiler. Annem bir gün yüzü acıyla büzülmüş bir halde geldi. Kırık camlar üzerinde diz çökmesi emredilmişti. Anneannem o gece bir cımbız ve bir iğneyle annemin dizindeki cam parçalarını temizledi. Ertesi gün de kalın dizlikler yaptı.

Annem başına bir deli külahı geçirilip birkaç kere sokaklarda da dolaştırıldı. Her iki adımda bir yanındaki arkadaşlarıyla diz çöküp halka secde etmesi isteniyordu. Çocuklar annemle alay ediyorlardı. Bazıları yeteri kadar gürültülü secde etmediklerini bağırıyor ve bir daha yapmalarını söylüyorlardı. Annemle arkadaşları bunun üzerine başlarını sertçe taşlara vuruyorlardı.

Bu arada babamın dairesindeki İsyancılar onun üzerindeki baskılarını artırmışlardı. Eyalet hükümetinin en önemlilerinden biri olan dairede epey fırsatçı vardı. Eski parti sistemine saygılı olan bu insanlar şimdi Bayan Şau ve 26 Ağus-

tos bayrağı altında ateşli militan isyancılar olmuşlardı.

Bir gün bir grup zorla evimize girerek babamın çalışma odasını bastı. Kitap raflarına bakarak kendisini "gerici kitaplara" sahip olmakla suçladılar. Genç Kızıl Muhafızlar'ın kitap yakma dönemlerinde pek çok kimse kendi kitaplarını yakmışlarsa da, babam bunu yapmamıştı. Şimdi de kitaplarını korumak için marksist ciltleri gösterdi. Bayan Şau, "Biz Kızıl Muhafızları kandırmaya kalkışma!" diye bağırdı. "Evinde pek çok 'zararlı ot' var!" Bazı Çin klasiklerini gösterdi.

Babam, "Biz Kızıl Muhafızlar' demekle ne kast ediyorsun?" dedi. "Sen bunların anası olacak yaştasın, ayrıca biraz daha akıllı olman da gerekirdi."

Bayan Şau babamın yüzüne sert bir tokat indirdi. Kızıl Muhafızlar kitapları yanlarında getirdikleri çuvallara doldurdular. Sonra hepsini aşağı indirip ertesi gün kendisi aleyhine yapılacak suçlama toplantısından sonra dairenin bahçesinde yakacaklarını söylediler. "Bir ders almak üzere" onun da ateşi seyretmesini emrettiler. Babam da bu arada kitap koleksiyonunun geri kalan kısmını yakmalıydı.

O öğleden sonra eve geldiğimde babamı mutfakta buldum. Büyük çimento evyenin içinde ateş yakmış, kitapları birer birer içine atıyordu.

Babamı o gün ilk kez ağlarken gördüm. O kadar korkmuştum ki, bir süre kıpırdamaya cesaret edemedim. Sonra kendisini kucakladım, ama yine de ne söyleyeceğimi bilemiyordum. O da tek kelime bile etmedi. Babam biriktirebildiği her kuruşu kitaplarına harcamıştı. Kitapları onun canıydı. Ateş söndükten sonra beynine bir şeyler olduğunu hissettim.

Babamın pek çok suçlama toplantısına gitmesi gerekti. Bayan Şau ile grubu kalabalığı artırmak için dışardan pek çok İsyancı topluyorlardı. Toplantı şu sözlerle başlardı: "Büyük Öğretmenimiz, Büyük Liderimiz, Büyük Komutanımız ve Büyük Dümencimiz Başkan Mao on bin yıl, bir on bin yıl

daha ve bir on bin yıl daha yaşasın!" Her üç "on bin" ve dört "büyük"te herkes Küçük Kırmızı Kitabını aynı anda havaya kaldırırdı. Babam bunu yapmıyordu. "On bin yıl"ın imparatorlara hitap şekli olduğunu ve bir komünist olan Başkan Mao'ya uygun olmadığını söylüyordu.

Bunun üzerine bağırıp çağırmalar ve tokatlar başlıyordu. Bir toplantıda bütün suçlananların platformun arkasındaki büyük Mao portresi önünde secde etmeleri söylendi. Herkes denileni yaparken babam yapmadı. Diz çökme ve secde etmenin komünistlerin ortadan kaldırmaya çalıştıkları feodal uygulamalar olduğunu söyledi. İsyancılar bunun üzerine dizlerini tekmeleyip başını yumrukladılar; ama babam hala dimdik durmakta ısrar ediyordu. "Diz çökmeyeceğim! Secde etmeyeceğim!" dedi. Çılgına dönen kalabalık, "Başını eğ ve suçlarını itiraf et!" diye bağırdı. Babam da, "Ben hiçbir suç işlemedim. Başımı eğmeyeceğim!" dedi.

Birkaç genç onu zorla çökertmek için sahneye fırladılar, ama babam serbest kalır kalmaz yine ayağa kalktı, başını kaldırıp meydan okurcasına baktı kalabalığa. Kalabalık onun "Kültür Devrimi'ne karşı" olduğunu söyleyince de öfkeyle, "Bu ne biçim Kültür Devrimi?" diye bağırdı. "Bunun "kültür"le hiçbir ilgisi yok. Bu vahşetten başka bir şey değil."

Babamı dövmekte olan adamlar, "Kültür Devrimi'nin lideri Başkan Mao'dur!" diye bağırdılar. "Sen buna karşı çıkmaya nasıl cesaret edebiliyorsun?" Babam sesini daha da yükselterek, "Başkan Mao'nun liderliğinde olsa bile karşı çıkıyorum işte!" dedi.

Salona tam bir sessizlik çökmüştü. "Başkan Mao'ya muhalefet" ölüm cezası gerektiren bir suçtu. Sadece bununla suçlanan ve kanıt bile bulunamayan çok insan ölmüştü o güne kadar. İsyancılar babamın korkmuyormuş gibi görünmesine çok şaşırmışlardı. İlk şaşkınlıklarından kurtulunca onu yine dövmeye başladılar ve sözlerini geri almasını söylediler. Babam bunu yapmadı. Bu kere kendisini öfkeyle bağla-

dılar ve karakola götürüp polise tutuklamasını söylediler. Ama polisler babamı almadılar. Yasaları, düzeni ve Parti yetkililerini seviyorlar ve İsyancılar'dan nefret ediyorlardı. Bu kadar üst düzey bir memuru tutuklamak için izin gerektiğini söylediler.

Babam bundan sonra sürekli olarak dövülecekti. Ama inadından da vazgeçmedi. Mahallede böyle davranan tek kişiydi, hatta onun gibi davranan bir başkası olduğunu duymuş değilim ve İsyancılar dahil pek çok kişi bu yüzden kendisine gizlice hayranlık duyuyorlardı. Zaman zaman sokakta giderken hiç tanımadığımız biri yanımıza yaklaşır ve babamın kendisini ne kadar etkilediğini söylerdi. Bazı oğlanlar kardeşlerime babamınki kadar güçlü kemiklere sahip olmak istediklerini söylemişlerdi.

Annem ve babam günlük işkenceden sonra eve, anneannemin tedavi edici ellerine dönerlerdi. O sırada anneannem artık babama karşı kızgınlığını unutmuş, babam da ona karşı yumuşamıştı. Anneannem babamın yaralarına merhem sürer, beyaz bir tozdan yapılmış şerbetler içirirdi.

Annemle babam evden çıkmama ve bir sonraki toplantıyı bekleme emrini almışlardı. Saklanmak sözkonusu bile değildi. Çin'in tümü bir cezaevinden farksızdı. İnsanlar her sokağı, her evi gözetliyorlardı. Bu koskoca ülkede kimsenin saklanabileceği bir karışlık bir yer yoktu.

Annemle babam vakit geçirmek için de dışarı çıkamazlardı. "Vakit geçirme" kavramı ortadan kalkmıştı: kitaplar, tablolar, müzik aletleri, spor, iskambil oyunu, satranç, çayhane ve barlar yok olmuştu. Parklar ıssızdı, evcil kuş ve havuz balıkları öldürülmüş, çimenler yolunmuştu. Sinema, tiyatro ve konserler yasaklanmıştı. Bayan Mao yapımında kendisinin de payı bulunan sekiz "devrimci opera" hazırlamıştı ve sadece bunlar sahnelenebilirdi. Eyaletlerde insanlar bunları bile sergilemekten kaçınıyorlardı. Operalardan birindeki işkence gören kahramanının makyajı Bayan Mao tarafından

aşırı bulunan bir yönetici suçlanmıştı. "Devrimci mücadelenin güçlükleri abartma" nedeniyle adam cezaevine atılmıştı. Biz artık sokağa çıkmayı aklımıza bile getirmiyorduk. Dışardaki hava ürkütücüydü; sokak başlarında suçlama toplantıları yapılır ve duvarlar posterler ve sloganlarla doluyken insanlar yüzlerinde sert veya korkmuş ifadelerle hayaletler gibi yürüyorlardı. Dahası, annemle babamın berelenmiş yüzleri suçlandıklarının belirtisiydi ve dışarı çıktıkları takdirde hakarete uğramaları tehlikesi vardı.

Günün dehşetinin göstergesi olarak şunu söyleyebilirim: kimse gazeteleri atmaya veya yakmaya cesaret edemiyordu. Her gazetenin baş sayfasında Mao'nun portresi vardı ve her birkaç satırda bir Mao'nun deyişleri yer almaktaydı. Bu gazetelerin saklanması gerekirdi ve birinin sizi onları yırtarken görmesi felaket demekti. Gazeteleri saklamak da bir sorundu: fareler Mao'nun portresini kemirebilir, ya da kağıt çürüyebilirdi -bunun ikisi de Mao'ya karşı işlenmiş suç olarak kabul ediliyordu.

1967 şubatında, bu boğucu terörün derinliği içinde annemle babam arasında benim ancak yıllarca sonra duyduğum bir konuşma geçti. Annem yataklarının kenarında, babam da karşısında hasır iskemlesinde oturuyordu. Babam artık Kültür Devrimi'nin ne demek olduğunu anladığını ve bunun bütün dünyasını parçalamış olduğunu söyledi. Bunun demokratikleşme ile, ya da sıradan insanlara daha çok söz hakkı tanımakla ilgili olmadığını anlamıştı. Bu, Mao'nun kişisel gücünü artırmak için kanlı bir temizlik hareketiydi.

Babam ağır ağır, kelimelerini dikkatle seçerek konuşuyordu. "Ama Başkan Mao o kadar merhametlidir ki," dedi annem. "Pu Yi'yi bile bağışladı. Kendisiyle yeni Çin için çarpışan silah arkadaşlarına neden katlanamıyor artık? Onlara karşı nasıl bu kadar sert olabiliyor?"

Babam, "Pu Yi neydi ki?" dedi. "Halkın desteğine sahip olmayan bir savaş suçlusu. O hiçbir şey yapamazdı. Ama..."

Babam anlamlı bir sessizliğe gömüldü. Annem onun ne demek istediğini anlamıştı: Mao hiçbir olası meydan okumaya katlanamazdı. "Peki ama, neden biz, neden sadece emirleri yerine getiren insanlar?" diye sordu. "Ve bu kadar suçsuz insanı suçlamak neden?"

Babam, "Belki de Başkan Mao ortalığı altüst etmeden hedefine erişemeyeceğini hissediyor," dedi. "Savaş kayıpları konusunda hiç yufka yürekli olmamıştır."

Bir süre sonra sözlerini şöyle sürdürdü: "Bu sözcük anlamıyla devrim olamaz. Ülkeye ve halka bu kadar pahalıya mal olan kişisel iktidar yanlış bir şey olmalı."

Annem bir tehlike kokusu almıştı. Kocası böyle bir mantık yürüttükten sona harekete geçerdi. Ve beklediği de gelmekte gecikmedi. "Ben Başkan Mao'ya bir mektup yazacağım," dedi babam.

Annem başını ellerinin içine aldı. "Bunun ne yararı olur ki? Başkan Mao'nun seni dinleyeceğini nasıl düşünebilirsin? Neden kendini mahvetmek istiyorsun? Ve ne için? Mektubu Pekin'e götürmemi benden bekleme bu sefer!"

Babam uzanıp annemi öptü. "Ben seninle göndermeyi düşünmemiştim," dedi. "Postalayacağım." Sonra annemin başını kaldırıp gözlerinin içine baktı. "Başka ne yapabilirim ki? Elimde ne seçenekler var ki? Konuşmalıyım. Bunun yararı olabilir. Ve bunu sadece vicdanımı rahat ettirmek için olsa bile yapmalıyım."

"Vicdanın neden bu kadar önemli?" diye sordu annem. "Çocuklarından bile. Onların "siyah" olmasını mı istiyorsun?"

Uzun bir sessizlik oldu. Babam duraksayan bir sesle, "Herhalde beni boşayıp çocukları istediğin gibi yetiştirmelisin," dedi. Yine çöken sessizlikte annem onun belki de mektubu yazmak konusunda kararlı olmadığını düşündü. Bunun sonucu felaket olurdu.

Böylece günler geçti. Şubat sonlarına doğru bir uçaktan

Chengdu üzerine binlerce sayfa kağıt atıldı. Kağıtların üzerinde 17 şubat tarihli ve en üst askeri kuruluş olan Merkezi Askeri Komite tarafından imzalanmış bir mektup vardı. Mektup İsyancılar'a şiddet eylemlerinden vazgeçmelerini bildiriyordu. Doğrudan doğruya Kültür Devrimi'ni suçlamamakla birlikte, durdurmaya çalıştığı belliydi. Bir arkadaşı anneme kağıdı gösterdi. Annemle babam birden umutlandılar. Belki de Çin'in yaşlı ve çok saygın mareşalleri duruma müdahale edeceklerdi. Chengdu sokaklarında mareşallerin çağrısını destekleyen büyük bir gösteri yapıldı.

Broşürler Pekin'de kapalı kapılar ardındaki karışıklığın sonucuydu. Mao ocak ayı sonlarında ordudan İsyancılar'ın desteklenmesini istemişti. Üst rütbeli askeri liderlerin çoğu -Savunma Bakanı Lin Biao dışında- buna çok kızdılar. 14 ve 16 şubatta politik liderlerle iki büyük toplantı yaptılar. Mao ve yardımcısı Lin Biao bunlara katılmadılar. Toplantılara Zhou Enlai başkanlık ediyordu. Mareşaller henüz temizliğe uğramamış Politbüro üyeleriyle güçbirliği yaptılar. Bu mareşaller Komünist ordunun komutanları, Uzun Yürüyüş'ün emektarları ve devrim kahramanlarıydı. Mareşaller masum insanları taciz ettiği ve ülkeyi istikrarsızlığa sürüklediğini ileri sürerek Kültür Devrimi'ni kınadılar. Başbakan yardımcılarından Tan Zhenlin, "Ben Başkan Mao'yu tüm yaşamım boyunca izledim! Ama bundan sonra izlemeyeceğim!" dedi. Bu toplantılardan hemen sonra mareşaller şiddeti sona erdirmek için adımlar atmaya başladılar. Ancak Sichuan'da durum kötü olduğu için 17 şubat mektubu özellikle eyalet için yazılmıştı.

Zhou Enlai ağırlığını çoğunluktan yana koymaya karar vererek Mao'nun yanında kaldı. Kişilik kültü Mao'ya şeytani bir güç vermişti. Muhalefete misilleme hızlı oldu. Muhalif Politbüro üyelerine ve askeri komutanlara Mao tipi saldırılar, ev baskınları, vahşi suçlama toplantıları başladı. Mao mareşallerin cezalandırılmasını emredince ordu onları des-

teklemek için hiçbir eylemde bulunmadı.

Şubat toplantıları Mao için bir dönüm noktası oldu. Hemen hemen herkesin politikalarına muhalif olduğunu görmüştü. Bu da -adı dışında- Parti'nin tümüyle ortadan kaldırılmasıyla sonuçlandı. Politbüro'nun yerine Kültür Devrimi Otoritesi geçti. Lin Biao çok geçmeden mareşallere sadık komutanlar arasında bir temizlik hareketine girişti ve Merkezi Askeri Komite'nin işlerini, karısı aracılığıyla kontrol altında tuttuğu kendi bürosu aldı. Mao kişisel gücünün yeni araçları olacak Parti sisteminin yerine geçecek olan "Devrimci komiteleri" örgütlemek üzere eyaletlere temsilciler gönderdi.

Sichuan'daki Mao temsilcileri ana babamın eski dostları Ting'lerdi. Bizim aile Yibin'den ayrıldıktan sonra Ting'ler bölgeyi kontrolları altına almışlardı. Bay Ting Parti sekreteri olmuştu; Bayan Ting başkent Yibin'in Parti şefiydi.

Ting'ler mevkilerinden kişisel çıkarları için yararlanmışlardı. Bir olay Bayan Ting'in 1950'lerdeki korumasının başından geçmişti. Kadın adamı birkaç kere kandırmaya çalıştıktan sonra bir gün midesinin ağrıdığını söylemiş ve genç adama karnına masaj yaptırtmıştı. Sonra masaj yaparken erkeğin elini tutup bacak arasına doğru kaydırmıştı. Adam hemen elini çekmiş ve çıkıp gitmişti. Bayan Ting bunun üzerine adamı kendisinin ırzına geçmeye teşebbüsle suçlamış ve çalışma kampında üç yıla mahkum ettirmişti.

Ting'ler 1959'da, 1953'te babamın yerine geçen Yibin valisinin ayağını kaydırdılar. Adam Uzun Yürüyüş'ün emektarıydı ve çok popülerdi; bu da Ting'leri kıskandırmaya yetmişti. Hep köylü sandalları giydiği için adama "Hasır Sandallı Li" denirdi -bu da onun topraktaki köklerine yakın olmak isteğinin belirtisiydi. Gerçekten de, Büyük Sıçrama'da köylüleri çelik üretmeye zorlamakta pek zorlamamıştı ve 1959'da kıtlık aleyhine konuşmuştu. Ting'ler onu "sağcı oportünist" olarak suçladılar ve bira fabrikasının kantininin satın alma

memurluğuna indirilmesini sağladılar. Bu görev karnını herkesten daha çok doldurabileceği demekse de adam kıtlıkta açlıktan ölmüştü. Yapılan otopside midesinden sadece saman çıkmıştı. Ölümüne kadar dürüst kalmıştı.

Bunlar gibi o kadar çok olay vardı ki, pek çok insan yaşamını tehlikeye atarak eyalet yetkililerine Ting'leri suçlayan mektuplar yazmışlardı. 1962'de ılımlılar merkezi hükümette üstünlüğü ele aldıklarında daha önceki kampanyalara ülke çapında bir soruşturma başlatmışlar ve kurbanlarından çoğuna itibarlarını iade etmişlerdi. Sichuan hükümeti de Ting'leri soruşturmak üzere bir komite topladı ve Ting'lerin yetkilerini kötü kullandıkları ortaya çıktı. İkisi de kovulup tutuklandılar ve 1965'te Genel Sekreter Deng Şiaoping onları Parti'den atan emri imzaladı.

Kültür Devrimi başladığında Ting'ler her nasılsa kaçıp Pekin'e gittiler ve Kültür Devrimi Otoritesi'ne başvurdular. Kendilerini "sınıf mücadelesi"ni sürdüren kahramanlar olarak göstermişler ve eski Parti otoriteleri tarafından haksız yere cezalandırıldıklarını iddia etmişlerdi. Annem bir şikayet bürosunda kendilerine rastlamıştı. Karı-koca annemden Pekin'deki adresini istemişler ama annem bunu vermekten kaçınmıştı.

Kültür Devrimi Otoritesi liderlerinden ve babamın Yanan'daki eski amiri Chen Boda Ting'leri tutuyordu. Bayan Mao onun aracılığıyla karı-kocayla tanıştı ve ikisinin de kendisine benzediklerini gördü. Bayan Mao'nun Kültür Devrimi için nedenlerinin politikadan çok kişisel kinini gütmeyle ilgisi vardı. Bayan Liu Shaoqi'nin cumhurbaşkanı kocasıyla sık sık ülke dışına çıkmasına çok kızdığından kadının suçlanmasında rolü olmuştu. Mao sadece iki kere yurt dışına çıkmış, ikisinde de Rusya'ya gitmiş ve Bayan Mao'yu almamıştı. Daha da kötüsü, Bayan Liu'nun bu yolculuklarda Mao'nun ciddi Çin'inde giyilmeyen şık elbiseler giyip mücevher takındığı görülmüştü. Bayan Liu CIA ajanı olmakla suçlan-

dı ve canını güçlükle kurtarıp cezaevine sokuldu.

Bayan Mao 1930'larda, henüz Mao ile tanışmadan önce Şanghay'da küçük bir artistti ve oranın entelektüelleri tarafından küçümsendiğini hissetmişti. Bunlardan bazıları komünist yeraltı liderleriydi ve 1949'dan sonra Kamu İşleri Merkez Dairesi'nde önemli kişiler olmuşlardı. Bayan Mao otuz yıl önce Şanghay'da karşılaştığı gerçek ya da hayali tavırlar nedeniyle bunların eserlerinde "Başkan Mao ve sosyalizm karşıtı" unsurlar aramak için aşırı bir çaba gösterdi. Mao kıtlık yıllarında ortadan çekilince kadın kocasına daha çok yaklaştı ve bütün zehrini ona aşıladı. Düşmanlarını yıkmak için tüm sistemi devirmeye hazırdı ve sistem de ülkenin dört bir yanındaki Kamu İşleri Daireleriydi.

Bayan Mao, Şanghay döneminde kıskandığı bütün aktör ve artistlerden de intikam almıştı. Wang Ying adında bir artist Bayan Mao'nun istediği bir rolü almıştı. Bayan Mao otuz yıl sonra, 1966'da kadınla kocasını yaşamboyu hapse mahkum ettirdi. Wang Ying 1974'te cezaevinde intihar etmiştir.

Sun Wei-şi adındaki ünlü bir artist de on yıllarca önce, Yanan'da Mao'nun da seyrettiği bir oyunda Bayan Mao ile birlikte oynamıştı. Sun'un oyunu Bayan Mao'nun oyunundan daha çok dikkat çekmiş ve kadın Mao dahil tüm liderler arasında pek popüler olmuştu. Zhou Enlai'nin evlatlığı olduğundan Bayan Mao'ya yağcılık yapma gereğini de bulmuyordu. Bayan Mao 1968'de kadını ve kardeşini tutuklattı ve ölünceye kadar işkence yaptırttı. Zhou Enlai'nin gücü bile kadını kurtaramamıştı.

Bayan Mao'nun bu kan davaları halk arasında kulaktan kulağa yayılıyordu; karakteri tüm duvar gazetelerinde tekrarlanan konuşmalarında da açıkça ortaya çıkıyordu. Bayan Mao'dan herkes nefret edecekti ama 1967 başlarında kötülükleri henüz pek bilinmiyordu.

1967 martında Mao tarafından imzalanan bir emirde

Ting'lerin itibarlarının iade edildikleri ve Sichuan Devrim Komitesi'ni organize etmek üzere yetkilendirildikleri bildiriliyordu.

Sichuan Devrim Hazırlık Komitesi adında geçici bir daire kuruldu. Bu, iki general -baş siyasi komiser ve Chengdu Askeri Bölge komutanı-ve Ting'lerden oluşuyordu. Mao her Devrim Komitesi'nin üç unsuru bulunmasını emretmişti: yerel ordu, İsyancılar'ın temsilcileri ve "devrimci memurlar." Bu sonuncular eski memurlar arasından seçileceklerdi ve gerçekte komitenin yürütülmesi için bu iş Ting'lere verilmişti.

Ting'ler 1967 martında babamı görmeye geldiler. Onu da kendi komitelerinde görmek istiyorlardı. Babam meslektaşları arasında dürüstlüğü nedeniyle yüksek prestije sahipti. Kendileri gözden düştükleri zaman babamın bazıları gibi onlara kişisel suçlamalar yöneltmediğini bildiklerinden Ting'ler de kendisini takdir ediyorlardı. Ayrıca, onun yeteneklerine sahip birine ihtiyaçları vardı.

Babam Ting'leri saygıyla karşıladıysa da, anneannem çok heyecanlanmıştı. Çiftin kişisel kan davaları konusunda pek az şey duymuştu ve annem bana hamileyken tüberkülozunun tedavisini sağlayan o değerli Amerikan ilaçlarını sağlayanların onlar olduğunu biliyordu.

Ting'ler babamın odasına geçince anneannem de hemen onlara yemek hazırlamak için mutfağa koşmuştu. Ting'ler babama itibarlarının iade edildiğini ve yeni statülerini anlattılar. Kendisinin dairesine gittiklerini ve oradaki İsyancılar'dan babamın başına gelenleri duyduklarını söylediler. Ancak Yibin'deki yıllarından kendisini hala takdir ediyorlardı ve şimdi kendileriyle çalışmasını istiyorlardı. Eğer işbirliği yaparsa söylediği bütün o cezayı gerektiren sözler unutulacaktı. Sadece o kadarla da kalmayacaktı, babam yeni güç yapısında yine yükselebilir ve örneğin Sichuan'daki bütün kültür işlerinin başına gelebilirdi. Bunun babamın red-

detmeyi göze alamayacağı bir teklif olduğunu açıkça belirttiler.

Babam Ting'lerin yeni görevini, duvar gazetelerinden okumuş olan annemden duymuştu. O zaman anneme, "Dedikodulara inanmamalıyız! Bu olanaksız bir şey!" demişti. Bu çiftin Mao tarafından böyle önemli bir makama getirildiklerine inanamıyordu. Şimdi de tiksintisini sınırlamaya çalışarak, "Kusura bakmayın, bu teklifinizi kabul edemem," dedi.

"Biz sana büyük bir iyilik yapıyoruz," diye Bayan Ting aksilendi. "Başkası olsa önümüzde diz çöküp yalvarırdı bunun için. Ne durumda olduğunun ve bizim şu anda kimler olduğumuzun farkında mısın?"

Babam öfkelendi. "Ben ne söylemiş ya da yapmışsam sorumluluğunu üzerime alıyorum," dedi. "Size bulaşmak istemiyorum." Bundan sonraki sert konuşma sırasında Ting'lere verilen cezayı haklı bulduğunu ve kendilerine önemli görevler verilmemesi fikrinde olduğunu söyledi. Karıkoca şaşkına dönerek ağzından çıkan sözlere dikkat etmesini söylediler: onlara itibarlarını Başkan Mao'nun kendisi iade etmiş ve kendilerine "iyi memurlar" demişti.

Babam artık iyice öfkelenmişti. "Ama Başkan Mao sizin hakkınızda her şeyi bilmiş olamaz," dedi. "Siz ne biçim 'iyi memurlar'sınız? Bağışlanmayacak yanlışlıklar yaptınız."

Bayan Ting, "Sen Başkan Mao'nun sözlerine nasıl karşı çıkarsın?" diye bağırdı. "Lin Biao, 'Başkan Mao'nun her sözcüğü evrensel bir gerçektir ve her sözcüğü bin sözcüğe eşittir,' demişti."

"Bir sözcüğün bir anlamı olması insanın en üstün başarısıdır," dedi babam. "Bir sözcüğün on bin sözcük demek olması mümkün değildir."

Ting'ler kulaklarına inanamıyorlardı. Babama bu şekilde düşünmenin, konuşmanın ve tutumun Başkan Mao'nun lideri olduğu Kültür Devrimi'ne karşı olduğunu hatırlatarak

uyardılar. Babam da buna karşılık bu konuda Başkan Mao ile tartışmaya hazır olduğunu söyledi. Bu sözleri intihar demekti, Ting'ler söyleyecek bir şey bulamadılar ve bir süre sonra gitmek üzere kalktılar.

Anneannem öfkeli ayak seslerini duymuş ve unlu elleriyle mutfaktan fırlamıştı. Bayan Ting'le koridorda çarpıştı ve kendilerini yemeğe davet etti. Bayan Ting onu dinlemeden yoluna devam edip evden çıktı ve merdivenlerden inmeye başladı. Sahanlıkta durup geri döndü ve kendileriyle birlikte dışarı çıkmış olan babama baktı. "Sen çılgın mısın?" dedi. "Son kere soruyorum: Hala yardımımı reddediyor musun? Sana her şeyi yapabileceğimi biliyorsun, değil mi?"

"Ben sizinle ilişki istemiyorum," dedi babam. "Sizler ve ben ayrı türleriz."

Babam şaşkına dönmüş anneannemi kapı önünde bırakıp odasına döndü. Hemen önüne bir kağıt çekip Mao'ya ikinci mektubunu yazdı. Söze, "Başkan Mao, size bir komünist olarak yalvarıyorum, bu Kültür Devrimi'ne artık son verin," diye başlamıştı. Sonra Devrim'in Çin'i içine attığı felaketleri sıraladı. Mektup şöyle son buluyordu: "Liu Jie-ting ve Zhang Şi-ting gibi insanlara on milyonlarca kişi üzerinde yetki verildiği takdirde, bunun Parti'miz ve ülkemiz için çok kötü olacağından korkuyorum."

Zarfın üzerine, "Başkan Mao, Pekin," yazdı ve sokağın başındaki postaneye götürdü, taahhütlü uçak postasıyla gönderdi. Sonra da beklemek üzere eve döndü.

20 "Ben Ruhumu Satmam" - Babam Tutuklanıyor (1967-1968)

BABAM Mao'ya mektubu gönderdikten üç gün sonra evimizin kapısı çalındı. Annem kapıyı açınca Çin'deki herkes gibi üniformayı andıran mavi bol giysiler için üç kişiyle karşılaştı. Babam içlerinden birini tanıyordu: dairesindeki odacılardan biri olan azılı bir İsyancı'ydı. Diğer ikisi polisten İsyancılar olduklarını ve kendisini tutuklamaya geldiklerini söylediler; babam "Başkan Mao ve Kültürel Devrim'e karşı eylemde bulunan bir karşı devrimciydi." Sonra o ikisi babamın kollarına girerek yürümesini söylediler.

Adamlar ne tutuklama emri, ne de kimlik göstermişlerdi. Ama hepsinin de İsyancı gizli polisler olduklarından kuşku yoktu. Babamın dairesinden bir İsyancı ile geldikleri için yetkilerini sorgulamaya gerek yoktu. Mao'ya mektuptan söz etmemişlerse de, babam mektubunun tahmin ettiği gibi ele geçirildiğine emindi. Tutuklanacağını bilmiş olmalıydı, çünkü muhalefetini sadece kağıda geçirmenin dışında şimdi tutuklanmasını emredecek bir makam -Ting'ler- de vardı. Babam sakindi. Evden çıkarken anneme, "Parti'mize karşı kin besleme," dedi. "Ne kadar ağır olsalar da, yanlışlarını düzel-

teceğine inan. Beni boşa ve çocuklarıma sevgilerimi ilet. Onları ürkütme."

O öğleden sonra eve geldiğimde ne annemi ne de babamı bulabildim. Anneannem annemin İsyancılar tarafından götürülen babamı kurtarmak için Pekin'e gittiğini söyledi. "Polis" dememişti, çünkü bu İsyancılar tarafından tutuklanmaktan daha korkunç ve nihai bir şey olurdu.

Babamın dairesine gidip nereye götürüldüğünü sordum. Ama bir yanıt alamadım. Bayan Şau, "Pis kapitalist--yolcu babandan artık ayrılmalısın," dedi. Ağlamamak için kendimi güç tuttum. Bu sözde zeki yetişkinlerden nefret ediyordum. Bu kadar acımasız, bu kadar vahşi olmak zorunda değillerdi. Daha sevecen bir bakış, daha yumuşak bir ses, hatta sessizlik o günlerde çok daha geçerli bir davranış olabilirdi.

O zamandan başlayarak Çinlileri ikiye ayırarak yargılamaya başladım: biri insancıl, diğeri değil. İster genç Kızıl Muhafızlar, ister yetişkin İsyancı'lar, ya da kapitalist-yolcular olsun, insanın içindeki bu nitelikleri Kültür Devrimi gibi bir karışıklık ortaya çıkartıyordu.

Bu arada annem de istasyonda kendisini ikinci kez Pekin'e götürecek treni beklemekteydi. Şimdi altı ay öncesinden daha üzgündü. O zaman hâlâ bir adalet olasılığı vardı ama artık durum umutsuzdu. Ancak annem umutsuzluğa teslim olmadı. Mücadeleye kararlıydı.

Görüşmesi gereken kişinin Başbakan Zhou Enlai olduğuna karar vermişti. Başkası olmazdı. Başkasını görürse kocasının, kendisinin ve ailesinin sonunu getirmiş olurdu. Zhou'nun Bayan Mao ve Kültür Devrimi Otoritesi'nden daha ılımlı olduğunu ve her gün emirler verdiği İsyancılar üzerinde önemli bir güce sahip bulunduğunu biliyordu.

Ancak onu görmek Beyaz Saray'a girmekten ya da Papa'yı tek başına görmekten farksızdı. Yakalanmadan Pekin'e varıp aradığı şikayet bürosunu bulsa bile, görüşmek is-

tediği kişiyi seçme hakkı yoktu; bu diğer liderlere karşı bir hakaret, hatta bir saldırı olarak kabul edilirdi.

Annem beklerken üzerinde "Pekin'e Kızıl Chengdu Başvuru Heyeti" yazılı dev bir pankart gördü. Pankartın çevresinde yirmi yirmi beş yaşlarında 200 kişi kadar toplanmıştı. Diğer pankartlardan bunların üniversite öğrencileri oldukları ve Ting'leri şikayete gittikleri anlaşılıyordu. Daha da ötesi, bazı pankartlarda da Başbakan Zhou'dan randevu aldıkları belirtilmekteydi.

Rakip İsyancı grubu 26 Ağustos'la kıyaslanınca Kızıl Chengdu daha ılımlıydı. Ting'ler ağırlıklarını 26 Ağustos'tan yana koymuşlarsa da, Kızıl Chengdu pes etmemişti. Mao ve Kültür Devrimi Otoritesi tarafından desteklenmelerine rağmen Ting'lerin gücü mutlak değildi.

Bu dönemde Kültür Devrimi İsyancı gruplar arasındaki yoğun fraksiyon mücadelesiyle devam etmekteydi. Mao kapitalist-yolculardan iktidarı alma işareti verir vermez bu mücadele başlamıştı ve şimdi üç ay sonra İsyancı liderlerinin çoğu kovulan komünist yetkililerden çok farklı bir konumdaydılar: disipline edilmemiş oportünistlerdi ve fanatik Mao'cu bile değillerdi. Mao onlara birleşmeleri ve iktidarı paylaşmaları talimatını vermişti; ama onlar buna pek aldırış etmiyorlardı. Birbirlerine Mao'nun özdeyişleriyle saldırıyorlardı. Mao'nun her duruma uyan, hatta aynı tartışmanın her iki yanına da uyan özdeyişlerini seçmek kolaydı. Mao yavan "felsefesi"nin ters teptiğini görüyordu ama o mistik erişilmezliğini kaybetmeden açıkça araya giremezdi.

Kızıl Chengdu 26 Ağustos'la baş edebilmek için Ting'leri yıkmak gerektiğini biliyordu. Sichuan'daki iki İsyancı kampından biri olan Kızıl Chengdu milyonlarca taraftara sahip olduğundan Zhou Enlai kendileriyle görüşmeyi kabul etmişti.

Annem Pekin ekspresine doğru yürüyen Kızıl Chengdu'ların arkasına takıldı. Bir vagona binerken bir erkek öğ-

renci kendisini durdurarak, "Sen kimsin?" diye bağırdı. Otuz beş yaşındaki annemin öğrenciye benzer bir yanı yoktu. "Sen bizden değilsin. İn aşağı!" dedi öğrenci.

Annemin kapının koluna asıldı. "Ben de Ting'leri şikayet etmek için Pekin'e gidiyorum," dedi. "Onları çok eskilerden tanıyorum." Öğrenci inanmayarak baktı anneme. Ama arkadan bir kadınla bir erkek, "Bırak Gelsin! Anlatacaklarını dinleyelim hele!" dediler.

Annem kalabalık kompartımana girip adamla kadının arasına oturdu. İkisi kendilerini Kızıl Chengdu subayları olarak tanıttılar. Adamın adı Yong, kadınınki Yan'dı. İkisi de Chengdu Üniversitesi'nde okuyorlardı.

Annem öğrencilerin konuşmalarından Ting'ler hakkında fazla bir şey bilmediklerini anlamıştı. Onlara Kültür Devrimi'nden önce Yibin'de olanları; Bayan Ting'in babamı baştan çıkartmak istediğini, çiftin yakınlarda kendisine işbirliği teklif ettiklerini ve babamın bunu reddettiğini anlattı. Ting'lerin, babamı kendilerinin Sichuan'ın yeni liderleri olarak atanmasına muhalefet ederek Başkan Mao'ya mektup yazdığı için tutuklattıklarını söyledi.

Yan ve Yong anneme kendisini de Zhou Enlai ile randevularına götürmeye söz verdiler. Annem bütün gece gözünü kırpmadan neyi nasıl söyleyeceğini planladı.

Heyet Pekin'e vardığında başbakanın bir temsilcisi kendilerini bekliyordu. Bir devlet konukevine götürüldüler ve Zhou'nun kendilerini ertesi akşam kabul edeceği bildirildi.

Ertesi gün öğrenciler dışardayken annem oturup Zhou'ya bir dilekçe hazırladı. Başbakan'la görüşme fırsatı bulamayabilirdi; ayrıca yazılı başvurmak daha iyiydi. Akşam saat dokuzda öğrencilerle Tiananmen Meydanı'nın batısındaki Büyük Halk Salonu'na gitti. Toplantı babamın 1959'da dekorasyonuna yardım ettiği Sichuan Odası'nda yapılacaktı. Odada yeteri kadar yer olmadığından bazı öğrenciler halıların üstüne oturdular, annem de arka sırada bir yer buldu.

Annem konuşmasının kısa ve etkili olması gerektiğini bildiğinden toplantı devam ederken bile prova ediyordu. Öğrencilerin neler söylediğini duymayacak kadar meşguldü. Başbakan'ın tepkilerine dikkat ediyordu. Zhou zaman zaman anladığını göstermek için başını sallıyor, ama olumlu ya da olumsuz bir tavır sergilemiyordu. Bir yardımcısı not almaktaydı.

Birden Zhou'nun "Başka bir şey var mı?" diye sorduğunu duydu. Annem hemen yerinden fırladı. "Sayın Başbakanım, ben bir şey söylemek istiyorum."

Zhou bakışlarını kaldırdı. Annemin öğrenci olmadığı belliydi. "Siz kimsiniz?" diye sordu. Annem adını ve görevini söyledikten sonra, "Kocam 'eylemlerinde karşı devrimci' olarak tutuklandı. Buraya onun adına adalet aramaya geldim," dedi. Sonra babamın adını ve makamını söyledi.

Zhou'nun gözlerinde bir parıltı oldu. Babamın önemli bir makamı vardı. "Öğrenciler gidebilir, sizinle özel konuşacağım," dedi.

Annem Zhou ile yalnız konuşmak istiyordu, ancak bu fırsatı daha önemli bir hedef için feda etmeye karar verdi. "Başbakanım, öğrencilerin tanıklarım olarak kalmasını istiyordum." Dilekçesini öndeki öğrenciye geçirdi, o da Zhou'ya verdi.

Başbakan başını salladı. "Pekala. Anlat bakalım."

Annem kısa ama açık bir şekilde babamın Başkan Mao'ya yazdığı bir mektup yüzünden tutuklandığını anlattı. Babam Yibin'de güçlerini kötüye kullandıkları gerekçesiyle Ting'lerin Sichuan'ın yeni liderleri olarak atanmasına itiraz ediyordu. "Kocamın mektubunda Kültür Devrimi hakkında yapılan ciddi yanlışlıklar da belirtiliyordu," dedi.

Bunu nasıl söyleyeceğini çok dikkatle düşünmüştü. Zhou'ya gerçeği anlatmalıydı, ancak İsyancılar'ın korkusundan babamın sözlerini aynen tekrarlayamazdı. Mümkün olduğunca soyut konuşmalıydı: "Kocamın bazı ciddi yanlış düşünceleri vardı. Ancak kendi görüşlerini kamuoyuna açıkla-

mazdı. O Komünist Parti kuruluş yasasını izliyor ve düşüncelerini sadece Başkan Mao'ya iletiyordu. Bu yasaya göre, bu bir Parti üyesinin yasal hakkıdır ve onu tutuklamak için mazeret olarak kullanılamaz. Ben buraya kendisi için adalet istemeye geldim."

Annem Zhou Enlai ile gözgöze geldiğinde babamın mektubunun içeriğini ve kendisinin bunu dile getiremeyişini tam olarak anladığını gördü. Zhou annemin dilekçesine baktı, sonra arkasında oturan bir yardımcısına dönüp bir şeyler söyledi. Salonda çıt çıkmıyordu. Herkesin gözü başbakanın üzerindeydi.

Yardımcı Zhou'ya Devlet Konseyi (kabine) başlıklı birkaç kağıt uzattı. Zhou kağıda bir şeyler yazıp adama geri verdi, yardımcısı da onun yazdıklarını okudu:

"Bir. Komünist Parti üyesi olarak Chang Şu-yu'nun parti liderliğine yazmak hakkıdır. Mektupta ciddi kusurlar da olsa, bu onu karşı devrimci iddia etmek için kullanılamaz. İki: Sichuan Eyaleti Kamu İşleri Dairesi Müdür Yardımcısı olarak Chang Şu-yu halkın soruşturmasına ve eleştirilerine açık olmalıdır. Üç: Chang Şu-yu konusunda kesin karar için Kültür Devrimi'nin sonu beklenmelidir. Zhou Enlai."

Annemin sevinçten dili tutulmuştu. Not normalde olması gerektiği gibi Sichuan'ın yeni liderlerine yazılmış olmadığından kağıdı onlara ya da bir başkasına vermek zorunda değildi. Zhou onun mektubu saklamasını ve yararlı olabilecek herkese göstermesini istemişti.

Yan ve Yong annemin solunda oturuyorlardı. Annem onlara bakınca ikisinin de sevinçle gülümsemekte olduklarını gördü.

Annem Yan ve Yong'dan ayrılmayarak iki gün sonraki trenle Chengdu'ya döndü. Ting'lerin mektuptan haber alıp elinden almak için adamlarını göndereceklerinden korkuyordu. Yan ile Yong da, "26 Ağustos'un seni kaçırmasına engel olmak için" yanlarından ayrılmamasını istemişlerdi. Annemi istasyondan eve kadar onlar götürdü.

Ben Yan ile Yong'u ilk görüşte sevmiştim. İsyancı'ydılar ama yine de aileme karşı büyük bir dostlukla davranıyorlardı. Onların birbirlerini sevdiklerini de anlamıştım. Anneannemin anneme onlara bir düğün armağanı vermenin iyi olacağını söylediğini duydum. Annem bunun imkansız olduğunu, haber alındığı takdirde başlarına iş açacağını söyledi. Bir kapitalist-yolcudan "rüşvet" almak küçük bir suç değildi.

Yan yirmi dört yaşındaydı ve Chengdu Üniversitesinde üç yıldır muhasebe okuyordu. Hep birlikte yemek yedikten sonra Yan ile Yong gittiler. Annem onları aşağı kapıya kadar geçirdi ve ikisi de Zhou Enlai'nin mektubunu iyi bir yere saklamasını söylediler. Annem ne bana ne de kardeşlerime Zhou ile görüştüğünü anlatmadı.

Annem o akşam eski bir çalışma arakadaşına giderek Zhou'nun mektubunu gösterdi. Chen Mo 1950'li yılların başlarında annem ve babamla Yibin'de çalışmıştı ve ikisiyle de çok iyi anlaşırdı. Aynı zamanda Ting'lerle de iyi bir ilişki sürdürmüştü ve Ting'lerin itibarları iade edilince onların yanına geçmişti. Annem ağlayarak kendisinden eski günlerin hatırına babamın salıverilmesine yardım etmesini istedi, Chen Mo da Ting'lerle görüşmeye söz verdi.

Aradan uzun bir zaman geçti ve nisan ayında bir gün babam birden eve geldi. Ben onu gördüğüme çok sevinmiştim ama birden neşem dehşete dönüştü. Babamın gözlerinde garip bir ışık vardı. Nerede olduğunu söylemiyordu ve konuştuğu zaman ne dediğini güçlükle anlıyordum. Günlerce ve gecelerce uyumadı, evin içinde aşağı yukarı yürüdü ve kendi kendine konuştu. Bir gün tüm aileyi sağanak halinde yağan yağmura çıkmaya zorladı ve bunun "devrimci fırtınayı yaşamak" olduğunu söyledi. Bir başka gün aylık zarfını aldıktan sonra zarfı sobaya attı ve bunun "özel mülkiyetten uzaklaşma" olduğunu söyledi. Korkunç gerçeği anlamıştık: babam çıldırmıştı.

Annem babamın çılgınlığının hedefi olmuştu. Ona "utanmaz," "korkak" diyor ve "ruhunu satmış olmakla" suçlu-

yordu. Sonra ansızın hepimizin önünde bizi utandıracak kadar sevecen davranıyor, onu çok sevdiğini, değersiz bir koca olduğunu söylüyor ve "beni bağışla ve bana dön" diye yalvarıyordu.

Babam eve döndüğü ilk gün anneme kuşkuyla bakmış ve ne yaptığını sormuştu. Annem de Pekin'e salıverilmesini istemeye gittiğini söyledi. Babam buna inanmayarak başını salladı ve kanıt göstermesini söyledi. Annem Zhou Enlai'nin mektubundan söz etmemeye kararlıydı. Onun kendine sahip olmadığını görebiliyor ve "Parti" emrettiği takdirde notu Ting'lere vermesinden korkuyordu. Tanık olarak Yan ve Yong'u da gösteremezdi; babam bir Kızıl Muhafız fraksiyonu ile ilişki kurmanın yanlış bir şey olduğunu söyleyecekti.

Babam bir saplantı gibi hep aynı konuya dönüyordu. Her gün annemi sorguya çekiyordu ve annemin hikayesinde tutarsızlıklar belirmeye başlamıştı. Babamın kuşkusu ve şaşkınlığı artıyordu. Anneme karşı öfkesi şiddet sınırlarına varmıştı. Kardeşlerim ve ben anneme yardım etmek istiyor, hikayesine daha anlamlı bir hava vermeye çalışıyorduk. Ama babam bizi sorguya çektiğinde olay daha da karışıyordu.

Babam cezaevindeyken sorgucuları kendisine sürekli olarak eğer "itirafnamesini" yazmadığı takdirde karısının ve ailesinin kendisini terk edeceklerini söylemişlerdi. İtirafları böyle elde etmek normal bir uygulamaydı. Kurbanlara "suçlarını" itiraf ettirmek onların morallerini yıkmak için çok önemliydi. Ama babam itiraf edecek bir şeyi olmadığını söylemişti.

Bunun üzerine sorgucuları annemin kendisini suçladığını söylemişlerdi. Babam annemin kendisini ziyarete gelmesini istediğinde, anneme gelme izni verildiğini, ama kendisinin gelmeyi reddettiğini, böylece kocasıyla arasında bir çizgi çizmekte olduğunu söylemişlerdi. Sorgucular babamın sesler duymaya başladığını farkettiklerinde -bu şizofreni belirtisiydi- yan odadan gelen hafif konuşmalara dikkatini çekmişler, annemin orada olduğunu ama suçunu itiraf etmedikçe

gelmeyeceğini söylemişlerdi. Sorgucular rollerini o kadar iyi oynuyorlardı ki, babam gerçekten annemin sesini duyduğunu sanıyordu. Ama yine de itiraflarını yazmadı.

Babam serbest bırakılırken sorgulardan biri onun evde karısının gözetiminde olacağını ve karısının "Parti tarafından onu gözetlemekle görevlendirildiğini" söylemişti. Evinin yeni cezaevi olacağını belirtmişlerdi. Babam aniden serbest bırakılmasının nedenini bilmiyordu ve o şaşkınlığı içinde bu açıklamayı kabul etmişti.

Annem cezaevinde olanları bilmiyordu. Babam kendisine neden salıverildiğini sorunca tatmin edici bir yanıt veremiyordu. Ona Zhou Enlai'nin notundan söz edemeyeceği gibi, Ting'lerin sağ kolu olan Chen Mo ile konuştuğunu da açıklayamazdı. Babam karısının Ting'lerden "iyilik dilenmesini" kabul edemezdi. İşte bu kısır döngü için annemin ikilemi ve babamın çılgınlığı birbirleriyle beslenerek büyüdüler.

Annem babamın tedavisini sağlamak için eski eyalet hükümeti hastanesine gitti. Akıl hastanelerini dolaştı. Ama kayıt bürolarındaki insanlar babamın adını duyar duymaz başlarını sallıyorlardı. Yetkililerin onayı olmadan kendisini kabul edemezlerdi -ve onayı kendileri isteyemezlerdi.

Annem, babamın dairesinde hakim olan İsyancı gruba giderek hastaneye yatırma izni vermelerini istedi. Başında Bayan Şau'nun bulunduğu grup Ting'lerin elindeydi. Bayan Şau babamın cezasından kurtulmak için deli numarası yaptığını, annemin de geçmişinden yararlanarak (üveybabası Şia doktordu) ona yardım ettiğini iddia etti. Bir İsyancı Kültür Devrimi'nin acımasızlığını gösteren ve çok kullanılan bir sloganı tekrarladı: "Suya düşmüş bir köpek acımasızca dövülmelidir."

Ting'lerin kışkırtmalarıyla İsyancılar babama karşı bir duvar gazetesi kampanyası başlattılar. Ting'lerin Bayan Mao'ya babamın suçlama toplantısında, kendileriyle yaptığı konuşmada ve Mao'ya mektubunda dile getirdiği görüşlerini iletmiş oldukları anlaşılıyordu. Duvar gazetesine göre Ba-

yan Mao şöyle demişti: "Büyük Lider'e böylesine açıkça saldırmaya cesaret eden bir insan için ölüm cezası bile çok hafif kalır!"

Bu duvar gazeteleri bende müthiş bir korku yaratmıştı. Bayan Mao babamı suçlamıştı! Bu babamın sonunun gelmesi demekti. Ancak, Bayan Mao'nun kötü huylarından biri aslında bize yardımcı olmuştu: Bayan Mao gerçek konulardan çok kendi kişisel kan davalarına düşkün olduğundan ve babamı tanımadığından, konunun ardını getirmedi. Ancak biz bilemezdik. Ben onun bu sözünün bir söylenti olduğunu umarak kendimi avutuyordum. Kuramsal olarak duvar gazeteleri "halk" tarafından yazıldığından resmi değildi. Ama ben yine de ta içimden yazılanların doğru olduğuna inanıyordum. Babamın hala evde kalmasına izin veriliyorsa da Ting'lerin zehiri ve Bayan Mao'nun suçlamasıyla İsyancılar'ın toplantıları giderek daha vahşi geçmeye başlamıştı. Babam bir gün gözü yaralı olarak geldi. Başka bir gün kendisini bir kamyonla kent sokaklarında teşhir için dolaştırılırken gördüm. Boynundaki ince bir tele kocaman bir yafta asılıydı ve elleri arkasından bağlanmıştı. Beni en çok üzen şey de, bedeninin acı çekmiyor gibi görünmesiydi. Çılgınlığı içinde zihni gövdesinden kopmuş gibiydi.

Babam aile albümünde Ting'lerin de yer aldığı bütün fotoğrafları yırtmıştı. Yorganını ve çarşaflarını, ailenin giyeceklerinden büyük bir kısmını yaktı. Masa ve iskemlelerin ayaklarını kırıp onları da yaktı.

Annem bir öğleden sonra yatağında dinlenirken ve babam da çalışma odasında en sevdiği bambu koltukta otururken birden yerinden fırlayıp yatak odasına koştu. İçerden gelen gürültüyü duyup gittiğimizde annemin boğazını sıkmakta olduğunu gördük. Bağırmaya ve kendisini çekmeye çalıştık. Annemin boğulmasına ramak kalmıştı. Ama babam birden ellerini gevşetti ve odadan çıktı.

Annem bembeyaz kesilmiş bir yüzle ağır ağır doğruldu yattığı yerde. Sol kulağını eliyle örttü. Babam kendisini, sert

bir yumrukla uyandırmıştı. Sesi zayıf ama sakindi. Anneanneme, "Merak etme, bir şeyim yok," dedi. Anneannem o gece sabaha kadar yatak odalarının önünde oturdu. Ben de uyuyamamıştım. Kapıları kilitliyken anneme saldırsaydı ne olacaktı?

Annemin sol kulağı sakat kaldı ve zamanla duymaz oldu. Annem evde kalmasının tehlikeli olacağını anlamıştı; hemen ertesi gün taşınabileceği bir yer bulmak için dairesine gitti. Oradaki İsyancılar kendisine karşı anlayışlı davranıp bahçedeki bahçıvan barınağında bir oda verdiler. Oda ancak bir yatak ve bir masanın sığacağı boydaydı ve ikisinin arasında yürüyecek kadar bir yer bile yoktu.

O gece ben, Şiao-fang, annem ve anneannem orada yattık. Ondan sonraki birkaç gün Jin-ming babamla kaldı, ben de annemin yanında kaldım.

Annemin sağlığı biraz düzelince ben babamın yanına döndüm. Ev berbat bir haldeydi: camlar kırılmıştı, yanık mobilya parçaları ve elbiseler yerlere saçılmıştı. Babam benim orada olup olmamamı umursamıyordu bile; hiç durmadan evin içinde dolanıp duruyordu. Ben geceleri kapımı kilitliyordum, ama o uyuyamadığı için sabaha kadar benimle konuşuyor, saçmasapan şeyler anlatıyordu. Kapının üzerinde kilitlenmesi olanaksız küçük bir pencere vardı. Bir gece uyandığımda onun küçücük aralıktan süzülüp odama atladığını gördüm. Ama bana bakmadı bile. Ağır maun mobilyaları kaldırıp kaldırıp yere atmaya başladı. Çılgınlığıyla birlikte insan üstü bir güç ve çeviklik kazanmıştı. Onunla kalmak bir karabasandı. Çok kereler anneme kaçmak istedim ama onu yalnız bırakmayı da içim asla elvermedi.

Babam hiç yapmadığı bir şeyi de yapmış ve beni birkaç kere tokatlamıştı. Ben de gider arka bahçede balkonun altına saklanırdım. Bahar gecelerinin serinliğinde orada yukardan gelen ayak seslerinin kesilmesini beklerdim.

İsyancılar babamın tedavi görmesine izin verecek yerde onun çılgınlığını bir eğlence kaynağı olarak görüyorlardı.

Duvar gazetesinde iki günde bir yayınlanan "Deli Chang'ın Gerçek Hikayesi" adlı bir dizi başlamıştı. Babamın dairesinden olan yazarları burada babamla alay ediyorlar kendisini küçük düşürüyorlardı. Dairenin dışına kalabalık saatte asılan gazeteler büyük halk yığınlarını oraya çekmekteydi. Ben diğer insanların bakışlarının farkında olarak bunları okumak için kendimi zorlardım. Kalbim öfkeden titrer, ama ben tepkilerimin babama işkence eden insanlara ulaştırılacağını bilirdim. O nedenle sakin görünmek ve onlara bizim moralimizi yıkamayacaklarını göstermek zorundaydım. İçimde aşağılanmak diye bir duygu yoktu, sadece onlara karşı büyük bir hoşgörü besliyordum.

İnsanları böyle canavarlaştıran neydi? Bu anlamsız vahşetin nedeni neydi? İşte Mao'ya olan sadakatım bu dönemde solmaya başlamıştır. Daha önce, insanlar suçlanırken onların masumluklarından mutlak olarak emin değildim; ama ana-babamı tanıyordum. Kafamda Mao'nun yanılmazlığı konusunda kuşkular belirmeye başladıysa da, o aşamada, pek çok kişi gibi ben de aslında karısını ve Kültür Devrimi Otoritesi'nin suçluyordum. Tanrısal İmparator Mao henüz sorgulamaların çok ötesindeydi.

Babamın her gün zihnen ve bedenen eridiğini görüyorduk. Annem yine Chen Mo'dan yardım istemeye gitti. Chen elinden geleni yapacağına söz verdi. Bekledik ama bir şey olmadı: Chen'in sessizliği Ting'leri babamın tedavi görmesine ikna edememiş olması demekti. Annem umutsuzluğa kapılıp Yan ile Yong'u görmek üzere Kızıl Chengdu merkezine gitti.

Sichuan Tıp Koleji'nin hakim grubu Kızıl Chengdu'ya bağlıydı. Kolejin bir psikiyatri bölümü vardı ve Kızıl Chengdu'dan bir söz babamın oraya yatırılması için yeterliydi. Yan ve Yong çok anlayışlıydılar, ama yoldaşlarını ikna etmek zorundaydılar.

Mao insancıl düşünceleri "burjuva ikiyüzlülüğü" olarak tanımlamıştı ve "sınıf düşmanları" için merhamet gösterilme-

mesi gerektiği de açıktı. Yan ile Yong babamın tedavisi için politik bir neden göstermeliydiler. Böyle bir nedenleri de vardı: babam Ting'ler tarafından suçlanmaktaydı. Belki de onlara karşı bilgi sağlayabilir, hatta devrilmelerine yardımcı olabilirdi. Bu da ardından 26 Ağustos'un çökmesi demekti.

Bir neden daha vardı. Mao yeni Devrimci Komitelerin İsyancılar ve silahlı kuvvetler üyelerini olduğu kadar "devrimci memurları" da içermesini söylemişti. Hem Kızıl Chengdu hem 26 Ağustos kendilerini Sichuan Devrim Komitesi'nde temsil edecek memur aramaktaydılar. Ayrıca, isyancılar politikanın ne kadar karmaşık, bir yönetimi idarenin ne kadar güç olduğunu öğrenmeye başlamışlardı. Danışman olarak yetenekli politikacılara gerek duyuyorlardı. Kızıl Chengdu babamı ideal bir aday olarak gördüğü için tedavi görmesine izin verdi. Kızıl Chengdu babamın Mao ve Kültür Devrimi'ne karşı konuştuğunu ve kendisini Bayan Mao'nun suçladığını biliyorlardı. Ancak bu iddialar sadece düşmanları tarafından duvar gazetelerinde yapılmıştı ve duvar gazetelerinde gerçek ve yalan çoğunlukla içiçe girmiş olurdu. Bu nedenle bunları gözardı edebilirlerdi.

Babam Sichuan Tıp Koleji'nin akıl hastanesine kabul edildi. Eve gelen iki erkek hastabakıcı normal insanlar gibi giyinmişlerdi ve babama kendisini yeni bir suçlama toplantısına götüreceklerini söylediler. Hastaneye vardıklarında babam ellerinden kurtulmaya çalıştı. Kendisini üst katta küçük bir odaya soktular ve annemle benim deli gömleği giydirilmesini görmememiz için kapıyı kapattılar. Onun böyle kaba davranış görmesi beni çok üzmüştü, ama bunun kendi yararına olduğunu biliyordum.

Psikiyatr Dr. Su otuz beş yaşlarında profesyonel tavırlı ve yumuşak yüzlü bir insandı. Anneme, teşhis koymak için babamı bir hafta gözlem altında tutacağını söyledi. Hafta sonunda da teşhisi koydu: şizofreni. Babama elektrik şokları verildi, ensülin iğneleri yapıldı. Birkaç gün sonra aklı başına gelmeye başlamıştı. Gözleri yaşla dolu olarak anneme dok-

tora tedaviyi değiştirmesini söylemesi için yalvardı. "Çok acı çekiyorum. Bu, ölümden bile beter," dedi. Ama Dr. Su başka yöntem olmadığını söyledi.

Babamı bir daha gördüğümde yatağının üzerinde oturmuş annem ve Yan ile Yong'la çene çalıyordu. Hepsinin yüzleri gülmekteydi. Babam kahkahalar bile atıyordu. Artık iyi görünüyordu. Gözyaşlarımı silmek için tuvalete gideceğimi söyledim.

Kızıl Chengdu'nun emriyle babama özel yemekler veriliyordu ve özel bir hastabakıcısı vardı. Yan ile Yong kendisini sık sık ziyaret ediyorlardı; zaman zaman dairesinden kendisine sempati duyan ve Bayan Şau'nun grubunun hışmına uğramış olanlar da geliyorlardı. Babam Yan ve Yong'u çok sevmişti, aslında pek gözlemci değilse de, onların aşklarını fark etmişti ve kendileriyle alay ediyordu. İki gencin bundan çok hoşlandıklarını görüyordum. Karabasanların sona erdiğini hissediyordum; babam artık iyileştiğine göre her türlü felakete birlikte karşı koyabilirdik.

Tedavi kırk gün kadar sürdü. Temmuz ortaları geldiğinde babam normale dönmüştü. Hastaneden taburcu edildikten sonra Chengdu Üniversitesi'ne götürüldü, orada annemle kendisine küçük bir avluya bakan bir daire verildi. Kapıya da öğrenci nöbetçiler yerleştirildi. Babama bir de takma ad verilmişti ve kendi güvenliği için gündüzleri avludan dışarı çıkmaması söylenmişti. Yan ile Yong ve Kızıl Chengdu liderleri kendisini her gün görmeye geliyorlar ve ona karşı çok saygılı davranıyorlardı.

Ben ödünç aldığım bir bisikletle bir saat yoldan sık sık onları ziyarete gidiyordum. Babam huzur içinde görünüyordu. Sürekli olarak öğrecilere kendisinin tedavisini sağladıkları için duyduğu minneti dile getirirdi.

Hava kararınca dışarı çıkmasına izin vardı ve biz kampüste uzun gezintilere çıkardık. İki nöbetçi de bizi uzaktan izlerlerdi. Burasının babamın kapatıldığı bir cezaevi olduğu-

nu biliyorsam da, onun hiç dışarı çıkmak zorunda kalmamasını istiyordum.

1967 yazında İsyancılar arasındaki fraksiyon çatışması Çin'in tümünde bir mini iç savaşa dönüşmüştü. İsyancı gruplar arasındaki düşmanlık kapitalist-yolculara olan sözde öfkelerinden daha çoktu. Mao'nun istihbarat şefi Kang Şeng ve Bayan Mao, Kültür Devrimi Otoritesi'nin başında, fraksiyon mücadelesine "komünistlerle Kuomintang arasındaki mücadelenin bir uzantısı" diyerek gruplar arasında daha büyük bir düşmanlık yaratmaktaydılar. Ve bunu yaparken hangi grubun hangisi olduğunu söylemekten kaçınıyorlardı. Kültür Devrimi Otoritesi orduya "kendilerini savunmak için isyancıları silahlandırma" emrini vermişti ama hangi fraksiyonu destekleyeceklerini bildirmemişti. Bu yüzden çeşitli ordu grupları kendi seçimlerine dayanarak çeşitli grupları silahlandırıyorlardı.

Lin Biao muhaliflerini temizleyip yerlerine kendi adamlarını yerleştirmekle meşgul olduğundan silahlı kuvvetler de büyük bir karışıklık içindeydi. Mao sonunda orduda istikrarsızlığın doğru olmayacağını fark ederek Lin Biao'yu frenledi. Ancak, İsyancılar arasındaki fraksiyon mücadelesinde o da taraf tutmuyordu. Bir yandan kendi kişisel iktidar yapısının kurulabilmesi için tarafların birleşmelerini istiyordu. Diğer yandan kendi savaş sevgisini bastırmayı beceremiyor görünüyordu: kanlı çatışmalar Çin'in her yanını sardığında şöyle demişti: "Gençlerin silah kullanmalarında deneyim kazanmaları kötü bir şey değildir -o kadar uzun süredir savaşmıyoruz ki."

Kısmen, eyaletin Çin'in silah sanayiinin merkezi olmasından dolayı Sichuan'da çatışmalar özellikle şiddetliydi. Tanklar, zırhlı araçlar ve toplar her iki taraf tarafından üretim hatlarından ve depolardan alınıyordu. Diğer bir neden de, muhaliflerini ortadan kaldırmaya kararlı olan Ting'lerdi. Yibin'de tüfek, el bombası, havan topu ve makineli tüfek-

lerin kullanıldığı çatışmalar oluyordu. Sadece Yibin kentinde yüzden fazla insan ölmüştü. Kızıl Chengdu sonunda kenti terk etmek zorunda kaldı.

Taraftarlardan çoğu Kızıl Chengdu'nun elinde olan yakındaki Luzhou kentine gitti. Ting'ler kentin üzerine 5000'den fazla 26 Ağustos'çuyu gönderdiler, sonunda kent bunların eline geçti, 300 ölü ve çok yaralı verildi.

Chengdu'da çatışmalar tek tüktü ve bunlara en fanatikler katılıyordu. Yine de on binlerce İsyancı'nın savaşlarda öldürülmüş insanların kanlı cesetlerini taşıdıklarını gördüm.

Kızıl Chengdu işte bu koşullar altında babamdan üç şey istedi: kendilerini desteklediğini açıklayacaktı; Ting'ler hakkında bildiklerini anlatacaktı; ve kendilerine danışman olup ilerde onları Sichuan Devrim Komitesi'nde temsil edecekti.

Babam teklifi reddetti. Bir grup lehine, diğerinin aleyhine tavır alamayacağını, durumu daha çok ağırlaştırıp daha büyük düşmanlıklar yaratacağı için Ting'lerin aleyhinde bilgi vermeyeceğini söyledi. Ayrıca, Sichuan Devrimci Komitesi'nde bir fraksiyonu temsil etmek bir yana, orada bulunmak bile istemiyordu.

O dostça hava birden kötüleşti. Kızıl Chengdu liderleri bölünmüşlerdi. Bir grup bu kadar inatçı ve aksi bir insan görmediğini söylüyordu. Babam ölümün eşiğine gelene kadar işkence görmüştü ama başkalarının intikamını almalarına izin vermiyordu. Canını kurtaran güçlü İsyancılar'a karşı çıkmaya cesaret ediyordu. İtibarının iadesi ve yeniden iktidara dönmesi önerisini kabul etmemişti. Bazıları, "Şunu bir güzel dövelim. Bir ders olsun diye birkaç kemiğini kıralım!" diyorlardı.

Ama Yan ve Yong ve daha birkaç kişi onun lehine konuşuyorlardı. "Onun gibi bir karaktere pek az rastlanır," diyordu Yong. "Onu cezalandırmak doğru olmaz. Dayaktan öldürseniz bile fikir değiştirmeyecektir. Ve ona işkence etmek hepimize utanç getirir. O ilke sahibi bir insandır!"

Dayak tehdidine ve bu İsyancılar'a duyduğu minnete rağmen babam ilkelerini çiğnemezdi. 1967 eylülü sonunda bir araba onu ve annemi eve getirdi. Yan ve Yong kendisini daha fazla koruyamayacaklardı. Onlar da bizimkilerle geldiler ve veda ettiler.

Annemle babam hemen Ting'lerin ve Bayan Şau'nun grubunun eline düştüler. Ting'ler memurlara geleceklerinin babama karşı alacakları tavra göre belirleneceğini söylediler. Babam "tam olarak ezildiği" takdirde Bayan Şau'ya ilerdeki Sichuan Devrimci Komitesi'nde babanın görevi vaad edildi. Babama sempati gösterenler suçlandılar.

Bir gün Bayan Şau'nun grubundan iki kişi babamı bir "toplantı"ya götürmek üzere eve geldiler. Daha sonra yine gelip bana ve kardeşlerime dairesine gidip kendisini eve getirmemizi söylediler.

Babam dairenin avlusunda bir duvara yaslanmış duruyordu. Yüzü mosmordu ve inanılmayacak kadar şişmişti. Saçlarının yarısı traş edilmişti.

Suçlama toplantısı yapılmamıştı. Büroya gelir gelmez küçük bir odaya alınmış ve burada beş altı iriyarı yabancı kendisini dövmeye başlamışlardı. Belinden aşağısını, özellikle de cinsel organlarını tekmelemişler, ağzından ve burnundan zorla su verip sonra karnı üzerinde tepinmişlerdi. Babam bayılmıştı.

Kendine geldiğinde adamlar ortadan kaybolmuşlardı. Babam müthiş bir susuzluk çekiyordu. Sürüklenerek dışarı çıkmış, avludaki birikintilerden bir iki avuç su içmişti. Ayağa kalmaya çalışmış, ama dizleri tutmamıştı. Bayan Şau'nun grubundan bazıları avludaydılar ve hiçbiri kendisine yardım için parmağını bile oynatmamıştı.

Bu eşkıyalar Chengdu'dan 150 mil uzaktaki Chong-king'in 26 Ağustos fraksiyonundan gelmişlerdi. Orada ağır topçunun da kullanıldığı büyük çarpışmalar olmuştu. 26 Ağustos kentten sürülmüş ve bazı üyeler Chengdu'ya kaç-

mışlar, bizim mahalleye yerleştirilmişlerdi. Bunlar Bayan Şau'ya yumruklarının "bu bitkisel hayata bir son verip biraz kan ve et tadı almak" için kaşındığını söylemişlerdi. Babam da kendilerine sunulmuştu.

Daha önce yediği dayaklarda sesini bir kere bile çıkarmamış olan babam o gece çok inledi. Ertesi sabah on dört yaşındaki kardeşim Jinming erkenden mahalle mutfağına koşup babamı hastaneye götürmek için bir el arabası ödünç aldı. On üç yaşındaki Şiao-hei de bir makas alıp babamın kalan saçlarını da kesti. Babam aynada çıplak kafasını görünce acı acı gülümsedi. "Bu iyi oldu işte. Bir daha suçlama toplantısında saçlarımın çekilip yolunmasından kaygı duymayacağım."

Babamı arabaya oturtup yakındaki bir ortopedi hastanesine götürdük. Hastalığının beyni ile ilgisi olmadığından bu kere izin belgesine gerek yoktu.

Doktor babamın iki kaburgasının kırık olduğunu söyledi. Ama hastaneye yatırılamazdı. Onun için izne gerek vardı. Ayrıca hastane zaten suçlama toplantılarında ve çatışmalarda yaralananlarla doluydu.

Annem yine Chen Mo'ya gitti ve Ting'lere babamı artık dövdürmemelerini söylemesini rica etti. Chen birkaç gün sonra anneme, babam bir duvar gazetesine "iyi memurlar" Liu Jie-ting ve Zhang Şiting'i öven bir yazı yazdığı takdirde Ting'lerin babamı "bağışlayacaklarını" bildirdi. Çiftin Kültür Devrimi Otoritesi tarafından tam olarak desteklendiklerini ve Zhou Enlai'n Ting'lerden "iyi memurlar" olarak özellikle söz ettiğini söyledi. Onlara muhalefete devam etmek "bir kayaya yumurta atmaktan" farksız olacaktı. Annem durumu babama anlattığında, babam, "Onlar hakkında söylenecek iyi bir şey yok ki," dedi. Annem, "Ama bu senin işine dönmen ya da itibarının iadesi için değil ki, senin yaşamın sözkonusu!" diye yalvardı. "Bir yaşama karşı bir duvar gazetesi nedir ki?" Babam, "Ben ruhumu satmam," dedi.

1968'in sonuna kadar bir yılı aşkın bir süre babam, eyalet hükümetinin pek çok ileri gelen memuruyla birlikte sürekli cezaevine girip çıktı. Evimiz sık sık basılıp altüst ediliyordu. Cezalara şimdi "Mao Zedong Düşünce Çalışması Kursları" adı veriliyordu. Bu "kurs"larda öyle baskı yapılıyordu ki, çok kimse Ting'lere yaltaklanıyorlardı; içlerinde intihar edenler de vardı. Ama babam Ting'lerin kendileriyle çalışma isteklerini asla kabul etmedi. Daha sonraları sevgi dolu bir ailenin kendisine çok yardımcı olduğunu söyleyecekti. İntihar edenlerden çoğu bunu aileleri kendilerini attıktan sonra yapmışlardı. Biz ne zaman izin verilirse gider babamı görür, kısa süre için eve geldiğinde kendisini bir sevgi çemberiyle sarardık.

Ting'ler babamın annemi çok sevdiğini bildikleri için onun aracılığıyla kendisini yıkmaya da kalkıştılar. Anneme babamı kınaması için ağır baskılar yapıldı. Annemin babama kırılmak için çok nedeni vardı. Düğününe annesini çağırmamıştı. Onu yüzlerce mil yürütmüş, kendi bunalımlarında yardımcı olmamıştı. Yibin'de tehlikeli bir doğum için daha iyi bir hastaneye göndermeyi reddetmişti. Parti'yi ve devrimi ondan önce kabul etmişti. Ama annem bütün bunları anlamıştı ve babama saygı duyardı -ve babam onu sevmekten bir an bile vazgeçmiş değildi. Şimdi başı dertte olunca da kendisi onun yanında yer alacaktı. Ne kadar ıstırap çekerse çeksin, onu kınamayacaktı.

Annemin çalıştığı daire de Ting'lerin ona işkence edilmesi emirlerine kulak asmış değildi. Ancak Bayan Şau'nun grubu Ting'lerin emirlerini yerine getirmeye hazırdı. Annem toplam yüz kadar suçlama toplantısına katılmak zorunda bırakıldı. Bir keresinde suçlanmak üzere Chengdu'nun merkezindeki Halk Parkı'nda on binlerce kişinin önüne çıkarıldı. Mitingdekilerin çoğu onun kim olduğunu bilmiyorlardı. Annem böylesine büyük bir kitle olayını hak edecek kadar önemli biri değildi.

Annem pek çok şeyle, bu arada bir savaşbeyi generalinin kızı olmakla suçlanıyordu. General Şue öldüğünde iki yaşında bile olmaması hiç önemli değildi.

O günlerde her kapitalist-yolcunun ardında geçmişini ayrıntılarıyla soruşturan bir ya da iki ekip vardı. Mao kendisi için çalışan herkesin geçmişinin incelenmesini isterdi. Annemi bazı zamanlar aynı anda dört ayrı grubun soruşturduğu olurdu ve bunlardan sonuncusu on beş kişilikti. Bu insanlar Çin'in çeşitli yerlerine gönderilirlerdi. Annem eski dostlarının ve akrabalarının nerelerde olduklarını bu soruşturmalar sırasında öğrenmişti. Soruşturmacıların çoğu turistik amaçlarla giderlerdi ve suçlayıcı bir şey bulamadan dönerlerdi. Ama bir grup önemli bir "haber" yakalamıştı.

Dr. Şia 1940'lı yılların sonunda Jinzhou'da komünist ajan Yu-wu'ya bir oda kiralamıştı. Yu-wu annemin patronuydu ve görevi askeri bilgi toplamak ve bunları kent dışına kaçırmaktı. Yu-wu'nun o zamanlar annemin bilmediği şefi Kuomintang hesabına çalışıyormuş görüntüsünü yaratan biriydi. Bu adam Kültür Devrimi'nde Kuomintang casusu olduğunu itiraf etmesi için ağır işkenceler görmüştü. Sonunda "itiraf" etmiş ve Yu-wu'yu da içine alan bir casus çetesi uydurmuştu.

Yu-wu'ya da işkence yaplmıştı. Ama Yu-wu başkalarını suçlamadan kaçınmak için bileklerini keserek intihar etmişti. Annemden söz etmiş değildi. Ama soruşturma ekibi onların ilişkilerini buldu ve annemin de "casus çetesi"nin üyesi olduğunu iddia etti.

Annemin çocukluğundaki bu Kuomintang ilişkisi yeniden ortaya atıldı. 1955'teki sorular yeniden ele alındı. Bu kere bir yanıt istenmiyordu. Anneme bir Kuomintang casusu olduğunu itiraf etmesi emredildi. Annem 1955 soruşturmasında aklandığını söylediyse de, o zamanki baş sorgucu Bay Kuong'un tarafından kendisinin "bir hain ve bir Kuomintang casusu" olduğu ileri sürüldü.

Bay Kuang gençliğinde Kuomintangca tutuklanmıştı. Kuomintang, yerel gazetede yayınlanacak bir pişmanlık bildirisini imzaladıkları takdirde yeraltı Komünistlerini serbest bırakacaklarını vaad etmişlerdi. Kuang ile yoldaşları ilk başta bunu kabul etmemişler, ama sonra Parti kabul etmeleri talimatını vermişti. Parti'nin onlara ihtiyacı vardı ve samimi olmayan "komünist aleyhtarı beyanlara" aldırmayacaklardı. Bay Kuang aldığı emri uygulamış ve serbest bırakılmıştı.

Pek çok kişi aynı şeyi yapmıştı. 1936'da ünlü bir davada altmış bir komünist tutuklu bu yolla salıverilmişlerdi. "Pişmanlık" emri Parti Merkez Komitesi tarafından verilmiş ve Liu Shaoqi tarafından iletilmişti. Bu altmış bir kişiden bir kısmı daha sonra komünist hükümette yüksek makamlara kadar çıkmışlardı. Kültür Devrimi'nde Bayan Mao ve Kang Sheng bunların "altmış bir büyük hain ve casus" olduklarını açıkladılar. Karar Mao tarafından da desteklendi ve bu insanlar en ağır işkencelere tabi tutuldular. Kendileriyle çok uzak ilişkileri olanlar bile büyük tehdit altındaydılar.

Bay Kuang da aynı şekilde suçlanmıştı. İşkence görürken başarısız bir intihar girişimi olmuştu. 1956'da annemi temize çıkarmış olması annemin "suçu"nun kanıtıydı. Annem 1967 sonundan 1969 ekimine kadar çeşitli cezaevlerine konuldu, bir "kapitalist-yolcu"ya sempati duyduğunu anlattığı pek çok "itiraflar"da bulundu. Ama babamı suçlamayı reddetti ve bütün "casusluk" iddialarına şiddetle direndi.

O cezaevindeyken kendisini görmemize izin verilmezdi, hatta + çoğunlukla nerede olduğunu da bilmezdik.

21 *"Karda Kömür Vermek" - Kardeşlerim ve Arkadaşlarım (1967-1968)*

MAO 1967 ve 1968 boyunca kendi .kişisel iktidar sistemini kurmaya çalışırken annemle babam gibi kurbanlarını bir belirsizlik ve ıstırap durumunda tutmuştur. İnsan ıstırabı Mao'yu ilgilendirmezdi. İnsanlar sadece onun stratejik planlarını gerçekleştirmesinde yardımcı olmak üzere vardı. Ama amacı soykırım değildi ve pek çok diğer kurban gibi benim ailem de açlığa mahkum edilmemişlerdi. Hiç çalışmamalarına ve aynı zamanda suçlanıp işkence görmelerine rağmen annemle babam her ay başında paralarını alırlardı. Büyük mahalle kantini İsyancılar'ın "devrimlerini" sürdürmelerine imkan verecek düzende çalışıyordu ve bizler de, tıpkı diğer kapitalist-yolcu aileleri gibi besleniyorduk. Devletten biz de kentlerde herkese verilen tayını almaktaydık.

Kent nüfusunu büyük bir kısmı devrim için "beklemeye" alınmıştı. Mao halkın savaşmasını, ama aynı zamanda da yaşamasını istiyordu. Ekonomiyi sürdürebilmek için çok yetenekli olan başbakanı Zhou Enlai'yi korumaktaydı. Zhou'ya bir şey olması durumunda yedekte birinci sınıf bir yöneticiye ihtiyacı olduğunu bildiğinden, Deng Şiaoping'i de nisbe-

teri korumaktaydı. Ülkenin tümden çökmesine izin verilmiyordu.

Ancak devrim devam ettikçe, ekonominin iri parçaları felce uğramaya başladı. Kent nüfusunda on milyonlarca artışa rağmen kentlerde yeni konut ya da diğer hizmet tesisleri yapılmıyordu. Tuz, diş macunu ve tuvalet kağıdından her türlü yiyecek ve giyeceğe kadar her şey ya karneyle veriliyordu, ya da tümden ortadan kalkmıştı. Chengdu'da bir yıl şeker yoktu, bir kalıp sabunu altı ayda bir gördüğümüz oluyordu.

1966 haziranından sonra okul da yoktu. Öğretmenler ya suçlanmışlardı, ya da kendi İsyancı gruplarını kuruyorlardı. Okul olmaması kontrol olmaması demekti. Ama bu özgürlüğümüzle ne yapabilirdik ki? Kitap, film, tiyatro, müze, çayhane hemen hemen yok gibiydi, insanın kendini meşgul etmesinin yolu yoktu. Pek çok devrimden farklı olarak Mao'nun da yapacak bir şeyi yoktu. "Kızıl Muhafızlık" pek çok gencin tam günlerini verdikleri bir uğraş oldu. Bunların enerjilerini boşaltmalarının tek yolu şiddetli suçlamalar ve birbirleriyle yaptıkları gerek fiziki gerek sözlü savaşlardı.

Kızıl Muhafızlar'a katılmak zorunlu değildi. Parti sisteminin çözülmesiyle kişiler üzerindeki kontrol gevşemişti ve halkın büyük bir kısmı rahat bırakılıyordu. Pek çok kimse evde boş oturuyordu ve bunun bir sonucu da küçük çekişmeler ve kavgalardı. Kültür Devrimi öncesi günlerin iyi hizmet ve kibar tavırlarının yerine şimdi aksilik vardı. İnsanların sokaklarda tezgahtarlarla, otobüs biletçileriyle ve gelen geçenle kavga etmeleri normal olmuştu. Bir başka sonuç da, kimsenin nüfus planlaması ile meşgul olmaması sonunda nüfus patlaması oldu. Kültür Devrimi sırasında nüfus iki yüz milyon arttı. 1966 sonunda kardeşlerim ve ben bu kadar Kızıl Muhafızlığın yeter olduğuna karar verdik. Suçlanmış ailelerin çocuklarının kendileriyle anababaları arasında "bir çizgi çekmeleri" istenirdi ve pek çoğu da bunu yapmıştı. Cumhur-

başkanı Liu Shaoqi'nin kızlarından biri babasını "açığa vuran" duvar gazeteleri asmıştı. Babalarını babalıktan attıklarını göstermek için soyadlarını değiştiren, cezaevindeki anababasını ziyaret etmeyen, hatta onların suçlanmalarında yer alan çocuklar tanıyordum.

Annem, babamı boşamak için büyük baskı altındayken bir gün bize ne yapması gerektiğini sordu. Babama bağlı kalmak "siyah" olmak demekti ve bunun nasıl ayrımcılık olduğunu, insanların ne kadar ıstırap çektiklerini görüyorduk. Ama biz, her ne olursa olsun, babamıza bağlı kalacağımızı söyledik. Annem çok sevindi ve bizimle gurur duyduğunu belirtti. Çektikleri ıstıraba duyduğumuz yakınlık, onların dürüstlük ve cesaretlerine duyduğumuz hayranlık nedeniyle ana-babamıza bağlılığımız daha da artmıştı. Çabuk büyüyorduk. Aramızda rekabet, kıskançlık ve kırgınlık yoktu. Yetişme çağında olanların normal sorunlarını -ya da zevklerini- bilmiyorduk. Kültür Devrimi normal yetişmeyi ortadan kaldırmıştı ve bizler daha on üç on dört yaşımızda doğru mantıklı yetişkinliğin içine atılıvermiştik. On dört yaşımdayken ana-babam için duyduğum sevgide normal koşullarda olamayacak bir yoğunluk vardı. Yaşamım onların çevresinde kuruluydu. Onların evde oldukları kısa sürede kendilerinin durumlarını sürekli kontrol eder, onları eğlendirmeye çalışırdım. Cezaevinde olduklarında sürekli olarak o kendini beğenmiş İsyancılar'a gider bir ziyaret için yalvarırdım. Kimi zaman annem ya da babamla bir gardiyan eşliğinde birkaç dakika görüşmeme izin verilirdi.

Annem ve babamla olmanın yanısıra boş zamanımın büyük bir bölümünü arkadaşlarımla geçirirdim. 1966 aralığında Pekin'den dönünce bir ay kadar Tombul ve onun arkadaşı Ching-ching ile Chengdu dışındaki bir uçak bakım fabrikasına gittim. Kendimizi meşgul edecek bir şey yapmaya ihtiyacımız vardı ve Mao'ya göre yapabileceğimiz en önemli şey fabrikalara gitmek ve orada kapitalist-yolculara karşı isyancı eylemler kışkırtmaktı.

Bizim orada yarattığımız tek eylem fabrikanın eski basketbol takımından bazı gençlerin dikkatini üzerimize çekmek oldu. Ancak çok geçmeden ana-babamın çektiği ıstırap artmıştı; ben de Mao'nun emirlerini ve Kültür Devrimi'ne katılımı son kez olmak üzere arkamda bırakıp eve döndüm.

Tombul, Ching-ching ve basketbolcularla arkadaşlığım devam etti. Ablam Şiao-hong ile bizim okuldan birkaç kız da bizim çevremizdeydiler. Sık sık birinin evinde toplanır, günümüzü ve hatta yapacak başka bir işimiz olmadığından gecemizi orada geçirirdik.

Hangi basketbol oyuncusunun hangi kızdan hoşlandığı hakkında aramızda sonsuz tartışmalar olurdu. Takım kaptanı on dokuz yaşındaki yakışıklı Sai ilginin merkeziydi. Kızlar onun benden mi, yoksa Ching-ching'den mi daha çok hoşlandığı hakkında fikir yürütüp dururlardı. Sai çekingen bir gençti ve Ching-ching kendisine çok düşkündü. Genci göreceğimiz her sefer Ching-ching omuzlarına kadar inen saçlarını titizlikle yıkayıp tarar, elbiselerini ütüler ve hatta biraz pudra sürüp dudaklarını boyardı. Hepimiz onunla dalga geçerdik.

Ben de Sai'den hoşlanıyordum. Onu düşündükçe kalbimin atışları hızlanıyor, gece rüyamda onu görüp uyandığımda her tarafımı ateşler basıyordu. Adını sık sık mırıldanıyor ve korku ya da endişe duyduğumda hayalimde onunla konuşuyordum. Ama ne ona ne de arkadaşlarıma hiçbir şey söylemedim. O yalnız hayallerimdeydi. Yaşamımı ve bilinçli düşüncelerimi hep anababam dolduruyorlardı. Kendi duygularıma düşkünlüğü sadakatsızlık diye hemen silip atıyordum.

Bir gün arkadaşlarımdan biri her ikisi de ünlü oyuncular olan annesiyle babasının suçlanmalara dayanamayıp intihar ettiklerini söyledi. Çok geçmeden başka bir kızın kardeşinin de kendisini öldürdüğü haberi geldi. Genç Pekin Havacılık Koleji'nde öğrenciydi ve birkaç arkadaşıyla birlikte Mao aleyhtarı bir grup oluşturmaya çalışmakla suçlanmıştı. Polis kendisini tutuklamaya geldiğinde üçüncü kat pencerre-

sinden aşağı atlamıştı. "Komplocu" arkadaşlarından bazıları idam edilmiş, bazıları yaşamboyu hapse mahkum olmuşlardı. Bunun gibi trajediler günlük yaşamımızın birer parçasıydı.

Tombul'un, Ching-ching'in ve diğer birkaç kişinin ailelerine el sürülmemişti. Ve bunlar benim arkadaşlarım olarak kaldılar. Ana-babamın sorgucuları onları rahatsız etmediler. Ama yine de akıntıya kapılmamakla kendilerini tehlikeye atıyorlardı. Arkadaşlarım milyonlarca insan gibi geleneksel Çin sadakat koduna bağlıydılar "karda kömür veriyorlardı." Gerçek şu ki, Kültür Devrimi'nin en kötü yıllarında bana yardımcı olmuşlardır.

Bana pratik yardımlarda da bulunuyorlardı. 1967 sonlarına doğru Kızıl Chengdu 26 Ağustos'un hakimiyetinde olan mahallemize saldırıya başladı ve bizim bulunduğumuz blok bir kaleye dönüştürüldü. Bize üçüncü kattaki dairemizden yandaki blokun zemin kat dairelerinden birine taşınmamız emredildi.

Annemle babam o sırada cezaevindeydiler. Normal olarak bu taşınma işine bakması gereken babamın dairesi bize şimdi sadece çıkmamızı emretmişti. Mobilya taşıyan firmalar olmadığından arkadaşlarımın yardımı olmasaydı ailemiz çok kötü bir durumda kalacaktı. Yine de, sadece gerekli eşyaları taşıyıp babamın ağır kitaplığını yerinde bıraktık.

Yeni dairemizde başka bir kapitalist-yolcu ailesi oturuyordu ve onlar da dairenin yarısını boşaltma emri almışlardı. Bütün mahallenin apartmanlarında bu tür değişiklikler yapılıyor, üst katlar komuta mevkileri olarak düzenleniyordu. Ben ablamla bir odayı paylaşıyordum. Artık terk edilmiş olan arka bahçeye bakan tek penceremizi de tıkanmış kanalizasyondan gelen kokular yüzünden açamıyorduk. Geceleri mahalle dışından silah sesleri ve teslim çağrıları duyuluyordu. Bir gece kırılan camın sesiyle uyandım: pencereden giren bir kurşun karşıdaki duvara saplanmıştı. Garip bir şey

ama hiç korkmadım. Gördüğüm dehşetlerden sonra kurşunlar etkilerini kaybetmişlerdi.

Ben kendimi meşgul etmek için klasik stilde şiir yazmaya başladım. İlk şiirimi 25 Mart 1968'de on altıncı doğum günümde yazdım. Doğum günü kutlaması yoktu. Annem ve babam cezaevindeydiler. O gece yatağımda silah seslerini ve İsyancılar'ın hoparlörlerden yükselen çağrılarını dinlerken bir dönüm noktasına varmıştım. Bana, yeryüzünde Cennet olan sosyalist Çin'de yaşadığım ve kapitalist dünyanın cehennem olduğu söylenmişti ve ben de buna inanmıştım. Şimdi kendi kendime, cennet buysa cehennem nasıldır acaba? diye düşündüm. Bundan daha çok ıstıraplı bir yer olup olmadığını kendi gözlerimle görmek istediğim kararına vardım. İlk kez olarak içinde yaşadığım rejimden nefret etmiştim ve bir alternatifi özlüyordum.

Yine de, bilinçaltımda Mao'yu düşünmekten kaçınıyordum. O, benim çocukluğumdan beri yaşamımın bir parçası olmuştu. Bir idoldü, bir ilahtı, esin kaynağıydı. Yaşamımın amacı onun adıyla formüle edilmişti. Birkaç yıl önce onun için seve seve ölürdüm. Onun tılsımlı gücü içimden çekilip gitmişse de, yine kutsaldı ve kuşku duyulmayacak bir varlıktı. Şimdi bile ona karşı çıkmaya cesaret edemiyordum.

İşte şiirimi bu ruh durumu içinde yazdım. Endoktrine edilmiş ve masum geçmişimin ölümünü bir fırtına tarafından bir ağaçtan kopartılan ve dönüşü olmayan bir şekilde savrulan kuru yapraklara benzetiyordum. Yeni dünya karşısında şaşkınlığımı anlatıyor, neyi nasıl düşüneceğimi bilemediğimi dile getiriyordum. Bu, karanlıkta el yordamıyla bir şeyler arayan bir şiirdi.

Şiiri yazdıktan sonra yattığım yerde aklımdan geçirirken kapının vurulduğunu duydum. Sesten bunun ev baskını olduğunu anlamıştım. Bayan Şau'nun İsyancılar'ı evimizi bir kaç kere basmışlardı o güne kadar. Anneannemin komünist öncesi günlerden kalma zarif elbiseleri, annemin yün astarlı

Mançurya mantosu ve babamın ceketleri gibi "burjuva lüks eşyaları" almışlardı. Hatta benim yünlü pantolonlarıma bile el koymuşlardı. Ondan sonra da sık sık babama karşı "kanıt" bulmak için gelmişlerdi. Evimizin altüst edilmesine artık alışmıştım.

Şiirimi görürlerse ne olacağını düşünüp endişelendim birden. Babam ilk kez saldırıya uğradığında anneme şiirlerini yakmasını söylemişti; herhangi bir türde bir yazının yazarı aleyhine nasıl çevrilebileceğini biliyordu. Ama annem babamın şiirlerinin hepsini yakmaya kıyamamış, birkaçını kendisine ayırmıştı. Sonradan bu şiirler babama pek çok sert suçlama toplantısına mal olmuştu.

Kapı vurulunca anneannem açmaya giderken ben de hemen tuvalete koştum ve kapıyı kilitledim. Titreyen ellerimle şiri yazdığım kağıdı küçük parçalara ayırıp tuvalete attım ve sifonu çektim. Kağıtlar bir seferde gitmediğinden bekleyip sifonu bir daha çekmek zorunda kaldım. Bu arada İsyancılar tuvalet kapısını yumkluyorlar ve hemen dışarı çıkmamı emrediyorlardı.

Kardeşim Jin-ming de o akşam çok korkmuştu. Kültür Devrimi'nin başından beri kitap satılan bir karaborsa pazarına dadanmıştı. Çinlilerin ticari güdüleri o kadar güçlüdür ki, karaborsalar Kültür Devrimi'nin ezici baskısına rağmen ayakta kalmaya devam etmiştir.

Chengdu'nun ortasındaki küçük bir alan Kızıl Muhafızlar'ın ateşinden kurtulan kitapların satılıp alındığı bir yerdi. Orada her cinsten insan bulunurdu: El koydukları kitaplardan para kazanmak isteyen Kızıl Muhafızlar; para kokusu alan girişimciler; kitaplarının yakılmasını istemeyen ama onları saklamaktan korkan araştırmacılar; ve kitap sevenler. Satılıp alınan kitapların hepsi Kültür Devrimi'nden önce komünist rejimde yayımlanan ya da kabul gören kitaplardı. Çin klasikleri dışında bunların arasında Shakespeare, Dickens, Byron, Shelley, Shaw, Thackeray, Tolstoy, Dosto-

yevsky, Turgenev, Çehov, İbsen, Balzac, Maupassant, Flaubert, Dumas, Zola'nın eserleri ve daha pek çok dünya klasiği vardı.

Kitapların fiyatı çeşitli faktörlere bağlıydı. Bir kitapta kütüphane damgası varsa, çoğu insan onu almaktan kaçınırdı. Komünist hükümetin kontrol ve düzen konusunda öyle bir ünü vardı ki, insanlar ağır cezalar görecekleri devlet malı bir şeyle yakalanmak istemezlerdi. Üzerinde herhangi bir işaret bulunmayan özel kitapları almayı yeğlerlerdi. Erotik bölümleri olan romanlar en yüksek fiyatı getirdikleri gibi, en tehlikelileri de bunlardı. Stendhal'ın Kırmızı ve Siyah'ı erotik kabul edilirdi ve sıradan bir insanın iki haftalık ücretine mal olurdu.

Jin-ming her gün bu karaborsa pazarına giderdi. Elindeki sermaye bir kullanılmış kağıt alan dükkandan aldığı kitaplarla başlamıştı. Pek çok insan korkusundan kitap koleksiyonunu bu tür dükkanlara satmışlardı. Jin-ming bir tezgahtarla dost olmuş ve bu kitaplardan bir miktar alıp daha sonra yüksek fiyata satmıştı. Ondan sonra karaborsadan kitap alır, okur, onları satıp yerine başkalarını alırdı.

Kültür Devrimi'nin başlangıcıyla 1968 sonu arasında elinden en az bin kitap geçmişti. Günde iki tane okuduğu olurdu. Ancak evde sadece sekiz on tane bulundurur ve bunları da titizlikle saklardı. O baskın gecesi de Kırmızı ve Siyah şiltesinin altında saklıydı. Ama her zaman yaptığı gibi, cildini kopartmış ve yerine Mao Zedong'un Seçilmiş Eserleri'nin kapağını geçirmişti. Bayan Şau ile yoldaşları kitabın içini açmadılar.

Jin-ming'in karaborsada başka işleri de vardı. Fen konusundaki hevesi sönmemişti. O sıralarda Chengdu karaborsasında sadece radyo parçaları vardı: "Başkan Mao'nun çalışmalarını yaydığı" için bu sanayi gözdeydi. Jin-ming parçalar alıp radyo yapar ve bunları iyi paraya satardı. Sonra kazandığı paraları asıl amacı olan çeşitli fizik deneyleri için harcardı.

Jin-ming deneyleri için para bulmak üzere Mao rozetleri işine de girmişti. Pek çok fabrika artık üzerlerinde Mao'nun resmi olan alüminyum rozetleri üretmiyordu. Pul ve tablo da dahil olmak üzere koleksiyonculuk "burjuva alışkanlığı" olarak nitelenmişti. Böylece insanların toplama güdüsü şimdi sadece gizli olarak yapabildikleri rozete yönelmişti. Jin-ming küçük bir servet sahibi olmuştu. Büyük Dümenci kendi resminin, ortadan kaldırmak için o kadar uğraştığı bir kapitalist spekükalasyon aracı olduğunu bilemezdi.

Diğer kardeşim Şiao-hei 1967 başlarında on iki yaşındaydı. Yapacak bir iş bulamadığından çok geçmeden bir sokak çetesine karıştı. Kültür Devrimi'nden önce hiç rastlanmayan bu çeteler şimdi mantar gibi çoğalmışlardı. Bir çeteye "rıhtım", liderine de "dümenci" denirdi. Çetedeki herkes "kardeş"ti ve genellikle bir hayvan adı alırdı: örneğin, çocuk zayıfsa "Zayıf Köpek," "Boz Kurt" gibi. Şiao-hei de, "hei" siyah demek olduğundan "Kara At"tı.

Çeteciler yüksek düzey memurların çocuklarıyla pek karşılaşmadıklarından Şiao-hei'yi önce saygıyla aralarına kabul etmişlerdi. Çete üyeleri yoksul ailelerin çocuklarıydı ve çoğu Kültür Devrimi'nden önce okuldan atılmışlardı. Aileleri devrimin hedefleri olmadığından onların da devrime karşı bir ilgileri yoktu.

Şiao-hei'nin "kardeş"lerinin boş günlerini dolduran uğraşlarından biri hırsızlıktı. Ele geçirdiklerini aralarında eşit paylaştırması için dümenciye getirirlerdi. Şiao-hei hırsızlık yapamayacak kadar korkaksa da, kardeşleri hiç söylenmeden kendisine payını verirlerdi.

Kültür Devrimi sırasında hırsızlık, özellikle de yankesicilik ve bisiklet hırsızlığı çok yaygındı. Tanıdıklarımın çoğunun en az bir kere cüzdanları çalınmıştı. Benim için alışverişe çıkmak ya kendi cüzdanımın çalınması, ya çarpıldığı için bağıran birini görmekti. Fraksiyonlara ayrılmış olan polis ise ancak göstermelikti.

Yabancılar 1970'lerde büyük sayılarda Çin'e gelmeye

başladıklarında toplumun "ahlaki temizliği" karşısında şaşırmışlardı; atılmış bir çorap, sahibini Pekin'den Guangzhou'ya kadar bin mil izler ve temizlenmiş ve katlanmış olarak otel odasına yerleştirilirdi. Ziyaretçilerin bilmedikleri, sadece yabancıların ve sıkı gözetim altındaki Çinlilerin böyle bir ilginin hedefleri olmalarıydı; kimse yabancılardan bir şey çalmaya cesaret edemezdi, çünkü bir mendil çalmanın bile cezası ölümdü. Temiz katlanmış çorabın toplumun gerçek durumuyla hiçbir ilgisi yoktu: o sadece rejim tiyatrosunun bir parçasıydı.

Şiao-hei'nin kardeşleri kız peşinde de koşarlardı. Şiao-hei gibi on iki ve on üç yaşındakiler genelde kızların ardından gidemeyecek kadar çekingen olduklarından, büyük çocukların kuryeliklerini yaparlar, onların yanlışlarla dolu aşk mektuplarını iletirlerdi. Şiao-hei bir kapıyı çalarken karşısına kızın çıkması için dua ederdi. Kızın ağabeyi ya da babası çıktığı takdirde kafasına bir yumruk yiyeceği kesindi. Çok korktuğu zamanlar da zarfı kapının altından atardı.

Bir kız bir teklifi reddetti mi, Şiao-hei ile diğer küçükler reddedilmiş aşığın intikam araçları olurlar, kızın evi önünde gürültü yaparlar, camını taşlarlardı. Kız dışarı çıkınca kendisine tükürürler, küfür ederler, orta parmaklarını sallarlar ve kendilerinin bile pek iyi anlamadıkları çirkin sözler söylerlerdi. Çinlilerin kadınlar için kullandıkları hakaret sözcükleri çok tanımlayıcıdır: "mekik" (cinsel organının şekli nedeniyle), "at eyeri" (binme imajı vermek için), "gaz lambasını taşırmak" (adet gördüğü için), ve "eski ayakkabı" (çok 'kullanılmış').

Bazı kızlar çeteler içinde kendilerine koruyucu ararlar, daha yeteneklileri ise dümenci olurlardı.

Çetelerin başlıca üçüncü işleri en küçük bir kışkırtmayla birlikte kavgaya başlamalarıydı. Şiao-hei kavga konusunda çok heyecanlıydı ama kendi tabiriyle "korkak bir ruha" sahipti. Kavganın kötüye gittiğini anladığı anda kaçardı. Bu ce-

saret eksikliği sayesinde bu anlamsız kavgalarda çok kişi yaralanmış, hatta bazıları ölmüş, ama ona bir şey olmamıştı.

1968 başında Kültür Devrimi'nin yeni ve dördüncü aşaması başladı. Birinci Aşama genç Kızıl Muhafızlar'dı; onların ardından İsyancılar ve kapitalist-yolculara saldırılar geldi; üçüncü aşama isyancılar arasındaki fraksiyon çatışmalarıydı. Mao şimdi bu çatışmalara son vermeye kararlıydı. kendisine itaati sağlamak için kimsenin bağışıklı olmadığını göstermek üzere terör eylemlerini yaygınlaştırdı. Şimdiye kadar nüfusun pek etkilenmemiş kısmı ve bu arada İsyancılar şimdi kurbanlara dönüştürüldüler. Yeni sınıf düşmanlarını yok etmek için yeni politik kampanyalar başlatıldı. Bu cadı avlarından birinin adı da "Sınıf Saflarını Temizlemek"ti. Devrimci Komiteler ülkenin her yerinde buna benzer kampanyalar hazırlıyorlardı. 2 Haziran 1968'de Sichuan Eyalet Devrim Komitesi kuruldu. Liderleri daha önceki Hazırlık Komitesi'nin başkanlarıydı -iki subay ve Ting'ler. Komitede Kızıl Chengdu ve 26 Ağustos isyancı gruplarının başları ve bazı "devrimci memurlar" vardı.

Mao'nun bu yeni güç sisteminin pekiştirilmesinin ailem üzerinde derin etkileri oldu. Alınan kararlardan biri kapitalist-yolcuların aylıklarından bir kısmına el konulması ve kişiye küçük bir aylık verilmesiydi. Bizim gelirimiz de yarıdan aza inmişti. Aç kalmıyor idiysek de, artık karaborsadan bir şey alamıyorduk ve devletin gıda maddeleri stoku da hızla eriyordu. Örneğin ayda kişi başına 250 gram et veriliyordu. Anneannem biz çocukları besleyebilmek ve cezaevinde olan annem ve babama yiyecek paketleri gönderebilmek için gece gündüz planlar yapmaktaydı.

Devrim Komitesi'nin bundan sonraki kararı tüm kapitalist-yolcuların yeni liderlere yer açmak için mahalleden çıkarılması oldu. Aileme üç katlı bir evin üst katında, şimdi kapanmış bir mağazanın bürosu olan birkaç oda verildi. Üst katta akar su veya tuvalet yoktu. Dişlerimizi fırçalamak ve-

ya çaydanlığı boşaltmak için en alt kata inmek zorundaydık. Ancak ev çok zarif olduğu ve bende de güzel şeylere karşı bir özlem olduğu için buna pek aldırış etmemiştim.

Mahallede biçimsiz bir apartmanın bir dairesi olan evimiz yerine burası ahşap ve tuğladan yapılma bir binaydı. Arka bahçesi dut ağaçlarıyla doluydu. O günlerde güzellikten o kadar nefret edilirdi ki, ailem bu güzel eve ceza olarak gönderilmişti. Parke döşeli salonumuz büyüktü. Üç tarafı pencere olduğu için aydınlık günlerde batı Sichuan dağlarının uzak karlı zirveleri panoramik bir şekilde önümüze serilirdi. Balkon normalde olduğu gibi çimentodan değil, koyu kırmızıya boyalı ahşaptandı. Balkona açılan odalardan birinin tavanı çok yüksekti ve dışarda olan boyalı kirişlerle tutturulmuştu. Yeni evimize ilk görüşte aşık olmuştum. Daha sonraları kış başlayınca salonun ince camlardan giren rüzgarların savaş alanı olacağını ve yüksek tavanlı odada kar gibi toz yağdığını öğrenecektim. Ancak sakin bir gecede pencerelerden giren ayışığında yatıp duvarda dut ağaçlarının gölgelerini seyrederken içim neşeyle doluyordu. O mahalleden ve bütün o pis politikalardan uzaklaştığıma o kadar seviniyordum ki, bir daha asla oraya gitmek zorunda kalmayacağımızı umuyordum.

Yeni sokağımızı da sevmiştim. Yüzyıllarca yıl önce bir göktaşı düştüğü için buraya Göktaşı Sokağı deniyordu. Taşla kaplı sokağı eski mahallenin asfaltından daha çok seviyordum.

Bana eski mahallemizi hatırlatan tek şey komşularımızdan bazılarının babamın dairesinde çalışan ve Bayan Şau'nun İsyancılar'ına bağlı olan insanlar olmalarıydı. Bunlar bize çelik gibi kaskatı ifadelerle bakıyorlar ve pek seyrek olarak konuşmamız gerektiğinde bizimle gayet sert, azarlar gibi konuşuyorlardı. Biri kapanmış bir derginin editörüydü ve karısı da öğretmenlik yapmıştı. Bunların kardeşim Şiao-fang gibi altı yaşında Jo-jo adında bir kızları vardı. Yanları-

na beş yaşında bir kızı olan küçük bir memur gelmişti ve üç küçük çocuk bahçede oynarlardı. Anneannem Şiao-fang için kaygılanıyordu ama onu yasaklamaya da cesaret edemiyordu -komşularımız bunu Başkan Mao'nun İsyancılar'ına karşı düşmanlık olarak yorumlayabilirlerdi.

Bizim yukardaki odalarımıza çıkan geniş merdivenin alt başında yarım ay şeklinde kocaman bir masa vardı. Eski günlerde onun üzerinde, içinde bir yasemin dalı ya da şeftali baharı bulunan büyük bir çini vazo duruyor olmalıydı. Masa şimdi boştu ve çocuklar genellikle onun üzerinde oynarlardı. Bir gün "doktorculuk" oynuyorlardı: Jo-jo doktor, Şiao-fang hastabakıcı ve beş yaşındaki kız da hastaydı. Küçük kız masa üstüne yüzüstü uzanmış ve iğne yapılması için eteğini kaldırmıştı. Şiao-fang'ın elinde "iğne" olarak kırık bir iskemleden koparttığı bir çubuk vardı. Kızın annesi tam o anda içeri girdi ve bağırarak kızını masanın üzerinden kaptı.

Kızın bacağının iç kısmında bir iki çizik görmüştü. Kızı hastaneye götüreceği yerde, iki sokak ötedeki babamın bürosundan birkaç İsyancı çağırdı. Çok geçmeden bahçeye bir kalabalık doluştu. Cezaevinden birkaç günlüğüne çıkarılmış olan annem hemen yakalandı. Koca koca adamlar küçük Şiao-fang'ı yakalamışlar bağırıyorlardı. Eğer "kızın ırzına geçmesini" kendisine kimin öğrettiğini söylemediği takdirde onu "ölene kadar döveceklerdi." Bunu öğretenin ağabeyleri olduğunu söyletmeye çalışıyorlardı. Şiao-fang değil konuşmak, ağlayamıyordu bile. Jo-jo'nun korkudan ödü patlamış gibiydi. Jo-jo ağlayark Şiao-fang'a iğne yapmasını kendisinin söylediğini anlattı. Küçük kız da ağlıyor, kendisine iğne yapılmadığını söylüyordu. Ama yetişkinler onu susturup Şiao-fang'a bağırmaya devam ettiler. Sonunda annemin önerisi üzerine Şiao-fang ve annem de dahil olmak üzere hep birlikte Sichuan Halk Hastanesi'ne gidildi.

Kliniğe girer girmez küçük kızın öfkeli annesi ve onunla

birlikte gelen kalabalık doktorlara, hemşirelere ve diğer hastalara, "Kapitalist-yolcunun oğlu bir İsyancı'nın kızının ırzına geçti! Kapitalist-yolcu ana-baba bunun cezasını ödemeliler!" diye bağırdılar. Kız doktorun odasında muayene edilirken koridorda genç bir yabancı, "Kapitalist-yolcu anababayı neden yakalayıp döve döve öldürmüyorsunuz?" diye bağırdı.

Doktor muayenesini bitirdikten sonra kızın tecavüze uğramadığını bildirdi. Bacağındaki çizikler yeni değildi ve Şiao-fang'ın çubuğu ile yapılmış olamazdı. Kadın renkli ve düzgün olan çubuğu kalabalığa gösterdi. Kalabalık istemeye isteye dağıldı.

Şiao-fang o gece ateşlendi. Yüzü kıpkırmızı kesildi, sürekli bağırıyor ve anlamsız şeyler söylüyordu. Annem ertesi günü onu hastaneye götürdü ve doktor çocuğa sakinleştirici ilaç verdi. Birkaç gün sonra düzelmişti, ama bir daha başka çocuklarla oyun oynamadı. Bu olayla birlikte altı yaşında çocukluğuna veda etmiş sayılırdı.

Göktaşı Sokağı'na taşınma işi anneannemle biz beş çocuğa kalmıştı. Ama bu arada ablam Şiao-hong'un erkek arkadaşı Cheng-yi'nin de yardımını gördük.

Cheng-yi'nin babası Kuomintang yönetiminde küçük bir memurdu ve gerek bu istenmeyen geçmişi, gerekse ülserli ve veremli olduğundan, 1949'dan sonra düzgün bir işe girememişti. Sokak süpürme ve ortak çeşmede para toplamak gibi geçici işler yapardı. Kıtlık yıllarında karısıyla oturduğu Chongqing'de açlıktan ölmüştü.

Cheng-yi bir uçak motoru fabrikasında çalışıyordu ve ablamla 1968 başında tanışmıştı. Fabrikadaki pek çok kişi gibi Cheng-yi de 26 Ağustos'la ilişkili İsyancı grubun aktif olmayan bir üyesiydi. O günlerde eğlence diye bir şey olmadığından çoğu İsyancı grubu kendi şarkı ve dans gruplarını ku-

rarlar, Mao'nun deyişlerinden düzenlenen şarkılarını söylerlerdi. İyi bir müzisyen olan Cheng-yi de böyle bir gruptaydı. Ablam fabrikada çalışmamasına rağmen dansı çok severdi. Böylece Tombul ve Ching-ching ile gruba katılmıştı. Cheng-yi ile birbirlerine aşık oldular. Bu, ilişki her taraftan baskı görüyordu; kapitalist-yolcu bir aile ile ilişkinin geleceğini tehlikeye düşüreceğinden korkan Cheng-yi'nin ablası ve arkadaşlarından; "bizden" olmadığı için delikanlıyı küçümseyen yüksek memurların çocukları çevremizden; ve ablamın kendi yaşamını sürdürmek istemesini anababamızı terk etmek olarak gören benden. Ancak aşkları bütün bunlara göğüs gerdi ve sonraki güç yıllarda ablama destek oldu. Çok geçmeden ailem ve ben Cheng-yi'yi tanıyınca sevmeye ve saymaya başlamıştık. Gözlük kullandığı için kendisine, "Gözlüklü" derdik.

Gözlüklü'nün müzik topluluğundan bir arkadaşı da bir kamyon sürücüsünün oğlu olan bir marangozdu. İri burnuyla hiç Çinliye benzemeyen neşeli bir gençti. O günlerde resimlerini gördüğümüz tek yabancılar Arnavutlar olduğundan -uzaktaki Arnavutluk Çin'in tek müttefikiydi- arkadaşları kendisini "Arnavut"un kısaltılmışı olan "Ar" adını takmışlardı.

Ar taşınmamız için yardıma bir araba getirmişti. Ona fazla yük olmamak için bazı eşyaları bırakmamızı önerdim. Ama o her şeyi almamızı istiyordu. Yumruklarını sıkarak bize iri pazularını gösterdi. Kardeşlerim büyük bir hayranlıkla onun pazularını ellediler.

Al Tombul'dan çok hoşlanmıştı. Taşındığımızın ertesi günü onu, beni ve Ching-ching'i evine yemeğe davet etti. Evi kapısı sokağa açılan toprak zeminli, penceresiz Chengdu evlerinden biriydi. Bu tür evlerden birine ilk kez giriyordum. Ar'ın sokağına vardığımızda bir köşede bir grup genç gördüm. Ar'a anlamlı bir merhaba dedikten sonra gözleriyle bizleri izlediler. Ar'ın yüzü gururla kızardı ve arkadaşla-

rıyla konuşmaya gitti. Döndüğü zaman yüzü gülüyordu. "Siz-
lerin yüksek memurların çocukları olduğunuzu, ve Kültür
Devrimi sona erince özel mallara erişebilmek için sizlerle ar-
kadaş olduğumu söyledim," dedi.

Şaşırıp kalmıştım. Sözlerinden memur çocuklarının tü-
ketim mallarına erişebildiklerini düşündüğü anlaşılıyordu
ki, bu doğru değildi. İkinci olarak da bizimle ilişkili olduğu-
na sevinmesi ve bunun arkadaşlarının gözünde kendisine
bir prestij kazandırmasıydı. Üstelik o anda anababam ceza-
evindeydiler, mahalleden az önce atılmıştık, Sichuan Dev-
rim Komitesi yerine iyice yerleşmişti ve Kültür Devrimi ka-
zanmış görünüyordu. Ve Ar ile arkadaşları hala babam gibi
memurların döneceklerine inanıyorlardı.

Bu davranışa sık sık rastlayacaktım. Bizim büyük bahçe
kapımızdan dışarı her çıkışımda Göktaşı Sokağı sakinleri-
nin merak ve korku dolu bakışlarıyla karşılaştım. Anladığım
kadarıyla halk kapitalistyolcuları değil, Devrim Komiteleri-
ni geçici olarak görüyordu.

1968 sonbaharında okuluma yeni bir ekip hakim oldu;
bunlara "Mao Zedong Düşüncesi Propagandası Ekipleri" de-
niliyordu. Fraksiyon savaşlarına katılmamış işçi veya asker-
lerden oluşan bu ekiplerin görevi düzeni yerine getirmekti.
Hepsinde olduğu gibi benim okulumda da ekip iki yıl önce
Kültür Devrimi başladığında okulda olanların geri çağırdı.
Kent dışına çıkmış olanları yerleri saptandı ve onlara da ge-
ri dönmeleri için telgraflar çekildi. Pek az kişi gelmeme ce-
saretini göstermişti.

Okulda kurban edilmemiş öğretmenler ders yaptırmaya
cesaret edemiyorlardı. Eski ders kitaplarının hepsi "burjuva
zehiri" olarak nitelenmişlerdi ve kimse yenisini yazacak ka-
dar yürekli değildi. Sınıfta oturup Mao'nun yazılarını ya da

Halkın Günlüğü'nün makalelerini okuyorduk. Ya da Mao deyişlerinden derlenmiş şarkılar okuyor, Küçük Kırmızı Kitaplarımızı sallayarak "sadakat dansları" yapıyorduk.

"Sadakat dansları" Devrimci Komitelerin yayınladıkları emirlerle zorunlu yapılmıştı. Bu saçmasapan kıvrılıp bükülme okullarda ve fabrikalarda, caddelerde, mağazalarda, demiryolu istasyonlarında zorunluydu; hatta hastanelerde hareket edebilen hastaların bir "sadakat dansı" yapmaları isteniyordu.

1968 sonunda Çin üniversitelerindeki bütün öğrenciler sınavsız olarak "mezun" edilmişler, işlere atanmışlar ve ülkenin dört yanına dağılmışlardı. Yan ile Yong'a babamı suçlamadıkları takdirde bir gelecekleri olmayacağı söylendi. Ama onlar direndiler. Yan doğu Sichuan dağlarında küçük bir kömür madenine gönderildi. Bu işlerin en kötüsüydü: çalışma koşulları ilkeldi ve güvenlik önlemi diye bir şey yoktu. Erkekler gibi kadınlar da tünellere dört ayak üstünde girip kömür çuvallarını dışarı taşıyorlardı. Yan'ın kaderi zamanın çarpık retoriğinin sonucuydu: Bayan Mao kadınların da erkeklerle eş iş yapmalarında ısrar ediyordu ve günün sloganı Mao'nun, "*Kadınlar göğün yarısını taşıyabilirler*," deyişiydi. Ancak bu eşitlik ayrıcalığı kendilerine verilen kadınlar gayet yorucu bedensel işlere koşulacaklarını bilirlerdi.

Üniversite öğrencilerinin dağıtılmasından sonra, benim gibi orta öğretim öğrencileri de insanın belini kırıcı çiftlik işlerinde çalıştırılmak üzere uzak kırsal ve dağlık bölgelere gönderileceğimizi öğrendik. Mao, benim yaşamımın geri kalan kısmını bir köylü olarak geçirmemi istiyordu.

22 *"Çalışma ile Düşünce Reformu" - Himalayaların Eteklerine (Ocak - Haziran 1969)*

1969'da ana-babam, ablam, kardeşim Jin-ming ve ben birbiri ardından Chengdu'dan sürülerek Sichuan'ın uzak köşelerine gönderildik. Kırsal kesime sürgün edilen milyonlarca kentlinin arasında biz de vardık. Böylece gençler yapacak bir şeyleri olmadan kentlerde dolaşamayacaklar, sıkıldıkları için karışıklık çıkaramayacaklar ve ana-babam gibi yetişkinlerin bir "gelecekleri" olacaktı. Onlar Mao'nun Devrimci Komiteleri'nin yerini aldıkları eski yönetimin birer parçasıydılar ve onları ağır işlere göndermek uygun bir çözümdü.

Mao'nun deyişine göre biz kırsal kesime "reform olmak için" gönderilmiştik. Mao herkes için "çalışma ile düşünce reformu" öngörüyor, ama bu ikisinin arasındaki ilişkiyi asla açıklamıyordu. Kuşkusuz, kimse de kendisinden bir açıklama istemiyordu. Böyle bir soruyu düşünmek bile ihanetle eşanlamlıydı. Gerçekte ise, Çin'de herkes, özellikle kırsal alanda, ağır çalışmanın her zaman bir ceza olduğunu bilirdi. Mao'nun yardakçılarının, yeni kurulan Devrim Komitelerinin ve subayların -ve bunların çocuklarının- böyle bir çalışmaya ihtiyaçları olmadığı da açıkça görülüyordu.

Aramızdan ilk sürülen babam oldu. 1969 yılbaşından hemen sonra Himalayaların eteklerinde Şichang bölgesinde Miyi'ye gönderildi. Burası o kadar uzaktır ki, bugün Çin'in uydu fırlatma üssü olarak kullanılmaktadır. Chengdu'dan 300 mil uzaktadır ve demiryolu olmadığı için kamyonla dört günlük yoldur. Eski çağlarda burasının dağlarının ve sularının esrarengiz bir "kötü hava"sı olduğu düşünülerek sürgün yeri olarak kullanılırdı. Bugünün terimleriyle "kötü hava" astropikal hastalıklardı.

Orada eyalet hükümetinin eski kadrolarını barındıracak bir kamp vardı. Çin'in çeşitli yerlerinde bu kamplardan binlercesi vardı. Bunlara "memur okulları" denilirdi ama, okul olmamalarının dışında memurlar için de değillerdi. Mao'nun yeni hiç-bir-şey-bilme düzeninde "işe yaramaz" olan yazarlar, bilimadamları, öğretmenler, doktorlar ve aktörler de buralara gönderilirlerdi.

Memurlar arasında kamplara gönderilenler sadece babam gibi kapitalist-yolcular veya diğer sınıf düşmanları değildi. Yeni Sichuan Devrim Komitesi bütün makamlarını işçi, öğrenci ve asker kökenli İsyancılar'la doldurduktan sonra İsyancılar'ın çoğu sürüldü. "Çalışma ile düşünce reformu" fazlalık İsyancılar'dan kurtulma yolu oldu. Chengdu'da babamın dairesinde pek az kişi kalmıştı. Bayan Şau Sichuan Devrim Komitesi'nde Kamu İşleri Müdür Yardımcısı oldu. Tüm İsyancı örgütleri de dağıtıldı.

"Memur okulları" toplama kampları veya gulaglar değil, insanların sınırlı özgürlükleri olduğu ve sıkı bir denetim altında ağır işlerde çalıştırıldığı ıssız cezaevleriydi. Çin'in ekilebilir arazisinin her yanı yoğun bir nüfusa sahip olduğundan, kent sürgünleri ancak verimsiz topraklara ve dağlık bölgelere yerleştirilebilirdi. Sürgünlerin gıda maddesi üretmeleri ve kendi kendilerini beslemeleri bekleniyordu. Kendilerine hâlâ aylıkları ödeniyordu ama satın alabilecekleri fazla bir şey yoktu. Yaşam çok acımasızdı.

Bu yolculuğa hazırlanması için babam Chengdu'da tutul-

duğu yerden yola çıkmasına sadece birkaç gün önce salıverildi. Babamın tek istediği annemi görmekti. Annem hala tutuklu olduğundan onu bir daha hiç göremeyeceğini sanıyordu. Devrim Komitesi'ne elinden geldiğince yalvarırcasına bir mektup yazıp karısıyla görüşmesine izin verilmesini istedi, isteği reddedildi.

Annemin tutuklu bulunduğu eski sinema binası Chengdu'nun en işlek alışveriş caddesindeydi. Mağazalar şimdi yarı yarıya boşsa da, kardeşim Jin-ming'in radyo parçaları satın aldığı karaborsa pazarı oraya yakındı ve Jin-ming arasıra annemi elinde bir tas ve yemek çubukları olduğu halde sokakta görürdü. Sinemanın kantini her gün açık olmadığı için tutuklular yemeklerini almak için zaman zaman dışarı çıkarlardı. Jin-ming'in bu keşfi annemizi sokakta beklediğimiz takdirde görebilmemiz demekti.

Babama birkaç gün arka arkaya o sokağa götürdüm ve sabahtan öğleye kadar orada bekledik. Ama annemin izi yoktu. Biz sürekli olarak aşağı yukarı yürür, ısınmak için ayaklarımızı buz kaplı yerlere vururduk. Bir sabah yoğun sisin o cansız beton binaların üstünden kalkmasını beklediğimiz bir sırada annem göründü. Daha önce çocuklarını çok kere gördüğü için, o günde orada olup olmadığımızı anlamak için bakışlarını kaldırdı. Babamla gözgöze geldiler. Dudakları titredi ama ses çıkaramadılar. Gardiyan anneme başını eğmesini söyleyene kadar birbirlerine baktılar. Annem köşeyi döndükten sonra bile babam onun arkasından baktı.

Babam birkaç gün sonra gitti. Sakinliğine rağmen sinirlerinin kopacak kadar gergin olduğunu hissetmiştim. Yeniden aklını kaçıracağından korkuyordum; ve bu kere o bedensel ve ruhsal işkenceyi tek başına çekecek, ailesi yanında olmayacaktı. Ben de onun arkasından gidip kendisine arkadaşlık etmeye karar verdim, ancak o ıssız bölgelerde kamu hizmeti diye bir şey olmadığından Miyi'ye ulaşmak çok güçtü. Birkaç gün sonra benim okulumun Ningnan diye bir ye-

re gönderileceğini duyunca çok sevindim; Ningnan babamın kampından sadece elli mil uzaktaydı.

1969 ocak ayında Chengdu'daki bütün orta okullar Sichuan'ın kırsal kesimlerine gönderildi. Köylerde köylüler arasında yaşayacak ve onlar tarafından "yeniden eğitilecektik." Bizi hangi konuda eğitecekleri belirli değildi ama, Mao eğitim görmüş insanların cahil köylülerden daha aşağı olduklarını ve onlara daha çok benzemeleri için bir reformdan geçmeleri gerektiğini söylerdi. Deyişlerinden biri de şuydu: "Köylülerin elleri pis, ayakları gübreye batmış olabilir, ama onlar entelektüellerden daha temizdirler."

Benim okulumla ablamın okulu kapitalist-yolcuların çocuklarıyla dolu olduğundan, ikisi de özellikle en uzak yerlere gönderilmişlerdi. Devrim Komitesi üyelerinin çocuklarından hiçbiri bizimle gelmediler. Onlar kırsal kesimin tek alternatifi olan askere alındılar. O zamandan sonra güç sahibi olmanın en açık göstergesi bir insanın çocuğunun asker olmasıydı.

Tarihin bu en büyük nüfus hareketinde kırsal kesime on beş milyon kadar genç gönderilmiştir. Bu olayın hızla gerçekleşmesi ve çok iyi örgütlenmiş olması bu kaosun içindeki düzenin bir göstergesidir. Sıcak giysi, yorgan, çarşaf, bavul, cibinlik ve döşeği saracak naylon örtü almak için herkese bir para verildi. Ayakkabı, matara ve el feneri gibi ayrıntılara bile çok dikkat gösterilmişti. Bu şeylerin çoğu mağazalarda bulunmadığından özel olarak üretilmişti. Yoksul ailelerden gelenler ek bir mali yardım için başvurabilirlerdi. Birinci yıl hepimize bir harçlık ve yiyecek kuponu verilecekti. Pirinç, yağ ve et gibi tayınlarımız bağlı bulunduğumuz köyden alınacaktı.

Büyük Sıçrama'dan sonra kırsal kesim komünlere dönüştürülmüştü; her komün bir grup köyü kapsıyordu ve 2000 ila 20.000 aileden oluşmaktaydı. Komünlerin altında üretim alayları vardı ve bunlar da üretim ekiplerini yöneti-

yordu. Bir üretim ekibi yaklaşık olarak bir köyün karşıtı ve kırsal yaşamın temel birimiydi. Benim okulumda her üretim birimine sekiz kişi ayrılmıştı ve kiminle bir grup oluşturmak istediğimizi biz kendimiz seçecektik. Ben Tombul'un sınıfındaki arkadaşlarımı seçtim. Ablam kendi okulu yerine benimle birlikte gelmek istedi: bir yere bir akrabamızla gitme hakkımız vardı. Kardeşim Jin-ming benimle aynı okulda olmasına rağmen, henüz on altı yaşında olduğu için, Chengdu'da kaldı. Tek çocuk olduğu için Tombul da bize katılamamıştı.

Ningnan'a gitmeyi dört gözle bekliyordum. O güne kadar bedensel bir güçlükle karşılaşmamıştım ve bunun ne demek olduğunu bilmiyordum. Politikanın olmadığı kırsal bir çevre hayal ediyordum. Ningnan'a bizimle konuşmaya gelen bir memur masmavi gökleri, kırmızı çiçekleri, iki karış boyunda muzları ve Altın Kum Nehri ile bize bir tropikal iklim tablosu çizmişti.

Ben gri sisler ve kara duvar sloganları dünyasında yaşıyordum, güneş ve tropik bitkiler benim için bir düşten farksızdı.

Babamı ziyaret de kolay olacağı için bir an önce gitmek istemekteydim. Ama aramızda 3.000 metre yüksekliğinde geçit vermeyen dağlar olduğunu göremedim. Harita okumakta hiç başarılı olamamıştım zaten.

Okulum 27 Ocak 1969'da yola çıktı. Her öğrencinin bir tek bavul ve bir şilte almasına izin vardı. Her birine otuz kırk kişi olmak üzere kamyonlara yerleştik. Kamyonda oturacak yer olmadığından yere ya da şiltelerimizin üstüne oturduk. Şichang sınırına ancak üç günde varabildik. Chengdu Ovası'nı geçip de Himalayaların doğu eteklerine geldiğimizde tekerleklere zincir takıldı. İkinci gece adını başlıca ürününden alan Asbest İlçesi'ne girdik. Dağların arasında bir yerde konvoyumuz tuvalet ihtiyaçlarının giderilmesi için durdu. İki çamurdan kulübe içinde çukurlar kazılmıştı. Tuvaletin içi iğrençse de, dışardaki manzara ürkütücüydü. İşçi-

lerin yüzleri kurşun rengiydi ve hiçbirinde herhangi bir canlılık belirtisi yoktu. Ben korkuya kapılarak bizi götüren propaganda sorumlusu Dong-an'a bu hayaleti andıran insanların kimler olduğunu sordum. Lao-gai ("çalışma yoluyla reform") kampından tutuklular, dedi. Asbest madenciliği çok zehirli olduğundan çoğunlukla zorunlu emekçiler kullanılıyor, sağlık ve güvenlik önlemlerine önem verilmiyordu. Çin'in gulaglarıyla ilk ve tek tanışmam bu oldu.

Kamyon beşinci gün bizi bir dağın tepesindeki bir tahıl ambarında indirdi. Yapılan propagandalardan bizi davulla karşılamalarını ve yakalarımıza kırmızı kağıt çiçekler yerleştirip törenler yapılmasını bekliyordum; ama sadece bir komün yetkilisi gelip bizi tahıl istasyonunda karşıladı. Gazetelerin o ağdalı üslubuyla bir karşılama konuşması yaptı. Bavullarımız ve şiltelerimizin taşınmasına yardım için on beş yirmi de köylü gelmişti. Adamların ifadesiz yüzlerinde herhangi bir şey okumak imkansızdı ve zaten konuşmalarını da anlayamıyordum.

Ablam, ben, iki kız ve dört oğlandan oluşan grubumuz yeni evimize doğru yürüdük. Eşyalarımızın bir kısmını taşıyan dört köylü hiç konuşmadıkları gibi kendilerine sorduğumuz soruları da anlamıyorlardı. Bunun üzerine biz de sustuk. Koyu yeşil dağların bu büyük evreninde saatlerce tek sıra halinde yürüdük. Ama ben artık çevremdeki güzelliği göremeyecek kadar yorgundum. Bir keresinde soluğumu toparlamak için bir kayaya dayanıp çevreme bakındım. Grubumuz bu yolsuz, evsiz, insansız dağlar dünyasında o kadar önemsiz görünüyordu ki. Sessiz ve yabancı bir ıssızlıkta kaybolmakta olduğumu hissettim.

Hava kararırken ışıksız bir köye vardık. Elektrik yoktu ve yağ, hava zifiri karanlık olmadıkça yakılmayacak kadar değerliydi. İnsanlar kapıları önünde durmuş açık ağızlarla ifadesizce bizlere bakıyorlardı; bunun ilgi mi, yoksa ilgisizlik belirtisi mi olduğunu anlayamadım. Çin 1970'lerde ilk kez

dünyaya açıldığında pek çok yabancı buna benzer bakışlarla karşılaşmıştı. Gerçekten de, biz köylüler için ve onlar da bizim için yabancıydık.

Köy bizim için ahşap ve kerpiçten iki büyük odalı bir baraka hazırlamıştı -biri dört kız, diğeri dört erkek için. Bir koridordan köy odasına geçiliyordu ve buraya da yemek pişirmemiz için tuğladan bir ocak kurulmuştu.

Ben ablamla paylaşacağım sert tahta parçası üzerine bitkin bir halde yığılıp kalmıştım. Birkaç çocuk arkamızdan gelmişler heyecanlı seslerle konuşuyorlardı. Sonra kapımızı yumruklamaya başladılar; ancak kapıyı açtığımızda hemen kaçıyorlar, sonra yine gelip yumruklamaya devam ediyorlardı. Çocuklar duvarda dört köşe bir delik olan pencereden içeri bakıyorlar ve garip seslerle bağırıyorlardı. Biz önceleri gülümseyerek kendilerini içeri davet ettikse de, bu dostça tavırlarımız herhangi bir karşılık getirmedi. Ben bir an önce yıkanmak ihtiyacındaydım. Pencereye perde niyetine eski bir gömlek çivileyip havlularımızı leğenlerdeki buz gibi suya daldırdık. Çocukların perdeyi açıp içeri bakarken kıkır kıkır gülmelerine aldırış etmemeye çalıştım. Yıkanırken kalın astarlı ceketlerimizi üstümüzden çıkarmamıştık.

Grubumuzdaki oğlanlardan biri lider olarak köylülerle bağlantımızı kurdu. Bize su, gaz ve odun gibi günlük ihtiyaçlarımızı sağlamak için birkaç günümüz olduğunu anlattı; ondan sonra tarlada çalışmaya başlayacaktık.

Ningnan'da her şey son 2.000 yılda olduğu gibi elle yapılıyordu. Ne hayvan vardı ne de makine. Köylüler at ve eşek besleyemeyecek kadar yoksuldular. Bizim gelişimiz için yuvarlak bir toprak su deposunu doldurmuşlardı. Ertesi gün suyun her damlasının ne kadar değerli olduğunu anladım. Su almak için omuzlarımızdaki sırığın ucuna iki tahta fıçı bağlayıp yarım saat kadar yokuş tırmanıp kuyuya varacaktık. Kovalar dolu oldukları zaman kırk beş kilo geliyordu. Omuzlarım hiç yük taşımasam bile ağrıyordu artık. Oğlan-

lar su taşımanın kendi işleri olduğunu söylediklerinde çok sevindim.

Biz dört kızın, içinde benim de bulunduğum üçü yaşamımızda bir kap yemek yapmadığımız için bu işi de oğlanlar üstlendi. Şimdi yemek yapmasını da öğrenecektim. Başak halinde gelen pirinç taş bir havanda insanın olanca gücüyle dövülecekti. Sonra bu büyük ve alçak bir bambu sepete boşaltılacak ve daha hafif olan kabuklar üste çıkana kadar sallanacak, bunlar atıldıktan sonra pirinç alınacaktı. İki dakika geçmeden kollarım kopacak kadar ağrıyordu ve çok geçmeden de ellerimin titremesinden sepeti kaldıramaz oldum. Her bir öğün için bu yorucu savaş yapılacaktı.

Sonra da yakmak için ağaç dallarını toplamamız gerekiyordu. Orman koruma talimatnamesine göre odun bulacağımız tek yer iki saatlik yoldaydı. Sadece küçük dalları kesmemize izin olduğundan kısa çamlara tırmanıp dalları keser sonra bunları denk haline getirip sırtımızda taşırdık. Ben grubun en genci olduğum için sadece bir sepet taşıyordum. Eve dönüş de dağları inip çıkarak iki saatlik yoldu. Döndüğümde o kadar yorgundum ki, sırtımdaki yükün en az yetmiş kilo olduğuna yemin edebilirdim. Teraziye koyduğumda sadece üç kilo olduğunu gördüm. Bu da kısa bir anda yanıp sönecek, bir bakraç suyu ısıtmaya bile yetmeyecekti.

Tuvalete gitmek de kolay değildi. Dik ve kaygan bir yamaçtan inilerek keçi ağılının yanındaki derin çukurun başına gidiliyordu. İnsanın keçilere ya arkasını ya yüzünü çevirmesi gerekiyordu ve keçiler de insanı boynuzlamaya hazırdılar. Ben o kadar gergindim ki, ilk birkaç gün dışarı çıkamadım. Keçi ağılından sonra yine o kaygan yamaçtan yukarı çıkmak gerekiyordu. Tuvaletten her dönüşümde vücudumda yeni yeni bereler belirirdi.

Köylülerle çalıştığımız ilk gün bana keçi pisliği ve tuvalet çukurunun içindeki pisliği toplayıp, otları yakılarak temizlenmiş küçük tarlalara taşıma görevi verildi. İnsan ve

hayvan dışkısı ve bitki külleri bahar ekimine kadar toprağı hazırlayacaktı.

Ben ağır sepeti yüklenip emekleyerek yokuş yukarı çıktım. Gübre kuruydu ama çok geçmeden bir kısmı ceketimden ve iç çamaşırlarımdan sızıp sırtıma geçti. Bir kısmı da sırtımda taşıdığım sepetin üstünden saçlarıma bulaşmıştı. Sonunda tarlaya vardığımda köylü kadınların bellerini kıvırıp sırtlarındaki sepetleri usta bir hareketle boşalttıklarını gördüm. Ama benimkini boşaltamadım. Sırtımdaki yükten bir an önce kurtulmak için çabalarken sepeti çıkarmaya çalıştım. Sağ kolumu kayıştan çıkardığım anda sepet bir anda sola savruldu ve beni de o yana çekti. Toprağa gübrelerin arasına düştüm. Bir süre sonra bir arkadaş aynı hareketi yaparken bileğini burkacaktı. Benimse sadece belim ağrımıştı.

Bu güçlükler "düşünce reformu"nun birer parçasıydı. Kuramsal olarak, bu insanı yeni bir kişi yapacağından, köylülere daha çok benzeteceğinden mutlu olmak gerekirdi. Kültür Devrimi'nden önce bu saf tutumu kabul etmiş ve kendimi daha iyi bir insan yapmak için isteyerek ağır çalışmalar yapmıştım. 1966 yazında sınıfım yol yapım çalışmalarına katılmıştı. Kızların taşları ayırmak gibi hafif işleri vardı; bu taşlar daha sonra oğlanlar tarafından parçalanıyordu. Ama ben oğlanların işini yapmaya gönüllü olmuştum ve iki elimle güçlükle kaldırdığım kocaman balyozu indirip kaldırmaktan kollarım şişmişti. Şimdi, üç yıl sonra, endoktrinasyonum artık çökmek üzereydi. Körlemesine inancın psikolojik desteği çekilince Ningnan dağlarındaki bu ağır çalışmadan nefret etmeye başladım. Bu o kadar anlamsız bir şeydi ki.

Kampa gelir gelmez ciddi bir deri hastalığına tutulmuştum. Üç yıl boyunca bu kaşıntı gelip gitti ve hiçbir ilacın yararı olmadı. Gece gündüz durmadan kaşınıyordum. Aynı zamanda ishal ve mide bulantısı başlamıştı. Bedeni gücüme en çok ihtiyacım olan bir anda zayıf ve hastaydım ve komün kliniği otuz küsur mil uzaktaydı.

Çok geçmeden Ningnan'dan babamı ziyarete gitmenin hayal olduğunu anladım. En yakın yol bir gün ötedeydi ve oraya gitsen bile kamu taşıt araçları yoktu. Kamyonlar pek seyrek geçerlerdi ve olduğum yerden Miyi'ye giden birini bulmak neredeyse imkansızdı. Neyse ki, propaganda sorumlusu Dong-an yerleşip yerleşmediğimizi kontrol için köye geldiği bir gün benim hasta olduğumu görünce tedavi için Chengdu'ya gitmemi önerdi. Bizi Ningnan'a getiren kamyonların sonucusuyla kendisi Chengdu'ya dönecekti. Ben de gelişimin yirmi altıncı günü onunla Chengdu'ya gitmek üzere yola çıktım.

Boş kamyonun arkasında bir yandan öteki yana savrularak ve bu arada sürekli karın ağrısı çekip ishal olarak geçirdiğim dört günden sonra Chengdu'ya vardığımda doğruca mahallemize bağlı olan kliniğe gittim. İğne ve ilaçla kısa sürede tedavim tamamlandı. Kantin gibi klinik de hala ailemiz için açıktı. Sichuan Devrim Komitesi bölünmüştü ve pek başarılı değildi: işleyen bir yönetim kurmayı başaramamıştı. Günlük yaşamın çeşitli yönlerine ilişkin kararları bile henüz yayınlamamıştı. Sonuçta sistem delik deşikti; eski yöntemlerin çoğu devam ediyordu ve insanlar kendi başlarının çaresine bakmaya bırakılmışlardı.

Anneannem pek iyi değildi. Onu zaman zaman yatağında yatarken görüyordum ki, bu hiç de olagan bir şey değildi; öylesine canlı bir kadındı ki, onu bir an bile otururken görmüş değildim. Ama şimdi gözleri kapalıydı ve dudaklarını ısırıyordu; çok acı çektiği belliydi, ama kendisine nesi olduğunu sorduğumda bana yanıt vermiyor, benim için ilaç ve yiyecek kuyruklarına giriyordu.

Çok geçmeden iyileşmiştim. Ningnan'a dönmemi emredecek bir yetkili olmadığı için babamı görmek üzere bir yolculuk yapmayı planladım. Ancak o sırada Yibin'den bir telgraf geldi: en küçük kardeşim Şiao-fang'a bakmakta olan Jun-ying halam ciddi bir hastalığa tutulmuştu. Gidip onlara bakmam çok daha doğru olacaktı.

Babamın başı Kültür Devrimiyle derde girdiğinde aile bizi görmeye gelmişler ve yardım önermişlerdi. Chengdu ile Yibin arasında sık sık gidip gelen Jun-ying halam sonunda anneannemin yükünü biraz hafifletmek için Şiao-fang'ın bakımını üstlenmişti. Halam küçük kızkardeşiyle bir evi paylaşıyordu ama payına düşen odaların yarısını da evinden çıkmak zorunda kalan bir uzak akrabasına seve seve vermişti.

Ben oraya vardığımda halam oturma odası olan holde bir hasır koltukta oturuyordu. Odanın şeref köşesinde koyu kızıl tahtadan yapılma kocaman bir tabut vardı. Halamın tek israfı bu tabuttu. Halamı görünce çok üzüldüm. Kısa bir süre önce felç geçirmişti ve bacakları tutmuyordu. Hastaneler zaman zaman çalışmaktaydılar. Herhangi bir şey bozulduğunda onaracak kimse yoktu ve çoğu zaman ilaç da bulunmuyordu. Hastanede halama kendisi için yapacak bir şey olmadığını söylediklerinden evde oturuyordu. Barsakları çalışmadığı için fazla bir şey yemeye cesaret de edemiyordu. Çok bitkindi, saatler boyunca hep hasır koltuğunda oturur, arka bahçedeki ağaçlara bakardı. Hiç şikayet etmezdi.

Artık yardımsız da yürüyemiyordu ve oturmak bile büyük bir çaba istiyordu. Oturmaktan etlerinin yara olmaması için, yanına oturur bana dayanmasını sağlardım. Halam benim iyi bir hastabakıcı olduğumu ve bütün gün öylece oturmaktan sıkılıp yorulmuş olacağımı söylerdi. Ben ne kadar istemesem de, o her gün dışarı çıkıp biraz eğlenmem için ısrar ederdi.

Dışarda eğlenecek bir şey yoktu elbette. Okuyacak bir şey istiyordum. Ama evde dört cilt Mao Zedong'un Seçilmiş Eserleri dışında sadece bir sözlük vardı. Geri kalanların hepsi yakılmıştı. Ben de zaman öldürmek için sözlükteki 15.000 karakteri çalışmaya ve bilmediklerimi ezberlemeye başladım.

Kalan zamanımı yedi yaşındaki kardeşim Şiao-fang'a bakmakla geçiriyor, onunla uzun yürüyüşlere çıkıyordum. Kardeşim kimi zaman sıkılıyor ve oyuncak tabanca veya vit-

rinlerde görülen tek mal olan kömür renkli şekerlerden istiyordu. Ama benim param yoktu -aylığımız çok azdı. Yedi yaşındaki çocuk bunu anlamıyor, öfke krizleri geçirip kendini yerden yere atıyordu. Ben yanında çömelir, kendisini avutmaya çalışır, sonunda çaresizlikten ağlamaya başlardım. Benim ağladığımı görünce o susar ve bana yanaşırdı, ikimiz de bitkin bir halde eve dönerdik.

Nisanda bir gün hoparlörlerden yapılan bir yayın birden dikkatimi çekti. Pekin'de bir Parti Kongresi toplanmıştı. Her zaman olduğu gibi Çin halkına 'temsilcilerinin' bu en önemli meclisinin ne yaptığı söylenmemişti. Şimdi yeni bir üst düzey liderler kadrosu açıklanıyordu. Kültür Devrimi'nin yeni örgütünün onaylandığını duyunca kalbim duracak gibi oldu.

Bu Dokuzuncu Kongre Mao'nun kişisel iktidar sisteminin resmen kurulmasıydı. 1956'daki son Kongre'den bu kongreye pek az kişi kalmıştı. On yedi Politbüro üyesinden sadece dördü -Mao, Lin Biao, Zhou Enlai ve Li Şiannian-hâlâ görevdeydiler. Geri kalanlardan sağ olanların hepsi suçlanıp görevden atılmışlardı. Bunlardan da bir kısmı yakında ölecekti.

Sekizinci Kongre'nin ikinci adamı Cumhurbaşkanı Liu Shaoqi 1967'den beri gözaltındaydı ve suçlama toplantılarında dayak yiyordu. Adamın hem eski şeker hastalığı hem yeni zatürreesi için ilaç verilmiyordu. Bayan Mao Dokuzuncu Kongre'de "canlı bir hedefe" sahip olmak için onun yaşatılmasını özel olarak emrettiğinden, ancak ölümün eşiğine geldiğinde tedavi ediliyordu. Liu'nun Kongre'den sonra ölmesine izin verdiler.

Başka bir Politbüro üyesi ve komünist ordunun kurucusu Mareşal Ho Lung Kongre'nin üzerinden iki ay geçmeden öldü. Kendisi ordu içinde güce sahip olduğundan iki buçuk yıl öyle ağır tempolu bir işkenceye tabi tutulmuştu ki, karısına, "beni kanımı dökmeden öldürmek için sağlığımı bozma-

ya karar verdiler," demişti. Yapılan işkenceler içinde kavurucu sıcaklarda günde sadece küçük bir maşrapa su vermek, kışın aylarca sıfırın altında kaldığı dönemde bulunduğu yeri ısıtmamak ve diabet ilaçlarını vermemekti. Sonunda diabetinin çok kötüleştiği bir dönemde aşırı dozda glikoz verilerek öldürüldü.

Kültür Devrimi'nin başlangıcında anneme yardım etmiş olan Politbüro üyesi Tao Zhu üç yıl süreyle insanlıkdışı koşullar altında bulundurulup sağlığı bozulmuştu. Sonunda yattığı hastane odasının pencereleri gazete kağıtlarıyla örtüldü ve ailesinin kendisini ölüm döşeğinde ya da ölümden sonra görmelerine izin verilmemişti.

Mareşal Peng Dehuai aynı şekilde ağır tempolu ve sekiz yıl süren bir işkenceye tabi tutulmuştu. 1974'te öldüğünde son isteği gazetelerle kaplı hastane penceresinden ağaçları ve günışığını görmek olmuş, ama bu da reddedilmişti.

Pek çok üst düzey liderin ölümlerindeki bu ayrıntılar ancak yıllar sonra açıklanmıştır. Bunlar açıklandığında da Çin'de kimse şaşırmamıştı. Hepimiz kendi kişisel deneyimlerimizden bunlara benzer şeyler biliyorduk.

Kalabalık meydanda yayını dinlerken yeni Merkez Komitesi üyelerinin adları okundu. Ben içim korkudan titreyerek Ting'lerin adlarını bekliyordum. İşte onlar da oradaydı -Liu Jie-ting ve Zhang Şi-ting. Artık ailemin çekecekleri ıstırabın sonu yoktu.

Bundan kısa bir süre anneannemin hastalanıp yatağa düştüğünü bildiren bir telgraf aldım. Daha önce böyle bir şey yapmamıştı. Jun-ying halam evime dönüp kendisine bakmamı istedi. Şiao-fang ile ilk trenle Chengdu'ya döndük.

Anneannem altmış yaşındaydı ve sonunda sancılarına yenik düşmüştü. Sancı bütün gövdesini dolaşıyor ve kulaklarında yoğunlaşıyordu. Klinikteki doktorlar bunun bir sinir

hastalığı olabileceğini, tedavisi olmadığını, hep neşeli olmasının yararlı olabileceğini söylediler. Anneannemi Göktaşı Sokağı'ndan yayan olarak yarım saat ötedeki hastaneye götürdüm.

Hastane doktorları da anneannemin nesi olduğunu anlayamamışlardı. Zaten iyi bir muayene yapmak için ne bir röntgen makinesi, ne de başka araç vardı. Aletlerin hepsi bozuktu. Anneanneme çeşitli ağrı kesiciler verildi. Bunlar işe yaramayınca da hastaneye yatırıldı. Koğuşlar çok kalabalıktı, yataklar hep birleştirilmişti. Koridorlar bile yatakla doluydu. Koğuştan koğuşa koşuşturan birkaç hastabakıcının herkese yetişemeyeceğini anlayınca anneannemle kalmaya karar verdim.

Hemen eve gidip ona yemek hazırlayacak birkaç eşya ile yatağının altına serdiğim bir bambu döşeği getirdim. Geceleri onun inlemeleriyle uyanır kalkıp kendisine masaj yapardım. Yatağın altından koğuş çok kötü kokuyordu. Herkesin oturağı yatağının yanındaydı. Anneannem temizliğine düşkün olduğu için geceleri bile kalkıp koridordaki tuvalete gitmekte ısrar ederdi. Ama öteki hastalar bu kadar titiz değillerdi ve oturakların günlerce boşaltılmadığı olurdu.

Bir gün yatağın yanındaki açık pencereden arkadaşım Bing'in bisikletinden inmekte olduğunu gördüm. Kalbimin atışları birden hızlandı, yüzümü bir ateş bastı. Hemen cama baktım. İnsanlar arasında gerçek aynaya bakmak "burjuva" suçlamasını davet etmek demekti. Üzerimde pembe beyaz kareli ceketim vardı. Uzun saça yine izin veriliyordu ama sadece iki kuyruk yapma zorunluluğu vardı.

Bing koğuşa girdiğinde ben hâlâ nasıl göründüğümün telaşındaydım. Bing'in görünüşünde normalin ötesinde bir şey yoksa da, havası kendisine bir ayrıcalık veriyordu. O mizahsız yıllarda pek seyrek rastlanan bir alaycılığı vardı. Ondan çok hoşlanıyordum. Babası Kültür Devrimi öncesi yıllarda bir daire müdürüydü ama Bing diğer üst düzey memur ço-

cuklarından farklıydı. "Neden kırsala gönderilecekmişim?" derdi ve gerçekten bir "tedavisi imkansız hastalık" belgesi alarak gitmemeyi başarmıştı. Bing zihnimdeki yasak bölgeleri ilk açan kişiydi.

O güne kadar her türlü aşk ilişkisinden uzak durmuştum. Düşmanlıklar nedeniyle yoğunlaşan aileye bağlılık her türlü duygunun önüne geçmişti. İçimde başka bir varlık, cinsel bir varlık, hep dışarı çıkmak istemişse de, onu kilit altında tutmayı başarmıştım. Bing'i tanımak beni karışık bir ilişkiden uzak tutmuştu.

Bing o gün anneannemin yattığı koğuşa bir gözü morarmış olarak geldi. Ningnan'da ayağı kırılan bir kızı getiren Wen tarafından yumruklandığını söyledi. Bing kavgayı büyük bir umursamazlıkla anlatıyor, Wen'in benim yüzümden kendisini kıskandığını anlatmaktan zevk alıyordu. Daha sonra hikayeyi Wen'den de dinledim: Bing'e, "o kendini beğenmiş sırıtmasına" tahammül edemediği için vurmuştu.

Wen kısa boylu, iri yapılı, iri el ve ayaklı bir gençti. Bing gibi o da üst düzey memurların oğluydu. Propaganda posterlerindeki örnek gençlere özenerek köylü gibi giyinir, gömleğinin kollarını ve pantolon paçalarını kıvırırdı. Bir gün bana kendini "reforma" devam için Ningnan'a döneceğini söyledi. Nedenini sorduğumda, "Başkan Mao'yu izlemek için herhalde," dedi. "Başka neden olacak? Ben Başkan Mao'nun Kızıl Muhafızı'yım." Bir an diyecek şey bulamamıştım. İnsanların bu tür ağızlarla sadece resmi yerlerde konuştuklarını düşünmeye başlamıştım. Daha da ötesi, rolün gerektirdiği gibi ciddi bir ifadeyle konuşmamıştı. Onun böyle rahatça konuşması bana onun içten olduğunu inandırmıştı.

Wen'in düşünceleri beni kendisinden kaçınmaya zorlamadı. Kültür Devrimi bana insanları inançlarına göre değil, zalim olabilip olamayacaklarına göre sınıflandırmayı öğretmişti. Wen'in dürüst bir insan olduğunu biliyordum ve Ningnan'dan sürekli olarak çıkmak istediğimde yardım için kendisine başvurdum.

Ningnan'dan iki aydır uzaktaydım. Bunu yasaklayan bir yasa yoktu, ama rejimin beni ergeç dağlara gönderecek güçlü bir silahı vardı: ikamet kayıtlarım Chengdu'dan oraya nakledilmişti ve ben kentte kaldığım sürece ne yiyeceğe ne de başka tayınlara hak kazanamazdım. Bir süredir ailemin tayınlarıyla yaşıyordum, ama bu da sonsuza kadar süremezdi. İkamet kaydımı Chengdu yakınlarında bir yere nakletmenin yolunu bulmam gerekiyordu.

Kırsal bölgeden kente nakil yapılmadığından Chengdu'ya dönemezdim. İnsanın kaydını dağlık bir yerden Chengdu Ovası gibi daha zengin bir yere nakletmesi de yasaktı. Ancak bir püf noktası vardı: bizi kabul etmeye hazır akrabalarımız varsa bu nakli yapabilirdik. Bir Çinli'nin sayısız akrabalarının hesabını kimse tutamayacağı için böyle bir akraba uydurmak mümkündü.

Ben naklimi Ningnan'dan henüz dönmüş olan ve oradan kurtulmanın yolunu arayan arkadaşım Nana ile planladım. Planımıza halen Ningnan'da olan ablamı da kattık. Kayıtlarımızın nakli için üç mektuba ihtiyacımız vardı: komünden, o komünde yaşayan bir akrabamızın tavsiyesi üzerine bizi kabul edeceğini belirten bir mektup; komünün bağlı olduğu ilçeden komünün mektubunu onaylayan bir yazı; ve Sichuan Kent Gençliği Bürosu'ndan nakli onaylayan bir yazı. Üçü tamamlanınca Ningnan'a dönüp üretim ekiplerimizin onayını almak zorundaydık; Ningnan ilçesi ancak onun üzerine bizi serbest bırakırdı.

Ben bu nakli ayarlamaya çalışırken merkezi hükümet aniden 21 haziran tarihinden başlayarak bütün ikamet nakillerini durdurdu. Mayısın üçüncü haftasındaydık. Bizi kabul edecek bir akraba bulup da tüm bürokratik işlemleri tamamlamamız imkansızdı.

Bunun üzerine Wen'e döndüm. Wen bir an bile duraksamadan üç yazıyı "yaratmayı" teklif etti. Resmi belgelerin sahteciliği çok ciddi bir suçtu ve uzun bir hapis cezasını getirirdi. Ama Mao'nun sadık Kızıl Muhafız'ı benim uyarılarıma omuz silkmekle yetindi.

Sahtekarlığın önemli bölümü mühürlerdi. Çin'de bütün belgeler üzerlerindeki mühürlerle resmileşirler. Wen'in kaligrafisi güzeldi ve resmi mühürlerin kopyalarını yapmak için sabun kalıpları kullandı. Bir gece içinde bizim almak için aylarca uğraşacağımız üç belge hazırdı. Wen diğer işleri tamamlamak için Nana ve benimle Ningnan'a gelmeyi teklif etti.

Gitme zamanı geldiğinde çok kötü anlar yaşadım; çünkü bu, anneannemi hastanede bırakmak demekti. Ama o beni gitmem için teşvik etti, eve dönüp küçük kardeşlerime bakacağını söyledi. Ben onu bu kararından vazgeçirtmek için uğraşmadım: hastane müthiş iç kapayıcı bir yerdi. Pis kokunun yanısıra inanılmaz derecede gürültülüydü, koridorlar ve koğuşlarda günün yirmi dört saati konuşma ve bağrışmalar bitmek bilmezdi. Hoparlörler sabah saat altıda herkesi uyandırır, hastalar diğerlerinin gözleri önünde ölürlerdi.

Hastaneden çıktıktan iki gün sonra anneannem ayağa kalktı ve yine mutfağa girip yemek yapmaya koyuldu. Bir yandan da adeti olduğu üzere odaları topluyor, bir an bile durmuyordu. Onun aşırıya kaçtığını gördüğümden yatmasını söyledim, ama sözümü dinletemedim.

Artık haziran ayı da gelmişti. Anneannem gitmem gerektiğini söylüyor, geçen sefer çok hastalandığım için bu kere bana bakması için yanıma Jin-ming'i de almamda ısrar ediyordu. Jin-ming on altı yaşına gelmişse de, henüz bir komüne gönderilmemişti. Ningnan'daki ablama telgraf çekip anneannemize bakmak için eve dönmesini bildirdim. O sırada on dört yaşında olan Şiao-hei kendisine güvenebileceğimi söylüyor, yedi yaşındaki Şiao-fang da uslu duracağına söz veriyordu.

Veda etmeye gittiğimde anneannem ağlamaya başladı. Beni bir daha görüp göremeyeceğini bilmediğini söyledi. Şimdi kemikli kalmış ve damarları fırlamış elini okşayıp yanağıma bastırdım. Gözyaşlarımı tutmaya çalışarak en kısa zamanda döneceğimi söyledim.

Uzun bir aramadan sonra Şichang bölgesine giden bir kamyon buldum. Mao 1960'lı yılların ortalarında pek çok önemli fabrikanın Sichuan'a ve özellikle de, yeni bir sanayi temelin kurulmakta olduğu Şichang'a taşınmasını emretmişti. Mao'nun kuramına göre Amerikalılar veya Rusların saldırısı durumunda Sichuan dağları yeterli ve caydırıcı bir nedendi. Beş ayrı eyaletten kamyonlar buraya mal taşımaktaydı. Bir arkadaş aracılığıyla bulduğum Pekin'li sürücü Jin--ming, Nana, Wen ve beni almaya razı oldu. Ön tarafta yedek sürücü oturduğundan bizler açık kamyonun arkasında oturacaktık. Kamyonlar akşamları buluşan bir konvoy oluşturuyorlardı.

Bu sürücüler -dünyadaki bütün kardeşleri gibi- otosopçu kızları almakla ün salmışlardı, oğlanları değil. Ancak kamyonlar tek ulaşım kaynağı olduğundan bu durum oğlanlardan bazılarını kızdırıyordu. Yol boyunca ağaçların gövdelerine asılmış, "Sadece kadınları alıp erkekleri almayan kamyon sürücülerini protesto ederiz!" gibi afişler gördüm. Bazı daha yürekli oğlanlar kamyonları durmaya zorlamak için yolun ortasına çıkarlardı. Benim okulumdan bir oğlan zamanında kenara sıçrayamamış ve bir kamyonun altında kalmıştı.

Talihli kız otostopçulardan pek az tecavüz şikayeti gelirdi; bunlar arasında aşk hikayeleri daha çoktu. Bu yolculuklardan epey evlilik kaynaklanmıştır. Stratejik üssün kurulmasında yer alan bir kamyon sürücüsünün belirli ayrıcalıkları vardı ve bunlardan biri de karısının ikamet kaydını kendi oturduğu kente getirtebilmesiydi. Bazı kızlar bu fırsata balıklama dalıyorlardı.

Bizim sürücülerimiz çok kibar insanlardı ve bize karşı kusursuz davranıyorlardı. Gece için durduğumuzda kendileri konukevine gitmeden bize otelde bir yer bulurlar ve kendi özel yiyeceklerini bedava paylaşabilmemiz bizleri yemeğe davet ederlerdi.

Wen, Nana ile beni gözünün önünden ayırmıyordu. Bizi sürekli olarak sürücüler ve genelde erkekler konusunda, hırsızlar hakkında uyarıyor, neyi yiyebileceğimizi söylüyor, gece karanlık bastıktan sonra dışarı çıkmamamızı istiyordu. Çantalarımızı da taşıyıp bize sıcak su getirirdi. Yemek zamanı gelince Nana, Jin-ming ve bana gidip sürücülerle yemek yememizi söyler, kendisi otelde kalıp çantalarımıza gözkulak olurdu. Biz de dönüşümüzde ona yemek getirirdik.

Wen bize karşı cinsel bir yaklaşımda bulunmamıştı. Şichang'a girdiğimiz gece, hava çok güzel ve çok sıcak olduğundan Nana ile ben nehirde yıkanmak istedik. Wen bize suyun sakin olduğu bir yer buldu, orada yaban ördeklerinin ve sazların arasında yıkandık. Wen yol kenarında sırtını bize çevirmiş olarak oturup nöbet tuttu. Pek çok genç gibi o da Kültür Devrimi önceki günlerde kadınlara karşı saygılı olmak üzere yetiştirilmişti.

Otele girmek için birimimizden bir yazı göstermek zorundaydık. Wen, Nana ve ben Ningnan'daki üretim ekiplerimizden, Jin-ming de okulundan birer belge almıştık. Oteller ucuzdu, ancak ana-babalarımızın aylıklarında büyük indirimler yapıldığından bizim paramız çok azdı. Nana ile ben aynı yatakta yatardık. Oteller çok pisti. Nana ile yatmadan önce örtüyü çevirir altında bit ve tahtakurusu arardık. Oteldeki yıkanma leğenlerinin kenarlarında simsiyah kir lekeleri vardı. Trahom ve diğer hastalıklar nedeniyle kendi leğenlerimizi kullanıyorduk.

Bir gece saat on ikide kapının vurulmasıyla uyandık: herkesin kalkıp Başkan Mao'ya "akşam raporu" vermesi isteniyordu. Bu komedi "sadakat dansları" gibi bir şeydi. Mao'nun bir büstü ya da portresi önünde toplanılır, Küçük Kırmızı Kitap'tan özdeyişler okunur ve "Başkan Mao Çok yaşasın!" diye bağrılırken Küçük Kırmızı Kitaplar havada sallanırdı.

Biz gözlerimiz yarı kapanık halde odadan fırladık. Di-

ğer yolcular da ikişer üçerli gruplar halinde, gözlerini ovuşturup ceketlerini ilikleyerek odalarından çıkıyorlardı. Kimseden şikayet sesi yükselmiyordu. Buna cesaretimiz yoktu. Sabah beşte aynı şey tekrarlandı. Buna da Mao'dan "sabah talimatı istemek" adı verilirdi. Daha sonraları yola çıktığımızda Jin-ming, "Bu kentin Devrim Komitesi başkanı uykusuzluk çekiyor olmalı," dedi.

Mao'ya tapınmanın komik biçimleri bir süredir yaşamlarımızın birer parçası olmuştu -şarkılar, Mao rozetleri takmak, Küçük Kırmızı Kitabı sallamak gibi. Ama Devrim Komiteleri 1968'de tüm ülke çapında kurulduğunda bu ilahlaştırma daha da artmıştı. Komite üyeleri en güvenli ve en tatmin edici eylem biçiminin hiçbir şey yapmamak, sadece Mao tapınmasını yaygınlaştırmak olduğunu anlamışlardı. Bir gün Chengdu'da bir eczanede yaşlı bir tezgahtar yüzüme bakmadan, "Denizlere açıldığımızda bize bir dümenci gerek..." demişti. Sonra sıkıntılı bir sessizlik olmuştu. Benim Lin Biao'nun Mao hakkındaki bu deyişini tamamlamamı bekliyordu. Bu tür selamlaşma artık standart olmuştu. Ben de, " Devrim yaptığımızda da Mao Zedong Düşüncesine ihtiyacımız vardı," diye deyişi tamamladım.

Çin'in dört bir yanındaki Devrim Komiteleri Mao'nun heykellerinin yapılmasını emretmişlerdi. Chengdu'nun merkezi içinde büyük bir beyaz mermer heykel planlandı. Heykelin yerleştirileceği eski saray kapısı dinamitle yıkıldı. Beyaz mermer Şichang'dan gelecekti ve "sadakat kamyonları" adı verilen özel kamyonlar dağlardan mermeri taşıyacaklardı. Bu kamyonlar bir geçit törenindeymiş gibi kırmızı ipekli kurdeleler ve önünde kocaman bir ipekten çiçekle süslüydüler. Sadece mermer taşımakla görevlendirildiklerinden Chengdu'dan Şichang'a boş giderlerdi. Şichang'a malzeme götüren kamyonlar oradan Chengdu'ya boş dönerlerdi: bunların Mao'nun gövdesini oluşturacak malzemeyi kirletmelerine izin verilmezdi.

Bizi Chengdu'dan getiren sürücüye veda ettikten sonra Ningnan'a kadar bu "sadakat kamyonları"ndan birine bindik. Yolda dinlenmek için bir mermer ocağında durduk. Bellerine kadar çıplak bir grup terli işçi çay içip bir metre uzunluğundaki pipolarını tüttürüyorlardı. Onlardan biri bize makine kullanmadıklarını, Mao'ya bağlılıklarını çıplak elleriyle çalışarak gösterdiklerini söyledi. Kamyona döndüğümüzde Jin-ming, "Herhalde makineleri yoktur da ondan," dedi.

Jin-ming sık sık böyle kuşkucu şeyler ortaya atıp bizi güldürürdü. Mizahın tehlikeli olduğu o günlerde bu çok seyrek rastlanan bir şeydi. İkiyüzlülükle "devrim" çağrıları yapan Mao gerçek bir merak veya kuşku istemiyordu. Benim aydınlanmama giden yolda ilk adım kuşkucu bir biçimde düşünmem olmuştur. Bing gibi Jin-ming de benim katı düşünme alışkanlıklarımı yıkmamda yardımcı olmuştur.

Denizden 1.500 metre yükseklikteki Ningnan'a girer girmez mide sancılarım yine başladı. Yediğim her şeyi kustum, dünya çevremde dönüyor gibiydi. Ama duramazdık. 21 hazirana kadar üretim birimlerimize ulaşıp işimizi bitirmeliydik. Nana'nın ekibi daha yakın olduğu için önce oraya gitmeye karar verdik. Bunun için vahşi dağlar arasında bir günlük yolu yürüyerek aşmamız gerekiyordu. Yaz baskınları üzerlerinde köprü olmayan dereleri kabartmıştı. Wen suyun derinliğini ölçmek için önden giderken Jin-ming de kemikli sırtında beni taşıyordu. Çoğunlukla bir yanı yüzlerce metrelik uçurum olan iki karışlık patikalardan geçiyorduk. Pek çok okul arkadaşım geceleri böyle yollardan geçerken düşüp ölmüşlerdi. Güneş de yakıcı olduğundan çok geçmeden derilerim kabarmış, soyulmaya başlamıştı. Susuzluk çektiğimden herkesin matarasındaki suyu bitirmiştim. Bir dereye varınca kendimi yere attım ve serin suyu kana kana içtim. Nana bana engel olmaya çalıştı. Köylülerin bile bu suyu kaynatmadan içmediklerini söyledi. Ama ben onu dinlemeyecek kadar susamıştım. Tabii çok geçmeden hepsini kustum yine.

Nana'nın köyüne vardığımızda hava kararmıştı. Üretim ekibi lideri üç mektubunu da hemen ertesi gün imzaladı. Ondan kurtulduğuna sevinmişti. Son birkaç ayda köylüler gelenlerin yardımcı değil, besleyecek fazladan boğazlar olduğunu anlamışlardı. Kentli gençleri köylerinden atamadıkları için, biri gitmek istediğinde seviniyorlardı. Ben kendi ekibime gidemeyecek kadar hasta olduğumdan Wen ablamın ve benim kağıtlarımı almak için tek başına gitti. Nana ile ekibindeki diğer kızlar beni tedavi için ellerinden geleni yaptılar. Sadece birkaç kere kaynamış şeyleri yeyip içiyor, orada yattığım yerde anneannemi ve onun tavuk çorbasını özlüyordu. Nana midemde en iyi yiyecekler için iştahla bulantıyı bir arada tuttuğumu söyleyerek alay ediyordu. Yine de hep birlikte bana bir tavuk bulmak için çok uğraştılar. Ancak köylüler ne tavuk yiyorlar ne de satıyorlardı; tavuk sadece yumurtası için yetiştiriliyordu. Bunu atalarının geleneklerine bağlıyorlardı ama arkadaşlarımız bize bu dağlarda yaygın olan cüzzamın tavuklara da bulaşmış olduğunu söylediler. Biz de bunun üzerine yumurtadan da uzak durmaya dikkat ettik.

Wen birkaç gün sonra benim üretim ekibimin izin kağıdıyla döndü. Hemen kayıt memurunu aramaya koyulduk. Ben hala çok zayıftım ve birkaç adım atınca gözlerimin önünde yıldızlar kamaşıyordu. Ancak 21 hazirana da bir hafta kalmıştı.

Ningnan kentine vardığımızda bir savaş havasıyla karşılaştık. Çin'in pek çok yerinde ağır fraksiyon çatışmaları artık kesildiyse de, burası gibi ıssız bölgelerde yerel çarpışmalar devam etmekteydi. Kaybeden taraf dağlarda saklanıyor ve zaman zaman yıldırım baskınları yapıyordu. Her tarafta silahlı insanlar dolaşıyordu. Bunlardan çoğu Şichang'ın ıssızlıklarında yaşayan bir etnik grup olan Yi'lerdi. Efsanelere göre Yi'ler uyurken yatmazlar, çömelip başlarını kollarına dayarlardı. Hepsi de Han grubundan olan fraksiyon liderleri bunları ön cephede çalışmaya ve muhafızlık yapmaya ik-

na etmişlerdi. Biz kayıt bürosunu ararken, sık sık bunlarla, ortak dilimiz olmadığından, el yordamıyla konuşmaya çalışıyorduk.

Sonunda büroyu bulduysak da, memur yerinde değildi. Bir süre sonra rastladığımız bir arkadaşımız kent gençlerinin sorunlarını çözmesi için başına üşüşmesinden bıkan adamın saklanmakta olduğunu anlattı. Arkadaşımız memurun nerede olduğunu bilmiyordu ama bize bunu bilebilecek "eski kent gençleri" grubundan söz etti.

"Eski kent gençleri" Kültür Devrimi'nden önce kırsal kesime gidenlerdi. Parti, yüksek okul sınavlarında başarısızlık gösterenlere gidip "yeni bir sosyalist taşra" yaratmaları çağrısında bulunmuştu. Bir grup romantik genç de bu çağrıya uymuşlardı. Taşra yaşamının sert gerçeği, kaçış olanağı olmaması, rejimin ikiyüzlülüğünü fark etme-çünkü sınavlarında kalmış olsalar bile hiçbir devlet memuru çocuğu kendilerine katılmamıştı- bunlardan çoğunu kuşkucu birer insana dönüştürmüştü.

Bu "eski kent gençleri" grubu bize çok dostça davrandı. Önce esaslı bir av eti yemeği şöleni çektiler, sonra birkaçı memurun nerede olduğunu öğrenmeye gitti.

Dağlarda memuru günlerce aradıktan sonra 20 haziranda bulduk. Memur bana, "Baban Kültür Devrimi'nden önce ne yapardı?" diye sordu. Gereklilikten çok merakından daha bir sürü özel soru sorduktan sonra cebindeki kirli bir mendilin içinden tahta mührünü ve kırmızı mürekkepli süngerin bulunduğu ince teneke kutuyu çıkardı. Mühürü süngere bastırdıktan sonra kağıtlarımızı damgaladı.

İşimizi sürenin bitimine yirmi dört saat kala tamamlamıştık. Şimdi sıra ikamet belgelerimizin bulunduğu memuru aramaya gelmişti ama bunun büyük bir sorun olmayacağını biliyorduk. Yetki elde edilmişti bir kere.

Hep birlikte kente döndüğümüzde hava kararmıştı. Doğruca duvarlar arasındaki iki katlı konukevine gittik. Ka-

pıcı kulübesi boştu ve ortalıkta kimseler görünmüyordu. Odaların çoğu kilitliydi ama üst katta bir iki yatak odasının kapıları açıktı.

Ben odalardan birine girdim. Açık bir pencere yarı yarıya yıkık bir duvarın ötesindeki tarlalara bakıyordu. Koridorun karşısında bir dizi oda daha vardı. Binada tek kişi bile yoktu. Odadaki bazı kişisel eşyalardan ve yarı içilmiş bir fincan çaydan kısa bir süre önce orada birinin kaldığı anlaşılıyordu. Ben binanın neden terk edilmiş olduğunu düşünemeyecek kadar yorgundum. Kapıyı kapatacak gücü bile bulamayarak üstümdekileri çıkarmadan yatağa uzandım ve hemen uyudum.

Hoparlörlerden yükselen Mao'nun özdeyişleriyle aniden uyanıverdim. Mao şöyle sesleniyordu: "Düşman teslim olmazsa, biz de onları yok ederiz!" Aniden kendime geldim. Binanın saldırıya uğradığını anlamıştım.

Birden silah sesleri duyuldu, camlar kırıldı. Hoparlörlerden İsyancı gruplarından birine teslim ol çağrısı yapılıyordu. Yoksa bina dinamitlenecekti.

Jin-ming koşarak içeri daldı. Hasır miğferler giymiş bir grup silahlı adam karşı tarafta ön kapıya bakan odalara giriyorlardı. Aralarında boyundan büyük bir tüfek taşıyan bir de çocuk vardı. Hiç konuşmadan pencerelere koştular, camları tüfeklerinin dipçikleriyle parçalayıp ateşe başladılar. Komutanları olduğunu anladığımız bir adam bize binanın kendi grubunun karargahı olduğunu ve şimdi karşı grubun saldırısına uğradıklarını söyledi. Bir an önce oradan çıksak iyi olacaktı -ama ön kapıya açılan merdivenlerden inemezdik. Ne yapmalıydık peki?

Yatakların çarşaflarını yırtıp birbirlerine bağlayarak bir ip yaptık. Bunun bir ucunu pervaza bağlayıp iki kat aşağı kaydık. Biz yere ayak basarken kurşunlar da çevremizdeki toprağa saplanıyordu. İki büklüm bir halde yıkık duvara koştuk, duvarı aştık ve uzun bir süre durmaya cesaret edeme-

den koşmaya devam ettik. Hava aydınlanmaya başladığında yakındaki bir komünde bulunan bir arkadaşın evine gidip durumumuzu konuşmaya karar verdik. Yolda giderken köylüler bize konukevinin havaya uçurulduğunu söylediler.

Arkadaşımızın evinde beni bekleyen bir mesaj vardı. Biz kayıt memurunu aramak için Nana'nın köyünden ayrıldıktan sonra Chengdu'daki ablamdan bir telgraf gelmişti. Kimse nerede olduğumu bilmediği için arkadaşlarım telgrafı açmışlar ve mesajı beni gören birinin iletmesi için çevrelerine yaymışlardı.

Anneannemin ölümünü böyle öğrendim işte.

23 *"Ne Kadar Çok Kitap Okursan O Kadar Aptal Olursun" - Köylü Olarak Çalışıp Çıplak Ayaklı Bir Doktor Oluyorum*

(Haziran 1969- 1971)

Jin-ming ile Altın Kum Nehri kıyısında oturmuş feribotu bekliyorduk. Başımı ellerim arasına almış, önümden Himalayalardan denize kadar uzun yolculuğunu yapan coşkun nehre bakıyordum. Bu, 300 mil aşağıda Yibin'de Min nehri ile birleştikten sonra Yangtze adını alarak Çin'in en uzun nehri olacaktı. Yangtze yolunun sonlarına doğru yayılır ve menderesler oluşturarak düz toprakları sular. Ama burada dağlar arasında üzerinde bir köprü bile yapılamayacak kadar vahşidir. Sadece feribotlar Sichuan'ı doğudaki Yunnan ile birleştirirler. Yazları eriyen karlarla taşkınlar arttığında birkaç kurban verilir. Daha birkaç gün önce içinde üç okul arkadaşımın olduğu bir feribot batmıştı.

Akşam oluyordu. Kendimi çok hasta hissediyordum. Jin-ming ıslak çimenler üzerine oturmayayım diye ceketini altıma sermişti. Amacımız Yunnan'a geçmek ve oradan otostopla Chengdu'ya varmaktı. Sichang yolu çarpışan İsyan-

Anneannemin gövdesi cansız gibiydi. Ama gözleri hâlâ açıktı ve bir beklentiyle çevresine bakıyordu. Gözlerini kızını görene kadar kapatmayacaktı.

Sonunda annemin eve gelmesine izin verdiler. Bundan sonraki iki gün anneannemin yatağının yanından ayrılmadı. Anneannem arada sırada kendisine bir şeyler fısıldıyordu. Son sözleri bu sancıya nasıl tutulduğunu anlatmak oldu.

Bayan Şau'nun grubundan komşular avluda kendisini suçlama toplantısı yapmışlardı. Anneannemin Kore Savaşı'nda bağışladığı mücevheratın makbuzu bir ev baskını sırasında bazı İsyancılar tarafından alınmıştı. Bunlar anneannemin "sömürücü sınıfın pis bir üyesi" olduğunu iddia etmişlerdi; aksi halde o kadar mücevhere nasıl sahip olabilirdi?

Anneannem kendisini küçük bir masa üzerinde durmak zorunda bıraktıklarını anlattı. Toprak düz değildi ve masa sallanıyordu, anneannemin de başı dönüyordu. Komşular hep bir ağızdan bağırıyorlardı kendisine. Şiao-fang'ı kızının ırzına geçmekle suçlayan kadın masanın ayaklarından birine bir sopayla vurdu. Anneannem dengesini kaybetti ve sırt üstü arkasına devrildi. O zamandan beri sancıdan kurtulamamıştı.

Aslında bir suçlama toplantısı falan olmamıştı. Ama bu hayal anneannemi son anına kadar kovalamıştı.

Annemin eve dönmesinden üç gün sonra anneannem öldü. Anneannemin cesedi yakıldıktan iki gün sonra da annem yine gözaltında tutulduğu yere döndü.

O zamandan beri sık sık anneannemi rüyalarımda görür ve her seferinde hıçkırarak uyanırım. Büyük bir insandı anneannem -canlı, yetenekli ve çok becerikliydi. Ancak yeteneklerinin bir çıkış noktası yoktu. Küçük bir kasabanın gözü yükseklerde polisinin kızı, bir savaş beyinin odalığı, geniş ama bölünmüş bir ailenin üvey annesi, iki komünist yetkilinin annesi ve kaynanasıydı ve bütün bu koşullar altında pek az mutluydu. Dr. Şia ile geçen günleri geçmişlerinin gölge-

sinde kalmıştı, birlikte yoksulluk, Japon işgali ve iç savaş yaşamışlardı. Torunlarına bakmakla mutlu olabilirdi ama bizler konusunda kaygıdan hiçbir zaman uzak duramamıştı. Yaşamının büyük bir bölümünde korku içinde yaşamış ve pek çok kez ölümle karşı karşıya kalmıştı. Güçlü bir kadındı, ama anababamın başlarına gelen felaketler, torunları için kaygıları, insanların çirkin düşmanlıkları hep birlikte kendisini ezmişti. En katlanamadığı şey de kızının başına gelenlerdi. Sanki onun çektiği tüm acıları kendi gövdesinde ve ruhunda hissetmiş ve sonunda ıstıraplarının birikimi kendisini öldürmüştü.

Ölümünün bir başka ve daha önde gelen nedeni vardı: gerekli tıbbi bakımı görmemişti -ve ölüm döşeğine yattığında annemin kendisini değil bakmasına, görmesine bile izin verilmemişti. Hep Kültür Devrimi nedeniyle. İnsanlara bir hiç uğruna böyle bir yıkım getiren devrim nasıl iyi olabilir diye sordum kendi kendime. Kültür Devrimi'nden nefret ettiğimi durmaksızın tekrarladım ve yapacağım hiçbir şey olmadığı için kendimi daha da kötü hissettim.

Anneanneme gerektiği gibi bakamadığım için kendimi suçluyordum. Ben Bing ve Wen'le tanıştığımda o hastanede yatıyordu. Onlarla arkadaşlığım beni onun ıstırabından uzaklaştırmıştı. Şimdi ölüm döşeği olduğunu anladığım yatağının yanıbaşında mutlu duygular hissetmiş olmamın iğrenç bir şey olduğu fikrindeydim.

Bundan sonraki iki ay Chengdu'da kaldım ve Nana ile ablamla yakın bir komünde yaşayan ve bizi kabul edecek bir "akraba" aradım. Sonbahar harmanı sonunda yiyecek dağıtıldığı zamana kadar birini bulmalıydık yoksa gelecek yıl aç kalırdık -devletin verdiği tayın ocak ayında sona erecekti.

Bing beni görmeye geldiğinde kendisine çok soğuk davrandım ve bir daha gelmemesini söyledim. Bana yazdığı mektupları okumadan sobaya atıyordum -bu, belki de Rus romanlarından kaptığım bir jestti. Wen Ningnan'dan ika-

met cüzdanım ve eşyalarımla geldi ama ben onunla görüşmeyi de reddettim.

Wen Ningnan'a döndü. 1970 yazında bir gün köyünün yakınlarında bir orman yangını çıktı. Wen ile bir arkadaşı süpürgelerini kapıp yangını söndürmeye koştular. Rüzgarın savurduğu alevler arkadaşının yüzünde yanıklara neden olmuştu. İkisi birden Ningnan'ı terk edip solcu gerillalarla Birleşik Devletler arasında bir savaşın devam etmekte olduğu Laos'a geçtiler. O dönemde üst düzey memurların çocukları savaşmak üzere gizlice -çünkü hükümet yasaklamıştı- Laos ve Vietnam'a gidip savaşa katılıyorlardı. Bu gençler Kültür Devrimi'nde düş kırıklığına uğramışlardı ve "ABD emperyalistleri"ne karşı savaşarak gençlik heyecanlarına yeniden kavuşacaklarını umuyorlardı.

Laos'a gitmelerinden az sonra bir gün Wen Amerikan uçaklarının geldiğini bildiren alarmı duydu. İlk fırlayan kendisi olmuş, ancak deneyimsizliğinden kendi arkadaşlarının yerleştirdikleri bir mayına basmış ve paramparça olmuştu.

Bu arada ailem de dağılmıştı. Lin Biao 17 Ekim 1969'da yıl başlarında Sovyetler Birliği sınırında çıkan çatışmaları bahane ederek ülkede savaş durumu ilan etti. "Boşaltma" mazeretiyle ordudaki muhaliflerini ve başkentte gözden düşmüş üst düzey liderleri ya Çin'in çeşitli yerlerine gönderdi ya da evlerinde göz hapsine aldırdı. Devrimci Komiteler bu fırsattan yararlanarak "istenmeyen" kişileri sürgüne gönderdiler. Annemin Doğu Bölgesi'nden 500 kişi Sichang'ın içlerinde bir yere gönderildiler. Anneme hazırlık yapması için on gün izin verildi. Annem Şiao-hei ve Şiaofang'ı trene bindirip Yibin'e gönderdi. Jun-ying halam yarı felçliyse de, orada onlara bakacak başka halalarım ve amcalarım vardı. Jin-ming de okul komünü tarafından Chengdu'nun elli mil kuzey doğusunda bir komüne gönderilmişti.

Nana, ablam ve ben de bu arada, Jin-ming'in bulunduğu yere yakın Deyang'da bizi alacak bir komün bulmuştuk. Ablamın erkek arkadaşı Gözlüklü'nün orada bizim kuzenleri olduğumuzu söyleyecek bir arkadaşı vardı. Bölgedeki bazı komünlerin çiftliklerde çalıştıracak insanlara ihtiyaçları vardı. Bizim elimizde akrabalık kanıtları olmamasına rağmen kimse bize bir şey sormadı. Önemli olan -ya da öyle görünen- tek şey daha fazla işgücüydü.

Herhangi bir ekip sadece iki kişi alabildiğinden, biz de iki ayrı üretim birimine verildik. Nana ile ben bir ekibe, ablam üç mil ötedeki bir başkasına yerleştirildik. Tren istasyonu yayan beş saat ötedeydi.

Yedi kişilik ailem şimdi altı değişik yerdeydik. Şiao-hei Chengdu'dan ayrıldığına çok memnundu; bazı öğretmenler ve propaganda elemanları tarafından yazılan yeni ders kitabında babam adı verilerek suçlandığından, Şiao-hei okulda adeta aforoz edilmiş gibiydi.

1969 yazında okulu Chengdu eteklerinde bir köye harman zamanında yardım etmek üzere gönderilmişti. Kızlar ve oğlanlar iki büyük salonda ayrı ayrı kalıyorlardı. Akşamları yıldızlarla bezeli göğün altında pirinç tarlalarının arasındaki setlerde genç çiftler dolaşırdı. On dört yaşındaki kardeşim de grubundaki bir kıza yakınlık duymaktaydı. Bir gün buğday biçerlerken cesaretini topladı ve kıza o gece birlikte dolaşmayı teklif etti. Kız başını eğerek yanıt vermeyince Şiao-hei bunun "sessiz kabul", mo-şu, olduğunu düşünmüştü.

Şiao-hei ayışığı altında bir saman yığınına yaslanıp ilk aşkın tüm heyecanı ve özlemiyle kızı beklemeye başladı. Birden bir ıslık sesi duyuldu. Kendi sınıfından bir grup oğlan yanına geldiler ve hakaret edip tekmelemeye başladılar. Şiao-hei ellerinden kurtulup yardım aramak için öğretmenlerden birinin kapısına koştu. Öğretmen kapıyı açtı, ama Şiao-hei'yi iterek, "Ben sana yardım edemem! Bir daha sakın buraya gelme!" dedi.

Şiao-hei kampa dönmeye korktuğu için geceyi bir saman yığını arasında geçirdi. Zorbaları çağıranın "sevgilisi" olduğunu anlamıştı; kız bir "karşı devrimci kapitalist-yolcunun" oğlunun kendisinden hoşlanması karşısında hakarete uğradığını düşünüyordu.

Chengdu'ya döndüklerinde Şiao-hei yardım için kendi sokak çetesine başvurdu. Bunlar yanlarında kocaman bir kurt köpeği olduğu halde okula geldiler ve kabadayıların liderini sınıftan çıkardılar. Ancak çocuk dayak yemeye başlamadan Şiao-hei kendisine acıdı ve dümencisinden kendisini serbest bırakmasını istedi.

Acıma çok yabancı bir kavram olmuştu ve bir aptallık belirtisi olarak kabul edilirdi. Şiao-hei eskisinden daha çok ezilmeye başlandı. Yine çetesinden yardım istediyse de, bu kere "korkaklara" yardım edemeyeceklerini söylediler.

Şiao-hei Yibin'deki yeni okuluna içi böyle korkularla dolu olarak gitti. Ama orada sıcak hatta duygusal bir tavırla karşılaşınca çok şaşırdı. Öğretmenler, okulu yöneten propaganda elemanları ve öğrenciler babamın adını duymuşlardı ve kendisinden açık bir hayranlıkla söz ediyorlardı. Şiao-hei hemen belirli bir prestij kazandı. Okulun en güzel kızı kız arkadaşı oldu. En kabadayı çocuklar bile kendisine saygıyla davranıyorlardı. Şiao-hei, herkesin gözden düştüğünü bilmesine ve Ting'lerin iktidarda olmalarına rağmen babamın Yibin'de saygı gören bir kişi olduğunu anlamıştı. Yibin halkı Ting'lerden çok çekmişti. Binlerce kişi ölmüş, ya da fraksiyonlar arası savaşta yaralanmış ve işkence görmüştü.

Yibin halkı barış günlerini, iktidarını kötü kullanmayan yetkilileri, her şeyi işler duruma getirecek bir hükümetin özlemini çekiyordu. Bu nostaljinin odak noktası babamın vali olduğu 1950'li yılların başıydı. Komünistler o dönemde çok popülerdi -Kuomintang'ın yerini almışlar, açlığa son vermişler, yasa ve düzeni getirmişler ve hiç ardı arkası kesilmeyen

politik kampanyalarına henüz başlamamışlardı. Babam halkın zihninde eski iyi günlerle eşanlamlı bir yere sahip olmuştu. Ting'lerin tam karşıtı, efsanevi iyi memurdu.

Şiao-hei, okulda pek az şey öğrenmesine rağmen, Yibin'de çok mutluydu. Okullarda hâlâ sadece Mao'nun eserleri ve Halkın Günlüğü gazetesinin makaleleri okunuyordu ve Mao resmi öğrenimi yasaklama kararını henüz geri çekmediği için öğretmenler öğrenciler üzerinde herhangi bir yetkiye sahip değillerdi.

Öğretmenler ve işçilerin propaganda ekipleri sınıfında disiplini sağlamak için Şiao-hei'den yararlanmak istediler. Ancak bu noktada babamın ünü bile işe yaramadı ve Şiao-hei çok geçmeden bazıları tarafından öğretmen "uşağı" olarak aforoz edildi. Sokakta lambanın altında kız arkadaşını kucakladığını iddia eden bir fısıltı kampanyası başladı. Bu bir "burjuva suçu"ydu. Şiao-hei ayrıcalıklı durumunu kaybetti ve özeleştiri yapması istendi. Kızın annesi de bir gün okula gelip kızının bekaretini kanıtlamak için muayene edilmesini istedi. Kopan gürültü sonunda da kızını okuldan aldı.

Kültür Devrimi Çin kültüründeki ortaçağ unsurlarını modernleştirmek için bir şey yapmamakla kalmamış, gerçekte bunlara politik bir saygınlık kazandırmıştır. "Modern" diktatörlük ve eski hoşgörüsüzlük birbirleriyle besleniyorlardı. Eski muhafazakar davranışlara karşı çıkanlar şimdi politik kurban oluyorlardı.

Benim Deyang'daki yeni komünüm çalılıklar ve okaliptüs ağaçlarıyla kaplı alçak tepelik bir bölgedeydi. Toprak verimliydi ve yılda biri buğday, diğeri pirinç olmak üzere iki ürün alınıyordu. Sebze ve tatlı patates boldu. İlk geldiğimizde bir domuz ahırının yanında kalıyorduk. Geceleri domuz

sesleri, sivrisinek vızıltıları ve köpek havlamaları arasında uyurduk. Oda sürekli olarak domuz gübresi ve sivrisinek ilacı kokardı. Bir süre sonra üretim ekibi Nana ile bana çamurdan tuğla yapılan bir alanın köşesinde iki odalı bir ev yaptı. Kulübenin zemini hemen ötemizdeki pirinç tarlasından alçak olduğundan, pirinç tarlaları bahar ve yaz aylarında suyla doldurulduğunda çamurdan bataklık gibi olurdu. Nana ile ayakkabılarımızı çıkartır, pantolon paçalarımızı sıvar ve evimize ancak böyle girebilirdik. Neyse ki, paylaştığımız geniş yatağın ayakları yüksek olduğu için sulardan bir karış yukarda yatardık. Yatağa girmek için bir tabureye bir leğen su yerleştirir, taburenin üstüne çıkıp ayaklarımızı yıkardık. Bu rutubetli koşullarda yaşamaktan kemiklerim ve kaslarım sürekli ağrırdı.

Ancak evimiz eğlenceliydi de. Sular çekilince yatağımızın altında odanın köşelerinde mantarlar biterdi. Biraz hayal gücüyle kulübemiz peri masalından çıkmış gibi düşünülebilirdi.

Çinli köylülerin gerçekte nasıl yaşadıklarını ben Deyang'da öğrendim. Her gün, üretim ekibi liderinin iş tahsisiyle başlardı. Bütün köylülerin çalışmaları zorunluydu ve herbiri günlük çalışmaları karşılığında belirli sayıda "çalışma puanı" kazanırlardı. Bu çalışma notlarının sayısı yıl sonundaki dağıtımda çok önemliydi. Köylüler üretim ekibinden yiyecek, yakıt ve diğer günlük ihtiyaçlarıyla az bir miktar da para alırlardı. Harmandan sonra üretim ekibi ürünün bir kısmını vergi olarak devlete verir, gerisi paylaşılırdı. İlk önce erkeklere eşit olarak bir miktar, kadınlara da bunun bir çeyrek kadar daha azı dağıtılırdı. Üç yaşından küçük çocukların hakkı yarımdı. Üç yaşından büyük bir çocuğun bir yetişkin kadar yemesi mümkün olmadığından çok çocuklu olmak arzulanan bir şeydi. Bu sistem doğum kontrolunun tam karşıtıydı.

Ürünün geri kalanı daha sonra herkesin kazandığı çalışma puanına göre bölüştürülürdü. Köylüler yılda iki kere toplanıp herkese günlük kaç çalışma puanı verileceğini saptarlardı. Sonuçta genç ve orta yaşlı erkeklerin çoğuna günde on puan, kadınlara sekiz puan verilirdi. Tüm köyün güçlü olduklarını kabul ettiği birkaç kişi fazladan bir puan alırlardı. Eski köy ağası ve ailesi gibi "sınıf düşmanları", herkes kadar çalıştıkları ve çoğunlukla en güç işlerin kendilerine verilmelerine rağmen, diğerlerinden birkaç puan eksik alırlardı. Deneyimsiz "kent gençleri" olan Nana ile bana dört puan verilirdi. Bunun "başlangıç" için olduğu söylenmişse de benim puanım hiç artmamıştı.

Aynı cinsten insanın günlük puanı arasında pek fark olmadığından toplanan çalışma puanları insanın nasıl değil, kaç gün çalıştığına bağlıydı. Bu, köylüler arasında büyük kırgınlığa neden olduğu gibi randımanı teşvik etmeyen bir sistemdi. Köylüler her gün kendilerinin aldatılmaması için başkalarının nasıl çalıştıklarını izlerlerdi. Aynı çalışma puanı alındığından kimse başkasından daha çok çalışmak istemezdi. Kadınlar kimi zaman kendileriyle aynı işi yapan ama iki puan daha fazla alan erkeklere kırgındılar. Bu konuda sürekli tartışmalar olurdu.

Biz genelde beş saatlik bir işi yapmak için günde on saat tarlada çalışırdık. Tam gün olan on saat orada olmak zorundaydık. Çok ağır çalışırdık, sürekli olarak güneşi izler ve çalışma gününün sona erdiğini bildiren düdük sesini beklerdik. Çok geçmeden sıkıntının da insanın belini kıran çalışma kadar insanı tükettiğini öğrenecektim.

Ningnan'da ve Sichuan'ın çok yerinde olduğu gibi, burada da hiç makine yoktu. Çiftçilik yöntemleri, ekibin ürün karşılığı devletten aldığı suni gübre dışında, iki bin yıl öncekinden farksızdı. Manda dışında iş hayvanı yok gibiydi. Su, gübre, yakıt, sebzeler ve tahıl bir omuz sırığının ucuna ası-

lan iki kovayla insanlar tarafından taşınırdı. Benim en büyük sorunum yük taşımaktı. Sağ omzum kuyudan eve su taşımaktan sürekli şişti. Benden hoşlanan bir genç ziyarete geldiğinde öyle bir çaresizlik sergilerdim ki, hemen su depomu doldurmayı teklif ederdi.

Ekip lideri halime anlayış gösterip bana yük taşıtmaktan vaz geçti ve çocuklar ve yaşlı ya da hamile kadınlar gibi "hafif" işlere verdi. Ama bunlar benim için her zaman hafif olmuyorlardı. Gübre karıştırmak kollarımı ağrıttığı gibi midemi bulandırıyordu.

Ben pirinç fidelerini dikmeyi yeğliyordum. İnsanın sürekli eğilmesi gerektiğinden bu ağır bir iş olarak kabul ediliyordu. Gün sonunda en dayanıklı erkekler bile doğrulamadıklarından şikayet ederlerdi. Ama ben o dayanılmaz sıcakta dizlerime kadar suyun içinde zevkle dolaşırdım ve o yemyeşil fide dizileri, ayağımın altındaki yumuşak çamur bana adeta şehevi bir zevk verirdi.

Kış sabahları, kahvaltıdan önceki iki saatlik çalışma süresinde "zayıf" kadınlarla tepelere yakacak çalı çırpı toplamaya çıkardım. Tepelerde çok az ağaç vardı ve çalılıklar da sık değildi. Genellikle çok uzaklara giderdik. Bir ara doğru dürüst ağaç olmadığından yakındığımda kadınlar bana buraların hep böyle olmadığını anlattılar. Söylediklerine göre Büyük Sıçrama'dan önce tepeler çam, selvi ve ökaliptus ağaçlarıyla kaplıymış. Hepsi de çelik üretilen "bahçe fırınlarında" yakıt olarak kullanılmak üzere kesilmiş. Kadınlar bundan sakinlikle, herhangi bir kırgınlık duymadan, sanki günlük yakıt mücadelelerinin nedeni değilmiş gibi söz ediyorlardı. Diğer talihsizlikler gibi bunu da yaşamın kendilerine yüklediği bir şey gibi görmekteydiler. O zamana kadar sadece "görkemli bir başarı" olarak bildiğim Büyük Sıçrama'nın bu felaketli sonuçlarıyla ilk kez karşı karşıya geliyordum.

Daha başka şeyler de öğrendim. Kuomintang döneminde çektiklerini anlatmaları ve özellikle genç kuşakta Mao'ya şükran duygusu yaratmak için köylüler arasında bir "acı konuşma" toplantısı düzenlendi. Bazı köylüler çocukluklarında nasıl açlık çektiklerini anlattılar ve şimdi kendi çocuklarının tabaklarındaki yemeği bitirmeleri için zorlanacak kadar şımarmış oldukları için üzüldüklerini söylediler.

Sonra konuşma belirli bir kıtlığa döndü. Tatlı patates yaprakları yediklerini, kök aramak için tarlalar arasındaki setleri kazdıklarını, köyde çok kişinin öldüğünü anlattılar. Hikayeleri beni ağlatmıştı. Kuomintang'dan ne kadar nefret ettiklerini ve Başkan Mao'yu ne kadar sevdiklerini söyledikten sonra köylüler bu kıtlığın "komünlerin kurulduğu zaman" olduğunu söylediler. Birden söz ettikleri kıtlığın komünistler döneminde olduğunu fark ettim. İki rejimi birbiriyle karıştırmışlardı. "Bu dönemde eskiden benzeri görülmemiş doğal felaketler olmuş muydu? Sorunun nedeni bu değil miydi?" diye sordum. "Hayır," dediler. "Hava çok güzeldi ve tarlalarda çok ürün vardı, ama şu adam..." -Elleriyle kırk yaşlarında birini gösterdiler- "erkeklerin çelik yapımında çalışmalarını emretti ve ürünün yarısı tarlada kayboldu. Ama o bize ne olursa olsun, artık komünizm cennetinde olduğumuzu ve yiyecek konusunda kaygı duymamamız gerektiğini söyledi. Daha önce hep midemizi kontrol altında tutardık; ama o bunu söyleyince çok yemeye başladık, yemek kalıntılarını attık ve domuzları bile çok değerli olan pirinçle besledik. Sonra bir gün kantinde yiyecek bitti, o da deponun başına nöbetçiler dikti. Ürünün geri kalanı Pekin ve Şanghay'a - oradaki yabancılara- gönderilecekti."

Tablo parça parça belirmeye başlamıştı. O ezilip büzülen adam Büyük Sıçrama'da üretim ekibinin lideriydi. O ve arkadaşları evde yemek pişirmemeleri için köylülerin kapkacaklarını ve ocaklarını parçalamışlar, madeni eşyayı fırınlara atmışlardı. Çok abartmalı hasatlar bildirmiş, sonunda ver-

cılarla kapalı olduğundan daha dolambaçlı bir yolda karar kılmıştık. Nana ile Wen benim ve Şiao-hong'un ikamet cüzdanlarımızı Chengdu'ya getireceklerini söylemişlerdi.

Feribotun küreklerinde akıntıya karşı mücadele veren on iki güçlü kürekçi vardı. Nehrin ortasına gelince kürek çekmeyi bırakıp feribotun akıntıyla Yunnan yakasına yanaşmasını beklediler. Birkaç kere üzerimizde dev dalgalar patladı. Ben bir kenara tutunmuş bekliyordum. Normalde çok korkmam gerekirse de, şimdi sadece bir uyuşukluk hissediyordum. Anneannemin ölümünden başka bir şey düşünemiyordum.

Yunnan yakasındaki Qiajia kasabasındaki basketbol alanında bir tek kamyon vardı. Sürücüsü bizi kente götürmeyi kabul etti. Ben yolda sadece evde kalsaydım anneannemi kurtarmak için ne yapabileceğimi düşünüyordum. Yolda muz ağaçlarının dev yapraklarını görünce Chengdu'da anneannemin yattığı hastane koğuşunun kapısındaki saksı içindeki küçük muz bitkisini hatırladım. Bing beni görmeye geldiğinde onun yanında oturup gece geç saatlere kadar konuşurduk. Anneannem, alaycı gülümsemesi ve yetişkinlere karşı laubali davranışları nedeniyle Bing'den hoşlanmazdı. İki kere aşağı inip beni çağırmıştı. Ben onu meraklandırdığım için kendimden nefret etmiş, ama önlemek için de bir şey yapamamıştım. Bing'i görmek isteğime engel olamıyordum. Şimdi her şeye yeniden başlamış olmayı ne kadar isterdim! Onu rahatsız edecek hiçbir şey yapmazdım.

Yibin'den geçtik. Yol kentin eteklerindeki Zümrüt Perdesi Tepesi'nden aşağı iniyordu. Yibin'den Göktaşı Sokağı'na dönüşümü hatırladım. Anneanneme güneşli bir bahar günü tepenin bu yamacında olan Dr. Şia'nın mezarını temizlemeye gidişimi anlatıyordum. Jun-ying halam bana mezar başında yakmam için özel "gümüş para" vermişti. Bu gelenek "feodal" olarak nitelendiği için parayı nereden bulduğunu bilemiyorum. Tepeyi saatlerce aramış ama mezarı bula-

mamıştım. Kızıl Muhafızlar mezarlığı dümdüz yapmışlar, mezar taşlarını kırmışlardı. Onlar için ölü gömmek "eski" bir uygulamaydı. Ziyaretimi anlatırken anneannemin gözlerindeki o parlak umut alevini ve sonra mezarın kaybolmuş olduğunu söylediğimde o parıltının nasıl söndüğünü asla unutamam. Onun o düşkırıklığı asla gözümün önünden silinmemişti. Ve şimdi de ona bir yalan uydurmadığım için kendimi lanetliyordum. Ama artık çok geçti.

Jin-ming ile bir haftalık yolculuktan sonra eve döndüğümüzde onun boş yatağı ile karşılaştım. Onun dağınık ama yine de derli toplu saçlarıyla, dudaklarını ısırarak yatışını görür gibi oluyordum. Hiç kıvranmamış, hiç bağırmamıştı. Onun bu davranışı nedeniyle de hastalığının ne kadar ciddi olduğunu anlayamamıştım.

Annem yine göz altındaydı. Şiao-hei ve Şiao-hong anneannemin son günlerini anlattıklarında ıstıraptan daha fazla konuşmamalarını istedim. Ben gittikten sonra olanları ancak yıllar sonra öğrendim. Anneannem biraz ev işi yapar sonra yatağına yatıp sancısıyla boğuşurmuş. Hep benim yolculuğumdan endişe eder, küçük kardeşlerim için üzülürmüş. "Okul da olmayınca bu çocukların hali ne olacak?" dermiş.

Bir gün yatağından kalkamamış. Eve doktor gelmediği için ablamın erkek arkadaşı Gözlüklü onu sırtında hastaneye taşımış. Ablam da yanlarında yürüyüp anneannemi arkasından tutmuş. İki üç kereden sonra doktorlar bir daha gelmemesini, hastalığın ne olduğunu anlamadıklarını ve ellerinden bir şey gelmeyeceğini söylemişler.

Anneannem böylece yatağında ölümü beklemeye başlamış. Vücudu parça parça canlılığını kaybediyormuş. Zaman zaman dudakları açılıp kapanıyor, ama ablamla oğlanlar bir şey duymuyorlarmış. Pek çok kez annemin gözaltında tutulduğu yere gidip eve dönmesine izin vermeleri için yalvarmışlar. Ama her seferinde onu göremeden dönmüşler.

gi yükseldiği için köylülerin elindeki tahılın tümü alınmıştı. Köylüler onar yirmişer ölmüşlerdi. Kıtlıktan sonra köydeki bütün aksaklıklardan o sorumlu tutulmuştu. Komün, köylülerin onu görevinden atmalarına izin vermiş, kendisini "sınıf düşmanı" olarak damgalamıştı.

Pek çok sınıf düşmanı gibi o adam da cezaevine atılmamış, kendi köylüleri tarafından "göz altında" bulundurulmuştu. Mao'nun yöntemi buydu: "düşman" kişiyi her zaman halkın arasında tut ki, nefret edecek bir insanları olsun. Yeni bir kampanya başladığında bu kişi "normal sanıklar"dan biri olur ve yeniden saldırıya uğrardı. Kendisine en ağır işler verilirdi ve diğer erkeklerden üç puan eksiğine hakkı vardı. Köy çocuklarının onun çocuklarını taşladığına da çok kereler tanık olmuştum.

Köylüler adamı cezalandırdığı için Başkan Mao'ya teşekkür ediyorlardı. Kimse suçluluğundan ya da sorumluluk derecesinden kuşku duymuyordu. Ben kendisini arayıp hikayesini dinlemek istedim.

Adam böyle bir şey istendiğinden dolayı şükran duyuyor gibiydi. "Ben sadece aldığım emirleri uyguluyordum," dedi. "Emirleri yerine getirmek zorundaydım... Elbette yerimi kaybetmek istemiyordum. O zaman benim yerime bir başkası gelirdi ve çocuklarım ne olurdu? Açlıktan ölürdük hepimiz. Bir üretim lideri çok küçük bir insandır, ama hiç olmazsa köyde en son o ölebilir."

Onun bu sözleri ve köylülerin anlattıkları beni ta içimden sarsmıştı. Kültür Devrimi'nden önceki Komünist Çin'in çirkin yanıyla ilk kez karşılaşıyordum. Bu tablo pembe renkli resmi tablodan çok farklıydı. Deyang tepeleri ve tarlalarında komünist rejime duyduğum kuşku giderek kök saldı.

Mao'nun Çin'in korunmuş kentli gençliğini gerçekle yanyana getirmekle ne yaptığını bilip bilmediğini zaman zaman merak etmişimdir. Ancak o halkın elinde olan bölük pörçük bilgilerle mantıklı bir varsayım yapamayacağına gü-

venmiş olmalıdır. Gerçekten de on sekiz yaşında olan ben sadece belli belirsiz kuşkular besleyebiliyor, rejimi kesin bir şekilde analiz edemiyordum. Kültür Devrimi'nden ne kadar nefret etsem de Mao'dan kuşkulanmak aklımın ucundan bile geçmiyordu.

Ningnan'da olduğu gibi Deyang'da da pek az köylü bir gazetedeki en basit bir makaleyi okuyabilirdi. Çoğu kendi adını bile yazamazdı. Komünistlerin ilk baştaki cahillikle savaş hamleleri sürekli cadı avlarıyla bir kenara itilmişti. Bir zamanlar köyde komün tarafından işletilen bir ilkokulu varmış ama Kültür Devrimi'nde çocuklar öğretmene çok hakaret etmişler. Başına bir kova geçirip yüzünü kömür karasıyla boyayıp köy sokaklarında dolaştırmışlar. O günden sonra kimse öğretmenlik yapmaya ikna edilememiş.

Köylülerin çoğu okulun eksikliğini hissetmiyorlardı. "Okul ne işe yarar ki?" diyorlardı. "Parasını ödeyip yıllarca okuyorsun, sonunda geçimini yine terinle kazanan bir köylüsün. Kitap okuyorsun diye bir avuç fazladan pirinç vermiyorlar. Zaman ve parayı neden boşuna harcayalım ki? Çalışma puanlarını kazanmaya ne kadar erken başlarsan o kadar iyi." Daha iyi bir geleceğin olmaması ve köylü olarak doğan birinin hemen hemen hiçbir yere gidebilme imkanının olmaması bilgi edinme heyecanını söndürüyordu. Okul yaşına gelmiş çocuklar evde kalıp ailelerine yardım ediyorlar, ya da daha küçük kardeşlerine bakıyorlardı. Kızların okula gitmesi ise köylüler için tam bir zaman kaybıydı. "Nasıl olsa evlenip başkasına ait oluyorlar. Onları okutmak yere su dökmekten farksız," diyorlardı.

Kültür Devrimi'nin köylülere "akşam sınıfları" ile eğitimi getirdiği ilan edilmişti. Bir gün benim üretim ekibim akşam derslerine başlanacağını bildirip Nana ile benden öğretmenlik yapmamı istediler. Çok sevinmiştim. Ancak ilk ders başlar başlamaz bunun eğitim falan olmadığını anladım.

Dersler üretim ekibi liderinin Nana ile benden Mao'-

nun yazılarını ve Halkın Günlüğü'nden makaleler okumamızı istemesiyle başlıyordu. Sonra kendisi bütün en son politik deyişlerin anlaşılmaz kütleler halinde sunulduğu bir saatlik bir konuşma yapıyordu. Arada sırada da Mao adına bize emirler verirdi: "Başkan Mao bize günde iki öğün pirinç lapası ve sadece bir öğün pirinç yememizi söylüyor." "Başkan Mao tatlı patatesleri domuzlara harcamamamızı söylüyor."

Tarlada bütün bir gün çalıştıktan sonra köylülerin akıllarında sadece evlerinde kendilerini bekleyen işler olurdu. Akşamları kendileri için değerliydi ama kimse de dersten "kaçmaya" cesaret edemezdi. Orada öylece otururlar ve az sonra uyuklamaya başlarlardı. Eğitim olmayınca köylülerin dünyası da insana ıstırap verecek kadar dardı. Konuşmaları genellikle günlük yaşamlarının küçük ayrıntıları üzerindeydi. Onların bu dar ufuklarının kendi suçları olmadığını biliyorsam da konuşmalarını dinlemeye katlanamıyordum.

Hiç eksik olmayan bir dedikodu konusu kuşkusuz seksti. Deyang ilçesinden Mei adında yirmi yaşında bir kadın bizim yanımızdaki köye gönderilmişti. Söylentilere göre kadın hem kentli gençlerle hem de köylülerle yatmıştı. Hamile olduğu ama bunu saklamak için karnını sıkıca sardığı söyleniyordu. Mei bir "piç" taşımadığını kanıtlama çabasıyla ağır yükler taşımak gibi hamile bir kadının yapmaması gereken işleri yapılırdı. Bir süre sonra onun köyünde derenin kıyısındaki sazlıklar arasında ölü bir bebek bulundu. Köylüler çocuğun onun olduğunu söylüyorlardı. Çocuğun ölü doğup doğmadığını bilen yoktu. Ekip lideri bir çukur kazdırıp çocuğu gömdürmüştü. Dedikodular bundan sonra daha da arttı.

Bir başka sefer tatlı patates küfeleri taşıyan bir grup genç bizim köyden geçerlerken dar bir yolda bir süre dinlenmek için durmuşlardı. Omuz sırıkları yerde yolu tıkıyordu. Bunlardan birinin üstünden atladım. Gençlerden biri birden ayağa fırladı, sırığını kaptığı gibi karşıma dikildi. Bana vuracak sandım. Öteki köylülerden öğrendiğime göre, bir kadın

sırığın üstünden atlarsa omuzlarında yaralar çıkacağına inanıyordu. Beni "zehiri kaldırmak için" sırığın üstünden geri atlattılar. Kırsal kesimde bulunduğu süre içinde böyle çarpık düşünceleri değiştirmek için hiçbir çaba harcandığını görmedim bunlardan söz bile edilmezdi.

Benim üretim ekibimin en okumuş insanı eski toprak ağasıydı. Ben toprak ağalarını kötü kişiler olarak görmek üzere koşullandırılmıştım ve şimdi en iyi onun ailesiyle geçindiğimi gördükçe huzursuzluk duyuyordum. Bunların benim beynime kazınmış klişe kişiliklerle hiçbir ilgileri yoktu. Adamın kötü bakışlı zalim gözleri yoktu ve karısı ne kıçını sallıyor, ne de erkekleri kışkırtmak için sesini tatlılaştırıyordu.

Kimi zaman başbaşa oturduğumuzda adam şikayetlerini anlatırdı. Bir keresinde şöyle dedi: "Chang Jung, senin iyi bir insan olduğunu biliyorum. Kitap okumuş olduğuna göre, mantıklı bir insan da olmalısın. Bana şimdi anlatacaklarımın haklı olup olmadığını söyle." Sonra bana neden toprak ağası diye sınıflandırıldığını anlattı. 1948'de Chengdu'da garsonluk yapıyordu ve çok tutumlu davranarak biraz para biriktirmişti. O sıralarda bazı ileri görüşlü toprak ağaları, komünistlerin Sichuan'a geldikleri takdirde toprak reformu yapacaklarını anladıklarından topraklarını ucuza satıyorlardı. Garson da ucuza kapattığına inanarak biraz toprak satın almıştı. Ancak toprağının çoğunu reform sırasında kaybetmiş, bir de sınıf düşmanı ilan edilmişti.

Köylüler toprak ağası ile ailesine karşı bir düşmanlık göstermiyorlar, sadece onlardan uzak duruyorlardı. Ancak bütün "sınıf düşmanları" gibi onlara da başkalarının istemediği işler verilmekteydi. Ve köyün en çok çalışan erkekleri arasında olmalarına rağmen adamın iki oğlu diğerlerinden bir puan eksik alıyorlardı. İkisi de bana çok zeki ve çok kibar insanlar olarak görünmüşlerdi. Ancak bu niteliklerine rağmen hiçbir kız onlarla evlenmek istemiyordu. Anneleri

bana çöpçatanların buldukları birkaç kız için ne kadar para harcamış olduğunu anlattı. Kızlar giysileri ve parayı kabul ediyorlar, sonra da evlenmekten vaz geçiyorlardı. Diğer köylüler armağanlarını geri isteyebilirlerdi, ama toprak ağasının ailesinin buna hakkı yoktu.

Köyün sakinliği içinde okumak ve düşünmek için çok fırsat buldum. Deyang'a ilk geldiğimde Jin-ming bana karaborsa kitaplarından birkaç kutu vermişti. Gündüzleri tarlada çalışırken eve dönüp de onları okuyacağım saati iple çekerdim.

Köylüler beni genelde rahat bırakırlarsa da, köyde pek popüler değildim. Benden kendilerinin düşündüğü kadar çok çalışmadığım için hoşlanmazlardı. Çalışmak onların tüm yaşamlarıydı ve herkesi bununla ölçerlerdi. Benim bedensel çalışmaktan hoşlanmadığımı ve evde kalıp kitap okumak için hiçbir fırsatı kaçırmadığımı anlamışlardı. Midemdeki rahatsızlık ve vücudumdaki kaşıntı Deyang'a gelir gelmez yine başlamıştı. Hemen hemen her gün ishal oluyordum, bacaklarımda iltihaplı çıbanlar çıkıyordu. Sürekli olarak bitkindim, baş dönmesi çekiyordum, ama köylülere şikayetin bir anlamı yoktu. Onların sert yaşamları bütün öldürücü hastalıkları önemsiz görmelerine yol açıyordu.

Benim sevilmememin en büyük nedeni sık sık köyden uzaklaşmamdı. Deyang'da bulunmam gereken zamanın üçte ikisini annemle babamı kamplarında ziyaret ederek ya da Yibin'de Jun-ying halama bakarak geçiriyordum. Her yolculuğum birkaç ay sürüyordu ve bunu yasaklayan herhangi bir yasa yoktu. Ama yeteri kadar çalışmadığım halde yine köyden yiyecek almaktaydım. Köylüler eşitlikçi dağıtım sisteminden de benden de kurtulamıyorlardı. Doğal olarak beni suçluyorlardı ve ben de onlara acıyordum. Ama ben de onlardan kurtulamıyordum. Onların beni köyden atamadıkları gibi, ben de köyü terk edemezdim.

Köylülerin kırgınlıklarına rağmen üretim ekibim benim

istediğim gibi gelip gitmeme ses çıkarmıyordu, bunun bir nedeni de onlardan uzak durmamdı. En iyi yolun dışardan bir yabancı gibi olmak olduğunu öğrenmiştim. Bir kere "halktan biri" olduğunuz takdirde hemen müdahalelere ve kontrola açık olurdunuz.

Bu arada ablam Şiao-hong komşu köyde çok başarılıydı. Benim gibi onu da sivrisinekler sokuyor, gübre içinde çalışmaktan ayakları şişip hastalanıyordu ama çok çalışıyordu ve günde sekiz puana hak kazanmıştı. Gözlüklü ona yardım için sık sık Chengdu'dan geliyordu. Onun da fabrikası hemen hemen diğer bütün fabrikalar gibi duruyordu. Yönetim "yıkılmış"tı ve yeni Devrimci Komite üretimle değil, işçilerin devrimde bir rol almaları ile ilgilendiğinden işçiler işe istedikleri gibi gelip gidiyorlardı. Gözlüklü kimi zaman ablamın dinlenmesi için tarlada çalışırdı. Kimi zaman birlikte çalışırlardı ki, bu da köylüleri fazlasıyla memnun ediyordu. "Bir genç kız aldık, ama iki çift el kazandık," diyorlardı.

Nana, ablam ve ben haftada bir gün kurulan pazara giderdik. Sepetler ve omuz sırıklarıyla dolu o sokakları pek severdim. Köylüler bir tek tavuk ya da bir düzine yumurta satabilmek için saatlerce yürürlerdi. Köylülerin para karşılığında satabilecekleri çok az şeyleri vardı. Paraları olmayınca de kentlere gidemezlerdi, bu nedenle tek eğlenceleri bu pazardı.

1970 ilkbaharında ablamla Gözlüklü evlendiler. Tören yapılmadı. O günün ortamında böyle bir şey zaten akıllarından geçmiş değildi. Komün merkezinden evlilik cüzdanlarını aldılar ve sonra yanlarına şeker ve sigara alıp köylülere ikram etmek üzere ablamın köyüne döndüler. Köylüler çok heyecanlanmışlardı: bu tür değerli şeylere verecek paraları hemen hemen hiç olmazdı.

Köylüler için evlilik büyük bir olaydı. Haber duyulur duyulmaz ablamın saz damlı kulübesine koşup kendilerini kutladılar. Bir avuç şehriye, bir kilo soya fasulyesi, birkaç yu-

murta gibi armağanlar da getirmişlerdi. Kırmızı saman kağıdına sarılı ve üzerine samanla şık bir düğüm atılmış olan bu şeyler sıradan armağanlar değildi. Köylüler çok değerli eşyalarını getirmişlerdi. Ablam ve Gözlüklü çok duygulandılar. Nana ile yeni evli çifti görmeye gittiğimizde onları köy çocuklarına "sadakat dansları" öğrettiklerini gördük.

Çiftler otomatik olarak birlikte ikamet etme izni alamadıklarından evlilik ablamı köyden kurtarmış değildi. Kuşkusuz, Gözlüklü kentteki ikametinden vaz geçseydi ablamla köyde yerleşebilirdi, ama ablam köy ikamet kaydına sahip olduğundan onun yanında olmak üzere Chengdu'ya gidemezdi. Çin'deki on milyonlarca çift gibi onlar da ayrı yaşamaya başladılar; yasalara göre yılda on iki gün bir arada oturma hakları bulunuyordu. Ancak neyse ki, Gözlüklü'nün fabrikası normal çalışmadığı için, kendisi Deyang'da daha çok kalabiliyordu.

Deyang'da bir yılımı doldurduğumda yaşamımda bir değişiklik oldu: tıp mesleğine adımımı attım. Ekibimin bağlı olduğu üretim alayının basit hastalıklarla ilgilenen bir kliniği vardı. Kliniğin finansmanı aynı alaya bağlı üretim birlikleri tarafından sağlanıyordu, tedavi bedava, ama çok sınırlıydı. İki doktor vardı. Genç ve ince, zeki yüzlü olanı ellili yıllarda Deyang tıp okulundan mezun olmuştu. Diğeri, keçi sakallı, orta yaşlı bir adamdı. O da Çin tıbbı uygulayan yaşlı bir köy doktorunun yanında çıraklıktan yetişmiş ve 1964'te komün tarafından Batı tıbbı öğrenmesi için hızlandırılmış bir kursa gönderilmişti.

1971 başlarında komün yetkilileri kliniğe bir "çıplak ayaklı doktor" alınması emrini verdiler. Bu adın verilmesinin nedeni bir "doktor"un ayakkabılarına çamurlu tarlalarında giymeyecek kadar değer veren köylüler gibi yaşamasının beklenmesindendi. Bu dönemde çıplak ayaklı doktorların Kültür Devrimi'nin bir icadı olduğunu belirten büyük bir propaganda kampanyası yapılmaktaydı. Benim üretim eki-

bim benden kurtulmak için bu fırsatı kaçırmadı: klinikte çalışırsam benim beslenmemden ve diğer gelirlerimden üretim ekibim değil, üretim alayı sorumlu olacaktı.

Ben hep doktor olmak istemişimdir. Ailemdeki hastalıklar, özellikle de anneannemin ölümü, bana doktorların ne kadar önemli olduğunu kanıtlamıştı. Deyang'a gitmeden önce bir arkadaştan akupunktur yapmasını öğrenmeye başlamıştım; ayrıca, o günlerde basılmasına izin verilen birkaç kitaptan biri olan Çıplak Ayaklı Bir Doktorun Elkitabı'nı okuyordum.

Çıplak ayaklı doktorlar hakkındaki propaganda Mao'nun politik manevralarından biriydi. Mao Kültür Devrimi öncesi Sağlık Bakanlığını sadece kentlileri ve özellikle Parti yetkililerini tedavi edip köylülere bakmamakla suçlamıştı. Ayrıca doktorları da kırsal kesimde ve özellikle de uzak bölgelerde çalışmak istememekle suçlamıştı. Ancak Mao, rejimin başı olarak sorumluluk almamış, ya da daha çok hastane yapımı ve doktor eğitilmesi için pratik adımlar atılmasını emretmemişti. Kültür Devrimi sırasında ise tıbbi durum daha da kötüleşmişti. Köylülerin doktorları olmadığı propagandası Kültür Devrimi öncesi Parti sistemine ve entelektüellere (doktorlar ve hemşireler de bu kategoridendi) karşı bir nefret doğurmak amacını güdüyordu.

Mao köylülere tılsımlı bir tedavi sunuyordu: kitle halinde yetiştirilecek olan "doktorlar": çıplak ayaklı doktorlar. "Onların o kadar uzun bir eğitimden geçmeleri gerekmez. Standartlarını pratikte bulup yükseltebilir," demişti. 26 Haziran 1965'te de sağlık ve eğitim için rehber olacak sözlerini söylemişti: "Ne kadar çok kitap okursanız o kadar aptal olursunuz." Ben de hiçbir eğitimim olmadan çalışmaya başladım.

Klinik Evimden yayan bir saatlik yolda bir tepenin üzerinde büyük bir salondu. Yanıbaşında hepsi de karneye bağlı olan kibrit, tuz ve soya yağının satıldığı bir dükkan vardı. Ameliyathanelerden biri benim yatak odam oldu.

O güne kadar gördüğüm tek tıp kitabı Çıplak Ayaklı Bir Doktorun Elkitabı olduğundan ben de bunu incelemeye başladım. Kitapta kuram diye bir şey yoktu, sadece bazı hastalık belirtileri özetlenmiş, bunlara uygulanacak tedaviler önerilmişti. Arkamda iki doktor olduğu halde günlük tozlu giysilerimizle masa başına oturduğumuzda gelen hasta köylülerin gayet mantıklı olarak bana yaklaşmadıklarını gördüm. Elinde kalın bile olmayan bir kitap tutan deneyimsiz on sekiz yaşında bir kızdan yardım istemeyecekleri kuşkusuzdu. Benim önümden geçip diğer iki masaya gidiyorlardı. Ben buna kırılacak yerde sevinmiştim. Hastalar hastalık belirtilerini anlattıkça kitaba bakmak, sonra da önerilen tedaviyi kopya etmek benim doktor anlayışıma uymuyordu. Kimi zaman yeni liderlerimizin -Başkan Mao hâlâ kuşkunun çok ötesindeydi- beni özel doktorları olarak isteyip istemeyeceklerini düşünürdüm. Ama sonra bir gerçeği kendi kendime hatırlatırdım: çıplak ayaklı doktorların "yetkililere değil, halka hizmet" etmeleri bekleniyordu. Ben de hastabakıcı rolünü benimsedim, hastalara reçetelerindeki ilaçları vermeye ve iğne yapmaya başladım.

Her gelen tıp okuluna gitmiş olan genç doktora muayene olmak istiyordu. Bu doktor işine çok bağlı bir insandı, köylerde hastaları ziyaret eder, boş zamanlarında tedavi edici bitkiler yetiştirir ve toplardı. Keçi sakallı olan diğeri tıp konusundaki umursamazlığıyla beni dehşete düşürüyordu. Herhangi bir sterilizasyona başvurmadan aynı iğneyi çeşitli hastaların üstünde kullanırdı. Hastanın alerjik olup olmadığını kontrol etmeden penisilin iğnesi yapardı ki, Çin penisilini saf olmadığından, bu çok tehlikeliydi. Ben kendisine alerji testi yapmayı önerince, bu müdahaleme kırılmadan gülümsedi ve o güne kadar hiçbir kaza olmadığını söyledi: "Köylüler kentliler kadar nazik değillerdir."

Ben doktorları seviyordum ve onlar da soru sorduğumda bana yardımcı olarak çok iyi davranıyorlardı. Beni bir

tehdit olarak görmemeleri şaşırtıcı değildi. Kırsal kesimde önemli olan politik belagat değil, insanın mesleki becerisiydi.

Bütün köylerden uzak olan o tepede yaşamayı çok zevkli buluyordum. Her sabah erkenden kalkıp tepenin kenarında gezintiye çıkar, doğan güneşe akupunktur hakkındaki eski bir kitaptan mısralar mırıldanırdım. Anatomik bir çizim ve akupunktur mısralarım sayesinde iğneleri neyi tedavi etmek üzere vücudun neresine batıracağımı öğrenmiştim. Artık hastam olması için sabırsızlanıyordum. Bazı hevesli gönüllü hastalarım vardı -Chengdu'dan olup da şimdi başka köylerde yaşayan ve benden hoşlanan gençler bir akupunktur tedavisi için saatlerce yürümeye hazırdılar.

Kendimi ana-babama adamak ve anneannemin ölümünden duyduğum suçluluğu gidermek amacıyla erkek arkadaş edinmeme kararlılığım giderek zayıflıyorsa da, bunlardan hiçbirine aşık olmuş değildim. Ancak kalbimi vermekte güçlük çekiyordum ve yetiştirilişim benim kalbimi vermeden bedensel bir ilişkiye girmemi önlüyordu. Çevremde diğer kent genç ve kızları gayet serbest bir yaşam sürdürmekteydiler. Ama ben yapayalnızdım. Çevreye şiir yazdığım söylentisi yayılmıştı ve bu da yalnızlığımı sürdürmemde yardımcı oluyordu.

24 *"Bir Yaşamboyu Geç Kalan Özürlerimi Lütfen kabul Et"*
Ana-babam kamplarda (1969-1972)

CHENGDU'dan kamyonla üç günlük yolda, kuzey Şichang'da Sığır Çobanı vadisinde yol ikiye ayrılır, bir kol güneybatıda babamın kampının bulunduğu Miyi'ye gider, diğeri güneydoğudaki Ningnan'a.

Annem Doğu Bölgesi'nden 500 eski arkadaşıyla 1969 kasımında bu vadiye gönderilmişti. Chengdu'dan aceleyle çıkartıldıkları için bölgede Chengdu'dan Kunming'e giden demiryolu mühendislerinin bıraktıkları birkaç barakadan başka barınacak bir yer yoktu. Bazıları bunlara sığındılar, bazıları da şiltelerini köylülerin evlerine serdiler.

Dağlardan kazılıp aşağı taşınacak çamur ve ottan başka inşaat malzemesi yoktu. Çamuru kurutup tuğla yaptılar. Bölgede ne elektrik, ne herhangi bir makine, hatta ne de hayvan vardı. Denizden 1500 metre kadar yüksek olan Vadi'de yıl değil de, günler dört mevsimdir. Annemin işe başladığı saat yedide dondurucu soğuk oluyordu, hava öğle zamanı otuz dereceye çıkıyor, saat dörtte dağlardan sıcak rüzgarlar

esiyor, akşam yedide işleri bittiğinde yine soğuk başlıyordu. Bu sert koşullarda annemle diğerleri günde on iki saat çalışıyorlar ve sadece öğle yemeği için kısa bir mola veriyorlardı. İlk birkaç ay bütün yedikleri pirinç ve haşlanmış lahanaydı.

Kamp askerler tarafından yönetiliyor ve Chengdu Devrim Komitesi'nin emrinde bulunuyordu. Anneme önceleri bir sınıf düşmanı gibi davranılıyor ve her öğle molasında başı yere eğik olarak ayakta bekletiliyordu. Medyanın tavsiye ettiği bu "tarlada suçlama" cezasının amacı, dinlenmeye fırsat bulan diğerlerine enerjilerinin bir kısmını nefret için saklamaları gerektiğini hatırlatmaktı. Annem bölük komutanına bacaklarını dinlendirmeden bütün gün çalışamayacağını söyledi. Subay Kültür Devrimi'nden önce Doğu Bölgesi Askeri Dairesi'nde bulunmuştu ve annemle tanışıyordu; bu uygulamaya hemen bir son verdi. Yine de, anneme en güç işler veriliyordu ve diğerleri gibi pazar günleri tatili yoktu. Bir ara sarılığa tutuldu. Tüm vücudu sapsarı kesilip şişince artık ayakta durmakta bile güçlük çekmeye başladı.

Doğu Bölgesi'nin hastane kadrolarının yarısı oraya gönderildiği için kampta pek çok doktor vardı. Chengdu'da sadece Devrim Komitesi patronlarının gözdeleri olan doktorlar kalmıştı. Annemi tedavi eden doktor Kültür Devrimi'nden önce kendilerini koruduğu için bütün hastane personelinin minnettar olmadığını, annemin yardımı olmasaydı 1957'de sağcı olarak damgalanacağını söyledi. Batı ilaçları olmadığı için annemin sarılığını bitkisel ilaçlarla tedavi etti.

Doktor annemin hastalığının bulaşıcılığını abartınca kamp yetkilileri annemi yarım mil kadar uzakta tek başına kalacağı bir yere naklettiler. Kendileri bulaşma korkusuyla yanına gelmiyorlarsa da, doktor her gün ziyaret ediyordu ve gizlice bir köylüden keçi sütü getirtiyordu. Annemin yeni yeri eski bir domuz ahırıydı. Kendisine sempatiyle bakan arkadaşları ahırı temizlemişler, yere saman sermişlerdi. Yine dost bir aşçı yemeğini getirmeye gönüllü olmuştu. Kimse

görmeden arada sırada yemeğe iki yumurta kattığı da oluyordu. Et bulunduğunda, diğerlerine haftada bir kere verilirken, anneme her gün verildi. Arkadaşları pazardan satın aldıkları armut ve şeftali de getiriyorlardı. Annem için sarılığı bir nimet olmuştu. Kırk gün sonra iyileşti ve şimdi çamurdan kulübeleri tamamlanmış olan kampa getirildi.

Şichang'ın gecelerini aydınlatan tek şey kamptakilerin yaktıkları ateşti. Elektrik bulunmuyordu. Bulunabildiği zaman mum el sürülemeyecek kadar pahalıydı ve gazyağı da yoktu. Ancak ışıkta okunacak bir şey de yoktu zaten. Deyang'da benim Jin-ming'in karaborsa kitaplarını okumakta nisbeten özgür olmama karşılık kadro okulu çok sıkı denetim altındaydı. Kampa girmesine izin verilen basılı malzeme sadece Mao'nun seçilmiş eserleri ve Halkın Günlüğü idi. Arada sırada birkaç mil uzaktaki askeri kışlada yeni bir film gösterilirse de, bu genellikle Bayan Mao'nun örnek operalarından biri oluyordu.

Günler, sonra da aylar geçtikçe sıkı çalışmak ve dinlenecek zaman olmayışı yaşanmayı katlanılmaz hale getirmişti. İsyancılar dahil, herkes ailesini ve çocuklarını özlüyordu. İsyancılar, geçmişteki bütün fanatikliklerinin boşa çıktığını ve Chengdu'da bir daha iktidarı ele geçiremeyeceklerini anladıklarından çok kırgındılar. Onların yokluğunda Devrim Komiteleri doldurulmuştu. Vadi'ye gelişten birkaç ay sonra suçlamaların yerini bunalım almıştı, annem bile kimi zaman İsyancılar'ı neşelendirmek zorunda kalıyordu. Kendisine iyilik tanrıçası olan "Kuanyin" adı verilmişti.

Annem geceleri saman döşeğinde yatarken kendi çocuklarının ilk yıllarını düşünürdü. Bu zamanlarda hatırlayacak fazla bir aile yaşantısı olmadığını fark etmişti. Kendisine ailesi pahasına bir davaya adadığı için, bizler yetişirken hemen hemen hiç evde olmamıştı. Şimdi de bu kendisini adamanın anlamsızlığını düşünerek pişman oluyordu. Çocuklarının özlemi içinde dayanılmaz bir acıydı.

Çin Yılbaşısından on gün önce 1970 şubatında Annemin bölüğü teftişe gelen bir subayı karşılamak üzere sıraya dizildi. Uzun bir süre bekledikten sonra uzaktaki yoldan gelen bir insan gördüler. Ama bu beklenen subay olamazdı; onun yanında maiyeti olmalıydı ve arabayla gelirdi. Ama yerel köylülerden biri de olamazdı: öne eğmiş olduğu başına sardığı uzun siyah yün atkı bir köylünün olamayacak kadar modaya uygundu. Gelen, sırtında büyük bir sepet taşıyan genç bir kadındı. Kadının uzaktan yaklaşmasını seyreden annemin kalbi hızla çarpmaya başlamıştı. Kadının bana benzediğini hissediyor, ama sonra bunun hayal olacağını düşünüyordu. "Er-hong olsa ne iyi olurdu!" dedi kendi kendine. Birden yanındakiler heyecanla kendisini dürtüklemeye başladılar. "Kızın geldi! Kızın seni görmeye geldi. Er-hong geldi!"

İşte annem, kendisi için bir yaşamboyu gelen bir süreden sonra beni görüşünü böyle anlatıyordu. Ben kampa gelen ilk ziyaretçi olduğum için hem hararetle, hem de kıskançlıkla karşılanmıştım. Bir yıl önce haziranda ikamet nakli yaptırmak için Ningnan'a gittiğim kamyonla gelmiştim. Sırtımdaki büyük sepette sucuk, yumurta, şeker, irmik ve konserve et vardı. Biz beş kardeş ve Gözlüklü bunları tayınlarımızdan biriktirmiştik. Sepet beni neredeyse çökertecek kadar ağırdı.

Dikkatimi çeken iki şey oldu. Annem iyi görünüyordu -daha sonra söylediğine göre sarılığın iyileşme dönemi o sıralarda sona ermişti. Ve çevresindeki hava düşmanca değildi. Hatta bazı insanlar kendisini "Kuanyin" diye çağırıyorlardı ki, resmen sınıf düşmanı olduğu için bu inanılır bir şey değildi.

Annemin başında çenesinin altından bağladığı lacivert bir eşarp vardı. Sert rüzgarlar ve kavurucu güneş altında çalışmaktan yanakları kabalaşmış ve kızarmıştı, teni bir Şichang köylüsünün teninden farksızdı. Otuz sekiz yaşından en az on yıl daha yaşlı gösteriyordu. Yüzümü okşayan elleri yaşlı bir ağacın çatlak kabuğu duygusunu veriyordu.

Orada on gün kaldım ve Yılbaşında babamın kampına gitmek üzere yola çıktım. İyi yürekli sürücüm, beni indirdiği yerde bekleyecekti. Annemin gözleri sulanmıştı; babamın kampı pek uzak olmadığı halde birbirlerini ziyaret etmeleri yasaktı. Yiyecek sepetini el sürülmemiş bir halde sırtladım yine -annem hepsini babama götürmemi istemişti. Değerli yiyecekleri başkalarına saklamak Çin'de her zaman bir sevgi ve ilgi belirtisi olmuştur. Annem benim gittiğime üzülüyordu ve kampın vereceği geleneksel Yılbaşı kahvaltısını kaçıracağımı söylüyordu. Ama kamyonu kaçırma korkusuyla kahvaltıyı bekleyemezdim.

Annem benimle yarım saat kadar birlikte yürüdü, kamyonu beklemek için yol kenarına oturduk. Annem bana sarılırken tüm vücuduyla gitmemi istemediğini söyler gibiydi. Bir daha beni görememekten korkuyordu. O sırada onun kampının ve benim komünümün bir sonu olabileceğini düşünemezdik. Birbirimizi bir daha göremeden ölmemiz için yüzlerce neden vardı.

Güneş giderek yükseliyordu. Kamyondan eser yoktu. Kamp mutfağının bacasından çıkan dumanlar hafiflemeye yüz tutunca annem bana Yılbaşı kahvaltısından veremediğine pişman oldu. Gidip biraz getirmek için ısrar etti.

Annem gitmişken kamyon geldi. Arkama bakınca annemin bana doğru koşmakta olduğunu gördüm. Elinde büyük bir renkli çini tas vardı. Tasın içindeki çorbayı dökmemek istermiş gibi dikkatle koşuyordu: Ama hâlâ çok uzaktaydı ve yirmi dakikadan önce yanıma gelemezdi. Bana zaten iyilik yapmış olan sürücüden onu beklemesini isteyemezdim. Kamyona bindim. Annemin hâlâ koştuğunu görüyordum. Ama bu kere tas elinde değildi.

Yıllar sona bana beni kamyona binerken gördüğü anda tasın elinden düşüp kırıldığını anlattı. Ama benim gerçekten gittiğime emin olmak için yine de oraya kadar koşmuştu. Ondan sonraki iki gün kampta sanki bir trans içindeymiş gibi dolaşmıştı.

Kamyonun arkasında birkaç saat savrulduktan sonra babamın kampına vardım. Burası dağlar arasındaki eski bir zorunlu çalışma kampıydı. Tutuklular dağlarda bir çiftlik kurmuşlar, sonra burasını Çin'in ceza ıskalasında bir derece daha yüksekte olan sürülmüş memurlara bırakıp yeni tarlalar açmak üzere başka yerlere nakledilmişlerdi. Kamp çok büyüktü, eyalet hükümetinin eski memurlarından binlercesini barındırıyordu.

Babamın "bölüğü"ne varmak için yolda kamyondan indikten sonra iki saat yürüdüm. Derin bir uçurum üzerindeki ip merdivenden geçerken az daha dengemi kaybediyordum.

Bir yıl aradan sonra babamı ilk gördüğüm an benim için dehşet verici oldu. Bir omuz sırığı ucunda tuğla yüklü iki sepet taşıyordu. Eski mavi ceketi kendisine bol geliyordu, sıvadığı pantolon paçalarının içindeki bacakları incecikti. Güneşten yanmış yüzü kırışmış, saçları beyazlanmıştı. Birden beni gördü. Ben kendisine doğru koşarken omuzlarındaki sırığı indirdi. Çin geleneğine göre babalar ve kızlar arasında temasa izin olmadığından gözleriyle anlatıyordu ne kadar mutlu olduğunu. Gözlerinde çektiği sıkıntıyı da okuyabiliyordum. O gençlik dolu enerjisi, yerini yaşlı bir kararsızlığa bırakmış gibiydi. Ama henüz kırk sekiz yaşındaydı. Boğazımda bir düğüm hissettim. Gözlerinin içinde en büyük korkum olan deliliğinin izlerini aradım. Ama iyi görünüyordu. Yüreğimden büyük bir yük kalkmıştı.

Babam, hepsi kendi bölümünden olan yedi kişiyle bir odayı paylaşıyordu. Odanın bir tek küçük penceresi olduğundan ışık girmesi için kapı bütün gün açık tutuluyordu. Odadakiler birbirleriyle çok az konuşuyorlardı ve hiçbiri beni selamlamadı. Havanın annemin kampından çok daha sert olduğunu hissedebiliyordum. Bunun nedeni bu kampın Sichuan Devrim Komitesi'nin, yani Ting'lerin doğrudan doğruya kontrolunda bulunmasıydı. Çok geçmeden babamın hâlâ, yorucu bir çalışma gününden sonra akşamları suçlama

toplantılarına katıldığını öğrendim. Kamptan çıkışın tek yolu Devrim Komitesi için çalışmaya çağrılmak olduğundan ve bu da ancak Ting'leri memnun etmekle olacağından, bazı İsyancılar militanlıklarını göstermek için rekabet halindeydiler ve doğal kurbanları da babam oluyordu.

Babamın mutfağa girmesine izin yoktu. "Mao aleyhtarı suçlu" olarak çok tehlikeli görülüyor, yemeklere zehir katacağı düşünülüyordu. Buna kimsenin inanıp inanmaması önemli değildi. Önemli olan hakaretti.

Babam buna da, diğer zalim davranışlara da sabırla dayanıyordu. Sadece bir kere öfkesine hakim olamamıştı. Kampa ilk geldiğinde üzerinde siyah harflerle, "karşı devrimci unsur" yazan beyaz kolluk takması istenmişti. Babam kolluğu yere fırlatmış, "İsterseniz döverek öldürebilirsiniz, ama bunu takmam!" demişti. İsyancılar geri adım atmışlardı. Yukardan onu öldürme emri almış değillerdi.

Bu kamplarda ıstırap çekenler sadece kapitalist-yolcular değildi. Kuomintang ile çok uzaktan bile olsa bir ilişkisi olanlar, kişisel intikam hedefi olmuş olan talihsizler ve kıskançlığa uğramış olanlar arasından pek çok ölen vardı. Onlarca kişi vadiyi derinden yaran ırmağa atmışlardı kendilerini. Irmağın adı "Sükunet"ti (An-ning-he).

Bu intiharları duyunca babamın üzerindeki ruhi ve fiziki baskıyı azaltma kararlılığım daha da arttı. Ona hayatın yaşanılmaya değer olduğunu, kendisinin sevildiğini hissettirmeliydim. Artık çoğunlukla şiddetten uzak olan suçlama toplantılarında ben onun beni görebildiği bir yerde oturur, varlığımla kendine güvenini sağlamaya çalışırdım. Ona toplantının çirkinliğini unutturacak neşeli şeyler anlatır, boynuna, başına ve omuzlarına masaj yapardım. O da bana klasik şiirler okurdu. Gündüzleri kendisine verilen en ağır ve en pis işlerde ona yardımcı olurdum. Bu yük altında güçlükle durabildiğim halde, ona karşı hep umursamazmışım gibi görünmeye çalışırdım.

Orada üç ay kaldım. Yetkililer bana kantinde yemek ile beş kadının paylaştığı bir odada yatma izni verdiler. Kamptakilerden çoğu beni görür görmez bir düşmanlık havasına bürünüyorlardı. Ancak içlerinde iyi insanlar ya da iyiliklerini göstermekte diğerlerinden daha cesur olanlar da vardı.

Bunlardan biri yirmi beş otuz yaşlarında, iri kulaklı ve duygulu yüzlü bir adamdı. Adı Young olan bu genç Kültür Devrimi'nden hemen önce babamın dairesinde çalışmaya başlamış olan bir üniversite mezunuydu. Babamın da içinde bulunduğu "takım"ın "komutanı"ydı. Görevi babama en ağır işleri vermekse de, fırsat bulduğunda onun yükünü azaltmak için elinden geleni esirgemiyordu. Çocuklarının babamı ziyaretlerine izin verilmesi Young ve onun gibi dürüst insanlar sayesinde mümkün oluyordu. Babam da annem gibi pazar günleri çalıştığından tatil günleri sadece yağmurun yağdığı günler oluyordu. Bu günlerde kamptan dışarı çıkmasına izin veren de Young'dı. Yağmur diner dinmez babamla ormanlara gider, çam ağaçlarının altından mantar toplardık. Sonra kampa dönünce bunları konserve etle pişirirdim, mükemmel bir yemek yerdik.

Yine bir gün ormanda dolaşırken babam şöyle dedi: "Bu dağlarda yapacak o kadar çok şey var ki! Burası çok büyük potansiyeli olan harika bir yer. Buraya gelip bir komün, ya da bir üretim alayı yönetmek ve gerçekten çalışmak isterdim. Yararlı bir şey yapmak. Ya da sıradan bir köylü olmak. Memur olmaktan öylesine bıktım ki. Ailece buraya gelip çiftçilerin basit yaşantısını paylaşmak ne hoş olurdu." Babamın gözlerinde çalışma özlemi çeken enerjik ve yetenekli bir insanın sıkıntısını okuyabiliyordum. Alternatif bir yaşam biçimi kendisi için ideal olmuştu, ancak bir kere komünist bir memur olduktan sonra geri çekilmek mümkün olmadığından bu hiç elde edilemeyecek bir hayal olarak kalacaktı.

Kampı üç kere ziyaret ettim ve her seferinde aylarca kaldım. Babamın çevresinin bir sevgi sıcaklığıyla sarılması için kardeşlerim de gittiler. Babam sık sık kampta herkesin

kendisini kıskandığını, kimsenin çocuklarıyla onun kadar çok yaşamadığını söylerdi. Aslında çoğunun hiç ziyaretçisi yoktu: Kültür Devrimi insan ilişkilerini kopartmış, sayısız aileyi birbirlerine karşı yabancılaştırmıştı.

Ailem gün geçtikçe birbirine daha yakınlaşıyordu. Çocukken babamdan çok dayak yiyen Şiao-hei artık onu sevmeye başlamıştı. Kampa ilk geldiğinde, kamp liderleri babamın bu kadar çok ziyaretçisi olmasını kıskandıkları için, bir yatakta yatmak zorunda kalmışlardı. Şiao-hei babamın rahat uyuması için derin bir uykuya dalmamaya ve böylece farkında olmadan onu rahatsız etmemeye dikkat ediyordu.

Babam ise küçüklüğünde Şiao-hei'ye karşı sert davrandığı için pişmanlık duyuyor ve onun başını okşayıp özür diliyordu. "Seni öyle çok dövmüş olmamı aklım almıyor," diyordu. "Burada seni çok düşündüm ve sana karşı büyük suçluluk hissediyorum. Kültür Devrimi'nin beni daha iyi bir insan yapması şaşılacak bir şey doğrusu."

Kampın başlıca yemeği haşlanmış lahanaydı ve proteinsizlik insanlara hep açlık hissettiriyordu. Her et günü iple çekiliyor ve neredeyse kendinden geçmişçesine kutlanıyordu. En militan İsyancılar bile o gün daha keyifli görünüyorlardı. Bu günlerde babam tasındaki etin tümünü çocuklarına yedirirdi.

Babam sürekli bir vicdan azabı içindeydi. Bana anneannemi düğününe çağırmadığını, onu geldikten sadece bir ay sonra tekrar Mançurya'ya gönderdiğini anlattı. Kendi annesine yeteri kadar sevgi göstermediği, o kadar katı olduğu için kendisine cenazesinin kaldırılacağının bile haber verilmediği için kendi kendini suçladığını duydum. Başını sallar ve, "Artık çok geç!" derdi. 1950'lerde kızkardeşi Jun-ying'e davranışı, onu Budist inancından vazgeçirmeye çalıştığı ve bir et yemez olduğu halde nasıl zorla et yedirmeye uğraştığı için de pişmanlık duyardı.

Jun-ying Hala 1970 yazında öldü. Felç, sonunda bütün vücudunu kaplamış ve doğru dürüst tedavi görmemişti. Ha-

lam yaşamında gösterdiği aynı sakinlikle öldü. Ailem haberi babamdan sakladı. Onu ne kadar sevdiğini ve saygı duyduğunu biliyorduk.

O sonbaharda kardeşlerim Şiao-hei ve Şiao-fang babamla kalıyorlardı. Bir gün akşam yemeğinden sonra dolaşmaya çıktıklarında sekiz yaşındaki Şiao-fang halamın öldüğünü ağzından kaçırdı. Babamın yüzü birden değişti. Uzun bir süre boş bakışlarla ileri baktı, sonra yolun kenarında çömeldi, elleriyle yüzünü örttü. Omuzları hıçkırıklarıyla sarsılıyordu. Babamı hiç ağlarken görmemiş olan kardeşlerim şaşkına dönmüşlerdi.

1971'in başlarında Ting'lerin kovuldukları haberi geldi. Annemle babamın, özellikle de babamın yaşamlarında bir düzelme görüldü. Pazar günleri tatil yapmaya başladılar, kendilerine verilen işler biraz hafifledi. Öteki tutuklular, hala soğuk olmakla birlikte, babamla konuşmaya başladılar. 1971 başlarında kampa gelen yeni bir tutuklu durumun gerçekten değişmeye başladığının ilk işaretiydi; bu, Ting'lerle birlikte gözden düşmüş olan babamın başbelası Bayan Şau'ydu. Bundan sonra annemin babamla iki hafta geçirmesine izin verildi - iki yıldır ilk kez birbirlerini görüyorlardı.

Ancak annemle babamın sıkıntıları sona ermekten çok uzaktı. Kültür Devrimi devam ediyordu. Ting'ler yaptıkları kötülükten dolayı değil, Mao'nun onların Kültür Devrimi Otoritesi'nin liderlerinden biri olan Chen Boda'ya yakın olmalarından kuşkulanması üzerine görevlerinden atılmışlardı. Bu temizlik hareketinde yeni kurbanlar yaratıldı. Ting'lerin sağ kolu olan ve babamın hapisten çıkmasında yardımcı olan Chen Mo intihar etti.

1971 yazında bir gün annem şiddetli bir kanama geçirdi ve hastaneye kaldırıldı. Her ikisi de Şichang'da olmalarına rağmen babama kendisini ziyaret izni verilmedi. Annem biraz kendine gelince tedavi için Chengdu'ya gönderildi. Ora-

da kanama durduruldu ama doktorlar bir deri hastalığına tutulduğunu teşhis ettiler. Sağ kulağının arkasında bir parça sertleşmiş ve büzülmeye başlamıştı. Sonunda çenesinin sağ tarafı sol tarafından daha küçük kaldı ve sağ kulağı işitme duyusunu kaybetmeye başladı. Boynunun sağ yanı kaskatıydı, sağ kolu ve sağ eli de hissini kaybediyordu. Deri uzmanları bu deri sertleşmesinin iç organlara da yayılabileceğini, eğer böyle olursa üç dört yıl içinde öleceğini söylediler. Batı tıbbının yapabileceği bir şey yoktu. Doktorların verebildikleri tek ilaç olan kortizonu annem hem hap biçiminde aldı, hem de boynuna enjekte edildi.

Annemden haber geldiğinde ben babamın yanındaydım. Babam hemen onu görmeye gitmek için izin istedi. Young çok anlayışlıydı ama kamp yetkilileri isteğini geri çevirdiler. Babam avluyu dolduran tutuklular önünde hüngür hüngür ağlamaya başladı. Kendi dairesinden olanlar çok şaşırmışlardı. Onu "demir adam" olarak biliyorlardı. Babam ertesi sabah erkenden postaneye gitti ve kapılar açılana kadar saatlerce orada bekledi. Anneme gönderdiği üç sayfalık telgraf şöyle başlıyordu: "Lütfen bir yaşamboyu geç gelen özürlerimi kabul et. Sana olan suçluluğumdan dolayı bana verilen her cezayı mutlulukla karşılıyorum. Sana karşı iyi bir koca olamadım. Lütfen iyileş ve bana bir şans daha tanı."

Gözlüklü 25 Ekim 1971'de Deyang'a gelip müthiş bir haber getirdi: Lin Biao ölmüştü. Fabrikasında Gözlüklü'ye Lin'in Mao'ya suikast düzenlediği, başarısız olunca Sovyetler Birliği'ne kaçmaya çalıştığı ama uçağının Moğolistan'da düştüğü resmen bildirilmişti.

Bundan kısa bir süre sonra komün bizim köye olayı resmen bildirdi. Bu haberin köylüler için bir anlamı yoktu. Lin'in adını bile bilmiyorlardı; ama ben çok sevinmiştim. Zihnimde Mao'ya karşı çıkamadığım için, Kültür Devrimi

suçunu Lin'e yüklüyordum. Onunla Mao arasındaki kopmanın nedeninin Mao'nun Kültür Devrimi'ni reddetmesi olduğuna ve Mao'nun bu sefalet ve yıkıma son vereceğine inanıyordum. Lin'in ölümü bir yönden benim Mao'ya olan inancımı doğrulamıştı. Kültür Devrimi'nin sona ereceğinin işaretleri görüldüğünden pek çok kişi benim bu iyimserliğimi paylaşmaktaydılar. Bazı kapitalist-yolcuların itibarları hemen iade edildi ve kamplardan salıverildiler.

Babam Lin'in ölüm haberini kasım ayının ortalarında aldı. Toplantıda oturması söylendi -bu başlıbaşına bir olaydı- ve "Yeh Chun'u suçlaması" istendi. Yeh Chun Lin Biao'nun karısıydı ve 1940'lı yılların başlarında Yanan'da babamla iş arkadaşlığı etmişlerdi. Babam hiçbir şey söylemedi.

Ancak arkadaşları kamptan salıveriliyorlarsa da, kamp komutanı babama, "Sakın sen yakanı kurtarabileceğini sanma," demişti. Babamın Mao'ya karşı suçları çok ciddi kabul ediliyordu.

Katlanılmaz zihni ve bedeni baskı altında kalmış, yıllarca ağır işlerde çalıştırılmış, vahşi bir şekilde dövülmüş olan babamın sağlığı giderek bozulmaktaydı. Beş yıla yakın bir süre kendisini kontrol altında tutabilmek için yüksek dozda sakinleştirici ilaç alıyordu. Kimi günler normal dozun yirmi katını alıyordu ki, bu da sistemini tüketmişti artık. Vücudunda ne olduğu belirsiz sancılar dolaşıyordu, kan tükürmeye başlamıştı, sık sık başı dönüyor, soluk alamıyordu. Elli yaşında olmasına rağmen yetmiş yaşında gösteriyordu. Kamptaki doktorlar kendisini hep soğuk karşılarlar ve şikayetlerini dinlemeden daha çok sakinleştirici yazarlardı.

Jin-ming 1971 sonunda kamptaydı. Babam için çok kaygılandığından 1972 baharına kadar orada kaldı. O sırada üretim ekibinden bir mektup aldı: ya hemen gelirdi, ya da hasat zamanı kendisine yiyecek tahsis edilmeyecekti. Babam onu istasyona kadar geçirdi. Uzun yol boyunca ikisi de pek konuşmadılar. Babam birden soluksuz kalınca Jin-ming onun yol kenarına oturmasına yardım etti. Babam uzun bir

süre soluğunu toparlamaya çalıştı. Sonra Jin-ming'e, "Sanırım fazla bir ömrüm kalmadı," dedi. "Yaşam bir düşe benziyor." Jin-ming onun ölümden söz ettiğini o güne kadar duymuş değildi. Şaşkın bir halde babamı avutmaya çalıştı. Ama babam, "Kendi kendime ölümden korkup korkmadığımı soruyorum," diye devam etti. "Ama korktuğumu sanmıyorum. Yaşamım bu haliyle kötü zaten. Bunun bir sonunun olmayacağı da anlaşılıyor. Kimi zaman kendimi bitkin hissediyorum: Sükunet Irmağı başında durup, bir atlamakla her şey sona erecek, diye düşünüyorum. Ama bunu yapmamamı söylüyorum sonra. Temize çıkmadan ölürsem sizlerin başınıza çok iş açılır... Son zamanlarda çok düşünüyorum. Çok çetin bir çocukluk geçirdim ve toplum hep adaletsizlikle doluydu. Adil bir toplum için katıldım komünistlere. Yıllar boyunca elimden geleni yaptım. Ama bunun insanlara ne yararı oldu? Kendi kendime, sonuçta nerden ailemin yıkımına neden oldum, diye soruyorum. Misillemeye inananlar kötü bir sona varmanın nedeninin vicdanında bir şeyler olması olduğunu söylerler. Ben yaşamım boyunca yaptığım şeyleri düşünüyorum. Bazı insanların idam edilmeleri için emir verdim..."

Babam Jin-ming'e imzaladığı ölüm cezalarını anlattı. "Ama bu insanlar o kadar kötülük yapmışlardı ki, Tanrı bile onları öldürtürdü," dedi. "Ben bütün bunları hak etmek için ne suç işledim?"

Babam uzun bir sessizlikten sonra da şunları söyledi: "Eğer ben böyle ölürsem, artık Komünist Parti'ye inanma."

25 *"Tatlı Rüzgarın Güzel Kokusu" - Elektrikçi'nin Elkitabı ve Altı Krizle Yeni Bir Yaşam (1972-1973)*

LİN Biao'nun ölümünü öğrendiğinde annem Chengdu'daydı. 1971 kasımında itibarı iade edilmiş ve kampa dönmesinin gerekmediği söylenmişti. Aylığını tam olarak almasına rağmen kendisine eski işi verilmemişti. Doğu Bölümü'ndeki eski dairesinde şimdi Devrimci Komitelerin üyeleri ve kamptan geri gelen itibarları iade edilmiş memurlardan oluşan yedi müdür vardı. Annemin göreve getirilmemesi için gösterilen nedenlerden biri sağlığı ise de, asıl önemli neden babamın diğer kapitalist-yolcuların aksine itibarının iade edilmemiş olmasıydı.

Mao'nun kitlesel itibar iadesine razı gelmesinin nedeni aklını başına toplamış olması değil, Lin Bao'nun ölümü ve ona bağlı kadroların temizlenmesi sonunda Mao'nun orduyu kontrol ettiği eli kaybetmiş olmasıydı. Kültür Devrimi'ne karşı çıkan bütün mareşalleri yerlerinden almış ve yabancılaştırmış, tümüyle Lin'e bağımlı kalmıştı. Karısını, akrabalarını, Kültür Devrimi'nin yıldızlarını önemli askeri görevlere getirmişti, ancak bu insanların askeri geçmişleri olmadığın-

dan ordu kendilerine sadık değildi. Lin ölünce Mao ordunun sadakatine sahip eski liderlere dönmüştü. Bunların arasında kısa bir süre sonra yeniden ortaya çıkacak olan Deng Şiao-ping de vardı. Mao'nun verdiği ödünlerden birincisi suçlanmış memurlardan çoğunu yeniden iş başına getirmek oldu.

Mao, iktidarının işleyen bir ekonomiye bağlı olduğunu biliyordu. Devrimci Komiteleri umutsuz bir şekilde bölünmüşlerdi ve ikinci sınıf insanlardı; bunlarla ülkeyi harekete geçirmesi olanaksızdı. Gözden düşmüş eski memurlara dönmekten başka seçeneği yoktu.

Babam hala Miyi'deydi, ancak 1968 haziranından beri el konulmuş olan aylığının bir kısmı şimdi kendisine verilince birden bankada bize astronomik olarak gelen bir paramız olmuştu. Baskınlarda İsyancılar tarafından el konulan mallarımız da geri verildi. Başka cesaret verici işaretler de vardı. Gücü şimdi artmış olan Zhou Enlai ekonomiyi işler bir duruma sokmak için harekete geçti. Eski yönetim büyük bir ölçüde başa geçti, üretim ve düzen vurgulandı. Teşvikler geri getirildi. Köylülerin para getirecek şeyler ekmelerine izin verildi. Bilimsel araştırmalar yeniden başladı. Altı yıl aradan sonra okullar öğretime başladılar; en küçük kardeşim Şiao-fang on yaşında okula gidebildi.

Ekonomi canlanmaya başlayınca fabrikaların yeni işçilere ihtiyaçları ortaya çıktı. Teşvik sisteminin bir parçası olarak fabrikalara işçi alımında işçilerinin kırsal bölgeye gönderilen çocuklarına öncelik tanındı. Annemle babam fabrika işçisi değillerse de, annem kendi Doğu Bölgesi altına giren ve şimdi Chengdu Hafif Sanayi İkinci Bürosu'na ait olan bir makine fabrikasının yöneticileriyle konuştu. Beni fabrikaya almayı kabul ettiler. Böylece, yirminci doğum günümden birkaç ay önce bir daha dönmemek üzere Deyang'dan ayrıldım. Kırsala gittikten sonra evlenen kentlilerin kentlere dönmeleri yasak olduğundan ablamın yerinde kalması gerekti.

İşçi olmak tek seçeneğimdi. Üniversitelerin çoğu kapa-

lıydı ve başka bir meslek okulu da yoktu. Fabrikaya girmek demek bir köylü gibi güneşin doğuşundan batışına kadar çalışmak yerine günde sekiz saat çalışmak demekti. Taşınacak ağır yükler yoktu ve ailemin yanında kalabilirdim. Ama en önemlisi kent ikamet cüzdanımı geri almaktı ki, bu da devletten garanti yiyecek ve diğer temel ihtiyaç maddelerini alacağım demekti.

Fabrika Chengdu'nun doğu varoşlarında, evden bisikletle kırk beş dakikalık yoldaydı. Epey ilkel bir yerdi ve makinelerin bir kısmı yüzyılın başından kalmaydı. Beş yıllık suçlama toplantıları, duvar sloganları ve fabrika içi fraksiyon çatışmalarından sonra yöneticiler ve mühendisler fabrikayı ancak işletmeye sokabilmişlerdi ve takım tezgahları üretimi başlamıştı. Işçiler ana-babam nedeniyle beni çok iyi karşıladılar: Kültür Devrimi'nin yıkıcılığı kendilerine, düzen ve istikrarın var olduğu eski yönetime karşı bir özlem yaratmıştı.

Beni herkesin "Wei Teyze" diye çağırdığı bir kadının yanına, dökümhane çırağı olarak verdiler. Kadın çocukluğunda çok yoksulmuş ve yeni yetmeliğinde doğru dürüst bir pantolonu olmamış. Komünistler gelince yaşamında çok büyük değişiklikler olduğundan onlara minnettardı. Parti'ye yazılmıştı ve Kültür Devrimi'nin başlarında eski Parti yetkililerini savunan Sadıklar arasındaydı. Mao İsyancıları destekleyince kadının grubu teslim olmak zorunda bırakılmış, kendisine işkence edilmişti. Wei Teyze bana yaşamını gözyaşları arasında anlattı ve kaderinin Parti'ye bağlı olduğunu söyledi. Parti'nin Lin Biao gibi "parti aleyhtarı unsurlar" tarafından yıkıldığı fikrindeydi. Komünist bir ailenin çocuğu olduğum için bana kızıymışım gibi davranıyordu. Onun Parti'ye olan inancını paylaşamadığım için yanında çok huzursuzdum.

Benim gibi kalıplara toprak dolduran otuz kadar kadın ve erkek vardı. Kalıpçı olarak işim güç ve pisti. Kalıplara toprak doldurmaktan kollarım şişmişti, ama masumcasına Kültür Devrimi'nin sona erdiğine inandığımdan çok mutluy-

dum. Kendimi işe Deyang'daki köylüleri şaşırtacak bir şevkle veriyordum.

Bu yeni hevesliliğime rağmen bir ay sonra nakledileceğimi duyduğumda sevinmiştim. Günde sekiz saat kalıplara toprak doldurup sıkıştırma işini uzun bir süre sürdüremezdim. Ana-babama karşı duyulan iyiniyetin belirtisi olarak bana iş seçme hakkı tanındı -torna operatörü, vinç operatörü, telefon memurluğu, marangozluk ve elektrikçilik. Ben bu son ikisi arasında tereddüt ediyordum. Tahtadan güzel şeyler yaratmak hoşuma giderdi ama bu alanda yetenekli olmadığımı kabul zorundaydım. Elektrikçi olarak fabrikanın bu işi yapan tek kadını sıfatını kazanacaktım. Elektrik ekibinde bir kadın vardı ama o da başka bir işe nakilediliyordu. Kadın bütün dikkatleri üzerine toplardı. Elektrik direklerinin tepesine tırmanınca herkes durup kendisini seyrederdi. Hemen bu kadınla dost oldum ve bana söylediği bir şey kararımı verdirtti: elektrikçilerin günde sekiz saat makine başında durmaları diye bir şey yoktu. Odalarında oturur işe çağırılmayı beklerlerdi. Bu da benim okumaya zaman bulacağım demekti.

İlk ay beş kere elektrik çarptı. Çıplak ayaklı doktorlukta olduğu gibi burada da eğitim yoktu. Ekipteki altı erkek bana sabırla işi öğretiyorlardı ama ben çok alçak bir düzeyden başlamaktaydım. Sigortanın ne olduğunu bile bilmiyordum. Kadın elektrikçi bana kendisinin Elektrikçinin Elkitabı'nı verdi ve okumaya başladım. Ama yine de çok şeyi birbirine karıştırıyordum. Sonunda öteki elektrikçilerin zamanlarını harcadığım için utancımdan teoriyi pek anlamadan onların yaptıklarını yapmaya başladım. Bayağı da başarılı oldum ve çok geçmeden tek başıma onarım yapmaya başladım.

Elektrik çarpmasına alışmıştım. Diğerleri de bundan pek yakınmıyorlardı. Yaşlı bir elektrikçi bana 1949'dan önce, fabrika özel mülkiyetteyken, cereyanı elinin tersiyle kontrol ettiğini anlattı. Fabrikada ancak Komünistler iktidara geldiğinde kontrol kalemi kullanılmaya başlanmıştı.

Bizim bölmemizde iki oda vardı ve bir işe çağrılmadığımız zamanlarda diğerleri çoğunlukla dış odada kağıt oynarlar, ben de iç odada kitap okurdum. Ekipteki genç elektrikçilerden Day Kültür Devrimi başladığında lisede okuduğu için çok kültürlü bir insan olarak tanınırdı. Çok iyi bir yazısı vardı ve birkaç müzik aleti çalabiliyordu. Kendisinden çok hoşlanmıştım, sabahları onu elektrikçilerin bölümünün kapısına dayanmış beni beklerken bulurdum. Onunla birlikte pek çok işe gittik. Bir bahar günü bir onarım işini bitirdikten sonra öğle tatilini dökümhanenin arkasındaki bir saman yığının altında, yılın ilk güneşli gününün keyfini çıkararak geçirdik. Day'ın da benim gibi klasik Çin şiirinden hoşlandığını ve eski Çin şairleri gibi, aynı kalıpları kullanarak birbirimize şiirler yazabileceğimizi öğrenince çok sevindim. Benim kuşağımdan pek az insan klasik şiiri anlar ve severdi. O öğleden sonra işe dönmekte geç kaldık ama herhangi bir eleştiriyle karşılaşmadık. Öteki elektrikçiler sadece anlamlı bakışlarla süzdüler bizi.

Çok geçmeden tatil günlerimizde dakikalarımızı sayar olmuştuk. Birbirimize yakın olmak, parmaklarımıza dokunmak, yakın olmanın heyecanını duymak, birbirimizin kokusunu almak için artık hiçbir fırsatı kaçırmıyorduk.

Sonra Day'ın bana layık olmadığı hakkında söylentiler duydum. Bu hoşnutsuzluk kısmen benim özel bir kişi olarak görülmemden kaynaklanıyordu. Nedenlerden biri de benim fabrikada tek yüksek memur çocuğu olmamdı. Yüksek memurların çocuklarının küstah ve şımarık oldukları hakkında çok şeyler söylenirdi. Oysa ben kendileri için tam bir sürpriz olmuştum ve bazı işçiler fabrikada kimsenin bana layık olmadığını düşünüyorlardı.

Babasının Kuomintang subayı olması ve çalışma kampında bulunması Day'ın aleyhineydi. İşçiler benim parlak bir geleceğim olduğuna inanıyorlar ve Day'la ilişki kurarak "talihsizliğe atılmamı" istemiyorlardı.

Day fabrikada haddini bilmeyerek beni "rahatsız" et-

mekle suçlanıyor, hatta kendisinin sosyal bir fırsatçı olduğu söyleniyordu. Onun soluk yüzünden ve acı gülümsemelerinden bu dedikodudan yaralandığını görüyorsam da bana hiçbir şey söylemedi. Birbirimize olan duygularımızı sadece şiirler yoluyla ima ediyorduk. Bu söylentiler üzerine bana şiir de yazmamaya başladı. Arkadaşlığımızın başında gösterdiği güven de yok olmuştu artık. Diğer insanların yanındayken kendisini onaylamayanları tatmin için beni önemsemiyormuş gibi davranıyordu. Ben Day'ın bu ikilemini, bana zarar verme korkusuyla aşkını göstermeye çekindiğini anlayamıyordum. Zamanla birbirimizden uzaklaştık.

Dört aylık dostluğumuz içinde ikimiz de bir kere olsun "sevgi"den söz etmemiştik. Ben zihnimde bunu bastırmıştım bile. Aile geçmişi insanın beynine kazındığı için kendisini duygularına terk edemezdi. Day'ınki gibi bir "sınıf düşmanı"nın ailesine girmenin sonuçları çok ciddi olurdu. Bu kendi kendini sansür etme nedeniyle Day'a tam olarak aşık olduğumu söyleyemem.

Bu dönemde annem kortizonu bırakmış, derisi için Çin ilaçları tedavisi görüyordu. Doktorlar havalar iyileşince Pekin'deki uzmanları görmesini tavsiye etmişlerdi. Annemin çektiklerini gözönüne alan yetkililer kendisine bir refakatçı önerdiler. Annem de refakatçı olarak beni istedi.

1972 nisanında yola çıkıp artık ilişki kurulması tehlikeli olamayan aile dostlarımızın yanında kaldık. Annem Pekin ve Tianjin'de birkaç kadın doktoruna gitti, rahminde ur olduğu saptandı ve histeroktomi yapılması önerildi. Bu arada çok dinlendiği ve neşeli olmaya çalıştığı takdirde kanamasının da kontrol altına alınabileceğini söylediler. Dermatologlar sklerodermasının lokalize olabileceğini, bu durumda öldürücü olamayacağını düşünüyorlardı. Annem doktorların tavsiyesini dinleyip ertesi yıl ameliyat oldu. Skleroderması da lokalize olarak kaldı.

Annemle babamın arkadaşlarını da ziyaret ediyorduk. Gittiğimiz her yerde insanların itibarları iade edilmekteydi. Her aile Kültür Devrimi nedeniyle bir ya da daha fazla ölü vermişti. Bir gün hapisten yeni salıverilen Tung adında birine gittik. Adam annemin Mançurya'dan Sichuan'a yürüyüşünde şefiydi ve daha sonra Kamu Güvenliği Bakanlığı'nda bir büro şefi olmuştu. Kültür Devrimi'nin başında Rus casusu olmakla ve Mao'nun bürosuna ses alma cihazları yerleştirmekle suçlanmıştı -ki, Tung bunu aldığı emir üzerine yapmıştı. Mao'nun ağzından çıkan her şey değerliydi ve bunların gelecek kuşaklar için saklanması gerekiyordu. Tung 1967'de tutuklanmış ve üst düzey memurlara ayrılmış olan Qincheng cezaevine gönderilmişti. Orada beş yılını tek kişik hücrede zincirlerle bağlı olarak geçirmişti. Bacakları kibrit çöplerini andırıyordu. Karısı kendisini suçlamak zorunda bırakılmış, kendisinden koptuklarını belirtmek için çocuklarına kendi kızlık soyadını vermişti. Evlerinin bütün eşyası baskınlarda götürülmüştü. Lin Baio'nun ölümünden ve yerine düşmanı olan Tung'un hamisi geçince Tung salıverilmişti. Karısı kuzey sınır bölgesinde bulunduğu kamptan geri çağırılmıştı.

Biz annemle 1972 mayısı sonunda Tung'larda kalırken gelen bir telgrafla babamın kampını terk etmesine izin verildiğini öğrendik. Lin Biao'dan sonra kamp doktorları babamı muayene etmişler ve yüksek tansiyon, ciddi kalp ve karaciğer rahatsızlığı ve damar sertleşmesi bulmuşlardı. Pekin'de tam bir kontroldan geçmesini tavsiye etmişlerdi.

Babam trenle Chengdu'ya, oradan uçakla Pekin'e gitti. Yolcu olmayanları havaalanına götürecek kamu taşıt aracı olmadığından annemle kendisini kent terminalinde bekledik. Babam çok zayıftı ve güneşten neredeyse kapkara olmuştu. Miyi dağlarında tam üç buçuk yıl geçirmişti. Büyük kentte ilk birkaç gün ne yapacağını bilemedi. Kalabalık sokaklarda duraksayarak yürüyor ve trafik karşısında şaşkına

dönüyordu. Kültür Devrimi'nde çok acı çekmiş olan Yibin'li bir arkadaşının evinde kaldık.

Pekin'de benim için yeni ufuklar açan kitaplar da okuyordum. O yılın şubat ayında Başkan Nixon Çin'i ziyaret etmişti. Resmi bildirilerde onun "beyaz bir bayrakla" geldiği belirtiliyordu. Amerika'nın bir numaralı düşmanımız olduğu düşüncesi artık kafamdan uçup gitmişti. Nixon'un gelmiş olmasına çok seviniyordum, çünkü ziyaret, yabancı kitaplardan bazılarının çevrilmesini sağlayan bir hava yaratmıştı. Bunlar "iç dağıtım" damgalıydılar, yani kuramsal olarak yalnızca yetkili kişiler tarafından okunabilirlerdi; ancak kimlere dağıtılacağı hakkında bir kural olmadığından işleri nedeniyle bunlara erişebilenler kitapları arkadaşlarına veriyorlardı.

Bu yayınlardan bazılarını okudum. Okuduklarım arasında Nixon'un Altı Kriz'i, Halberstam'ın The Best and the Brightest'i, William Shirer'in The Rise and Fall of the Third Reich'i ve Herman Wouk'un The Winds of War'u vardı. The Best and the Brightest'te Kennedy yönetiminin o rahat atmosferi ile bizim uzak, ürkütücü ve kapalı yönetimimiz arasındaki fark karşısında şaşkına düşmüştüm.

Dış ülkelerden gelen haberlerin artması Lin Biao'nun düşmesinden sonraki genel liberalleşmenin bir parçasıydı, ama Nixon'un ziyareti de buna uygun bir mazeret hazırlamıştı -Çinliler Amerika'dan tümüyle habersiz olduklarını gösterek küçük düşmemeliydiler. O günlerde her gevşetme sürecine uzun vadeli bir politik mazeret gösterilmeliydi. İngilizce öğrenmek artık değerli bir davaydı -"dünyanın her yanından arkadaş edinmek" gerekçesi vardı artık ve bu bir suç sayılamazdı. Ünlü konuğumuzu korkutmamak için sokaklar ve lokantalara Kültür Devrimi'nin başında Kızıl Muhafızlar tarafından verilen militan adlar değiştirildi. Her ne kadar Nixon gelmediyse de, Chengdu'daki Barut Kokusu restoranı eski adı olan Tatlı Rüzgarın Kokusu adını aldı.

Ben Pekin'de beş ay kaldım. Yalnız olduğum her an Day'ı düşünüyordum. Birbirimize yazmıyorduk. Ona şiirler yazıyor, ama göndermiyordum. Sonunda gelecek için umutlarım geçmiş hakkındaki pişmanlıklarımdan üstün çıktı. Bir haber bütün diğer düşüncelerimin başına geçmişti -on dört yaşımdan beri ilk kez hayalini bile kurmaya cesaret edemediğim bir gelecek olasılığı belirmişti: koleje gidebilirdim. Pekin'de az sayıda öğrenci bir iki yıldır kayıtlarını yaptırıyorlardı ve ülkenin tüm üniversiteleri yakında açılacak gibiydi. Zhou Enlai Mao'nun üniversitelerin, özellikle bilim ve teknoloji için gerekli olduğu hakkındaki bir sözünü vurgulamaktaydı. Bir an önce Chengdu'ya dönüp giriş için çalışmaya başlamak istiyordum artık.

1972 eylülünde fabrikaya döndüğümde Day'la fazla bir acı duymadan karşılaştım. O da sakinleşmişti. Yeniden iyi arkadaş olduk ama bir daha şiirden söz etmedik. Ben üniversite için hazırlanmaya başladım. Ancak Mao "eğitimde tümüyle devrim yapılmalı" dediği için hangi dalı seçeceğim bana kalmış bir şey değildi. Bunun anlamı üniversite öğrencilerinin ilgi alanları gözönüne alınmadan belirli derslere ayrılmalarıydı -bunun aksi bireycilik olurdu ki, bu da kapitalizmin kötülüklerinden biriydi. Çince, matematik, fizik, kimya, biyoloji ve ingilizce çalışmaya başladım.

Mao, üniversite öğrencilerinin geleneksel kaynaktan -yani, orta öğretim okullarından- gelmemeleri, işçi ya da köylü olmaları gerektiğini söylemişti. Ben gerçek bir köylü ve şimdi de bir işçi olduğum için buna uygundum.

Zhou Enlai bir giriş sınavı yapılmasına karar vermişti; ancak "sınav" teriminin yerine, Mao'nun başka bir deyişine dayanan bir ölçü olan "adayların temel bilgileri ele alışlarını ve somut problemleri analiz ve çözme yeteneklerinin araştırılması" terimini kullanıyordu. Mao sınavlardan hoşlanmazdı. Yeni yönteme göre bir insan önce çalışma birimi tarafından tavsiye edilmeliydi, bunun ardından giriş sınavları gelir-

di, sonra da kayıt yetkilileri sınav sonuçlarını ve adayın "politik davranışını" değerlendirirlerdi.

On aya yakın bir süre bütün gecelerimi, hafta sonlarımı ve ıabrikadaki boş saatlerimi Kızıl Muhafızlar'ın alevlerinden kurtulmuş kitaplar üzerinde geçirdim. Akşamlarını ve tatil günlerini bana seve seve veren pek çok öğretmenim vardı.

1973 ilkbaharında Deng Şiaoping'in itibarı iade edildi ve hasta Zhou Enlai'nin yardımcısı olarak atandı. Bundan çok heyecanlanmıştım. Deng'in dönüşü Kültür Devrimi'nin tersine çevrileceğinin garanti işaretiydi. Deng yıkıcılığı ile değil yapıcılığı ile tanınmıştı ve çok yetenekli bir yöneticiydi. Zhou Enlain'in ölümüne karşılık yedekte bulundurmak üzere Mao onu bir traktör fabrikasının nisbeten güvenli ortamına göndermişti. Mao ne kadar iktidar çılgını olursa olsun, köprülerini yakmamaya dikkat ederdi.

Ben Deng'in itibarının iadesine kişisel nedenlerle de sevinmiştim. Çocukluğumdan üvey annesini çok iyi tanırdım ve üvey kızkardeşi mahallemizde yıllarca komşumuzdu -hepimiz kendisine Deng Teyze derdik. Deng Teyze ile kocası Deng akrabalıkları yüzünden suçlanmışlardı. Kültür Devrimi'nden sonra mahalle halkı onlardan uzak durdukları halde bizim ailemiz iyi davranmaya devam etmişti. Babamın suçlanmasının arttığı günlerde aileme ona ne kadar hayran olduklarını söyleyenlerden biri de onlardı. O günlerde bir baş selamı, bir gülümseme o kadar seyrek rastlanan ve o kadar çok değerli bir şeydi ki, ailelerimiz birbirlerine sıcak duygularla bağlanmışlardı.

1973 yazında üniversite kayıtları başladı. Ben bir ölüm ya da yaşam hükmü bekler gibiydim. Sichuan Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü'nün bir kişilik kontenjanı Chengdu Hafif Sanayi İkinci Bürosu'na ayrılmıştı; buna da benimki de içinde olmak üzere yirmi üç fabrika bağlıydı. Bu fabrikalardan her biri sınava bir aday göndermek zorundaydılar.

Benim fabrikamdaki yüzlerce işçi arasından altı başvuru olmuştu. Adayı seçmek için bir seçim yapıldı ve fabrikanın beş atelyesinden dördü beni seçti.

Ben çince, matematik ve ingilizce sınavlarına girdim. Sınavdan önceki gece heyecandan gözümü kırpamadım. Öğle yemeği için eve döndüğümde ablam beni bekliyordu. Başıma masaj yaptı, kısa bir süre uyukladım. Bütün sınavlarda çok iyi notlar aldım, ingilizce sözlüdeyse Chengdu adayları içinde birinci geldim.

Ama rahat bir soluk alamadan ağır bir darbe yemiştim. 20 temmuzda Halkın Günlüğü gazetesinde "boş sınav kağıdı" diye bir yazı çıktı. Zhang Tie-sheng adında Jinzhou'dan bir aday giriş sınavı sorularını yanıtlayamayınca boş bir kağıt ve yanında sınavların "kapitalist restorasyonu"na eş olduğunu bildiren bir şikayet mektubu vermişti. Mao'nun yeğeni özel yardımcısı ve eyalet yöneticisi Mao Yuanşin bu mektubun üzerinde durmuştu. Bayan Mao ve yandaşları akademik standartları "burjuva diktatörlüğü" olarak nitelediler. "Tüm ülke cahil kalsa ne çıkar? Önemli olan Kültür Devrimi'nin en büyük zaferi kazanmasıdır!" diyorlardı.

Benim girdiğim sınavlar geçersiz ilan edildi. Üniversitelere giriş artık sadece "politik davranışla" belirlenecekti. Bunun nasıl ölçüleceği büyük soruydu. Benim fabrikamın tavsiyesi elektrik ekibinin "kolektif değerlendirme toplantısı"ndan sonra yazılmıştı. Başvurunun taslağını Day yazmış ve eski elektrikçi ustası kadın düzeltmişti. Mektupta benim o güne kadar görülmüş en örnek işçi olduğum anlatılıyordu. Diğer yirmi iki adayın kağıtlarında da aynı şeyin yazıldığından kuşkum yoktu. Bu nedenle bizi ayırt etmelerinin bir yolu olamazdı.

"Resmi" propaganda da yararsızdı. Çok pohpohlanan bir "kahraman" "Benim üniversiteye girecek niteklerimi mi soruyorsunuz? İşte gösteriyorum!" diye bağırmıştı. Ve ellerini kaldırıp nasırlarını göstermişti. Ama hepimizin elleri na-

sırlıydı. Hepimiz fabrika işçisiydik ve çoğumuz köylerden gelmiştik.

Bir tek seçenek kalıyordu: arka kapı.

Sichuan Kayıt Komitesi müdürlerinden çoğu babamın eski iş arkadaşlarıydı ve onun dürüstlük ve cesaretine hayrandılar. Ama babam benim üniversite eğitimi görmemi istiyorsa da, onlardan yardım istemeye yanaşmıyordu. "Buna gücü olmayanlara haksızlık olur," diyordu. "Eğer her şey böyle yapılsa ülkenin hali ne olur?" Ben onunla tartışmaya girdim ve sonunda ağlamaya başladım. Gerçekten çok üzgün görünmüş olmalıyım ki, "Pekala, yapacağım," dedi.

Babamın koluna girdim ve Kayıt Komitesi üyelerinin sağlık kontrolundan geçtikleri bir mil ötedeki hastaneye kadar yürüdük. Babam bastonuna dayanarak ağır ağır yürüyordu. Eski enerjisi kalmamıştı. Hastanede dinlenmek için bir taşın üzerine oturduk. Babam işkenceler içinde kıvranıyordu. Sonunda, "Beni bağışlayabilecek misin?" dedi. "Bunu yapamayacağımı...." Bir an bir kırgınlık hissettim, ona bundan daha başka alternatif olmadığını bağıra bağıra söylemek istedim. Üniversiteye ne kadar çok gitmek istediğimi, bunu hak ettiğimi, sınav sonuçlarımı, seçilmiş olduğumu söylemek istedim. Ama babamın bütün bunları bildiğini biliyordum. Bana bilgi susuzluğunu tattıran oydu. Ama yine de ilkeleri vardı ve ben onu sevdiğim için kendisini olduğu gibi kabul etmek zorundaydım. Onun ahlak yerine bir boşluğun bulunduğu bir ülkede yaşayan ahlak sahibi bir insan olma ikilemini anlıyordum. Gözyaşlarımı tutarak, "Peki," dedim ve hiç konuşmadan eve döndük.

Becerikli bir anneye sahip olduğum için ne kadar şanslıyım ama! Annem Kayıt Komitesi başkanının karısına gitti, kadın da kocasıyla konuştu. Annem diğer müdürlere de gidip beni desteklemelerini sağladı. Bu eski kapitalist-yolcular için önemli olacağını bildiği sınav sonuçlarımdam söz etti. 1973 ekiminde Chengdu Üniversitesi'nin Yabancı Diller Bölümü'ne ingiliz dili ve edebiyatı okumak üzere girdim.

26 *"Yabancıların Osuruklarını Koklayıp Ne Hoş Kokuyor Demek" - Mao'nun Ardından İngilizce Öğrenmek (1972-1974)*

ANNEMİN 1972 sonbaharında Pekin'den dönüşünden sonra başlıca işi beş çocuğuna bakmak oldu. O sıralarda on yaşında olan en küçük kardeşim Şiao-fang kaçırdığı okul yılları için gündelik olarak eğitilmek zorundaydı ve diğer çocuklarının geleceği de büyük bir ölçüde anneme bağlıydı.

Toplumun altı yıldır yarı felçli bir durumda olmasıyla çok sayıda sosyal sorun yaratılmış ve çözümlenmeden öylece bırakılmıştı. Bunların en ciddilerinden biri kırsal kesime gönderilen ve kentlere dönmek isteyen milyonlarca gençti. Lin Biao'nun ölümünden sonra, kısmen devletin kent ekonomisi için işgücüne ihtiyacı olduğundan bir kısmının geri dönmesi mümkün olabilmişti. Ancak, Çin'de kentlerin nüfusunu kontrol devlet politikası olduğundan, hükümetin gönderebileceklerin sayısına da bir sınırlama getirmesi gerekiyordu. Bu sınırlamanın nedeni devletin kent halkına yiyecek, barınak ve iş sağlama yükümlülüğüydü.

Bu yüzden sınırlı sayıdaki "dönüş biletleri" için müthiş bir rekabet vardı. Devlet sayıyı alçak tutmak için kurallar yaratıyordu. Kente alınmamanın bir ölçüsü evlilikti. Eğer evlenmişseniz sizi kentteki hiçbir kurum kabul etmezdi. Ablam bu nedenle Chengdu'ya dönmesinin yasal yolu olan kentte bir iş bulmak ya da bir üniversiteye kaydolmaktan yoksundu. Kocasının yanında olmak istiyordu; kocasının fabrikası yine işlemeye başladığı için adam ablamı görmeye gidemiyordu; sadece yılda on iki gün "evlilik izni"ne hakkı vardı. Ablamın Chengdu'ya gelebilmesinin tek çaresi iyileşmez bir hastalığı olduğunu gösteren bir belgesi olmasıydı. Pek çok kişi bu yola başvurmaktaydılar. Annem bir doktor arkadaşından Şiao-hong'un uzun süredir sirozu olduğunu bildiren bir rapor aldı da, ablam 1972 sonunda Chengdu'ya geri döndü.

Artık işler kişisel ilişkiler sayesinde yapılıyordu. Annemi her gün çocuklarını kırsal kesimden kurtarmak için öğretmenler, doktorlar, hemşireler, aktörler ve alt düzey memurlar geliyordu. Annemin işi olmamasına rağmen onların tek umuduydu ve onlar için hiç yılmadan uğraşıyor, tanıdıklarına başvuruyordu.

Resmi kanalların normal çalışması durumunda bile işlerin düzgün gitmesi ve olası felaketlerden kaçınmak için kişisel ilişkiler gerekliydi. Kardeşim Jin-ming 1972 martında köyünden çıktı. Onun komününden yeni işçi alan iki kurum vardı: biri kendi ilçesinde elektrikli aletler yapan bir fabrika, diğeri Chengdu'nun Batı Kesiminde ne olduğu belirtilmeyen bir iş. Jin-ming Chengdu'ya dönmek istiyordu, ama annem Batı Kesimindeki arkadaşları arasında bir araştırma yapınca iş arayan yerin bir mezbaha olduğunu öğrendi. Jin-ming hemen başvurusunu geri çekti ve yerel fabrikada çalışmaya başladı.

Burası 1966'da Mao'nun sanayii Amerikan veya Sovyet saldırısına karşı Sichuan dağlarına gizleme planına uygun olarak Şanghay'dan sökülmüş olan bir fabrikaydı. Jin-ming

iş arkadaşlarını çok çalışması ve dürüstlüğüyle etkiledi ve 1973'te fabrikada 200 aday içinden üniversiteye gitmek üzere seçilen dört gençten biri oldu. Sınavlarını kolaylıkla ve başarıyla tamamladı. 1973 ekiminde ben Sichuan Üniversitesi'ne giderken Jin-ming de Wuhan'da Merkezi Çin Mühendislik Kolejinde dökümcülük öğrenmeye başladı. Aslında fiziği tercih ederdi ama bu kadar bile kendisini yedinci cennette hissetmesi için yeterliydi.

Jin-ming ve ben üniversiteye girmeye çalışırken öteki kardeşim Şiao-hei büyük bir moral çöküntüsü içindeydi. Üniversiteye girmek için aranan nitelikle işçi, köyü veya asker olmaktı ki, o bunların hiçbiri değildi. Devlet kentli gençliği hala kırsal kesime sürüyordu ve askerlik dışında elinde başka bir seçenek yoktu. Asker olmak için başvuranların sayısı çok olduğundan yine tanıdıklardan yararlanma zorunluluğu vardı.

Babamın henüz itibarının iade edilmemesine rağmen annem Şiao-hei'yi 1972 aralık ayında askere aldırtabildi. Şiao-hei kuzey Çin'de bir hava kuvvetleri kolejine gönderildi ve üç aylık temel eğitimden sonra telsizci oldu. Günde beş saat çok rahat koşullarda çalışıyor, zamanının geri kalan bölümünü "politik çalışmalar"la geçiriyordu.

"Çalışmalar"da herkes askere "Parti'nin emirlerini yerine getirmek, halkı korumak, anavatanı korumak" için girdiğini söylerdi. Ancak çok daha önemli nedenler vardı. Kentli gençler köylere gönderilmeyi istemiyorlar, köylü gençler de orduyu bir kente kapağı atmak için sıçrama tahtası olarak kullanmayı umuyorlardı. Yoksul bölgelerden gelen köylüler için askerlik karınlarının daha iyi doyması demekti.

1970'li yıllar ilerledikçe Parti'ye katılmak, tıpkı asker olmak gibi, ideolojik bağlılıktan giderek uzaklaşmıştı. Başvurularında herkes Parti'nin "büyük, görkemli ve doğru" olduğunu belirtiyor ve şöyle diyordu: "Parti'ye katılmak yaşamımı insanlığın en mükemmel davası olan dünya proletaryasının kurtarılmasına adamam demektir." Ancak çoğu için ger-

çek neden kişisel çıkardı. Subay olmanın zorunlu yolu buydu; ve bir subay terhis edilince otomatik olarak "devlet memuru" olur ve aylığı, prestiji ve gücü garanti altına alır, ayrıca kentlerde ikamet ederdi. Bir er ise köyüne döner ve yine köylü olurdu. Her yıl terhis zamanından önce depresyon ve intihar hikayeleri duyulurdu.

Şiao-hei de çevresindeki herkes gibi Parti'ye girmek istiyordu. Ancak askerlikten sonra köye gitmeyeceğini bildiği için bu, köylü askerler için olduğu gibi bir ölüm kalım sorunu değildi. Kurallara göre insan askerden sonra geldiği yere döneceğinden ona da, Parti üyesi olmasa bile, Chengdu'da bir iş verilecekti. Ama Parti üyesi olduğu takdirde bu daha iyi bir iş olurdu.

Korku da hiç eksik değildi. Pek çok kişi için Parti'ye katılmak sigorta gibi bir şeydi. Parti üyeliği insana daha çok güvenildiğini gösterirdi ve bu nisbi güvenlik duygusu çok rahatlatıcı bir şeydi. Daha da ötesi, Şiao-hei gibi aşırı politik bir çevreden gelen biri Parti'ye katılmak istemediği takdirde özel dosyasına, "Neden Parti'ye girmek istemiyor?" diye not düşülürdü. Katılmak için başvurup da reddedilmek yine kuşkular doğururdu: "Neden kabul edilmedi?"

Şiao-he Marksist klasikleri gerçek bir ilgiyle okuyordu –zaten elde edilebilen kitaplar sadece bunlardı ve onun da entelektüel susuzluğunu gidermesi gerekiyordu. Komünist Parti tüzüğüne göre Parti üyesi olmak için ilk koşul Marksizm-Leninizm'i öğrenmek olduğundan, o da ilgisinden pratik bir kazanç elde etmeyi düşünüyordu. Ancak ne şefleri ne de arkadaşları bundan etkilenmiş değillerdi. Çoğunlukla köylü geçmişten geldiklerinden ve yarı cahil olduklarından Marx'ı anlamıyorlardı. Şiao-hei kendini beğenmişlik ve kitlelerden kopmakla suçlandı. Parti'ye girmek istiyorsa kendisine başka bir yol bulmalıydı.

Şiao-hei en önemli şeyin hemen üstündeki amirlerini memnun etmek olduğunu anlamıştı. Ondan sonra da arka-

daşlarını. İşinde çok çalışmanın ve popüler olmanın yanısıra "halka hizmet" de etmeliydi.

En pis ve hoş olmayan işleri aşağı rütbedekilere yükleyen orduların aksine Çin ordusu sabah yıkanması için su taşımak ve yerleri süpürmek gibi işlerin gönüllülerle yapılması üzerine kurulmuştu. Kalk borusu saat altı buçuktu; Parti'ye girmek isteyenler bundan önce kalkmak "şerefli görevi"ni üstlenirlerdi. Ve bunların sayısı o kadar çoktu ki, süpürgeleri ele geçirmek için insanlar birbirleriyle boğuşurlardı. Bir süpürge elde etmek için giderek daha erken kalkmaya çalışıyorlardı. Şiao-hei bir sabah birinin saat dörtte meydanı süpürdüğünü duymuştu.

Başka işler de vardı ve bunların en önemlisi yiyecek maddesi üretmeye yardımcı olmaktı. Subaylar için bile temel gıda maddesi tayını çok azdı. Et haftada bir kere veriliyordu. Bu nedenle her bölüğün kendi domuzlarını yetiştirmesi, kendi sebze ve tahılını üretmesi gerekiyordu. Hasat zamanı bölük komiseri şu tür teşvik edici konuşmalar yapardı: "Yoldaşlar, Parti'nin sınama zamanı geldi işte! Bütün tarlayı akşama kadar bitirmeliyiz! Evet, iş bizim işgücümüzden on kat fazlasını gerektiriyor. Ama biz devrimci savaşçılar on kişinin işini yapabiliriz! Komünist Parti üyeleri lider rolünü üstlenmelidirler. Parti'ye katılmak isteyenler, işte size kendinizi kanıtlama fırsatı! Bu sınavı geçenler günün sonunda Parti'ye kayıt olacaklardır!"

Parti'ye giden en kestirme yol domuz yetiştirmekti. Bölüğün birkaç düzine domuzu vardı ve bunlar askerlerin kalplerinde benzersiz bir yer işgal ediyorlardı; subaylar ve erler domuz ağılının çevresinde dolanırlar, hayvanları seyredip yorum yaparlardı. Hayvanlar sağlıklıysa domuz çobanları bölüğün gözdesiydi ve bu görev için her zaman çok aday bulunurdu.

Şiao-hei de tam gün domuz çobanı olmuştu. Psikolojik baskısı dışında bu pis ve yorucu bir işti. Domuzları bir öğün

fazla beslemek için her gece sabaha karşı içlerinden biri kalkardı. Hava kuvvetlerinde yaşam hiç de Şiao-hei'nin hayal ettiği gibi değildi. Askerde olduğu sürenin üçte birini gıda maddesi yetiştirmekle geçirmişti. Bir yıl domuz yetiştiriciliğinden sonra Şiao-hei Parti'ye kabul edildi. Pek çok kişi gibi o da bundan sonra rahatına bakmaya koyuldu.

Parti üyeliğinden sonra herkes subay olmak isterdi; birincisinin getirdiği avantajı ikincisi ikiye katlardı. Subay olmak amirleri tarafından seçilmeye bağlı olduğundan, önemli olan onları asla kızdırmamaktı. Şiao-hei bir gün kolejin politik komiserlerinden biri tarafından çağırıldı. Beklenmedik iyi bir talihle mi, yoksa bir felaketle mi karşılaşacağını bilmediğinden çok huzursuzdu. Elli yaşlarında, yüksek ve emredici bir sesle konuşan komiser bir sigara yakıp Şiao-hei'ye aile geçmişini, yaşını, sağlık durumunu sordu. Şiao-hei adamın bu kadar kişisel konulara girmesinin iyiye işaret olduğunu düşündü. Komiser kendisini övmeye devam etti: "Marksizm-Leninizm-Mao Zedong Düşüncesi çalışmışsın. Kitlelerde senin hakkında iyi bir izlenim var. Ama alçakgönüllü olmayı sürdürmelisin: alçakgönüllülük seni yolunda ileri götürecektir." Komiser sigarasını söndürdüğünde Şiao-hei terfiin çantada keklik olduğuna inanmaya başlamıştı.

Komiser ikinci bir sigara yakıp bir pamuk fabrikasında çıkan bir yangından, ve "devlet malı"nı kurtarmak için yanan binaya girip ağır bir şekilde yanan bir kadından söz etti. Kadının kol ve bacakları kesilmiş, sadece başı ile gövdesi kalmıştı. Ama yüzü ve çocuk doğurma kabiliyeti zarar görmemişti. Komiser kadının bir kahraman olduğunu ve basında büyük ölçüde reklam edileceğini söyledi. Parti, kadının bütün isteklerini yerine getirmek istiyordu ve kadın da bir hava subayı ile evlenmek istediğini söylemişti. Şiao-hei gençti, yakışıklıydı ve her an subay yapılabilirdi...

Şiao-hei kadına acımıştı ama acımak başka şey, evlenmek başka şeydi. Komisere nasıl hayır diyebilirdi? İnandırı-

cı bir neden bulamıyordu. Aşk mı? Aşkın "sınıf duyguları" ile ilişkili olması gerekirdi ve komünist bir kahramandan daha çok sınıf duygusu hak eden kim olabilirdi? Kadını tanımadığını söylemek de işe yaramazdı. Çin'de pek çok evlilik Parti aracılığıyla yapılmıştı. Bir subay olma emelinde olan Parti üyesi olarak Şiao-hei'nin "Parti'nin kararını kabul ediyorum!" demesi gerekirdi. Daha önce nişanlısı olmadığını söylediğine pişmandı. O hayır demenin yollarını düşünürken komiser bu evliliğin avantajlarını sayıyordu: subaylık, bir kahraman olarak reklam, yatılı bir hastabakıcı, yaşam boyunca yüklü bir aylık.

Komiser bir sigara daha yakıp bekledi. Şiao-hei sözlerini tartarak konuşmaya başladı. Riski göze alarak bunun değiştirilemeyen bir Parti kararı olup olmadığını sordu. Parti'nin her zaman "gönüllüleri" tercih ettiğini bilirdi. Beklediği gibi, komiser hayır dedi. Şiao-hei blöfe karar verdi: nişanlı değilse de, annesinin kendisine bir kız bulduğunu "itiraf" etti. Bu hayali kızın kahraman kadından üstün olması gerektiği için büyük bir ordu komutanının kızı olduğunu ve bir askeri hastanede çalıştığını söyledi. İkisi "aşk konusunda konuşmaya" daha yeni başlamışlardı.

Komiser sadece Şiao-hei'nin duygularını merak ettiğini, kendisini zorla evlendirmek gibi bir niyetinin olmadığını söyledi. Şiao-hei cezalandırılmadı ve bu olaydan bir süre sonra subay yapılıp bir yer haberleşme biriminin başına getirildi. Sakat kahraman kadınla da köylü bir genç evlendi.

Bu arada Bayan Mao ile yandaşları ülkenin işler bir durumda olmasını önlemek için çabalarını artırmışlardı. Sanayide sloganları "Üretimi durdurmak devrimin ta kendisidir"di. Artık ciddi şekilde karışmaya başladıkları tarım için şöyle diyorlardı: "Kapitalist ürünümüz olacağı yerde sosyalist otumuz olsun." Yabancı teknolojiyi almak, "Yabancıların osuruğunu koklayıp güzel koktuğunu söylemek"ti. Eği-

tim için de şöyle diyorlardı: "Biz cahil ama çalışan bir halk istiyoruz, eğitilmiş aristokrat ruhlar değil." Öğrencileri yine öğretmenlerine karşı isyana çağırıyorlardı; 1974 ocak ayında, tıpkı 1966'da olduğu gibi, Pekin'de sınıf sıraları, kürsüleri ve iskemleleri parçalandı. Bayan Mao bunun "on sekizinci yüzyılda İngiliz işçilerinin makinaları kırma devrim eylemine" benzediğini iddia ediyordu. Bütün bu demogojinin bir tek nedeni vardı: Zhou Enlai ve Deng Şiaoping'e güçlük çıkartıp kaos yaratmaktı.

Zhou ile Deng ülkeyi açmak için denemeler yaptıkları için Bayan Mao yabancı kültüre yeni bir saldırı başlattı. 1974 başlarında İtalyan film yönetmeni Michelangelo Antonioni'ye Çin hakkında bir film yaptığı gerekçesiyle büyük bir medya kampanyası başlatıldı; oysa Çin'de filmi gören yoktu ve hatta Antonioni'nin adını çok az kimse duymuştu. Bu yabancı korkusu Philadelphia Orkestrası'nın ziyaretinden sonra Beethoven'e kadar uzatıldı.

Lin Biao'nun gözden düşmesinden bu yana geçen iki yıl içinde ben umuttan umutsuzluğa ve öfkeye dönmüştüm. Tek rahatlama kaynağı bir mücadelenin hala devam etmesi ve Kültür Devrimi'nin ilk yıllarında olduğu gibi çılgınlığın egemen olmayışıydı. Mao bu dönemde her iki tarafı da tam olarak desteklemiyordu. Zhou ile Deng'in Kültür Devrimi'ni tersyüz etme çabalarından nefret ediyor, ama karısı ile yandaşlarının ülkeyi işler bir duruma getiremeyeceklerini de biliyordu.

Mao, Zhou'yu ülkenin yönetiminde serbest bırakmış, ama karısını "Konfüçyüs'ü eleştirmek" kampanyasıyla üstüne salıvermişti. Lin Biao'yu suçlayan sloganlar aslında Zhou'ya yönelikti; Zhou'nun eski zaman bilgesinin savunduğu erdemleri üstün tuttuğuna inanılıyordu. Zhou'nun sadakatı kesinse de, Mao onu tek başına bırakamazdı. Hatta şimdi Zhou dalak kanseriyle ölüme yaklaşmışken bile.

Ben işte bu dönemde Kültür Devrimi'nin gerçek sorumlusunun Mao olduğunu anlamaya başlamıştım. Ama yine de

onu kendi kafamda bile açıkça suçluyor değildim. Bir ilahı yıkmak öyle güçtü ki! Ama psikolojik olarak buna hazırdım.

Bayan Mao ile yandaşlarının en çok sabote etmeye çalıştıkları şey eğitimdi; eğitim hem ekonomi için çok önemli değildi, hem de öğrenme ve öğretmek için yapılan her çaba Kültür Devrimi'nin o yüceltilmiş cehaletinin tersine çevrilmesi oluyordu. Üniversiteye girdiğimde kendimi bir savaş alanında buldum.

Sichuan Üniversitesi Ting'lerin görev gücü olan İsyancı grubu 26 Ağustos'un merkeziydi ve binalar Kültür Devrimi'nin yedi yılının izlerini taşıyordu. Bir tek camı bile sağlam kalmamıştı. Bir zamanlar süs balıkları ve zarif lotüsleriyle ün salmış olan havuzu şimdi sivrisinek yatağıydı.

Ben üniversiteye ayak basar basmaz "arka kapıdan geçmeye" karşı politik bir kampanya başladı. Kuşkusuz, "ön kapıyı" kapatanların Kültür Devrimi liderleri olduğundan söz edilmiyordu. Yeni "işçi-köylü-asker" öğrenciler arasında pek çok yüksek düzey memur çocuğu olduğunu görüyordum. "Arka kapı", içeri girmenin tek yoluydu. Öğrenciler bu kampanyada fazla bir canlılık göstermiyorlardı.

Her öğleden sonra ve bazı akşamlar Halkın Günlüğü gazetesinin şu ya da bu saldırısını "incelemek" ve herkesin gazetenin abartmalı dilini tekrarladıkları saçma "tartışmalar" yapmak zorundaydık. Cumartesi ve pazarlar dışında hep kampüste bulunmak ve pazar akşamları oraya dönmek zorundaydık.

Ben beş kızla aynı yatak odasını paylaşıyordum. Yataklarımız iki duvarı kaplayan ranzalar şeklindeydi ve aralarında bir masa ile altı iskemle vardı. Yıkanma leğenlerimizi koyacak yer bile yoktu. Pencere açık bir lağıma bakıyordu.

Benim konum ingilizceydi ve ingilizceyi öğrenmek olanaksızdı. Okulda adandili ingilizce olan kimse, hatta hiç ya-

bancı yoktu. Sichuan'ın tümü yabancılara kapalıydı. Zaman zaman bir "Çin dostu"nun girmesine izin verilirse de, bu insanlarla izinsiz konuşmak büyük suçtu. BBC veya Voice of America'yı dinlemek insanı hapse düşürebilirdi. İngiltere'nin Maocu Komünist Partisi'nin gazetesi The Worker dışında yabancı yayın yoktu ve bu bile özel bir odada kilit altında bulundurulurdu.

Ders kitaplarımız da gülünç bir propagandadan başka bir şey değildi. Öğrendiğimiz ilk ingilizce cümle, "Başkan Mao çok yaşa!" oldu. Kitabın bir bölümünde, Mao'nun sözlerini iletecek olan bir elektrik direğini kurtarmak için sel sularına atlayıp boğulan bir genç örnek kahramanın hikayesi yer alıyordu.

Büyük güçlükler sonunda bölümümdeki öğretmenlerden ve bana üniversitesinden posta ile kitap gönderen Jin-ming'den Kültür Devrimi'nden önce basılmış bazı ingilizce ders kitapları edinebilmiştim. Bu kitaplarda Jane Austen, Charles Dickens ve Oscar Wilde gibi yazarlardan seçmeler ve Avrupa ile Amerika tarihinden hikayeler vardı.

Biri yanıma yaklaştığında hemen kitapları bir gazeteyle örterdim. Bu sadece kitapların "burjuva" içeriğinden değildi. Kendinden geçmişçesine çalışır görünmemek ve kendilerinden ileri olduğumu göstererek arkadaşlarımın kıskançlıklarını uyandırmamak da çok önemliydi. İngilizce öğrendiğimiz ve bunun için devletten para aldığımız halde konumuza fazla bağlı görülmemeliydik: bu "beyaz ve uzman" olarak kabul edilmemiz demek olurdu. Günün çılgın mantığıyla bir insanın mesleğinde iyi olması ("uzman") otomatik olarak politik bakımdan güvenilmez ("beyaz") olmasıyla eşanlamlıydı.

Ben bir talihsizlik sonucu ingilizcede arkadaşlarımdan daha ileriydim ve bu nedenle "öğrenci memurlar" tarafından kınanırdım. Bunlar politik endoktrinasyon oturumlarını yönetirler ve öğrenci arkadaşlarının "düşünce ortamını" kontrol ederlerdi. Benim dersimdeki öğrenci memurlar çoğun-

lukla taşradan gelme kişilerdi. İngilizce öğrenmek istiyorlardı, ama çoğu yarı cahildi ve pek yetenekleri yoktu. Onların beni kıskanmalarını anlıyordum. Ancak Mao'nun "beyaz ve uzman" kavramı bu insanların yetersizlikleri ile erdemli görünmelerini sağlıyor ve onların kıskançlıklarına politik bir saygınlık veriyordu.

Öğrenci memurlardan bir derece yukarda politik müfettişler vardı ve bunlar da ingilizce bilmezlerdi. Bunlar benden hoşlanmazlardı. Benim sınıfımın başında olana zaman zaman düşüncelerimi rapor etmek zorundaydım. Ve her oturumdan önce kapısını vurmak ve cesaret toplamak için saatlerce kampüste yürür dururdum. Kötü bir insan olduğunu sanmıyordum ama kendisinden korkuyordum. En çok da o kaçınılmaz sıkıcı konuşmalarından çekinirdim. Pek çok kişi gibi o da kendi gücünün zevkini çıkarabilmek için karşısındakiyle kedinin fare ile oynadığı gibi oynardı. Alçak gönüllü görünmek ve hiç yapmak niyetinde olmadığım şeyleri yapmaya söz vermek zorunda kalırdım.

Genelde tek başıma bırakıldığım köy ve fabrika günlerimi özlemeye başlamıştım. Üniversiteler, Bayan Mao'nun özel ilgi alanı olduğundan, şimdi ben Kültür Devrimi'nden yararlanmış insanlar arasındaydım. Kültür Devrimi olmasaydı bunlardan çoğu burada olmayacaklardı.

Sık sık üniversiteden ayrılıp konumuzla ilgisiz şeyler yapmak zorunda bırakılırdık. Mao "fabrikalarda, kırsalda ve ordu birimlerinde bir şeyler" öğrenmemizi söylemişti. Ama ne öğreneceğimiz belirtilmemişti. "Kırsalda öğrenmekle" başladık. İlk yılımda ders yılı başlayalı bir haftayı ancak doldurmuştuk ki, 1973 ekiminde üniversite olduğu gibi Chengdu'nun varoşlarında Canavar Kaynağı Dağı'na gönderildi. Burası Çin'in başbakan yardımcılarından Chen Yong-gui tarafından ziyaret edilme felaketine uğramıştı. Chen daha önce Shanksi eyaletinde Mao'nun tarımda modeli olan bir çiftçi alayının liderliğini yapmıştı. Chen Canavar Kaynağı Da-

ğı'na gelince, "Demek burada dağlarınız var! Ne kadar çok tarla açabilirsiniz!" demişti. Sanki karşısındaki verimli topraklar baştan başa meyve bahçeleriyle dolu değilmiş de kendi köyündeki gibi çıplakmış gibi. Ama sözleri yasa gücündeydi. Üniversiteliler Chengdu'ya elma, erik, şeftali ve çiçek sağlayan bahçeleri dinamitlediler; çok uzaklardan ya omuz sırıklarında ya el arabalarında taş taşıyarak dağda pirinç tarlaları için setler yapıldı. Ancak inşa ettiğimiz taş setler kısa zamanda çöktü ve iki hafta sonra oradan ayrıldığımızda arkamızda dinamitlerden çukurlar açılmış, donmuş çimento yığınları ve taş tepeleriyle bir dağ yamacı bırakmıştık.

Bu seferlerden nefret ederdim; emeğimizin ve bütün varlığımızın aptalca politik bir oyun için kullanılıyor olmasından tiksinirdim.

Üniversitede yerlerini akademik liyakatlarıyla Kültür Devrimi'nden önce almış olan profesör ve eğitmenlerin evlerinde kendime bir sığınak bulmuştum. Profesörlerden birkaçı komünistler iktidara gelmeden İngiltere ve Birleşik Devletler'e gitmişlerdi; onların yanında rahat edebiliyor ve aynı dili konuştuğumu fark ediyordum. Ancak bu insanlar yine de çok dikkatliydiler. Uzun baskı yılları sonunda çoğu entelektüel öyleydi zaten. Tehlikeli konulardan kaçınırdık. Batıya gitmiş olanlar o günlerinden çok seyrek söz ederlerdi. Ben sormak için kendi kendimi yiyorsam da, onları güç bir duruma sokmamak için kendimi tutardım.

Kısmen aynı nedenle düşüncelerimi ana-babamla da konuşmazdım. Bana nasıl karşılık verebilirlerdi -tehlikeli gerçeklerle mi, yoksa güvenli yalanlarla mı? Ayrıca, onların benim bu ihanet gibi gelecek fikirlerimden kaygılanmalarını istemezdim. Gerçekten hiçbir şey bilmemelilerdi ki, eğer başıma bir şey gelecek olursa açıkça bilmediklerini söyleyebilsinler.

Fikirlerimi açtığım insanlar benim kuşağımdan olan arkadaşlarımdı. Aslında, özellikle erkek arkadaşlarla, konuşmaktan başka yapacak bir şey de yoktu. Bir erkekle "çıkmak" -insanlar arasında birlikte görülmek- nişanlanmakla eşanlamlıydı. Zaten gidecek bir eğlence yeri de yoktu. Sinemalarda sadece Bayan Mao tarafından onaylanmış bir avuç eser gösteriliyordu. Pek seyrek olarak belki de Arnavutluk'tan bir yabancı film gösterilirse de, biletlerin çoğu ilişkileri olan insanların cebine inerdi. Kalan birkaç bileti almak için gişelerin önünde millet birbirini parçalardı. Karaborsacılar büyük paralar kazanırlardı.

Biz de evde oturur ve konuşurduk. Victoria çağı İngilteresinde olduğu gibi çok kibar davranırdık. O günlerde kadınların erkeklerle arkadaşlık etmeleri olagan değildi; bir arkadaşım bir gün bana, "Bu kadar çok erkek arkadaşı olan bir başka kız görmedim. Kızların kız arkadaşları olur," demişti. Haklıydı. Karşılarına ilk çıkan erkekle evlenen çok kız tanıyordum. Ben kendi erkek arkadaşlarımdan, ilgilerinin belirtisi olarak sadece duygusal şiirler ve pek derli toplu mektuplar almışımdır.

Arkadaşlarımla sık sık Batı'dan söz ederdik. O sıralarda artık Batının harika bir yer olduğuna inanmıştım. Bu fikri kafama ilk sokanlar Mao ile rejimi olmuştu. Doğal eğilim gösterdiğim her şey yıllardır Batı'nın kötülükleri olarak suçlanmıştı: güzel giysiler, çiçekler, kitaplar, eğlence, saygı, kibarlık, merhamet, sevecenlik, özgürlük, zulmetten ve şiddetten kaçınma, "sınıf nefreti" yerine aşk, insan yaşamına saygı, mesleki beceri... Kimi zaman kendi kendime, insan nasıl olur da Batı'yı arzulamaz? diye sorardım.

Yaşamakta olduğum hayatın alternatifini çok merak ettiğimden arkadaşlarımla resmi yayınlardan bulup çıkarttığımız bilgi parçacıklarını birbirimize aktarırdık. Beni Batı'nın teknolojik gelişmeleri ve yüksek yaşam standartlarından çok politik cadı avı olmayışı, bireyin onurluluğu ve inanıl-

maz derecedeki özgürlük şaşırtıyordu. Benim için Batı özgürlüğünün en büyük kanıtı orada Batı'ya saldıran ve Çin'i öven insanların çokluğuydu. Yabancı basından alıntılar yapan Referans gazetesinin baş sayfasında her gün Mao ve Kültür Devrimi övülmekteydi. Önce bu duruma çok kızdıysam da, sonra toplumun ne kadar hoşgörülü olabileceğini anladım. Benim yaşamak istediğim böyle bir toplumdu işte: insanların farklı, hatta aykırı görüşe sahip olmalarına izin verilen bir toplum. Batı'yı ilerleten şeyin muhalefete, protestoculara hoşgörü olduğunu anlamaya başlamıştım.

Çin hakkındaki bilgilerin Batı'da ya kolay elde edilememesi, ya da yanlış anlaşılması yüzünden Çin gibi bir rejim deneyimi olmayanların propagandayı göründüğü gibi kabul etmeleri pek hoşuma gitmiyordu. Bu nedenle bu övgülerin dürüst olmadığına inanıyordum. Arkadaşlarımla bu insanların devletimizin "konukseverliği" ile satın alındıklarını söyleyip şakalaşırdık. Nixon'un ziyareti ardından yabancılar bazı yasak yerlere sokuldukları zaman yetkililer hemen bunların çevresinde bir kordon oluştururlardı. Hatta bu kordonlar içiçe olurdu. En iyi ulaşım araçları, mağazalar, lokantalar, oteller ve güzel manzaralı yerler onlara ayrılır, buralara hemen "Sadece Yabancı Konuklar İçin" tabelaları asılırdı. En iyi yiyecekler yabancılara ayrılırdı. Gazeteler Henry Kissinger'in Çin'e yaptığı ziyaretlerde verilen ziyafetlerden belinin kalınlaştığını gururla bildiriyorlardı. Bu sırada "Cennetin Tahıl Deposu" Sichuan'da biz ayda iki yüz elli gram et alabiliyorduk ve Chengdu sokakları kuzeydeki kıtlıktan kaçıp dilenci olarak yaşayanlarla doluydu. Yabancıların böyle lordlar gibi ağırlanmaları halk arasında da kırgınlığa neden oluyordu. Arkadaşlarımla aramızda şöyle diyorduk: "Kuomintang'a 'Çinliler ve Köpekler Giremez' tabelalarına izin verdiği için neden saldırıyoruz? Biz de aynı şeyi yapmıyor muyuz?"

Bilgi edinme artık bende bir saplantı halini almıştı. İngilizce okuyabilmem bana çok yardımcı olmuştu; Kültür Dev-

rimi'nde üniversite kütüphanesi yağmalanmışsa da kaybolan kitapların çoğu çinceydi. Gayet geniş olan ingilizce kitaplar koleksiyonu fazla bir zarar görmemişti. Kütüphaneciler bu kitapların özellikle bir öğrenci tarafından okunuyor olmasına çok seviniyorlar ve bana çok yardımcı oluyorlardı. Kütüphanede yalnız olmak benim için cennette olmak gibi bir şeydi. Bazı profesörlerin bana ödünç verdikleri sözlüklerin yardımıyla Longfellow, Walt Whitman ve Amerikan tarihini tanımıştım. Bağımsızlık Bildirgesi'nin tamamını ezberledim; "Bütün insanların eşit yaratıldığına inanıyoruz," ve insanların "kendilerinden alınamayacak hakları" gibi kavramlar Çin'de işitilmiş değildi ve önümde yepyeni ufuklar açıyordu. Yanımdan hiç ayırmadığım not defterleri hep bu gibi metinlerle doluydu.

1974 sonbaharında bir gün bir arkadaşım bana büyük bir gizlilik içinde Mao ile Bayan Mao'nun içinde resimlerinin bulunduğu bir Newsweek dergisi gösterdi. İngilizce bilmediği için neler yazdığını merak ediyordu. Bu, benim gördüğüm ilk yabancı dergiydi. Yazıdaki bir cümleyi okuyunca yıldırım çarpmış gibi oldum. Bayan Mao'nun Mao'nun "gözleri, kulakları ve sesi" olduğu söyleniyordu. O zamana kadar Bayan Mao'nun yaptıkları ile kocası arasındaki belli ilişkiyi düşünmekten kaçınmıştım. Ama şimdi Mao'nun adı yazılıydı işte. Onun görüntüsünü saran bulanık hayallerim birden netleşmişti. Bütün bu yıkım ve ıstırabın ardında olan kişi Mao'ydu. O olmasaydı, Bayan Mao ve ikinci sınıf yandaşları bir gün bile dayanamazlardı. Yaşamımda ilk kez zihnimde Mao'ya meydan okumanın heyecanını hissettim.

27 *"Eğer Cennet Buysa, O Zaman Cehennem Nedir?" Babamın Ölümü (1974-1976)*

BU sırada babama eski meslektaşları gibi itibarı iade edilmemiş ve kendisine bir iş verilmemişti. 1972 sonbaharında annem ve benimle Pekin'den döndüğünden beri Göktaşı Sokağındaki evde hiçbir iş yapmadan oturuyordu. Sorun onun Mao'yu adını vererek eleştirmiş olmasıydı. Kendisini soruşturan ekip anlayışlıydı ve Mao'ya karşı sözlerinin bir kısmını akıl hastalığına bağlamaya çalıştı. Ama ekip babama ağır bir ceza verilmesini isteyen daha yüksek yetkililerin itirazıyla karşılaştı. Babamın arkadaşlarının çoğu kendisine sempati duyuyorlardı, hatta ona hayrandılar. Ama kendilerini de düşünmek zorundaydılar. Üstelik babam herhangi bir klike bağlı değildi ve güçlü bir hamisi yoktu. Onun yerine iyi mevkilere yerleşmiş düşmanları vardı.

Babam Mao'ya karşı söylediklerini geri almıyordu. Ancak soruşturma ekibi bunları akıl hastalığına bağlamak isteyince, bunu büyük bir ıstırapla kabul etti.

Bu arada genel durum kendisini umutsuzluğa itiyordu. Ne halkın davranışlarını ne de Parti'nin tutumunu yöneten ilkeler yoktu. Büyük çaplı yolsuzluklar başlamıştı. Memur-

lar ailelerine ve arkadaşlarına öncelik tanıyorlardı. Öğretmenler dayak korkusuyla bütün öğrencilere iyi notlar veriyorlar, otobüs biletçileri para almıyorlardı. Halkın yararına çalışmak açıkça alay edilen bir şey olmuştu. Mao'nun Kültür Devrimi hem Parti disiplinini hem halkın ahlakını bozmuştu.

Babam hem kendini hem ailesini daha büyük suçlanmalara itecek olan şeyleri söylememek için kendini güç tutuyordu. Artık sakinleştirici ilaçlara bağımlı olmuştu. Politik hava daha sakin olunca daha az ilaç içiyor; kampanyalar yoğunlaşınca aldığı dozu artırıyordu. Psikiyatristler yeni ilaç yazdıkları zaman başlarını sallıyorlar, bu kadar yüksek doz almaya devam etmesinin kendisi için çok tehlikeli olduğunu söylüyorlardı. Ama babam ilaç almadan duramıyordu. 1974 mayısında bir sinir krizinin eşiğinde olduğunu anlayıp psikiyatrik tedavi yapılmasını istedi. Şimdi sağlık hizmetlerinin başında olan eski meslektaşları sayesinde hemen bir hastaneye yatırıldı.

Ben üniversiteden izin alıp hastaneye, onun yanında kalmaya gittim. Kendisini daha önce tedavi eden Dr. Su yine ona bakıyordu. Ting'lerin döneminde Dr. Su babamın hastalığına gerçek bir teşhis koyduğu için suçlanmış ve onun deli numarası yaptığını belirten bir itirafname yazmaya zorlanmıştı. Doktor bunu reddedince suçlanma toplantılarına götürülmüş, dayak yemiş ve doktorluktan ihraç edilmişti. Onu 1968'de bir gün hastanede çöp tenekelerini boşaltırken görmüştüm. Henüz otuz otuz beş yaşlarında olmasına rağmen saçları beyazlaşmıştı. Ting'lerin düşüşünden sonra itibarı iade edilmişti. Bütün doktorlar ve hemşireler gibi o da babama ve bana karşı çok iyi davranıyordu. Bana babama iyi bakacaklarını, yanında kalmama gerek olmadığını söylediler. Ama ben kalmak istiyordum. Onun her şeyden çok sevgiye ihtiyacı olduğunu düşünüyordum. Ayrıca, yalnız başınayken düşeceğinden korkuyordum. Tansiyonu çok yüksekti ve birkaç kere hafif kalp krizleri geçirmesi sonunda yürümekte güçlük çekiyordu. Doktorlar bir düşmenin öldürücü olacağı

konusunda uyarılarda bulunmuşlardı. Onunla birlikte 1967'de kaldığı odada kaldım ben de. Her odada iki yatak varsa da, babama tek bir oda vermişlerdi ve ben de boş yatakta yatıyordum.

Düşeceği korkusuyla yanından hiç ayrılamıyordum. Tuvalete gittiğinde kapının önünde bekler, içerde gereğinden uzun kaldığını düşünürsem bir kalp krizi geçirdiğinden korkarak içeri seslenirdim. Her gün arka bahçede gri çizgili pijamalı hastalar arasında uzun uzun yürürdük.

Bahçenin bir ucunda hastaların kağıt ve satranç oynadıkları ve izin verilen bir iki gazete ile kitaba göz gezdirdikleri büyük bir salon vardı. Bir hastabakıcı bana Kültür Devrimi'nin başında hastaların Mao'nun eserlerini okuduklarını söyledi; bunun nedeni, Mao'nun yeğeni Mao Yuanşin'in Mao'nun Küçük Kırmızı Kitabı'nın akıl hastalarına tıbbi tedaviden daha yararlı olduğunu "keşfetmiş" olmasıydı. Hastabakıcı bu toplantıların fazla uzun sürmemesinin nedenini şöyle anlattı: "Bir hasta ağzını açtığında hepimiz ölesiye korkardık. Onun neler söyleyeceğini kim ne bilirdi ki?"

Tedavi bütün bedensel ve ruhsal güçlerini aldığı için hastalar şiddetli değildi. Yine de onlar arasında yaşamak ürkütücüydü; özellikle babam ilacını içip derin bir uykuya daldığında ve binadan çıt çıkmadığında. Bütün odalar gibi bizimkinin de kilidi yoktu ve geceleri uyandığımda birinin yatağın başucunda durmuş, cibinliğimi aralayıp bana delilere özgü o bakışla baktığını görürdüm. Hemen sırtımdan aşağı buz gibi bir ter boşanır, ağzıma kadar yükselen çığlığı bastırmak için örtüyü çekerdim: babamı uyandırmak istemezdim, iyileşmesi için uyuması çok önemliydi. Hasta adam bir süre daha baktıktan sonra ayaklarını sürüyerek uzaklaşırdı.

Babam bir ay sonra eve döndü. Ama tam olarak tedavi edilmiş değildi; zihni çok uzun zaman çok büyük bir baskı altında kalmıştı ve politik ortam henüz rahat edemeyeceği kadar baskıcıydı. Sakinleştirici haplara devam zorundaydı. Psikiyatrların yapacakları bir şey yoktu. Aklı ve vücudu gibi sinir sistemi de tükeniyordu.

Bir süre sonra soruşturma ekibi kararını yayınladı. Buna göre babam "ciddi politik yanlışlıklar yapmıştı." Bu da "sınıf düşmanı" olarak nitelemekten bir derece daha hafifti. Parti tüzüğüne göre karar tasarısı kabul ettiğini göstermek üzere imzalaması için babama verildi. Babam yazıyı okunca ağladıysa da imzaladı.

Karar yüksek yetkililerce kabul edilmedi. Onlar daha sert bir karar istiyorlardı.

Enişt em Gözlüklü 1975 martında fabrikasında terfi edecekti, fabrika personel memurları zorunlu politik araştırmayı yapmak üzere babamın dairesine geldiler. Bayan Şau'nun grubundan eski bir İsyancı kendilerine babamın "Mao aleyhtarı" olduğunu söyledi. Gözlüklü terfi edemedi. Canlarını sıkmamak için bundan annemle babama söz etmemişti, ancak babamın dairesinden biri evimize geldiğinde babam onun durumu anneme anlatmasına kulak misafiri olmuştu. Babamın Gözlüklü'den geleceğini tehlikeye attığı için özür dilemesi insanın yüreğini parçalardı. Babam ağlayarak anneme, "Damadımın bile bu muameleyle karşılaşması için ben ne yaptım?" diye sordu. "Sizleri kurtarmak için ne yapmalıyım?"

Babam bundan sonraki günlerde çok ilaç almasına rağmen hiç uyuyamadı. 9 nisan öğleden sonra biraz kestireceğini söyleyerek odasına kapandı.

Annem yemek hazırlamasını bitirdikten sonra yukarı çıktığında babamı uyandıramadı. Bir kalp krizi geçirdiğini anlamıştı. Telefonumuz olmadığından bir sokak ötedeki eyalet devlet hastanesine koşup başhekimi Dr. Jen'i buldu.

Dr. Jen çok yetenekli bir insandı ve Kültür Devrimi'nden önce mahalledeki seçkinlerin sağlıklarına bakmakla görevliydi. Sık sık bize gelir, ailemizin sağlığı ile yakından ilgilenirdi. Ama Kültür Devrimi başlayıp da biz gözden düşünce, hepimize karşı soğuk ve uzak davranmaya başlamıştı. Dr. Jen gibi pek çok kişi gördümse de, bunların davranışlarına her zaman şaşmaktan kendimi alamamışımdır.

Annem kendisini bulduğunda Dr. Jen elindeki iş bittikten sonra geleceğini söyledi. Annem kalp krizinin beklemeyeceğini belirttiyse de, adam yüzüne sabırsızlığın bir yararı olmayacağını söyler gibi bakmıştı. Doktor ancak bir saat sonra bir hemşireyle evimize geldi ama ilk yardım malzemesi getirmemişti. Hemşire gerekli şeyleri almak için hastaneye yayan döndü. Dr. Jen babamı birkaç kere yüzüstü çevirdikten sonra oturup hemşireyi bekledi. Aradan bir yarım saat geçti ve babam öldü.

O gece ben üniversite yatakhanesinde, sık sık olan elektrik kesintilerinden birinde mum ışığında çalışıyordum. Babamın dairesinden birkaç kişi gelip hiçbir açıklama yapmadan beni eve götürdüler.

Babam yatağında yan dönmüş yatıyordu, yüzünde sanki rahat bir uyku içindeymiş gibi huzurlu bir ifade vardı. Artık elli dört yaşından bile genç görünüyordu. Kalbimin parçalandığını hissettim ve kendimi tutamayarak hüngür hüngür ağlamaya başladım.

Günlerce ağladım. Babamın yaşamını, boşa giden bağlılıklarını ve yıkılan düşlerini düşünüyordum. Ölmesi gerekmezdi. Ama ölümü yine de kaçınılmazdı. Namuslu bir insan olmaya çalıştığı için Mao'nun Çin'inde ona yer yoktu. Tüm yaşamını verdiği bir şey kendisine ihanet etmişti ve ihanete dayanamamıştı.

Annem Dr. Jen'in cezalandırılmasını istedi. Onun ihmali olmasaydı babam ölmeyebilirdi. Annemin isteği "bir dul duygusallığı" olarak reddedildi. Annem konu üzerinde daha fazla durmamaya karar verdi. Daha önemli bir savaşa hazırlanıyordu: babam için kabul edilebilir bir anma konuşması.

Herkese Parti'nin babamı nasıl değerlendirdiğini anlatacağı için bu konuşma çok önemliydi. Yazı özel dosyasına konulacak ve kendisinin ölmüş olmasına rağmen çocuklarının geleceği üzerinde etkili olacaktı. Böyle bir konuşmanın belirli kuralları ve değişmez formülleri vardı. Temize çıkarılmış bir memur hakkında kullanılması gereken klişelerden sap-

ma Parti'nin ölü hakkında çekinceleri olduğunu ya da onu suçladığını gösterirdi. Bir taslak hazırlanıp anneme gösterildi. Taslak suçlayıcı sapmalarla doluydu. Annem bu yazıyla ailemiz üzerinden kuşkunun asla kalkmayacağını anlamıştı. Bu nedenle birkaç taslağı reddetti.

Babama sempati duyanların sayısının az olmadığını biliyordu. Bir Çin ailesinin biraz duygusal şantaj yapma geleneksel zamanıydı. Annem eğer kabul edilebilir bir konuşma hazırlanmazsa anma töreninde yetkilileri suçlayacağı tehidini savurdu. Babamın arkadaşlarını ve meslektaşlarını çağırıp çocuklarının geleceklerini onların eline bıraktığını bildirdi. Hepsi de babamın lehinde konuşmaya söz verdiler. Yetkililer sonunda gevşediler.

Anma töreni 21 nisanda yapıldı. Babamın eski meslektaşlarından oluşan bir "cenaze komitesi"nin düzenlediği tören en küçük ayrıntısına kadar düşünülmüştü ve törene önerilen formül gereği 500 kişi katıldı. Katılanlar çeşitli daireler arasından seçilmişlerdi. O kötü bayan Şau bile oradaydı. Her kurumun kağıt çiçeklerden bir çelenk göndermesi istenmiş ve çelenklerin boyutları bildirilmişti. Ailem bu resmi tutumdan memnundu. Babamın durumunda biri için özel bir tören duyulmuş bir şey değildi ve Parti'nin reddedilmesi olarak kabul edilirdi. Ben oradakilerin çoğunu tanımıyorsam da benim arkadaşlarım, Tombul, Nana ve eski fabrikadaki elektrikçiler gelmişlerdi. Anneannemin ölümünden sonra görüşmeyi reddettiğim Bing de geldi ve arkadaşlığımız altı yıl önce bıraktığımız yerden devam etti.

Törende "ölü ailesinin bir temsilcisi"nin konuşması gerekiyordu ve bu iş de bana düştü. Babamın karakterini, ahlak ilkelerini, Parti'ye olan inancını ve halka bir tutkuyla bağlı oluşunu anlattım.

Sonunda herkes yanımızdan geçerek elimizi sıkarken pek çok eski İsyancı'nın gözlerinin yaşlı olduğunu gördüm. Bayan Şau bile yumuşamış gibiydi. Bunların her duruma göre bir maskeleri vardı. İsyancılardan bazıları bana, "Babanın

çektiklerine çok üzüldük," diye mırıldandılar. Belki de gerçekten öyleydi. Ama ne fark ederdi ki? Babam ölmüştü -ve onun ölümünde hepsinin parmağı vardı.

Babamın ölümünden sonraki boşluk içinde anneme yaz tatili gelince Yangtze nehri boyunca bir gezintiye çıkmak istediğimi söyledim. Annem gitmemi destekledi; Chengdu'ya dönüşünden sonra Gözlüklü ile bizim eve yerleşen ablam da bunun iyi olacağı fikrindeydi. Bir işe girmeden evlenmiş olması nedeniyle ablama kentte iş verilmemişti. Ancak şimdi bir devlet memuru ölünce yerine çocuklarından birinin gelebileceği yasa hükmü olduğundan, Chengdu Çin Tıbbı Koleji'nde bir idarecilik işi bulabilmişti.

Ben temmuzda, Yangtze üzerindeki Wuhan kentinde okuyan Jin-ming ile yola çıktım. Otobüsümüz, Çin'in bütün otobüsleri gibi tıklım tıklım doluydu ve içerde soluk almak imkansızdı. Kültür Devrimi'nin başlangıcından beri yeni otobüs yapılmamış, buna karşılık kent nüfusunda on milyonlarca kişilik artış olmuştu. Yola çıktıktan bir süre sonra aniden durduk. Ön kapı açıldı ve sivil giyimli, otoriter görünüşlü bir adam içeri girdi. "Çömelin! Çömelin!" diye bağırdı. "Bazı Amerikan konuklar buradan geçecek. Bütün bu pis kafaları görmeleri anavatanımızın prestiji için zararlıdır!" Çömelmeye çalıştık ama otobüs çok kalabalıktı. Adam, "Anavatanımızın şerefini korumak herkesin görevidir!" diye bağırdı. "Düzenli ve onurlu bir görüntü sunmalıyız! Çabuk çömelin!"

Birden Jin-ming'in gür sesini duydum: "Başkan Mao bize Amerikan empeyalistleri önünde asla diz çökmememizi söylemiyor mu?" Bu, başına iş açmak demekti. Nükte takdir edilmezdi. Adam bizden yana sertçe baktı ama bir şey söylemedi. Otobüsün içine bir kere daha baktıktan sonra inip uzaklaştı. "Amerikalı konukların" bir sahneye tanık olmalarını istemiyordu.

Yangtze boyunca gittiğimiz her yerde Kültür Devrimi'-

nin sonuçlarını gördük: yıkılmış tapınaklar, devrilmiş heykeller, yerle bir edilmiş eski kentler. Çin'in eski uygarlığından geriye pek bir şey kalmamıştı. Ancak kayıp bu kadarla da kalmıyordu. Çin sadece güzel şeylerinden çoğunu yok etmiş değildi, onları takdiri de ortadan kaldırmıştı ve yenilerini yapamamıştı. Çok yara almış, hâlâ göz kamaştırıcı manzaraları dışında Çin çirkin bir ülke olmuştu.

Bir yabancıyla konuşmak her öğrencinin en büyük hayaliydi ve sonunda benim de elime fırsat geçti. Yangtze'den döndükten sonra sınıfımın yabancı denizcilerle konuşarak ingilizcemizi ilerletmemiz için güneyde Zhanjiang limanına gönderileceğini öğrendim.

Zhanjiang Chengdu'dan 750 mil uzakta, trenle iki gün iki gecelik yoldaydı. Burası Vietnam sınırı yakınlarında, Çin'in en güneydeki büyük limanıydı. Yerel halk bizim için neredeyse yabancı dil sayılan kantonca konuşuyordu. Havada yabancı bir deniz, egzotik tropik bitkiler ve çok daha büyük bir dünya kokusu vardı.

Ancak orada olmanın heyecanı çaresizlik nedeniyle sürekli bastırılıyordu. Yanımızda bir politik denetimci, üç öğretmen vardı ve bunlar, denizden sadece bir mil uzakta olmamıza rağmen, kıyıya gitmemizi yasaklıyorlardı. Liman sabotaj korkusuyla dışardan gelenlere kapalıydı. Biz ikamet ettiğimiz yerin birkaç blok çevresi içinde kalacaktık.

Bu tür yasaklar günlük yaşantımızın birer parçasıysa da, bunlara hep kızmışımdır. Bir keresinde dışarı çıkmak için içimde dayanılmaz bir istek duydum. Hasta numarası yapıp kentin ortasındaki hastaneye gitmek için izin kopardım. Sokaklarda dolaşarak denize yaklaşmaya çalıştım ama başaramadım. Yerel halk hiç yardımcı olmuyordu: Kantonca konuşmayanlardan hoşlanmıyorlardı ve beni anlamaya yanaşmıyorlardı. O limanda üç hafta kaldık ve ancak bir kere, özel bir ödül olarak, okyanusu görmek üzere bir adaya gitmemize izin verildi.

Denizcilerle konuşmak için küçük gruplara ayrıldık ve

onların gidecekleri iki yere nöbetleşe gitmemize izin çıktı. Bunlar döviz karşılığı satış yapılan Dostluk Mağazası ve bir barı, lokantası, bilardo ve pingpong salonu olan Denizciler Kulübü'ydü.

Denizcilerle nasıl konuşacağımız hakkında sıkı kurallar vardı. Dostluk Mağazası'nda tezgah başında olduğumuz zamanlar dışında onlarla tek başımıza konuşamazdık. Eğer ad ve adreslerimiz sorulursa ne koşul altında olursa olsun gerçek ad ve adreslerimizi vermezdik. Hepimiz sahte bir ad ve adres hazırlamıştık. Her konuşmadan sonra konuşulanları ayrıntılı bir rapor halinde yazacaktık ki, bu da yabancıyla konuşanlar için standart bir zorunluluktu. "Yabancı ilişkilerde disiplin" konusunun önemi konusunda tekrar tekrar uyarılmıştık. Aksi halde hem başımıza ciddi dertler açardık, hem de bizden sonra başka öğrencilerin gelmeleri yasaklanırdı.

Aslında ingilizcemizi deneme fırsatı pek azdı. Limana her gün gemi gelmediği gibi, denizcilerin hepsi de karaya çıkmıyorlardı. Denizcilerin çoğunun ana dili ingilizce değildi: bunlar çoğunlukla Yunanlılar, Japonlar, Yugoslavlar, Afrikalılar ve Filipinlilerdi ve pek az ingilizce biliyorlardı.

İlk siyah denizciler geldiğinde öğretmenlerimiz kadın öğrencileri dikkatli olmaları için uyardılar: "Bu insanlar daha az gelişmişlerdir ve içgüdülerini kontrolu öğrenmemişlerdir; bu nedenle duygularını dokunarak, kucaklayarak hatta öperek belirtirler." Erkek öğrenciler biz kadınları koruma görevini üstlenmişlerdi. Bir siyah denizci bizimle konuşmaya başladığında hemen gözgöze bakışırlar ve denizcilerle aramıza girip konuşmaya başlayarak bizi kurtarırlardı. Öğrenciler hemen "Çin ile Asya, Afrika ve Latin Amerika halkları arasındaki dostluktan" söz ettiklerinden siyah denizciler ne olup bittiğini pek anlamazlardı.

Öğrenciler, "Çin gelişen bir ülkedir," diye ders kitaplarımızı ezbere okurlardı. "Ve üçüncü dünyanın ezilen ve sömürülen halklarının yanında Amerikan emperyalistlerine ve

Sovyet revizyonistlerine karşı sonsuza kadar duracaktır." Siyahlar şaşırırlar ama etkilenirler, kimi zaman Çinli erkekleri kucaklarlardı.

Mao'nun "görkemli kuramı"na uygun olarak rejim Çin'in gelişen ülkelerden biri olduğunu sürekli olarak vurgulamaktaydı. Ancak Mao bunu bir gerçeğin belirtisi gibi değil de, Çin'in onların düzeyine inmeye tenezzül ettiğini gösterirmiş gibi dile getirirdi. Onun konuşmalarına göre biz üçüncü dünyayı koruma ve ona önderlik etmek üzere onların saflarına katılmıştık ve dünya bizim hakkımız olan yerin daha yüksekte olduğunu bilmekteydi.

Bu kendiliğinden belirlenmiş üstünlük beni çok rahatsız ediyordu. Üstün neyimiz vardı? Nüfusumuz mu? Yüzölçümümüz mü? Zhanjiang'da üçüncü dünya denizcilerinin parlak saatleri, fotoğraf makineleri ve içkileriyle -ki, biz bunların hiç birini daha önce görmüş değildik- bizden çok daha *iyi ve kıyas edilmeyecek kadar özgür olduklarını görmüştük.*

Ben yabancılar konusunda çok meraklıydım ve onların gerçekten neye benzediklerini çok merak ediyordum. Çinlilere ne kadar benziyorlardı ve onlardan ne kadar farklıydılar? Ama bu merakımı saklamak zorundaydım, çünkü bu politik olarak tehlikeli olmasının yanısıra ayıptı da. Orta krallık döneminde olduğu gibi Mao yönetiminde de Çinliler yabancıları karşısında "onurlu" davranmaya çok önem verirlerdi ki, bu da uzak durmak, anlaşılmamak demekti. Bunun çok rastlanan bir türü dış dünyaya ilgi duymamaktı ve öğrenci arkadaşlarımdan çoğu asla soru sormazlardı.

Kısmen kontrol edemediğim merakım, kısmen de daha iyi ingilizcem nedeniyle denizciler hep benimle konuşmak ister gibiydiler. Hatta bazıları diğer öğrencilerle konuşmayı reddediyorlardı. Denizciler Kulübü müdürü olan Long adındaki iri yarı adam da benden çok hoşlanmıştı. Ming ile diğer idarecilerden bazıları buna kızmışlardı. Politik toplantılarımızda şimdi "yabancılarla temasta disiplin" konusu da

vardı. Burada benim, gözlerimin "çok meraklı" bakışları nedeniyle bu kuralları çiğnediğim söylendi. "Çok gülümsüyordum" ve gülümserken ağzımı "çok açıyordum". Ellerimle jestler yaptığım için de eleştirilmiştim: biz kadın öğrencilerin ellerimizi masanın altında tutmamız ve hiç kıpırdamadan oturmamız isteniyordu.

Çin toplumunun büyük bir kısmı hâlâ kadınlarının sakin tavırlı olmasını, erkeklerin bakışları karşısında gözlerini indirmelerini, dişlerini göstermeden dudaklarını hafifçe bükerek gülümsemelerini bekliyordu. Konuşurken ellerini asla kullanamazlardı. Bu davranış kurallarına uymamak "hafifmeşreplik" sayılırdı. Mao yönetiminde yabancılarla flört ağza alınmayacak kadar kötü bir suçtu.

Bana karşı bu imalara çok kızmıştım. Bana bu liberal terbiyeyi verenler komünist ana-babamdı. Onlar kadınlar üzerindeki sınırlamaların bir komünist devrimin son vermesi gerektiğine inanırlardı. Ama şimdi kadınlara baskı politik baskıyla elele vermişti.

Üç hafta sonra Zhanjiang'a veda etmek beni hem üzmüş hem sevindirmişti. Chengdu'ya dönerken birkaç arkadaşımla dağların ve suların klasik bir Çin tablosunu andırdığı efsanevi Guilin'e uğradık. Orada yabancı turistler de vardı. Erkeğin kucağında bir bebeğin olduğu bir çift gördük. Birbirimize gülümsedik ve "Günaydın" ve "güle güle" dedik. Onlar gözden kaybolur kaybolmaz sivil bir polis bizi durdurup sorguya çekti.

Aralık ayında Chengdu'ya döndüğümde kenti ayakta buldum; Bayan Mao ve üç Şanghaylı Zhang Chunqiao, Yao Wenyuan ve Wang Hongwen Kültür Devrimi'ni canlı tutmak için birleşmişlerdi. Bunlar öyle sıkıfıkı olmuşlardı ki, biz o zaman bilmiyorduk ama Mao 1974 temmuzunda onları "Dörtlü Çete" kurmaya karşı uyarmıştı. Seksen bir yaşındaki Mao, Zhou Enlai'nin ve ardından Deng Şiaoping'in pragmatik yaklaşımlarından bıkmış ve o sıralarda bunları

tam olarak desteklemeye başlamıştı. Çetenin sonu gelmeyen anlamsız kampanyaları halkı çileden çıkarıyordu ve insanlar bu çaresizliklerinin tek çıkış yolu olarak aralarında söylentiler yaymaya başlamışlardı.

Bayan Mao'ya karşı epey ağır bir suçlama yöneltilmekteydi. Bir opera aktörü, bir pingpong oyuncusu ve bir baletle görülmüştü ve hepsi de yakışıklı genç olan bu insanlar alanlarının başına getirilmişlerdi. Halk bunların kadının "erkek odalıkları" olduğunu söylüyordu. Bayan Mao bu kavramı açıkça dile getirmiş ve bütün kadınların böyle yapmalarını söylemişti. Ancak halk bunun genel kitlelere uygulanmayacağını biliyordu. Kültür Devrimi'nde Bayan Mao altında Çinliler aşırı cinsel baskı altındaydılar. Medya ve sanat onun kontrolunda olduğundan on yıla yakın bir süre aşka ilişkin her şey halkın gözünden ve kulağından silinmişti. Çoğu Arnavutluk ve Romanya'dan gelen pek az Avrupa filminde kadınlarla erkeklerin değil öpüşme, birbirlerine yakın durdukları sahneler bile kesilirdi.

Kalabalık otobüslerde, trenlerde ve mağazalarda kadınların erkeklere bağırdıklarını ve suratlarını tokatladıklarını görürdüm. Erkek kimi zaman itiraz edecek olur, arkadan bir hakaret tartışması başlardı. Ben de çok kere taciz edilmişimdir. Böyle bir şey olduğunda o titreyen erkek ellerinden ve dizlerinden hızla uzaklaşırdım. Bu erkeklere acırdım. Bunlar mutlu bir evlilik yapacak kadar talihli olmadıkları takdirde cinsellikleri için hiçbir çıkış yolu olmayan bir dünyada yaşamaktaydılar.

1975 sonu geldiğinde Çin söylentilerle fokur fokur kaynamaktaydı. "Sosyalist Anavatanımız bir Cennettir" başlıklı bir mini kampanyada pek çok kişi benim sekiz yıl önce kendi kendime söylediğim şeyi dile getirmekteydiler: "Eğer bu cennetse, cehennem nedir?"

Başbakan Zhou Enlai 8 Ocak 1976'da öldü. Ben ve pek çok Çinli için Zhou ülkeyi işler duruma sokabilecek aklı ba-

şında ve liberal bir hükümeti temsil etmekteydi. Kültür Devrimi'nin karanlık yıllarında Zhou bizim tek zayıf umudumuzdu. Bütün arkadaşlarım gibi ben de ölümüne çok üzüldüm. Ona duyduğumuz yas ile Kültür Devrimi, Mao ve yandaşlarına duyduğumuz nefret birbirinden ayrılmaz bir bütün oldu. Ancak Zhou Kültür Devrimi'nde Mao ile işbirliği yapmıştı. Kızıl Muhafızlar ve İsyancılar'la hemen hemen her gün toplanır, onlara emirler verirdi. Politbüro çoğunluğu ve ülkenin mareşalleri 1967 şubatında Kültür Devrimi'ne bir son vermeye çalıştıklarında Zhou onları desteklememişti. Mao'nun sadık bir hizmetkarıydı. Ama belki de, Mao'ya karşı açık bir cephe almanın başlatacağı bir iç savaşı önlemek için böyle yapmıştı. Çin'i işleyen bir ülke yaparak Mao'nun felaket getirmesini sağlamış, ama herhalde ülkeyi tam bir çöküşten de kurtarmıştı. Eğer Mao'ya karşı çıkacak olursa ezileceğini biliyor olmalıydı.

Mao, Zhou'nun yerine Hua Guo-feng adında beceriksiz birini getirdi ve "Deng'i suçlama ve bir sağcı dönüşüne karşı çıkma" kampanyası başlattı. Dörtlü Çete suçlamalara hedef olması için Deng Şiaoping'in konuşmalarını yayınladı. 1975'teki bir konuşmasında Deng Yanan'daki köylülerin komünistlerin Uzun Yürüyüş'ten sonra kırk yıl önce oraya ilk gelmelerinden daha kötü bir durumda olduklarını söylemişti. Bir başka konuşmasında bir Parti şefinin profesyonellere, "Siz önderlik edin, ben arkanızdan geleyim" demesi gerektiğini söylemişti. Bir başkasında yaşam standartlarını yükseltmekten, daha çok özgürlük vermekten ve politik kurbanlara son vermekten söz etmişti. Bu belgeleri Dörtlü Çete'nin yaptıkları ile kıyaslamak Deng'i bir halk kahramanı yapmış ve milletin Çete'den nefretini kaynama noktasına getirmişti.

Üniversitede sayısız toplantılarda Deng'i suçlamamız emredilmişti. Ancak çok kimse pasif direnişte bulunuyor, salonda geziniyor, çene çalıyor, örgü örüyor ve hatta uyuyor-

du. Konuşmacılar hazırlanmış metinleri ifadesiz, tekdüze ve hemen hemen işitilmez seslerle okuyorlardı.

Şanghay Çetesi olarak da anılan Dörtlü Çete'ye karşı halkın düşmanlığı giderek artmaktaydı. Şanghay'da üretilen bisikletler ve diğer mallar birden satılmamaya başladı. Şanghay futbol takımı Chengdu'ya gelince oyun boyunca yuhalandılar.

Çin'in her yerinde protesto eylemleri başladı ve 1976 baharında, Çinlilerin geleneksel olarak ölülerini saygıyla andıkları Mezar Süpürme Bayramı'nda doruğuna ulaştı. Pekin'de yüzbinlerce insan Tiananmen Meydanı'nda toplanıp özel çelenkler, şiir okuma ve konuşmalarla Zhou için yas tuttular. Herkesin anladığı sembolik bir dille Dörtlü Çete'ye ve hatta Mao'ya duyulan nefret dile getirildi. Polisin saldırısı ve yüzlerce kişiyi tutuklamasıyla protesto 5 nisanda bastırıldı. Mao ile Dörtlü Çete buna "Macar tipi karşı devrimci isyan" adını verdiler. Deng Şiaoping gösterileri düzenlemekle suçlandı ve kendisine "Çin'in Nagy'si" damgası vuruldu (Nagy 1956'da Macar Başbakanıydı). Mao, Deng'i resmen kovdu ve aleyhindeki kampanyayı artırdı.

Gösteri bastırılmış ve medyada kınanmıştı ama böyle bir şeyin yapılmış olması bile Çin'in havasını değiştirmişti. Rejimin 1949'da kuruluşundan bu yana bu ilk büyük çaplı meydan okumaydı.

Benim sınıfım 1976 haziranında "köylülerden öğrenmek" için bir aylığına dağlardaki bir fabrikaya gönderildi. Ay sona erince bazı arkadaşlarla Chengdu'nun batısında Emei Dağı'na tırmandık. 28 temmuzda dağdan inerken bir turistin transistörlü radyosunun sesini duydum. Bazı insanların bu propaganda makinesine olan doyumsuz sevgilerine çok sinirlenirdim. Ancak bu kere bir şey dikkatimi çekmişti. Pekin yakınlarındaki Tangshan kömür madeni kentinde deprem olmuştu. Medya genelde kötü haber vermediği için bunun görülmemiş bir felaket olduğunu anladım. Resmi rakamlara göre 242.000 ölü ve 164.000 ağır yaralı vardı.

Basını deprem kurbanları konusundaki kaygılarıyla doldurmalarına rağmen Dörtlü Çete milletin depreme kapılıp "Deng'i suçlama" olan önceliği unutmaması gerektiği konusunda uyarılarda bulunuyordu. Bayan Mao halk önünde şöyle demişti: "Birkaç yüz bin ölü varmış. Ne çıkar bundan? Deng Şiaoping sekiz yüz milyon insanı ilgilendiriyor." Bu gerçek olamayacak kadar küstahça bir konuşmaydı, ama bize resmen iletilmişti.

Chengdu'ya eylül başlarında döndüğümde deprem korkusu da giderek hafiflemeye başlamıştı. 9 Eylül 1976 öğleden sonrasında ingilizce dersindeydim. Saat 2:40'da, saat üçte önemli bir duyuru yapılacağını, bunu dinlemek için bahçede toplanmamız söylendi. Daha önce de böyle şeylerle karşılaştığımdan öfkeyle dışarı çıktım. Tipik bir Chengdu sonbahar günüydü. Saat tam üçte hoparlör parazitler çıkararak ayarlanırken bölümümüzün Parti sekreteri topluluğun önüne çıktı.

Kadın bize üzgün bir tavırla baktı ve sonra boğulur gibi bir sesle, "Büyük Liderimiz Başkan Mao..." dedi.

Birden Mao'nun öldüğünü anladım.

28 *Kanat Çırpma Mücadelesi (1976-1978)*

HABER beni öyle sevindirmişti ki, bir an tüm duygularım uyuşmuş gibi oldu. İçimdeki kendi kendini kontrol mekanizması hemen çalışmaya başladı: çevremde ağlayanları fark ettim ve benim de benzer bir gösteride bulunmam gerektiğini düşündüm. Gerekli duygu eksikliğimi saklayacak tek yer önümdeki öğrenci memurlarından bir kadının omzuydu. Başımı hemen onun omuzlarına gömüp hıçkırmaya başladım.

Mao'nun ölümünden sonraki günler çok düşündüm. Onun bir filozof sayıldığını biliyordum, "felsefesi"nin ne olduğunu anlamaya çalıştım. Bence bunun ana ilkesi sürekli çatışma ihtiyacıyd[redacted]ok[redacted]eği mi? Mao'nun düşüncesinin temelinde insan mücadele[redacted]in tarihin gücünü harekete geçirmek ve tarih yapmak için sürekli olarak "sınıf düşmanları" yaratmak gerektiği var[redacted]Kuramları bu kadar çok insanın ıstırabına ve ölümüne neden olmuş başka filozof olup olmadığını merak ediyordum. Çin halkının tabi tutulduğu o terörü ve sefaleti düşündüm. Bunlar ne için yapılmıştı?

Ama Mao'nun kuramı kendi kişiliğinin uzantısı olabilir-

di. Bana göre o aslında doğası gereği huzursuz bir kavgacıydı ve bunda da başarılı olmuştu. Kıskançlık ve kin gibi insanın çirkin güdülerini anlamış ve bunları kendi çıkarları için harekete geçirmeyi bilmişti. İnsanları birbirlerinden nefret ettirerek hüküm sürmüştü. Bunu yaparken başka diktatörlüklerde profesyonel seçkinlerin üstlendikleri pek çok görevi sıradan Çinlilere yaptırtmıştı. Mao halkı diktatörlüğün silahına dönüştürmüştü. Bu nedenle Çin'de KGB'nin karşıtı yoktu. Buna gerek yoktu çünkü. Mao, insanların en kötü yanını ortaya çıkartıp besleyerek bir nefret ülkesi yaratmıştı. Ancak bunda sıradan insanların kişisel sorumluluklarının ne kadar olduğuna bir karar veremiyordum.

Bence Mao'nun diğer damgası cahilliğin iktidarıydı. Mao'nun büyük ölçüde cahil olan bir halk için kültürlü sınıfın kolay bir hedef olacağı hesabı, kendisinin resmi öğretime ve eğitilmişlere olan derin kırgınlığı ve megalomanisi Çin kültürünün büyük kişilerini küçümsemesine yol açmıştı; ve Mao mimari, sanat ve müzik gibi Çin uygarlığının anlamadığı alanlarına olan horgörüsüyle ülkenin kültür mirasının büyük bir kısmını yok etmişti.

Çinliler Mao için gerçekten yas tutuyor gibiydiler. Ama gözyaşlarının ne kadarının gerçek olduğunu merak ediyordum doğrusu. İnsanlar bu tür rolleri o kadar çok prova etmişlerdi ki, artık kendileri bile bunlarla gerçek duygularını karıştırıyorlardı. Mao için ağlamak bellki de programlanmış yaşamlarında programlanmış eylemlerden biriydi.

Ancak milletin havası Mao'nun politikalarına devama kesinlikle karşıydı. Ölümünden bir ay geçmeden 6 ekimde Bayan Mao ile Dörtlü Çete'nin diğer üyeleri tutuklandılar. Kendilerini ne ordu, ne polis, hatta ne de muhafızları desteklemedi. Sadece Mao'nun desteğine sahiptiler. Dörtlü Çete iktidardaydı, çünkü gerçekte Beşli Çete'ydi.

Dörtlü'nün bu kadar kolaylıkla ortadan kaldırıldığını duyunca üstüme bir keder dalgası çöküverdi. Bu kadar küçük bir ikinci sınıf zorba grubu nasıl olur da bu kadar süre 900

milyona zarar verebilirdi? Ancak genelde sevinçliydim. Kültür Devrimi'nin son zorbaları da artık yok olmuşlardı. Benim bu sevincim çok kimse tarafından paylaşılıyordu. Ailem ve arkadaşlarımla kutlama yapmak için en iyi içkileri almaya gittiğimde dükkanları boşalmış buldum -insanlar öylesine bayram yapıyorlardı.

Yeni liderliğin başına şimdi, tek niteliğinin sıradanlığı olduğuna inandığım Huo Guofeng geçmişti. Huo'nun ilk işlerinden biri Tiananmen Meydanı'nda Mao'ya bir anıt mezar inşa edileceğini bildirmek oldu. Dehşete düşmüştüm: Tangshan'daki depremden sonra yüzbinlerce insan evsiz barksız kalmıştı ve şimdi sokaklara kurulmuş geçici barakalarda yaşıyorlardı.

Deneyimli olan annem yeni bir çağın başladığını hemen görmüştü. Mao'nun ölümünün ertesi günü dairesinde çalışmak için başvuruda bulundu. Beş yıldır evdeydi ve şimdi yeniden çalışmak istiyordu. Kendisine Kültür Devrimi'nden önce müdürü olduğu dairesinde yedinci müdür yardımcılığı verildiyse de, annem buna fazla aldırış etmedi.

Sabırsız olan benim için her şey eskisi gibi devam ediyordu. 1977 ocak ayında üniversite öğrenimimi tamamladım. Ancak ne sınav yapıldı, ne de diploma verildi. Mao ve Dörtlü Çete artık yoktu ama Mao'nun geldiğimiz yere dönme kuralı hala yürürlükteydi. Bu benim için makina fabrikasına dönüş demekti.

Fabrikaya gönderilmekten kurtulmak istiyordum. Böyle bir şey olduğu takdirde ingilizcemi kullanma şansını kaybedecektim: ne çevirecek bir şey olacaktı, ne de dili konuşacağım biri. Bir kere daha anneme döndüm. Annem bunun bir tek yolu olduğunu söyledi: fabrika beni almak istememeliydi. Fabrikadaki arkadaşlarım idareyi İkinci Işık Sanayi Bürosu'na bir mektup yazmaya ikna ettiler. Mektupta benim iyi bir işçi olmama rağmen kendi çıkarlarını daha büyük bir da-

va uğruna feda etmeleri gerektiğini anlamış oldukları yazıyordu: anavatanımız benim ingilizcemden daha çok yarar sağlayacaktı.

Bu mektup gönderildikten sonra annem beni büro şefi Bay Hui ile görüşmeye gönderdi. Bay Hui annemin iş arkadaşıydı ve bebekliğimde beni çok severdi. Onu görmeye gittiğimin ertesi günü durumumu konuşmak üzere kurul toplandı. Kurul, ne kadar önemsiz de olsa, karar vermek için toplanan yirmi müdürden oluşuyordu. Bay Hui onları bana ingilizcemi kullanma fırsatı verilmesinin doğru olacağına inandırdı ve kurul üniversiteme resmi bir mektup yazdı.

Benim bölümümde öğretmene ihtiyaç olduğu için 1977 ocak ayında Sichuan Üniversiteri İngilizce bölümünde yardımcı okutman oldum. Kampüste politik müfettişlerin ve kıskanç meslektaşlarımın arasında yaşamak zorunda olduğumdan pek de sevinmiş değildim. Daha da kötüsü, çok geçmeden, bir yıl süreyle mesleğimle ilgili bir şey yapmayacağımı öğrendim. Tayinimden bir hafta sonra "yeniden eğitim" programım gereğince Chengdu dışında kırsal bölgeye gönderildim.

Burada tarlada çalıştım, sonu gelmeyen sıkıcı toplantılara katıldım. Yirmi beş yaşıma gelmiş olmama rağmen bir nişanlımın olmamasından doğan sıkıntı, tatminsizlik ve baskı beni bir iki erkekle ilişkiye itmişti. Birini hiç görmedim ama bana çok güzel mektuplar yazıyordu. Diğeri Hou, aslında bir İsyancı lideriydi.

Hou 1977'de "Dörtlü Çete'nin yandaşlarını" tutuklama kampanyası başladığında tutuklandı. Bu kişiler "İsyancı elebaşları" olarak niteleniyorlardı. Ancak kampanya birkaç ay sonra sessizce sona erdi. Bunun başlıca nedeni Mao'nun ve Kültür Devrimi'nin reddedilmemiş olmasıydı. Kötülük yapanlar bunu Mao'ya sadakatlarından yaptıklarını söylüyorlardı. En açık seçik işkence ve öldürme olayları dışında suçluluğu belirleyecek ölçüler de yoktu. Ev baskınlarına, tarihi yerlerin yıkımına, antika eserlerin ve kitapların yakılmasına

o kadar çok kişi karışmıştı ki, Kültür Devrimi'nin en büyük dehşeti yüzbinlerce insanı sinir bozukluklarına, intihara ve ölüme iten ezici baskı- halk tarafından kolektif olarak uygulanmıştı. Zalim suçlama toplantılarına hemen hemen herkes, hatta çocuklar bile karışmışlardı. Soruşturup hüküm verecek bağımsız bir hukuk sistemi de yoktu. Kimin cezalandırılacağına Parti yetkilileri karar veriyorlardı. Bunda rol alan unsur genellikle kişisel duygular oluyordu. Bazı İsyancılar haklı olarak ceza gördüler. Bazıları ise haksızlığa uğradılar. Bir kısmı çok hafif cezalarla kurtuldular. Babamın başbelası olanlardan Zuo'ya hiçbir ceza verilmedi, Bayan Şau da sadece daha az istenen bir işe nakledildi.

Ting'ler 1970'ten beri tutukluysalar da, Parti'nin onların yargılanacakları ölçüleri belirlememesi yüzünden adalet önüne çıkarılmadılar. Ting'ler 1982'ye kadar yargıç önüne çıkmadan hapiste kalacaklar ve o yıl Bay Ting yirmi yıla, Bayan Ting de on yedi yıla hüküm giyecekti.

Tutuklanması üzerine o kadar gece uykusuz kaldığım Hou çok geçmeden salıverildi. Ancak o kısa hesaplaşma süresinde içimde uyanan buruk duygular ona olan tüm sevgimi alıp götürmüştü. Onun kesin sorumluluğunu asla bilemeyeceksem de, en vahşi yıllarda bir Kızıl Muhafız lideri olması suçsuz olamayacağını gösteriyordu. Ondan özel olarak nefret edemiyordum ama artık kendisine acımıyordum da. Hem onun hem de hak eden herkesin adalete kavuşacaklarını umuyordum.

O gün ne zaman gelecekti? Adalet yerini bulacak mıydı? Ve adalet daha fazla acı ve düşmanlık yaratılmadan elde edilebilecek miydi? Birbirleriyle kanlı çatışmalara girmiş olan fraksiyonlar şimdi aynı çatı altında oturuyorlardı. Kapitalist-yolcular kendilerini suçlamış ve işkence yapmış olan eski İsyancılar'la yanyana çalışıyorlardı. Ülke hâlâ aşırı bir gerilim içindeydi. Mao'nun üzerimize çökerttiği bu karabasandan ne zaman kurtulacaktık?

Deng Şiaoping'e 1977 temmuzunda itibarı bir kere da-

ha iade edildi ve Hua Guofeng'in yardımcılığına getirildi. Deng'in her konuşması bir temiz hava esintisiydi. Politik kampanyalara son verilecekti. Politik "çalışmalar" durdurulmalıydı. Parti politikaları dogmalara değil, gerçeklere dayandırılmalıydı. Ve en önemlisi, Mao'nun her dediğini harfiyen uygulamak yanlıştı. Deng, Çin'in rotasını değiştiriyordu.

Deng'in getirdiği bu yeni ruhla benim komün cezam 1977 aralığında, bir yıllık sürenin bitimine bir ay kala sona erdi. Bu bir aylık fark bile beni mantığa sığmayacak kadar sevindirmişti. Chengdu'ya döndüğümde 1977'nin ertelenmiş giriş sınavları yapılmak üzereydi. Deng üniversiteye girişin arka kapıdan değil, akademik sınavlarla gerçekleştirilmesini istemişti.

Ben kendi bölümüme başvuran adaylarla mülakat yapmak üzere kuzey Sichuan'a gönderildim. Seve seve gittim bu kere. İşte bu yolculuğumda tek başıma ilçe ilçe dolaşırken aklıma bir şey geldi: gidip Batı'da okumak ne kadar iyi olurdu!

Birkaç yıl önce bir arkadaşım bana bir olay anlatmıştı. Kendisi "anavatan"a 1964'te Hong Kong'dan gelmiş, ama ailesini görmek için oraya dönme izni ancak 1973'de, Nixon'un ziyaretini izleyen şeffaflık döneminde çıkmıştı. Hong Kong'da ilk gecesinde yeğeninin Tokyo'ya telefon edip orada bir haftasonu partisi düzenlemesine tanık olmuştu. Onun bu görünüşte önemsiz hikayesi benim için sürekli bir huzursuzluk kaynağı olmuştu. Benim hayal bile edemediğim bu dünyayı görebilme özgürlüğü bana bir işkence olmuştu. Böyle bir şey olanaksız olduğu için ülke dışına çıkmak bilinçaltıma gömülmüştü. Geçmişte bazı batı ülkelerine burslu olarak gidenler olmuştu ama adaylar hep yetkililer tarafından seçilmişti ve Parti üyesi olmak zorunluluğu vardı. Ben ne Parti üyesi olabilirdim, ne de üniversiteme gökten bir burs düşse bunu bana verirlerdi. Ama şimdi sınavlar yeniden başladığına ve Çin Mao'nun giydirdiği deli gömleğini çıkartmaya başladığına göre bir şansım olabilirdi.

Yolculuktan döndüğümde bölümüme genç veya orta yaşlı bir öğretmenin Batı'ya gitmesi için bir burs verildiğini öğrendim. Ve başka birini göndermeye karar vermişlerdi.

Bu yıkıcı haberi bana veren Profesör Lu oldu. Lu yetmiş yaşlarında ve ancak bastonla yürüyebilen bir kadındı. Sanki bildiği her şeyi bir anda söylemek istercesine çok hızlı konuşurdu. Otuz yıl kadar Birleşik Devletler'de yaşamıştı. Babası bir Kuomintang yüksek mahkeme yargıcıydı ve kızına Batı eğitimi vermek istemişti. Kadın Amerika'da Lucy adını almış ve Luke adında Amerikalı bir gence aşık olmuştu. Evlenmeye karar vermişler, ancak bunu Luke'un annesine açınca kadın şöyle demişti: "Lucy, seni çok severim. Ama çocuklarınız neye benzer hiç düşündün mü?"

Lucy istenmediği aileye girmeyecek kadar mağrur olduğundan Luke'la ilişkisini kesmişti. 1950'lerde komünistlerin yönetimi ele geçirmelerinden sonra, artık Çinlilerin onurluluklarının yine ayağa kaldırılacağını düşünerek Çin'e dönmüştü. Genç yaşında bir Çinli ingilizce profesörü ile evlenmişti ve sevmediği kocasıyla sürekli kavga ederdi. Kültür Devrimi'nde dairelerinden atılmışlardı ve şimdi on metre karelik bir tek odada oturuyorlardı. Birbirlerine katlanamayan bu yaşlı çiftin birinin yatağın kenarında diğerinin odanın tek mobilyası olan iskemlede oturduklarını görmek gerçekten yürek parçalayıcı bir sahneydi.

Profesör Lu benden çok hoşlandı. Bende elli yıl önceki gençliğini gördüğünü söylerdi. Yabancı ülke bursunu duyunca çok heyecanlanmış, benim orada olup da başvuramayacağını için çok üzülmüştü. Burs benden bir yıl ilerde olan ve şimdi bir Parti üyesi olan Bayan Yee'ye verilmişti. Ben kırsaldayken Kültür Devrimi'nden sonra mezun olan Yee ve diğer genç öğretmenler bir ileri ingilizce kursu görmüşlerdi. Profesör Lu da öğretmenlerinden biriydi; dersi Pekin gibi açık kentlerdeki (Sichuan hâlâ yabancılara kapalıydı) arkadaşlarından sağladığı ingilizce yayınlardan yararlanarak ve-

rirdi. Ben mümkün olduğu zamanlar onun derslerine katılırdım.

Bir gün okuduğumuz metin ABD sanayiinde atom enerjisi kullanımı hakkındaydı. Profesör Lu makalenin anlamını açıkladıktan sonra Bayan Yee doğruldu ve öfkeyle, "Bu makalenin eleştirisel olarak okunması gerekir," dedi. "Amerikan emperyalistleri atom enerjisini barışçı olarak kullanamazlar!" Bayan Yee'nin bu parti görüşünü ezberden söylemesine kızmıştım. Kendimi tutamayarak, "Bunu yapamayacaklarını nereden biliyorsunuz, Bayan Yee?" dedim. Bayan Yee ve sınıfın büyük bir kısmı kulaklarına inanamayarak bana baktılar. Onlar için böyle bir soru hâlâ ihanetti. Sonra Profesör Lu'nun gözlerindeki parıltıyı ve beni takdirle gülümsemesini gördüm. Kendimi anlaşılmış ve desteklenmiş olarak hissettim. Profesör Lu ve bazı profesör ve okutmanlar Batı'ya Bayan Yee'nin değil, benim gitmemi istiyorlardı. Ancak yeni ortamda saygı görmeye başlamış olmalarına rağmen hiçbirinin konuşma hakkı yoktu. Bana ancak annem yardım edebilirdi. Onun tavsiyesini dinleyip babamın eski iş arkadaşlarından birine gidip bir şikayetim olduğunu söyledim: Yoldaş Deng Şiaoping üniversite sınavlarının arka kapıya değil liyakata bağlı olduğunu söylediğine göre, yurt dışında okumak için aynı yöntemin uygulanmaması yanlıştı. Onlara bir sınav yapmaları için yalvardım.

Annemle ben bu kulis faaliyetlerinde bulunurken Pekin'den bir emir geldi: 1949'dan beri ilk kez olarak Batı'da okuma bursları bir milli akademik sınav temeline dayanılarak dağıtılacaktı ve sınav Pekin, Şanghay ve Şian'da aynı anda yapılacaktı.

Üniversiteden sınava gidecekler arasında bir eleme sınavı yapılacaktı. Ben 18 martta hem yazılı hem sözlü yapılan bu eleme sınavında en yüksek notu aldım. Ancak sözlü sınav doğrusu biraz kuraldışı olmuştu. Profesör Lu ile diğer bir yaşlı profesörün bulundukları odaya teker teker giriyor-

duk. Profesörlerin önünde buruşturulmuş kağıt topları vardı: bunlardan birini seçip içindeki soruyu ingilizce olarak yanıtlayacaktık. Benim sorum şöyleydi: "Çin Komünist Partisinin Onbirinci Kongresinin İkinci Toplantısı bildirisinin ana noktaları nelerdir?" Hiçbir fikrim olmadığı için orada donup kalmıştım. Profesör Lu gözlerimin içine bakarak kağıt parçasını almak için elini uzattı. Kağıda baktıktan sonra öteki profesöre gösterdi. Sonra sesini çıkarmadan kağıdı cebine koydu ve gözleriyle yeni bir tane seçmemi işaret etti. Bu kere de soru şuydu: "Sosyalist anavatanımızın görkemli durumu hakkında bir şeyler söyleyin."

Sosyalist anavatanımın görkemli durumunun yıllardır zorunlu olarak göklere çıkarılması beni ölesiye sıkmıştı, ama bu kere söyleyecek çok şeyim vardı. Hatta 1978 ilkbaharı hakkında bir de şiir yazmıştım. Deng Şiaoping'in sağ kolu olan Hu Yaobang Parti'nin örgüt bölümünün başı olmuştu ve bütün "sınıf düşmanları"nı temize çıkartma işlemine başlamıştı. Ülke Mao'culuktan kurtuluyordu. Sanayi son hızla ilerliyordu, mağazalarda artık daha çok mal vardı. Okullar, hastaneler ve diğer kamu servisleri düzenli olarak çalışmaktaydı. Çoktandır yasaklanmış olan kitaplar yeniden basılıyor ve halk bunları almak için kitapçıların önünde kuyruğa giriyordu. Sokaklarda ve evlerde artık gülen insanlar vardı.

Bunun üzerine Şian'da üç hafta sonra yapılacak sınavlara hazırlanmaya başladım. Profesör Lu bana okumam gereken kitapların listesiyle beş on tane ingilizce kitap verdi. Bunların hepsini okuyacak zamanım olmadığını söyleyince kadın hemen daktilosunun başına geçti ve iki haftada hepsinin özetini çıkardı.

İki okutman, Parti sekreter yardımcısı ve ben trenle bir gün bir gecelik yolda olan Şian'a doğru yola çıktık. Kaç burs verileceğini ve kazananların hangi ülkelere gideceklerini kimse bilmiyordu. Çin'de bu tür bilgilerin çoğu devlet sırrıy-

dı. Ama Şian'a varınca orada yirmi iki kişinin sınava gireceğini öğrendik. Mühürlü sınav kağıdı bir gün önce uçakla Pekin'den gelmişti.

Mayıs ayı sonunda hem yazılı hem sözlü sınavı geçtiğim gayri resmi olarak bildirildi. Annem haberi alır almaz babamın adını temize çıkarma kampanyasını hızlandırdı. Babam ölmüştü ama dosyası hâlâ çocuklarının geleceğini etkiliyordu. Annem Çin'in liberalleşme yoluna girmiş olmasına rağmen, dosyadaki "ciddi politik hatalar" sözcüğünün beni ülke dışına çıkartmayacağını biliyordu.

Şimdi eyalet hükümetinde yeniden başa geçmiş olan babamın eski arkadaşlarını dolaşıyor, davasını Zhou Enlai'nin babamın Mao'ya dilekçe vermeye hakkı olduğunu belirten mektubuyla destekliyordu. Bu not anneannemin dehasıyla ayakkabılarının birinin üst kısmına dikilerek saklanmıştı. Şimdi yazıldıktan on bir yıl sonra annem mektubu eyalet yetkililerine vermeye karar verdi.

12 Haziranda Göktaşı Sokağı'na gelen bir üst düzey yetkili Parti'nin babanı hakkındaki kararını bildirdi. Anneme babamın "iyi bir memur ve iyi bir Parti üyesi" olduğunu belirten bir kağıt parçası verdi. Bu onun resmen itibarının iade edilmesiydi. Pekin'deki Eğitim Bakanlığı ancak bundan sonra benim bursumu onayladı.

İngiltere'ye gideceğimi yetkililerden önce bizim bölümdeki heyecanlı arkadaşlardan öğrendim. Beni tanımayan insanlar bile adıma çok sevinmişlerdi, pek çok kutlama mektup ve telgrafı geldi. Kutlama eğlenceleri düzenledi ve pek çok sevinç gözyaşı döküldü. Batı'ya gitmek büyük bir işti. Çin on yıldır kapalıydı ve insanlar havasızlıktan boğuluyorlardı. Benim bildiğim kadarıyla doksan milyon nüfuslu Sichuan'dan 1949'dan bu yana Batı'da okumaya gönderilen ilk kişiydim. Ve Parti üyesi bile değildim -bunu sadece mesleki liyakatım sonucu kazanmıştım. Bu, ülkede esen dramatik değişim rüzgarlarının bir başka işaretiydi. İnsanlar umut ve fırsatların açıldığını görüyorlardı.

Bundan sonra o günlerde Çin'de ayrılmanın gerektirdiği kaçınılmaz işleri yapmaya koyuldum. İlk iş olarak Pekin'e gidip, yabancı ülkelere gidecekler için verilen özel kurslara katıldım. Bir aylık bir endoktrinasyon toplantısından sonra bir ay ülke içinde dolaştık. Bunun amacı bize ülkemizin güzelliklerini göstermek ve kaçmamızı önlemekti.

Pekin'den uçağımız 12 Eylül 1978 günü akşam sekizde kalkacaktı ve ben havaalanına gelen bazı arkadaşlarımın yanında saate bakmamın uygunsuz olacağına inanarak az daha uçağı kaçıracaktım. Sonunda koltuğuma oturduğumda annemi doğru dürüst kucaklayamadığım aklıma geldi. Annem beni uğurlamak üzere Chengdu Havaalanı'na gelmişti. Benim dünyanın öteki ucuna gitmem sanki olay dolu yaşantımızın bir başka dönemiymiş gibi hiç ağlamamıştı.

Çin'i arkamda bırakırken camdan baktım ve uçağın gümüş kanadının ilersinde koskoca bir evren gördüm. Geçmiş yaşantıma bir kere daha baktıktan sonra geleceğime döndüm. Artık dünyayı kucaklamaya hazırdım.

SON SÖZ

LONDRA'ya yerleştim. On yıldır arkamda bıraktığım Çin'i düşünmekten kaçındım. 1988'de annem beni görmek için İngiltere'ye geldi. Orada bana ilk kez kendisinin ve anneannemin yaşamlarını anlattı. O Chengdu'ya dönünce oturdum ve kendimi anılarıma terk ettim. Yaban Kuğuları'nı yazmaya karar verdim. Artık sevgiyi ve tatmini ve böylece de huzuru bulduğum için geçmişi hatırlamak o kadar ıstırap vermiyordu.

Benim ayrıldığımdan bu yana Çin bambaşka bir yer olmuştu. 1978 sonunda Komünist Parti Mao'nun "sınıf savaşı"nı terk etti. Kitabımdaki "sınıf düşmanları" dahil, toplumdan atılmış herkesin itibarı iade edildi. Bunlar arasında annemin 1955'te "karşı devrimci" olarak yaftalanmış Mançurya'dan arkadaşları da vardı. Bunlara ve ailelerine karşı yürütülen resmi ayrımcılık kaldırıldı. Kendilerine daha iyi işler verildi. Çoğu Komünist Partisi'ne davet edildi ve memur yapıldılar. Anneannemin kardeşi Yu-lin, karısı ve çocukları 1980'de kırsal kesimden Jinzhou'ya dönebildiler. Yu-lin bir ilaç şirketinde baş muhasebeci, karısı bir ana okulu müdiresi oldu.

Kurbanları temize çıkaran kararlar dosyalarına işlendi. Eski suçlayıcı kayıtlar çıkartıldı ve yakıldı. Çin'in bütün kurumlarında sayısız insanın yaşamını mahveden o ince kağıtlar meydan ateşlerinde yakıldı.

Ben 1982'de İngiltere'de kalmaya karar verdiğimde, bu hâlâ pek olagandışı bir karardı. Annem bunun kendisinin işinde güçlükler çıkaracağını düşünerek erken emekliliğini istedi ve 1983'te emekli oldu. Ancak Mao döneminde mutlaka olacağı gibi, Batı'da yaşayan bir kızı olmak başına hiç dert açmadı.

Çin kapısı giderek daha çok açılmıştı. Üç erkek kardeşim şu anda Batıdadırlar. Uluslararası ünlü bir fizik bilimadamı olan Jin-ming İngiltere'de Southampton Üniversitesi'nde araştırma yapmaktadır. Hava kuvvetlerinden ayrıldıktan sonra gazeteciliğe başlayan Şiao-hei Londra'da çalışıyor. Her ikisi de evlidirler ve birer çocukları vardır. Şiao-fang Strasbourg Üniversitesi'nde uluslararası ticaret masteri yapmış olup şimdi bir Fransız şirketinde çalışmaktadır.

Bizden sadece ablam Şiao-hong Çin'de yaşamaktadır. O da Chengdu Çin Tıbbı Koleji'nde çalışmaktadır. 1980'li yıllarda özel teşebbüse izin verilince, üniversiteden iki yıl izin almış ve giyim tasarım şirketini kurmuştu. İzin süresi sona erince özel teşebbüsün heyecanı ve riski ile devlet memurluğunun güvencesi arasında bir seçim yapması gerekmiş ve ikincisini seçmiştir. Kocası Gözlüklü yerel bir bankada çalışmaktadır.

Dış dünya ile iletişim artık günlük yaşamın bir parçası olmuştur. Chengdu'dan Londra'ya bir mektup bir haftada gelmektedir. Annem bana postaneden faks gönderiyor. Dünyanın neresinde olursam olayım onun evindeki telefonu doğrudan doğruya arayabiliyorum. Televizyonda her gün resmi propagandanın yanında süzgeçten geçmiş yabancı haberler de veriliyor. Büyük dünya olayları, hatta ihtilaller ve Doğu Avrupa ile Sovyetler Birliği'ndeki karışıklıklar bile televizyonda bildiriliyor.

1983 ile 1989 arasında her yıl annemi görmeye gittim ve her seferinde Mao döneminde yaşamı en çok karakterize eden şey olan korkunun küçülmekte olduğunu gördüm.

1980'lerin ekonomik reformları, kısmen ihracat ve yatırım sayesinde, yaşam standartlarında daha önce görülmemiş yükselme sağlamıştır. Çin'in her yerinde memurlar ve yurttaşlar yabancı işadamlarını hevesle karşılamaktalar. Annem 1988'de Jinzhou'ya bir gidişinde Yu-lin'in küçük ve karanlık dairesinde kalmıştı. Sokağın karşısında yurtdışından gelen yatırımcılar için her gün ziyafetlerin verildiği Jinzhou'nun en iyi oteli vardı. Annem bir gün böyle bir ziyaretçinin bir ziyafetten çevresi kendisine yaltaklanan bir kalabalıkla çıktığını gördü. Adam Tayvan'daki lüks evinin ve arabalarının fotoğraflarını gösteriyordu..Bu Yao-han'dı: kırk yıl önce annemi tutuklatan Kuomintang okul politik müfettişi.

1991 Mayıs

Çin'in yirminci yüzyıl karabasanından çıkan bütün kişisel tarihler içinde ***Yaban Kuğuları*** **okuduğum en derin anlamlı ve en yürek parçalayıcı olanıdır.**

COLİN THUBRON, Spectator

Yaban Kuğuları **olağanüstü bir başyapıt. İçindeki her şey olağanüstü. Kitap, acıma ve dehşet gibi bütün duyguları uyandırıyor ve böyle parlak bir zekanın karanlığın ortasına çevrilmesi karşısında hayranlık, umutsuzluk ve sevinç duyguları uyandırıyor.**

MİNETTE MARRİN, Sunday Telegraph

Müthiş duygulu ve huzur kaçırıcı; bir ulusun beyninin ölümünün unutulmaz portresi.

J.G. BALLARD, Sunday Times

